

BIOTECĂ
CENTRALĂ
Reg. Deva
Sala de lectură

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

Exp. C. D. P. Deva
Stat. Populare Paion
Sectiunea "anatasto Deva
18/4

7

ANUL IV IULIE
1951

008
V-54

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R
Apare sub conducerea unui comitet de redacție

81

ab

80

16

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

7

Biblioteca Județeană
"OVID DENSUSIANU"
Hunedoara - Deva
Nr. Inv. P/544699

ANUL IV IULIE
1 9 5 1

24

* P / 5 4 4 6 9 9 *

CUPRINSUL

	Pag.
NAZIM HIKMET: Zidul imperialismului (In românește de Marcel Breslașu); Călătoria sărmanului Iusuf (In românește de Petre Sava); In a cincea zi de grevă a foamei (In românește de Veronica Porumbacu)	5
MIHU DRAGOMIR: Fericeirea	14
TOMA GEORGE MAIORESCU: Intoarcerea în Patrie	16
PETRE SOLOMON: La moartea lui Mc. Gee	19
IOAN PETRACHE: De-atunci pentru bătrână-i sărbătoare.	21
TITEL CONSTANTINESCU: Blestem	23
M. I. LERMONTOV: Borodino (In românește de Victor Tulbure)	24

NICOLAE JIANU: Cumpăna luminilor (Roman, III)	27
---	----

ORIENTĂRI

V. ZIMENCO: Realismul socialist ca metodă de oglindire a vieții societății socialiste.	150
--	-----

TEORIE ȘI CRITICĂ

MIHAI GAFIȚA: Impotriva schematismului în literatură	171
MIHAI NOVICOV: Pentru continua îmbunătățire a calității traducerilor	198
HORIA BRATU: In luptă pentru socialism	217
G. ORZEA și F. I. BOCIORT: 130 ani dela nașterea lui Vasile Alecsandri	233
GALINA MAIEVSCHI: M. I. Lermontov	250
TAMARA GANE: Succesele strălucite ale literaturii sovietice	261

RECENZII

DUMITRU MICU: Străbătând paginile Almanahului „Iașul Nou”	276
ANA GĂTLAN: „In ajun”	282
H. LOVINESCU: Cartea unui erou	287
BIBLIOGRAFIE	293

ZIDUL IMPERIALISMULUI

— 1925 —

Zăbrele de fier
care sfâșie soarele,
zăbrele înfipte
în negrul chenar de piatră.
Imi razim fruntea pe ele
și încleștez pumnii pe ele...
Și aceste zăbrele
imi spintecă fruntea
infigându-și în carne ghiarele reci,
brăzdându-mi pătrate pe frunte,
în fruntea osoasă și largă, —
și sângele meu țâșnește,
mi se scurge pe obraji,
ascunzând sub perdeaua lui roșie
lumea de după fereastră,
de dincolo de zăbrelele
care sfâșie soarele,
de zăbrelele înfipte
în chenarul negru de piatră.

Este un zid dincolo de zăbrele,
un zid dincolo de ferești;
dacă-ți apeși fruntea pe ele
poți să citești :

— *La zidul acesta
sunt împușcați comuniștii.*

Acolo
au stat, ferecați în cătușe
ai noștri.

Zidul acesta e făcut pentru noi !
Uite-l — se'naltă
cu creasta zimțată și albă
sclipind în soare
ca o funie de spânzurătoare
unsă cu săpun.

E ascuțit zidul
cum sunt colții fiarei sălbatice
care-și sfâșie prada —
și lung — ca brâul unui popă
care-ar cuprinde mijlocul
întregii planete...
Zadarnic ai căta în tot locul
încă un asemenea perete.

Cea dintâi piatră la temelia lui
s'a ivit sub pașii imperialismului,
sub pașii lui grei
sub primii lui pași...
Și sub zid stau culcate
jertfele de ieri,
însemnate de focul gloanțelor,
înălțându-și ca niște turnuri Eiffel
oasele comuniștilor,
oase asemenea oaselor mele.

Unul din capetele zidului,
cel mai lung capăt... se întinde
până la colibele de lemn
ale galbenei Chine,
iar celălalt capăt
se proptește'n New-York
unde sforăe curentul
în scaune electrice...
Cărămizile zidului sunt acțiuni
valabile la oricare bancă a lumii...
Și zidul sfâșie planeta în două :
îl află în Britania
unde stema Imperiului
chezășuește fiecare vorbă
a Lordului Curzon ;
stă răzimat de Turnul Eiffel,

și la Berlin de statuia de aur
a lui Hindenburg.
În Italia, slugarnic îngenunchiând
înaintea zidului puternic,
așteaptă la rând
Mussolini, cămătarul cel negru...
Italia e ca cizma unui uriaș
care calcă în oceane de sânge...
Și'n Balcani
(ca un alt Balcan)
zidul acela
zidul acela
zidul acela...

Și, din câte vieți se pierdură
sub zidul acela,
după execuție, sângele-i strâns
și-i turnat în vinele sterpe
ale milionarului
ca să-i învioreze scheletul măcinat de sifilis.
Miasmele morții duhnesc printre leșuri
călăii se desfată la șuerul gloanțelor
parcă ar asculta un concert
de muzică dulce... la radio,
mângâiați de caldele raze de soare.
Dar jos, la picioarele zidului
sună mobilizarea...
mai groaznică decât a fost
în anul paisprezece ;
și-așa, întocmai așa
cum trebuie să se strecoare beznele
într'o bortă de zid,
așa zoresc într'acolo șiroaiele,
și se strâng și se prind în coloană
din mers...
Liga Națiunilor...
În umbra crucișetoarelor britanice
diplomatul
trăznind cu mirosul lui de praf de pușcă, generalul
care divinizează pe ostașii sfârtecați,
Toată Internaționala a Doua
e gata să pornească în marș...

Și iată-i... proptiți în tărâmul religiei
(ca să crească flori de otravă) :
filosoful ce-și scrie pe bancnote cărțile
poetul slăvind sărurile oxidului de mangan*)
savantul care scoate la mezat noile arme :
supra-raze
menite să ucidă viața ;
și'n fața lor, tu
Soldat Necunoscut
în cunună de plumb
sub picioarele zidului...
Totul se scurge într'acolo,
acolo unde e zidul
la care sunt împușcați comuniștii...
acolo la zidul acela.

Nu ne e teamă nouă de el !
Puterea noastră nu stă'n religii !
Nu prin delirul pierzaniei,
nu prin înegurate vedenii,
nu prin visurile noastre suntem puternici !
În mersul Istoriei
care nu știe de opreliști,
stă puterea noastră...
Și cine flecărește împotriva noastră,
acela e împotriva legilor,
a legilor de nebiruit ale vieții,
a prefacerii materiei,
a desăvârșirii orânduirilor lumii,
împotriva a tot ceea ce este
și nu poate fi altfel !
Ce poate fi mai zadarnic
decât vorbăria zadarnică ?
Toate sunt în veșnică mișcare,
astămpărul nu-i cu putință ;
Azi se prefăce în mâine
și mâine îl înghite pe astăzi,
și totul curge și se deapănă
ca un fluviu fără sfârșit.
Noi, eroii zilei de azi

*) dinamita

și crainicii zilei de mâine,
noi... acei ce am pus temelia
glasului marelui fluviu
care aleargă cântând,
prefăcând rând pe rând
totul — în veșnica-i scurgere !

Comunist : asta înseamnă
omul acela al cărui pas
calcă împreună cu pasul Istoriei...
Comunist : asta înseamnă
dușman al imperialismului !
Comunist e acela care sfarmă
orânduiri putrede,
care făurește viitorul,
care risipește negurile,
cercetător a tot ce e nou
dușman a tot ce înghiață...

Noi ne clădim viața noastră
și într'aceasta ne este puterea,
și nu ne e teamă de zidul vostru
de zidul vostru amenințător !

In românește de Marcel Breslașu

CĂLĂTORIA SĂRMANULUI IUSUF

— fragmente —

O curte de'nchisoare. In mijloc, o fântână.
Pe piatra ei a desenat cu o stângace mână
Bietul Iusuf — un vaporeș. Bând apă
Un deținut privește cum prora lui subțire
Alunecă pe marea fără ziduri.
Și deținutul ciutura din mâini o scapă...

Lângă fântână e-un pom alb — un prun
Sărmanul meu Iusuf, fii bun,
Desfă încă-un catarg,
Apropie-ți portul spre care tinzi,
Și rupe-o creangă prunului,

Ca porumbeii suferinzi
Din închisoare
Să te urmeze'n larg.

Sărmanul meu Iusuf,
Hăi, ia-mă și pe mine
Pe vapurașul tău.
Nu-i greu bagajul meu :
O carte,
O poză
Și-un caet.

Să mergem, frate,
Să mergem
Căci lumea-i minunată.

La pupă Kumkaleh *)
La proră farul
Din Helios. Și în catarge
Ale Egeeii vânturi
Ne cântă-acum amarul.

Lăsăm în urmă porturi.
A mărilor voioasă și nesfârșită viață
În porturi se sfârșește,
În cea mai mare parte din porturile lumii
Iusuf, să mori e lesne,
Mai greu e să trăiești...

.
În marea Adriatică, trecea pe lângă noi
O barcă de pescari.
Ce vești sunt din Italia ?
Un moș de prin Ancona, ne-a spus :
„— Nimica nou.
Sunt fericiți doar doi :
Negusul dezertor și triumfalul duce”.
Pescaru-avea dreptate.
Nelegiuitul duce și-a'ncununat palavrele
Cu lauri plini de sânge.

*) Orășel la Dardanele.

Și-a părăsit Negusul palatul fără bae,
 Și a intrat în altul, cu una foarte bună.

• • • • •
 E noapte și Sicilia o văd în fața noastră.
 Pe lângă noi, aproape, e-un pachetbot enorm,
 Cu câteva etaje, scăldate în lumină.
 E ca o stea căzută din bolțile albastre.
 Iusuf, tu și cu mine, îl urmărim în taină
 Și, până ce se pierde în fumuria zare,
 Fumăm — a nu știu câta amarnică țigare.

• • • • •
 S'a liniștit văzduhul
 Pe cer sunt pete roșii.
 Sunt zorii — blândul capăt
 Al unei nopți pe care-o credeam fără sfârșit.
 În fața noastră, iată, o mândră Barcelonă
 Sub Frontul Popular.
 Călătoria noastră se termină aici.
 Haide,

coboară pânzele, lin, una câte una
 Și-aruncă ancora :
 Hulubii închisorii, ce ne-au urmat,
 Se'ntorc să spună tovarășilor noștri
 Că am ajuns. Iusuf injură
 Cătușele și temnița de-acasă dela noi
 Și flutură acum spre falnica cetate
 Din fața noastră, ramura de prun.
 Mă uit la el, apoi la Barcelona.
 Acolo'n fund de tot,
 Văd flăcări care cresc nemăsurate.
 Alături, văd
 Pe Lenin
 Și pe țaranul din Dumlupinar. *)

• • • • •
 Eu și Iusuf,
 Doi pasageri ai vaporeșului pornit
 Dintr'o fântână de'nchisoare,
 Văzut-am împreună'n zori,
 Avea libertatea luptătoare.
 Cu ochii'n flăcări am privit-o lung

*) Orașel turcesc în care a avut loc o bătălie sângeroasă în timpul războiului de Independență.

Fierbinteă piele brună
A unei strașnice femei, —
Am mângâiat
Adevărata libertate.

In românește de Petre Sava

IN A CINCEA ZI DE GREVĂ A FOAMEI

Tovarăși,
dacă-mi vin
cuvintele cu greu
să spun ce se cuvine povestit,
veți ști de ce : mă doare capul.
Cinci zile sunt de când n'am mai mâncat.

O frați ai mei,
din Europa, Asia și-Americi,
vă văd în întunericul albastru,
plecându-vă ușor deasupra mea,
și'n ochii fiecărui
e o stea.
Sunt fericit. In jur acum e ora,
când mâna-mi strânge
mâna tuturor.
Și vă păstrez o vreme într'a mea,
mâini dragi, mâini bătucite,
asemeni mâinii mamei
și mâinilor iubitei,
și ale vieții înseși.

Eu știu :
cu mine-ați fost
în anii grei,
și cu poporul
Și cu frații mei ;
(nimic nu va putea să ne despartă !)

Mi-s scumpe patriile voastre
cu îndrăznețele popoare.

Primiți salutul meu, recunoștința,
de-aici din închisoare.

Nu vreau să mor.

Dar dacă sbirii

m'or chinui sub gratii

pân'la moarte,

în ciuda lor, voi fi și mai departe

alături, printre voi :

în cântecul lui Robeson voi trăi,

în versul aprig al lui Aragon,

în albul porumbel vestind speranța

pe steagurile voastre, și'n surâsul

docherilor din Franța, fiii mei.

Eu voi păși în rânduri, lângă ei

Alături, printre oameni

pentru oameni !

Aceasta mi-e puterea,

aceasta-mi dă mândria

și-aceasta-i fericirea,

frații mei !

In românește de Veronica Porumbacu

MIHU DRAGOMIR

FERICIREA

*Memoriei scriitorului A. P. Pavlenko, laureat
al premiului Stalin, mort la masa de lucru,
scriind un articol despre Gorchi.*

Articolu-a rămas neterminat.
Simți, caldă încă, mâna care-l scrie.
O carte stă alături. Un citat
Ce pagina-l așteaptă să mai vie :

„Tovarășe, fă-ți lucrul tău mărunț,
din care azi o lume nouă crește !”
Fierbinți cuvintele lui Gorchi sunt,
le simți pulsând în vine, bărbătește,

așa cum tu, Pavlenko le-ai simțit,
când moartea te-a cosit, ne'nduplecată,
Cu Gorchi, care te-a călăuzit,
tu te-ai legat, puternic, înc'odată.

La jumătate slovele-ți s'au frânt.
Dar înfrângând și moartea care'nghiață,
porniră până'n margini de pământ,
prin „Pravda”, drumul luminos de viață.

Ne-ai arătat cum taie loc și'n stei
voința stalinistă de-a învinge,
cum izbucnește 'naltă din condei
o flacăra ce nu se poate stinge.

Da, voi, ce viitorul făuriți,
tăiați o cale veșnic ne'nteruptă.
Ce'nseamnă moartea voi nu vreți să știți !
Știți pentru viață să cădeți în luptă.

Așa ne vrem și noi. Neincetat
să-avem în față-acest îndemn fierbinte.
Da, scriitorul este un soldat,
și'n luptă-l fericirea, înainte !

TOMA GEORGE MAIORESCU

INTOARCEREA IN PATRIE

Goneam prin câmp
prin lanuri
către țară !
Și-un licurici era
orașul secular
și noi —
săgeată-albastră
prin mări unduitoare,
de grâu bălai
și lună
și cântec de cobzar.

Spre Kiev alergam
prin noaptea înstelată
Sub geam treceau în fugă
combainele pe rând.
Un cântec câmpenesc
ne povestea de-o fată
ce a căzut cândva
ogoru-și apărând.

La început duios
— și inima-mi tresare —
el a crescut apoi
puternic, înzecit.
Noi ascultam tăcuți.
Se strânge pumnul tare
Nu !
N'or mai fi morminte

pe câmpul însorit !

Ne înțelegem toți.
Cuvinte-s de prisos.
Privim pe geam
afară

mijesc, în aur, zori.

Cum râde o tractoristă
când un flăcău focos
îi prinde-n albul iiei
o floare de bujor !

Și iată, mai la vale,
cu largile arături,
electrice tractoare
adânc brăzdează huma ;
iar împrejur

ca strajă,
perdele de păduri
înfruntă vijelii
ce pustăiau într'una.

Și când pe cer luceferi
urcau biruitori
sosirăm la Ungheni
la punctul de hotar,
în fața mea, un tren.
— Mă trec parcă fiori —
și-i doar un simplu tren
un lung și greu marfar.
Dar am văzut pe el
cu litere de cretă :

— „Tovarășe, citește, eu poate mă înșel —
„K-REȘIȚE ?”

— „Da, da ! Spre Reșița : navetă”.

Și trenu-i plin de luciul sulfatului de fier !

Și m'am gândit atunci,
la litera de cretă,

ce-albea pe un marfar
cu străluciri de nea,
la dragostea,
la grija cu care a fost scrisă
de-un tânăr uralian

gândind la țara mea...

Și am pornit. —
Și iarăși, alături două trenuri
gonim pe-un drum,

spre-acelaș țel,

spre țară !

Orașele să crească

și holdele

și omul,

ca'n țara mea să fie
deapururi primăvară !

LA MOARTEA LUI Mc GEE

Avea Mc Gee vreo treizeșicinci de ani,
Din care 'n temniță trăise șase,
Iar ceilalți lângă negrii-americani
Și lângă albi dârzei sale clase.

Când a venit războiul l-au luat
Și l-au trimis să lupte'n linia'ntâia
In Europa. Moartea l-a cruțat,
Ca să-l ucidă Truman după-aceea.

Se'ntoarse după ani și ani acasă
In Mississipi, iarăși la ai lui,
Crescuseră copiii. Și frumoasă
I-era nevasta — ca a nimănu.

Și într'o bună zi l-au arestat.
Spuneau că violase o cucoană
Cu pielea albă... „Vestea” s'a aflat
Și a venit șeriful în persoană.

Ca pe-un tâlhar bicisnic l-au adus
La temnița din Laurel, departe.
Picioarele în lanțuri i le-au pus
Și straie de ocnaș i-au dat să poarte.

Apoi „procesul”. Cei mai buni jurați:
Bancheri și negustori cu „greutate”
Sentința au rostit-o'nfricoșați
In tribunalul lor de nedreptate.

Trecură ani. Mereu veneau chemări
— Să fie pus Mc Gee în libertate!
Se auzeau de peste mări și țări
Proteste aprige, înflăcărâte.

Călăii se făceau că nu aud.
Găsiseră 'ntretimp un vad mai mare
Pentru linșaj — nu'n statele din Sud,
Ci tocmai în Coreea, peste mare.

Un tânăr stă în temniță, de ani
Dar parcă e mai tare ca o stâncă.
Se tem de el stăpânii-americani,
Căci negrul ăsta îi înfruntă încă.

Să moară! spun stăpânii îmbuibăți.
Să moară! moartea lui nu-i fără rost:
Vor să sădească vrajba între frați,
Căci, în Coreea — vai! — le merge prost.

Răsună peste tot îndemn fierbinte
— Nu-l omorâți! Dar Casa Albă tace.
Bancherii și un jalnic președinte
Țin sfat războinic, îngroziți de pace.

În zori muri Mc Gee. Trei mii de volți
Trecură prin fierbintea lui făptură.
— Trei mii de fulgere, trei mii de colți
ai câinilor înnebuniți de ură.

Dar noi știm bine: nu e mort Mc Gee
Atâta vreme cât e viu poporul.
Mânia-i, ucigași, vă va lovi.
E treaz și viu Mc Gee răzbunătorul!

DE-ATUNCI PENTRU BĂTRÂNĂ-I SĂRBĂTOARE

Pe uliți primăvara-și poartă vântul,
Cu rândunici plecând în hoinărit.
Și fiindcă ea și-a spus aici cuvântul
Cireșii toți acum au înflorit.

Doar o bătrână tristă stă pe gânduri,
Cătând pe șes spre orașu'ndepărtat
Și ține'n mâini un plic. Sosit-au rânduri
Cu vești (și ce mai vești!) dela băiat.

Partidu' l-a trimis un an în urmă
Să'nvețe hăt... spre nouri a sbura.
Dar cum să sbori sub stele și sub lună
Bătrâna, zău că nu înțelegea.

Ba se plângea că inima o doare
Ba că pe sus e ditai ger amar
Ba se certa că'n cufăr la plecare
Nu-i puse o flanelă, un fular.

Ii spuse-o cuscră: — „O să-l tae gerul!
De sus-băiatul va cădea răpus!”
Din ochi măsoară bătrânica cerul
Și norii ce alene trec pe sus.

Deacea plicu-i tremura în mână
Cătând înspre oraşu'ndepărtat
Căci el i-a scris acum o săptămână
Că azi în sbor va trece peste sat.

Deodată prin văzduh tăind cărare
Aeroplanul sbârâind sosi..
Cu două aripi lungi şi lucitoare
Pe sus sclipindu-şi penele-argintii

Şi'n sbor de rândunea trecu ca vântul
Peste cireşii încărcăţi cu flori
Vârtejul, alb de flori făcu pământul
Şi risipi o undă de fiori.

Atât de jos aripile sclipiră
Incât peste carlingă aplecat
Zărind pilotul, satu'ntreg se miră
Că seamănă la chip cu cel plecat .

Şi oamenii ne'ncrezători o'ntreabă :
— „Băiatul spui mătuşă c'a venit ?“
— „Păi n'aţi văzut ? In sbor peste ogradă
Ca o morişcă mi s'a învârtit !“

De-atunci pentru bătrână-i sărbătoare.
Şi satu-i tare mândru de băiat,
Că-atât de iute a'nvăţat să sboare
Ca rândunica, sprinten peste sat.

TITEL CONSTANTINESCU

BLESTEM

Icoane, cruci pe masă, pe pereți,
Și'n fața lor o babă'ngenunchiată :
— „Dă Doamne trăznet, ploaie cu găleți,
Să ardă'n foc Gospodăria toată..”

Și parcă spaime negre o cuprind
Și ochii cată veninoși în jur...
Cu gândul noi blesteme răscolind,
Se roagă, plânge, soacra de chiabur.

„Dă fulger și catran și...” Peste zări
Fug norii risipiți pe bolta-albastră...
Bătrâna turbă, scoate foc pe nări.
Și-i dă cu tifla soarele'n fereastră.

M. I. LERMONTOV

BORODINO

— Moșnege, spune-mi, nu degeaba
Fu arsă Moscova, și'n laba
 Franțuzului căzu.
Că lupte doar au fost, cumplite
Cu toții știm. Și pasă-mi-te,
Destule ni s'or șterge'n minte
 Dar Borodino, nu.

— Da, 'n vremea ceea fost-au oameni
Cu voi nu poți ca să-i asameni :
 Erau viteji, măi prunci !
De soartă cruntă parte-avură
Și'n lupte mulți din ei căzură.
Din voia domnului pierdură
 Ei, Moscova, atunci.

Tot retrăgându-ne noi pasul
Și așteptându-i luptei ceasul,
 Bătrânii ca pe spuză
Cârteau : Vom merge spre cvartire
Sau comandanții's slabi din fire
Să rupă vrăjmășești mundire
 Cu baioneta rusă !

Și de-o câmpie-am dat deodată,
Să'nșiri pe ea oștirea toată.
 Redute-am construit.
Și toți aveam urechi ciulite.
Stau tunurile pregătite.

Când din pădure, înainte,
Gândeam că n'o să-mi scape unul.

Mi-am îndesat cu grijă tunul.
Gândeam că n'o să-mi scape unul.

La luptă, cu avânt !

Ce să umblăm pe ocolite,
Frate-musiu, vei ține minte :
Cum știm să apărăm fierbinte
Al patriei pământ.

Mai mult în glumă și în jocuri,
Schimbarăm două zile focuri,

Dar într'a treia zi

Vorbe umblau : „de bună seamă
E vremea tunul ca să geamă.”
Și noaptea'n neagra ei maramă
Lute câmpul înveli.

Atunci culcuș mi-a fost afetul.
Franțuji porniră zaiafetul.

Se bucurau, băiete —

Dar noi în tabăra tăcută
Frecărăm armele'n redută
Și strașnic prinse să ascută
O mână, baionete.

Porniră zorii să se iște.
Și oastea'n sgomot să se miște :
Sărirăm treji, în sus.

Viteaz nu glumă — colonelul,
Sfida și moartea și măcelul ;
Păcat că l-a lovit oșelul
Și doarme-acuma dus.

Ne-a spus — cu ochi aprinși : „In spate
E Moscova. Ostași, se cade,
Cu pieptul zid să-i fim”.

Și pildă, vie, ne'ntreuptă,
Ne-au fost toți cei căzuți în luptă.
Jurărăm și acolo'n luptă
Știurăm să murim.

Ce zi a fost ! Ardeau și zorii.
 Francezi se năpusteau ca norii ;
 — Puhoi de venetici —
 Veneau în rând pestriț ulanii ;
 Dragoni cădeau ca bolovanii
 (Și câți s'au îngropat cu anii
 Sub buruieni aici !)

Voi n'o să apucați vreodată
 O luptă mai inverșunată.
 Cât sânge-a curs avan !
 Și arme zăngăneau în soare ;
 Sleise mâna să doboare ;
 Obuzul nu putea să sboare
 De-al morților morman.

Dușmanul a simțit, firește,
 Ce'nseamnă lupta pe rusește.
 A fost un dărz încaer.
 Pământu-l sguduiiau fiorii,
 Se-amestecă praful cu norii —
 Și tunul, caii, luptătorii,
 Făceau un singur vaer.

Iar noaptea'nvălui redata.
 Spre ziuă așteptară lupta
 Să se pornească iarăși.
 Dar tobele sunară. Căni
 Fugiră de pe câmp. Păgânii !
 Legară răni. Știurăm cine
 Nu-i mort dintre tovarăși.

— Da, 'n vremea aceea fost-au oameni
 Cu voi nu poți ca să-i asameni :
 Erau viteji, măi prunci !
 De soartă cruntă parte-avură
 Ș'n lupte mulți din ei căzură,
 Din voia domnului pierdură
 Ei, Moscova, atunci.

In românește de Victor Tulbure

CUMPĂNA LUMINILOR

ROMAN (III *)

Se risipește ceața

8

Despărțirea de profesorul Prale îi lăsase lui Gașpar un sentiment de amarnică singurătate. Se mișcă în el unele resorturi ruginite și începea să-și dea seama că nu mai avea prieteni. Cei cu care se mai înțelegea erau complicitii lui. Și comunicarea cu ei, pe cât de deplină, pe atât de artificială, se întemeia pe un mobil îndepărtat și nesigur. Suferise crunt în seara când Prale refuzase să stea de vorbă între patru ochi cu privire la situația tunelului de control. Simțise în vorbele profesorului o răceală deosebită, poate și oarecare teamă de a întârzia cu un om compromis pe șantier. Dar regretului de a fi pierdut un prieten îi făcu loc îndată spaima că era urmărit. Nu avea cui împărtăși turburarea aceea, care era numai a lui. Cortobius nu l-ar fi înțeles. El era prea cinic, prea pătruns de misiunea lui și desigur nu avea vreme să se lase emoționat de tragedia lăuntrică a unui bătrân inginer. Rămânea Fulvia. Trecuseră câteva luni de când el își pusese soarta în mâinile preotului și nu îndrăznise încă să-i vorbească Fulviei. O știa temătoare și cinstită. Niciodată nu-i încurajase abaterile dela drumul modest și liniștit. Avea o morală strictă și nimeni mai mult de cât ea nu-l condamnase pentru afacerea cu firmele străine. Fulvia rămânea totuși o ființă fără putere de influență asupra celor din jur, era unul din acei oameni în stare să poarte toată viața o povară numai pentru că nu stă frumos s'o arunce, că nu e cinstit și omeneste. Dar ea rămânea totuși făptura cea mai apropiată lui Alexandru Gașpar, singura în stare, dacă nu să înțeleagă, cel puțin să suporte mărturisiri grele. Mai cu seamă după arestarea lui Isbășoiu, pe Gașpar îl măcina o desnădejde adâncă și suferea cumplit că nu avea cu cine discuta acest eveniment. Ar fi vrut să afle amănunte, să știe ce s'a întâmplat la miliție, dacă Isbășoiu era în legătură cu cineva, sau a fost și el victima unui accident stupid. În sat se vânturau o sumedenie de zvonuri,

*) Vezi „Viața Românească”, Nr. 5, Mai 1951; Nr. 6, Iunie 1951.

care de care mai năstrușnice. O femeie îi spusese Fulviei că Isbășoiu urmărea să prăbușească stâncile peste toți cei două sute de muncitori, că în adâncul pământului s'ar afla o comoară și că el ar fi vrut să ajungă singur în stăpânirea ei. Alții pretindeau că Isbășoiu ar fi fugit dela miliție și ar fi ajuns în munți la niște cete de bandiți cu care va ataca în curând șantierul. Toate acestea se răsuceau în sufletul lui Gașpar ca niște săgeți otrăvite, îl sfârtecău cu acea fărâma de adevăr pe care o bănuia în toate veștile fantastice ce-i ajungeau la ureche. Cu ceilalți ingineri nu se întâlnise încă, iar de secto-ul aripei drepte a barajului se temea să aducă vorba. Peste tot, pe drumuri, pe șantier, în văzduh, în pulberea albă care învăluia livezile, stăruia o amenințare turbure. Și Cortobius devenise mai rece, mai sgârcit la vorbă. Se purta ca un negustor. Lua notele și planurile aduse de Gașpar, le închidea într'un sertar și se întorcea cu câteva mii de lei. Sumele scăzuseră sistematic și preotul nici nu se mai simțea dator să explice acest lucru. Se străduia să micșoreze importanța serviciilor lui Gașpar. Dar totdeauna nu uita să amintească de ceasul victoriei. Și astfel, cu vremea, inginerul se chinuia să afle un suport înlăuntrul său, să-și sprijine acțiunea pe o temelie personală. Se pregătea să-i vorbească Fulviei.

Toată ziua au bătut clopotele bisericii. Gașpar știa că bat pentru Clonțan, dar cum ședea la fereastră și privea pădurea înaltă, avea impresia că sună fără rost, doar pentru a alunga liniștea care stăpânea această după amiază, goală de orice fapte. În casă era mai rece decât afară, și mai întuneric. Il dureau coatele sprijinite de prichiciul ferestrei. Se gândi să plece spre cimitir, dar renunță. Trebuia să dea ochi cu acei oameni înghețați și pătrunși de importanța lor, Voinea, Mladin, Vălătuc și alții, care l-ar fi privit chiorăș. I se păru că e mai bine să stea așa până când va cădea seara. Într'un târziu auzi pasul schiop al Fulviei.

— Ce faci tu, întrebă Gașpar fără să se întoarcă.

Fulvia nu răspunse și veni către el. Fața ei era și mai albă în lumina care scădea. Gașpar îi făcu loc și rămăseră amândoi tăcuți. Apoi mângâie mâna femeii. Își trecea încet degetele peste cutele ușoare și moi, dela încheetură până spre unghiile galbene, moarte. Vorbi în șoaptă:

— În curând vom pleca de aici, Fulvia.

Femeia nu răspunse îndată. O găză roșie cu punctișoare negre pe spate i se așezase pe mână și se învârtea în loc. Abia după ce găza își luă sborul, Fulvia spuse:

— Și unde ne ducem?

— În altă parte, avem nevoie de altfel de viață, am îmbătrânit.

— Da, am îmbătrânit, șopti Fulvia privind mai departe spre creștetul pădurii.

— Totuși viața noastră nu s'a sfârșit, continuă Gașpar și-i mângâie din nou mâna. Avem dreptul la o bătrânețe senină. Mă gândeam de multe ori că tu ești prea resemnată, că nu mă ajuți să trec ceasul acesta greu. Și am atâta nevoie de ajutor, Fulvia...

Femeia își întoarse încet fața spre el și-l privi cu o nedumerire calmă. Zise:

— Totdeauna m'ai învinuit astfel... m'ai socotit bătrână, chiar înainte de a fi. Acum sunt într'adevăr bătrână, dar resemnarea mea nu ține de asta. Socot că este nefolositor să mai încercăm un sbor. Ne-am împotmoli.

Trebue să ne târâm așa, cât vom mai putea. Eu nu mai vreau decât să te văd pe tine liniștit, trebue să faci un efort.

Gașpar zâmbi amar. O luă pe Fulvia de braț, o purtă încet prin camera care se întuneca și o așeză într'un fotoliu. Oftă și spuse, aplecându-se spre ea :

— Tu știi că viața pe care o ducem acum, nu este a noastră. Ne-am prăbușit nu prin voia destinului nostru, ci dintr'o cauză exterioară. Ceeace s'a întâmplat nu este o transformare deplină și definitivă, cum ar vrea unii s'o vadă, ci o răsturnare anarhică. Asta nu poate dura, înțelegi Fulvia ? Se apropie sguduirea cealaltă, care va așeza lumea la loc, da, da, totul va fi ca înainte și noi vom fi răsplătiți pentru suferința de acum.

Fulvia își rezemase capul de spătarul scaunului. Fruntea ei înaltă și netedă primea o fărâamă din lumina care se strecura pe fereastră. Își privea bărbatul cu ochii micșorați, ca de la o mare depărtare. Pieptul îi sălta rar și egal. Gașpar continuă cu o însuflețire chinuită.

— Nu vom muri, Fulvia, nu ne vom târî, ci vom lupta, ne vom apăra. Îți aduci aminte de noaptea aceea, după proces ? Tu mi-ai dat putere să supraviețuiesc, tu mi-ai vorbit de viața noastră care va urma, de fericirea noastră mi-ai vorbit, mi-ai poruncit să trăiesc..

Fulvia se mișcă în scaun. Întrebă în șoaptă :

— Nu înțeleg ce se petrece cu tine, de ce vorbești astfel.

— Fulvia, trebue să-ți spun unele lucruri pe care nu le știi. A venit timpul să-ți vorbesc, vreau să fii alături de mine. Lupta mea a început de mult. Ascultă. Am intrat în legătură cu niște oameni care se pregătesc pentru ziua aceea. Hidrocentrala din Corund prezintă o mare importanță, trebuie să se cunoască totul, să fim pregătiți să se termine repede, fulgerător, să nu aibe vreme să se apere. Acum simt că am pentru ce trăi, am un rost, cred în victoria noastră.

Fulvia închisese ochii și părea neturburată. Șopti într'un târziu :

— Știam...

— De unde știai ? Fulvia ! Vorbește, cine ți-a spus, Fulvia...

Se ridică în picioare, își apucă soția de umeri și o sgudui. Ea îi prinse ușor mâinile și cu ochii înlăcrimați spuse :

— Am găsit banii în bibliotecă.. am bănuț... și convorbirile tale cu Cortobius. Sandule, nu trebuia să-mi spui.

Gașpar răsufla greu, obrazul i se schimonosise. Făcu câțiva pași prin odaie, se duse la fereastră și o închise. Sgomotul apei care curgea peste drum încetă deodată și casa se întunecă de tot. Fulvia repetă sfârșită :

— Nu trebuia să-mi spui...

Gașpar se înfurie și izbucni :

— Ai să mă ucizi, m'ai ucis, din pricina ta am ajuns aici, totdeauna ai fost împotriva mea, ai mers ca o stafie lângă mine, nu mi-ai dat nimic, nimic, toată viața nu mi-ai dat nimic !

O apucă de mâini și o trase spre el. Ea se împiedică, săltă de câteva ori pe piciorul șchiop, apoi îl privi cu aceiași ochi liniștiți, fără expresie. Gașpar se repezi la bibliotecă, scotoci câteva clipe, scoase un pachet ascuns după volumele mari, îl desfăcu și împrăștiă bancnotele pe masă. Tipă gâfâit :

— Uite, uite banii, vom putea pleca în altă parte, ne vom reface, vom pune totul la loc, vom avea ce ne trebuie. Două sute de mii, vor fi cincisute, un milion vor fi,

Fulvia strânse buzele și rosti tare, cu hotărîre:

— Te vor prinde, în curînd te vor prinde și vei muri, vom muri amîndoi...

Se urni spre masă și începu să strîngă banii, îi împachetă la loc în foaia de jurnal. Stătu câteva clipe cu pachetul în mână, apoi pași șchiopătînd către dormitor. Gașpar țipă:

— Ce faci?

— Îi ascund...

Fulvia băgă banii sub salteaua patului, se întoarse și spuse privind în jos.:

— Am ajuns niște tâlhari...

Gașpar era sdrobot. Surtucul atârna pe el ca un sac. Cravata cu nodul mic și murdar se trăsese într-o parte, și părul puțin i se sbîrlise pe creștet. Ochelarii păreau două găuri negre. Strânse pumnii, făcu doi pași mici și apăsăți spre Fulvia și strigă încordându-și tot trupul:

— Hârcă... hârcă...

Ridică pumnul, dar îl lăsă să cadă în jos fără vlagă. Ieși pe ușă strigînd într'una:

— Hârcă... hârcă șchioapă...

Din prag se întoarse și-și luă șapca și mantaua de ploaie. Trecu repede puntea peste Corund, traversă platoul și porni la deal pe traseul conductelor. Se înnopta. Sprijinindu-se cu mâna de țevile reci, Gașpar merse multă vreme împiedicându-se de bolovani, scăpătînd în gropi, lovindu-se de masivele de beton. Într'un târziu se opri. Privi spre sat. Clipeau câteva lumini. Se aplecă și-și sprijini fruntea de conductă. Trupul îi sălta în câteva sguduiri scurte. Apoi se așeză jos, pe pămînt. Plânse vreme îndelungată, ștergându-și din când în când obrazii cu palmele. Oftă, se ridică și o luă pe marginea pădurii, către sat.

Preotul Cortobius îl lăsă mult să aștepte într-o cămăruță rece, plină cu cărți. Mirosea a mucegai și a hîrtie învechită. O lampă de noapte fumega. Gașpar se așeză pe un scaun mare, cu tapetul rupt, și stătu așa, parcă dormea. Nu se gîndea la nimic precis. Venise aici pentru că nu putea avea altă țintă. Pe drum se hotărîse să nu se mai întoarcă acasă, dar acum i se părea caraghios acest gînd. Avea intenția să stea cât mai mult la Cortobius, s'o facă pe Fulvia să sufere, să se răzbune. Într'un târziu auzi glasuri pe sală. Recunoscu vocea morarului Haller. Vorbeau nemțește, și Gașpar nu desluși nimic. Apoi, Cortobius deschise ușa și-l invită cu un gest ceremonios. Preotul era în sutană. Șnurul alb îi atârna până aproape de pămînt. În cameră mirosea a tutun prost și Gașpar își aduse aminte că morarul fuma cu pipa. După grămăjoarele de scrum negru, răsturnate pe o farfurioară de sticlă albastră se vedea că stătuseră mult de vorbă. Bănuiala că și Haller lucra cu ei, îi dădu lui Gașpar un sentiment adînc de încredere și uită într-o clipă de sbuciumul lui. Madona aplecată asupra patului i se păru mai frumoasă, până și Crist era asemenea unui sportiv cu musculatura încordată. Cortobius își lepădă sutana

și rămase într'o tunică vânăță, aproape neagră, strânsă bine pe gât. Peste gulerul îngust și tare, se revărsa ușor carnea albă a gâtului.

— Nu sunteți destul de prudent, domnule inginer, spuse preotul zâmbind rece. Nu vă așteptam în seara asta. În general ar trebui să respectăm programul stabilit. Era vorba să ne vedem duminică.

Gașpar îl privi cu o nedumerire supusă. Zise încet:

— Am venit prin pădure, n'am întâlnit pe nimeni. Am simțit nevoia să te văd, părinte. S'au petrecut în ultimele zile lucruri deosebite. Ce spuneți de accidentul dela carieră?

Mângâindu-și pieptul cu mâna, Cortobius zise:

— Mi se pare că e o întâmplare care ne ajută pe noi; țăranii sunt alarmați, la cimitir au avut loc unele incidente. Ați fost acolo?

— Nu, îmi fac rău înmormântările.

— Da, e interesant ceea ce se petrece. Este un moment prielnic acum. De pretutindeni vin vești bune. Se pare că oamenii aceștia primitivi, au un simț special, își dau seama că în curând începe furtuna. Ați obținut planul construcțiilor dela Turia?

Gașpar se aplecă deasupra mesei, își trecu iute limba peste buzele uscate și zise:

— Il vom avea într'o zi sau două. Trebuie să-l reconstitui după niște schițe vechi.

Cortobius era plictisit. Se rezema ades de spătarul scaunului, ră-tăcea cu privirea pe deasupra capului lui Gașpar. Aduse o sticlă cu vin, dar turnă numai în paharul inginerului. Întrebă fără interes deosebit:

— Dumneavoastră l-ați cunoscut pe comandorul Isbășoiu?

— Foarte bine, răspunse repede Gașpar.

— Ce impresie v'a făcut?

— Este o victimă, un răsvrătit, dar cam fricos.

Preotul făcu ochii mici. Gașpar continuă:

— Uneori e impulsiv, are momente de furie. Cred că asta l-a dus la întâmplarea de altăieri.

— După părerea dumneavoastră, comandorul ar putea desfășura o acțiune conștientă, serioasă?

— Depinde. Ce fel de acțiune?

— De felul aceleia pe care o duceți dumneavoastră, spuse Cortobius iritat de naivitatea prefăcută a inginerului.

— Cred că da. Situația lui e mai grea. Ofițerii deblocați sunt priviți cu neîncredere, chiar când sunt verificați. Dar de ce pui toate aceste întrebări?

Preotul făcu un gest vag cu mâna.

— Accidentul dela carieră m'a făcut curios. Ași fi dorit să-l cunosc pe acest om.

— Crezi că acolo a fost într'adevăr un accident?

— O singură victimă e prea puțin pentru ca să fi fost o acțiune plănuită. E totuși interesant. Trebuesc urmărite mai atent faptele pe șantier.

Gașpar bău și al doilea pahar de vin. Pe frunte îi apărură stropi mărunți de sudoare. Se ridică de pe scaun, clătînându-se. Oftă cu glas. Era într'amândoi o așteptare ascunsă, un fel de târguială cu clipa asta în care nu se puteau suferi, dându-și seama că rămâneau doi străini. Deși nu sesizase conștient răceala preotului, Gașpar trebuia să-și descarce durerea.

Plânsul acela amarnic din pădure nu-l ușurase, ci mai degrabă îl îndârjise împotriva unui dușman necunoscut, pe care nu-l putea întrupa în niciunul din're oamenii cu care lucra. Merse încet către preot. Sticlele ochelarilor îi luceau. Se opri și întrebă ca o rugămintă:

— Mai ține mult asta, părinte Francisc?

— Ați obosit? Sunteți bolnav?

— Spune părinte, mai ține mult?

— Cât va crede de cuviință cel de sus, viața noastră e în stăpânirea lui.

Se sculă din scaun și prinse mâinile lui Gașpar. I le mângăie ca pe ale unui copil și-l privi drept în ochi. Il împinse către marginea patului. Cortobius începu să râdă. Incețișor, cu buzele strânse, apoi din ce în ce mai tare. Ii fremătau nările și fața lui rotundă se lungi într'un hohot adânc. Gașpar îl privea năucit. Preotul se opri deodată și zise:

— Sunteți un luptător, un intelectual, un erou! Așa?

Râse iar, de astă dată mușcându-și buza de jos și dând capul pe spate. Își turnă un pahar de vin, apoi zise cu asprime:

— Nu ați chibzuit deajuns când ați primit sarcina aceasta. Mi se pare că vă jucați. Vă jucați cu propria viață, glumiți... domnule inginer, aveți nervii slabi, dar e prea târziu. Acum trebuie să mergem amândoi mai departe, până la sfârșit. Înțelegeți? Până la sfârșit.

Se aplecă asupra lui Gașpar și continuă mai blând:

— Cum se poate să nu vedeți cât de aproape e războiul? Cel din urmă țaran știe și se pregătește. Aici e vorba de viața dumneavoastră, de datoria sfântă de a lupta împotriva comunismului. Suntem puțini dar superiori mulțimilor care se supun. Cine se poate lăuda că lucrează pentru lumea civilizată? Unde sunt oamenii care vor avea mâine dreptul să ceară locul de frunte în țara aceasta?

Gașpar zâmbi, se ridică pe marginea patului și puse mâna pe umărul preotului.

— Incețișor, încetișor prea sfinte, eu am nervii slabi, iar dumneata iubești predicile. Stai să vorbim ca oamenii.

Gașpar era ușor amețit. Ii sticleau ochii umezi și rânjea sterp, fără rost. Cortobius păru o clipă descumpănit. Se așează pe scaun, reluându-și înfățișarea blândă și visătoare.

— Eu n'am obosit, continuă Gașpar cu mâna rezemată de masă. Să-ți spun drept, nici n'am încotro. Nu mai trăiesc decât pentru a vedea sfârșitul acestui vis urit. Nu sunt un om fericit, pe onoarea mea. Preferam să nu fiu erou, să-mi duc viața mea bună și frumoasă. Dar dacă dumnezeul dumitale și al meu n'a vrut, iată, sunt la picioarele lui și fac precum îmi spune. Ai cerut ceva și nu ți-am dat? Ce mai vrei, spune-mi? Vrei să arunc șantierul în aer? O fac! Vrei să omor un om, zece, o sută? O fac! Poruncește!

Vorbea cu mâinile întinse înainte și degetele puțin îndoite semănau cu niște cângi. În glasul răgușit, se amesteca și durere și nebulie. Cortobius voi iar să-i apuce mâinile, dar Gașpar și le trase iute și zise:

— Vrei să mergem amândoi? Mergem! Nu am nimic, nimic, toată averea mea e în viitor. Dacă nu mă bat pentru asta, ce dracu am de făcut? Hai?

Se lăsă pe vine și se sgâi la Cortobius. Acesta nu-i mai lăsă timp și spuse:

— Cred că sunteți surmenat. Vă trebuie odihnă și liniște. Acum aveți de înfruntat o situație nouă. Incercați să întârziați refacerea tunelului. Uzați de toată priceperea dumneavoastră. Sunt informat că va veni o comisie de anchetă. Voi avea mâine numele membrilor. S'ar putea să-i cunoașteți. Vom sta de vorbă îndată ce va fi nevoie.

Gașpar își mai turnă singur un pahar și-l dădu repede pe gât. Răsufă des și-și tot ducea mâna către frunte. Cortobius se trase către ușă, cu mâinile împreunate sub piept. Se vedea că e nerăbdător să scape de Gașpar. Inginerul scrâșni odată din măsele, căută din ochi mantaua, apoi păși cu nesiguranță. Dădu s'o apuce, dar se întoarse iute și întrebă:

— Ascultă părinte, Isbășoiu era omul nostru?

Preotul închise ochii, ridică mâna și spuse blajin:

-- Isbășoiu e un om mort, să nu mai vorbim de el...

Gașpar înghiți în sec, își luă șapca și mantaua, apoi zise în șoaptă:

— Niște bani...

Cortobius se înclină ușor, zâmbi și se îndreptă spre scrinul pe care strălucea crucifixul.

După ce încuie ușa după Gașpar, Cortobius se întoarse în cameră și rămase multă vreme în picioare. Își scoase ochelarii și-și frecă îndelung orbitele cu o batistă cafenie. Apoi deschise aparatul de radio. În timp ce aștepta să se încălzească lămpile, se gândi. Invârtind de un buton, rosti în șoaptă: „pe unul l-au prins, altul a început să înnebunească... cine știe ce va mai fi... în noaptea asta...”

Șoapta lui se frânse, dar chipul rotund și senin al lui Dragoș Voinea i se sbătu o clipă în marginea minții. Din difuzorul aparatului de radio răzbea cu greu, abia putând să birue un hârâit de motor stricat, vocea pe care o aștepta în fiecare seară: „e ora două și jumătate acum la New-York...”

9

— Vrei să deschizi puțin fereastra, Rujița? E tare cald aici...

Rujița deschise fereastra și rămase câteva clipe cu mâna încleștată de pânza vântată a perdelei. În odaie năvăli un caier de lumină galbenă și huetul Corundului. Apoi glasul metalic al megafonului dela uzină împrăștiă un cântec maghiar. Dragoș Voinea își trase pătura mai înspre gât și spuse zâmbind:

— Mulțumesc... e o zi frumoasă.

Rujița se așază iar pe marginea patului și privi în tăcere capul îmbrobodit cu bandaje. Ochii lui Voinea lucesc, buzele-i sunt arse și vânătaia dela rădăcina nasului îi dă o înfățișare speriată, ciudată pentru omul acesta voinic și sever. Pare jenat de privirea plină de milă a chimistei și clipește des, apoi vorbește pentru a-și împrăști sentimentul de umilință:

— N'ar trebui să-ți pierzi vremea cu mine...

Rujița îi mângâie mâna întinsă pe pătură.

— Te mai doare?

-- Nu, nu mă mai doare nimic, răspunse Voinea închizând ușor

ochii. Ar fi trebuit să mă scol, dar nu m'a lăsat Spănu. Toată noaptea a stat aici și a pufăit din țigară. Dimineată, când i-am cerut hainele, a spus că mă bate dacă încerc să mă dau jos din pat...

— Și eu voi face la fel dacă nu ești cuminte, zise Rujița încruntând sprâncenele. Uite, stau aici, e liniște, mă bucur că nu te mai doare. Vrei să-ți citesc ceva?

Voinea își răsuci trupul și rămase sprijinit într'un cot. Vorbi, privind pe fereastră :

— Nu, va trebui să mă scol, să-i caut, să-i prind, acum nu mai am ce aștepta. Am să-i sdrobesc, din casă în casă am să umblu și-i voi afla. Simțeam de mult că mă pândesc, mă așteptam... dacă i-ași cunoaște! Rujița îi apucă mâna și i-o strânse la pieptul ei.

— Liniștește-te, îi caută alții. Peste puțină vreme vei afla. Dacă te așteptai, de ce nu te-ai păzit? Veneai în fiecare noapte singur, te puteau omori.

— Da, mă puteau omori, spuse Voinea foarte liniștit deodată.

Privea mereu pe fereastră, în oceanul de lumină ce îneca dimineața, spre obielele împădurite care păreau că se duc într-una către cer. Se minuna el însuși de jocul iute al gândurilor. Era gata să sară din pat, uitând de apăsarea fierbinte din creștet, de împunsăturile dureroase de sub claviculă. Avea impresia că îndată ce va ieși în uliță, îi va întâlni pe cei care-l schilodiseră. Dar se liniști curând și simți cum îi alunecă pe trup razele căldute ce năvăleau pe fereastră. Se uită la Rujița. Ochii ei, întreaga ei ființă își pierduseră farmecele femești. Buzele pline, prea puțin înroșite, obrazul mic și rotund, fruntea și urechile aproape străvezii erau acum reci, obișnuite. În ceasurile târzii de insomnie, când încă nu se stinsese în el nădejdea unei iubiri, Voinea și-o închipuia pe Rujița umblând prin odaie, mișcându-se ușor, înflorată de apropierea brațelor lui. Și iat-o acum stând pe marginea patului, mai aproape ca oricând, dar goală de orice chemare, bună, și de o intimitate aproape supărătoare. Deși accesul lui de mânie s'a stins, Rujița îi mai ține mâna lipită de pieptul ei. Voinea simte rotunjimea rece a unui nasture de la bluză, simte și bătaia inimii și moliciunea sânilor, dar nimic din tentația dureroasă de altă dată nu-l mai încearcă. Acum o altă ființă stă lângă el. Întrebă în șoaptă:

— Rujița, crezi că-i vom prinde?

— Nu se vor putea ascunde multă vreme, răspunse fata strângându-i încet mâna. Cred că e vorba de o acțiune organizată. Mladin a plecat de dimineață la Reșița.

— Să fie în legătură cu moartea lui Clonțan?

— Nu știu. S'ar putea ca nemernicii să fi folosit momentul acesta. Vor să împrăstie panica pe șantier.

Voinea își întoarse capul bandajat, o privi cu ochii umezi, și spuse râsuflând greu:

— Trebuie să fim atenți, să nu ne lovească în altă parte mai greu. Dece a plecat Mladin fără să vorbească cu mine?

— N'a vrut să te turbure. A stat toată noaptea la baraj, a pus paznici pe tot traseul conductei. Mi-a spus că se întoarce la prânz.

Voinea o mai privi câteva clipe în tăcere, apoi zâmbi și-și rezemă capul de pernă. Văzu deodată limpede că Rujița îl iubește pe Mladin.

Din felul în care vorbea despre el, din plecarea lor grăbită cu o seară înainte, se putea desprinde ușor adevărul. Voinea nu se gândise niciodată la asta. El știa pe Mladin prea prins în treburile șantierului, pentru a mai găsi timp și pentru Rujița. Se simți îndemnat să înceapă deodată a vorbi despre Mladin, să spuie răspicat ceea ce gândea, să dea glas acelei bucurii noi care-i învăluia sufletul. Cu câteva clipe înainte i se păruse nefirească atitudinea Rujiței și-și mărturisea mulțumirea că n'o iubește, că n'o iubise niciodată. Într'un ungher ascuns al sufletului încerca un soi de mustrare, pentru neîndemânarea lui, sau pentru graba de a fi luat drept dragoste, o obișnuită chemare trupească. Pe măsură ce își întărea credința că Rujița Peia îl iubește pe Mladin, sufletul său se ușura de povara acelei greșeli tinerești. Știa că fata l-a iertat, însăși purtarea ei de acum era o dovadă de înțelepciune și că plimbarea înșelătoare de pe lacul Breazova limpezise definitiv relațiile dintre ei. Dacă amândoi ar fi căzut atunci în mrejele unei amăgiri trecătoare, cât întunec le ar fi năpădit acum sufletele, cât de departe ar fi fost de ceasul acesta limpede. Se uită cu mai multă atenție la chipul firav al chimistei și zâmbi. I se făcu deodată dor tare de Mladin. Se uită la ceas și spuse grăbit, parcă și-ar fi adus aminte de o îngrijorare veche:

— Rujița, te-aș ruga să-l chemi pe Medrea. Incepusem niște lucrări urgente. Du-te la el și spune-i să vină cu scriptele.

Rujița care mesteca într'un pahar cu lapte tăcu o clipă, apoi îi întinse paharul și zise:

— Ești un copil rău, Dragoș, nu vrei să stai liniștit. Am să te spun lui Mladin. Uite, mă duc să ți-l aduc pe Medrea.

Își trecu degetele prin păr și pași sprintenă spre ușă. După o clipă Voinea trase sertarul noptierei, luă o țigară, o aprinse cu mâinile tremurând și rămase gânditor.

Rujița bătu încet la ușa lui Medrea. Contabilul abia se sculase. Era îmbrăcat într'un tricou roșu și chiloții foarte albi, contrastau cu picioarele păroase și subțiri. Fluera un marș și făcea gimnastică în fața ferestrei deschise. Fața îi era acoperită cu pudră albă și capul strâns într'o plasă. Când o văzu pe Rujița, făcu ochii mari. Auzind despre ce e vorba, întrebă nedumerit:

— Cum, dar se simte atât de bine?

Între timp, inginerul Vancu veni la Voinea. Aflând de cele petrecute, se întorsese în grabă dela Tăure. Dădu busna în casă și rămase încremenit în ușă. Chipul lui Voinea se încreți sub bandaj. Vancu se apropiu de pat, se aplecă și zise cu vocea tăiată de emoție:

— Ce-i asta?

— Prietenii noștri, răspunse Voinea liniștit. Ne-au dat de veste că mai trăiesc și ei, îi cam uitasem. Nu-i nimic grav. Față de ce au să pățească ei, asta-i floare la ureche, dragul meu. Spune-mi ce-i la Tăure? Au ajuns sus?

Vancu nu mai avu vreme să-și astâmpere emoția. Incepu să povestească despre oamenii lui Toma Dobândă, pomenind aproape de fiecare în parte. Voinea se înălțase în capul oaselor și asculta încordat.

— Și când credea Toma că va fi la Turia?

— În seara asta. Rămâneam și eu acolo, dar a venit Scobai cu alimente și ne-a spus de întâmplarea ta. El spunea că ești pe moarte. Toma e distrus. Voia să lase totul și să vie încoace. A rămas să-i trimit vorbă prin cineva...

Rujița se întoarse. Apoi veni și Medrea. Cu o mutră gravă, contabilul se apropie de pat, se înclină și spuse tare, parc'ar fi ținut un discurs:

— Vă transmit din partea personalului administrativ, urări de sănătate. Vă asigur de tot devotamentul funcționarilor...

Voinea ridică ușor mâna și zise:

— Mulțumesc, i-ați un scaun te rog. Ai dat de rostul diferenței celeia? Cred că greșala e la capitolul fier-beton... așa, Rujița fii bună și ridică perdeaua.

Vancu se trase mai la o parte, așteptă câteva clipe și văzând că Voinea începe să lucreze cu Medrea, se apropie și zise:

— Eu vă las. Voi veni diseară să mai stăm de vorbă.

Rujița îl petrecu până la scară și spuse încet:

— E frumos la peșteră, și aveți o zi minunată.

10

Vegetația proaspătă, de un verde luminos, aproape galben, năvălește până în șoseaua presărată de curând cu pietriș. În vale curge Corundul, mai turbure și mai sgomotos ca de obicei. Din loc în loc, se ivesc stâncile pleșuve, lucind rece în bătaia soarelui. „Jeep”ul șantierului saltă des, împrăștiind apa măloasă a smârcurilor. Uneori, Marin șoferul claxonează prelung, deși știe că pe drumul acesta nu are cu cine se întâlni, mai cu seamă în zi de sărbătoare. Victor Mladin stă scufundat în scaunul de pânză murdară. Privește fără țință prin parbrizul curat. Obrazul foarte palid îi e umbrit spre bărbie de firișoare de păr des, roșcat. De când a plecat din Reșița n'a scos un cuvânt, deși Marin a încercat de câteva ori să deschidă vorba, nedumerit de tăcerea adâncă a secretarului, pe care-l știa vorbăreț, mai cu seamă la drum. În dimineața asta însă, Mladin chibzuia cu el însuși și frământarea din mintea lui era atât de cuprinzătoare, încât nu mai putea ține seama nici de vorba înceată a lui Marin, nici de frumusețea încremenită a pădurilor și nici măcar de soarele care, pătrunzând prin geam, îi înțepa pleoapele cu miezuri de raze călduțe. Poate și din pricina nopții nedormite, tâmpile-i svâcneau și fiecare hurducătură a mașinei îi clătina creerii aprinși. De câteva ori îl năpădise obișnuita tuse uscată, când avea senzația că i se rup așchii din piept și tot trupul i se umezea dintr'odată. Dar durerile acestea fizice deveniseră obișnuite și le aștepta cu o indiferență lucidă, cu mușchii încordați, gata să sară peste capcana întinsă de dușmanul nevăzut, care i rodea plămânii. În clia asta însă, prin sfârâitul motorului se prefira o îngrijorare mai grea. La Reșița vorbise două ceasuri încheiate cu Chirtoș. Directorul uzinelor nu se arătase surprins de pățania lui Voinea și nici de semnele care indicau prezența unor forțe potrivnice șantierului. Chirtoș a ascultat istorisirea faptelor, l-a îmbiat cu țigări, apoi a spus, privind-l în ochi:

— Vezi tu, măi frate, când noi aici la Reșița facem vreo mașină nouă, mă duc câteodată noaptea și mă uit la ea. De multe ori mă duc și nu am odihnă până nu o punem la probă. Așa mă uit eu și la Corundul nostru. Cu grijă mare. Când faci un lucru nou, nu poți să uiți că este cineva

care te trage înapoi, cineva care ar vrea să te înjunghie, să nu te lase să-ți încălzești locul pe care l-ai câștigat cu sângele tău. Asta-i o lege. Dacă l-au lovit pe Voinea, înseamnă că au pus ochii și pe altcineva. Acum vor să vă ucidă pe voi, pentruca mâine să încerce să distrugă munca noastră.

Mladin asculta atent și privea mișcările moi ale fâlcilor lui Chirtoș. Aplecat puțin peste biroul mare, directorul vorbea molcom, parcă povestea:

— Treziți oamenii, ascuțiți-vă auzul și limpeziți-vă ochii, să vedeți și în fundul pământului. Dacă noi muncitorii ațipim o clipă, suntem pierduți. Nu putem construi viața noastră nouă, frumoasă, fără a lovi zi de zi noi în dușmani. S'ar putea ca dela acel criminal, Isbășoiu, să aflăm noi drumul care duce la vizuina lor. Dacă i-am sgâlțâi bine pe cei care nu vor să încheie actele pentru pământuri, poate am vedea cum curge otrava din ei. Uite, vă mai dăm treizeci de oameni pentru pază. Luați seama la conducte. Deasemenea la Turia. Tunelul e un lucru gingaș. Nu-l slăbiți pe Pahonțu, e tinerel și cam joacă în ham.

Vorbele lui Chirtoș pătrundeau adânc în sufletul lui Mladin, deși ele nu înfățișau lucruri noi. Nici nu aștepta să afle aici cheia frământărilor dela Corund, dar el avea o încredere fără margini în omulețul acesta roșcovan și hâtru, care trecuse și prin jeratecul închisorilor și prin încercările luptei pentru cucerirea Reșiței. Și Mladin se întorcea la Corund cu sentimentul că nu va trece multă vreme și va afla drumul ce duce la vizuina tâlharilor.

Ajunseră din urmă un tractor care remorca o platformă încărcată cu butoaie de smoală. Marin fu nevoit să-și cațäre mașina pe un povârnis mâncat de șuvoaie, pentru a depăși tractorul. Mladin se uită în urmă și văzu chipul tucuriu a lui Băcuț, dar îl uită iute pentrucă smoala aceea neagră îi amintea un alt chip. Rujița avea să înceapă probele de asfalt pentru drumul de la baraj la hidrocentrală. Mladin își dădu acum seama că toată dimineața nu se gândise la Rujița, deși păstra încă în toată ființa lui farmecul turbure al nopții trecute. Întâmplările se învâlmășiseră, prinzând în caerul lor, în neorânduială, senzațiile, gândurile, bucuriile și durerile. Acum Dragoș Voinea nu mai era inginerul șef al șantierului, omul tăcut, ursuz și care sălta mereu dintr'un umăr, ci comunistul lovit, însângerat, atacat mișelește de către dușmanul care nu mai putea trăi decât în întuneric. Iar Rujița, de o zi și de o noapte încoace se prefăcuse dintr'o fată cu ochi negri și trupul firav, într'o iubită, o femeie adevărată.

Merge mașinuța, saltă pe dămburile spălate de ploaie, pietrișul scrâșnește plăcut sub cauciucuri. Marin schimbă mereu vitezele, claxonează la colituri, apasă pe accelerator. Și peste tot e afăta lumină, atâta verdeată. Lacul Breazova își arată un ochi siniliu și uzina părăsită se oglindește în lucirea lui moartă. Apoi, cele dintâi semne ale șantierului, barăcile părăsite de mult. Și iar se zbate în lucirea tremurătoare a parbrizului, chipul Rujiței. Mladin își aude răsuflarea deasă. Clipa aceea de noapte răsare iar în mintea lui. Ca două umbre au urcat atunci scările de lemn. În casă mirosea a săpun și a rufărie proaspăt spălată. Pe spătarul unui scaun erau înșirate câteva cămăși colorate, subțiri. Rujița le-a strâns repede, și le-a ascuns. Apoi l-a privit în ochi, buzele i-au tremurat, și a rostit ca o chemare îndepărtată:

— Te așteptam de mult...

Mladin a rămas lângă ușă, palid, cu privirile lucind de o nedumerire aproape de spaimă. Rujița continua să se uite în ochii lui și zâmbea. Un zâmbet care se topea pe întreg chipul ei, luminându-l. Nu era de loc turburată ci dimpotrivă, o împăcare desăvârșită o făcea să stăpânească cu siguranță clipa aceasta pe care se părea că într'adevăr o așteptase. I-a luat șapca din mână și a aruncat-o pe pat, apoi ușurel a râs ca un copil.

— Hai să stăm jos... suntem amândoi destul de obosiți.

Mladin s'a mișcat în pas șovăelnic către marginea patului. Respira des, aproape gâfâind. Seninătatea Rujiței îi alunga și lui turburarea, se risipea încet emoția puternică, nedeslușită, care-l cuprinsese când pășise pragul. Dar el încă nu era stăpân pe această întâmplare neașteptată. A sărutat-o, a strâns-o la piept, în întunec, la capătul scării de lemn. Clipa aceasta i se părea foarte îndepărtată. Ce va urma acum? Ce trebuie să facă el? Nu se gândise niciodată la ceea ce ar fi trebuit să spună într-o asemenea împrejurare. Poate pentru că nu crezuse cu putere că ea se va ivi. Tăcerea i se părea nesfârșită și situația lui tristă și caraghioasă. Stătea pe marginea patului, cu coatele sprijinite de genunchi, cu capul aplecat, pândind înfrigurat mișcările Rujiței. Ea scotocea într'un sertar. A scos o linguriță, apoi un borcănaș cu dulceată.

— Alteva nu am, a spus venind către el.

S'a aplecat, și Mladin i-a văzut iară chipul, devenit mai limpede, mai sever. În aceeași clipă, ea a pus borcanul pe podea, i-a cuprins mâinile și a șoptit cu teamă:

— Mi se pare c'am greșit... m'am înșelat.

Abia atunci, împins parcă de mâhnirea fetei, Mladin a prins curaj și a spus încet:

— Nu, nu te-ai înșelat, îmi ești dragă, voiam de mult să-ți spun..

Ea a început să-i mângâie fruntea umedă, i-a trecut apoi mâinile pe obraji obosiți, a șoptit foarte aproape de gura lui.

— Și de ce nu mi-ai spus?

— Pentru că nu am dreptul să te iubesc.

— Ce vorbă-i asta?

Mladin a cuprins-o și a așezat-o pe marginea patului, lângă el. Ochii îi străluceau nefiresc. O privi câteva clipe și a spus mai hotărât:

— Sunt bolnav... tușesc, mă tem că a trecut prea multă vreme. N'am avut putere să plec. Te-ași ruga să mă ierți, îmi ești dragă, dar..

Rujița s'a ridicat încet în picioare, i-a trecut mâna prin păr, a privit o clipă în jur ca și cum ar fi căutat ceva, apoi, foarte liniștit, a rostit:

— Știam... știam că ești bolnav, știam tot..

Vorbea stins, cu o desnădejde stăpânită, ascunsă de un zâmbet vag. Cu ochii jucând în lacrimi s'a aplecat iară, i-a cuprins obraji în palme și a zis, suspinând:

— Auzi tu? Știam că ești bolnav... zadarnic te-ai ascuns. Acum trebuie să te faci sănătos. Pentru mine...

Lumina udă a ochilor ei a venit aproape, foarte aproape, stingându-se sub fruntea lui fierbinte. Cineva trecea fluerând pe drum. Bătaia ceasornicului de pe masă grăbea sfârșitul nopții.

În zori, ochii Rujiței erau limpezi. Nici o urmă de oboseală nu-i turbura chipul. Zâmbea, și lui Mladin i se părea că zâmbetul ei e silit, îndurerat și bun. Era sigur că ea nu spusese adevărul. Nu avea de unde să-i

cunoască boala ascunsă cu atâta grijă. Dar acum era prea târziu, nimeni nu mai putea întoarce faptele și nici să închidă drumul lor mai departe. Toluși, spaima din pragul casei îl turbura. Avea el dreptul să ferece viața unei ființe, să o facă părtașă la suferința lui, s'o ia alături de el pe un drum necunoscut care putea urca, sau putea coborî spre un ungher de epital? Gândul acesta întrecea în putere bucuria care-l năpădise și, când lumina cenușie a zilei împungea ferestrele, Mladin spuse liniștit:

— Îți dai seama de primejdia în care te afli? N'am fost destul de stăpân pe mine, nu trebuia...

Rujița îi apucă mâna și rosti privindu-l în ochi:

— Vom găsi amândoi destulă putere ca să înfrângem boala. Nu mă tem de primejdia că mă voi îmbolnăvi și eu, ci de aceea că te-aș putea pierde. Vei pleca în curând la Reșița sau în altă parte.

Mladin s'a ridicat în picioare și s'a apropiat de fereastră, a privit o clipă în lumina nedeslușită, și întorcându-se a spus:

— Încă nu... nu acum, tocmai acum nu se poate. Pe șantierul nostru se petrece ceva, un lucru de seamă, simt eu că trebuie să rămân aici, să veghez, nu pot fugi. Ascultă Rujița, numai tu cunoști suferința mea. Păstrează taina asta încă puțină vreme. Ajută-mi să ajung la capăt. Noaptea asta mi-a dat puteri noi, nu știu, n'am crezut niciodată c'ai putea ține la mine. Nu m'am gândit îndeajuns. Dacă te-aș crede c'ai știut de boala mea ași fi mult mai fericit, mai ușurat. Dar mi-e teamă că ți-e milă de mine și n'aș vrea...

Rujița și-a aruncat pe umeri o jachetică de lână și a spus în șoaptă, apropiindu-se:

— Hai să mergem afară... astăzi va fi o zi frumoasă.

L-a împins spre fereastră și a continuat:

— Uite cum se ridică păcelele, le privesc în fiecare dimineață, mă gândesc la tine. Acum suntem împreună. Știam că așa se va întâmpla, mă bucur că tu erai acela către care trebuia să viu. Înțelegi? Și tu veneai spre mine fără să știu, dragule... Hai, auzi, ne cheamă...

Sirena hidrocentralei cuprinse văzduhul și-i înțepă îndelung cu sunetul ei înalt.

Așa se sfârșise noaptea, așa începuse ziua aceea.

Marin ocolește niște depozite de piatră și întrebă:

— Unde mergem?

— La tovarășul Voinea, răspunde Mladin, punând nerăbdător mâna pe portiera rece.

Îndată după amiază mulțimea începu să se adune în jurul autobuzului mare, cu vopseaua roșie, coșcovită pe alocuri. În față, deasupra motorului, pe o tăbliță albă, scria cu litere mărunte: „Teatrul de Stat din Reșița”. Corundenii se învârtau pe lângă mașină și cercetau cu o curiozitate blândă pe cei câțiva actori care stăteau tolăniți în scaunele de piele. Megafoanele vânturau pe deasupra satului un cântec de taraf. Cu un păcăit scurt, cântecul se întrerupe și o voce tânără, cam grăbită și fără intonații anunța: „Tovarăși și tovarășe, azi la orele șase, la căminul cultural se va da piesa „O scrisoare pierdută” cu artiștii teatrului din Reșița”. Difuzorul

păcăia și iară pornea cântecul vesel. Pe ulița principală, flăcăii și fetele se plimbau ținându-se de mâini. Șvabi bătrâni stăteau la ferestrele deschise și pufăiau din lulele mari, cu inele de alamă. În fața clădirii Comitetului Provizoriu, lângă automobilul serviciului silvic din Oravița, se adunase o sumedenie de pădurari și discutau aprins cu doi bărbați îmbrăcați în mantăi verzi de loden. Camioanele șantierului treceau încet, încărcate cu saci, butoaie sau grămezi de fier. Și mulțimea se aduna mereu în fața Căminului Cultural, o clădire nouă, cu cărămidă încă netencuită. Dinspre Mujna, coborau în grupuri elevii școlii de calificare, îmbrăcați în salopete de doc cenușiu. Cei mai mulți duceau într'una mâna la gură, spărgeau sâmburi de dovleac și scuipau în lături cojile umede.

Acasă la Onuț ușile și ferestrele erau larg deschise. Cântecul megafonelor pătrundea până în cele două odăițe răcoroase. Pe o laviță, în fața unei mese, stăteau Costache Spănu și Vălătuc, iar în cealaltă parte, pe un scaun fără spătar, Onuț. Dela ședința sindicatului, veniseră toți trei aici să mai stea de vorbă până la începerea spectacolului dela Căminul Cultural. Onuț era tare fericit că președintele sindicatului și șeful aprovizionării cu materiale primiseră invitația lui de a-i trece pragul casei. Încă de dimineață o dăscălise pe nevastă-sa, Saveta:

— Grijește, au să vie niște tovarăși de-ai mei, oameni sdraveni, prieteni de-ai mei...

Saveta făcuse plăcintă cu gulii și o ținuse caldă în gura cuptorului până când oaspeții au venit, s'au înclinat plini de respect și s'au așezat pe laviță. Onuț păstra de mult o sticlă cu vinars'tare, și acum turna în ceșcuțele de pământ smălțuite cu flori albe. La cele dintâi ceșcuțe, oaspeții și-au încrețit obraji.

— Asta îți ia pielea de pe gâtleej, măi frate, zise Costache Spănu.

Onuț aștepta cu sticla în mână și zise zâmbind:

— Noi bănățanii, nu ne încurcăm cu zamă de prună, cum faceți dumneavoastră prin țară. Ia tovarășe Vălătuc, dă-o peste cap.

Vălătuc se supuse în tăcere și ochii lui mici sclipiră, apoi se umeziră de arșița răchiei. Mâncară plăcintă caldă. Din vreme în vreme oftau încet. Nu erau în voie bună. Adunarea sindicatului fusese furtunoasă, oamenii erau turburați de moartea lui Clonțan și atacul tâlhăresc împotriva lui Voinea. Se ridicaseră voci mânioase acuzând când pe inginerul Bunea, când pe Solomon'artificierul, sau pe unii șefi de echipă. Ieseau la iveală nemulțumiri mai vechi, patimi mărunte, socoteli mocnite. Unii tăietori dela carieră ceruseră cuvântul pentru a spune răspicat că nu vor mai veni la lucru, aduseră vorba de niște salopete făgăduite de mult, dar pe care încă nu le primiseră. Deși la ordinea de zi era o singură chestiune: „măsuri pentru siguranța vieții muncitorilor”, pe nesimțite discuțiile alunecaseră și ajunse să se vorbească chiar despre faptul că șantierul încă nu satisfăcuse cererile țăranilor expropiați. Câțiva pomeniră de vechea nădejde că-și vor putea trage curent pe la casele lor. Vălătuc avu de luptat cu un potop de glasuri, și încercă să facă lumină în toate chestiunile ridicate. Către sfârșit moșneagul își dădu drumul și pomeni cu mânie nestăpânită de dușmanii ascunși ai șantierului, de graba prostească pe care unii ziuași o puneau în împlinirea revendicărilor lor. Lovi cu asprime în cei care veneau la lucru numai când li se isprăveau banii de tutun și rachiu. Ședința se

sfârşise sub vuetul glasurilor celor mai tineri, care strigau către fundul băracii :

— Aşteptaţi să vă pice pita din cer...

— V'aţi făcut fraţi cu bogătanii .

— Bea mai puţin şi fă-ţi ismene, cal bătrân...

Un flăcău se ridică în picioare pe o bancă şi strigă :

— Tovarăşi, să-i căutăm pe cei care au vrut să-l ucidă pe inginerul Voinea, să le scoatem ochii...

— He, he, s'au ascuns ei bine, n'avea grijă, tipă careva din sală.

Toată vremea Onuţ stătuse îngândurat, într'un colţ al băracii, şi tresărea doar când se ridica un glas mai ascuţit. Nu-i plăcea. Nu-i plăceau oamenii aceia care vânturau din bănci mâinile şi strigau fără încetare : „Vreau să vorbesc, ce credeţi voi, am şi eu de spus ceva...” Onuţ îi cerceta pe fiecare. Cei mai mulţi erau corundeni. Nu obişnuiau să vie la şedinţele sindicatului, dar de astădată fuseseră atraşi pesemne de înfrigurarea generală, îmbibată de svonuri şi presupuneri. Se frământau în bănci, apucaţi de un fel de nerăbdare furioasă, se întorceau, băteau cu bocancii în podeaua murdară. Se linişteau şi ascultau cu ochii micşoraţi doar când cel ureat pe o estradă de scânduri, ridica glasul. Onuţ ştia că nu va ieşi nimic din şedinţa asta şi se întreba de ce comitetul, în frunte cu Vălătuc, rămâne senin şi-i lasă pe toţi să vorbească prăpăstii. O clipă se gândi să ceară cuvântul şi să-i scarmene pe cei care se înghesuiau la vorbă numai pentru a încurca lucrurile. Îşi spunea numaidecât că o fi având vreun rost şi învălmăşala asta. Îşi aducea aminte că tot aşa arătau adunările în zilele de început ale şantierului şi se minuna de sufletul schimbător al corundenilor. Îşi mărturisea în taină că şi pe el îl turburaseră ultimele întâmplări şi chiar că-i venea să răstoarne satul, să-i ia la rând pe toţi, ziuaşi, tăietori, calificaţi, chiburi, să-i caute la măsele ca pe cai, să le citească în ochi dacă sunt cinstiţi sau nu, dacă nu cumva păstrau în palme urmele ciomagului cu care spărseseră ţeasta inginerului şef. Pricepea însă, cu o nelămurită siguranţă, că vremea unor limpeziri e aproape. Când lupul iese la drum, înseamnă că-i flămând şi-i gata să intre şi în coarnele furcii.

Şi-acum, în odaia care miroase călduţ a plăcintă, oamenii par stăpâniţi de o neobişnuită tăcere. Tot Onuţ fu cel care deschise vorba :

— S'au aprins fărtaţii, ce crezi ?

Punând uşurel ceşcuţa pe masă, Costache Spănu spuse, ştergându-şi gura cu podul palmei :

— Las' că-i bine, înseamnă că începe să-i doară şi pe ei soarta şantierului. S'au repezit în Bunea, dar ştiu ei unde bat. Şi-au arătat bandiţii puterea şi oamenii sar din bârlog.

Vălătuc râse încet, lăţindu-şi obrazul cu vinişoare multe şi roşii. Zise, scoţând cu mişcări moi, tabacherea.

— I-am lăsat să sburde o leacă, şi am aflat multe. Dacă eşti cu băgare de seamă, auzi cum sună scripca duşmanului. Că dece nu plăteşte şantierul, că dece nu s'a tras lumină la toţi, că unde-s salopetele ? Am avut în plan treizeci de case şi am instalat curent la cincizeci. Am dat salopete la cei permanenţi şi iată-i pe ziuaşi sbârlindu-se şi tipând. Dacă'm avea putere să facem mulţimea fericită peste noapte, tot s'ar afla pricini...

— Aşa-i omul, zise Onuţ umplând iară ceşcuţele.

Vălătuc tresări.

— Nu trebuie să judeci așa. Acum e limpede că ne pândesc. Când unii încearcă să omoare, alții bat încet la ferești și i ațâță pe cei slabi și fără minte. Au să ne vină zece milițieni la șantier, să vezi atunci cum se mai pun bogătanii pe clocit svonuri. Hoitul pute din ce în ce mai tare, dar nasul nostru e învățat, câte spurcăciuni n'am întâlnit... Aici, frate Onuț, trebuie să ne batem.

— Astupă-ți nările și dă-i la beregată, bre, spuse tare Spănu. Nu ne lasă'n pace, ne încearcă, ne înghiontesc, li s'a făcut la moarte ...tu-le blagoslovenia lor.

Rupse din plăcintă cu o mișcare iute, parcă și-ar fi descărcat mânia. Se îmbușorase din pricina rachiului. Saveta mai puse cu mâna în strachină câteva bucăți de plăcintă. Spănu se foi pe loc, se încruntă și vârfurile muștărilor tremurară scurt. Se sgâi la Onuț și zise:

— Adică cum, bre? Ei să iasă la miezul nopții, să ne spargă scăfărlia, să ne scoată sânge și noi să-i lăsăm în pace? Nu, bădie, nu mai merge. Când om începe să-i dibuim, să te ții. Și pe toți ăștia care se uită chiorăș. Stau la fereastră și trag din lulea, iar când te văd, parcă văd pe dracul, tu-i pomenirea lor de papistași.

Vălătuc pareă' nu ținea seamă de tonul aprins al lui Spănu. Zise gânditor:

— Eu mă întreb măi frate, din ce dracu trăiesc ăștia care stau toată ziulica. Ii văd bine îmbrăcați și rumeni, grași de se sparg.

Onuț se aplecă peste masă și spuse în taină:

— Au bănet ascuns, aur vechi, de pe vremea când învârteau pădurile, țineau carierele de piatră, au prins slană groasă de le ajunge până în ceasul din urmă. Ii vezi așa liniștiți, se uită și parcă nu le pasă, dar fierbe veninul în ei, așteaptă să se întoarcă vremurile lor cele bune. Aștia sunt dușmanii. Dacă ar putea ne-ar rupe cu dinții, ne-ar tăia brațele, la câini ne-ar da. Of, dacă eu aș fi în locul statului, i-ași strânge frumușel, i-ași pune într'o baracă, și le-ași da foc, să piară 'sămânța lor cea otrăvită. Uite, morarul Haller. Așta măi tovarăși, nu-mi miroase bine. A făcut un an pușcărie pentru sabotaj când era încă stăpân pe moară. De atunci clocotește, nu prea umblă prin sat, dar spune lumea că la el vine noaptea Lazăr Caliga și alți bogătanii. Ce vorbesc ei, ce pun la cale? Hai? Întreb eu, ce șocoteli își pot face? Nu cumva ne sapă groapa? Eu trăiesc cu ei de patruzeci de ani și-i cunosc. Cum nu poți să faci dintr'un drac un înger, așa n'ai să faci din ei oameni de treabă. I am spus eu și lui tovarășul Mladin într'o zi. Și acū, uite, ne omoară pe la spate. Să nu vă mirați dacă într'o zi au să-l lovească și pe secretarul nostru și pe dumneavoastră... da, da, ei au ce au cu comuniștii.

Soarele coborâse în dreptul ferestrei și o rază cădea pe obrazul uscat al lui Onuț. Spănu stătea cu capul proptit în mâini și privea fără țință. Vălătuc se uită pe fereastră și după ce o văzu pe Saveta rezemată de poartă zise încet:

— Vom afla în curând noutăți. Și dela miliție și din sat vor veni vești. Are să treacă o săptămână, o lună, dar noi vom vedea fața dușmanului. Ii vom stârpi și în urma lui se va ridica altul. Multă vreme va fi așa. Ne vom bate zi și noapte, vom sta la pândă, ne vom încăera și vom levi, arătându ne puterea. Pentru noi, cei de acum, frate Onuț, lumea nu-și arată pe deplin frumusețile. Toate gunoaiile, toate stărvurile ies la iveală și plutesc pe apele din jurul nostru. Dar apele singure nu pot căra atâta

amar de putreziciune. Trebuie să împingem cu mâinele noastre în hoituri, să astupăm gurile care împrăscă venin, să îndăturăm din calea noastră capcanele pe care moartea ni le întinde. Și Haller și Caliga, toți ăștia care ne pândesc de după ferestre, își simt sfârșitul, dar înainte de a muri mai rup câte-o halcă din carnea noastră. Dacă te oprești și-ți oblojești prea mult rănila, dacă începi să te vaeți și să te ascunzi, te prăpădești, te înăbușă gunoiul. Cu cât te înalți mai sus și răsuflă aerul curat al vieții cele noi, cu atât capeți mai multă putere... așa-i.

Onuț asculta cu ochii măriți, chinându-se să înțeleagă spusesele tâlcuite ale lui Vălătuc. Pentru el, mecanicul acesta puțin la vorbă, cu fața rotundă și ochii jucăuși, ascundea o înțelepciune blândă, așa cum nu se putea întâlni la ceilalți comuniști de pe șantier. Niciodată Vălătuc nu se arăta mânios, dar vorbele lui limpezeau faptele mai ușor decât răbufnirile lui Costache Spănu.

Mai stătura puțină vreme gânditori, pomenind arar de unele întâmplări mărunte de pe șantier, despre vestea că Toma Dobândă va ajunge odată cu seara la Turia, apoi făcură haz în jurul unui abecedar pe care Onuț învăța să citească.

Când umbrele serii coborau depe Gropșoara și învăluiau satul cu o răcoare blândă, porniră spre Căminul Cultural.

12

Sala luminată slab de un bec agățat în mijlocul tavanului foarte înalt vuia de glasul scăzut al mulțimii. Pe băncile înguste se înghesuiseră mai cu seamă cei tineri, până în preajma cortinei de pânză roșie de după care se auzeau boncăneli ciudate, strigăte înăbușite, hâșcăitul unor lucruri grele trase pe podea. Din când în când, la crăpătura perdelei se arăta un ochi grăbit și scânteietor. Pe ușă năvăleau într'una țărani și muncitori dela șantier, funcționari din sat cu nevestele mirosind puternic a apă de colonie și cu obraji învăpăiați de carmin ieftin. Șvaboace tinere, cu coadele blonde lăsate pe spate își roteau fustele subțiri și strângeau în mâinele grase și transpirate, batiste cu dantelă. Pe pereții încă nevăruiți erau lipite deoparte și de alta, fâșii de pânză roșie pe care scria cu litere de hârtie: „Trăiască scumpa noastră patrie, Republica Populară Română” sau „Eljen Român-Magyar baratszag”. Elevii școlii de calificare de pe șantier, mai toți îmbrăcați în salopete, grupați pe două șiruri de bănci, râdeau sgomotos și făceau semne către fetele care își ascundeau una în spatele alteia chipurile îmbujorate. Mirosea a trupuri încălzite, a tencuială umedă și a mahorcă dela țigările pe care flăcăii le sugeau pe furiș, cu capetele aplecate, trăgând cu coada ochiului la un bărbat gras care striga din când în când:

— Nu mai duhăniți, măi tovarăși, nu mai duhăniți, că luăm foc.

Începură să ție megafoanele, apoi izbucni un marș muncitoresc. Un tinerel desfăcu cortina și așeză în marginea scenei o ladă pentru suflor. Apoi înșirară niște becuri și perdeaua roșie se învăpăie dintr'odată, parc'ar fi luat foc. Lumina aceea se împrăstie și asupra oamenilor din preajmă. Chipul lui Crișan Modorcea răsări cu mustăcioară mai ascuțită și mai neagră ca deobiceiul. Moțul își petrecuse mâna pe după umerii Veronei care-și lepădase salopeta și avea acum obișnuita înfățișare a fetelor din Corund. Rochia de lână albastră era cam strâmtă pentru trupul ei rotund.

Părul, slobozit din cârpa plină de unsori, era ondulat des cu fierul, iar la gât Verona își pusese trei salbe roșcate care aproape nu se deosebeau de culoarea pieptului ei, bătut de soarele și vânturile depe vale. Înălța din când în când ochii și-l privea pe Crișan. Ochii moțului ardeau. El se întorcea, cerceta mulțimea, zâmbea chipurilor cunoscute. Zărindu-l pe Onuț, îi strigă de departe :

— Nici că putea începe teatrul fără dumneata. Dă-te mai aproape.

Lui Onuț îi luceau obrazii ,parcă și ochii aveau o licărire neobișnuită. Se aplecă și spuse destul de tare ca să audă și alți oameni din jur :

— Vezi moțule ? Tot ce vezi e făcut 'de noi, de șantier...

Își roti ochii prin sală, apoi adăugă :

— Nici un franc n'am cerut pentru asemenea palat. L-am ridicat, l-am împodobit și am spus : „na, luați-l măi corundenilor, cadou dela noi șantariștii, să vă bucurați și voi de lumină, că mult ați umblat ca dobitoacele”. Acum, vine omul, stă în scaun, se veselește și învață. Vezi măi ?

— Văd, răspunse Crișan Modorcea, petrecându-și privirile peste pereții înalți. Așa o casă avem să facem și în sat la mine, să se veselească și moșii mei.

Onuț strângea din măsele și se încrunta fără pricină. Verona îl întrebă zâmbind :

— Da' pe Savetuca n'ai adus-o ?

— Cum să nu, uite-o colo, rușinoasă ca o fată mare. Mă duc, mă duc la ea s'o drăgostesc, să nu mi-o fure vreunul mai frumos și mai tânăr.

Porni în pas șovăelnic. Când să se așeze jos, lângă Saveta, îl zări pe Lazăr Caliga. Stătea în picioare lângă Bălău și Solomon artificierul. Se uita cu luare aminte în jurul lui, parc'ar fi căutat pe careva. Onuț nu se putu stăpâni. Merse către el, făcându-și loc cu coatele printre oamenii îngheșuiți lângă bănci. Când fu la câțiva pași, strigă cu o putere stăpânită, parc'ar fi fost răgușit :

— Ce cauți aici dihere ? Hai ? Ce cauți ? Măi, ce-ați lăsat să intre jigodia asta ?

Caliga căscă odată ochii mari, dădu să spună ceva, dar tăcu și se trase un pas înapoi. Onuț nu-l slăbi. Își făcu loc mai departe. Solomon îl apucă de mână, îl strânse și-i spuse în șoaptă :

— Lasă-l Onuț, nu turbura lumea.

— Nu-l las, nu-l las, parastasu' lui... strigă Onuț, sbătându-se. Să iasă, să iasă...

În clipa asta se auziră două lovituri grele în podea, vestind începerea spectacolului. Lumina se stinse. Caliga se făcu nevăzut către fundul sălii iar Onuț rămase locului, gâfâind și înjurând printre dinți. Solomon îl mai ținu încă multă vreme de braț, șoptindu-i în ureche :

— Oh, oh, năvălaš mai ești, tocmai aici, la teatru ți-ai găsit să-l jumulești...

Cortina se ridică și un val de lumină gălbue bătu sutele de obraji. Tipătescu și Pristanda, cu chipurile boite peste măsură, stăteau încrămeniți într'un decor sărac, și așteptau să se liniștească sala. Cele dintâi cuvinte ale actorilor nu se auziră totuși. Tipătescu vântura foaia de jurnal, Pristanda se cumpănea în sabie. Păreau nervoși și aruncau priviri fulgerătoare spre public. Din multe părți se auzeau fâstuituri, amenințări sau chiar strigăte.

— Liniște... tăceți... lasă gura...

Cu greu frământarea mulțimii se potoli și în sală răzbi glasul gros al lui Pristanda: „Nouă copii, coane Fănică, să trăiți!” Răsete înfundate izbucneau ca niște scăpărări scurte, dar câte un hohot mai subțirel deslănțuia, cu pricină sau fără, valuri de răsete. Actorii își găsiseră echilibrul și replicile curgeau fără să mai țină seama de reacțiile publicului spectator.

Rujița Peia asculta încordată și buzele i se strângeau când sala izbucnea în răsete fără rost. Lângă ea, Victor Mladin, cu fruntea strălucind de broboane de sudoare, părea că se gândește în altă parte. Rujița îi căuta uneori ochii în lumina puțină, și zâmbea. Atunci, arcul sprâncenelor ei se desfăcea și două umbre îi pătau obrajii. Arar, strângea cu vârful degetelor mâna lui Mladin sprijinită de bancă. Trăia o senzație de liniște subțire, tremurătoare, un soiu de împăcare încă necunoscută. Privea jocul actorilor, râdea, se bucura, dar undeva mai în adânc, un singur gând le acoperea pe toate celelalte. Victor Mladin trăia în toată ființa ei. Nu mai era bărbatul de care se îndrăgostise, ci o parte din cugetul ei, din sângele și din sbuciumul ei. Toată dimineața se scursese într-o așteptare calmă. Simțea nevoia să vorbească cu cineva despre el, să-i rostească ades numele. Se întreba cu spaimă cum de nu-și dăduse seama că Mladin e bolnav. Obrajii lui, roșeața părelnică și crudă care îi înfiora, oboseala din fiecare seară, tusea chinuită și împinsă înapoi spre cuiburile ei fierbinți, erau semne puternice pentru orice ochi mai atent. Dar privirea ei trecuse pe lângă ele, alunecase spre celălalt Mladin, înfrigurat și blând, stăpânit de o patimă nepotolită pentru toți oamenii șantierului. În vălmășagul ședințelor, în ușoara furtună ce se stârnea la lungile sfaturi, el singur rămânea senin și sigur, deopotrivă apropiat de ingineri și de ziuășii dela carieră. Peste tunetele surde ale lui Voinea, deasupra svârcolirilor de șoarece ale lui Gașpar, stăpânind graba mănioasă a lui Costache Spănu, trăia liniștită prezența lui, uneori timidă, alteori veselă, dar mereu în marginea aceleiași realități: construcția și oamenii ei.

De câteva ori Rujița s'a simțit îndemnată să-i vorbească lui Voinea despre boala lui Mladin. Se lupta cu gândul că, păstrând taina, lovea tot-mai în omul pe care-l iubea. Dar făgăduise că nu va vorbi, și atunci, la sfârșitul acelei nopți, rugămintea lui sunase ca un fel de poruncă: „Ajută-mă să ajung la capăt!” La care capăt? În care ceas va socoti Mladin că și-a ajuns ținta? Dacă în clipa aceea se va prăbuși? Rujița nu avu vreme să cuprindă durerea acestui gând. A auzit clacsonul mașinii și a sărit la fereastră. Nu așteptase niciodată pe nimeni în acest chip și-și surprinse inima bătând cu putere. Inima ei atât de tare și senină, lovea acum coastele și tremura până în găoacea caldă a urechii. L-a întâmpinat în antreul întunecos și mâinile lui fierbinți i-au cuprins obrajii, i-au mângâiat fruntea. Mladin, omul cu care, multă vreme după venirea ei pe șantier, nu schimbase o vorbă. Totul se petrecuse încet, într-o taină pe care nici lungile ceasuri de noapte din laborator sau de acasă nu o puteau desluși la început. Abia după retragerea rece a lui Dragoș Voinea, Rujița a început să-și dea seama că drumul vieții ei ducea spre Mladin. Își mărturisea zăbind credința că și el o așteptase și de asta viața lui rămăsese singuratecă. Deși ar fi vrut uneori să-i cunoască trecutul, să afle de unde vine, pe ce drumuri a colindat tinerețea lui, nu întrebase niciodată pe nimeni și nici pe el. Victor Mladin abia acum răsărise în viața ei. În urmă se închidea o păclă care ascundea desigur multe taine, dar acestea erau ale altui om, intrau în noianul de fapte de care nu poți ține seama fără să-ți pierzi lumina drumu-

lui tău. N'au vorbit niciodată despre trecutul lor. Nu avuseseră vreme, dar Rujița știa că va veni clipa în care fericirea lor va trebui să cuprindă și anii aceia necunoscuți și cărările care i-au adus încet spre Corund.

Către sfârșitul actului doi, pe când cetățeanul turmentat se hârjonea cu Pristanda și mulțimea se prăvălise într'un hohot teribil, un tânăr îmbrăcat în haină de postav negru se aplecă la urechea lui Mladin și spuse :

— Vă roagă tovarășul plutonier să veniți până la miliție.

Fără o vorbă, Mladin se ridică, strânse ușor mâna Rujiței și se strecură prin mulțime.

13

În cancelaria miliției ardea o lampă de masă cu abajur verde. Mirosea a podea spălată și a cerneală. Plutonierul se ridică și strânse mâna lui Mladin. Era un bărbat înalt, subțire, cu fața netedă și curată. Părul puțin ondulat, tunica strânsă bine pe trup, îi dădea o înfățișare plăcută și elegantă. Mladin știa din auzite că plutonierul Sava era din Focșani, că fusese prizonier în Uniunea Sovietică și se înrolase voluntar în divizia „Tudor Vladimirescu”. A primit o decorație în Cehoslovacia, apoi întors în țară, s'a înscris la școala de milițieni. Era doar de câteva luni șeful postului de miliție din Corund. Deși nu-l cunoștea prea bine, lui Mladin îi plăcea chipul de o frumusețe severă al plutonierului. Acum îl privește iară, în lumina verzue a încăperii. Sava îi arătă un scaun, apoi zise :

— Iartă-mă că te-am chemat dela teatru. În seara asta îl ducem pe Isbășoiu la Reșița și avem să-ți comunicăm unele lucruri. Mai așteptăm puțin. Trebuie să vină încă cineva.

Se așeză și el în scaunul mare de stejar, privi o clipă în ochii lui Mladin și continuă :

— Isbășoiu e un individ încăpăținat, deși destul de fricos. Părerea noastră e că a avut legături la Corund, că fapta lui a fost pusă la cale. Dumneata de când îl cunoști ?

— Decând a venit pe șantier, răspune Mladin încet. Ni l-a trimis uzina.

— Dar la uzină cum a ajuns ?

— Mi se pare că a fost trimis de minister, a avut o scrisoare, o recomandatie.

Un zâmbet scurt trecu pe fața limpede a lui Sava.

— Ei, tocmai de asta am vrut să stăm de vorbă. Il cunoști cumva pe inginerul Candrea ?

Mladin ridică iute capul. Parcă fără voia lui, lovi marginea biroului cu palma.

— Nu-l cunosc, dar acum îmi amintesc că el i-a dat scrisoarea de recomandatie. Candrea este consilier tehnic la direcția metalurgiei grele.

— Aveți cumva scrisoarea lui, întrebă plutonierul repede.

— S'ar putea să fie la cadrele uzinei, nu ne-a adus-o nouă. Dar la ce te gândești, tovarășe Sava ?

— Mă gândesc la tot ce ar putea să lămurească lucrurile. De vreme ce Candrea l-a recomandat, înseamnă că-l cunoaște bine.

Pe obrazul lui Mladin apărură petele roșii obișnuite. Iși trase scaunul mai aproape și întrebă :

— Isbășoiu ce-a spus ?

— Dracu' să-l ia, zice că l-a cunoscut întâmplător, dar noi nu prea credem. Cum recomanzi un om pe care nu-l cunoști, acum, în zilele noastre, când trebuie să-i treci și prin ciur și prin dârmon pe vitejii ăștia deblocați? Candrea ăsta trebuie să fie un inconștient, sau, mai știi...?

În clipa asta cineva tropăi pe sală și ușa se deschise. În lumina albăstrue se ivi chipul blond al lui Schneider, șeful biroului de transporturi depe șantier. Era cu capul gol și părul blond, lipit de tigvă, îi dădea o înfățișare de om tânăr, deși era trecut de patruzeci de ani.

— Noroc s'aveți, zise, și se apropie zâmbind de Mladin, întinzându-i mâna.

Secretarul se înalță puțin în scaun, privi iute spre Sava, apoi îl întrebă pe noul venit :

— Ce vânt te-aduce pe-aici tovarășe ?

Ținând țigara ce fumega în mâna puțin depărtată de piept, șeful transporturilor spuse râzând :

— Cu treburi. Unde-i vorba de transportat ceva, hop și eu ! Am auzit că tovarășul Sava duce niște fier vechi la Reșița și-am venit să-l ajut.

Plutonierul Sava părea și el nedumerit. Trase un scaun dintr'un coit al încăperii și zise :

— Stați jos, tovarășe căpitan.

Mladin se ridică în picioare deabinelea. Se rezemă cu mâna de margina biroului și, clătinând din cap, rosti încet :

— Ei, va să zică așa stau lucrurile. Stăm de patru luni pe șantier și nu ne cunoaștem. Schneider încoa, Schneider încolo, dă-ne o mașină, dă-ne o platformă și el e cogeamite căpitan de oaste. Ei, asta ar trebui să i-o spunem lui Voinea. N'a fost zi în care să nu te ciocănească. Hehehe, asta-i grozav...

Mladin râdea cu hohote, cum rar i se întâmpla. Nu-și putu desprinde privirea depe chipul căpitanului. Sava râdea și el stăpânit. Șeful transporturilor zise încet :

— Da, câte odată ne ascundem și de frații noștri, că așa trebuie. Umblăm adesea cu alt nume. Toți îmi spun pe șantier, „neamțul dela transporturi”. Bine că am părul blond, o stâlcesc pe limba șvăbească dar nu știe lumea că mă cheamă Roșca... Tudor Roșca.

Râdea încet cu hohot topit în gâtlee. Mladin își chinuia buzele în prada unei mari surprinderi.

— Asta o afli numai dumneata, mai zise Roșca privind drept în ochii secretarului. Când om găta treaba, om vedea. Pe Voinea lasă-l să mă creadă un slujbaș cam nepriceput. Datorită lui am început să desprind meseria. Atâta mă freacă de uit și eu care mi-i slujba adevărată și mă iau la harță cu voi. Mai zilele trecute era Voinea tare furios. Nu veniseră camioanele dela Gropșoara și șeful îmi striga la telefon : „am să cer să te dea afară, nu-ți știi datoria”. Eu îi răspund : „dă-mă afară tovarășe, oi găsi și eu o pâine pe undeva”. Așa, frate Mladin, uite, te-am chemat să ieși cunoștință de unele treburi. Afacerea asta cu Isbășoiu, pute rău. Noi am dat de niște urme și om merge binișor după ele, dar dumneavoastră pe șantier aveți grijă. Nu știu cât timp voi rămâne la Reșița. Tovarășul Voinea

știe c'am fost chemat dela uzină. E mai bine așa până când om sfârși noi șocotelile cu blăstămații ăștia. Vrei să-l vezi ?

— Pe cine, întrebă Mladin.

— Pe Isbășoiu, poate ți-e dor... Tovarășe Sava, adă-l încoace pe domnu' comandor.

Sava se ridică dela masă, ieși pe sală și după câteva clipe intră Isbășoiu. Era îmbrăcat în dolmanul luj negru, cam boțit și plin de scame. Părul încălcit se contopea sub tâmple cu o barbă deasă. Se opri locului. Din pricina luminii puternice, nu-l recunoșcu îndată pe Mladin, și-și mișcă iute capul. Se apropie de birou în pas șovăelnic și dădu bunăseara. Avea o voce stinsă, de om bolnav. Recunoscându-l pe secretar, zâmbi scurt, chinuit, și zise fără vlagă:

— Ce faci domnule Mladin ? Care vasăzică ați aruncat năpasta în spinarea mea, trebuie să plătesc eu moartea ăluia.

Mladin spuse cu răceală :

— Dacă nu ești vinovat, n'ai de ce să te temi.

— Nu sunt vinovat, rosti comandorul oftând adânc și plecând ochii.

Umerii îi săltau în ritmul respirației. Roșca se plimba prin cameră, fumând. Zise cu blândețe :

— Ei, acum te-ai odihnit, te-ai liniștit, putem sta de vorbă ca niște oameni șocotiți. Azi de dimineață ai spus că n'ai discutat nimic cu inginerul Candrea. Ai avut vreme să te gândești. Incearcă, adă-ți aminte, cam despre ce-ați vorbit.

Cu capul aplecat, Isbășoiu răspunse :

— N'am discutat nimic. L-am rugat să mă ajute

— Îți era îndatorat, erați prieteni ?

— V'am spus că l-am cunoscut pe când el era director în Ministerul Economiei Naționale, simple relații de serviciu, el era pe atunci un funcționar mărunt, nu mă interesa...

Căpitanul își aprinse o altă țigară. Se sprijini cu coatele de birou și întrebă iar :

— Îți aduci aminte dacă inginerul Candrea ți-a spus ce anume vei face pe șantier ?

Fără să ridice ochii, Isbășoiu răspunse :

— Nu am discutat asta cu Candrea. Nici în scrisoare nu a indicat locul unde aveam să lucrez. El m'a trimis la uzină.

— Ai cunoscut pe cineva la uzină ? La Reșița ai avut vreun cunoscut ?

— Nu.

— Ai fi dorit să lucrezi în altă parte ?

— Imi era indiferent.

— Ai totuși o meserie a dumitale, cred că nu puteai face orice.

— Când ți-e foame nu alegi. Candrea a vrut să mă ajute, îi sunt recunoscător. Imi pare rău că am ajuns la Corund.

Mladin se aplecă puțin și zise :

— Știu că nu ți-a plăcut șantierul nostru. Îți amintești de funicular ? Și acolo era să ucizi un om.

Comandorul ridică mâna într'un gest nelămurit, înălță obrazul păros și spuse cam răstit :

— Eu n'am venit să dădăcesc oamenii. Eu așa știu să muncesc, în condiții grele, oricum...

— Când ai trimis ultima oară bani soției dumitale? Întrebă deodată Roșca.

Isbășoiu tresări, dar vorbi tot atât de stins:

— Acum trei săptămâni.

— Cât ai trimis?

— Patru mii de lei.

Roșca se apropie și mai mult de comandor, dădu să vorbească, dar accesul de tuse al lui Mladin îl împiedică. După ce acesta se liniștește, zise răspicat:

— În ziua de douăzeci și opt Aprilie, ai fost la Reșița. Atunci n'ai trimis bani?

Isbășoiu ridică privirile speriate. Nu răspunse îndată, părând că se gândește.

— Ai trimis sau nu, întrebă căpitanul deodată, cu asprime.

— Da, am trimis și atunci.

— Cât?

— Nu-mi amintesc.

— Ai trimis douăzeci de mii. De unde aveai acești bani?

— Economii... am strâns, aici nu am pe ce cheltui.

— Te-ai plăns totdeauna că ai salariu mic, zise Mladin.

— Da, asta e adevărat, salariul e foarte mic. Trebuie să sufăr eu, pentruca să trimit acasă.

Sava se clătină încet, atingând masa cu pumnii. Roșca zise:

— Susții că nu ai primit bani dela nimeni, în afară de salariu?

— N'am primit dela nimeni nici un ban. Nu înțeleg ce rost are chestiunea banilor. De asta am venit la Corund, să muncesc și să câștig.

— Bine, zise căpitanul coborând glasul, văd că nu ne putem înțelege. Mai așteptăm...

Isbășoiu se ridică. Era adus de spate, aproape cocoșat. Tropăi de câteva ori în neștire. Răsufând greu, cu ochii holbați, cu mâinile înfundate în buzunarele largi ale dolmanului, părea gata să cadă, să se prăbușească. Făcu un pas spre Mladin și spuse răgușit:

— Are să vă ajungă blestemul copilului meu. Pe mine mă veți ucide, dar el n'o să vă uite niciodată... domnule Mladin.

Sava îl apucă cu două degete de mânecă și-l împinse către ușă. Căpitanul Roșca începu iar să măsoare camera în lung și'n lat și podeaua scârțâia sub pasul lui puternic și rar. Scăpă un râs scurt ca pentru sine și zise:

— Nu se aștepta. Azi noapte am fost la Reșița. Am cercetat recipisele de mandate. Am găsit una de douăzeci de mii, bani trimiși de Isbășoiu, nevستی-si. Cei douăzeci de mii sunt primiți dela cineva de pe șantier sau dela Reșița, drept plată pentru uciderea lui Clonțan, sunt sigur de asta.

Mladin era palid și-și freca într'una fruntea. Zise, într'un târziu:

— Am bănuț demult că e un tâlhar. Iată, nu l-am ținut din scurt. Vă mulțumesc tovarăși, și vă felicit...

Roșca zâmbi clătinând încet capul:

— Ei, să vedem, să vedem. Trebuie să vorbească. Asta ar grăbi, înțelegi, alte treburi. În noaptea asta îl trimitem la Reșița. Am vrut ca dumneata să știi toate astea, să luați măsuri pe șantier. Ce face tovarășul

Voinea? Sava se află pe urmele celor care au vrut să-l omoare. Te-ai ruga să nu comunici nimănui ce ai aflat în seara asta.

Mladin se ridică și întinse mâna. Încercă un zâmbet:

— Când te întorci? Cum rămâne cu transporturile?

— În zori. N'avea nicio grijă. Până când m'o da Voinea afară, voi fi slujbașul vostru credincios. Mai am de cărat câteceva la Reșița, marfă veche, deșeuri care ne încurcă socotelile...

Râse cu hohot și păși în sălița în care un milițian tânăr scria ceva la lumina unui bec slab.

Mladin ieși în uliță și-l cuprinse liniștea nopții. Departe, se auzea svon de glasuri. O bucurie adâncă, chinuitoare, îi îneca pieptul. În mintea lui faptele se rânduiau, se alegeau, legându-se cu unele bănueli mai vechi. Se simți îndemnat să alerge spre Mujna, sau către Voinea. Trebuia să-și astâmpere sbuciumul. Chiar dacă nu putea împărtăși nimănui întâmplările din seara asta, avea nevoie de apropierea unui om care să-i citească în ochi lumina ascunsă în inimă.

Carol Isbășoiu se trânti pe patul de fier, cu fața în jos. Paiele saltelei miroseau a mucegai și i se păru că numai acea duhoare era de ajuns pentruca să-l înăbușe, să-l adoarmă sau să-l ucidă. Își apăsa obrazul în saltea și horcăia. O disperare lucidă îi anțepa creierul. N'ar fi vrut să moară în clipa asta, dar suporta cu greu senzațiile obișnuite ale vieții, răsuflarea, bătaia inimii, mâncărimea bărbii. Se gândea cât de bine ar fi dacă ar putea cădea într'o necunoștință letargică, îndelungată, fără sfârșit. Nu teama de ce se va întâmpla îl mâniă, ci o rușine imensă, o scârbă față de propria-i ființă. Ultimul interogatoriu îi arătase treapta cea mai de jos a unei vieți zadarnice. Căzuse în capcană tot așa de ușor cum acceptase doi ani de șomaj, cu o seninătate de dobitoc. L-a cunoscut pe Cortobius întâmplător, la nunta unui tânăr șvab. Preotul l-a condus până la Crăinicel, pe o zăpadă mare și pufoasă. Atunci, în noaptea aceea a aflat că s'ar putea câștiga bani. Cortobius l-a făcut să înțeleagă că e vorba de o treabă ușoară și că pentru asta îi fusese recomandat de cineva delă București. Comandorul a șovăit. Peste puțină vreme a bătut la ușa legată cu baloturi de fier. I s'au dat lămuriri scurte. Provocarea de accidente pe șantier ar fi fost o misiune ușoară, plătită imediat, fără tocmeală. Cortobius l-a asigurat că în cazul în care ar fi fost prins, nimeni nu-i putea dovedi vinovăția. În timpul prevenției, familia va primi o sumă fixă. Aceasta era însă o nădejde îndrăzneată, pentrucă ea nu se putea împlini niciodată. Așa s'a ajuns la moartea lui Clonțan, la arestare, la clipa aceasta de desnădejde cu miros de paie muced.

De patru zile comandorul se luptă. Denunțarea lui Cortobius e o treabă ușoară, dar ea nu aduce salvarea. A nega, înseamnă a prelungi o anchetă moartă delă început. Nevasta și copilul vor primi bani, vor trăi iar el se va târî o vreme pe sălile tribunalului, prin câteva beciuri, apoi îl vor svârli. Era o soluție care-l putea salva până la război, de a cărui izbucnire neîntârziată, Cortobius îl asigurase. Totul era simplu, copilăresc de simplu și comandorul se văzu deodată puternic, stăpân pe soarta lui, bucuros că își apropia inteligența mult râvnită a lui Mitică Teodorescu.

Dar clipa aceasta de liniște nu ținu mult. În ochi îi juoa chipul căpitănelului, obrazul lui roșu, vorba blajină și totuși amenințătoare prin sigu-

ranța și calmul ei. Schneider, omul dela transporturi! De câte ori nu fusese la Reșița cu el, în cabinele camioanelor. Un om așezat, un slujbaș cu mâinile pătate de creion chimic. Isbășoiu își amintește cum șeful transporturilor îl încerca ades cu vorba. Acum își dă seama că „neamțul” era dela securitate. Se bucură că nu i-a desvăluit nici una din fainele vieții lui. Totuși se străduiește să-și aducă aminte. Nu cumva a scăpat vreo vorbă? De unde știe că el a trimis acasă douăzeci de mii de lei?

Faptele se încoaeră, îl împung, îl răvășesc. Se simte iară prins în plasa unor amenințări teribile. Se înalță pe marginea patului și se scutură ca de friguri. Efortul desnădăjduit, chinul celui prăbușit care încearcă disperat o împăcare a faptelor, își impune credința că se va întâmpla ceva care să-l salveze. Războiul. Orice s'ar întâmpla, trebuie să aștepte clipa cea mare de care Cortobius îi vorbea cu atâta convingere. Dar privirile anehetatorilor nu-i dau pace. Dincolo de aceste priviri se ascund alte sute și mii de ochi, oameni mulți, nenumărați. Și în mulțimea aceasta nici un prieten, nici un suflet de care să se sprijine.

Alături, sau mai departe, cineva cântă din armonică.

Isbășoiu se ridică depe pat, își scarpină încet barba, apoi începe să bată cu talpa în podea, tactul cântecului care se prefiră prin zidul subțire.

14

Luleaua lui Felnecan nu mai fumega de câteva ceasuri. Uitase să îndese mahorca în găoacea ei scrumită sau sufletul însuși îi era ars de vestea adusă de Scobai. Era pela vremea când soarele ieșise din păduri și acum le încălzea forfecând cu razele, umezeala ei rece. Scobai și tovarășii lui au pus sacii cu pâine pe pătura de mușchi. Departe, se auzea svon de glasuri, lovituri înfundate de secure și foșnetul negru al cetinilor. Vorba puțină a lui Scobai a sburat dealungul traseului, urcând până în vârful stâlpilor unde lucrau instalatorii:

— L-au stâlcit pe inginerul șef... azi noapte.

Toma Dobândă era în punctul cel mai înaintat al liniei, la poalele crestei care-i mai despărția de Turia. Felnecan a alergat într'acolo, răscolind hățișurile cu trupul lui bolovănos. Ascultându-l, subinginerul a încremenit o clipă. Fugi în vale după Vancu și-l află tocmai în clipa când acesta pornea grăbit spre Corund.

— Dacă e grav, dă-mi de știre, voi veni la noapte, telefonează la Turia, cred că vom însera acolo...

Rămase singur lângă un brad uriaș, cu coroana potopită de un trăsnet vechi. Mai stătu încă multă vreme acolo, într'o tăcută chibzuială. Pieptul îi sălta des sub tricoul subțire și tot trupul lui voinic părea pătruns de o mare neputință. Își privea boturile cismelor, lucind de umezeala iberurilor și prin minte îi treceau o sumedenie de chipuri. Căută printre ele pe acela al criminalului. Târziu își dădu seama de zădarnica lui emoție și porni la deal, către instalatori. Deși cu toții aflaseră, niciunul nu aduse vorba. Lucrau mănioși, chemându-se arar, cerând izolatoare sau cablu. Cu obrazul întunecat, cu luleaua strânsă între buze, Felnecan se apropie de Toma și zise încet:

— Poate c'ar trebui să fugi la Corund.

— Nu, mormăi Dobândă. Trebuie să ajungem la Turia în seara asta.

Indeamnă-ți echipa, mai sunt trei kilometri. La Corund nu i-am putea fi de folos lui Voinea. Se va bucura aflând că am sfârșit la vreme.

Tăcu și porni cu pași mari spre locul unde se aflau Ghiuri și Oană.

Pela patru după amiază echipele se aflau la numai un kilometru de Turia, dar această ultimă porțiune din traseu s'a dovedit a fi deosebit de grea. Muntele era presărat cu o stâncărie mărunță, șubredă și alunecătoare, încât instalatorii se rostogoleau uneori ca niște bolovani. Incepu să bată și un vânt umed, involburând praful depe povârnișurile goale. În clipa când Toma Dobândă începea să se teamă că nu vor ajunge până în seară, se auziră strigăte îndepărtate. Venea inginerul Pahonțu cu o echipă de ajutoare. Curând se iviră printre pietre oameni îmbrăcați în strae țărănești sau în salopete. Mai toți erau nebărbierii și netunși. Însuși șeful sectorului Turia arăta cu totul neîngrijit. Purta niște pantaloni de salopetă rupți în genunchi, iar haina de ploaie aruncată pe umeri era plină de unsori și felurite pete de toate culorile. Văzând ceata dela Turia, Toma se învioră. Strângând mâna inginerului Pahonțu, zise zâmbind :

— Mi-ai speriat oamenii cu banda dumitale. Vă mai lipsesc pistoalele, că bărbii, slavă domnului...

Pahonțu clipi de câteva ori din ochii mici, cam turburi, și spuse foarte serios :

— Așa suntem noi la Turia, cam nespălați. Uite, cum îi vezi, lucrează ca niște smei. Hei, fărtaților, dați-vă nco.

Oamenii veniră pășind iute. Zâmbeau. Câțiva abia-și stăpâneau râsul.

— De ce-am venit noi aici, întrebă tare Pahonțu.

Unul tinerel răspunse cu o seriozitate silită :

— Să-i luăm pe ăștia în brațe, c'au leșinat pe drum...

Toma isbucni și el în râs și zise :

— Ne iertați că v'am turburat somnul. Hai, luați-ne în brațe.

Pahonțu apucă mâna lui Toma Dobândă și se sfătuiră câteva clipe. Apoi împărțiră oamenii în cele două echipe. Întâlnirea aceasta deslegă limbile și se auzeau pretutindeni râsete, chiuituri, ba chiar frânturi de cântec. Oamenii lui Pahonțu nu erau de meserie dar se frământau, umblau iute, cereau lămuriri. Pahonțu însuși căra izolatoare, se cățara pe stâlpi cu o uimitoare ușurință. Era un flăcău uscățiv și scurt, cu o față suptă și palidă pe care creșteau rare firișoare de păr. Vorbea într'una, când cu unul, când cu altul, râzând sau răstindu-se'n glumă la oamenii lui :

— Măi fârtate, mă faci de râs. Corundenii atâta așteaptă, să te vadă lucrând anapoda. Haida, echipa dela Turia, foc de voie!...

Se însera. Liniștile nopții ieșeau din peșteri și din smeurișuri. Păsări nevăzute cântau pe aproape. Incepură să răsără cărări bătucite, bucăți de bracuri, urme de tractoare. Semnele șantierului apropiat. Pela ceasurile opt se întunecă, dar instalatorii mai putură citi cuvintele înscrise pe o scândură înălțată deasupra drumului : „Șantierul S.R.M.-Turia”. Iar dedesubt, cu litere mai mici : „Noi construim socialismul”. Deslușind această inscripție neobișnuită, Toma Dobândă zâmbi, amintindu-și că la Corund se discutase cândva despre ea. Într'o viroagă clipeau lumini ținute și palide. Un compresor tușea des și nefiresc în mijlocul pădurilor. Câțiva cai, ca niște umbre, pășteau în marginea drumului. Inginerul Pahonțu mergea înainte cu pași mărunței, în chip de călăuză. De după brazii înalți se iviră

barăcile luminate de un petromax puternic. Când intrară în sala de mese, muncitorii aflați acolo se ridicară în picioare și se auzi o voce groasă :

— Să trăiți tovarăși, bine-ați venit la noi...

Vorbise un bărbat înalt, puțin cam adus de spate și cu un început de chelie. Se trase mai aproape de corundeni și-i măsură cu o privire blândă. Pahonțu bătu de două ori din palme și zise tare :

— Avem oaspeți în seara asta. Datorită lor, de mâine încolo vom primi curent. Bucurați-vă... Tovarăși dela Corund, ospătați-vă, apoi odihniți-vă în palatele noastre...

Se auziră câteva hohote scurte și forfota oamenilor care se așezau în bănci. Toma Dobândă cerceta încăperea împodobită cu flori și stegulețe roșii și tricolore. În fund, deasupra unei ghirlande de brad, erau înșirate cele șapte portrete ale membrilor secretariatului Comitetului Central al Partidului. Pe ceilalți pereți se înfățișau felurite grafice și lozinci. Printre ele se amestecau bucăți mari de carton pe care erau înscrise îndemnuri ca acestea : „Fiți disciplinați și punctuali”, „Nu risipiți pâinea, suntem la o mie de metri înălțime”. Pahonțu părea că ține seamă de preocuparea lui Toma și-l pândea. Bărbatul cel înalt și pleșuv se așezase lângă Dobândă și se frământa căutând prilej de vorbă. Într'un târziu zise :

— A fost grea lucrarea...

Toma răspunse, mestecând :

— Da, destul de grea, pădurea asta-i aprigă...

— Mai rămâneți la noi, mai întreba pleșuvul.

— Până'n ziuă ; rămâne tovarășul Felnecan să ducă firul până la gura tunelului.

— Ei, atunci se cheamă că trebuie să stăm de vorbă în seara asta. Așa avea câte ceva de spus. Eu sunt maistru minier, dela Petrila sânt.

Toma îl măsură iute și zise :

— Nu cumva ești tovarășul Grui ?

— Ba chiar el.

— Am auzit de dumneata, mi-a vorbit tovarășul Mladin, uite îndată isprăvim de mâncat.

După masă, Pahonțu se duse la tunel. Toma Dobândă și Grui minierul intrară în baraca administrației. Aici domnea aceeași înfățișare sărbătorească. O seamă de bilețele și anunțuri atraseră iară atenția lui Toma. Pe o ușă scria : „Biroul inginerului șef al șantierului Turia. Nu intră nimeni neanunțat”. Pe un alt carton, o poruncă : „Fumatul strict interzis”. Toate dulapurile, ușile, ferestrele, erau pline de asemenea cartonașe și pe marginea tuturor, ca la o mare întreprindere, scria : „Șantierul S.R.M. Turia”. Grui observă mirarea lui Toma și zise fără vlagă :

— Ei, asta-i mândria noastră. La noi nu te poți rătăci, unde te'ntorci, dai de o hârtiuță. Tovarășul Pahonțu le inspectează în fiecare zi, și ferească dumnezeu să lipsească una.

Toma nu-l încurajă și zise scurt :

— Ei, care ți-i năcazul, tovarășe Grui.

Minierul își frecă bărbia și începu molcom :

— Eu știu că dumneata ești în comitetul de partid și de asta vreau să-ți vorbesc. Și eu sunt comunist. Am vrut de multe ori să cobor la Corund și să vorbesc, să vă spun năcazul meu. Și nu numai al meu. Mai sunt

aici încă trei tovarăși, dar noi n'avem unde activa. Uite, ne-am sălbăticit. Lucrul merge bine, dar vezi, politica am pus-o binișor deoparte. Lucrăm, mâncăm, ne culcăm și iar lucrăm. S'ar chema că merge ca ceasul, ca la armată, nu altceva. Aici, oameni dintr'o bucată, harnici, viteji, dar nu știu ce se petrece pe lume. Am zice să ne ajutați, să ne luminăm o țară.

Toma asculta gânditor, parcă și puțin rușinat de întâmpinarea lui Grui. Zise încet:

— Ai dreptate, tovarășe Grui. Sunteți prea departe și noi v'am uitat.

Grui nu-l lăsă să isprăvească și rosti mai cu curaj:

— Da, suntem departe, dar ce să facem noi, fără legătură, fără îndrumare? Patru oameni suntem, ne mai adunăm, ne sfătuim, dar nu știu, parcă ne împresoară pădurea, ne înghite tunelul și nu mai vedem și nu mai auzim. Eu zic și altceva, nu numai de partid sântem departe, dar și de conducerea șantierului, de uzină. Mai vin pe aici tovarăși, umblă, se uită, spun „bine” și se întorc. Tovarășul inginer Pahonțu, om bun, priceput, dar de, și mamă și tată și doică și director nu se poate. Lui îi place, vezi bine, spune într'una: „Noi construim socialismul, să ne lase în pace Corundul, să ne vedem de treabă”.

Toma asculta neclintit. Își frământa doar mâinile sprijinite pe genunchi. Grui mai spuse:

— Bine, construim noi socialismul, da' așa, în pustie, în taină? Eu, tovarășe subinginer, aș spune că nu-i bine. Nu ne lăsați singuri.

Toma strânse fălcile, se ridică și făcu câțiva pași, se întoarse iute și zise supărat:

— Ai mai spus cuiva treaba asta? Cu tovarășul Mladin ai vorbit?

— Nu. Când a fost el aici, eu eram în tunel, la lucru.

— Vezi, tovarășe Grui, tot ce ai vorbit dumneata e tare înțelept, dar de ce ai așteptat ceasul acesta? Sunteți patru comuniști aici, ce-ați așteptat? Ordine, directive? De ce nu v'ați mișcat, de ce n'ați venit să ne sgâlțâți, să ne scoateți din amorțeală? Ședințe de producție țineți aici?

— Cum să nu, la două, trei zile câte una.

— Ei, de ce n'ați luat cuvântul, de ce n'ați ridicat oamenii?

Grui zâmbi cu amărăciune și zise:

— Ce să cerem? Tovarășul Pahonțu n'are vreme pentru asemenea treburi. El știe că-i musai să dea apă în Noembrie. Nu putem discuta cu dânsul chestiuni de partid.

Dobândă se întunecase la chip, îl apucase și oboseala. Își tot apăsa batista pe rana dela nas. Veni aproape de Grui și zise încet:

— Să vorbim cu Pahonțu să te lase o jumătate de zi, să vii la Corund. Eu sânt mâhnit tare din pricina situației de aici. Stăm la treizeci de kilometri unii de alții și nu ne cunoaștem, nu ne auzim, nu ne vedem. Oh, oh, ce mai tovarăși! Frate Grui, tare am merita scărmanați cu toții...

În clipa asta intră Pahonțu. Umerii mantalei îi erau uzi. Păru surprins când îl văzu pe Grui. Descuie ușa dela biroul lui și zise:

— Poftește, tovarășe Dobândă.

— Hai și dumneata, tovarășe Grui, zise Toma repede. Ne mai sfătuim.

Pe obrazul lui Pahonțu nu se putea vedea cu ce gânduri primește intervenția lui Toma. Aprinse lampa și scoase o cutie cu țigări. Scotoci într'un dulăpior și veni spre masă cu o sticlă de coniac.

— Ai văzut? spuse pe neașteptate, privind către Gruî. La chilometrul patru a eșit iar apă. Nu ne lasă, nu ne lasă deloc. Beți un păhărel?

— Eu ași bea, zise Toma.

Cu mișcări mici, repezi, Pahonțu umplu trei păhărele. Ochii lui albaștri străluceau și toată figura ascuțită era încordată ca un singur mușchiu. Își lepădă mantaua și cu degetele lungi, uscate, apucă paharul, zicând:

— Noroc și pace. Pentru ei, frate Gruî, corundenii ăștia care ne-au adus curent. Vezi, când ei vor, sunt băieți cumsecade. Încă unul, tovarășe Toma, hai, că-i slab ca apa de ploaie.

— Pune, zise Toma, privind spre aparatul de telefon așezat pe colțul mesii.

În aceeași clipă se gândi să telefoneze acasă la Voinea. Gândul acesta îl infierbânta. Se ridică iute în picioare și zise:

— Ia să vedem ce face Voinea, vreți?

Fără o vorbă, Pahonțu începu să învârtă energic manivela aparatului. După câteva clipe răspunse telefonista dela Corund. Apoi se auzi glasul lui Vălătuc. Pahonțu îi trecu receptorul lui Toma, ai cărui ochi se măriră de emoție.

— Poate vorbi? Dă-mi-l, zise subinginerul cu voce tremurată.

După câteva clipe, stinsă, răgușită, vocea inginerului șef dela Corund ajunsese în pâlnie.

— Să trăești, am ajuns, spuse Toma tare. Frate, mă temeam. Spui că ești bine? Cum? Ei, nu te lăsa. Da, a mers bine. Sunt cu Pahonțu, aici, ne cinstim.

— Îl salut și-i doresc sănătate, spuse Pahonțu încet.

După ce puse receptorul în furcă, Toma se înveseli. Spusele lui Scobai nu se adevureau. Șeful șantierului dela Corund părea în putere și bucuros de succesul instalatorilor. Pahonțu mânuia într'una paharele și era vădit că vrea să evite o discuție despre pățania lui Voinea. Aduse iar vorba despre apa din tunel. Zise:

— Uite-așa, n'avem o clipă de liniște. O mie de izvoare subterane am întâlnit. Trebuie să stăm la pândă. La voi ce se aude? Am auzit că v'a venit un specialist.

— Da, a venit un inginer. Vancu îl cheamă, nu știu dacă e specialist, dar e un om de treabă. Cred că va limpezi lucrurile. Vino într'o zi pe la Corund.

— Ce să fac, întrebă Pahonțu, micșorându-și ochii. Cui să las șantierul? La noi, nene, nu merge așa. Ori ești treaz, ori te duci dracului.

Toma zâmbi privind sticla în care coniacul se înjumătățise. Se simți îndemnat să glumească. Zise:

— Nici chiar treaz de tot nu e bine...

Pahonțu râse acru. Plecă ochii și spuse:

— Da, știu, la Corund se spune că sunt bețiv. Nu-mi pasă. Vorbiți cât vreți, dar lăsați-mă în pace. Noi ne gospodărim singuri, nu-i așa, tovarășe Gruî?

Minerul privi iute spre Toma și zise:

— Nu-i vorbă, ne gospodărim, dar nu ne-ar strica să fim mai aproape unii de alții. Noi, ca să zic așa, ținem de Corund.

Toma prinse clipa și sări:

— Voi sunteți un sector dependent de Corund, este o legătură firească din toate punctele de vedere. Acuma, nu-i vorba că vă place să vă intitulați *șantier*, ci despre altceva. Colaborarea care trebuie să existe...

— Colaborare da, dar nu subordonare, spuse mânios Pahonțu. Voinea ar vrea ca eu să fac sluj, să mă închin, toată ziua să cer consimțământul. Iacă nu vreau. Știu că tovarășul Chirtoș e de părerea lui, dar eu îmi vād de treabă și mă organizez. Voi dovedi că pot lucra singur.

— Nu te superi dacă te mai ajutăm și noi, spuse Toma privindu-l drept în ochi. Câte odată ne batem cu pădurea și cu stâncile.

Pahonțu înghiți în sec, dar nu-și pierdu cumpătul.

— Ei, asta trebuia s'o faceți voi, eu nu am specialiști. Eu mă refer la aspectul organizatoric, la răspundere.

Toma nu voia să întindă coarda în momentul acesta. În sinea lui începea să pregătească o desbatere la Corund cu privire la situația dela Turia, dar în seara asta își dădea seama ca nu are rost să-l mănîe pe Pahonțu. Zise blând:

— Răspundere ai destulă și nu ți-o încalcă nimeni, dar mi se pare, nu știu cum, un soi de gospodărie individuală...

Pahonțu i-o tăie scurt:

— Tovarășe Dobândă, cunosc povestea. Voinea mi-a înapoiat odată niște hârtii, somându-mă să șterg antetul. Îi supără că noi ne considerăm *șantier*. Am trimis hârtiile la uzină, gata.

Grui se trase pe marginea scaunului și zise încet:

— Dumneavoastră, tovarășe inginer, poate nu aveți lipsă de Corund. Dar noi, muncitorii și țărani, aveam mare nevoie. Acolo-i sindicatul, acolo-i partidul, acolo-i, cum să spun, matca noastră. Dacă ne rupem, ne uscăm.

— Foarte just, rosti Toma Dobândă, ridicându-se și privind un grafic afișat pe perete.

Pahonțu rămase calm. Chibzui câteva clipe și spuse fără curaj:

— Pentru asta trebuie să ne caute ei pe noi. Și sindicatul și partidul, să urce muntele. Nu e vina noastră.

— Și asta e just, spuse Toma cu acelaș ton.

Grui clătină ușor din cap.

— Da, să urce, dar dacă noi fugim, înseamnă că tovarășii de acolo nu ne mai ajung niciodată.

Toma Dobândă privea într'una linia frântă a graficului, dar gândea în altă parte. Îi plăcea vorba lui Grui și-l simțea pe Pahonțu încălcit în logica simplă a minerului. Pesemne că și Grui își dădea seama de asta, că nu-l mai slăbi pe șeful sectorului Turia. Se ridică de pe scaun și aplecându-se deasupra mesei, rosti cu un fel de taină:

— Vezi, tovarășe inginer, vorbeam de gospodărie. În dormitor zac trei oameni, bolesc de o săptămână. N'avem leacuri, dar nici la Corund n'am cerut, că noi ni-s aparte. În vale oamenii dorm pe saltele moi, pe când aci, pe scândura goală, sau pe iarbă jilavă. S'avem iertare, dar tare puțin se vorbește la noi despre viața noastră, despre sufletul nostru. Iată, oamenii au uitat să-și mai taie bărbile, nu se mai spală, nu se mai griesc. Ce

folos ar avea? Lucrează omul, mănâncă și doarme. Socoteală bună. Merge treaba? Merge! E mulțumit șeful? Mulțumit...

Obrazul lui Grui se îmbujorase și lucea în lumina puțină a lămpii. Pahonțu se rezemase în coate și asculta neturburat. Un zâmbet mărunț se topea pe buzele lui livide.

— De când am venit dela Petrila, parcă m'am înmormântat, continuă Grui mai încet. Sunt peste lume, în negură, în pustie. Mi-i dor să stau de vorbă cu oamenii. Măcar să nu dorm, ași sta noaptea la sfat. Nu m'ași sătura.

Pahonțu abia încreți buzele.

— Cine te oprește, tovarășe Grui? Stai la sfat cât poțești.

Minerul strânse pumnii, mâniat de ironia inginerului. Se trase puțin înapoi și zise uitându-se spre Toma :

— Apoi eu cu dumneavoastră ași vrea să stau. Nu de feți frumoși și nici de ibovnice ași crede să vorbim. Ci despre nevoile noastre, despre producție. Eu așa știu, așa făceam la Petrila.

Toma veni încet către masă. Temându-se că va fi prins între două focuri, Pahonțu se ridică și zise :

— Tovarășe Grui, s'a făcut târziu. Iacă, să-mi spui când vrei să stăm de vorbă. Știi doar să nu mă țin departe de oameni. Ziua și noaptea sunt în tunel, mi-au putrezit tălpile. Dumneata în seara asta ești supărat. Ți-i dor de Petrila, de casă, înțeleg...

— Nu așa, nu așa, sări Grui. Mie mi-i dor de casă, dar gândul nu mă bate să fug. Aici vreau să-mi fie bine...

În clipa de liniște care urmă, se auzi îndepărtat și stins, motorul compresorului. Toma Dobândă spuse râzând :

— Și mie-mi plac sfaturile de noapte. Aici la Turia aveți prea multă liniște. V'am da ajutor. Vom veni într'o zi tovarășe Pahonțu, cu doctorul și cu frizerul, cu tovarășul Vălătuc dela sindicat. Tovarășul Grui are dreptate. Oamenii tânjesc după casă. Noi nu ne-am priceput să le facem viața frumoasă, aici, în creștetul munților. Ne-am temut să nu știrbim autoritatea și independența Turiei. Și uite, ne trage la răspundere tovarășul Grui.

Pahonțu nu răspunse îndată. Incepu să-și strângă hârtiile de pe masă. Aplecat, chipul lui era și mai ascuțit. Mâinile îi umblau iute, vădind o furie stăpânită. Spuse, fără să ridice ochii :

— Mă faceți răspunzător pentru greșelile altora. Sunt obișnuit. Dumneata, tovarășe Toma, mi se pare că ești în biroul organizației de partid. Ia măsuri, fă-i pe oameni să se simtă ca acasă. Faceți tot ce credeți de cuviință...

Toma își dădu seama că Pahonțu capitulase, că se urnise din loc acea roțiță ruginită, pe care mulți o socoteau ruptă și de aceea preferau să nu se apropie de Turia. Ieșiră în noaptea umedă. Umbra unui paznic trecu încet printre barăci. Pahonțu se duse iară la tunel. Toma Dobândă mai stătu câteva clipe cu Grui. În preajma barăcii dormitor, se despărțiră. Subinginerul zise încet :

— Aici se vor schimba lucrurile, fii fără grijă. În seara asta am văzut că prea am fost departe unii de alții...

Luni în zori, Dragoș Voinea se dădu jos din pat, se sprijini de un scaun și ajunse la fereastră. Trase perdeaua și lumina crudă a văzduhului năvăli în odaia cu iz stătut de medicamente. Un soare imens, cât jumătatea cerului, îneca pădurile. Spre Gropșoara se ridicau aburi și sălciile înflorite de pe malul Corundului împrăștiiau un parfum dulceag și rece. Voinea privi cu pleoapele scăpătate marginile neclintite ale naturii. Nu-l mai durea nici capul, nici clavicula, nici brațul cu carnea învinețită. Toată noaptea chibzuise la clipa aceasta. Asculta răsuflarea domoală a lui Vălătuc care dormea alături, și se gândea. Avea impresia că șantierul era undeva foarte departe, că la Mujna viața a încremenit în vremea multă pe care el o petrecuse în pat. După miezul nopții se hotărî ca dimineața să treacă peste împotrivirile celorlalți și să se ducă la șantier. Vestea că Toma Dobândă ajunsese la Turia, îi dădea un fel de nerăbdare nervoasă, chinuitoare. Încă de cu noapte isbucniră exploziile la carieră. Sunau adânc, înfundat, mai dese sau izolate, se topeau într'un huet prelung ca și cum pe aproape s'ar fi dat o mare bătălie. Când Vălătuc deschise ochii, Voinea se și îmbrăcase. Mecanicul sări năuc din pat și întrebă răgușit:

— Ce faci, frate?

Voinea răspunse scurt:

— Mă duc până la Mujna..

Își trecu prosopul ud pe bucata de obraz ce se mai vedea din bandaj. Încă înainte de a ieși din casă, începu să-l doară capul. Avea senzația că i se clatină creierii și-l lovesc, când în tâmpile, când sub frunte sau îl înțepă în creștet dealungul tăieturii. De câteva ori i se păru că amețește, dar se sili să rămână drept. Vălătuc se duse la hidrocentrală și-i telefonă lui Marin. Peste un sfert de ceas, mașina gonea printre casele abia deșteptate. Vișinii și cireșii revărsau peste uliți mari cămătușuri rotate și albe. Țăranii care se aflau la ceasul acela pela ferestre sau prin fața porților se uitau lung după mașinuța în care se zărea de departe capul bandajat al inginerului șef. La Mujna, grupuri de muncitori, elevi și funcționari care își beau ceaiul, năvăliră în sala cea mare a administrației pentru a-l vedea pe Voinea. Cu un zâmbet dureros pe buze, le strânse la câțiva mâinile apoi intră în birou. Mirosea acru a fum și a hârțoage. Scrumiera era plină cu mucuri turtite la capete. Deschise fereastra și crenguța de măr înflorit se clătină. Petalele începeau să se scuture. Pe șantier creștea încet, vuetul obișnuit. Peste puțină vreme veni și Mladin. Trecuse pela Voinea pe acasă și neaflându-l, venea hotărît să-l muștruluească pentru graba de a fi ieșit din casă. Dar nu făcu decât să îngaiame câteva cuvinte pentru că inginerul șef nu-i lăsa vreme. Cercetară împreună rapoartele zilnice ale sectoarelor. La carieră producția scăzuse în ultimile zile cu câteva zeci de tone. Faptul acesta influențase asupra lucrărilor dela baraj, unde lucrul încetinisese. Doar în aripa dreaptă, turnarea betonului se făcuse într'un ritm mai bun, iar sudarea legăturilor metalice se apropia de sfârșit. Lui Voinea îi tremurau mâinile pe petecele de hârtie și ochii îi sticleau. Spuse cu glas repezit:

— Bunea nu mai poate stăpâni sectorul. Am să-l trimit acolo pe Spănu sau pe Vălătuc.

Mladin îi atinse ușor umărul și zise:

— Nu te grăbi, Dragoș. Ne puteam aștepta la asta. S'ar putea ca

Bunea să fie puțin buimăcit de ultimele întâmplări dar nu el e cauza. Spănu sau Vălătuc n'ar face mare lucru acolo, și am desorganiza munca la baraj. Noi am cam neglijat cariera, ne-am dus destul de rar pe acolo, am lăsat sectorul să se izoleze. Asta s'a întâmplat nu numai cu Bunea ci și cu Pahonțu. Și ai văzut. Tocmai aceste sectoare pe care le-am ocolit ne-au pricinuit necazuri. Acum trebuie să muncim să le aducem mai aproape, să le legăm de șantier nu prin petecele astea de hârtie care sunt bune doar pentru ca să faci un dosar cu ele. Care e păcatul? La carieră avem câteva sute de oameni care vin dimineața la lucru, când sună toaca aruncă uneltele și se duc acasă. Nu stă nimeni de vorbă cu ei, nu află ce-i doare. Treaba a mers bine pentrucă Bunea e un inginer priceput, dar ar merge și mai bine dacă am ridica mai mulți muncitori calificați, dacă am promova șefi de echipă. La Pahonțu altul e răul. El se socotește destul de tare pentru a se lipsi de ajutorul nostru. Ai văzut. Și-a tras la șapirograf niște hârtii cu emblema sectorului Turia. Există un sector Turia, condus de Pahonțu și legat de Corund numai printr'un fir telefonic. Atât. Adă-ți aminte. L-ai felicitat cândva pentru felul cum se gospodărește și te bucurai că nu trebuie să-l ții în frâu. Și unde am ajuns? S'ar putea ca în toamnă să nu putem da apă uzinei.

Voinea asculta cu ochii plecați. Din când în când își pipăia cu mâna creștetul capului. Când Mladin tăcu și își aprinse o țigară, el spuse cam fără vlagă:

— Vom da apă, și curent vom da, mi-am luat angajamentul. Dacă nu isbutesc, plec de-aici...

Mladin tresări. Se uită o clipă atent la fața încruntată a inginerului șef, apoi zise cu oarecare amărăciune:

— Crezi că i-ar folosi cuiva să pleci tu? Cel mult dușmanilor noștri care au și încercat să te curețe. Ascultă Dragoș, cred că trebuie să te duci acasă, să te faci bine. Mie îmi pare rău că te-aud vorbind așa. Ne pierdem capul, măi frate? Se poate una ca asta? Uite, muncitorii așteaptă să dăm drumul lucrului la aripa stângă, vor să vadă tunelul reparat, ei cred în puterea lor de a învinge toate greutățile, și noi ne văicărim, ne sbuciumăm, dracu știe ce mai facem!

Voinea se ridică deodată în picioare, începu să strângă în grabă hărțile de pe birou, apoi își puse șapca pe vârful capului. Dacă fața lui n'ar fi oglindit durere și mânie, Voinea ar fi arătat tare caraghios cu capul cât o baniță, și cu șapca cocoțată inutil peste adunătura de feși albe.

Eșiră amândoi și coborîră scara spre baraj. Văzduhul mirosea dulce a flori și a pământ jilav. Pe creasta de piatră albă, câțiva oameni lucrau desbrăcați până la brâu. Soarele ardea cu o putere aproape nefirească pentru vremea aceasta dela jumătatea lunii Mai.

— L-ai văzut azi pe Vancu, întrebă Voinea.

— Nu, cred că e la tunel. S'a întors azi noapte târziu dela peșteră.

Pășind printre grămezile de pietriș și bracuri de cherestea, Mladin pritocea în minte faptele care anunțau o săptămână grea. Se bucura că Voinea aflase putere să iasă din casă. Era nevoie de prezența lui. De bunăseamă, comisia de anchetă condusă de Candrea s'ar putea să fie pe drum. La consfătuirea dela uzină, șeful șantierului nu putea lipsi. Și apoi, erau de așteptat mărturisirile lui Isbășoiu. Toată noaptea l-a chinuit gândul că la Corund se află complicități comandoului, că ei lucrează încă și pun la

cale alte tâlhării. Cine i-ar fi putut da bani lui Isbășoiu? Care dintre oamenii obișnuiți ai Corundului? Li treceau prin minte chipuri cunoscute: Lazăr Caliga, Haller, Bălău și alți dușmani mărturisiți ai șantierului, dar nu se putea opri asupra unuia, nu izbutea să lege un fir. În zori îl apucase o tuse aprigă și scuipase iară sânge. Dela o vreme pe batistă înfloreau din ce în ce mai des pete de sânge palid. Se întreba însă de ce nu-l mai dor plămânii, parcă nici fierbințele cunoscute nu-l mai torturau noaptea. Lna uneori hotărîrea de a se duce la spitalul din Reșița pentru un examen mai amănunțit, dar se înspăimânta la gândul că ar trebui să părăsească șantierul pentru câteva zile și renunța repede la această intenție. Acum, cu atât mai puțin se simțea în stare să facă una ca asta. Acum, când era mai mult ca oricând nevoie de el aici, când prin pâcla faptelor începea să se zărească fața dușmanului, un dușman perfid și puternic, care-și poate plăti uneltele, care poate aștepta cu răbdare roada acțiunilor lui. În zori, după accesul de tuse, pe neașteptate îi năvăli în minte chipul lui Gașpar. La început căută să-l alunge, dar arătarea aceea scofâlcită stăruia, i se băga în ochi, sub pleoapele obosite. Se hotărî să-i vorbească lui Voinea. Să-i vorbească în așa fel încât inginerul șef să'nțeleagă o fărâmă din bănuelile lui.

Dupăce trecură dealungul aripei stângi unde se instalau cofrajele, Voinea spuse gânditor:

— Aici se lucrează cam anapoda. Ar trebui să-i dăm lui Gașpar partea asta.

Mladin veni mai aproape. Zise, privindu-l în ochi:

— Cu Gașpar ăsta trebuie să fim mai atenți. În orice caz în tunel nu trebuie să mai intre...

Voinea săltă din umăr, se sprijini cu mâna pe parapetul de piatră și spuse:

— Știu, îl cred capabil de orice, dar să nu ne grăbim. Atâta vreme cât Vancu nu și-a făcut încă raportul, prezența lui la tunel este inofensivă. Vreau să-l scoatem dela aripa dreaptă, acolo situația e mai gîngășă.

— Eu l-ași scoate de peste tot, l-ași trimite acasă, l-ași alunga și din sat.

Voinea chinui un zâmbet.

— Eu am răbdare. Vreau să-l dibuesc. Mă gîndeam să-i telefonez lui Candrea, sau să-i scriu...

— Da, rosti Mladin, ocolindu-i privirea. Să-i scrii că protejatul lui își face datoria... nu-i așa?

Voinea nu înțelese tâlcul acestor vorbe și zise:

— Cred că nu i-ar face plăcere să afle c'ar trebui să-și mai drămuiască simpatiile.

Mladin nu mai vorbi. Așteptă să se piardă gândul la Candrea, apoi spuse mai hotărît:

— Nu, Gașpar nu trebuie să mai intre în tunel. De mâine vom pune doi milițieni acolo, și la aripa dreaptă, pe toate sectoarele trebuie să întărim paza. Acum, dragul meu, războiul e pe față...

Vorbele i se pierdură în hurea betonierelor. Aerul rece din adâncul subteran al brațului le atinse, le lovi obrazii. În fund tremura lumina albastră a becurilor de sudură. Din întunec se desprins trupul uscat al lui Gașpar și ochelarii lui sticliră ca două fulgerături scurte.

Inginerul Vancu ascultă încordat ecoul loviturilor de ciocan în coaja umedă a betonului. Liniștea rece care domnește înlăuntrul tunelului, îi amintește de tăcerile adânci ale peșterii. Trăiesc încă limpezi, aproape dureroase, impresiile din excursia făcută în munți. Drumul acela prin niște locuri neașteptat de sălbatece îi lăsase pe lângă senzația unei lumi virgine și întunecate și pe aceea de gol sufletesc, de scufundare în lașitate și amară bucurie. În întunerecul peșterii, Anca Bunea l-a apucat de gât, l-a tras cu violență spre ea și l-a sărutat, mușcându-i buzele. Gestul fusese atât de neașteptat, încât el nici nu avusese vreme să cugete. Nici nu-și dădea seama cum de rămăseseră în urmă grupului, departe de mănunchiul de făclii care tăia cu greu o dără galbenă în besnă. Anca îi vorbise încet despre lucruri mărunte, înlămplătoare. Nu avea cum să-i vadă strălucirea bolnavă din ochi și nu-l auzea nici răsuflarea iute, ca de spaimă. I-a simțit deodată moliciunea obrazului și buzele umede. I s'a părut că îmbrățișarea a ținut foarte mult, că brațele femeii se înfipseseră în grumazul lui cu o putere disperată. Apoi, brațele s'au desfăcut încet. În față, la câțiva pași, se clătinau două făclii și stalactitele zâmbeau cu dinții lor viorii, însetați de lumină. Ana îl prinse iară de braț și șopti:

— Imi ești drag...

Vancu s'a poticnit de niște pietroaie și înaintea lui a auzit râsul limpede, sănătos, al inginerului Bunea. Mai târziu, în cabana din gura peșterii au rămas iară singuri. Mușcând încet dintr'un sandvici, Anca îi spuse în șoptă:

— Te-ai cam speriat... nu ești învățat sau te prefaci.

— Dacă ne vedea Ignat, ce se întâmpla, întrebă Vancu fără s'o privească.

— Ignat... el nu vede asemenea lucruri. Are încredere în mine pentru că el nu e chinuit, el nu iubește ca oamenii. De asta te temi? Hahaha!

Râzând, se învârtea într'un picior și părul îi flutura. Speriat de lașitatea propriei întrebări, Vancu încercă să adopte o nouă poziție.

— De fapt nu asta interesează, ci faptul că furăm. Amândoi furăm, încercăm să ne amăgim cu o dragoste interzisă.

— Dacă n'ar fi interzisă n'ar mai fi frumoasă, numai animalele se iubesc pe uliți. Oamenii se ascund.

— Ca niște cârțițe, sub pământ, răsă Vancu.

— Dece te aperi cu asemenea vorbe căutate, întrebă Anca, venind mai aproape și privindu-l insistent. Citesc în ochii dumitale că ți plac, că mă dorești. Sameni cu mine, uite, ai pupilele mari, ca de pisică. Nu mă poți înșela. Te temi că va afla Ignat? Nu are cum să afle, nu-i furi nimic lui, pentru că el nu stăpânește ceea ce poți lua dumneata.

Uluit, Vancu dădu să se ridice dar femeia îl apucă de mâini și i le strânse. Respirația ei întretăiată mirosea proaspăt a pâine și a ierburi. Vorbi strângând dinții într'o prefăcută hotărâre:

— Știu că ești slab, că nu vei putea fugi de mine, am știut asta decând ne-am întâlnit în casa lui Gașpar. Te așteptam, știam că ai să vii. Imi lipseai în pustietatea asta. Simțeam cum te apropii. Nu încerca să minți. Nu ți-ar folosi la nimic și mai mult te-ai chinui. Te miră îndrăzneala mea? Am mai puține prejudecăți decât dumneata, îți sunt superioară.

Nările îi tremurau. Își desprinsese mâinile și dădu capul pe spate, șoptind:

— Dece nu suntem singuri aici, dece... ?

Plecară noaptea spre Corund. Vancu se așeză pe o bancă în fundul camionului, dar Bunea îl invită să vie lângă el. Tot drumul, Anca nu scoase o vorbă. Își ștergea cu mișcări încete ochii înlăcrimați din pricina curentului.

Lui Vancu i se pare foarte îndepărtată această întâmplare, dar nu poate fugi de ea. Il urmărește, îl apasă pe creier, pe inimă. Il încearcă uneori o ușoară mândrie, senzația unei puteri pe care nu și-o cunoștea, dar se vede în același timp, mărunț și laș, neputincios în fața unei chemări tainice și pătimașe. Se străduiește să despartă bucuria fierbinte a acelei clipe, de senzația turbure, de desgust și revoltă pe care i-o lăsau zâmbetele cu care-l îndemneau femeile ascunse în gangurile hotelurilor de lângă Politehnică, în vremea războiului. Femeia de acum e soția colegului său. Din ce pricină încearcă să reziste chemării ei ? O prejudecată, un respect artificial pentru un bun care aparține prin lege unui singur om ? Nu-și dă seama. Se bucură că a rezistat unei ispite, că n'a alunecat, dar un regret, ușor ca o umbră, îi aduce mereu în fața imaginea Ancăi.

Târziu, urcă scările către biroul lui Voinea. În fața lui câțiva soniori vorbesc încet. Pompa de apă din fundul văii puflăie rar și norișori de aburi se tolesc repede în aerul cald. Pe platoul din fața birourilor, funcționarii așteaptă camionul care-i duce la cantină. Vancu intră în biroul inginerului șef fără să bată la ușă. Lângă fereastră, rezemată cu spatele de pervaz, stătea Rujița Peia. Zâmbi și-i întinse mâna cu degetele subțiri, descărmate. Voinea urmărea niște cifre pe un tabel. Vorbi, adresându-se chimistei :

— Dumneata ai cerut zece creuzete, nu-i așa ? Uite, bucură-te că ți-au aprobat două. Ți-au dat în schimb un microscop nou. Ești mulțumită ? Rujița își trecu mâna peste tâmplă și spuse încet :

— Nu mă așteptam să-mi dea un microscop, dar de creuzete am mare nevoie. Ce fac cu două ?

Săltând din umăr, Voinea spuse dând mâinile în lături :

— Asta este. Dumneata știi că nu se găsesc creuzete, cine e vinovat ? Vom încerca și la minister, poate ne repartizează dela alt laborator.

Zâmbi silit și-și aruncă ochii spre Vancu. Acesta îi înțelese privirea și zise cu un oftat ușor :

— Va trebui să dăruim cât mai repede; apa înaintează. În amonte a pătruns vre-o patru metri în sus, este o infiltrație săracă, de gradul oinci. Spre aval e din ce în ce mai jos. Mă temeam de o difuziune laterală, dar apa a mers pe direcția de turnare.

Voinea asculta cu capul sprijinit în mâini. Avea fața îmbujorată și după cum i se umfla pieptul, se vedea că răsuflă des. Și trupul lui mare, era căzut în scaun, arătând o istovire fără putință de ascuns. Bandajul de pe cap se murdărise. Spuse încet :

— Apucă-te și fă raportul. Vom merge curând la uzină. S'ar putea să vie și o comisie de anchetă ; ea avem totul pregătit. Vei lucra fără Gașpar.

— El unde este, întrebă Vancu.

— Acum e la aripa dreaptă, dar am de gând să-i dau altă însărcinare. Dacă vei avea nevoie de el, în nici un caz să nu-l lași singur. Au venit doi milițieni la tunel ? E mai bine să greșim cu mai multă prudență, decât cu nepăsare. Dealtfel cred că Gașpar mai mult te-ar încurca.

Vancu părea nedumerit. Dădu să spuie ceva, privi repede spre Rujița, apoi iar în ochii inginerului șef. Se codea. Își dădea seama de gravitatea măsurilor pe care le anunța Voinea. Întrebă cu oarecare iritare :

— Nu înțeleg de ce e nevoie de milițieni și de ce îi interzici lui Gașpar să intre în tunel. Ce s'a întâmplat? De un an de zile el toarnă beton, este șeful sectorului și acum...

Voinea se ridică în picioare, gemând înfundat din pricina durerii. Plecă ochii și zise :

— Vei înțelege lucrurile astea mai târziu. Sunt încă multe pe care nu le știi sau încă nu le poți vedea. Crezi că vei putea face până mâine raportul? Trebuie să ne grăbim. Turnarea aripelor merge greu. Rujița, să iei niște probe dela aripa dreaptă, vorbește cu Mislea, e priceput.

Era vădit că șeful șantierului nu voia să continue în acest moment discuția cu privire la Gașpar și deaceia o abătuse asupra lucrărilor dela aripi și se adresase Rujiței. Vancu avu din nou impresia că lui Voinea îi place să comande și să fie ascultat. Ieșiră pe platou unde aștepta camionul. În clipa când Voinea se îndrepta spre cabina mașinii, cineva îl strigă :

— Tovarășe inginer șef, stați puțin...

Pe scară urca găfâind un om înalt, uscățiv, îmbrăcat cu un vindiac de piele. Puse mâna pe portieră și dându-și șapca pe ceafă, spuse :

— Ați dat ordin să mă prezint la dumneavoastră, sunt șeful echipei de materiale din sectorul trei...

Voinea se gândi o clipă și își aduse aminte de cei doi care reparau soba, în timp ce materialele erau împrăștiate în desordine pe întreg sectorul. Săltă umărul și zise :

— A, dumneata erai, unde-ai fost dimineață?

— Am luat în primire o macara la magazia centrală.

— Cât timp ți-a trebuit pentru asta?

— Păi, l-am așteptat pe magazioner, am umblat după el.

— Și oamenii dumitale ce-au făcut?

— Au cărat materialele de pe mal.

— Dece minți, ești om bătrân. Lucrezi de patru luni pe șantier și nu ți-ai aflat un rost. Tai frunze la câini. Nu mă mir de ce te-au dat afară dela ocolul silvic...

Omul duse mâna la piept :

— Vă rog să mă credeți că nu...

Voinea își mușcă buza de jos. Se făcuse palid de mânie. Spuse repede :

— Dacă ai fi mai tânăr te-ași trimite să spargi pîtră, să înveți altă meserie, pe asta n'o știi. Nu te vede nimeni toată ziua și oamenii dumitale repară sobe sau stau cu burta la soare. Nu ești pentru noi, nu, nu...

Trase portiera fără să-l mai privească pe omul care rămăsese prostiț și-și mângâia într'una piepții hainei de piele roasă.

— Se petrece aici ceva neobișnuit. Dela început atmosfera nu mi-a plăcut, dar acum o găsesc deadreptul insuportabilă. E un fel de conspirație, parcă plutește o amenințare teribilă asupra noastră, a tuturor. Nu știu ce gândești tu, dar eu nu sunt de acord cu asemenea maniere.

Vorbele lui Vancu erau pătrunse de indignare și tristețe. Bunea îl așteptase la cantină și acum mergeau alături pe ulița largă a satului. Cântecul megafoanelor curgea când strident, când potolit și limpede. Vancu spuse mai departe:

— Imi dau seama că Voinea nu-și mai poate stăpâni nervii, dar atitudinea lui e, în definitiv, neloială. Dacă ai ceva împotriva omului, dacă e vinovat, dă-l pe mâna autorităților, cere-i destituirea, sau mutarea, ești șef, poți cere orice, la Reșița sau la București. Dar pentru simplul motiv că el nu are aceeași părere cu tine, nu se cade să-l terorizezi.

Bunea îl apucă de braț.

— Dragă Vancule, eu îl cunosc mai bine pe Voinea. E aspru, violent, chiar brutal uneori, dar părerile lui au totdeauna o justificare certă. A fost la un pas de moarte...

— A căzut victima atitudinii lui, spuse Vancu.

— Nu, greșești. Eu nu știu încă ce se petrece. Sunt uluit, mă tem și de umbra mea dela o vreme. Pe șantier există niște criminali. Asta e sigur. Cum ai vrea tu să se poarte? Dacă el îl izolează pe Gașpar, înseamnă că se petrec lucruri grave, că știe mai mult decât noi. Te-am prevenit din capul locului că bătrânul e suspect. Tu prea te repezi. Fii mai calm. S'ar putea să ai surprize. Iată. Mi l-a trimis pe comandor la carieră și în câteva zile a ucis un om. Ceilalți fug, vorbesc fel de fel de prăpăstii, în trei zile am pierdut șaiszeci de tone de rocă. Cum se cheamă asta? Dar într-o zi s'ar putea întâmpla ceva foarte grav. Cine va răspunde? Este vorba de șantier, de munca noastră, de nădejdea a mii de oameni. Se cuvine sau nu să fim prudenți? Judecă și tu. Te-am văzut în ce stare erai și de aceea am rămas cu tine. Și eu sunt turburat. Uite, văd vremea asta frumoasă, primăvara, florile. Ar trebui să fiu fericit și mulțumit, dar eu nu mai pot închide ochii, mă sbat, mă tem, auzi tu, mă tem de orice om, îmi suspectez muncitorii, îi pândesc. Asta fac. Știu că nu e bine. Caut acum putere să-mi revin, să pot munci fără teamă.

— Ei, asta este, zise Vancu zâmbind silit. Teamă. Teamă de oameni, de fapte, teamă de sinceritate. Cu asta nu mă pot împăca. Vigilență, vigilență. Cuvântul acesta care cuprinde ce vrei: și suspiciune, și amenințare și samavolnicie. Tot ce făptuești în numele vigilenței, îți este iertat, dar de efectele unor asemenea acțiuni nu se ocupă nimeni. Moralul oamenilor, pofta lor de muncă, dragostea pentru construcție...

— Cred că nu te gândești la Gașpar, când vorbești de dragoste pentru construcție, zise Bunea râzând.

— A, nu, individul ăsta îmi face destulă silă. Il dau dracului cu ideile și cu practica lui cu tot. Este vorba de altceva, de rosturile și idealurile noastre. Uneori mă minunez de ceeace văd aici. Am venit dela Gropșoara și dela Turia cu sufletul plin de o bucurie sinceră. Dacă ai ști tu ce-au putut face câțiva oameni conduși de Toma Dobândă! Sunt de acord: Acesta este fondul lucrurilor, esența. Dar eu nu pot trece cu vederea urzeala de relații cu conducerea, caracterul conspirativ, polițienesc pe care-l capătă uneori acțiunile lui Voinea. Și sunt sigur că se sfătuește cu Mladin, poate și cu alții. Cu asta nu mă împac. Am urit totdeauna autoritatea excesivă, ordinea seacă, gândirea uniformizată, supușenia oarbă.

Bunea se uită la el cu nedumerire. Zise, cu dispreț stăpânit:

— Ești grozav. Pledezi pentru libertatea de gândire și nu-i dai voie lui Voinea să se gândească la construcție, la viața noastră a tuturor. Revendici libertatea pentru Gașpar, și o interzici pentru mulțimea care se simte și care este de fapt stăpâna acestei construcții. Asta-i un soi de liberalism destul de periculos. Nu pot să-ți dau dreptate. Știi care-i nenorocirea ta? Lunei la suprafața lucrurilor, dai frâu liber sensibilității tale oarbe. Vorbeai de vigilență, de conspirație, de o supușenie oarbă. Asta e interpretarea dușmănoasă a unor aspecte firești, necesare. Avem dușmani care n'ar ezita să bage cuțitul în tine, te-ar ucide ca pe un pui de curcă și tu, fără să-ți dai seama, îi aperi, îi înarmezi împotriva ta. Ești naiv. Eu nu aprob abuzurile, dar sunt alături de Voinea și de Mladin. Cel puțin în chestiunea asta nu mă pot clinti părerile tale. Oh, câte nopți de insomnie, câte ceasuri de sbucium, nu mi-au dat primele zile petrecute pe șantier! La câte întrebări și îndoieli a trebuit să răspund! Dar iată, mi s'a părut c'am înțeles și că am învățat totul, eram sigur pe mine. Vine Isbășoiu, tace, mormăie, mă înșală. În locul liniștii, a venit iară suferința veche. E greu să vezi dușmanul, dragul meu. Inchizi ochii o clipă și te rătăcești sau mori. Nu te temi de nimic? Ia spune, nu ai nimic de apărut?

Incurcat, Vancu tăcea. Își dădea seama că greșise, dar nu avu putere să recunoască. Ba chiar rămase pe aceeași poziție. Ocoli problema adusă în discuție de Bunea și spuse într'un târziu, ca pentru sine:

— Azi dimineață eram bine dispus, am fost convins că m'am înșelat la început, dar iată că Voinea m'a adus la realitate.

Bunea se opri, își aprinse țigara și zise fără vlagă:

— Te vei convinge încurând că nu ai dreptate, sunt sigur. Dacă ai avut motive să fii bine dispus azi dimineață, înseamnă că ești pe drumul cel bun. Șantierul își face datoria, a început să te prefacă. Stăm bine. Dealtfel, eu sunt sigur că la tine e o criză de adaptare. Și oarecari greșeli de concepție, plus lipsă de experiență. Am trăit și eu acest fenomen, însă în mai mică măsură.

Vancu zâmbi. Un zâmbet ascuns care mărturisea că el gândea la fel. Simțea într'adevăr cum acționează în el forțe noi, necunoscute și greu de stăpânit, dar considera acest proces ca ceva foarte intim, imposibil de explicat și cu atât mai inutil de înfățișat. Pricepea acum unele ciudate patimi pe care le simțise la oamenii de aici. La început, efortul lui Toma Dobândă de a ajunge în trei zile cu cablul la Turia i se păruse o performanță inutilă, provocată fie de o pricepere și o putere deosebită, fie de un entuziasm exagerat. Încă în noaptea aceea, petrecută în cortul lui Toma, a văzut că acțiunea subinginerului pornea din dragostea pentru întreaga construcție, din dragostea adâncă și pătimașă care se putea manifesta nu numai într'o lucrare de proporții ci și în cele mai neînsemnate treburi. Ochiul, puțin atent la început, vedea clar acum mișcările oamenilor, le despărțea, le drămuia. Învăța să cunoască oamenii nu după chip, ci după felul în care lucrează. Învătasese asta la Gropșoara și cuvintele lui Slatcu stăruiau ca niște luminițe în fața desorientării sale. „Viața e aici, la Corund“, așa-i spusese Slatcu. Aveau atunci vorbele acestea o nuanță de artificiu, dar mai jos cu câțiva kilometri, în pădurea dela Tăure, Vancu s'a convins că există oameni a căror viață se confundă cu construcția. Era însă prea devreme pentru a-și da seama de unde izvorăa acea patimă, mai ales că el nu intrase încă în

plămada muncii. Vedea, asculta, înțelegea sau respingea fără prea multă chibzuială.

De pe partea cealaltă a uliței, cineva vorbea cu glas limpede :

— Am onoare... am onoare...

Francisc Cortobius, cu capul gol în rantia lui cenușie, se oprise și zâmbea.

— A, să trăiești părinte, făcu Bunea traversând ulița.

Vancu îl urmă. Preotul îi întinse mâna cu firisoare de păr gălbui și-l privi drept în ochi, cu o insistență pe care Vancu nu o putu suporta și-și scăpătă privirea spre șnurul alb care încingea pânțele lui Cortobius.

— Sunteți așteptat de stimata doamnă... am fost și i-am dus câteva cărți, am făcut și o mică plimbare în pădure. Mi se pare că doamna se plictisește în Corundul nostru.

Vorbea blând și-l măsura pe Bunea din cap până la vâriurile prăfuite ale bocancilor. Mai spuse :

— Aveți foarte mult de lucru, mi se pare.

— Da, într'adevăr, foarte mult, aprobă Bunea. Nu avem vreme să ne plictisim. Soția mea începe să accepte viața de aici, se obișnuiește.

Preotul își scoase o clipă ochelarii, arătându-și ochii adânci, cu cearcăne ușoare. Spuse cu o seriozitate deosebită :

— Am aflat de întâmplarea domnului Voinea și sânt mâhnit. Este un aot banditesc. Am condamnat în predica noastră de ieri această crimă care murdărește onoarea cetățenilor din Corund. Cum se simte domnul Voinea ?

— Mai bine, răspunse Bunea. Și-a reluat lucrul. Criminalii își vor primi pedeapsa, nu aveți grijă, onoarea satului va fi spălată.

Cortobius clipi de câteva ori și se adresă lui Vancu :

— Dumneavoastră ați venit decurând. Mă bucur când văd că se mărește numărul intelectualilor din satul nostru. Ași fi fericit să devenim prieteni. Am proiectat cu doamna o reuniune pentru Sâmbăta viitoare, acasă la mine. Vă rog să veniți și dumneavoastră.

— Cu plăcere, rosti Vancu fără vlagă.

Își strânseră mâinile și preotul se desprinsese încet, parcă aluneca.

— Interesantă mutră, popa ăsta, zise Vancu întorcând capul după Cortobius.

Bunea strânse buzele cu o urmă de dispreț.

— Un fariseu. E un tip deștept, fără îndoială, dar prea se gudură ca să fie sincer. Anca îi admiră inteligența și cultura.

Tăcură. Vancu simțea cum se turbură, cum o ușoară amețelă îi împânzește ochii. Anca îl admiră pe preotul acesta, a fost cu el în pădure. Dar numaidecât bănuiala lui i se păru absurdă. Spuse totuși cu silă :

— Ce-ar putea Anca discuta cu buhăitul ăsta ?

Bunea scăpă un oftat ușor :

— Se agață și ea de câte un om, cu care să-și omoare vremea. Eu o neglijez. Cred că e și bolnavă, i-ar trebui un examen serios.

Vancu nu află nici o vorbă de răspuns. Ii era milă de naivitatea lui Bunea și se simțea rușinat, aducându-și aminte de întâmplarea dela peșteră. Acolo Anca nu arăta deloc a fi bolnavă. Dimpotrivă, părea că'n ea clocoțeste o sănătate rebelă, o violentă poftă de viață.

— Cred că a răcit ieri, mai spuse Bunea încet. Azi noapte s'a sbru-

ciumat, a vorbit în somn, s'a chinuit. Imi dau seama că nu-i priește mediul, mă fac totuși că nu văd. Am trimis-o de câteva ori la București. Nu am altă soluție. Nădăduiesc să-i treacă, să se adapteze. Nu pot sacrifica nimic în momentul de față. Poate, după ce terminăm barajul să am mai multă vreme.

Prelungirea acestei discuții îl enerva pe Vancu, dându-i senzația unei profunde lășități. Nu-și putea îngădui niciun sfat și tăcu. O vagă teamă îi spunea că trebuie să se ferească de această femeie.

Se despărțiră în fața casei lui Bunea și Vancu nu se putu stăpâni de a privi spre perdelele de rețea. I se păru că în spatele acestora se mișcă trupul Ancăi și inima începu să-i bată puternic.

Glasul lui Bunea sună foarte străin :

— Așa, Vancule, liniștește-te și ocupă-te de tunel. Avem nevoie de liniște, de o minte limpede. Faptele din jurul tău pot fi neînțelese acum, ești încă proaspăt. Deocamdată lasă-te măcinat de o singură patimă, construcția noastră. Ne-am înțeles ?

— Mă voi supune, rosti Vancu, aplecându-se puțin. Invăț să ascult, să înțeleg.

Perdeaua se mișcă și mâna Ancăi fâlfâi o clipă. Cuprins de emoție, Vancu nu îndrăzni să răspundă nici măcar cu un zâmbet și porni iute spre baracă.

Se apucă să-și întocmească raportul. Ii băteau în minte vorbele lui Bunea : „să ai o singură patimă, construcția“. O singură patimă. Da. Dar iată că un alt sbucium puneă încet stăpânire pe sufletul lui. Făptura Ancăi se desprindea încet din condiția ei de soție și rămânea doar femeia, ochii, fruntea, buzele, nările fremătânde, mâinile ei ca niște cângi moi, gata să-l cuprindă, să-l sfâșie, să-l târască în întunec.

Mai stătu câteva clipe gânditor, apoi șopti : „Ducă-se dracului, oi vedea, voi încerca să rezist!“ Deschise un volum gros, apoi răvăși niște note cu privire la tunel. Cu câteva zile înainte, se temea de clipa în care va trebui să întocmească raportul. Nădăduia că va veni profesorul Prale, i-ar fi ușurat răspunderea. Dar acum aflase de o comisie de anchetă. Asta îl îndârjea și-l făcea ca totul să i se pară limpede și simplu. Se bucura chiar că-l lăsau singur. Se lăzîră două bătăi ușoare în ușă. Gașpar intră fără să dea bunăziua, se sprijini cu mâna pe masă și spuse cu glas stins :

— Am venit să te rog să mă ierți pentru ceeace am făcut atunci, în tunel. Am fost enervat peste măsură. Nu-mi mai puteam controla faptele. Știi că dumneata înțelegei...

— Poate ar fi mai bine să te odihnești câteva zile, spuse Vancu, privindu-l cu milă. La tunel nu vom începe decât Joi sau Vineri, iar la aripa dreaptă se vor face niște probe.

— Nu, mulțumesc, mi-ar face mai rău dacă ași rămâne în casă. Trebuie să fiu și eu acolo.

Vancu își frecă încet fruntea. Se gândea la o minciună care să-l ferească pe bătrân de o nouă suferință.

— E mai bine să nu te duci, se va face o anchetă, cred, și tunelul va fi păzit de miliție.

— Cine a hotărît asta, întrebă Gașpar făcând un pas înainte.

— Nu știu, poate cei dela uzină. Ei exagerează totdeauna. Dar dumneata trebuie să eviți noui neplăceri.

Bătrânul se așează pe scaun, sfârșit.

— Așa, au adus poliția pentru mine, de mine se feresc, pe mine vor să mă îndepărteze. Nemernicii. Li voi da în judecată, îmi vor plăti daune, vor vedea, domnul Voinea va regreta, îmi va cere iertare.

Tăcu o clipă. I se auzea răsuflarea grea și mâinile i se legănau moarte pe lângă speteaza scaunului. Zise apoi cu voce tot mai stinsă :

— Nădăjduiam că voi găsi în dumneata un prieten, un inginer adevărat, sănătos, necontaminat de politică, un om cu care să mă pot ajuta. Dar nu-i adevărat, nu mai e nimeni, nici un om cinstit nu mai e aici. Nu inginerii dispun, ci brutele, ignoranții și satrapii. Rușine. Li voi spune lui Prale, lui Candrea, tuturor le voi spune, ei vor înțelege. Dumneata m'ai înșelat...

Vancu tresări. Lăsă pe masă volumul pe care-l ținea în mână dela începutul convorbirii și spuse mândru :

— Domnule Gașpar, refuz să mă las antrenat în chestiunile dumitale personale. Imi am socotelile mele, și nu primesc lecții. Am fost trimis aici de domnul profesor Prale și-mi fac datoria. Înțeleg să-mi dai sfaturi dar nu accept să mi se impună un anumit fel de comportare. Conflictetele dumitale te privesc. Cred că ele te împiedică să vezi fața adevărată a lucrurilor. În aceste condiții nu putem colabora. Am toată stima pentru vârsta, pentru experiența dumitale, dar, regret că trebuie să ți-o spun, în cazul tunelului te-ai înșelat singur. Dacă ți-ași da dreptate, ași participa la o acțiune periculoasă.

— Ce vorbă e asta, sări Gașpar, trăgându-se pe marginea scaunului.

Vancu făcu un gest nelămurit cu mâna și plecă ochii. Rostise un cuvânt prea grav și simți nevoia să dea înapoi.

— Nu, desigur, o atitudine necontrolată, e o eroare dăunătoare intereselor noastre. Dumneata poți crede ce vrei, eu însă sunt de altă părere.

Gașpar se ridică încet de pe scaun, își potrive ochelarii și vorbi blând :

— Dumneavoastră, cei tineri, aveți o concepție ciudată asupra profesiunii noastre. Vă privește. Te previn însă că nu vei putea repara tunelul. Nu vei reuși. Nu-ți dai seama că dacă dărâmi și cârpești se duce dracului totul ? Ascultă ! Ai să'nfunzi pușcăria. De asta te-au adus, să se spele ei pe mâini, să iasă cu fața curată, să-ți arunce pe umeri această monstruoasă tehnică. Înțelegi ?

Vancu îl asculta cu privirile plecate. Spuse încet :

— Dumneata ai fost șeful celui sector. Nu ai nici o parte de răspundere ?

Inviorat, Gașpar se repezi :

— Am lucrat din ordin, n'am avut libertate, am încercat să salvez situația, am propus mutarea barajului, dar nu m'a ascultat nimeni. Ba m'au scos și dușman. Eu, dușman. Uite-te la mine, dragă, gândește-te la trecutul meu. Mi-aș îngădui eu să risc o asemenea catastrofă ?

Vancu se gândi câteva clipe, apoi zise hotărât :

— Riscăm noi, încercăm, ar trebui să te bucuri că ești scos din cauză.

Gașpar ridică fruntea cu mândrie :

— Nu, nu mă voi lăsa umilit și alungat. Nu. În ce mă privește mă pot dispensa în întregime de serviciile duminale. Ai făcut același joc dublu ca și... tovarășii duminale.

Vancu se ridică iute în picioare. Strânse maxilarele, lovi încet cu palma în masă și spuse printre dinți:

— Lasă-mă, am de lucru, du-te...

Gașpar ieși aplecat de spate și pașii i se mai auziră câteva clipe bocănind pe podeaua culoarului. Vancu rămase înțepenit în mijlocul camerei. Cutele obrazului i se adânciseră. Se simți deodată împins să alerge după Gașpar, să-l strige, să se roage de iertare, dar mâna i se încleștă pe marginea mesei. Încercă să scrie, dar nu putu. Chipul bătrânului inginer îi veni iar în minte, scofâlcit și negru, cu partea de sus mascată de ochelarii groși. Îi cuprinse furia. Cum de nu și-a dat seama până acum? Omul acesta nu avea nimic care să-l lege de viața șantierului. De câte ori a stat de vorbă cu el a trebuit să îndure aceleași izbucniri de ură oarbă, de dușmănie înversunată. Nu prețuia pe nimeni, nu iubea pe nimeni. Căuta un sprijin, un complice. Atât. Pentru ce? În vederea cărui scop, dacă el nu credea în ceva? Un scop. De ce au fost aduși milițienii la tunel? Voinea nu-i nebun! O asemenea măsură nu se ia fără o cauză precisă. Își sprijini capul în mâini și-i spuse cu amărăciune: „Trăiesc ca un neghiob, ca un străin, mă frământ și fierb în zadar. Nu știu nimic, nu înțeleg nimic, plutesc deasupra vieții. Măine trebuie să aflu totul”.

Începu să scrie raportul. După prima frază rupse hârtia. Își frecă fruntea, aprinse o țigară și rămase cu ochii pironiți pe scândurile negre ale tavanului. Țiuiau țevile de apă și broaștele își începeau cântecul lor dela miezul nopții.

Ignat Bunea intră în casă mai vesel decât îi sta lui în fire. O îmbrățișă pe Anca cu putere, o sărută, îi răvăși părul. Anca zâmbea. Un zâmbet searbăd, îndepărtat, de supușenie rece. Ar fi preferat să mai rămâie singură câteva ceasuri, să întârzie în ea senzațiile acelei dimineți. Totul se întâmplase neașteptat de frumos, simplu și înfiorat ca într-o poveste neverosimilă. Nu mai credea de mult în asemenea bucurii, dar Cortobius o învățase că viața nu se cuvine complicată de prisos. Intraseră în pădure pe o cărare veche, potopită de frunziș mort, dar mustind în sângele cel nou al primăverii. De departe, venea peste creștetul copacilor, vuetul înăbușit al șantierului. Anca se gândea că undeva, nu prea departe, se află Ignat. Prăfuit, palid, cu bascul lui spălăcit, îndesat până spre urechi. Imaginea i se păru atât de caraghioasă și banală încât o goni repede din minte. Alături, păsea un alt bărbat. Ciudat de frumos și alb, ispititor tocmai pentru că la el frumusețea fizică e topită în sobrietatea vestimentelor. Nu are omenesc decât părul blond pe care-l înfioară vântul pădurii.

Cortobius se apleacă și culege o floare. Anca se așează și ea cu genunchii goi pe pământul jilav, foarte aproape.

— Iată, spuse preotul, iată o floare. E frumoasă pentru că nu se împotrivesc naturii, pentru că urmează legile ei firești. Și tot ce vedem aici poartă semnul unei fericiri adânci și împăcate. Aceasta este fericirea...

Anca nu prea înțelegea. Spuse, înălțând capul și privind în ochii verzui ai preotului:

— Cum pot fi fericite niște burueni?

— Ei, da, niște burueni fără rațiune. Dar rațiunea lor stă în creerul necuprins al divinității, iar divinitatea nu le interzice nimic, din ceea ce cere viața. Oamenii folosesc puțină rațiune cu care sunt înzestrați, pentru a se răzvrăti. Și răsvrătindu-se, se falsifică, se îndepărtează de natură, apropiindu-se de moarte. Niciodată mai mult decât în zilele noastre, nu s'a putut observa mai bine acest fenomen. Dumneata însăși ești o victimă a acestei falsificări.

Se ridicară în picioare. Cu floarea albastră în mână, Cortobius veni atât de aproape, încât Anca îi simțea pe obraji respirația fierbinte. El asculta și-l privea nedumerită. Preotul continuă în șoaptă:

— Da, da, viața dumitale nu e aceea pentru care ai fost creiată. Floarea aceasta, mai puțin frumoasă decât dumneata, este totuși mai fericită, pentru că-și poate împlini rostul fără nicio violență dinafară. Imi spuneai cândva, că viața te-a împins în mocirlă, că te-a luat din patul dumitale strălucitor și te-a aruncat în valea asta pustie, într-o casă rece, mirosind a var. Și nu te-ai opus pentru că ești slabă.

— Ce altceva ași fi putut găsi, întrebă Anca, pornind cu pași mici pe cărare.

— Nu trebuia să te lași smulsă din lumea dumitale, aveai datoria să te aperi. Ai cedat și acuma plângi.

— E-adevărat, plâng, dar lumea mea a murit.

Cortobius o prinse de braț.

— Nu, lumea dumitale n'a murit. Trăiește și așteaptă să treacă zodia aceasta nenorocită. Lasă-mă să-ți prind floarea asta în piept. E un simbol al vieții care nu poate muri.

El prinse floarea în marginea buzunarului dela bluză. Măinile preotului tremurau. Părăsiră cărarea și merseă prin iarbă, printre bolovani, alunecând și împiedicându-se. Cortobius era turburat, nu îndrăzneă să atace mai departe și-și spunea că, de fapt, Anca e destul de proastă sau se preface.

— Altădată îți voi arăta un drum care te poate salva.!

— De ce nu mi-l arăți acum, întrebă Anca, oprindu-se în fața lui.

El apucă capătul șnurului alb și începu să-l răsucescă pe brațul ei gol. Cortobius îi prinse mâna și i-o strânse tare:

— Știi care e drumul acela? Să te aperi, să lupți împotriva întunecului, împotriva oamenilor care l-au părăsit pe Dumnezeu și au făcut legi false.

— Cum să lupț? Sunt atât de slabă și singură. Crezi că mă mai pot salva?

— Ești ca și salvată, rosti preotul cu voce înceată și tremurată. Apoi adăugă, prinzând-o de umeri: — trebuie să găsești puterea de a lucra pentru cauza divinității, a libertății și a dragostei. Imi spuneai că ești tristă și singură. Iată, sunt aproape de dumneata, sunt gata să te ajut, să apăr ființa aceasta minunată, ochii și trupul acesta fermecător. Îți jur...

O cuprinse iute în brațe și-și îngropă obrazul în părul ei bogat. O pasăre fluera încet în frunziș. Apoi, bătu din aripi și se pierdu. În luminisuri pluteau nouri de vietăți mărunte, fremătând în tăcere. Anca închise ochii. Hainele preotului miroseau a biserică, a întunec, a icoane vechi. Foarte departe cânta un cuc. Apoi, Anca își lipi obrazul de coaja umedă a unui brad. Măinile albe ale lui Cortobius îi apăseau pieptul, i-l striveau, îi frângeau oasele. Clipele treceau egale ca bătăile unui ceasornic, ca

svăcnetul inimii. Toată pădurea părea cuprinsă în ritmul acela. Apoi se stinse ca un oftat și Anca văzu cum pe mâneca vânătorului se mișcă încet o găză roșie. Floarea din piept era strivită.

Se întoarseră tăcuți pe un alt drum. În marginea pădurii, cu ochii micșorați din pricina luminii prea puternice, Cortobius spuse:

— Te vei duce curând la București. Vei face de multe ori drumul acesta, dar sfârșitul e foarte aproape. Dumnezeu te va avea în paza lui.

17

Voinea fu iară trântit la pat. Rana dela cap începu să sângereze și să-l doară cumplit. Trăia senzația că creierul a început să i se umfle și în curând avea să iasă încetișor prin crăpătură. Pe acolo aveau să se scurgă și toate grijiile, mâniile și nădejdiile. Contactul cu șantierul îl turburase. El simțea în toate o lăncezeală, o lene pe care oamenii încercau zadarnic să o ascundă, agitându-se, vorbind fără șir sau injurând. Lui Dragoș Voinea i se părea că cineva trecuse nevăzut pe întreg șantierul și șoptise la urechea tuturor: „nu mai lucrați, totul se prăpădește. Nu vedeți, au început să vă ucidă?” Într-o singură zi șeful șantierului nu ajunsese să cuprindă toate sectoarele din Corund și dela Mujna, iar de cele îndepărtate nici nu putea fi vorba. Discutase cu oamenii, mânios, nerăbdător, înfrigurat, ducându-și într-una mâna la creștet. Spre seară îl cuprinsese febra și în zori trimise după doctor. Privea înspăimântat în tavan și-și lingea buzele arse. Se temea de o zăcere lungă, îl apăsau pereții, liniștea încăperii, pătura i se părea nespuns de grea și o arunca într-una depe trupul aprins. Abia acum o revoltă chinuitoare puse stăpânire pe el. O furie abia stăpânită împotriva acelor care izbutiseră să-i frângă puterea, care îi loviseră trupul și-l în-genunchiaseră. Se aduna și creștea în el vechea mânie împotriva celui dușman necunoscut, a cărui prezență o simțea încă din primele zile petrecute în valea Corundului. Nu se temuse niciodată de acest dușman. Avea încredere în puterea șantierului, ca și în propria sa putere, și tocmai din pricina asta nu putea îndura înfrângerea.

Când doctorul deschise ușa, Voinea se ridică în capul oaselor. Fără să ție seamă de privirea muștrătoare a medicului, spuse cu o hotărîre obosită:

— Tovarășe, te rog, fă-mi ceva, închide rana asta, ce dracu, mă oblojești ca pe o lehuză...

Doctorul, un bătrânel ticăit și cam gângav, se enervă:

— Ce, ce crezi, tovarășe inginer, că-i numai după voia noastră? Stai frumușel în pat. Uite, ai rupt și bandajul. Ei, ei, nu-mi place... dacă nu stai locului o pățești rău...

Cu capul prins și mai vârtos în feșile proaspete, Voinea părea istovit. Își trase pătura până aproape de gură și-și roti privirile rătăcite. Indată după ce plecă medicul, se auziră pași în sală. Intră mai întâi Mladin, apoi Toma Dobândă, Vălătuc și Costache Spănu. Tăcuți, mișcându-se greoi, cu neîndemânare, își traseră scaunele aproape de pat. Începu un sfat molcom. Mladin vorbea încet, aplecat puțin spre pieptul inginerului șef.

— Tu trebuie să rămâi în casă, spuse secretarul. Nu te grăbi și nu te frământa. Pe șantier e liniște. Am venit să lămurim unele lucruri. Socot

c'ar fi bine ca tovarășul Vancu să-ți ție locul până te înzdrăvești. Il vom ajuta noi, vom sta lângă el.

Mladin tuși încetișor. Voinea stătea liniștit. Nu puse nicio întrebare, nu dădu niciun răspuns. Părea că se supune acestei stări pe care n'o putea schimba decât cu riscul de a părăsi patul și deci cu acela de a se întoarce înapoi, sdrobot, după câteva ceasuri. Pe sub pătură, umărul i se mișca arar, ca o vietate ce ar fi dormit alături. Toma Dobândă fuma lângă fereastră. Se aplecă puțin înapoi, stropși țigara de zid, apoi zise:

— Trebuie să meargă careva dintre noi la Turia, să răscolească sectorul, să trezească oamenii. Pahonțu a ajuns un fel de staroste îngâmfat. Nu vrea să mai știe de noi, are oameni bolnavi, nu-i lasă să coboare în vale, ca să nu-i încălecăm noi autoritatea. Am stat câteva ceasuri acolo și m'am simțit ca într'o ogradă de chiabur. Eu întreb cum de-am putut lăsa noi lucrurile să ajungă aici...

— Ne-am închinat lui Pahonțu, zise încet Costache Spănu, privind în podea.

— Așa cred și eu, adăugă Toma Dobândă. Mi-a fost silă să vorbesc cu el. Au să-l jumulească tocmăi oamenii lui, dar trebuie să-i organizăm. Sunt acolo patru comuniști. Noi i-am uitat și oamenii s'au dus la fund.

— Nu s'au dus la fund, spuse Mladin în șoaptă. Eu cred că ei ți-au deschis ție ochii. Se cheamă că noi suntem vinovați. Ce propui, tovarășe Toma?

— M'ași duce eu acolo, am stat de vorbă cu Gruj și cred c'ași putea lucra bine cu el. Dar vezi, mă așteaptă la Dipșa. Care dintre noi poate lipsi dela Corund o zi sau două?

Mladin se uită la Vălătuc. Moșneagul înțelese și-și trecu mâna peste frunte, cumpănind. Voinea se ridică într'un cot și spuse mănios:

— Cu Pahonțu am să mă răfuesc la uzină. Ori își bagă mințile'n cap, ori sboară, m'am săturat...

Mladin întinde mâna spre pat:

— Mai încetișor Dragoș, pune mai bine capul pe pernă și ascultă, gândește-te că și noi l-am format așa pe Pahonțu. Te bucurai cândva. L-ai și felicitat.

— E un tehnician bun și harnic, zise Voinea mai liniștit. Nu bănuiam în el un căprar cu ifose de comandant...

Toma Dobândă zâmbi și spuse vesel:

— Și-a pus la poartă o firmă „Noi construim socialismul!”

— Mai trebuia să scrie „nu vă băgați” — hohoti Spănu. Cum de nu și-a adus niște dulăi să-i apere gospodăria? Ei bre, copchilul ista are viață multă în el, trebuie luat cu binișorul. Nu-i om rău, dar cam iute, n'ai văzut cum s'a ascuțit la obraz, bată-l norocul să-l bată...

Vorba lui Spănu descreeți o clipă frunțile. Mladin spuse grăbit:

— Tovarășe Vălătuc, du-te dumneata la Turia. Avem să-l chemăm pe Fintea la compresor, să-i dea ajutor Veronei. Te'nvoești? Pune pe roate sindicatul. Comuniștii să vie la noi la ședință. Stai de vorbă cu Pahonțu, ia-l binișor. Convoacă o adunare pe sector. Și nu întârzia. La noi, fraților, vine furtuna. Mai mult de asta ne-am adunat aici. S'a dovedit că Isbășoiu era plătit să provoace accidente pe șantier. Așteptăm noutăți dela Reșița. Stați lângă oameni; Spănule, la baraj lumea-i cam turburată, ai grijă.

Voinea se frământa în așternut. Iși trecea mereu limba peste buzele

spuzite. Ar fi vrut să întrebe, să afle, dar bănuia că Mladin nu poate spune mai mult. Ceilalți se înviorară. Toma zise, privind pe fereastră :

— Eu, tovarăși, trebuie să mă duc la Dipșa. Dacă e nevoie, chemați-mă. Hai, tovarășe Spănu, să-mi dai izolatoarele.

Pe când pășea pragul, Voinea strigă din urmă :

— Vancu să vie diseară pe la mine. Spune-i să trimită fierul la Crăinicel. A rămas de ieri niște ciment pe platou. Vezi, Victore, concasorul cel mare are o pârghie ruptă...

Rămase sprijinit în mâini. Câteva clipe ascultă bătaia ceasornicului deșteptător. Apoi se dădu jos și puse scaunele la locul lor. Se așeză pe marginea patului, răsuflând des. Își văzu chipul oglindit în sticla unei ferestre și tresări. Capul acela mare, rotund și alb, părea o momâie fără viață, străină de clipa când peste Corund plutea duhul unor întâmplări neobișnuite.

Ușa scârțâi și intră Rujița cu un pachet la subțioară.

Mladin își dădea seama că cele din urmă întâmplări sdruncinaseră șantierul, că se iviseră unele crăpături în legătura strânsă dintre sectoare. Chiar la inginerul șef simțea un soi de descumpănire adâncită de bună seamă și din pricina loviturilor suferite, dar pornind și ea dela gândul că pe șantier se aflu complicități lui Isbășoiu, că în orice clipă puteau lovi într'un punct slab, cu puterea obișnuită a disperării, cu turbarea fiarei încolțite. Mladin izbustise să înfrângă nevoia de a-i arăta lui Voinea fața adevărată a întâmplărilor și era sigur că tăcerea aceasta nu va ține mult, iar faptele înșile vor izbucni la lumină. În clipa de față însă, el trebuia să acționeze cu prudență, să prindă șantierul în câmpul observației lui, să mobilizeze oamenii în așa fel încât ei să simtă pericolul chiar dacă nu-i cunoșteau dimensiunile, să lovească ei în dușman. Își îndreptă ochii mai cu seamă asupra barajului, la sectorul unde lucrau Costache Spănu, Onuț, Crișan, Modorcea. Acestui sector îi venea sarcina să preseze asupra celor dela carieră, să grăbească transportul pietrei între amonte și aval, pentru ca apoi toate forțele să se poată concentra la cele două aripi. Acum trebuia să adune lângă el și pe acei oameni de care se ținuse cam departe. Se gândea la Pahonțu cu conștiința că vina izolării și a spiritului său de independență nu era atât a inginerului dela Turia, cât a organizației de partid, a sindicatului, a oamenilor dela Corund care nu aflaseră puterea să-l înfrunte, să-l ajute, să-i deschidă ochii asupra greșelilor lui.

Ajuns la Mujna, Mladin îl căută pe Gheorghe Vancu și-l găsi la tunel.

Inginerul era nedormit. Se bucură când auzi pașii lui Mladin răsunând în întunec și se simți fericit că-l caută un om, că cineva avea nevoie de el. Mladin îi strânse mâna și spuse :

— Avem nevoie de ajutorul dumitale, tovarășe. Pe Voinea trebuie să-l închidem iar în casă, dar nu putem lăsa treburile șantierului. Te-aș ruga să dăm o raită prin sectoare ; asta, după ce termini aici. Fă-ți treaba în liniște și vino după mine la compresoare.

— Aici nu mai am mare lucru de făcut, zise Vancu ridicând felinarul cu sticlele afumate. Am văzut care-i buba, am întocmit aproape și raportul, putem merge chiar acum.

Porniră spre gura tunelului. Afară începuse să bată un vânt călduț dar iute, vestitor de ploaie. Se ridicau pulberi nevăzute, hălăduiau pe deasupra barajului, împungând ochii oamenilor și așezându-se în cutele obrazilor lor. Fumul dela cuptoarele cu mangal se târa pe ulucul văii în dăre șerpuitoare și albăstrie. Dinspre păduri venea mireasma crudă a ierburilor tinere. Deasupra barajului, pe coastă, printre băracile atelierelor, se zăreau oamenii, mișcându-se negri și mici, vânturând mâinile ca niște jucării. Vancu mergea în urma lui Mladin printre grămezile de materiale. Se opriră în câteva locuri unde lucrau sondele. Apoi coborîră în niște văgăuni adânci, mărginite de adevărați munți de pietriș. Răsturnarea întâmplătoare a funicularului, născuse aceste adâncituri ce semănau cu niște cratere de vulcan. Vancu văzu cu mirare că în locurile acelea lucrau numai femei. Și Mladin părea surprins, dar niciunul nu vorbea. Dincolo de crestele de piatră, muncitorii se înmulțiră deodată și vuetul vagonetelor umplu văzduhul. Costache Spănu le ieși în întâmpinare. Era nebărbierit și în cutele frunții se bătucise praful. Vorbi cu veselie:

— Noroace, noroace, uite lume nouă pe la noi.

Mladin îl întrebă scurt:

— Cum merge, frate Spănule?

— Cum merge carul cu boi, ne ținem după carieră, acolo-i betesugul.

Mladin strânse buzele și făcu câțiva pași înainte. Apoi întrebă privind înapoi:

— Și ce-i de făcut? De ce lucrează numai femei în gropile celea?

Spănu făcu ochi mari de parcă n'ar fi înțeles. Se scărpină în barbă și zise cu o ușoară sfială:

— Așa au cerut bărbații. Spun că sunt moi, că-i încurcă la normă. Ca să-i astâmpărăm am făcut echipe de femei. Oameni au tăcut și avem pace bună.

Mladin clătină din cap:

— Nu, nu e bine ce-ai făcut. Asta înseamnă că la noi pe șantier femeile sunt niște încurcă lume, că nu-i lasă de bărbați să câștige bine și mult. Ia să vedem.

Porniră grăbiți către un grup de țărani. Dintr-o parte veni și Onuț. Purta acum un pieptar de stofă neagră peste cămașa de cânepă și pe picioare își trăsese o pereche de pantaloni de șalopetă. Oamenii râdeau de el, spunându-i că-i jumătate muncitor și jumătate corundean. Dar el îi împoșca cu o vorbă ascuțită și-și vedea de treabă. Mladin întrebă tare:

— Ei, fraților, vi-i bine că v'au luat femeile de pe cap? Merge treaba strună, așa-i?

La început nu răspunse nimeni, pricepând parcă tâlcul din vorba secretarului. Apoi se auzi un glas răgușit:

— Muierile au mâna slabă, numai la gură ne întrec. Nu ne potrivim.

— Să-și ia plata după treaba lor, răzbi o altă voce.

Pe obrazul lui Mladin, se iviră pete de roșeață. Zise cu supărare:

— Așa gândesc sălbatecii și burjuii. Le-ați trimis pe femei deoparte nu vi-i drag de ele. La cărat piatră vă mândriți cu puterea voastră, dar acasă stați pe laviță ca niște domni și ele vă cară mâncarea sub nas și

vă freacă cămășile. Mie mi-i rușine, fraților, că pe șantierul nostru se întâmplă una ca asta. În loc să le ajutați, voi le fugăriți. Eu v'aș pune la întrecere, să vedem care pe care. Mă tem că ele v'ar lua-o înainte...

— Ce să fac, i-am ascultat pe ei, se apără Costache Spănu. Dar le-am spus că facem numai o probă și le aducem înapoi. Așa-i, oameni buni?

— Așa, te-ai luat și tu după niște vorbe, zise supărat Mladin. Cheamă femeile aici, să le măsoari munca, și dacă n'or merge alături de bărbați, iacă, eu mă duc peste munții ăștia, îmi iau lumea în cap...

Se auziră câteva hohote. Onuț rosti cu glas tare:

— Chiar așa, să le dăm ajutor. Să aducem femeile înapoi. Tovarășul Spănu și-a plecat urechea la câțiva bicisnici. Să-i vezi când li se face lor dor de muieri, se urcă pe creastă și trag cu ochiul în groapă..

Vancu asculta liniștit. Când se potoliră glasurile din jur, întrebă încet:

— Mi se pare că aici sunt oameni prea mulți. Cariera merge în urmă, parcă așa spuneai tovarășe?

— În urmă, cum să nu, zise Spănu repede. Se'nghesue vagonetele și așteaptă piatra.

— Inseamnă că pierdem de două ori, spuse Vancu privind spre Mladin. Dacă am lua o parte din oamenii de aici și i-am trece pentru câteva zile la carieră, am echilibra lucrul. Nu sunteți de părere?

— Nu-i rău, Spănu, frate, zise repede Mladin. Alegi tu pe cei care se pricep la tăiat piatra. Uite-l pe Văsălie. Știu că el a lucrat la carieră, dece-l ținem aici?

Vancu făcu câțiva pași și spuse:

— Ar trebui dublată linia de vagonete, ar merge mult mai repede. Pe o parte cele încărcate, pe cealaltă se întorc cele goale. Mai avem șine?

Indată patruzeci de oameni fură aleși pentru carieră și porniră în urma lui Mladin și a lui Vancu. Il găsiră pe Bunea între perforatori, cam zgribulit, cu gulerul vestonului ridicat. Se bucură aflând că i se dau oameni. Mladin spuse în auzul mulțimii:

— În sectorul ăsta a lovit dușmanul, pentru că el știe ce însemnătate are pentru noi cariera. Și producția a scăzut. Vom încheia luna sub plan. Nu ni s'a mai întâmplat una ca asta. Pe dumneavoastră nu vă doare? Frate Solomon, te-ai muiat, te-au speriat bandiții.

Oamenii tăceau. Bunea spuse încet:

— În câteva zile vom intra în normal. Am făcut sonde noi, se anunță un masiv puternic. Tovarășe Mladin, ași cere să mi se aducă mâncare aici.

Câțiva muncitori întăriră această cerere cu mormăeli scurte:

— Câștigăm un ceas...

— Trebuie să urcăm iară graficul...

— Hai, măi, ăștia noi, puneți mâna pe ciocane, haida mireseloa, îndrăzniți...

Sgomotul perforatoarelor cuprinse tăcerea și blocurile mari de piatră vânăto se prăvăleau cu un huruit surd, stârnind nori de pulbere. Bunea veni până la linia de vagonete. Se mai înviorase. Il apucă pe Vancu de braț și spuse zâmbind:

— Faci bine că umbli cu tovarășul Mladin, te învață să apeși cu degetul unde te doare mai tare. Întâi a fost Pahonțu. Mi-a venit rândul mie. Dar nu mă las, mi-am instalat aici în baracă un pat, nu mă mai deslipesc de carieră până când nu urc la două sute de tone.

Era în glasul lui un soi de durere mocnită, o răsvrătire împotriva unui rău ascuns și greu de dibuit. Vancu tăcea. Nu stăpânea încă specificul muncii fiecărui sector în parte, dar începea să simtă greutatea răspunderii, înțelegea din privirile muncitorilor frământarea sufletului lor. Trecură pe la compresoare. Verona îi întâmpină cu zâmbetul ei cunoscut, abia mijind pe buze și Vancu își aminti de ziua când el, înfășurat în pardesiul ud, o întâlnise pentru întâia oară. Ființa aceasta ai cărei obraji păreau că se sparg de sănătate, îl tulburase atunci. Acum o privi cu ochii unui om apropiat și o găsi altfel. Mai înaltă și mai subțire, iar în ochi îi lăcea o îndrăzneală matură.

La administrație așteptau o mulțime de șoferi, normatori, un delegat dela Gropșoara. Aveau nevoie de șeful șantierului. Intrară cu toții în biroul lui Voinea. La îndemnul lui Mladin, Vancu începu să cerceteze fel de fel de documente, autorizații de transport, ordine de serviciu, chitanțe, note de plată. Hârtiuțele acestea, cu slove mărunte, scrise adesea cu o reîndemânare chinuită de către oameni necunoscuți, care-și lăsau pe ele urmele mâinilor murdare, cuprindeau țesătura deasă a unui mare șantier. Vancu se sfătuia cu fiecare om în parte, îl întreba uneori pe Mladin. Fu chemat și contabilul Medrea pentru a descurca măruntele treburi de contabilitate. Lucră o vreme în picioare, apoi văzu scaunul mare al lui Voinea, dar nu se așază în el. Nu-i venea să șadă pe locul acela. Începu să sbârnâie telefonul. Sectoarele întrebau de ciment, de fier, de criblură și alte materiale. Vancu avu o senzație de copleşire. Răspundea încet, fără vlagă. Necunoscându-i vocea, cei dela capătul firului se răsteau, își băteau joc de el, unii chiar injurau, trântind receptorul.

Vancu înghițea în sec și tăcea. Îl încerca teama că nu va putea rezista poverii cu care fusese încărcat pe neașteptate. Șantierul năvălea peste el, îl lovea peste obraji, peste inimă, cu toate nevoile lui necruțătoare. Sună într-una telefonul. Niciodată sunetul acesta nu i s'a părut lui Vancu mai grăbit, mai toruncitor. Aparatul de ebonit negru, căpăta un soi de personalitate, intra în plămada șantierului, aducea aici în cămăruța cu iz stătut de tutun, svonul limpede al construcției. Veneau de departe glasuri de oameni și după ce convorbirea se sfârșea, Vancu simțea dorința de a se duce el însuși acolo, la capătul firului. Acum începea să înțeleagă de ce Voinea umbla toată ziua pe șantier, de ce era fericit ca totul să se miște în prezența lui. Era chemarea nebiruită a miilor de oameni, conștiința că toate acele fire nevăzute care țeseau viața șantierului, treceau prin inima lui, că orice tulburare în sistemul firesc al lucrului se transmitea chinuitor în creierul conducătorului. Vancu își dădea seama că situația aceasta nu e totdeauna dulce, că frecvența ei explică într-o măsură caracterul prea rigid al inginerului șef. Se întreba dacă este cu puțință ca în asemenea împrejurări să-ți păstrezi cugetul limpede, dacă mai ai libertatea să te miști pe drumul inimii tale, să fii bun și înțelegător, să ierți și să mângâi, să pătrunzi sbuciumul fiecărui om, fără legătură cu treburile șantierului. Vancu se gândea la relațiile lui Voinea cu Gaspar. Putea oare inginerul șef să fie îngăduitor cu acest bătrân?

Ceasurile treceau repede. Spre prânz se ivi în birou Costache Spănu. Aducea vestea că tineretul din sectorul lui provocase la întrecere celelalte echipe și că până la urmă se ajunsese la încă o hotărîre. Cei dela baraj chemau la întrecere cariera, cu obiectivul: nicio echipă sub normă. Vancu nu putu ține pasul cu entuziasmul lui Spănu, deși își dădea seama că această întrecere va scoate din amorteală sectorul lui Ignat Bunea. Până spre ceasurile patru după amiază, Vancu colindă împreună cu Mladin tot șantierul. Era surprins de cunoștințele secretarului. Se pricepea și la be-toane și la sudură, la zidărie și tâmplărie. Dar mai cu seamă îl minuna faptul că Mladin cunoaște pe fiecare muncitor, continua cu ei o discuție întreruptă parcă cu foarte puțină vreme înainte. Incepea să-l doară răceala cu care îl priveau pe el unii maiștri sau lucrători și se întreba dacă va avea vreodată atâta vreme încât să-i cunoască pe toți, să aibă ce vorbi cu fiecare. La ceasul amiezii nu coborî în sat, la cantină. Voia să folosească acest răstimp de liniște cercetând graficele sectoarelor, citind corespondența, cu sentimentul că astfel pătrunde în viața adâncă a șantierului, că află unele taine pe care cineva i le-ar fi ascuns cu grijă. Pe dulapul de fier al lui Voinea era așezată o stivă de dosare, registre, mașe cu corespondență veche. Vancu se simți îndemnat să răscolească acele hârtii care cuprindeau, de bunăseamă, istoria aspră a hidrocentralei, mii de pagini pe care mâini necunoscute însemnează pentru un cercetător întârziat, o sumedenie de fapte și socoteli. Dar renunță la intenția aceasta, cu credința că nu acolo trebuie căutat înțelesul viu al construcției. Ieși din birou și pătrunse în încăperile lungi unde lucrau desenatorii și topometrii, contabilii, dactilografele, practicanții. Zâmbi privind odihna instrumentelor. Semănau cu niște vietăți adormite, dar pândind totuși prin pleoapa lor străvezie planșele mari pe care se înfățișau proiecte de canaluri și castele de apă, crescătorii de păstrăvi, vile care vor înconjura lacul, un parc, un teren de sport. În liniștea pătrunsă de mirosul iute al cernelurilor, Vancu trecu prin fața desinelor, înjghebând în minte imaginea unui Corund care va fi. Unii desenatori se arătau atenți și la cele mai mici amănunte. Pe creasta barajului, pe unde va trece o șosea îngustă de asfalt, un automobil mic ca o găză se oglindea în luciul făcut al lacului. Mai în fund, spre pădure, se înălțau coșurile unei fabrici.

Mladin se ivi în prag.

— Te-am așteptat în vale. N'ai fost la masă?

Vancu tresări și zise încet:

— Nu încă... uite, ai văzut proiectele astea?

Secretarul veni mai aproape.

— Le știu, îmi place să mă uit în fiecare zi la ele. Este o frântură din ce va fi aici peste câțiva ani. Toate liniile astea se vor îngroșa, punctele se vor mișca, așa nu va mai sta neclintită. Vezi mogăldetele astea? Sunt oamenii care vor veni să se odihnească. Muzica va cânta pe undeva pe aici, cam pe unde sunt acum cuptoarele de var și mangal. Auzi-o! Cântă un vals și oamenii urcă încet pe aleile parcului... Uite și aici...

Vancu nu se mai uita la desen, ci în ochii lui Mladin, la obrazul lui împurpurat. Vorbele lui erau atât de convingătoare încât se părea că într'adevăr pe deasupra șantierului plutește cântecul mocnit al unei fanfare.

— Da, da, va fi tare frumos aici, mai zise Mladin gânditor. Hai și-om merge la aripa dreaptă...

Pășind dealungul platoului, Vancu nu putea alunga din minte chipul de o frumusețe prea limpede, de cadră, al viitorului Corund. Imaginea se pierdu doar în întunericul aripei barajului. Aceasta era plămada încă aspră și rebelă a viitoarelor așezări. Spre seară, telefonă dela Dipșa Toma Dobândă. Când dădu de Vancu la aparat, subinginerul scăpă un strigăt de lucrurie: „Uite, sunt la Comitetul Provizoriu, mă uit pe fereastră și văd sârmele electrice. Mă auzi frate? Eu aprind lumina aci și viu la Corund”. Emoționat, Vancu a îngânat câteva cuvinte: „Mi-e dor de dumneata, te aștept”. Abia după ce a așezat receptorul în furcă și-a dat seama că ar fi avut mult mai mult de spus. Simțea că numai lui Toma Dobândă i-ar fi putut mărturisi bucuria lui. O întâmplare, o întâmplare nefericită îl apropiase deodată de șantier și nicio putere nu-l va putea smulge. Avea nevoie de ajutor, de cât mai mulți oameni care să-l însoțească în zilele viitoare pe care le bănuia sbuciumate.

Spre seară se duse împreună cu Mladin la adunarea sectorului lui Costache Spănu.

Așa se scurse ziua aceea, cea mai sbuciumată din câte petrecuse Vancu pe șantier. Seara, îl dureau capul și gâtul îi era uscat. Îi băteau în minte o sumedenie de glasuri, fel de fel de chipuri se perindau prin lumina oboșită a ochilor. Acesta era șantierul cel necunoscut, șantierul pe care nu-l bănuia și în a cărui matcă se simțea din ce în mai prins. La Mujna, la Crăinicel, la Teleacu, se aprindeau luminile. Sute de ochi clipeau în înserarea caldă și megafoanele își tremurau cântecul. Pe cărările muntelui coborau caprele și vacile, sunând din tălăngile dogite. Mirosea a fum și a iarbă. Din grădini se ridicau aburi calzi și unda turbure la Corundului culegea toate aceste semne ale înserării și le purta prin văgăuni, săltând pe spinarea alburie a pietrelor.

18

„Skoda” trimisă de directorul uzinelor, grăbește spre oraș. Noaptea se îngână încă cu zorile și văzduhul e umed. Înainte de intrarea în satul Poiana Vrabioiului, o vulpe traversă buimacă șoseaua și se pierdu în păduri. În față, lângă șofer, stă Voinea, iar pe scaunul din spate, cam îngheșuiți, Mladin, Vancu și Gașpar. De cu seară se comunicase telefonic dela uzină numele celor care trebuiau să ia parte la consfătuire. La început Gașpar încercă să refuze, dar Voinea îl repezi scurt:

— Răspundem împreună de ceea ce am făcut până acum. De aici încolo vom vedea. Mergem să dăm socoteală și să primim deslegare.

Tot drumul vorbiră foarte puțin. Tras la față, înfășurat în scurta cafenie, Gașpar părea că doarme. Victor Mladin îi povestește lui Vancu peripecțiile transportului unui mare compresor dela uzină la șantierul Corund, cu două tractoare, pe drumul desfundat de ploile toamnei. Din când în când Voinea se întoarce și zâmbește. Își aduce și el aminte de zifele acelea grele, când masa metalică de treizeci de tone amenințase să se rostogolească pe pantele desfundate. Mladin scotocește prin portofelul de piele roasă, scoate o mică fotografie și o întinde către Vancu. Poza înfățișează uriașa mașină întinsă pe două platforme, iar în jur, câteva zeci de oameni trăgând de otgoanele groase pentru a-i menține echilibrul.

— Nimeni nu credea că vom ajunge sus, spuse zâmbind Mladin. Mulți au fost de părere să se demonteze întreaga mașină. Ne-ar fi trebuit două luni să transportăm bucată cu bucată și s'o montăm la loc. Ne-am sfătuit cu oamenii. Am cerut două tractoare și-am izbutit.

Chipul palid al secretarului nu reușește să reflecteze ceea ce se petrece acum în sufletul lui, dar buzele parcă-i tremură și ochii-i lucesc de o lumină vie, ca la adolescenți.

Printre copaci răsar furnalele și se simte mirosul acru al cărbunelui. Mașina străbate iute străzile curate și pătrunde pe poarta uzinei. Consfătuirea e hotărâtă pentru ora nouă în biroul directorului. Până atunci mai este o jumătate de ceas, timp în care cei dela Corund se vor putea bărbieri, își vor peria hainele prăfuite, pregătindu-se pentru ședința care se vestește a fi furtunoasă. Și chiar așa făcură. Gașpar se despărți în poarta uzinei și porni cu pasul apăsător, cu spinarea adusă, spre o țintă neștiută nici de el. Ceilalți intrară într-o frizerie, la ușa căreia era atârnat un talger de alamă strălucitoare. Cel dintâi se așază în scaunul strâmt și subred, Dragoș Voinea. Capul îi era bandajat, dar sgârietura adâncă dela obraz începea să se vindece și semăna acum cu o omidă groasă, întinsă dela urechea dreaptă până spre colțul gurii. Frizerul îl privi la început cu nedumerire, apoi zise:

— Se vede că lucrați în uzină, ați avut un accident.

— Da, răspuse Voinea, privind-se el însuși în oglinda cu apele ruginii.

În locul chipului obișnuit, spânatec și rumen, vedea acum o față aproape vânătă, cu bărbia năpădită de păr. Atent, ținând pământul doar cu două degete, frizerul începu să-l săpunească.

— E cătrănit rău bătrânul, rosti Mladin într-o doară.

— Își simte sfârșitul, făcu Voinea, ferindu-și buzele de spuma gălbuie. Umblă ca un vulpoi și adulmecă. Aseară a fost la Bunea, își caută apărători.

— O fi fost el și prin alte părți, mai zise Mladin răsfoind o gazetă.

Vancu era abătut. Își tot pipăia buzunarul dela piept unde ținea raportul cu privire la tunel. Știa că cei dela uzină sunt supărați din cauza cheltuelilor suplimentare, dar n'a auzit ca ei să fi făcut prea mult caz cu privire la accidentul propriu zis. Păstrează încă un gust amar în gât, dela țigările numeroase consumate în cursul nopții. Își terminase raportul cu două zile înainte dar până în cea din urmă clipă i-a făcut modificări, a tăiat unele pasagii care i se păreau inutile, s'a oprit mai mult asupra concluziilor.

Era măcinat de emoție. Pentru întâia oară avea să dea ochi cu o seamă de oameni necunoscuți, într-o împrejurare oficială, în calitate de răspunzător al unei lucrări de mare importanță. Trecuse prin multe examene grele, se sbătuse între nădejde și teamă, dar atunci era în joc ființa lui, frământarea se consuma înăuntrul inimii lui. Acum însă, era vorba de construcție, de toată frumusețea viitoare pe care miile de oameni dela Corund o plămădeau și credeau în ea. Un pas greșit, un calcul grăbit, puteau altera rolunjimea perfectă a proiectelor. Dar mai era și altceva. Simțea că în această ședință trebuie dăruit un om, un tehnician. Pe ruinele falsei personalități a lui Alexandru Gașpar, oameni puternici aveau să ia în mâini soarta barajului, a construcției întregi, s'o salveze, s'o apere. Devenea astfel și el,

Vancu, în mod necesar, inamicul lui Gașpar. Combătând argumentele lui, trebuia să-l condamne, să-l risipească. În ultima vreme îl ura pe Gașpar cu o putere pe care nu și-o bănuia. Altădată, nu găsea curaj să se ridice împotriva lui, era năpădit de o milă adâncă față de ființa aceasta biceșnică, neurastenică și singuratică. Pe încetul, chipul răvășit al bătrânului se împlinea, creștea, își ocupa locul adevărat între oamenii șantierului. Se împotrivea cu dârzenie nu numai oamenilor, dar până și legilor științei. Nebunia e haotică, rătăcitoare. Nu era prea chibzuit, dar atitudinea lui avea un scop: mutarea barajului, irosirea zadarnică a puterii oamenilor și a averii statului, compromiterea celorlalți ingineri. Vancu nu putea desluși rațiunea intimă a acestei împotriviri, dar simțea nevoia să lovească cu o putere și mai mare.

Încercă să se liniștească, căută să fugă de imaginea lui Gașpar și privi pe fereastră la umbrele care treceau grăbite. Dar și orașul acesta prins între două dealuri, frământarea lui aproape nefirească, strigătul strident al locomotivelor, vuetul surd al furnalelor, îi adâncesc emoția, îi dau o senzație de destrămare. Mai aproape, între oglinzi, se aude cântecul stins al canalului care se sbengue în colivia prea strâmtă.

Plecară spre uzină. La ceasurile nouă fără cinci, directorul deschise larg ușa și le făcu semn:

— Poftiți tovarăși, corundenii nu pot fi lăsați să aștepte...

Intinse întâi mâna spre Voinea. Fața roșie, coaptă, a lui Chirtoș încremeni o clipă și ochii lui iscoditori parcă străpungeau fruntea bandajată a inginerului șef. Spuse, mișcând ușor buzele:

— Să nu-i ierți, tovarășe.

Repede, apucă mâna lui Mladin, apoi pe a lui Vancu.

— Pe dumneata nu te cunosc. Mă cheamă Chirtoș. Să trăiești, după nume te știam. Stați jos.

Se aflau într-o încăpere mare, cu ferestre arcuite ce dădeau într'una din curțile interioare ale uzinei. Chirtoș obișnuia să țină aici toate consfăturirile și de perete erau înșirate scaune mari, căptușite cu piele. Pe biroul de nuc sculptat, acoperit cu cristal, nu avea nici o hârtie, în afară de un index tehnic. Lângă călimară, un mic bust al lui Lenin, turnat în bronz.

— Așteptăm câteva clipe să vină și ceilalți, spuse Chirtoș frecându-și mâinile mici și pline. Ce mai e nou pe la Corund? Te-au potcovit frate Voinea, aveți acolo un viespar și n'ați știut să vă apărați. Dumneata ce mai zici, tovarășe? Ai mai îmbătrânit decând nu ne-am văzut!

Gașpar își dădu mâinile în lături și mormăi:

— Bătrânețea e o boală fără leac...

— Poftiți, care fumați, mai zise Chirtoș împingând spre marginea biroului o cutie cu țigări și privi pe rând la fiecare.

În clipa asta se deschise ușa și intrară Anatolii Vorobchin, Pavel Secui și un tânăr blond. Pe fruntea inginerului sovietic tremura o șuviță de păr sur. Cravata scurtă, cu nodul mare, ieșea din deschizătura hainei și se vântura. Strânse mâna tuturor, privindu-i blând prin ochelari cu ramă subțire, de aur. Se așeză lângă Chirtoș și începu să scoată niște hârtii din servieta de piele galbenă. Tânărul cel blond își trase un scaun și se așeză cam la un pas în spatele lui. În capătul biroului sta inginerul Pavel Secui, înalt, cu fața mare, brăzdată de cute adânci, ca niște creștături de cuțit. Chirtoș își roti ochii strălucitori, își dres glasul și spuse:

— Acum putem începe. Mai lipsește directorul centralelor electrice,

are o ședință. Dar nădăjduim să vină. Vom discuta mai întâi chestiunea tunelului, apoi avem și noi o seamă de lucruri de spus, și bănuiesc că și voi. Uite, Voinea se și pregătește să ne ocărăscă.

Tălmaciul cel blond începu să traducă încet la urechea lui Vorobchin, care asculta odihnindu-și mâinile pe birou.

— Așa, continuă Chirtoș, am vorbit cu tovarășul ministru. Era vorba să vie o comisie de anchetă la Corund, dar s'a văzut că nu e nevoie. Poate va veni tovarășul Candrea sau un alt inginer.

Auzind numele consilierului dela București, Gașpar tresări și parcă se învioră.

— O anchetă chiar că nu și-ar fi avut rost, zise Chirtoș. Slavă domnului, suntem aici oameni pricepuți, om face noi ca dihania aceea de tunel să se astâmpere. Noi vrem să știm precis, care-i situația, ce se poate face, cât ne costă, ce nevoi aveți. Frate Voinea, ai cuvântul.

Șeful șantierului se înalță în capul oaselor, ridică din umăr, și-și sprijini mâinile de marginea biroului.

— Eu nu am prea multe de spus, începu el. Tovarășul Vancu a întocmit un raport și desigur e mai în măsură să-l susție. Dealtfel, asta a fost cea dintâi misiune a sa la Corund. După el, dacă va fi nevoie, voi cere cuvântul.

— Ei, atunci zi-i dumneata tovarășe!...

Cam încurcat, Vancu se ridică în picioare, dar se răzgândi, își trase scaunul și se așeză iar. Hârtiile îi tremurau între mâini și era palid.

— Tovarăși, am cercetat cu cea mai mare atenție tunelul de control, așa zis accidentat. Țin să precizez dela început că nu este vorba de o greșală a proiectului.

Gașpar se mișcă în scaun și lentilele ochelarilor lui străluciră scurt. Vancu continuă, privind într'un punct de pe perete:

— Dacă totuși poate fi vorba de o scăpare, de o neglijență, o putem pune pe seama acelorora care au făcut sondagiile pe teren.

Chirtoș zâmbi către Vorobchin, care aprobă legănând ușor capul.

— Nu le putem cere totuși să sondeze fiecare metru de pământ, chiar și în albia propriu zisă a râului. Dar la turnarea betonului, această scăpare putea fi observată de un tehnician cu experiență. În momentul acela, s'au creiat o serie de scurgeri normale, care i-au abătut atenția. Ce s'a întâmplat de fapt? Albia Corundului prezintă, după cum știți, o seamă de forme ondulatorii, „Wassersprung”, cum se numesc în tehnica germană...

Vorobchin zâmbi și-și plecă ochii în hârtii.

— Prin aceste ondulații au loc scurgeri lente, în cazul când nivelul apei este superior adâncirii critice. Tehnica modernă a preconizat și aplicat metodele de cercetare a acestor scurgeri. Vasăzică ele pot fi depistate și acțiunea lor anihilată prin diverse procedee...

Vancu se liniștise pe deplin, vorbea apăsător, fără să se uite pe hârtiile din față. Se opri o clipă, privi iute spre Gașpar și continuă:

— Eu nu sunt chemat să fac procesul cuiva, dar am datoria să menționez că un constructor de baraje nu are voie să facă abstracție de aceste procedee noi. Chiar dacă albia Corundului ar fi fost normală, trebuiau luate probe la primele turnări, trebuia urmărit fenomenul de tasare. Dacă s'ar fi făcut din vreme aceste observații, pagubele ar fi fost mult mai mici și am fi câștigat timp. Răspunderea este a inginerului șef de sector. El trebuia să

vegheze în permanență procesul de construire a tunelului, una din piesele cele mai gingașe ale construcției. Asemenea neglijențe nu i se pot ierta nici unui maestru, și cum vom putea absolvi un inginer specialist! Repet că este vorba de neglijență și nu de nepricepere, pentru că avem de-a face cu principii elementare. Să zicem că tovarășul Gașpar a greșit. Dacă și-ar fi recunoscut greșala, noi n'am fi folosit mare lucru. Dar mi se pare curios că dănsul nu e nici măcar convins că noi avem dreptate. A se retrage dela o lucrare pe care a greșit-o, fără să-și recunoască păcatul, mi se pare o atitudine care-l lipsește pe un tehnician de dreptul de a-și continua activitatea. Eu sunt dator să afirm acest lucru. Să trecem acum la tunelul nostru. Să vedem ce avem de făcut. Din cercetările mele am constatat că apa de infiltrație a atacat betonul pe aproape treizeci de metri. Această parte trebuie distrusă.

Ceilalți urmăreau cuvintele lui cu o liniște încordată. Se ridicau suvițe de fum albăstrui dela țigările uitate în scrumiere. Vuetul uzinei se strecura prin ziduri, pe sub pământ sau prin văzduhul îmbibat cu miros de cărbune. Alexandru Gașpar se chinuia să țină măsura între vorbele lui Vancu și sbuciumul său propriu, care nu-l părăsea. Deși își dădea seama că se află într'un moment în care avea nevoie de calm și curaj, el nu se putea liniști. Pricepea că acum se alege într'un fel sau altul. Ceeace nădăjduia era, nu să fie absolvit de greșeli, ci să fie lăsat să lucreze mai departe pe șantier. A fi îndepărtat, însemna distrugerea lui definitivă, moartea. De aceea, înainte de ședință, în răstimpul unei jumătăți de ceas încercase să vorbească la telefon cu Candrea, dar nu putuse obține convorbirea și o anulasese. Acum își punea nădejdea în mila acestor oameni, și mai cu seamă a lui Chirtoș, la care i se păruse că simte o umbră de simpatie.

Vorbele lui Vancu curgeau limpezi, precise, cu o intonație egală:

— Prelungim fundația barajului sub zona critică și astfel sudura plăcilor de beton se va face în afara stratului de apă. Dacă folosim o metodă mai costisitoare, putem introduce tole mici de oțel care să protejeze betonul. Asupra acestui lucru ne vom putea hotări numai după ce vom distruge și vom vedea ce găsim. Aceasta este pe scurt situația. Țin să precizez că accidente similare s'au întâmplat și la alte lucrări din țara noastră. Pot menționa viaductul Caracău unde, observându-se la timp greșelile, au putut fi evitate cu succes și pentru totdeauna surprizele. Procedând la fel, vom șterge orice urmă a pericolului. Sigur, va fi nevoie de un efort excepțional, deoarece turnarea betonului trebuie făcută pe porțiuni mici, îndată după curățire, pentru a nu lăsa suspendată masa barajului. Eu sunt sigur că vom izbuti.

Chirtoș ridică ușor palma de pe birou și spuse:

— Să-l auzim și pe tovarășul Gașpar.

Bătrânul începu să vorbească fără șir, poticnindu-se, repetând, părăsind ideile și reluându-le cu greu.

— Regret că nu am fost ascultat încă decând am sesizat asupra accidentului pe inginerul șef al șantierului. Dănsul a primit lucrurile cu indiferență, ba a căutat să prezinte situația ca fiind normală, ceeace a dus la agravarea relațiilor dintre noi.

— Nu aceste relații ne interesează acum, tovarășe Gașpar, spuse cu răceală directorul uzinelor. Vrem să știm dacă dumneata ești de acord cu soluția prezentată de inginerul Vancu, dacă în general el are dreptate.

— N'ași putea spune că soluția lui Vancu este cea bună, pentru că eu sunt încredințat că apa a pătruns mult mai adânc, iar după reparație nu vom putea evita o nouă infiltrație. Eu, ca specialist în betoane, vă pot asigura că se va produce o erodare.

— Pe ce te sprijini când afirmi acest lucru, îl întrerupse Chirtoș.

— Pe experiența mea de treizeci de ani.

— Ai mai lucrat la vreun baraj ?

— Nu, am făcut șosele și poduri. Se prezintă acolo fenomene asemănătoare. Vream să mă refer la metodele inginerilor Rehbock și Böss. Dacă am ține seama de aceste metode, ar însemna să reconstruim barajul mai sus și am evita orice accidente. Ideia mea a fost sabotată permanent de conducerea șantierului. Puteam întrerupe lucrarea mai demult, realizând astfel economii.

Voinea răsă încetișor și-și notă ceva în carnetul de pe genunchi. Chirtoș spuse plictisit :

— Vasăzică, dumneata ești pentru distrugerea totală a barajului, să ne mutăm, să facem altul... nu-i așa ?

Gașpar se mișcă în scaun, își potrive ochelarii ; buzele îi tremurară o clipă și zise :

— Să vedeți, da, am putea recupera o parte din materiale, desigur, am face cercetări, sondagii, o asemenea lucrare depinde totdeauna de condiții... Sunt acuzat aici de acest tânăr, sunt calomniat ,eu, un inginer bătrân, un om care toată viața lui...

— Tovarășe, tovarășe Gașpar, sări Chirtoș, lovind stăpânit cu palma în birou, dumneata vorbești de sondagii, de cercetări. Dar nu le-ai făcut la Mujna ? Dumneata, nu te aperi de acuzațiile acestui tânăr, ci de fapte, de greșeli constatate de noi toți...

Gașpar scoase un geamăt tremurat, se uită cu spaimă în ochii directorului și bâigui :

— S'a lucrat prea repede, n'am avut... nu mi s'a dat libertate. Dați-mi voe, s'ar putea să fi greșit, dar răspunderea...

— Bun, îl întrerupse Chirtoș, dând energie din cap, am înțeles, n'ai avut libertate. Tovarășul Voinea dacă are ceva de spus...

Voinea puse carnetul pe birou și răsuflă adânc. Își pipăi creștetul cu mâna și tăietura de pe obraz se mișcă sub strânsoarea maxilarelor. Începu să vorbească încet :

— Sunt întru totul de acord cu raportul tovarășului Vancu. Am convingerea că vom putea repara tunelul și vom înlătura orice pericol. Consider că atitudinea inginerului Gașpar este contrară intereselor noastre. Imi îngădui să precizez că inginerul Gașpar nu spune adevărul, atunci când afirmă că eu nu m'ași fi sesizat la vreme de situația dela tunel. L-am anunțat pe tovarășul profesor Prale care mi-a comunicat că lucrurile nu sunt grave, că se studiază posibilitatea refacerii. Am făcut un raport amănunțit la uzină, raport care bănuiesc că se află la direcția investițiilor. Eu nu caut acum să mă apăr de o acuzație neîntemeiată. Și mi se pare curioasă atitudinea inginerului Gașpar care, desvinovându-se pe sine, improașcă cu noroi pe cei din jur. Nu numai dânsul este acuzat aici. Am fost de acord cu toții că la tunel este vorba de un fenomen anormal, de o greșală ascunsă, pentru care noi tehnicienii dela Corund purtăm răspunderea. Dar cum se explică atitudinea de acum a inginerului Gașpar ? Trebuie să lămurim lucrurile. El a întreținut o atmosferă

de conspirație în jurul tunelului, a popularizat ideea că barajul va fi mutat. Dealtfel, dânsul este consecvent în asemenea comportări. N'a executat la timp programul de lucru, deși i-au fost create toate condițiile...

— Imi dați voie, strigă Gașpar răgușit.

Chirtoș îl fulgeră cu privirea și-i făcu semn lui Voinea să continue

— Aripa dreaptă a barajului trebuia terminată de acum două săptămâni. Am cerut un raport asupra cauzelor întârzierii, dar nu mi-a fost dat nici până astăzi. Inginerul Gașpar nu trimite probele de beton la laborator, are față de oamenii din sectorul său o atitudine de vătaf, înjură și lovește. Aceste fapte se leagă strâns și firesc de părerea sa, transformată în adevărată campanie pentru distrugerea totală a barajului. Dacă am urma sfaturile sale, am provoca pagube enorme și am compromite construcțiile noastre socialiste. Eu, personal, consider că inginerul Gașpar a sabotat șantierul, e răspunzător de pagubele provocate prin întârzierea lucrărilor. În consecință, cer insistent ca el să fie mutat de pe șantierul Corund.

Trupul uscat al lui Gașpar se prăbușise în fundul scaunului. Cu o mână își sprijinea capul, iar pe cealaltă o legăna în neștire. Obrazul îi era golit de orice picătură de sânge, și nu mai trăia decât prin luciul rece al ochelarelor. Chirtoș se uită la ceas și spuse scurt:

— Tovarășul Mladin.

Secretarul începu să vorbească încet, aproape șoptit:

— Eu, tovarăși, mă opresc asupra celor spuse de tovarășul inginer Voinea. El a adus o acuzație foarte gravă și dacă ea s'ar dovedi, înseamnă că inginerul Gașpar e un criminal, înseamnă că ar trebui să-l predăm numai decât justiției. Dar eu nu sunt de acord cu tovarășul Voinea..

Tresăriri cu toții, mișcându-se în scaun. Doar Vorobchin rămase liniștit, cu capul puțin aplecat spre dreapta, către tâlmaci. Neturburat, Mladin, urmă:

— Tovarășul Gașpar are multe păcate, este adevărat. Cel mai mare păcat al lui, este că nu s'a obișnuit să lucreze de acord cu ceilalți tehnicieni ai șantierului, muncește de unul singur. Dar de aici și până la sabotaj, e mare distanță. Dece nu s'a terminat la timp aripa dreaptă a barajului? Oare pentru că n'a vrut tovarășul Gașpar? Eu nu cred. Lucrul a întârziat pentru că nu a fost ajutat, și în primul rând conducerea șantierului s'a desinteresat....

Obrajii lui Voinea se învinețiseră, chinuți de nedumerire. Și ochii lui aproape înspăimântați, priveau mișcarea buzelor palide ale lui Mladin.

— Ce să facem acum? Eu socot că dacă Lași întreba cinstit pe tovarășul Gașpar, ce crede despre felul cum și-a dus munca, nu s'ar teme să-și recunoască greșelile...

— Sigur, sigur, sări Gașpar, frământându-și mâinile.

Pe fața albă a lui Mladin sbură iute un zâmbet și se uită la Voinea cu o anume lumină în ochi, parcă s'ar fi rugat să-l ierte și să înțeleagă ce se petrece. Dar Voinea săltă din umăr și-i ocoli privirea. Cu fruntea încruntată, uimit și el de vorbele lui Mladin, Vancu trăgea adânc din țigară.

Secretarul își încheie vorbirea:

— Eu spun să ne întoarcem la Corundul nostru cu inima și cu mintea limpede, să ne apucăm de lucru, să învățăm a sta mai strânși unii de alții.

Chirtoș era mai îmbujorat ca de obicei. Trupul lui înfășurat în haina de doc spălăcit, se învătea în scaun. Se uită la Vorobchin și întinse către

el mâna, invitându-l să ia cuvântul. Anatolii Mironovici începu să vorbească apăsător, coborînd puțin glasul la sfârșitul unor cuvinte. Tâlmaciul traducea fiecare frază. Vorobchin spuse :

— Am ascultat raportul tovarășului inginer Vancu. Eu am studiat și raportul mai vechi al inginerului Voinea. Cred că putem începe cu curaj refacerea tunelului. Cunosc problema din experiență personală și vă pot asigura că asemenea întâmplări nu periclitează construcția dacă sunt observate la timp. Mi se pare că tovarășul Vancu a studiat cu foarte multă râvnă situația terenului și a determinat cauza infiltrărilor. Nu ne interesează dacă forma albiei se cheamă „Wassersprung“ sau altfel, deși cred că e de preferat o denumire pe care să o înțeleagă toți oamenii care lucrează la Corund. Ceeace trebuie să avem noi în vedere, este specificul acestei alpii și el nu poate fi găsit în tratate, chiar când acestea sunt germane sau elvețiene. Terenul îmi impune metoda de lucru. Nu s'a cercetat bine specificul Corundului și s'a ajuns la o greșală. Eu îmi amintesc de o întâmplare petrecută la o construcție sovietică, îndată după Revoluție. Lucram cu un specialist american. Dealtfel, om cumsecade și cinstit. El știa din școală că un tunel de aducțiune trebuie betonat și se certa cu noi care susțineam că terenul pe care lucram e atât de tare încât putem săpa tunelul în rocă. Am construit tunelul după proiectul nostru și specialistul american, foarte sigur de sine, ne-a propus să facem un pariu că lucrarea nu va rezista nici cinci ani. Au trecut douăzeci de ani și nu s'a întâmplat nimic. Americanul se vede că a uitat de mult de pariul făcut, dar noi am învățat să studiem terenul, să construim după metodele noastre, având încredere deplină în capacitatea noastră.

Vorobchin tăcu câteva clipe, se uită insistent la Vancu, zâmbi, apoi adăugă :

— La Corund care e situația ? Terenul e stâncos în părțile râpoase și argilos în părțile plane. Noi vom putea sprijini aripile barajului pe stâncă, dar baza lui stă pe argilă, și atenția trebuie să se îndrepte spre această bază. Greșala noastră constă în faptul că am stabilit o formulă de beton pentru întreaga construcție. Acuma, eu vă rog să faceți la tunel o fundație de beton puternic. Nu faceți economie. Intocmiți un deviz amănunțit și cereți tot ce aveți nevoie. Uzina vă dă și oameni, vă dă materiale din belșug. Voiu căuta să contribui cu experiența mea la efortul dumneavoastră și voiu veni la Corund, dacă va fi nevoie. Vă doresc succes.

Se rezemă de spătar, își scoase ochelarii și începu să-i șleargă cu o batistă albă. Tâlmaciul se ridică și-și turnă apă în pahar. Pavel Secui care stătuse neclintit până atunci, spuse cam morocănos, scoțându-și ceasul din buzunarul vestei :

— Haida, măi fărtați, la treabă.

— Tu n'ai de spus nimic, îl întreabă Chirtoș.

Privindu-și îndelung ceasul, Secui zise ridicând din umeri :

— Eu le cunosc și măselele din gură. Ce să le spun ? Să se apuce de lucru, le dau bani, altceva nu am !

— Pentru funicular ne-ai dat numai felicitări, rosti Voinea, încurajat de destinderea în care părea că a intrat consfătuirea.

— Apăi voi ați vrea să vă dau și cheia raiului, să vă duceți frumușel și să culegeți poamele lui Sân Pătru !

Pavel Secui zâmbea cam acru, după năravul lui. Chirtoș schimbă câteva cuvinte cu Vorobchin și spuse grăbit :

— Ne-am cam înțeles asupra tunelului. Faceți devizul și începeți. Știu că vă pricepeți și sunteți harnici. Vă cam ciorovăiți, vă împungeți, dar de treabă suntem mulțumiți. Ar fi bine să lucrați mai armonios, să vă sfătuiți mai des. Așa, acum în chestiunea tovarășului Gașpar. De, eu nu-l pot ierta pentru felul în care se poartă cu oamenii, cu muncitorii. Mai blând, frate Gașpar, mai blând, uită apucăturile vechi, dă-te cu vremea noastră. Ar fi păcat să te pomenești într'o bună zi luat pe sus și asvârlit. Am mai vorbit noi. Uite, tovarășul Mladin e gata să te ajute...

Gașpar asculta cu supunere, ca un copil bucuros că a scăpat numai cu o scurtă răfuială.

— Am primit o comunicare dela Turia, vorbe mai departe directorul. Transmiteți felicitările noastre tovarășului Dobândă. Propunem să i se dea un premiu, lui și tovarășilor care au lucrat la instalarea cablurilor. Ați cerut un desenator. Nu vă putem da, dragă Voinea, poate mai târziu.

— Mai târziu vă dăm noi, zise șeful șantierului zâmbind și privi către Vorobchin.

— Foarte bine, îl primim bucuroși, glumi Chirtoș. Așa că, împărțiți lucrul rațional, să puteți începe și construcția castelelor de apă. Nu mai putem întârzia. Va trebui să ne concentrăm asupra Turiei. Acolo e nevoie de mare atenție și de grabă. Ținem cu orice preț ca la toamnă să avem apă, dăm drumul la un nou furnal. In ce privește nemulțumirea locuitorilor expropriați, nu suntem dispuși să ne târguim. Am plătit cum spune legea. Noi credem mai degrabă că acolo este cineva care îi agită. Tovarășe Mladin, ocupă-te serios de problema asta, lămurește-i pe oameni, scoate-i de sub influența chiaburilor și întăriți paza.

Sedința se sfârși către amiază și oamenii păreau dispuși. Vancu nu mai avea înfățișarea mohorită de dimineață. Strângându-i mâna, Chirtoș îi spuse în glumă :

— Corundul e o lucrare a copiilor, așa spunem noi aici la uzlnă. Niciunul nu aveți treizeci de ani. Mergi cu curaj înainte, dragule, nu te teme de nimic. Am să vin să te văd lucrând la tunel.

Se despărțiră cu o căldură prietenească. Vorobchin păși grăbit, urmat de tâlmaci. Pavel Secui mai întrebă în treacăt de planul financiar pe luna Iunie. Voinea răspunse că Medrea mai lucra încă la el și directorul investițiilor se încruntă :

— Medreă ăsta e un negustoraș priceput. Le încurecă, le bolmojește și le scoate la capăt. Am să vă prind eu cu ocaua mică într'o zi...

Cumpănindu-se pe picioarele scurte, Chirtoș dădu să-i conducă spre ușă, când sună telefonul. Directorul se întoarse repede, ridică receptorul, și după câteva clipe zise cu veselie :

— Da frate, sunt aici la mine... așa... vii numaidecât, ...bine frate, hai...

Cu mâna lui plină și roșie, sprijinită de aparatul telefonic, Chirtoș spuse încet :

— Mladin și Voinea, rămâneți, mai avem ceva de lămurit. Tovarășii să vă aștepte la club...

Gașpar se topi pe culoarul întunecos, dar Vancu se întoarse și strânse mâna directorului.

Dacă Dragoș Voinea nu s'ar fi simțit totodată jignit, de bună seamă că nu și-ar fi putut ascunde emoția puternică. Obrajii lui, de obicei rumeni, aveau acum culoarea caisei date în pârg. Hazul celor din jur îl mânia. Privea cu o liniște rece la omul care glumea, părând foarte amuzat el însuși de întâmplarea al cărui erou era. Tudor Roșca râdea cu toată fața lui matură și severă. Ținea între mâinile sale degetele groase ale lui Voinea și privindu-l în ochi spunea printre hohote:

— Dacă ți-aș fi spus mai de mult, nu te-ai fi apropiat de mine, nu m'ai fi criticat și șeful transporturilor nu și-ar fi făcut datoria cum trebuie. Mă simțeam bine când mă sgâlțâiai și mă amenințai. Am învățat multe dela dumneata și dacă voi continua să muncesc la Corund, te-aș ruga să nu-ți schimbi atitudinea. Imi făgăduiești?

— Te felicit, spuse Voinea fără vlagă. Pentru amândouă slujbele, te felicit.

Figura căpitanului reveni la expresia calmă, obișnuită. Zise, așezându-se pe un scaun în fața lui Chirtoș:

— V'am căutat la Corund și mi s'a spus că ați venit la Reșița. Noi n'am aflat încă multe lucruri noi. Isbășoiu tace. Il lăsăm, avem răbdare. El are complici la Corund și în orice caz a fost în legătură cu cei care te-au atacat pe dumneata...

Privi o clipă capul bandajat al lui Voinea. Scoase un portofel de piele roșie și, scotocind cu două degete înlăuntrul lui, continuă:

— Aici este toată cheia isprăvilor: scrisorica asta a inginerului Candrea. Am găsit-o la cadre. Ceeace este important acum, nu e atât Isbășoiu, ci Candrea, și acei care au rămas la Corund. Isbășoiu e bine instruit, i s'au dat pesemne asigurări serioase. Va vorbi totuși, asta-i o lege a noastră. Ne va chema el. Am ținut să vă văd acum pentru ca să vă atrag atenția asupra unor probleme. Nu luați nici o măsură împotriva lui Gașpar.

— Ați fost într'un gând, rosti Chirtoș, punând mâna pe brațul lui Mladin. Tovarășul Voinea a cerut înlăturarea lui și dânsul s'a opus.

— Foarte bine, zise Roșca. Păstrați aceleași raporturi, nu dați nimic de bănuț.

Voinea săltă umărul și întrebă:

— Crezi că Gașpar...

— Nu știu, nu putem ști. Eu mă întorc în seara asta la Corund. S'a luat legătura cu ministerul în ce-l privește pe Candrea.

— Este vorba să vie'ncoace, zise Chirtoș.

Căpitanul ridică iute capul. Se gândi o clipă și spuse:

— Nu cred, nu va veni. Eu tovarăși, atât am avut să vă comunic. Nădăjduesc să pot duce la capăt treaba asta. Și acum, tovarășe inginer șef, dați poruncă. Ce facem cu cele două camioane dela Turia? Ai nevoie de ele la șantier sau le trimitem la uzină?

Voinea zâmbi și zise cu severitate prefăcută:

— Le ții cam de mult la Turia. Tovarășul Chirtoș ar fi în drept să te jumulească de data asta, sânt ale lui.

— Apăi chiar că mi-s supărat. Mașinile stau cam mult la Corund. Măcar să mi le-aduceți cu stârvuri de tâlhari...

Răseră cu toții, stăpânit. Directorul mai zise clătinând din cap:

— Ei, uite, dragii mei, deschideți ochii. Nu-i lăsați să ne-atingă. Roșca plecă grăbit. În urma lui, Voinea și Mladin pășiră pe culoare,

tăcuți, îngândurați. La club nu-l găsiră decât pe Vancu. Gașpar plecase în oraș, spunând că se va întoarce la Corund către seară, cu un camion. În incinta uzinei, văzduhul era cald și pătruns de un miros iute de fum. Dintr'un șir lung de vagoane se descărca minereu de fier și macaralele sunau subțire. Pe deasupra orașului trecu un stol de porumbei și se pierdu în pânza pestriță a dealului pe care se cățarau case mărunte de muncitori. Inseninat și liniștit, Vancu pășea rar pe pietrele rotunde ale străzii. Orașul acesta care altădată nu-i plăcea, i se părea acum nespus de frumos tocmai din pricina acelei îngemănări dintre uzinele de piatră și fier cu natura blândă, cu dealurile pleșuve, cu straturile lungi de flori care tigheleau străzile.

Intr'un târziu, Mladin spuse:

— Eu mă duc la Județeană. Am un tren la două. Poate mă întorc la noapte.

Silueta lui subțire se pierdu în mulțimea care se vântura pe strada gării.

„Skoda“ porni cu viteză spre Corund și până la ieșirea din oraș nimeni nu vorbi. Mașina se opri la un pasaj de nivel și așteptă până când se scurse cu încetineală un lung tren de marfă. Apoi șoseaua se desfăcu vânăță, cu asfaltul mâncat pe alocuri. Voinea se întoarse în scaun și-l întrebă pe Vancu:

— Ei, ce impresie ți-a făcut?

— Ce anume?

— În general, ziua de azi, zâmbi șeful șantierului.

— Mă bucur că au încredere în noi. Nu știu de ce mă așteptam la o altă primire, mai rece, mai oficială. Aflasem pe șantier că-s cam supărați. M'a impresionat Chirtoș. Ce meserie are el?

— Oțelar, răspunse Voinea gânditor. A lucrat într'o secție cu Mladin. Cam iute uneori, înțepă cu vorba, dar e săritor la nevoie și priceput.

— Zici că a fost furnalist, întrebă Vancu din nou.

— Da, din cei mai destoinici. E și comunist vechi, ilegalist.

Tăcură. Voinea mai urmări câteva clipe figura lui Vancu. Își aducea aminte de cea dintâi discuție a lor. Așteptase de atunci să se ivească un alt prilej pentru a lămuri unele fapte, dar acum își dădea seama că însăși întâmplările dela Corund, influențau felul de a vedea și de a gândi al lui Vancu. Capitulasese oare în fața unei realități care-l învăluise și-l cucerise dintr'odată, sau sufletul lui cinstit călca peste spurcăciuni, fără să-și facă procese mai adânci? Asta ar fi vrut Voinea să știe, dar Vancu era puțin la vorbă. I-ar fi plăcut să aducă vorba de Gașpar, dar acum știa că lucrurile se precipită, că vor veni fapte pe care nu le mai întâlnise încă și despre care nu putea încă vorbi. Gândind astfel, Voinea simți un fior tăindu-i spinarea. În clipa aceea, auzi glasul scăzut al lui Vancu:

— Ce spui de Gașpar? Era distrus și s'a înviorat deodată. A rămas să se bucure singur.

Voinea cumpăni o clipă, ridică din umăr și spuse cu sgârcenie:

— Gușter bătrân, se va mai svârcoli câtăva vreme.

Dându-și seama de poziția delicată a lui Voinea în această chestiune, Vancu nu mai insistă. Privi pădurea din care se înălțau șuvițe subțiri de aburi. Toate gândurile străine fugeau încet din mintea lui și trăia cu intensitate doar senzația unei puteri noi. Deși avea siguranța că refacerea tunelului va reuși, nu putea alunga totuși o ușoară teamă, pornind din afara

ființei lui. Cu cine va lucra ? Dacă se vor ivi complicații ? Cine va dinamita ? Se gândi că ar trebui să-i amintească lui Slatcu de înțelegerea lor. Dar nu cumva sosirea inginerului dela Gropșoara ar putea fi interpretată ca o neîncredere în capacitatea sa personală ? Cineva trebuie totuși să fie lângă el în clipele acelea. Poate va veni Bunea, el se pricepe la dinamitare.

Mergeau acum pe o porțiune din șosea a cărei modernizare fusese începută pe vremuri. Se ivea din când în când rețeaua topită a armăturii. Cu obișnuita lui nedumerire, Vancu se întreba dacă cineva ar ști să spună de ce vechea stăpânire începuse această lucrare și de ce o abandonase.

Mașina aluneca lin și motorul în rodaj sfârâia plăcut. Printr'o nelămurită asociere, Vancu se trezi cu chipul Ancăi în minte. Era neasemuit de blând și trist. Nu mai era Anca cea dela peșteră, cu ochii umbriți de o dureroasă nerăbdare, și nici ființa mărunță, guralivă și parfumată din sufrageria lui Gașpar. Era o femeie necunoscută către care alerga el acum, limpede și ușor, asemenea unei făpturi purificate de o prea îndelungă așteptare.

Ajunseră pe nesimțite la Corund.

— Odihnește-te puțin, vino pe la cinci la Mujna, să facem devizul, zise Voinea, cu o nefirească blândețe în glas.

Ferestrele mari ale hidrocentralei topeau razele obosite ale după amiezii ce se sfârșea.

II

Drumuri noi

1

— Uneori nu-mi mai aduc aminte de nimic. Se lasă un întunec mare peste tot ce a fost. Cum ai răscoli cu piciorul urmele unui foc. Mai afli doar câțiva cărbuni stinși. Dar în jurul aceluia foc au stat oameni, au răscuit țigări, au vorbit, au oftat. Gândurile acelea s'au pierdut și n'a rămas, cum spun, decât cenușă. Eu nu mai am vreme să oftnez pentru suferința mea de atunci. E atât de multă și de amarnică, draga mea Rujița, că uneori mi se pare că am înviat, că trăiesc o a doua viață...

Rujița Peia ascultă cu o carte deschisă pe genunchi. Ibricul electric sfârâie încetișor, împrăștiind în odaie un miros crud, de buruieni. Victor Mladin stă rezemat cu cotul într'o pernă mică, înflorată, una din puținele podoabe pe care chimista le-a adus cu sine la Corund. E târziu, aproape de miezul nopții și ploaia bate în cerdacul înalt, împlinind cu foșnetul ei sbuciumul neconținut al râului de peste drum. Mladin e obosit și adesea tușește sec, stăpânit, cu buzele strânse. Discuția din seara aceasta s'a înfiripat pe nesimțite, pornind dela liniștea de afară și din casă, dela o clipă ca aceea când inimile oamenilor încep să străbată drumul înainte și înapoi, înapoi și înainte, ca o ștafetă între realitatea apusă și viitorul necunoscut. Rujița Peia ar fi vrut să afle măcar un singur fapt din trecutul acestui bărbat pe care viața i-l adusese în cale. În cele dintâi ceasuri, bucuria îi topise pe buze întrebările și măruntele ei curiozități. Dar acum, când chipul lui Mladin se limpezea, când ea începea să-i cerceteze cu mai mare atenție și lumina ochilor, și pielea fină, ușor învăpăiată a obrazilor, voia să scormonească mai adânc. Pe ce drum ajunsese omul acesta la Corund, ce era dincolo,

„Înainte de douăzeci și trei”, de clipa care tăia în două viața oamenilor, Și îl rugase cu oarecare sfială :

— Vorbește-mi despre tine... despre viața ta.

La început, Mladin s'a speriat de această dorință neașteptată. Semăna cu o anchetă, cu un interogatoriu. Trecutul lui sbuciumat nu pășise dincolo de hotarul obișnuit al vieții de muncitor, pe când Rujița avea și acum înfățișarea și purtările unei studente. Multă vreme, tocmai fruntea ei luminată de înțelegerea adâncă a unor taine care pentru el rămăneau nedeslegate, îl ținuse departe, sugrumându-i nădejdea că l-ar putea iubi. Chiar după noaptea în care i se dăruise cu o uimitoare seninătate, în sufletul lui Mladin încă mai stăruia teama. În zilele care au urmat, purtarea Rujiței împrăștiase această nesiguranță. Dar iată că în seara asta ea întrebă răspicat: „care ți-e trecutul, cine ești, de unde vii?” l-ar putea răspunde tot atât de rece, chiar cu oarecare mânie: „sunt feciorul țăranului Pintilie Mladin, am umblat rupt și flămând. N'am avut bucurii. Am învățat să muncesc și să urăsc lumea patronilor care mă ținea ținut și mă sugruma cu ghiarele ei. Am îndrăgit lumina pentru că veneam din întuneric. Acum am ajuns stăpân, stăpân peste viața mea... privește-mă!” Dar Mladin nu a vorbit așa, simțind c'ar fi făcut o nedreptate. Rujița îl asculta cu cartea pe genunchi. Vorbind, Mladin se ridica și scoase cordonul ibricului din priză. Clocolul apei încetă și nu se mai auzi decât bătaia ploii în cerdac.

— Ce rost ar avea să depănăm firele trecutului, întrebă, privind în ochii Rujiței. Nu mă pot sătura să mă gândesc la acelaș lucru. Imi închipui că merg pe o mare înfuriată. N'am văzut niciodată marea, dar cred că așa este. Corabia e tare, e puternică. Furtuna o olatină, valurile bat în coastele ei, dar țărmul nu e departe. Eu privesc spre acel țărm, și nu mă tem. Nu mă tem de nimic, Rujița. Și în clipa asta abia, pot să gândesc la vremea când umblam prin târguri, cu mădulele sleite, când pânțele mi se lipea de șira spinării, când țărmul mi se părea atât de îndepărtat, atât de greu de atins. Mă uit la tine. Ești mai tânără, și nu știu dacă ai pățimit, dar bănuiesc că și tu privești spre acelaș țărm, că de asta ai venit aici pe corăbioara asta a Corundului.

— Știam că te voi afla pe tine, șopti Rujița. Nu zâmbi. Nu cred în destin și nici din ceruri nu aștept fericirea. Dar te căutam, aveam nevoie de tine...

Lăsa cartea deoparte, apucă mâna lui Mladin și spuse cu un ton mai hotărât :

— Mi se pare că nu vrei să vorbim despre trecutul nostru. De fapt, el nu interesează decât în măsura în care ne poate călăuzi în viitor. Nici mie nu-mi place să-mi aduc aminte. Se spune că priviți din depărtare, anii copilăriei sunt totdeauna frumoși. Pe semne că nu sunt încă atât de departe de copilăria mea. Înțelegi? Poate că tocmai de asta aveam nevoie de tine. Ai asemuit foarte bine vremea noastră cu o corabie în furtună. E bine să nu fii singur pe vremea asta și nu știu de ce am siguranța că ochii tăi văd bine înainte, că nu ne putem rătăci.

Mladin îi strânse mâna, se aplecă ușor ca pentru a o săruta, dar rosti rar, privindu-i lumina neagră a ochilor :

— Știi de ce nu ne vom rătăci? Pentru că suntem mulți și cârma e în mâna noastră. Nimeni nu ne-o mai poate smulge.

Tăcu o clipă și oftă cu glas :

— Ei, dragostea asta a noastră, a celor care am pătitit, e o putere teribilă. Dela începuturile lumii, ea nu poate fi distrusă și multe împărății s'au fărâmat de trupul ei flămânzit.

Mladin răsă încetișor și adăogă:

— Oh, oh, și cum ar vrea să ne ucidă...

Rujița tresări și zise cu grijă:

— Iar te duci după miezul nopții acasă...

— Nu, nu-ți fie teamă. Voi merge pe un drum lăaturalnic, poate voi lua pe cineva dela hidrocentrală cu mine. În scurtă vreme, vom vedea cine vrea să ne ucidă.

— De mult voiam să te întreb, Victore, cine crezi tu că-i amestecat în treaba asta? Vă văd liniștiți, mi se pare uneori că ați uitat.

— Nu, n'am uitat. Cum poți să uiți că cineva stă cu mâinile întinse, gata să te apuce de beregată? Poate-i vom prinde, într'o noapte, într'o zi, tot le dăm de urmă.

Mâncară în liniște ceai cu biscuiți. Târziu, Mladin își îmbracă mantaua de ploaie care fâșăia. Când deschise ușa, o pală de aer rece îl izbi și începu să tușească. Își scoase iute batista și se grăbi să treacă pragul, dar Rujița îl apucă de reverul mantalei și-l trase înapoi:

— Rămâi aici, te rog să rămâi, tu ești bolnav tare, ai nevoie de liniște, de îngrijire.

Își încleștase mâinile de manta și strângea cu o putere îndurerată. Mladin se liniști și, mototolind batista în pumn, zise:

— Nu încă, nu acum, mă voi duce curând la oraș, mai am putere, nu te speria. Mă încearcă, îmi dă târcoale, dar nu mă las. Știi tu câtă putere mai am? Oh, n'am să mă pierd, fată dragă. Când oi vedea eu că trebuie să plec, am să pornesc noaptea, nici tu n'ai să știi... și-am să mă întorc sănătos tun, pe urmă... atunci va fi frumos aici. Și liniște...

Ar fi vrut să spună că atunci vor sta amândoi într'o casă nouă, curată, că ceasurile grele de acum se vor fi pierdut în învălmășeala amintirilor. Dar nu avu putere să-și mărturisească această nădejde. O strânse pe Rujița la piept, dar n'o sărută. Coborî încet scara udă. Din drum, prin pânza ploii, mai văzu umbra ei neclintită în pătratul de lumină al ușii. Se opri și așteptă să se închidă ușa, apoi pași pe lângă cabina compresorului. Milițianul îl opri, dar îl recunoscu îndată și-i dădu bună seara. Mladin ar fi vrut să-i vorbească, dar apăsarea din piept încă mai stăruia. Trecu peste un teren desfundat, alunecă de câteva ori în noroiul clisos, apoi intră în pădure. Pe aici, o cărare ducea pe lângă cimitir la capătul uliței unde era casa mamei Sofia. Ploaia bătea frunzele, adâncind parcă liniștea. Prin mintea lui Mladin trecu fulgerător teama că Rujița va vorbi și altora despre boala lui. Atunci, nu se va mai putea împotrivi, îl vor duce cu sîla undeva, într'un spital, departe de Corund, departe de matca adevărată a vieții lui. Dar numai-decât își spunea că Rujița va ști să păstreze taina, își amintea de lumină de înțelegere din ochii ei.

Și poate că Rujița nici nu bănuia cât de des se iveau pe batistă, pe tele trandafirii.

Totdeauna, îndată după miezul nopții, odată cu durerile din piept și cu valurile de tuse, veneau și întrebările chinuitoare. Până când își va putea duce boala? Dacă va cădea într'o bună zi? Inghițea tot felul de droguri, vitamine, calciu, bomboane cu gusturi și culori ciudate, în nădejdea

că va câștiga încă o lună, încă un an, până când măcar barajul Mujna se va înălța alb și imens sub cerul frumos al Corundului. În fiecare noapte, svârcolindu-se în așternutul umed, își spunea cu o îndârjire mută: „nu, nu voi pleca, nu voi pleca...” Mai cu seamă în zilele din urmă, când umbra dușmanului se încheaga tot mai aproape de ochii lui, Mladin părea că uitase cu totul de boală. Avea prilej să-și facă o țintă mai apropiată: „da, voi vedea după asta, poate mă voi duce undeva la un doctor...”

Din marginea pădurii se vede o fereastră luminată slab. Fereastra lui, în care mama Sofia așează în fiecare seară lampa cu fitilul scăpătat sub căciulă. Chipul acestei bătrâne se topește acum în celălalt, mai tânăr, mai aprins, al Rujiței.

Mergând pe ulița bătută de ploaie și ascultând cum vine către el geamătul surd al compresoarelor, Mladin știe că nu va pleca curând dela Corund. O bucurie scurtă, șovăelnică, îi tremură pe buze.

2

Inginerul Slatcu primi bucurios invitația de a colabora la refacerea tunelului. În sectorul lui treburile intrau într-o perioadă de liniște. Se betonau ultimele sute de metri de canal și se făceau pregătiri pentru construcția castelurilor de apă. Era deci un bun prilej pentru o scurtă evadare din bârlog. În seara în care primi comunicarea telefonică, nu se afla la Gropșoara nici un camion și nici pentru a doua zi nu era așteptat vreunul. Slatcu fu nevoit să caute în pripă un mijloc de transport. Cuviosul Timotei își dovedi și de astă dată înțelepciunea sa practică, aducându-și aminte că sub un șopron dărăpănat dela schit se află o trăsurică cu care se plimba pe vremuri starețul. Calul murise de mult și trăsurica zăcea uitată, folosind doar de cuiabar pentru cele două găini ale călugărului Epraxiu. Timotei dădu fuga 'n vale, bătu în poarta de lemn putred, și se opri în chilia starețului. Mai marele schitului își pieptăna părul unsuros și apăsa din când în când cu unghia degetului mare pe latul pieptenului de os întunecat, scrâșnind din măsele cu înverșunare oridecâteori sub unghie se auzea o plesnitură scurtă. Timotei vorbi în așa fel încât să iasă că șeful sectorului, inginerul Slatcu, se ruga de sfântul stareț să-i dea cu împrumut trăsurica, făgăduind o răsplată. Starețul se gândi o clipă, apoi încuviință, măsurându-l cu ochii lui blajini pe cel care fugise dela chinovie. Spuse în șoaptă:

— Văd după obrazul și după vorba ta că ești vesel. Ai fugit de Dumnezeu și ai căzut în întunerecul diavolesc.

Timotei clipi de câteva ori, își netezi barba și răspunse, aplecându-se ușor:

— Te-aș întreba, prea cinstite frate, la ce-mi folosește lumina altarului dacă buzele și limba mea nu cunosc dulceața pâinii? Și pacea sufletului meu la ce mi-e bună, dacă mădularele mi se topesc de foame? De iertare mă rog ție și tuturor sfinților. Diavolul mă va cuprinde și focurile cele nestinse ale iadului mă vor prăji pentru fapta mea. Acum mă duc să iau trăsurica.

Mai stătu aplecat câteva clipe, cu mâinile împreunate pe pantece și zâmbetul i se pierdu în desigurile bărbii. Starețul se ridică de pe scaun și privindu-l drept în ochi, spuse cu dojană:

— Vinò la vecernic, roagă-te și bate pământul cu fruntea ta cea păcătoasă. Mai taie niște lemne, că nu mai avem. Oî, oî, oaie rătăcită..

Ieșiră amândoi în ogradă și se îndreptară spre șopronul năruit.

În zori, calul avocatului fu înhamat la trăsurică. Pe scaunul din spate, s'au așezat Iulian Slatcu și Culina, iar pe capră, Timotei. Porniră prin pădurea înrourată și plină de o sumedenie de strigăte fluerate și misterioase; făpturile codrilor își dădeau pesemne bunădimineața, chemându-se de pe pragul cuiburilor și povestindu-și visele. Trăsurica sălta peste hârtoape, scârțâind din arcurile străvechi. Culina stătea înțepenită, îmbujorată de răcoarea dimineții sau de bucuria nespusă care-i încerca inima. În valea Corundului avea să se săvârșească actul care-i ridica deodată viața la o înălțime amețitoare. Nu dormise toată noaptea, gândindu-se cum va fi în clipa aceea când Iulian o va lua de mână și pentru prima oară în fața unor ochi străini, o va săruta, după obiceiul lui, pe frunte. Până când a pus piciorul în scara trăsurii, n'a crezut că într'adevăr avea să pornească spre viața ei cea nouă. Din când în când căuta pe furiș privirea lui Slatcu și-i vedea bărbuța roșcată săltând peste gulerul mantalei. I se părea mai frumos ca niciodată omul acesta, inginerul, bărbatul ei. Dacă n'ar fi Timotei de față, poate că l-ar întreba încet, ca în serile când se duceau în pădure : „îți sunt dragă, spui drept, chiar îți sânt dragă ?“ Dar Timotei se învârtea ca un sfredel pe capră, îndemna mereu căluțul și se uita cu ochii lui turburi peste creasta pădurilor.

Când au ajuns la Mujna, soarele se înălțase bine și îmbrăca șantierul într'o horbotă sticloasă. Pe platou, printre ateliere, se vânturau ucenicii mușcând din hălciile mari de pâine, unse cu marmeladă. Cineva deschise ușa biroului lui Voinea și-i spuse cu glas misterios, că a venit o trăsură cu doi oameni bărboși. Voinea ieși în prag și când dădu cu ochii de Slatcu, râse scurt, cu sgârčenje. Timotei și Culina plecară cu trăsura la Crâinicel. Peste puțină vreme, sosi camionul de serviciu. Vancu și Bunea năvăliră în birou. Vancu spuse zâmbind :

— Am întâlnit-o pe fata aceea și pe călugăr. Asta-i statul tău major ? Bunea sări și el :

— Trebuia să-ți lași barba la Gropșoara, aici avem nevoie de ingineri, nu de țarcovnici.

— Veți vedea voi ce poate barba asta, râse Slatcu.

Voinea scotocea prin sertare, nu găsea ceeace-i trebuia, își aprinse o țigară și spuse cu glasul voalat de urmele somnului neisprăvit :

— Am văzut... ai venit ca un grof, cu căleașcă...

Bunea deschise fereastra și crenguța de măr se legănă, scăpându-și vârful pe lângă cercevea, înlăuntrul camerei. Voinea părea grăbit și morocănos. Spuse, cu hotărîre :

— Azi începem dinamitarea. Îți mulțumesc, Slatcule, că ai venit. Dealtfel, să știi că Vancu a dorit asta.

— Inseamnă că mă iubiți amândoi, zise Slatcu, mângâindu-și bărbuța și privind către Vancu.

— Da, spuse Voinea rece. Bunea, să-l chemi și pe Solomon. Am încercat aseară să vorbesc cu profesorul Prale. E internat pentru câteva zile într'un sanatoriu. Mi-a comunicat prin soția lui că va veni curând aici. Ceeace avem de făcut e o treabă deosebită. Trebuie să fim atenți cu explo-

ziile. Aseară au fost montate două sonde și-au lucrat toată noaptea. Acum vă puteți duce. Eu îl aștept pe Mladin și vin într'acolo.

Cei trei ingineri plecară tăcuți. Coborînd scara spre tunel, zăriră cabana lui Gașpar. De câteva zile bătrânul părea că se ascunde. Venea pe furiș și intra în hrubele aripei drepte, nu vorbea cu nimeni și trimetea rapoarte scrise oridecâteori avea nevoie de Voinea.

— Dar unde vi-i decanul ? întrebă Slatcu.

Înțelegând, Bunea răspunse încet :

— Zace pe undeva pe sub pământ, mai sus, la aripa dreaptă. Moșneagul ăsta ar face bine să se ducă dracului de aici...

— Mladin i-a luat apărarea, intră Vancu în vorbă. Vrea cu orice preț să scoată din el un om cumsecade.

— Foarte bine face, zise repede Slatcu. Ați văzut, Timotei a cerut să fie angajat la mine la sector. Vasăzică din niște schimnici pot ieși muncitori și cum n'ar putea fi îndreptat un inginer ? Mi se pare că singur Mladin are principii sănătoase. Voi credeți că tot ce-i vechi, trebuie aruncat la gunoi.

Bunea se opri și-l privi cu nedumerire :

— Hoho, de când, prietene ? Cred că știi ce s'a întâmplat la noi. Și nemernicul acela de Isbășoiu putea fi reeducat, nu ? Să facem din șantier școală de corecție ! Ei să ne sape, să ne omoare, și noi să facem plecaciuni, să-i luăm în brațe. Știi ce le-ași face eu la boșorogii ăștia, care fac pe doctorii ? I-ași băga pe toți într'o pușcărie să-și ciocănească acolo țestele lor savante. Mă, Slatcule, nu mai cred, nu mai cred în epavele astea. Când îmi aduc aminte de Isbășoiu, mă apucă așa, un fel de nebunie, mi se întunecă viața...

Vancu zâmbea. Spuse cu oarecare șovăire :

— Nici așa. Tu ești pățimaș. Sunt oameni și oameni. De pildă, Gașpar, e un nevropat, dar nu-l cred în stare de acte necugetate. Ce vrei ? Hai să scormonim mai adânc în noi și să vedem, suntem chiar așa de puri ? La tot pasul ne punem o întrebare și câteodată ne vine să urlăm de atâtea îndoeli și nedumeriri. Avem un ochiu mai ager, atât. Vedem mai departe. Orizontul lui Gașpar e mărginit. Dar să vă spun drept, și eu aș prefera să nu-l mai văd pe-aici...

Răseră scurt, fără vlagă. De sub baraj răzbi scrâșnetul sondelor. Stanislas Smola le ieși în întâmpinare :

— 'Dimineața bună, tovarăși, auzit începem lucrul la tunel și nu dormim noaptea.

Fața lui proaspăt rasă lucea în lumina viorie a dimineții. Vancu îl cunoștea prea puțin pe omul acesta, dar Bunea se repezi și-i strânse mâna.

— Noroc bun, Smola, caută-ți cisme de cauciuc, are să vină apa.

— Nu trebuie la mine cisme, învățat cu apa, răspunse sudorul, privind-și vârfurile bocancilor.

Dinspre gura tunelului veneau încet, Gligor, Mislea betonarul, și alți maiștri și lucrători. Dintr'o smucitură, Vancu rupse belciugele la ușa lui Gașpar. Intr'un cui atârna o scurtă ponosită, pe jos nenumărate capete de țigări, stâlcite cu talpa.

— Aici trebuie facem curățenie, zise Smola cu tâlc.

— Cam pute a hoit, făcu și Mislea.

Auzindu-i, Vancu își dădea seama că ar fi fost deajuns o singură vorbă de încurajare și muncitorii s'ar fi pornit pe ocări înverșunate împotriva

lui Gașpar. Se grăbi să iasă din cabană. După puțină vreme, sosiră Voinea și Mladin, apoi Solomon artificierul. Gura tunelului răsună de glasuri potolite sau mai repezi. Cei mai mulți dintre oameni erau îmbrăcați în salopete cauciucate și cu cisme înalte până peste genunchi. Se pregăteau perforatoarele, se întindeau tuburile de aer comprimat și cablurile electrice. Toma Dobândă, care rămăsese să controleze turbina dela Crăinicel, coborî gâfâind scara și, foarte supărat de această întârziere, începu să despacheteze materialele. Toma slăbise în ultima vreme. Alerga când la Hundorf, când la Dipșa, umbla pe jos pe drumurile desfundate ale pădurii, mânca pe apucate și se văita că nu-i ajunge vremea. Oană și Ghiuri umblau după 'el ca niște mânji, tăbărcind trusa de instrumente. Oană prinsese gustul fumatului, se furișa de Toma și trăgea din ciuștacul de mahorcă până când îi dădeau lacrimile. În dimineața asta, Toma fusese chemat pe negândite la Crăinicel. Peste noapte, turbina „Francis“ dăduse unele semne de turburare, dar se dovedi până la urmă că aceasta se datora scăderii debitului de apă. Prinzându-l pe Toma la hidro-centrală, mecanicul Fintea îl purtase pe la instalația de distribuție, năpădindu-l cu întrebările. De asta Toma era cam nervos și părea că nu-i vede pe cei din jur. Milițienii care păzeau tunelul se învâneau încoace și încolo, bocănind cu cismele mari și ajutau la întinderea tuburilor de aer comprimat. Apăreau chipuri noi pe care Vancu nu le văzuse încă, ieșeau de prin văgău-nele construcției, ca și cum cineva ar fi dat alarma. Vestea că începe refacerea tunelului se răspândise cu repeziciune pe întregul sector și a fost nevoie de intervenția lui Voinea pentru ca oamenii să se stăpânească și să rămână la locurile lor. Veni și Costache Spănu, grijuliu și aprins la vorbă. Îl îmbrățișă pe Slatcu, își dădu, după obicei, șapca pe ceafă și spuse poruncitor :

— Bre, să faceți o comoară de tunel, să crape dușmanii, anafura lor. Dacă vreți, vă aduc câțiva viteji dela mine. Hai ? Cum ? Nu vă trebuie ? Brava ! Uite, aud și eu odată că nu vă trebuie oameni. Bucurie mare.

Voinea începu să aleagă dintre sudori și betonari, pe cei pe care-i știa el mai pricepuți. Iară îi ardeau privirile și vorbea cu o înfrigurare stăpânită. Se văzu înconjurat de câteva zeci de oameni. Unul cu pieptar de piele, și cu voce de bas, se proțăpi în fața inginerului șef și rosti supărat :

— Toți am lucrat la tunel. Vrem să lucrăm și acum, de ce ne alungați ?

— Nu v'alungă nimeni, tovarăși, interveni Mladin zâmbind încurcat, dar toți nu putem intra în tunel. Ne trebuiesc zece betonari și trei sudori. Mai sunt și ingineri. Aveți răbdare, vă vine rândul la toți.

— Facem echipe, vom lucra zi și noapte, strigă Voinea împăciuitor.

— Învărtim la beton, scoatem molozul afară, om găsi noi treabă dacă nu ne lăsați să facem altceva mai de soiu, spuse unul pipiriu și ciotul de țigare îi tremura pe buze.

Până la urmă se hotărî ca lucrul să fie întrerupt pe întregul sector. Oamenii fură împărțiți în echipe, fiecare având să lucreze câte cinci ceasuri în tunel. Turnarea cea nouă a betonului nu putea înceta nicio clipă, deoarece în locurile goale trebuiau instalate armăturile, înainte ca masa enormă de deasupra să înceapă a se lăsa. În fața oamenilor se arăta cel puțin o săptămână de muncă încordată, fără răgaz, zi și noapte.

Pe creasta parapetului se iviră Oană și Ghiuri, coborî răpide și intrară în tunel după Toma Dobândă. La ora nouă se aprinseră luminile și pereții

umezi străluciră, arătându-și firișoarele de apă turbure. Intrară întâi inginerii. Vancu avea figura împietrită. Merse înaintea tuturor, până la capătul tunelului și căută urmele lăsate de ciocanul lui cu câteva zile înainte. Din-spre casa vanelor venea geamătul stins al Corundului, gătit de conducte. Vancu luă perforatorul din mâinile lui Smola, înfipse cuțitul într-o urmă de ciocan, apăsă puternic și deodată tunelul se umplu de un sgomot asurzitor. Pereții de beton păreau că tremură, că se sguduie zecile de mii de tone de piatră și că în curând massa aceasta inertă și nemiloasă avea să se prăbușească. Vancu se lăsă cu pieptul pe mânerul perforatorului și trupul i se sbătea în convulsii puternice. Smola își întoarse obrazul gălbui către ceilalți și spuse admirativ:

— Pricepe... pricepe.

Dar vorbele lui nu puteau pătrunde tusea perforatorului. Câteva clipe se făcu liniște, dalta pătrunse într-o altă scobitură și iară se deslănțui vocea înfiorătoare, rupând cu furie din cangrena vânăta a tunelului. Apoi Bunea și Solomon așezară explozibilul. După o jumătate de ceas, prima explozie sgudui temelia barajului. Adunați în gura tunelului, inginerii, maiștrii și ceilalți muncitori așteptară liniștiți până când pacea stăpâni din nou massa de beton. Cablul electric trebuia scos înaintea fiecărei explozii și introdus din nou pentru pregătirea celei viitoare. Către amiază începu evacuarea dărâ-măturilor. Erau bucăți de beton armat, pătruns pe alocuri de vinișoarele apei. Oamenii priveau în tăcere semnele bolii despre care vorbea în șoaptă și cu oarecare teamă, tot șantierul și țărani din Corund. Își dădeau acum seama, că apa nu biruise clădirea nici măcar în punctul principal al infiltra-ției. Câteva bucăți de beton fură duse în grabă la laborator pentru ca Rujița să determine gradul de umiditate. Se făcuse o spărtură înaltă de vreo cinci metri. Perforatorii continuară să sape în jos, până când dădură de teren uscat. Pânza de apă fusese foarte subțire și se târa pe prelungirea firească a albiei. Fundația nu mai trebuia coborită decât cu o jumătate de metru, dar Vancu fu de părere să se toarne chiar mai adânc. Sub suprave-gherea lui Slatcu începu așezarea cofrajelor. Lucrau și sudorii și zidarii. În lumina gălbue obrajii lor păreau supti, fără sânge. Mirosea încă a exploziv și mulți tușeau din pricina celui iz înțepător. Mladin își ducea des batista la gură, dar nu se desprindea de locul unde se pregătea betonarea. Se instalară și două sonde care începură să cânte răgușit.

Spre seară fu introdus în tunel aparatul de sudat. Smola și Gligor își puseră ochelarii. Flacăra țâșni la început orbitoare, apoi de un albastru vioriu, rotundă, ca un enorm ametist. Asistând la pregătirea acestei noi ofensive a maiștrilor sudori, Mladin încercă un sentiment neclar. Era și emoționat și mândru că sosise această clipă în care oamenii șantierului aveau să înfrângă teoriile nebunești care vorbeau despre mutarea barajului.

— Asta înseamnă înmormântarea lui Gașpar, spuse încet întorcându-se către Vancu.

Inginerul urmărea cu ochii micșorați mișcările încete, socotite, ale sudorilor. Răspunse zâmbind:

— L-am putea chema aici, să-și toarne singur moloz pe chelie.

— Doar atât a mai rămas neîngropat, zise Mladin, o fărâcă de chelie. Lasă-l să și-o mângâie singur...

Răsuflarea sudurii cuprindea încet liniștea tunelului. Mladin se înalță pe cofraje, aproape de Smola. Își aminti, trăi chiar aceeași senzație de

bucurie adâncă, turburătoare, care-l încercase înlăuntrul conductelor. Se gândea că din locul acesta va porni puterea apei, va clipi în gura furnalelor, în casele oamenilor. Fiecare dintre muncitorii care lucrau pe șantier, avea dreptul să recunoască în această putere o părtică din viața lui, dar el, Mladin, pune aripi acestui gând și-l lăsa să crească până la proporțiile unei minuni. Și mai cu seamă acum, când exista certitudinea că în preajmă se află inamicul, că el pândeste clipa în care să lovească, efortul lor căpăta caracterul unei lupte aprige. În ultimele zile, stătuse de vorbă cu oamenii din sat. Mulți erau înclinați să creadă că Voinea fusese atacat de către unii muncitori de pe șantier, voind să înlăture dela început bănuiala că în satul lor s'ar găsi asemenea criminali. Hirsch, secretarul organizației de partid din Corund, era convins că Lazăr Caliga sau Haller au un amestec în această treabă. Toate aceste presupuneri îl făceau pe Mladin să se simtă aproape de viziunea tâlharilor, și o nerăbdare fierbinte îl chinuia. Într-una din cămăruțele zăbrelite ale Securității din Reșița, Carol Isbășoiu continua să tacă, dar tăcerea lui nu alunga, ci dimpotrivă, întărea bănuiala că el este unul dintre criminali. Mladin se sfătuia din când în când cu plutonierul Sava. Uneori se simțea îndemnat să convoace biroul organizației de partid de pe șantier și să-i înfățișeze situația, dar renunța îndată. Se temea mai ales de vorbăria lui Spănu. Și zi cu zi creștea în sufletul lui credința că e aproape ziua în care va putea spune tuturor: „Iată, aceștia sunt tâlharii. Priviți-le bine obrazul și scipirea ochilor, să-i cunoașteți oriunde s'ar ivi”.

Nodurile sudate se înșiră sub spărtura vânăta a betonului. Mladin tușește din când în când, tușește fără teamă. Din pricina întunecului și a sgomotului, nimeni n'ar băga de seamă chinul lui.

La șapte seara se schimbă echipele. Intregul sector era luminat puternic și s'ar fi crezut că nimeni nu doarme în noaptea asta pe șantier, deși liniștea stăpânea văzduhul. Doar cei din gura tunelului ascultau răsunetul adânc al oxigenului și urmăreau jocul albastru al flăcărilor. Spre miezul nopții, Voinea aduse țigări și un termos cu cafea. Victor Mladin era obosit și vorbea în șoaptă. Se rezemă de o grămadă de bracuri și rămase tăcut. Alții se odihneau pe păturile întinse deadreptul pe beton. Nu dormeau. Se vedeau lucind luminițele roșii din capătul țigărilor, câte unul tușea arar sau fluera încetșor un cântec știut numai de el. Așteptau sfârșitul sudurii pentru a începe turnarea betonului. Mai sus, peste creasta luminată, răzbea scârțâitul monoton al betonierelor.

— Noaptea asta mi-aduce aminte de front, spuse Slatcu încet. Tot așa pândeam într-o noapte lângă Bansca-Bistrița. Nemții erau în față la vreo trei sute de metri, uneori îi auzeam vorbind. Ei, desigur că situațiile nu pot fi comparate, dar trăiesc totuși senzația puternică a unui atac de noapte.

— Mie-mi amintește de întâmplări mai recente, zise gânditor Voinea. Voi nu erați aici când am urcat conductele la Gropșoara. Atunci a fost o adevărată bătălie, cu pădurea, cu muntele. N'am să uit niciodată zilele și nopțile acelea.

Bunea rosti cu o ușoară urmă de glumă:

— Pentru mine fiecare zi devine o amintire la fel de duioasă. Nu ne

războim în fiecare ceas? Nu mai vorbesc de ziua în care m'a luat plutonierul Sava și m'a dus la post.

— Duiosă amintire, n'am ce spune, făcu Slatcu. Cot la cot cu Isbășoiu...

Mladin tresări și aproape fără voie se sculă în picioare, apoi își aprinse o țigare. Vancu săltă capul, ca și cum până atunci nu auzise nimic. Zise fără vlagă:

— Mai lipsește profesorul Prale și am face o șezătoare cu amintiri. Când e vorba de duișii, lasă-l pe el.

— Ale lui sunt de altă natură, vorbi mai tare Bunea. La el se descarcă un întreg trecut de suferință. Da, dacă ar fi aici, am avea în mic, lumea noastră. Tehnicianul bătrân, omul de știință cu servieta plină de visuri strânse într-o viață stearpă și noi, elevii lui, care ne-am apucat să-i realizăm visul. Frumoasă adunare, nu-i așa?

— Nu, n'ai dreptate, spuse Voinea, vădit preocupat de această discuție. Tu îl așezi pe Prale în afara noastră, sau sapi un șanț între generații. Asta-i o chestie importantă. Eu socot că Prale merge foarte bine alături de noi, în pas cu noi, și are puterea asta pentru că privește înainte. El are amintiri mai multe decât noi, dar tocmai acestea îl fac să ție pasul cu vremea. Viața lui acum se realizează, odată cu a noastră. Nu vârsta este totul, ci poziția, punctul de vedere asupra realităților.

— Tu ai dreptate, spuse încet Vancu. Eu nu sunt comunist. Poate voi fi cândva, dar iată, nu am destulă putere să realizez atât cât aş vrea, cât ar fi nevoie. Există la noi pe șantier un imbecil care susține că el nu poate lucra când citește inscripția ceea dela Crăinice: „Noi construim împotriva burgheziei”. Ce înseamnă asta? El se dă drept un om care nu aparține niciunei clase, dar se supără foarte când știe că lucrează împotriva burgheziei. E foarte limpede, nu?

Slatcu își netezea bărbuța și-și chinuia buzele în semn de mare nerăbdare. Nu-l lăsă pe Vancu să sfârșească și zise cam supărat:

— Am ajuns la oul lui Columb. Eu pornisem dela altceva. Spuneam că noaptea asta mi-aduce aminte de front, adică de o luptă. Și mă gândeam la camarazii cu care ședeam ascuns în tranșei și pe după copaci. Unii se temeau, alții așteptau atacul cu înfrigurare, dar toți știam că victoria-i a noastră. Neamțul ne mai ciocănea, dar el era mort, soldatul care ducea fascismul în vârful baionetei, era distrus. Vasăzică noi toți știam asta și tare ne bucuram. Ei, așa și cu noiăștia de acum. Uneori nu ni se potrivesc gândurile, dar fiecare ne înfruptăm cu o părticică din victoria asta. Este desigur vorba de cei care participăm activ, nu de spectatori. Uite, suntem aici numai oameni tineri cu câțiva ani de practică. Facem o hidrocentrală, uneori greșim, ne dăm cu capul de toate betoanele, reparăm, dar hidrocentrala noastră va ieși tot atât de bună, va funcționa tot așa de bine, ba și mai bine decât cele făcute de burghezie.

Mladin care nu scosese nici un cuvânt dela începutul discuției, spuse încet:

— Dați-mi voie să vă spun și eu ceva. A fost interesant tot ceea ce am auzit, dar v'ați cam învârtit în jurul adevărului. Mi se pare mai cu folos, ce a zis tovarășul Slatcu la urmă. Aici, la Corund, sau în altă parte, se

petrec lucruri minunate. Nu ne putem da seama, nu le putem măsura încă, dar dacă am face un salt și ne-am închipui înaintea faptelor, peste zece, peste douăzeci de ani, socot c'am izbuti să cuprindem toată măreția.

Vocea secretarului tremura ușor. Glasul lui suna limpede:

— Da, s'ar putea spune că s'au mai făcut hidrocentrale, căi ferate, uzine, că s'a făcut mult mai mult și nu s'a trâmbițat, nu s'a vorbit despre oamenii care le făceau. Observația asta o auzi la tot pasul. O face un dușman, sau un om cumsecade care nu vede limpede. Ce-i răspunzi? Ceeace s'a făcut nu se poate contesta. Piramidele sau catedralele sunt monumente mărețe, neîntrecute. Sgârie nourii și toate așezările strălucitoare ale lumii nu sunt oare mai presus de mica noastră hidrocentrală? Ei, dar cum s'au făcut acele mândre podoabe? Câți din cei care le-au zidit s'au înfruptat, cum spune tovarășul Slatcu, din măreția lor? Cât amar de sânge, câte sute, câte milioane de vieți stau înmormântate la temelii lor!

Mladin tăcu o clipă și tuși încet. Din fundul tunelului se auzi vuetul oxigenului. Crezând că secretarul și-a sfârșit gândul, Vancu spuse:

— De multe ori mă tem că mergem prea încet, că ceeace facem, se sprijină pe formule vechi, că lustruim niște piese de muzeu și ne bucurăm ca niște copii. Poate greșesc, dar eu sunt nerăbdător și mă doare că nu avem încă o industrie puternică

— Iată o nouă problemă, zise Mladin foarte calm. E foarte bine că tovarășul Vancu a ridicat-o, dar eu îl contrazic. Noi nu lustruim lucrurile, ci le dăm o înfățișare nouă. Asta e una din poruncile revoluției: să faci din ce ai, să duci viața înainte. Nu poți porni dela ceeace nu stăpânești. Dar de ce suntem săraci și înapoiți? Ți-ai pus întrebarea asta, tovarășe Vancu? Cred că ți-ai fi putut răspunde ușor. Pentru că sute de ani am fost jefuiți și bătuți. S'au perindat valuri de binefăcători peste trupul nostru schilodit. Dela cine să fi învățat tehnică? Pe puțin zece milioane de oameni nu-și puteau ridica fruntea dela pământ. Ne bucurăm acum ca niște copii? Ei, da, faptul că noi aici la Corund facem o hidrocentrală, e prilej de mare bucurie. Despre asta nu se va scrie prea mult, dar vor ști milioanele de oameni pentru care e făcută această lucrare, ei vor înțelege că asta se cheamă eroism și că eroul e poporul acesta care a răzbit la viață.

Tăcură câteva clipe cu toții, impresionați de cuvântul pătimăș al lui Mladin. Vancu se simți totuși dator să-și lămurească vechiul lui gând:

— În sensul acesta da, e un salt mare, este de altfel singura nădejde. Mi se pare însă că a venit vremea să strigăm la toate răscrucile: iată ce avem de făcut, iată câte căi ferate, câte drumuri, câte hidrocentrale ne așteaptă. Nu știu, poate sunt confuz, dar gândul ăsta mă paște de mult, decând eram în școală. Cred că cea mai mare suferință a mea este că-mi dau seama cât de puțin am făcut.

Voinea săltă umărul și spuse zâmbind:

— Păi tocmai asta e sămânța succeselor noastre. Ne grăbim, nu mai așteptăm, nu mai cerem. Facem cu ce avem și facem bine. Cineva care a vizitat centrala dela Crăinice, un distins tehnician dela București, s'a uitat chiorăș la tabloul de distribuție și mi-a spus în șoaptă, știi, așa ca să rămână între noi. Zice: „Dragă colega, seamănă cu un vapor dinaainte de război. Păi aici ar trebui să fie numai butoane și semnale automate. Ei, să vezi la elvețieni, la suedezi asemenea chestii!” Da, i-am răspuns, ai dreptate, ar

putea fi și mai bine, dar astea-s făcute de noi, nu ne-am vândut nici o unghie ca să le avem. Va veni vremea să facem și automate, poate că se și lucrează la ele. Dar, vezi matale, desființăm întâi industria opaițelor...

— Și el ce-a răspuns, întrebă Mislea, repede.

— Ce să răspundă? Oamenii ca ăștia nu răspund, ei te'ncearcă și dacă te văd slab, te'mping în mocirla desnădejdiei. Ar da totul pentru un pașaport, pentru că de, nu avem destule automate și nu se simt bine.

— Eu l-ași fi băgat cu capul în turbină, spuse Mislea cu mânie. Tu-i pomana lui de ciocoi...

Zâmbetul oamenilor nu se văzu prea bine în lumina slabă, dar tăcerea care urmă, arăta că vorbele inginerului șef aduseseră o concluzie potrivită la discuția lor.

Din întunec se desprinsă o umbră care înaintă cu pași ușori, neauziți. Abia când dădu tună seara i se văzu chipul.

— Am așteptat să-mi mai trimiteți probe, rosti cu o ușoară sfială Rujița Peia. Am stat până la unu, am telefonat la tine la birou, Dragoș, și mi-a răspuns cineva că ești la tunel. Am bănuir că sunteți cu toții aici și am venit. Ce faceți, turnați în noaptea asta?

Vancu sări de pe bancă, veni mai aproape și spuse încurcat:

— Iartă-mă, am uitat să te anunț, puteai să dormi câteva ceasuri. Vom turna abia la ziuă.

— Nu-i nimic, făcu Rujița zâmbind și aruncându-și ochii spre Mladin, nu mă primești să stau cu voi? Nu mi-e somn. Nici nu m'am gândit să mă culc. Aștept să iau singură proba.

— E învățată ea cu astfel de nopți, spuse Voinea aprinzându-și țigara. Cea din urmă lumină care se stinge pe șantier, e dela laborator

— O fi căutând piatra filosofală, spuse Slatcu, sculându-se în picioare și prezentându-se.

Rujița se uită puțin mirată la barba lui și-i strânse mâna.

— Pe asta am găsit-o de mult. E mai greu cu pietrele lui Bunea.

Glasul Rujiței era puțin aspru, pesemne din pricina fumatului, dar tocmai asta îl făcea mai plin, mai cert. Dinspre casa compresoarelor se auzi o țiuitură prelungă. Voinea și Vancu intrară în tunel. Stanislas Smola se plimba fumând și pașii lui sunau nefiresc de tare, ca ai unei sentinele singuratic. Se lăsase frig și stelele clipeau îndepărtate și reci. Unele cădeau, trăgând pe cerul negru așchii subțiri ca niște fulgere mute. Mislea adormise pe masa din baraca lui Gașpar și sforăia cumplit. Pe creastă începu iară sdrăngăneala betonierelor. Se apropia ceasul când pasta vânată se va coborî în întunec și va umple tăcerea înghețată a cofrajelor. Mladin îi vorbea încet Rujiței, când din întunec se ivi umbra rotundă a lui Vălătuc. În urma lui, cu un sumăiaș aruncat pe spinare, venea Onuț. Mecanicul îl trase pe Mladin deoparte și-i spuse în șoaptă:

— Unde-i tovarășul Voinea? Il cheamă la post. Mi-a spus Sava să te duci și dumneata. I-am dibuit pe cei care l-au lovit pe inginerul șef Bălău cu feciorii și un cumnat al lui de peste munte

Mladin rămase tăcut câteva clipe, apoi porni în fugă spre tunel. Se întoarse cu Voinea și strânse degetele Rujiței în mâinile lui puțin umezite. Toți patru urcară repede scara de fier și se pierdură în întunec. Glasul lui Vancu pluti printre pietre:

— Tovarășe Smola, anunță oamenii. Incepe turnarea betonului.

În drumul spre post, Onuț povesti cu glasul lui iute, grăbit și emoționat, cum ajunsese la descoperirea celor care-l bătuseră pe Voinea. De trei zile în casa lui Bălău se auzeau cântece și tropăituri. Femeia lui Bălău fusese la Reșița și se întorsese cu o mulțime de mărunțișuri: broboade, papuci de cucoană, două pieptare înflorite pentru bărbați și alte lucruri de mirare pentru un corundean care până atunci trăia din cele trei sute pe zi, primite dela șantier. Aflând toate acestea, Grigorie Onuț intrase la bănuiele. Câteva zile n'a spus nimănui. A ascultat, a pândit, a iscodit casa în care petrecerea nu mai contenea. Iși spunea uneori că i-o fi venit damblaua lui Bălău, că poate cumnatul lui de peste munte va fi adus vinars. Dar gândul acesta era biceșnic și nu-l putea birui pe celălalt care-l îndemna să intre în casa lui Bălău să afle, să vadă cu ochii lui ce anume se petrecuse, cum venise belșugul peste noapte. S'a hotărât, dar s'a gândit că nu-i destul să intre singur. Atunci a vorbit cu Vălătuc.

— Hai, frate, să vezi petrecerea lor.

În ograda lui Bălău un câine negru se sbătea în lanț și lătra răgușit. Din casă se auzeau un cântec de armonică și voci groase de bărbați, lălăind pe marginea cântecului. Uneori răzbea mai ascuțit un glas de femeie. Ușa se deschidea ades și o umbră sau două, legănându-se, se sprijineau de gard, sau se chirceau la pământ, mormăind. Simțind apropierea acelor oameni, câinele schelălăia cu jale, dar umbrele se întorceau în casă și, deschizând ușa, lăseau să străbată o clipă hărmălaia dinăuntru. Bălău cel bătrân sta în capul mesei, cu tâmplele sure proptite între mâinile prelungi și sbârците. Buzele i se mișcau încet, într'un cântec aproape mut, auzit și simțit numai de el. Cei doi feciori ai lui urlau cât îi ținea gura și trânteau cu pumnul în masă. Aveau părul vâlvoi și ochii înlăcrimați. Lângă armonistul pipiriu și trudit, un țăran voinic cumpănea în picioare, încercând să joace, dar nu izbutea decât să se bălăbănească caraghios, spre hazul sgomotos al celor patru femei, care stăteau înșirate pe o laviță. Deodată femeile se ridicară și începură să tropăie cu ghetele lor potcovite. Se vedea că sunt bete, dar se țineau bine, înconjurau masa chiuind și privind cu ochii turburi către flăcăii care râgeau într'una. Bătrânul Bălău se ridică și el dela masă, privi țintă într'un punct de pe perete, se mișcă șovăind, apoi începu să joace răsând cu femeile. Casa se cutremura sub sbuciumul perechilor de picioare, geamurile zăngăneau. Țăranul cel voinic se împiedică și căzu cu bărbia pe marginea mesei. În clipa asta se deschise ușa și intră Onuț urmat de Vălătuc. Armonistul încetă cântecul, dar jucătorii parcă nici nu vedeau că a intrat cineva în casă. Doar după câteva clipe, Bălău se desprinsese din joc, privi la cei doi ca la niște străini și veni către ei cu mâna întinsă.

— Noroc bun, strigă Onuț, prinzând mâna lui Bălău.

Unul din feciorii lui Bălău veni gâfâind și abia ținându-se pe picioare. Privea îndobitocit când la Vălătuc, când la Onuț. Se opriră din joc și femeile. Una ieși afară, astupându-și gura cu palma. Bălău țipă ca ieșit din minți:

— Bă, puneți vin pentru domnii dela șantier. Hai, beți, domnilor șantariști...

Se proțăpi în fața lui Vălătuc și spuse cu o blândețe silită:

— Eu n'am mai venit la lucru, nici nu mai vin, să mă iertați, nu mai pot, mi-s bătrân. Facem o țără de petrecere, am feciori buni, și muieirea mi-i bună, bat-o Dumnezeu... și ăsta, șogoru meu, uite-l...

Căzu în scaun istovit, își șterse buzele cu palma și cu un ultim efort țipă la armonist:

— Cântă mă, cântă pentru domni...

Ciocniră paharele și băură cu toții. Onuț prinse curaj și zise:

— Venim dela șantier, suntem tare trudiți, dar am auzit cântând și am intrat, să ne iertați...

— Ce să ne ierte, spuse Vălătuc iute. Se vede că au dat de bine și asta ne bucură. Să fii sănătos, Bălău.

Bălău tăcea. În negura minții lui începeau să răsară bănuelile. Onuț nu-l slăbi:

— Dar mult bănet trebuie că ați vânturat... Ați aflat o comoară sau ați primit bani dela uzină?

Lui Bălău îi sticliră ochii. Zise cu mânie:

— Care uzină, uzina nu plătește, uzina ne fură. Și ce vrei tu cu banii mei? Ai, mă? Imi ții tu socoteală?

Se ridică turbat și-și plecă trupul peste masă. Obrazul i se umezi dintr'odată. Vălătuc îl prinse de braț și-l împinse înapoi în scaun.

— Lăsați-mă, țipă Bălău, lăsați-mă, ce căutați la mine? Eu mi-s nebun acum, auziți voi mă, nebun mi-s și numa' cât vă spun să plecați.

Femeia lui, la fel de amețită, se apropie rânjind prosteste și-l apucă de mână. Voi să spună ceva, dar Onuț i-o luă înainte, se aplecă și el peste masă și rosti cu furie abia stăpânită:

— Cu nebunii nu ne încurcăm. Dar cu inginerul ce-ați avut, de ce-ați vrut să-l ucideți?

Cu o siguranță rece, stăpân o singură clipă pe trupul moleșit de băutură, Bălău apucă un pahar de vin și-l rezezi între ochii lui Onuț. Acesta se făcu negru, îi scânteiară ochii și se rotiră scurt în căutarea unei arme potrivite. Vălătuc se rezezi la Onuț, îl apucă de umeri și-l trase către ușă. Femeile plâneau. Bălău căzuse cu fruntea pe masă și trupul îi sălta arar într'un svăcnet bolnav. În ogradă câinele negru lătra înebunit.

3

În aceeași noapte, un om bătu la ușa ferecată a lui Francisc Cortobius. Venise dela Reșița cu un camion al șantierului, care transporta var și cărbuni. Îi spusese șoferului că e contabil la „I.P.E.I.L.” și că merge să verifice gestiunea unor exploatare îndepărtate din munte. S'a vâitat tot drumul de aspra lui meserie și a fumat țigare dela țigare. S'a dat jos îndată după Breazova, spunând că are de gând să o ia pe cărare, deadreptul spre Dipșa. După ce farurile mașinei se mai văzură doar ca o pată lăptoasă în lungul șoselei, el a pornit încet spre Corund. Deși nu cunoștea satul, nimeri cu ușurință casa parohială. Cortobius deschise și-l luă de braț în întuneric, împingându-l spre odăița luminată slab. Omul rămase o clipă tăcut, apoi se desbrăcă. Purta o haină ponosită și săracă. Era și nebărbierit. Vorbi cam răgușit:

— Dă-mi o cană cu apă, părinte...

După ce bău, își aprinse cu mișcări încete o țigară și zise:

— Pe Isbășoiu l-am pierdut. N'ai lucrat cum trebuie, dar nu fi îngrijorat. Nu va vorbi. Am isbutit să-i trimit o vorbă de încurajare. Acum să

vedem ce ne-a rămas aici. Vezi, am venit pe neașteptate, știu că nu-ți prea place să ieși din sat.

Cortobius îl privea liniștit și un zâmbet neclar îi încrețea bărbia. Omul vorbi mai departe:

— Dumneata ai atras atenția asupra Corundului. Bineînțeles, era normal să se întâmple așa, dar s'a întâmplat prea devreme. Gașpar ți-a dat planul canalelor și al tunelului dela Turia?

Cortobius continua să zâmbească și nu răspunse îndată. Se sculă, făcu câțiva pași prin odaie, apoi spuse:

— Am lucrat cu oamenii care mi-au fost indicați. Isbășoiu este un idiot, iar Gașpar o paiață. Știu că dumneata nu ai nici o răspundere în ce-i privește, dar mi se pare că-mi ceri socoteală. Însăși venirea dumitale aici este o greșală. Femeia de care ți-am vorbit, urma să te caute mâine. Va pleca la București. Este singura achiziție importantă cu garanții puternice. Soția unui inginer de pe șantier cu greu poate fi suspectată. Dacă sunt lăsat în pace, voi putea lucra bine.

Din felul în care vorbea, se vedea că preotul e turburat de vizita acelui om. Părea că vrea să evite o discuție mai apropiată de miezul problemei. Continuă cu mai multă siguranță:

— Ceeace risc eu, nu este nicidecum cauza noastră. Risc viața mea și atât. Bănuesc că ai venit să-mi dai instrucțiuni. Ți-ai cere să mă scapi de Gașpar. E periculos din pricina caracterului său anarhic și schimbător. Trebuie mutat de pe șantier. Cere-i asta prietenului nostru, el poate s'o facă. Am pus ochii pe alții, mai liniștiți și mai naivi. Vei afla în curând.

Omul nu părea mulțumit. Ridică încet mâna și zise:

— Cred că te-ai întins cam mult, prea mult pentru Corundul ăsta.

Aici aveai nevoie de un singur om de încredere. Și acesta este scopul vizitei mele. Fii atent. Nu riști numai viața dumitale, ci și pe a noastră, a tuturor. Te plângi de Gașpar. De ce te-ai repezit la bătrânelul ăsta? Pe Isbășoiu l-ai neglijat, deși dela el puteam obține mai mult. Se spune despre dumneata că ești un bun cunoscător de oameni. Dar uneori te înșeli, nu te supăra. Mai dă-mi te rog un pahar cu apă.

Întinzând paharul, lui Cortobius îi tremura mâna de furie și teamă. Știa că omul din fața lui era unul din agenții de seamă care ținea legătura direct cu căpitanul Milton Serpe, organizatorul grupului. El apărea oridecâte ori Serpe simțea că lucrurile nu merg cum trebuie.

Nu-i cunoștea adevăratul nume, dar știa că pe vremuri fusese ziarist, că încercase să treacă frontiera și că „lucra” la Reșița. Neașteptata lui vizită îl făcea pe Cortobius să înțeleagă că se iviseră unele nemulțumiri în legătură cu activitatea dela Corund și din pricina asta își pierduse cum-pătul.

— Sunt foarte obosit, mai spuse omul. Trebuie să plec înapoi în noaptea asta. Să lămurim lucrurile. Renunță la serviciile lui Gașpar, dacă te temi. Fă o pauză, odihnește-te, așteaptă. De asta am venit. Dă-mi toate documentele pe care le mai ai sau trimite-le la București prin femeia aceea.

Abia acum Cortobius izbuti să-și birue turburarea și spuse privindu-l pe celălalt în ochi:

— Aș prefera să lucrez singur. Orice ajutor pe care eu nu-l cer mă încurcă. Voi face precum ai spus, dar trebuie să pleci imediat de aici.

Omul rânji cu prefăcută supunere. Căscă și mai ceru un pahar cu apă. Cortobius aduse o sticlă cu vin și băură în tăcere până'n zori, când se despărțiră. La Mujna detuna o altă explozie și Mitică Teodorescu pășea grăbit pe ulițele satului, privind arar înapoi, spre dealul cărunt unde bănuia că se înalță barajul.

4

După trei zile și trei nopți de muncă neîntreruptă, nu se ajunsese încă la mijlocul tunelului. Oamenii erau istoviți dar nimeni nu pomenea de odihnă. Betonarii și zidarii lucrau în schimburi, și Mislea aștepta câte un ceas, două, pe braturi, la soare, sau în cabana inginerilor și se întorcea în tunel, înviorat și plin de voie bună, parcă dormise zile în șir. După arestarea lui Bălău și a feciorilor săi, Victor Mladin intra arar în tunel, cerceta legăturile armăturii, vorbea cu oamenii și pleca tăcut către sat. Voinea primise cu obișnuitul lui calm vestea că tâlharii se aflau într'una din încăperile postului de miliție. Satul și șantierul vuiau iară de glasurile uimite ale oamenilor. Dar nimeni nu știa anume despre ce e vorba. Cei care lucrau la tunel aproape că nu aveau vreme să asculte ecourile acestor întâmplări neobișnuite. Doar inginerul Slatcu, deprins cu liniștea dela Gropșoara, arăta un fel de vioiciune copilărească, alerga dintr'un colț în altul al sectorului, controla betonul, sudurile, materialul de cofraje, alerga cu probele la laborator. Intre două drumuri se abătea pe la baraca dela Crăinicel unde-l aștepta Culina. Ii mângâia fruntea, o ridica în brațe și o vântura, apoi pleca grăbit, spunându-i :

— Încă o zi, o zi sau două.

Sâmbătă dimineața sosi la Corund, comisia de anchetă dela Ministerul Metalurgiei. Pe șantier domnea obișnuita frământare dela începutul zilei. Pe platoul înalt dela Mujna camioanele încărcau materialele pentru sectoarele îndepărtate. Concasoarele umpleau văzduhul cu trepidația lor nervoasă și la atelierele de fierărie o nicovală cânta subțire. Auzind claxonul cunoscut al „Skodei” dela uzină, Dragoș Voinea ieși în întâmpinarea caspeților. Aceștia se opriseră în fața cabinei administrației, într'o atitudine de ușoară dezorientare, obișnuită la călătorii ce veneau pentru prima oară pe șantier. Voinea se prezentă. Șeful comisiei, consilierul ministerial Tudor Mancaș, rosti într'un grai moldovenesc, târăgănat și vesel :

— Iartă-ne că-ți turburăm tihna, tovarășe. Nici măcar nu ți-am dat de veste. N'am avut vreme. Așa, cum o duceți ?

— Am început reconstrucția tunelului, spuse Voinea repede. Ați căzut bine.

Ii măsura pe ceilalți doi care-l însoțeau pe Mancaș, un inginer cunoscut dela Reșița și un alt bărbat, voinic, tuciuriu la obraz, cu o pălărie largă în boruri, cam veche, cu panglica pătată de grăsime.

Cu mișcări măsurate, Mancaș își aprinse o țigară și zise gânditor :

— Ai vreme să mergem chiar acum pe șantier ? Noi vom sta doar câteva ceasuri. Măine dimineață trebuie să fim la București.

— Era vorba să vie tovarășul Candrea, zise Voinea privind atent în ochii consilierului.

Mancaș plecă ușor privirea și spuse :

— E bolnav... de trei zile e bolnav... ei, hai și-om merge.

Voinea înțelese din acest răspuns sgârcit că lui Mancaș nu-i era la îndemână să lungească vorba despre Candrea. Șeful șantierului se bucură în ascuns și tăcu. Era vădit că de astă dată, nu Candrea era cel care urmărea activitatea comisiei. Mancaș spusese că este așteptat a doua zi la minister. Se înțelegea astfel că sosirea comisiei se lega într-o măsură și de ciudata boală a omului care-l trimisese pe Gașpar la Corund. Gândul acesta îl învioră pe șeful șantierului care se grăbi să-și ducă oaspeții pe parapetul alb, scăldat în lumina blândă a soarelui de dimineață. Grupul se mări curând, împlinindu-se cu Victor Mladin, cu Costache Spânu și câțiva maiștri cu care Mancaș dorea să stea de vorbă. Rămaseră în tunel aproape un ceas, ciocnind și pipăind betonul rănit de explozie sau cel proaspăt turnat, care mai păstra încă răceala umedă a vieții lui tinere. Vancu era tăcut și cam mânios. El îl socotea pe Mancaș trimisul lui Candrea, și se purta după acest gând. Răspundea sec, fără vlagă. Mancaș nu se turbura. Iși nota câte ceva în carnețelul lui cu scoarțe de mușama vișinie și murmura către celălalt tehnician cu pălăria mare :

— Da, da, e limpede...

— Tovarășul Candrea s'a cam înșelat, zise Mladin într-o vreme. Am auzit că e supărat pe noi. Ne-am fi bucurat să ne vadă la față. Nu prea avem noi mutre de sabotori...

Mancaș zâmbi. Ridică ușurel mâna și zise :

—Vă gândiți cam mult la Candrea. El, dealtfel, s'a îmbolnăvit de atâta patimă. Cred că-și va lua un concediu foarte lung...

Nu era greu de înțeles ce vrea să spue consilierul și Mladin nu mai stăruia, părând mulțumit că trimisul ministerului întărea bănuiala și nădejdea corundenilor.

Către amiază cercetarea luă sfârșit. Tudor Mancaș ceru o scurtă consfătuire. În biroul lui Voinea se adunară inginerii și câțiva maiștri. Consilierul vorbi, rezemându-se cu palmele de marginea biroului :

— Nu avem vreme să întocmim aici un proces verbal. Il vom face la uzină sau la minister. Veți primi o copie. Părerea mea e că aici s'a lucrat bine. Nu vreau să vă aduc elogii de pomană, dar voi ați biruit nu numai din punct de vedere tehnic. Ați ținut piept și unui alt soi de dușmănie. Noi știm treaba asta și suntem convinși că în toamnă veți da curent și apă...

În timpul acestui sfat scurt, oamenii păreau pătrunși de o mulțumire adâncă. Chiar cei care cunoșteau mai multe din frământarea iscată în jurul tunelului erau liniștiți și nu găsiră cu cale să încerce tăcerea consilierului ministerial. Acesta spusese deajuns și zilele care urmau, trebuiau să scoată la iveală și ceea ce el nu pomenise.

Comisia pleacă la amiază și oamenii se împrăștiară la treburile lor. Seara, Voinea hotărî ca în timpul nopții să se suspende lucrul la șantier, pentru ca oamenii să se odihnească. Rămânea doar o singură echipă de betonari. Nu s'ar fi ajuns la această pauză dacă șeful șantierului n'ar fi cerut-o cu insistență, pomenind și despre nevoia de a se consolida betonul turnat.

— Ne-au crescut bărbile și ni-s picioarele umflate, spunea Voinea.

A mers bine, am betonat partea cea mai grea, avem dreptul la câteva ceasuri...

Incuind ușa cabanei, Vancu se simțea pătruns de o amorțeală dulce. Era într'adevăr peste măsură de trudit, dar nu primise ușor hotărîrea lui Voinea. De trei zile trăia o senzație de liniștită înfierbântare, simțea cum se preface teama lui veche, parcă se înălțase undeva foarte sus, departe de scurgerea obișnuită a faptelor. Ochii inginerilor, ai maștrilor, ai tuturor nuncitorilor, erau îndreptați către el, într'o tainică înțelegere a răspunderii lui. Insuși Dragoș Voinea, îngândurat și puțin la vorbă, nu făcea un pas fără să-l întrebe și în ochi îi lucea o căutătură nouă. Stanislas Smola, Mislea, Gligor, zidarii necunoscuți, betonarii de pe creastă, deveniseră prietenii lui, o putere nouă îi purta pe toți fără somn și fără odihnă. Și astfel, Vancu se găndea în amurgul acela că un somn bun va aduce cu sine creșterea acestei puteri și limpezirea unor gânduri care începuseră să-i bată ușor în minte ca o melodie frumoasă. O cânta cineva de foarte departe, venea din văzduh sau din genunile de beton, parcă dinspre Crăinicele. Și tocmai pentru asta trebuia să se odihnească, să închidă ochii și să simtă cum zămislește în el viața pe care o aștepta.

Când a părăsit șantierul, megafoanele forfecau liniștea satului cu buzele lor metalice, clopotele bisericii sunau rar, și corundenii stăteau la ferestrele înalte, cu mușcate și cercevele vopsite albastru. În mijlocul satului, Vancu văzu silueta neagră a preotului Cortobius și trecu iute pe partea cealaltă a uliței. Se abătu pe lângă albia Corundului, pe cărarea ce trecea sub poala stâncilor. Câțiva colți vineți păreau gata să se desprindă din spinierea cocoșată și acoperită cu un strat de mușchiu tânăr. Infățișarea amenințătoare a stâncilor îi aminti de Toma Dobândă. Nu-l mai văzuse în zilele din urmă. Auzise în treacă că subinginerul instala un fir dela Gropșoara la Sauca, o comună care cerea de multă vreme lumină electrică și abia acum îi venise sorocul. Asemenea treburi păreau de neînțeles. Un om care avea răspunderea instalațiilor electrice pe șantier, își făcea vreme să ducă firele în satele apropiate, să controleze turbina, să verifice transformatoarele. Vancu își dăduse seama încă dela întâlnirea lor în baraca dela Crăinicele, că Toma e un om deosebit. Părea atunci inteligent și ager, dar acum imaginea se desăvârșise, îmbrăcase chipul deosebit al comunistului, al omului care înfrângea piedicile obișnuite printr'un meșteșug aproape vrăjitoresc. Cum de-a reușit la Turia, cum izbutise în câteva ceasuri să lumineze tunelul, ce putere îl mâna acum spre Sauca? Cei mai vechi pe șantier păreau a nu-și mai pune asemenea întrebări, dar pe Vancu îl frământau până la suferință. În cele o sută și câteva ceasuri cât rămăsese în tunel, asta căutase, răspunsul de care ținea liniștea lui. Și tunelul îl învățase într'adevăr că numai credința în puterea mâinilor și a minții, dragostea pentru lucrul făptuit, pot transforma oamenii. El văzuse pe Mladin, pe Stanislas Smola, pe Slatcu, trăind febra puternică a zămislirii unui nou tunel. Se părea că tocmai greșala dela început îi îndârjise și le dădea o forță nesfârșită. Incepea să înțeleagă că aici, la Corund, nu geniul unui om, nu știința concentrată în câțiva creeri, era hotărîtoare, ci puterea mulțimilor, râvna deosebită către o viață nouă, graba fierbinte de a înfrânge întunericul vieții lor trecute.

Se înserase. Steaua roșie de pe acoperișul hidrocentralei se

zărea prîntre brazi. Vancu se întrebă aproape cu voce tare: „Oare când voi semăna cu acești oameni?”

Fără să-și dea seama, privirile îi alunecară pe ziduri, către fereastra la care se arăta deobicei Anca. Nu văzu decât perdeaua legănându-se ușor. În apropierea barăcii însă, printre sălciile care alunecau până în apa Corundului, se desprinsă o umbră. Sări de pe o piatră pe alta, făcu câțiva pași iuți înapoi și se opri în mijlocul drumului. Vancu își închipui că trebuie să fie un ucenic dela atelierul mecanic de pe platou, dar umbra îl așteptă, legănă ușor aripile pardesiului și rosti încet:

— Bună seara.

Vancu răspunse și simți că-i tremură buzele.

— Nu te așteptai, spuse Anca dând capul pe spate. Vrei să te plimbi? E o seară frumoasă.

— Sunt obosit, n'am închis ochii de trei zile, vine și Ignat în urmă.

— Rămâi câteva clipe, rosti femeia cu voce puțin întărită și se apropie de pieptul lui.

— Mă duc să-mi scot salopeta.

— Te însoțesc, nu pot aștepta aici.

— Anca, dă-ți seama ce faci, te-ar putea vedea cineva.

— Nu mi-e teamă de nimeni, trebuie să-ți vorbesc.

Trecură pe culoar, pășind încet, și intrară în cameră. În lumina puternică, Vancu se văzu ridicol și mic. Își scoase bascul și-l lăsă încet pe nașă. Părul îi căzu pe frunte și Anca întinse mîna să-i îndrepte şuvițele. Cu cealaltă mîna începu să-i descheie nasturii salopetei murdare. Ochii femeii păreau că nu-l mai văd, deși străluceau. Pardesiul îi căzu pe podea, Vancu se aplecă să-l ridice, dar Anca îl lovi cu capul în piept și pletele i se răvășiră, împrăștiind parfumul lor rece. Vancu-i prinse mâinile, speriat.

— Du-te!

— Nu, îmi ești drag, lasă-mă să stau cu tine, să te văd. Am fost la București și m'am întors pentru tine, numai pentru tine.

Continua să-și frece fruntea de pieptul lui Vancu. Degetele lui se încheștară pe mâinile mici, din ce în ce mai tare, ca și cum o putere din afara lui le-ar fi răscut ca pe niște sârme. Anca gemu pătrunsă de durere, se trase un pas înapoi, închise ochii și căscă puțin gura. Lui Vancu i se păru că mâinile ei se moaie și se răcesc, și-l cuprinse o milă adâncă. Încheștării disperate, conștiente, îi urmă acum o turburare grea. Anca zâmbi, ridică ușor pleoapele și șopti:

— Lașule... ai fi în stare să mă omori, prostule...

Vancu simți răsuflarea ei fierbinte și nu mai fu în stare să se împotrivească. Se făcuse întunec. O căldură umedă îl cuprinse și creierul lui nu mai percepea decât sunetul egal și absurd ce ieșea din gâtul unui broscoi, rătăcit în urma de băltoacă din spatele barăcii.

Târziu, vocea Ancăi, împede și obosită, îi suflă în ureche:

— Am putea fi fericiți... dacă ai vrea, dacă ai înțelege. Poți fi un monstru cuminte, dar eu îți arăt drumul spre viața ta adevărată. Mă ascuți?

— Ce vrei?

— Să mă ascuți. Știu că muncești împotriva voinței tale. Te minți pe tine și-i înșeli pe alții. Ajută-mă să te scot din mocirlă.

— Anca, ce vrei?

— Mă iubești?

— Nu știu..

— Ai încredere în mine ?

Anca se făcuse mică de tot în fundul patului, vorbea cu capul înfundat în perină. Răsufală adânc și spuse, mângâind pieptul gol al lui Vancu :

— Nu repara tunelul, se va prăbuși, nu vreau să te pierd

— Anca...

Vancu sări în sus, rămase năucit în mijlocul camerei. O bănuială dureroasă îl fulgeră.

— Cine te-a trimis la mine, Anca ?

— Nu m'a trimis nimeni, îmi ești drag, știu că tunelul se va prăbuși.

Spune-le că nu poți să-ți iei răspunderea, cere-le să mute barajul. Este în interesul tău, al nostru...

După câteva clipe, Vancu zise sfârșit :

— Asta-i o nebunie.

Deodată începu să răcnească :

— O nebunie, o crimă, spune cine te-a trimis, spune...

Speriată, Anca se repezi și-i astupă gura cu mâna.

— Taci, îți voi spune, taci, taci, auzi, vine cineva...

Nu se auzea decât țiuitul conductelor de apă. Vancu avu vreme să chibzuiască. În răstimpul unei singure clipe se legară în mintea lui o sumedenie de fapte mărunte, pierdute de mult. Văzu lucirea rece a ochelarilor lui Gașpar, piciorul schiop al Fulviei, șnurul alb petrecut peste pânțele lui Cortobius, apoi capul enorm al lui Voinea înfășurat în bandaj. Cu o putere negândită se apropie de Anca, îi luă obrazii între mâini, apoi zise blând :

— Iartă-mă, m'am temut de tine, ai avut dreptate, sunt un prost.

Anca spuse liniștit :

— Dacă te prefaci, nu ai decât de pierdut. N'ai să mă poți înșela. Vreau să-ți fac un bine, pentrucă te iubesc.

Vancu râse.

— Pleacă de pe șantier, continuă Anca. Îți voi da eu bani ; dacă rămâi ești pierdut. Te vor aresta...

— Spune-mi de unde știi asta ?

— Nu pot să-ți spun, nu mă chinui. Vino, vino mai aproape, dece-ți bate inima așa, oh, oh, copilule...

Pe Vancu îl încerca un hohot de râs sau de plâns, se simțea îndemnat să iasă în uliță și să strige, să adune oameni mulți și să strige.

Dar emoția se risipi repede, făcând loc unei judecăți reci, străină cu totul de prezența femeii care încercă să-l tragă la fund, din ce în ce mai adânc. Spuse încet, aproape poruncitor :

— Acum du-te. Vom vorbi mâine. Îți mulțumesc că ai grijă de soarta mea..

Ignat Bunea a rămas în seara aceea foarte târziu la carieră și după ce Anca s'a întors acasă ea a avut încă destulă vreme să se gândească. Plictiselii de altă dată îi luase acum locul o dorință nesătulă de a cugeta. La întâmplările zilei, la cele trecute și mai cu seamă la cele ce se vor petrece în viitor. În seara asta nu aprinse lumina și se întinse pe pat. Chipul lui Gheorghe Vancu tremura în fața ochilor ei cu pupilele mărite din pricina frământării prin care trecuse. Iși dădea seama că într'adevăr îl iubea pe inginerul acesta naiv, slăbuț și frumos. Iși mărturisea cu oarecare dispreț

pentru experiența ei amoroasă, că în baraca întunecată, lângă glasul sălbatec al broaștelor, întâlnise cu puține clipe înainte un bărbat care plutea de mult în visările ei. Il punea alături de adolescenții timizi, de prințișorii pervertiți și bolnavi, de obositul și plictisitorul Ignat Bunea, și chiar de blândul Cortobius. Fără îndoială, se mai sbat încă în mintea ei serile petrecute acum o săptămână la București. A ajuns în amurg la locul pe care îl indicase Cortobius. Orașul era frumos și înalt. Mirosea a piatră udă proaspăt și a benzină, mireasma veche și turburătoare a capitalei. A primit-o un bărbat deșirat, spălăcit și tăcut. I-a predat plicul, apoi au ieșit să ia masa împreună. S'au întâlnit ca din întâmplare cu niște tineri. Unul dintre ei era foarte elegant, cu un obraz învinețit din pricina briciului. Ochiul lui stâng era bulbucă, crescut mult în afara orbitei, părând gata să plesnească, dar celălalt avea o lucire inteligentă și blândă. Chiar la masă ținea de curelușă un câine enorm cu capul foarte mic și prelung. Ceilalți îi spuneau Gustav. Anca se simți atrasă dela început de acest om ciudat care vorbea puțin și-și tot hrănea câinele care ajungea cu botul până în farfurii. După două noptea, Gustav o invită pe Anca la barul „Colorado” și aici Gustav a vorbit foarte puțin. Au dansat și au băut mult. În timp ce un prestidigitator scotea țigări aprinse din buzunare și lumea beată râdea cu hohote, Gustav îi spunea Ancai că în curând viața orașului va renaște, că întâi trebuie să se audă pe străzile lui pasul soldaților americani. Amețită de șampanie, și de prezicerile lui Gustav, Anca s'a și văzut stăpâna unei alte vieți. Corundul era foarte departe, iar Ignat nici nu mai exista. Au plecat amândoi cu automobilul pe soseaua Ploștilor.

Da, amintirea aceluia om o va mai stăpâni multă vreme, dar Vancu e aici, mai viu și mai accesibil. Anca trăește și sentimentul neclar al unei stăpâniri. Vancu devenea prizonierul ei, supusul ei frumos, pe care-l va purta în curând prin saloane, prin saloanele care vor învia odată cu prăbușirea comuniștilor. Nu se temea. Mintea ei mergea pe un singur drum. Aflase de arestarea câtorva țărani. Se vorbea că aceștia l-ar fi atacat pe Voinea, dar întâmplarea nu o preocupa, nu o putea scoate din dulcea ei așteptare. Viața cea nouă o va găsi pregătită. Iși cumpăraseră o sumedenie de lucruri pe care le lăsase la o prietenă în București. Deși suferise cumplit în ultimii ani de lipsa banilor, acum nu-i mai prețuia. Aștepta altceva. Ajunsese la conștiința unui rost anume în viață și o chinuia nerăbdarea de a măsura roadele muncii ei. Cortobius îi vorbise îndelung despre ceea ce va fi. Mai cu seamă în seara în care i-a dat instrucțiuni cum trebuie să procedeze cu Vancu, preotul pomenise de țarmuri îndepărtate, de o fericire fără sfârșit ca în grădinile Edenului.

O toropeală calduță o cuprinse și adormi.

5

Verona nu mai cunoștea cotloanele casei. Umbla după făină și dădea de niște oale cu untură răncedă, veche, păstrată de maică-sa pentru săpun. Se urca în pod să ia poame uscate și afla doar funiile de ceapă atârând de ciomagul prins între cele două hornuri. Totul era, fără îndoială, ca mai înainte, și numai îndemânarea ei de gospodină se schimbaseră. De un an lucra pe șantier și pierduse obișnuința treburilor din casă. În dimineața asta se învoise dela Vălătuc pentru a pregăti ospățul de seară. Poate că nu se des-

curca ușor în noianul de mărunțișuri casnice și din pricina stării sufletului ei. Hotărîrea venise pe neașteptate. Costache Spănu aflând că inginerul Slatcu are de gând s'o ia pe Culina de mână și să se ducă în fața ofițerului de stare civilă, îl ispitise pe Crișan Modorcea și-i arătase că s'ar putea petrece la două nunți deodată. Moșul stătu o clipă în cumpănă, își mângâie ușor mustăcioara și zise:

— No bine, să facem precum spui.

Costache Spănu trecu apoi pe la Slatcu și-i vorbi în taină. Ingerul prinii hucuros propunerea, mai cu seamă că nu-i plăceau sindrofiile singurate. Hotărîră așa dar să facă o singură petrecere în casa Veronei.

Culina se înfățișă dimineața în ograda unde ardea de cu noapte un foc în gura cuptorului. Mama Veronei, bătrâna Manolea, firavă dar vioaie, o îmbrățișă. Cele două fete se sărutară pe amândoi obraji, se priviră lung, cu o înțelegere mută a fericirii care le stăpânea inima. Veniră apoi și câteva vecine pentru a ajuta la pregătirea mâncărilor. Printre ele se afla și mama Sofia, gazda lui Victor Mladin. Aflară cu o mirare adâncă despre faptul că fata aceea dela Gropșoara, Culina, avea să fie nevasta unui inginer. Nu se mai pomenise o asemenea întâmplare la Corund, dar nici de prin alte părți nu se prea auzise ca un om învățat, un „domn”, să-și lege viața de o fată săracă, ce nu avea altă avere decât frumusețea și mâinile. Femeile se minunau și Culina tăcea înfiorată de gândul la Iulian al ei. Cam turburată, cu obraji îmbujonați, mișcându-și legănat trupul voinic și rotund, Verona le spunea cu înțelepciune:

— Oamenii se schimbă odată cu vremea. Ingerul acesta se vede că-i tot fecior de oameni săraci. Ce crezi? Bogăția noastră nu se mai cumpără cu bani. Dacă mi-i drag un om, îl iau pentru inima lui. Uite-l pe Crișan al meu. De douăzeci de ani umblă pe drumuri cu ciubere. Acum învață să toarne betonul. A ajuns șef de echipă, adică el poate să meargă înaintea altora. Asta nu se cheamă bogăție?

Culina tăcea. Se sfia să vorbească despre Slatcu. Dealtfel dela început ea nu văzuse în Iulian un inginer, ci un om, un flăcău din gura căruia auzise cele dintâi vorbe care-i mângâiaseră sufletul ei întristat. În brațele lui simțise căldura și fiorul neprețuit al dragostei. Ce le-ar fi putut spune ea acestor femei? Dacă ar fi fost singură cu Verona, poate s'ar fi încumetat să vorbească despre visurile ei, despre ceasurile de dragoste când Iulian îi vorbea despre o viață frumoasă, despre lucruri pe care încă nu le pricepea bine.

Dar în cămăruța mică erau destule glasuri care să acopere tăcerea Culinei. Intr'un târziu vorbi și mama Sofia, cu oarecare sfială:

— Victor, care stă la mine, a fost lucrător. Și acum muncește cu o unealtă nemaivăzută, un fel de foc care topește și leagă fierul. Il văd dela o vreme mai vesel, parcă și obraji i s'au împlinit. Nu pricepeam. Și într-o seară îl văd pe uliță, cu o fată, parcă tot inginer ar fi, lucrează la centrală, la Crăinicel. Fetele noastre le știm noi, umblă după bogătanii. Dar asta, vezi, l-a îndrăgit pe Victor, măcar că-i muncitor. Nu se poate bucurie mai mare pentru sufletul meu. Poate din dragoste să-i treacă și boala. Tușește, dragele mele, tușește aprig și asudă noaptea. Dar el parcă nu vede și nu simte, îi stă gândul numai la șantier. Eu am să mă duc la fata ceea și am să-i spun. Dacă i-i drag, să-l păzească, să-l doftorească, să nu-l mai lase să muncească atât. Da, da, chiar am să mă duc.

Curând începură să aromească plăcintele. Câinii și pisicile se îngheșuiau mărîind în ușa bucătăriei, urmărind mâinile gospodinilor care cenă-tuiau orăntăniile. Dinspre Mujna venea svonul turbure al mașinilor de pe șantier. Prin văzduhul cald, aproape fierbinte, se vântura mireasma pădurilor. Totul părea blând și liniștit. Până și Corundul curgea mai lin, cu apele limpezi de începuturile verii. În depărtare vârfurile munților tremurau într-o păclă fumurie.

Îndată după sunetul sireniei dela Crăinice, începură să se adune nuntașii. Culina și Verona se gătiră îndelung în fața unei oglinzi care le arăta când cu bărbiile prelungi și ascuțite, ca niște ciocuri, când cu capul turtit și urechile ca torțele de oală. Verona își dădu cu roșu pe buze și obraji, apoi o îndemnă pe Culina să facă la fel. Mireasa lui Slatcu nu mai pusese mîna pe asemenea lucruri femești. Cu un zâmbet nelămurit apucă bucățița de roșu care mirosea plăcut și începu să-și mozelească buzele cu neîndemănare, ajungând până la gingii. În oglindă se arătă deodată o gură enormă ca o floare sîngerie, iar în obraji niște pete ca la păpușile de bălci. Fetei pădurarului dela Gropșoara nu-i plăcu și începu să se șteargă pe furiș. Dar vopseaua nu se dădu biruită și rămase îmbibată în pielea proaspătă. Când veni Slatcu și o văzu, rămase încremenit, apoi începu să rîdă cu hohote. Culina rîse și ea, dar înghiți în sec și ochii i se umeziră. Fugi în fundul ogrăzii și se spălă, frecându-și obrajii cu furie. Se întoarse, aprinsă la față și zise:

— Uite-așa, ai rîs de mine, acum mulțumește-te cu o urîțenie ca asta...

Își bătea obrajii cu palmele, ca un copil care se pedepsește singur. Imbujorată, cu profăcută supărare fulguindu-i privirea, Culina era acum mai frumoasă ca niciodată și Slatcu se simți cuprins de duioșie și turburare tînească. Îi mîngăie obrajii și-i prinse mâinile aspre și fierbinți. Verona trăgea cu coada ochiului, nu prea dumirită de cele ce se întîmplau. Își spunea că dacă inginerul nu-și lăsa mireasa să se boiască, e păcat de toată cartea pe care a învățat-o. Ea nu i-ar fi dat socoteală lui Crișan pentru dichisurile ei femești. Și de asta începu să umble cu seninătate printre oameni, urmărită de ochii aprinși ai lui Modorcea. Neavînd altă îmbrăcăminte decât cea moțescă cu care venise la Corund, el nu făcu decât să se spele și să-și pieptene părul negru, cam nesupus și îndesit. Se apropie de Slatcu și rosti în taină:

— Aș fi vrut s'o facem gospodărește, fără tîmăie, dar babele sunt furioase. Mi-au spus că sunt un păgân.

Slatcu zâmbi. Se așteptase la această neînțelegere și, deși s'ar fi voit scutit de tropare și psalmi, nu găsea de cuviință să-i înfrunte pe cei bătrîni. Zise, privind țintă în ochii moșului:

— Lasă-i Crișane, să-și facă damblaua și datina. Iar de păgănia ta nu te teme. Păstrează-o, că-ți prinde bine.

Modorcea rîse cu hohot și privi iute spre babele care se vînturau prin casă, înțepenite de emoție și de însemnătatea acestei clipe.

Nu se lăsase încă amurgul când porniră către Comitetul Provizoriu pentru a săvârși cuvenita ceremonie civilă. Merșeră pe mijlocul uliței în tăcere. Onuț și Spănu pășeau în frunte ca niște dregători. Mai în urmă veneau Victor Mladin, Voinea, Vancu, Rujița Peia, Stanislas Smola. Vălătuc și alți câțiva muncitori. Corundenii, și mai cu seamă femeile care

priveau pe ferestre sau din porți, nu prea pricepeau despre ce este vorba și urmăreau cu nedumerire șirul de oameni. Ochii lor se opreau mai îndelung asupra Veronei, nespus de îmbujorată. Saubele dela gât sclipeau în bătaia pușinelor raze ale asfințitului, iar fusta de lână albastră îndulcea arcul coapselor ei puternice. Alături de ea pășea fără grabă, Crișan Modorcea, mai înalt decât toți, cu pălărioara cenușie scăpată pe ureche.

Se întoarseră acasă și ocoliră masa cântând „Isaia dăntuiește”. Preotul ortodox, un bărbat înalt și roșcovan, cu o țiosvârtă de barbă sură, se arăta a fi tare grăbit cu slujba și trăgea mereu cu ochiul spre masa pe care erau înșirate glăjile cu răchie, plăcinte și alte bunătăți a căror mireasmă era mai tare decât tămăia din cadelniță și-i gădila pe la nas. Timotei dădea răspunsurile cu glasul lui plin și dulce. Femeile își fereau gurile pentru a-și ascunde râsul la vederea călugărului îmbrăcat în salopetă. Pe când Timotei citea cu glas înalt minunea dela Cana Galilei, preotul se aplecă spre urechea lui și șopti:

— Mai scurtează-o, cuvioase...

Timotei încreți fruntea cu adâncă mirare, dar îndată vocea lui se înalță și coborî după tipic, către sfârșitul cântării. Manolea, mama Veronei, suspina încetișor după obiceiul vechi al țăranilor și-și ștergea ochii înlăcrimați cu poalele șorțului. Mama Sofia îi ținea isonul și lăsa lacrimile să-i curgă în voie printre sbârciturile obrazului. Era anume o clipă știută numai de ele, când trebuiau să jelească. S'ar fi convenit ca și miresele să-și plece fruntea într-o amarnică tristețe, dar Verona chicotea pe ascuns sau își înalța privirea spre obrazul încremenit de emoție al lui Crișan. Slatcu își ținea fata pe după umeri. Era palid din pricina oboselii, dar ochii îi sclipeau.

Îndată după slujbă veni și Toma Dobândă, apoi Bunea. Vancu tresări când îl văzu pe Bunea singur. Se aștepta să vie și Anca, dar se temea de clipa când va trebui să-i întâlnească privirea.

Petrecerea începu liniștit. În afară de câțiva care se veseleau din belșug într'un colț al mesii, oamenii șantierului păreau abătuți și săraci la vorbă. Mladin ieșea ades în ogradă și se plimba tușind încetișor. Slatcu încerca mereu să descrețească frunțile, povestind întâmplări hazlii de pe sectorul lui. Il ajuta Timotei, amintindu-și isprăvi călugărești, de care popa cel roșcovan râdea ținându-se cu mâinile de pânțec. Incet, încet, oamenii păreau că biruie îngândurarea. Crișan Modorcea începu să îngâne un cântec moțesc. Onuț și Costache Spănu se cinsteau într'un colț al mesei și pe măsură ce creștea numărul păhărelelor, simțeau cum se înalță deasupra grijiilor pământești. Rujița Peia se vârăse între cele două mirese și vorbea cu ele în șoaptă. Vancu era abătut. De douăzeci și patru de ceasuri se sbuciuma. Simțea cum pier din el senzațiile vinovatei lui iubiri și rămâne doar rușinea, un val de scârbă pentru sine, pentru Anca, pentru întunerecul în care încerca ea să-l târască. Știa că nu are altă cale decât denunțul, dar nu se putea hotări. Se întreba dacă nu cumva ar trebui să-i vorbească mai întâi lui Bunea. Aceasta era o soluție înspăimântătoare. Unde sfârșea adulterul și unde începea crima abjectă împotriva statului, împotriva oamenilor care muncesc ziua și noaptea cu credința puternică într-o viață mai bună? Dacă Anca nu se apropiase de el decât pentru a-l câștiga mârșavei ei cauze? La gândul acesta suferința creștea, venea în valuri, îi străpungea fără milă inima. O senzație vagă de liniște încerca doar când izbutea să se hotărască

pentru denunț. Și în seara asta, în mijlocul acelei veselii molcome, el căuta ochii lui Mladin. Era aproape sigur că până la sfârșit pe el îl va alege și-i va mărturisii. Omul acela plâpând, de care se apropiase cu o neînțeleasă sgârbenie, însemna acum nădejde pentru sufletul lui măcinat de suferință, pentru viața lui ajunsă la marginea prăpastiei.

Așa gândea Vancu în clipa în care ușa se deschise și în prag se ivi un bătrân cu ochii bulbucați de spaimă. Ridică mâinile în sus și rosti cu glas răgușit:

— Onuț, îți arde casa, omule...

Vălvătaia cuprinsese din două părți grajdul. Lemnăria uscată și fânul din pod ardeau cu furie, troșnind și repezind în văzduh sdrențe de jăratec. Un colț al casei luase și el foc, dar ardea mocnit scoțând vălătu-curii de fum albăstrui, înecăcios. Mulțimea căra apă cu gălețile, o arunca de departe în miezul flăcărilor. Acestea scădeau o clipă dar îndată izbuc-neau cu și mai mare furie. Onuț alerga înnebunit prin ogradă, cu capul gol, dând din mâini fără rost. Unii scoteau lucrurile din casă, alții se vânturau neputincioși împrejurul grajdului. În uliță se bulucise aproape tot satul. Deasupra hărmălaiei de glasuri se ridică răgetul vacii închisă în grajd. Onuț se repezi odată spre ușa cuprinsă de flăcări, dar nevastă-sa se pră-buși la picioarele lui și i le strânse cu o putere disperată. Fără să chib-zuiască prea mult, Crișan Modorcea își turnă o găleată de apă în creștet și năvăli în grajd. Se părea că a fost cuprins de flăcări, că s'a prăbușit în jăratec, dar după câteva clipe ieși trăgând vaca de coarne. Scăpată de urgie, vaca lui Onuț continua să ragă jalnic. Oamenii o împingeau către poartă, dar ea se proptea în picioarele dinainte și întorcea mereu capul. Cineva din mulțime strigă:

— Vițelul, vițelul a rămas înăuntru..

Grajdul era acum în întregime aprins. O parte din acoperiș se pră-bușise. Stanislas Smola aduse cu camionul stingătoarele dela șantier și spre uimirea grozavă a mulțimii, focul începu să se potolească, apoi se stinse cu totul. Din casă nu arsesse decât o parte din acoperiș. Mirosea acru a șfarog și din ruine se mai ridicau aburi fierbinți. Câțiva copii turnau în-tr'una apă. În mijlocul ogrăzii, Onuț stătea neclintit, răsufla greu și mân-găia în neștire capul femeii căzut la pieptul lui. Intr'un târziu, Costache Spănu și Mladin îl luară de braț și-l duseră către prispă. Onuț se lăsă moale, își cuprinsese fața în palme și rosti încet:

— Am să-ți plătesc Bălău, la toți am să-vă plătesc tâlharilor, tâlharilor...

Vancu se desprinsese din mulțime și plecă singur spre Grăinicel. În fața hidrocentralei se opri. De aici se zărea o fereastră luminată la locuința lui Bunea. Temându-se că Anca l-ar putea vedea, trecu peste vadul Corun-dului și porni la deal pe traseul conductelor. Pădurea fremăta și se auzea susurul apei în țevile de oțel. Merse multă vreme fără să se gândească la ceva anume. Mai simțea în nări mirosul de fum ars, duhoarea nedefinită a dezastrului. O purta în haine, în păr, în gură, ca pe un semn al propriei desnădejdi. Ospățul frânt la jumătate, nenorocirea lui Onuț, prezența din ce în ce mai vie a unei puteri care distruge, care încearcă s'o anuleze pe cealaltă ce clădește, totul i se pare absurd, nebunesc. Nu-și dădea seama

dacă focul a fost provocat sau era numai un accident, dar o logică inconștientă îi spunea că totul se înlanțue, că nimic nu e întâmplător, și că acelaș dușman stă ascuns în spatele acestei perdele de menoroșiri. Dușmanul acesta are acum chipul Ancăi. Ochii arzând de patimă, glasul voalat de tutun, mâinile subțiri și moi alcătuesc o făptură hădă. Nu, aceasta nu e femeia lui Ignat Bunea. Este o înșelătorie grosolană, o glumă tragică.

Își freacă fruntea aprinsă și se oprește. Aici e o liniște desăvârșită. O lună imensă, albă și rece își arată chipul pătat. Vancu își aduce aminte de cele dintâi înțelegeri ale vieții. Pe când era copil se simțea chinuit de petele de pe fața lunii. Le aseamua cu un iepure, cu un cap de babă, cu un copac. Acum i se pare că seamănă cu o gură de peșteră. Cu gura peșterii în care Anca l-a prins cu ghiarele ei calde. Atunci începuse să picure în sufletul lui otrava dulceagă a unei iubiri interzise. Din păpurișul unei morale confuze ieșise la lumină tocmai buruiana cea mârșavă și începuse să-î urzească trupul. Vancu alesese calea unei seninătăți cinice. Dacă Bunea nu putea împlini setea de viață a nevestei lui, însemna că străinul care ar fi izbutit, era absolvit de către orice justiție omenească. Această înțelegere i se părea acum ticăloasă, capabilă să murdărească definitiv pe orice individ. Dar dacă o denunță pe Anca, dacă mărturisirea lui va duce la descoperirea unor fapte grave? Jalnică și târzie împăcare!

Foșnetul pădurii îl înfioară, liniștea solemnă a pământului și a cerului îl chinuie. La Crăinicel o lumină tremură, scade și crește, ca bătaia unei inimi bolnave, înspăimântate.

Vancu începe să coboare încet, strângând în creierul dureros începutul unei hotărâri. În noaptea asta trebuie să-î spue... lui Toma, lui Mladin... poate lui Slatcu. Pornește în fugă la vale, împiedicându-se de pietre. Lumina din vale crește, se apropie, îl cheamă.

Satul nu se liniștise încă. Lătrau câinii, se repezeau fără noimă în zaplazuri, la umbrele care vorbeau pe uliță, parcă se văitau. Mireasma ierburilor și a florilor se amestecase cu izul de șfarog, alcătuiind o duhoare dulceagă, ca de mort. În jurul ogrăzii lui Onuț se lăsase o liniște grea. Câteva umbre se mai mișcau în jurul grajdului pustiu. Când încă nu se împrăștiase mulțimea, se ivise acolo șeful biroului de transporturi. Era cu capul gol, cu mâinile înfundate în buzunare. Se apropie de Mladin și zise încet:

— Asta-i cea de pe urmă faptă... aici și-au dat sufletul...

Mladin se întoarse iute. Nu-l știa la Corund pe căpitan. Se apropie și Voinea.

— Haideți cu mine, mai zise Roșca luându-i de braț.

În odăița plină de fum, plutonierul Sava scria ceva sub lumina albastră a lămpii lui. Căpitanul spuse încet:

— Vreau să știți și să vă bucurați. În odaia de alături se găsește preotul Francisc Cortobius. El l-a plătit pe Isbășoiu, pe Bălău și poate pe alții.

— A vorbit, întrebă Mladin răsuflând greu.

— Nu, e bolnav sau poate simulează. Îl lăsăm să se reculeagă în liniște. L-am săltat pe înserat, când aștepta pesemne să privească flăcările la casa lui Onuț, întocmai ca împăratul acela nebun. Ei, tovarășe inginer șef, pot să-ți raportează că transporturile merg strună. Acum poți să mă concediezi...

Iulian Slatcu și Culina se întoarseră târziu la baracă. După ce bărnele grajdului lui Onuț abia mai fosăiau, scoțând aburi fierbinți pe nările arse, ei doi se despărțiră încet de mulțime și o luară la vale, pe malul Corundului. Ceasul acela trebuia să însemne adevărata sărbătoare a nunții lor. Deși cu sufletele răvășite de nenorocirea neașteptată, meraseră tăcuți până departe de Crăiniceș, până la locul unde stelele se scaldă în neclintirea de ghiață a lacului Breazova. S'au așezat pe un buștean căzut pe marginea șoselei și multă vreme au ascultat foșnetul somnoros al pădurii, strigătul ascuțit al păsărilor de noapte și au privit așchile de lumină fugind în urma astrelor ce cădeau. Într'un târziu, Culina înălță ușor capul și zise abia șoptit :

— Mi-e dor de Gropșoara, acolo-i altfel, nu-i așa că pornim mâine dimineață înapoi ?

Slatcu îi prinse capul și apropiindu-și buzele de fruntea femeii lui, spuse :

— Să te pregătești de drum. M'am gândit să mergi la Reșița, la școală. Are să-mi fie dor de tine, dar acum trebuie să sbori într'una, să nu te oprești. Ai să vii sâmbata seara și are să fie bine și frumos. Pe urmă, mai târziu, în altă parte, pe alt șantier, vom fi amândoi, toată viața amândoi vom fi...

— Parcă mă tem să plec de lângă tine, îl întrerupse ea înfiorată.

Slatcu răsă încetișor și-i mângâie părul. Răsuflarea Culinei tremura. Poate de bucuria dragostei împlinite, poate la gândul sborului ei apropiat.

Se înapoiară la Crăiniceș spre ceasurile două din noapte, prin cordul săgetat de lilieci.

Vancu îi aștepta în cerdac, trăgând adânc din țigare și ascultând orăcăitul monoton al broaștelor. Întâlnindu-se, nu-și vorbiră îndată ca și cum în clipa aceea de liniște, după un dezastru, vorbele nu și-ar fi avut rost. Într'un târziu, Vancu zise încet :

— Vino până la mine, am să-ți vorbesc.

Culina se mișcă încet ca o umbră și se așeză ceva mai departe, pe prichiciul cerdacului.

Vancu nu avea curaj să înceapă.

— Ei, ce poveste ai să-mi spui, întrebă Slatcu.

Vancu tresări și zise repede :

— Voiam să te întreb ce crezi tu despre focul ăsta.

— Nu știu, răspunse Slatcu, plecând ochii. Onuț e comunist, s'ar putea să aibă dușmani, după cum nu m'aș/mira să fie o întâmplare nenorocită.

— Nu poate fi întâmplare. Tot grajdul era cuprins de flăcări, a fost mistuit prea repede. Dece s'a aprins și casa ?

— Bine, asta se va stabili, dar dece te preocupă pe tine ? Pari neliniștit. Este, sigur, o nenorocire, dar cred că șantierul are să refacă totul.

— Nu la asta mă gândeam. Ascultă Slatcule, aici la Corund se petrec lucruri grave. Nu zâmbi. Ți se pare curios că tocmai eu îți vorbesc așa. Nu mă privesc părerile voastre despre mine. În seara asta însă îți voi spune ție, ceea ce n'ași putea spune altuia. Ascultă. Am avut legături cu nevasta lui Bunea.

— Ce ?

Slatcu se ridică în picioare.

— Da. Am iubit-o pe nevasta lui Ignat. Am înnebunit, nu mi-am dat seama ce fac. Este inutil să mă desvinovăţesc...

— Şi ce legătură are asta cu incendiul?

— Stai. Fiind sigură de sentimentele mele, îndată după clipa aceea nencrocită... eram încă turburat, năucit, Anca mi-a spus să nu refac tunelul, să plec de pe şantier, mi-a oferit bani, m'a sfătuit să pledez pentru mutarea şantierului...

Slatcu îl apucă de umeri şi-l scutură cu putere:

— Vancule, eşti nebun? Ascultă măi, tu aiurezi...

— Nu aiurez. Cred că voiu pleca de aici, dar am vrut ca tu să ştii, să procedezi cum vei crede de cuviinţă. Mi-e ruşine de Bunea, n'aşi putea să mai dau ochi cu el. Cred că trebuie să-i spui lui Voinea, lui Mladin, nu ştiu, nu am nicio putere, iartă-mă...

Vancu se trânti pe pat cu faţa în jos. Câteva clipe rămase liniştit, apoi trupul începu să i se sguduie rar. Slatcu înaintă câţiva paşi în neştiire. Se făcuse palid, îşi trecu mâna prin păr, se duse către uşă dar se întoarse iute şi-l trase pe Vancu de o mână. Vorbi răstit, cu mânie:

— Ascultă, ce-i comedia asta? Vină-ţi în fire, linişteşte-te, hai să-l căutăm pe Voinea.

— Nu, nu, gemu Vancu. Plec chiar în clipa asta...

Se ridică în picioare, îşi acoperi faţa cu mâinile, apoi, împleticindu-se, se îndreptă spre dulap. Slatcu nu se mai putu stăpâni şi izbucni:

— De ce eşti laş? Vrei să fugi ca un borfaş? Unde te duci? Nu-ţi dai seama că ceeace s'a întâmplat între tine şi mueruşca aceea nu are în fond importanţă? Hai, repede, luate-ar dracu! Auzi, să dai de firul unei asemenea chestii, şi să te scilifoseşti în halul ăsta. Vrei să te leg? Să vă ia dracul pe toţi, şi pe tine şi pe Bunea, nişte viermi cu ifose.

Barba-i tremura de furie dar parcă se şi bucura, un anume zâmbet îi încreţea buzele şi semăna cu un om care plânge şi râde în acelaş timp. El nu avea vreme să se gândească la nenorocirea lui Bunea, nici măcar la aceea a lui Vancu pe care-l preţuia şi-l iubea îndeosebi. Acum era vorba de şantier, de construcţia lor. Şi în clipa asta ar fi fost în stare să sfâşie pe oricine, ar fi pus soarta sa mai presus de orice. îl privi din nou pe Vancu cu dispreţ şi milă. Acesta căzuse într-o stare de năucire. Părea că se gândeste, că luptă să ia o hotărîre. Exasperat, Slatcu îl apucă de mână şi îl trase afară. Porniră amândoi cu paşi mari către locuinţa lui Voinea. Şeful şantierului nu se întorsese încă acasă. Din cabina hidrocentralei dădură telefon la Mujna. Le răspunse Vălătuc. Mladin şi Voinea erau la miliţie.

— Asta-i bine, mergem acolo, rosti Slatcu, nici nu se putea mai bine. Hai...

Pe drum nu vorbiră aproape deloc. În mintea lui Vancu se făcuse un gol imens, în care nu mai încăpea decât gândul că peste câteva clipe va fi descătuşat, eliberat de povară. Se bucură că Slatcu îi venise în ajutor, şi că totul va decurge în hotarele unei destăinuii scurte, oficiale, fără frământări, fără tragicul sbucium sufletesc.

La postul de miliţie, căpitanul Roşca, plutonierul Sava, Mladin şi Voinea stăteau în jurul mesei. Încăperea era plină de fum şi obrazii oamenilor strânşi într-o încordare obosită. Cei doi ingineri fură întâmpinaţi cu surprindere. Slatcu zise cu vocea tăiată de emoţie:

— Ascultați tovarăși un lucru nemaipomenit, de necrezut. Hai Gheorghe, spune..

Vancu povesti totul, cu o voce egală, liniștită. Privea în lumina albastră a lămpii și vorbele lui curgeau ca o spovedanie învățată pe de-rost, goală de orice emoție. Voinea se frământa în scaun și-și sălta într'una umărul. Roșca sta aplecat cu coatele pe masă și zâmbea cu ochii pe jumătate închiși. Foarte aproape de Vancu, respirând greu, Mladin aștepta fiecare cuvânt cu o nerăbdare ce-l chinuia. Vancu încheie aproape în șoaptă:

— Acum nu mai am decât o rugămintă: inginerul Bunea e un om cinstit și curat. Scutiți-l de suferințe de prisos. În ce mă privește, voi trage toate consecințele...

După câteva clipe, căpitanul se ridică, îi puse mâna pe umăr și spuse cu vocea hotărâtă:

— Îți mulțumim, tovarășe. Vestea dumitale limpezește multe lucruri. În noaptea aceasta o vom lua pe vulpea aceea și pe domnul Gașpar.

Vancu înălță iute capul și întrebă:

— Știți ceva despre Gașpar, au fost complici?

— Bănuiam, rosti Roșca, gânditor. Mai pot fi și alții. Vom vedea. La inginerul Bunea ne vom gândi, vom chibzui.

Se ridicară cu toții. Mladin veni în fața lui Vancu și zise cu voce obosită:

— Te văd măhnit; ar trebui să te bucuri. Am muncit mult și greu. Dușmanul lovea. Dar noi am învins. Asta trebuie să ne dea puteri noi. Să mergem, tovarăși...

Plecară spre șantier cu gând să aștepte acolo desfășurarea întâmplărilor care aveau să zguduie Corundul în zorii acelei zile.

— Ai face mai bine să mă crezi, decât să mă silești să spun o minciună. Ceeace aud dela dumneata, este o prostie, o enormitate. Nu m'au interesat niciodată lucrările de pe șantier, nu am stat de vorbă cu nimeni, n'am cerut nimănui nimic...

Palidă, cu părul răvășit, pierdută în pardesiul ei mare, Anca vorbea foarte calm. Doar mâna în care ținea țigara, îi tremura ușor, sub lumina puțină a lămpii. Roșca nu mai insistă. O conduse într'o cameră alăturată și-l aduse pe Gașpar. Bătrânul inginer era sdrobit. Iși îmbrăcase haina peste pijama și-și tot strângea gulerul sub bărbie. În picioare, rezemat cu mâinile de masă, căpitanul puse aceleași întrebări limpezi, directe:

— Ai dus o acțiune împotriva șantierului?

Gașpar nu răspunse. Cu capul plecat, cu fruntea aproape lipită de marginea biroului, părea că se gândește. Într'un târziu, rosti răgușit:

— Dați-mi o bucată de hârtie. Voi spune tot ceeace știu.

Începu să scrie atent, chinuit. Sub cuvântul „declarație” trase o linie arcuită, puternică.

În biroul lui Voinea stăruie o căldură grea, îmbâcsită cu mirosuri de cerneală, de hârtoage și tutun. Șeful șantierului stă rezemat în scaun, cu ochii mișcorați din pricina luminii prea puternice. Mladin se plimbă dela fereastră către ușă, tușește și-și duce des batista la gură. Slatcu a

plecat de mult spre Crăinicele, iar Vancu s'a dus la tunel unde se pregătea betonul pentru a doua zi.

— De ce întârzie oare, întreabă Voinea cu voce stinsă.

Mladin nu răspunde. Îl chinue aceeași nerăbdare și se gândește chiar să coboare în sat. Vorbiseră îndelung despre Gașpar și pentru a ieși din liniștea obositoare, Voinea rosti ca pentru sine:

— Da, mi-a fost milă de el, dar de fapt mi-a fost impus de alții la fel de imprudenți ca și mine.

Mladin se opri din mers și spuse:

— Să vedem, poate că nu e tocmai imprudență.

— Adică cum?

— Foarte limpede. Mircea Candrea l-a recomandat pe Gașpar, tot el ni l-a trimis pe Isbășoiu. Acelaș Mircea Candrea a încercat să ne creeze la minister o atmosferă ostilă. Dacă el ar fi făcut parte din comisia de anchetă, cred că s'ar fi dat peste cap să ne scoată vinovați. Ai văzut cum vorbea Mancaș despre el? Candrea și-a cerut concediu tocmai acum. Nu există oare o legătură între toate aceste fapte? Eu cred că da.

Voinea zâmbea. Un zâmbet amar, de surprindere și durere, de îndoială și teamă. Spuse:

— Acum se va dovedi, poate chiar în ceasul următor. Mă silesc să nu judec decât greșala mea, a noastră. M'am ținut departe de Gașpar pentru că nu-l puteam suferi, îmi era silă de el ca de un stârv. Adesea mă muștram pentru aceste sentimente și mă hotăram să-mi schimb atitudinea, dar nu mă puteam apropia de el. Și mi-au scăpat lucruri elementare. Adă-ți aminte. Rujița a simțit că el sabotează. N'am ținut seama de avertismentul ei. De aceea am păcătuît. Am greșit tunelul, am întârziat turnarea aripilor, am pierdut un muncitor și iată, în noaptea asta, bietul Onuț... Toate acestea, pentru că n'am deschis ochii. Oamenii ca Gașpar, care au lins blidele hitleriștilor, oameni murdari până'n măduva oaselor, sunt uneltele dușmanului. Inamicul trebuie strâns de gât fără milă. Iar noi, în loc să-l ținem pe Gașpar în zgardă, am crezut că ni-l putem face păntaș la socialism, am crezut că putem face hidrocentrale cu o jigodie ca asta. Am greșit, dragă Mladin, amarnic am greșit.

Secretarul îl privi lung și zise:

— Da, am greșit. Dar știi unde stă păcatul nostru? Nu că noi n'am fi găsit o zgardă pentru Gașpar. Lumea noastră e frământată, mulți netrebniți încearcă să se agațe de pulpanele muncitorimii și trag înapoi cu disperare. Cum se cuvine să lupți împotriva lor? Cred că într'un singur fel. Stând alături de oameni, arătându-le în fiecare ceas unde e dușmanul, ridicându-i la lupta largă pentru viața nouă. Gașpar i-a terorizat pe o seamă din muncitorii noștri, i-a amenințat, i-a fugărit. Noi știam asta și n'am acționat imediat împotriva lui, ne-am lăsat amăgiți de falsul lui prestigiu de specialist. Și iată, puteam ajunge la cine știe ce nenorocire. Ar trebui să ne lecuim. Crezi tu că puține sunt stărpiturile astea acuiate pe șantiere, în birouri, în fabrici? Unii scot capul, alții așteaptă, au răbdare, miorlăie și ne țin isonul, ba câteodată fac un tărăboi despre revoluție, despre socialism, de i-ai crede alături de sufletul tău. Dar ei pândesc și așteaptă să lovească. Uite, mă gândesc câteodată la Cârstoiu. El făcuse din sindicat un fel de organizație filantropică, a împărțit banii dând aju-

toare câtorva oameni de ai lui. Să nu-i fi vorbit de producție, de munca politică. Iată sub ce față se poate ascunde un dușman.

Voinea spuse încet :

— Și Medrea... da, da, mai sunt, dar acum...

— Sunt din ce în ce mai puțini. Oamenii noștri, muncitorii simpli, țărani, vin, construiesc. Vin cu noi intelectuali cinstiți ca Prale. Vin tineri ca Vancu, ca să nu mai vorbim de Dobândă sau Slatcu. Noi suntem ca după o ploaie mare, oricât te-ai feri de băltoace, nu scapi cu ciubotele curate. O singură armă avem. Să stăm printre oameni, să fim lângă ei, să le cunoaștem gândurile, nădejile. Mulțumită poporului nu te înșeli. El este un trup sănătos, care nu are nevoie decât de lumină, de organizare, pentru a înfrânge orice otravă ; el e forța nemărginită. Arma lui e tăria credinței în viitor. Iar tu, noi, cei cu posturi de răspundere, aici pe șantier, ca în toată țara — suntem comuniști. Partidul ne cere să fim în fruntea oamenilor, a luptei lor, să aducem învățătura Partidului în aceste locuri. Pierzând legătura cu oamenii, rămâi un soi de funcționaraș, un vătășel cu autoritatea înscrisă pe frunte. Am vrut de multe ori să-ți spun. Uneori mă doare când te văd abătut și singur. Îți ascunzi sufletul, ți-l închizi, vorbești cu oamenii și nu-i privești în ochi. Li ocolești pe cei care nu-ți sunt pe plac, treci ca pe lângă o bucată de lemn, spre o țintă aleasă de inima ta.

Voinea asculta privind pe fereastră. Obrazul lui se arăta încă învinețit și chinuit. Mladin spuse mai departe :

— Grăbit și priceput, harnic și aspru, faci ca șantierul să meargă ca un ceas. Dar în mecanismul acesta sunt zeci, sute de suflete pe care nu le cunoști, deseori, pe care nu le știi. Un om e leneș dar nu știi de ce, e trist și iar nu-i cunoști sbuciumul. Eu am întâlnit asemenea tovarăși care păstrează totdeauna o frunte încrețită și o amarnică teamă de oamenii pe care nu-i cunosc. Noi am învins acum. Vom învinge mereu. Dar nu uita, frate Voinea, că de nu erau oamenii, muncitorii, nu descopeream dușmanul. Oamenii's vii. Adesea ne cer ajutor. Ajutorul nu vine la vreme și omul se pierde. Iartă-mă, că-ți vorbesc aspru : dar e atâta lumină în jurul nostru. Suntem puternici. Și puterea e în faptul că nu ne ascundem greșelile.

Clopotul telefonului tremură scurt, de două ori. Voinea ridică receptorul și ascultă câteva minute. La un moment dat apucă mâna lui Mladin și o strânse tare. Cu vocea tăiată de emoție, vorbi în receptor :

— Da, voi chema numaidecât uzina...

Fața inginerului șef căpătase o paloare vânăată. Puse receptorul în furcă și zise încet :

— Ține-ți inima. Gașpar a mărturisit. ...popa catolic era căpetenia.

Satul Corund fierbea la dogoarea nemaipomenitei nopți. Vestea că preotul Cortobius a fost arestat nu era crezută în unele case, mai cu seamă în cele ale țăranilor catolici. Dar adevărul se închea. O seamă de șvabi dădură fuga la casa parohială, traseră de mânerul clopotului, dar în locul lui Arpad se ivi la o fereștră chipul unui milițian. Acum nu se mai îndoaia nimeni. Oamenii ieșiseră în uliță, se adunau pe la porți, discutau cu aprindere, dar în șoaptă. Ca deobicei, fiecare adăoga ceva la cele au-

zite și faptele se umflau, creșteau până la proporții teribile, înspăimântătoare. Se suținea că însuși Cortobius dăduse foc casei lui Onuț, că el îl omorise pe Clonțan, că în sfârșit, el se pregătea să „puște” întreg șantierul. Mulți nu credeau și dădeau din cap într-o tăcere temătoare. Babele și făceau cruce. Ușa bisericii era totuși larg deschisă și din uliță se zărea în întuneric pâlpăirea lumânărilor. Onuț trecu singur către șantier. Era cu capul gol și cu obrazul îmbătrânit. Nu vedea și nu auzea nimic din sbuciumul satului. Când o mașină mare, cenușie, cu semnele uzinelor din Reșița pe portieră se opri în fața postului de miliție, mulțimea porni într'acolo, la început temătoare, apoi mai guralivă și mai curioasă. Doi milițieni închideau calea spre post și mulțimea începu să clocotească. Cineva strigă:

— Lazăr Caliga și morarul au fugit în munte, a pornit miliția după ei..

— Așa, într'un ceas îi prinde, spuse unul.

— Ho, ho, mai încetișor, Caliga cunoaște pădurile, e hoț bătrân.

— Să-l aducă, să-l spânzurăm de limbă.

— Auzi... Și morarul Haller, i-a rămas morișca fără fus...

— Las' că-i tânără, își găsește ea, n'avea grijă...

Mulțimea hohoti scurt și iar începu să se înalțe în vârful picioarelor, să vadă ce se petrece la post. Într'un târziu toată lumea văzu. Ieșiră pe rând popa Cortobius, Anca Bunea, Gașpar, Bălău, și feciorul lui. În urmă, plutonierul Sava intră și el în mașină. După câteva clipe de tăcere adâncă, poporul iar începu să se frământa.

— Dați-ni-i nouă să-i judecăm, urlă unul.

— Lasă-mă, numai una să-i dau..

Mașina claxonă prelung și se urni. Era o dubă „Skoda” cu geamuri mate și nu se zăreau în ea decât niște umbre. Trecu prin mulțime claxonând într'una. Oamenii se buluceau după ea, strigând cât îi țineau puterile:

— Să-i spânzurați, măi tovarăși, aruncați-i în furnal la Reșița.

Duba svâcni deodată și porni la vale, răvășind pulberea puțină a drumului.

La tunel munca era în toi. Betonierele scârțâiau, sondele pătrundeau adânc pe lângă parapetele albe. În fosta baracă a lui Gașpar, Rujița Peia își instalase un mic laborator. Șeful șantierului o văzu de departe, îmbrăcată într'un halat albastru, concentrată asupra unui mojar de piatră. Aflând de sosirea lui Voinea, Slatcu răsări și el. Avea salopeta udă și cismele de cauciuc mânjite de argilă.

— Cum merge, întrebă inginerul șef.

— Bine, la ultima explozie n'a mai apărut beton umed.

— Mai distrugeți ?

— Vancu e de părere să distrugem o porțiune mai mare, pentru siguranță. Și eu cred că-i bine așa.

În jurul lor veniseră câțiva muncitori. Stanislas Smola ieși din tunel cu un vagonet de moloz, se opri și făcu ochii mari.

— Ei, cum e cu lupii ceia ? întrebă Mislea.

Tot mai mulți oameni se adunau. Coborî și Rujița din baracă. Voinea spuse zâmbind :

— Nu putem ști încă ce a fost și cum. Vom afla în curând. Fiți liniștiți. Au intrat pe mâini bune.

Smola scrâșni din măsele :

— Trebuia aduci aici la noi, băgăm în tunel, punem astralită la gură, vedem cum iese fum... asta nu om este, câine este... oh, Iezus Maria !

Priivirea lui deobicei blândă, sclipi și se aplecă peste grămada de moloz. Tăcuți, oamenii se întorseseră la lucru. Rujița întrebă cu sfială :

— Dar Mladin pe unde-i ?

— E obosit tare, răspunse Voinea. I s'a făcut rău dimineață și l-am dus acasă. Să-l lăsăm să se odihnească puțin. Unde-i Vancu ?

Cu ochii în pământ, Rujița se îndreptă spre baracă. După ce privi câteva clipe zidăria vânăta, Voinea îi spuse lui Vancu :

— Hai puțin cu mine afară.

Ieșiră din tunel, urcară tăcuți câteva trepte și porniră spre funicular. Se vedea că inginerul șef caută să se depărteze de sector.

— Uite-o cum răzbate printre pietre, spuse Voinea oprindu-se și arătând cu piciorul câteva fire de iarbă, palide și subțiri.

Surprins de preocuparea lui Voinea pentru aceste mărunte semne, Vancu nu știu ce să răspundă. Șeful șantierului alunecă pe drumul acestei duioșii, arătându-și o față pe care Vancu nu o cunoștea.

— Încă o primăvară la Corund, spuse încet, aprinzându-și țigara. Uite, natura zidește laolaltă cu noi, și alții dărâmă, mișelește, noaptea, în ascuns.

— Nu pot distruge în măsura în care construim noi, dacă te referi la nemernicii cea, rosti Vancu.

— Chiar la ei mă gândeam. Tu ce crezi ?

— Tu știi mai mult decât mine, îi cunoști, n'ar trebui să fii surprins. Eu sunt buimăcit, întrece orice închipuire. Nu cunosc amănunte. Pentru tine, desigur, totul capătă alte aspecte.

— Totuși ție-ți datorăm mult. Sigur, o judecată prea severă, obiectivă, te-ar condamna în numele moralei. Ți-ai înșelat un prieten, un tovarăș. Dar tocmai această înlănțuire de fapte, te-a dus către o acțiune cinstită, hotărâtă, ceea ce e mai puternic de cât greșelile omenești. Mladin și Roșca se aflau pe urmele lor, dar tu ai grăbit desnodământul, poate că ai împiedecat un dezastru. Ar trebui să te bucuri, să lași măhnirea pe seama mea.

— De ce să fii tu măhnit ?

— Pentrucă nu mi-am făcut datoria cum trebuie. Am fost orb.

— Asta ar trebui să te întărească, să devii mai atent.

— A, îmi dai lecții... Vancule, nu te mai recunosc. Îți amintești de o veche discuție a noastră ? Am hotărât atunci s'o reluăm, dar n'am avut prilejul. Iată că a venit. Știi ce spuneai. Că nu au nicio importanță părerile politice ale lui Gașpar, că e un tehnician vechi, folositor...

— Da, îmi amintesc, așa am spus, recunosc Vancu, privind în pământ. Ne-am înșelat însă cu toți. Eu, în general, n'am avut de-aface cu astfel de oameni în ultima vreme. Părerea mea despre Gașpar s'a format înainte de a-l cunoaște. Mă gândeam la toți cei de-o seamă cu el, la profesorii noștri, la Prale...

— Tocmai în asta stă greșala ta, că ai făcut din toți o apă și-un pământ. Deci nu e vorba de păreri izolate, despre unul sau altul, ci de

ceace gândești, cum vezi tu viața noastră, rosturile noastre, aici la Corund și în alte părți. Ție Gașpar putea să-ți fie indiferent, dar ași vrea ca năcar de acum încolo, să te preocupe. Nu te întrebi ce l-a determinat să procedeze astfel ?

Voinea se opri în loc și-l privi insistent. Vancu nu răspunse îndată. Știa ce trebuie să spuie, simțea chiar nevoia să vorbească, să dea drumul unui noian de gânduri care-l chinuiau. Ezita însă, socotind că tocmai el trebuia să tacă, să se ascundă, să se ferească de a arunca piatra, atâta vreme cât pe conștiința lui apăsa greu păcatul de a-și fi trădat prietenul. Și se temea ca tocmai în fața lui Voinea să se ridice ca judecător. Se sili totuși să găsească un răspuns, care să indice cu aproximație ceea ce gândea. Spuse :

— Oamenii nu pot fi cunoscuți cu ușurință, dela prima vedere. M'am sprijinit pe presupuneri și pe vagi informații. Acum nu încapе îndoială că el ne-a fost adversar. El nu te-a urît numai pe tine, după cum mi-a făcut impresia la început, ci pe noi toți, pe muncitori, pe maiștri, pe ingineri și a încercat să lovească în toți deodată.

Voinea îl asculta privind cupa neagră a funicularului. Zise fără să-l privească :

— Tocmai de asta am vrut să stăm de vorbă. S'ar putea să întâlnești încă asemenea întâmplări. Ar fi tragic să nu înveți. Iată, niște dușmani prin însăși poziția lor de clasă și-au aflat complice într'un tehnician, un burghez măruntel, tânjind după viața caldută de altădată. Anca Bunea și preotul catolic, Isbășoiu, Caliga și ceilalți, iată un grup destul de numeros care se opune cu îndârjire muncii noastre. Ei nu se izolează, nu mor dela sine, ci se svârcolesc cu o patimă crescândă. L-au prins pe Gașpar în plasă, au încercat să te prindă pe tine. Vorbim de război ca de un pericol mai apropiat sau mai îndepărtat, ne gândim la viața și idealurile noastre, care ar putea fi distruse de bombe, dar nu totdeauna vedem inamicul care se află în spatele nostru, gata să-și înfigă pumnalul. Cortobius este un mercenar al capitalismului, o slugă din cele mai periculoase, pentru că poartă o haină pașnică. S'ar putea să mai aflăm unele lucruri uluitoare. Așteaptă. Cercetările abia au început.

Vancu se întunecase la față. Vorbele lui Voinea cădeau sec. Trăia din ce în ce mai intens senzația că scapă dintr'o strânsoare teribilă, că se eliberează din hățișul unor patimi turburi și grele. Glasul lui Voinea era nefiresc de blând și liniștit. Nu trecuse nici o lună decând șeful șantierului îi apăruse ca un om îngâmfat și rece, poruncitor și ascuns. Iată acum o altă imagine, clară și adevărată. Voinea mai spuse câteva cuvinte, zâmbind și arătând în jur cu mâna :

— Asta-i averea noastră, viața noastră, îndrăgește-o și o apără cu toată puterea ta...

Mișcat, Vancu îi apucă mâna și spuse înghițind în sec :

— Îți mulțumesc că ai încredere în mine...

În clipa asta, izbucni o explozie la tunel. Inginerii tresăriră și se întoarseră. Detunătura pluti peste baraj și se pierdu în păduri.

— Mă duc, spuse Vancu grăbit.

După câțiva pași se întoarse, rămase o clipă locului privind spina-re arcuită a inginerului șef, săltând în pasul lui mare. Gândi aproape în șoaptă : „nu l-am cunoscut îndeajuns, pe mulți nu i-am cunoscut”. Coborî

uite scara și o zări pe Rujița în baracă. Se opri în ușă și zâmbi. Fata ridică ochii, părând surprinsă.

— Trebuie să ridicăm dozajul, nu-i așa? spuse Vancu cu o ușoară tremurare în glas.

— Da, puneți mai mult filer. Tras mai avem?

— Să-l întrebăm pe Bunea. Ar fi bine să se ducă Slatcu la carieră. Dar dumneata ești foarte obosită, să pleci mai devreme în seara asta.

Rujița nu răspunse. Își freca fruntea cu vârfurile degetelor. Avea cearcăne foarte pronunțate și căpătase umbre în obraji. Părul nepieptănat se lăsa pe umeri ca o sclipire fumurie. Spuse într'un târziu:

— Am să mă duc până în sat și mă întorc.

— Ce puneți la cale? vorbi tare Slatcu, scuturându-și din mers salopeta. Vancule, hai repede, că iar e igrasie.

Fără o vorbă inginerii dispărură în tunel. Incepură să iasă vago-nete cu beton sfărâmat, unul după altul. Sgomotul perforatorului se auzea ca o tuse seacă, ascunsă în fundul pieptului. Tras la față, cu mici broboane de sudoare pe frunte, Smola pregătea tuburile de oxigen, aruncându-și din când în când ochii către gura tunelului unde se ciocneau vago-netele și oamenii se ciorovăiau.

— Hei, hei, facem muntă sau lucrăm? strigă la cei care se învâl-mășeau.

— N'ar strica o glajă de răchie la nunta asta, îi răspunse Mislea râzând.

Un paznic coborî scările în grabă.

— Tovarășul inginer șef nu-i pe aici? Il cheamă Bucureștii la telefon. Nu-i? Ptii, pe unde-o fi umblând...

Privi supărat pe deasupra barajului și porni cu pași mari peste grămezile de andezit și calcar roșcat. În fața tunelului năvăleau cupele cu beton. Stanislas Smola și Mislea se apropiară de ele, se aplecară, părând să adulmece pasta lăptoasă în care luceau granule albastre și albe. Pe meterezul înalt al barajului un muncitor fluera un cântec vesel.

7

Ignat Bunea venise dimineața la carieră. A stat singur în baracă vreme de un ceas, apoi l-a chemat pe Solomon și i-a spus cu o voce răgușită, pierdută, să aibe grijă să trimită lăzile cu filer la tunel. Apoi plecă grăbit înspre sat. Intre Corund și Crăiniceștii l-a ajuns mașina care-i ducea pe cei arestați la Reșița. Privi lung în urma dubei. Nehotărît, se întoarse din drum până la podul din marginea satului. Văzu de departe o mulțime de oameni frământându-se. Se rezemă de grilajul de fier al podului și rămase așa câteva clipe, răsuflând greu, privind năucit curgerea liniștită a apei. Chipul Ancăi îi juca în minte, alb, încremenit în clipa de spaimă dela miezul nopții când fusese arestată. Și ochii își pierduseră luciul lor neastâmpărat și înghețaseră. Erau ca două sticle, orbi, fără viața. Nu mai era o femeie, ci o făptură rece, străină, cu o existență ce ținea de unele tainice și îndepărtate rosturi. Trecerea ei prin pădurile Corundului fusese cu totul întâmplătoare, o frântură din drumul lung și necunoscut pe care-l parcursese singură, cu gândurile ei, cu țelurile ei. Bunea se minuna că din dragostea lor nu mai rămăsese decât parfumul vag al femeii care dis-

părase. Așa a fost în clipa aceea care semăna cu un sfârșit hotărît de mult și care întârziase numai din voința omului înalt, îmbrăcat în uniformă liliachie. El alesese miezul acesta de noapte, bănuind că în casa inginerului Bunea doi oameni se sbăteau zadarnic, încercând să-și rupă lanțurile. Nu trecuseră nici zece minute decând Anca îi aruncase în obraz cea mai grea dintre vorbele câte le rostise.

— Ești neam de slugă, nu poți privi decât în pământ... Mi-e scârbă...

Așa se încheiase o discuție violentă, pornită dela intenția lui Bunea de a se duce la nunta lui Slatcu și a lui Crișan Modorcea. Pornise dela asta, dar ajunsese la miezul însuși al dramei lor. Ignat era feciorul unui arhivar de minister, iar Anca un vlăstar al familiei Soutzo. Ani de zile se învățiseră ca niște fluturi de noapte în jurul acestei realități, lovindu-se adesea de lumina ei puternică, dar neînțelegând. O forță din afară, un om în uniformă rezolvase drama într-o clipă. S'a uitat îndobitocit la femeia care-și punea lucrurile în poșetă, a mers după ea până în prag, i-a văzut trupul mic topindu-se în întuneric. Nici nu s'au privit. După aceea o liniște mare a coborât în odaie. „Ești neam de slugă...” Acestea au fost cele din urmă cuvinte ale ei, sunând ca o sentință, ca o hotărîre definitivă a destinului lor. Femeia cu care rătăcise prin parcuri, visând, Anca, nevasta lui, s'a desprins din culcuș ca dintr'o cadră. În clipele care au urmat, Ignat Bunea și-a dat seama că acesta era rezultatul unui proces îndelungat, cu aparente stingeri și învăpăeri. Acum știa că pe deasupra lor acționau legi precise, că Anca nu mai încăpea în sufletul lui și fugise pe singura cale ce i se părase că-i mai rămâne deschisă: se făcuse unealta lui Cortobius și a celorlalți. Nici nu se întreba ce anume făptuise nevasta lui. A înțeles că putea fi vorba de o acțiune de sabotaj, doar când Fulvia Gașpar i-a bătut în ușa și, cu lacrimile curgând pe obraji ei de ceară, a rostit:

— L-au arestat pe Alexandru...

Bunea a răspuns calm:

— Și pe Anca au arestat-o.

Fulvia s'a îndepărtat, trăgându-și piciorul ei schilod. Abia mai târziu, către ziuă, s'au luminat acele cotloane ale sufletului, în care încăp deopotrivă îndoelile, amintirile și regretele. Atunci a început Ignat Bunea să măsoare grozăvia celor întâmplate. Ce va fi deacum înainte? Va rămâne singur sau Anca se va întoarce și va reîncepe chinul? Anca e totuși femeia lui, ființa lângă care dormea în fiecare noapte, îi auzea răsuflarea și bătaia inimii, îi simțea căldura trupului. „Ești o slugă, o slugă, o slugă...” Cuvintele acestea erau tot ale ei. Erau mai slabe sau mai puternice decât dulcea minciună a patului conjugal? Ignat Bunea nu poate încă să răspundă. Stă rezemat de grilajul de fier. Nu știe încotro să apuce. Ii e rușine să dea ochii cu colegii lui, îi e rușine și de muncitori, de țărani, de toată lumea îi e rușine. Se văzu deodată îngrozitor de singur, pustiit de o dorință neclară și dureroasă. Zări în praful drumului urma lăsată de cauciucurile mașinei și se pomeni strigând găuit:

— Anca... Anca...

Porni în goană pe șosea spre Reșița, privind năuc la cele două urme paralele ale roților cu înflorituri mărunte.

Se întoarse în amurg în cabina unei cisterne de păcură. Istovit, cu gura îmbăcsită de tutun, străpuns de o desnădejde goală, nesfârșită, intră în biroul lui Voinea. Se mai aflau acolo contabilul Medrea, Costache Spănu, și niște betonari. Voinea se ridică repede în picioare și întrebă săltând umărul:

— Bunea... ce-i cu tine, unde-ai fost? Vă rog, lăsați-ne singuri, tovarășe Spănu, am să vă chem pe urmă...

Oamenii se traseră către ușă. Costache Spănu rămase mai în urmă, puse mâna pe umărul lui Bunea, oftă adânc și ieși. Bunea zâmbi trist, își scoase bascul și-l puse încet pe masă, zicând:

— Am fost la Reșița, am vrut s'o văd, nu m'au lăsat. Acum, m'am întors. Ași vrea să-mi spui ce s'a întâmplat.

— S'a întâmplat, ceea ce trebuia să se întâmple, începu Voinea. Soția ta a făcut spionaj, cu Gașpar, cu Cortobius. Nu știu prea multe. Vom afla în curând. Cred că judeci limpede. Nu vreau să vorbesc despre sentimentele tale, te privesc. Te rog însă să ai încredere în noi, să birui durerea, și să-ți continui liniștit munca. Eu te prețuiesc și te iubesc. Nu mă bucur de nenorocirea ta, dar sunt sigur că am câștigat un om. Și când omul acesta e cinstit și curat, nu pot decât să-l îmbrățișez.

Cu stângăcie, Voinea cuprinse umerii lui Bunea și-l privi îndelung în ochi. Privirea lui Ignat era înlăcrimată. Spuse în șoaptă:

— Ași vrea să nu vă înșel pe niciunul. Totul e atât de îngrozitor... atât de... of, dragul meu Voinea...

Pe sală se azeau tropăituri, râsete, frânturi de vorbe. Șefii de sectoare și maiștrii se adunau pentru ședința obișnuită de seară.

8

Mladin încercase de câteva ori să iasă din casă. Se ducea până la fereastră, dădea perdeaua de stambă laoparte și privea copacii înfloriți din ogradă, apoi mai departe, geana de pădure și cerul foarte înalt. Decând locuia la mama Sofia nu se uitase niciodată pe fereastră și acum era uimit de frumusețea priveliștei. În zare, munții albaștri semănau cu cei dintr'o cadră veche din casa copilăriei. Mai lipseau moara de apă, pustie și galbenă, cu zidurile mâncate de vreme, și ciobanul tolănit pe pajiște, și oile ca niște ghemotoace fumurii. Toate acestea încăpeau bine pe câteva palme de pânză. Dar aici, din cuprinsul nesfârșit al ferestrei, lipsea ceea ce era mai de seamă în Corund: șantierul. El se întindea dincolo de dealul cu vișini. Dacă l-ar fi putut vedea, poate că Mladin ar fi îndurat mai ușor apăsarea zidurilor și liniștea desăvârșită a casei. Dimineața tușise și scupase sânge mult. Mai mult ca niciodată. Ii șoptise lui Voinea că va veni mai târziu la șantier, dar își dădea seama că boala se pregătea să-l înhațe cu furie. Plămânul drept părea că se strânge și se umflă, apăsând în coastă. Și de câte ori se umfla, Mladin avea senzația că ceva se rupe în el, că ar fi de ajuns un efort pentru a svârli afară bucata de carne putredă. Nu se mai temea și era sigur că peste câteva ceasuri de odihnă va putea ieși din casă și va intra în tunel. Avea chiar impresia că pe șantier totul se oprișe și că numai prezența lui ar fi dat viață.

mașinilor, iar fi desmorțit mâinile oamenilor. De câteva ori încercase să se înbrace, dar îl prindea amețeala și se așeza pe marginea patului, gâfâind. „Mai stau un ceas, își spunea, încă un ceas și va fi mai bine. Vom termina în curând tunelul și atunci mă voi duce la doctor. Neapărat mă voi duce”. Bucuros că luase această hotărâre se așeză cu fața în sus și începu să viseze zâmbind, până când un nou val de tuse îl năpădea. Se gândea la Rujița, la dragostea lor, la vremea când or începe să-și amintească amândoi de Corund, de ceasurile de trudă și bucurie. În mijlocul unui asemenea răstimp de liniște se auziră bătăi ușoare în ușă și Rujița Peia intră, cu ochii mari, întrebători. Ii prinse mâinile fierbinți și umede și se așeză tăcută pe marginea patului. Nevoind să-i lase timp să-și dea seama de starea lui, Mladin zise cu o veselie aproape nefirească :

— Tocmai acum aveam de gând să vin la tunel. Ce-i pe acolo ? Mi se pare că nu v'am văzut de un veac.

— Tu ești fierbinte tare, Victore, spuse Rujița ca și când nici n'ar fi auzit vorbele lui. Mă duc să aduc doctorul.

— Nu, strigă Mladin înălțând capul de pe pernă. Nu am nimic. Am fost puțin trudit, acum mă simt bine. Rujița, stai cuminte, lasă-mă să mă uit la tine, îmi era tare dor. Așa...

Ii mângâia mâinile, respirând ușor, cu prudență, de teamă să nu tușească. Rujița cerceta camera cu o privire liniștită. Își opri ochii asupra unei sticlețe de pe masă. Intinse mâna, o luă și căută eticheta. Întrebă :

— Ce-i asta ?

— O, fleacuri, niște picături întăritoare, dă-le'ncolo. Ai văzut tu ? I-am prins, Rujița, asta e acum important. Cred că șantierul fierbe. Tu nu te bucuri ?

— Nu m'am desmeticit încă. Mi se pare o poveste fantastică. Trăiam între oamenii aceștia, le strângeam mâinile și ei unelteau împotriva noastră. Nu pot, nu pot să înțeleg. Și femeia aceea, nevasta lui Bunea...

Mladin zâmbi și zise îngândurat :

— Da, e de neînchipuit și totuși foarte firesc. Fiecare cărămidă pusă de noi îi doare, pentru că le zidește lor mormântul. Acum sunt nerăbdător să cunosc toată înjghebarea lor, să văd de unde pornea, până unde se întindea.

Se ridică în capul oaselor. Obrazul i se făcuse mic de tot, și deaceea ochii păreau nespun de mari. Continuă să vorbească răsuflând greu.

— Știi, e foarte important pentru noi Rujița, să cunoaștem totul. Suntem oameni mărunți, asemenea cu alte milioane din țara asta, dar fiecare apărăm viața tuturor. Lor nu le intră în cap, nu pot pricepe că s'a schimbat ceva pe pământurile astea. Își închipue că e vorba de o stăpânire trecătoare și așteaptă să ne încalce iară.

Cu mâna dreaptă strângea nervos faldurile păturii cu care era acoperit și-și trecea limba peste buzele arse de febră.

— Nu, nu, imperialiștii nu pot renunța la petrol, la grâu, la lemn, nu pot renunța la milioanele de sclavi. Rujița, avem nevoie de putere multă, oh, să nu închidem ochii nicio clipă. Ar fi bine să te duci, voi veni și eu curând...

Mladin simțea că se apropie un nou val de tuse. Strângea tare mâna fetei care îl privea înspăimântată. Aplecându-se către fruntea lui albă, zise încet :

— Dece mă alungi? Vreau să rămân cu tine. Trebuie să pleci nu mai poți aștepta. Victore, ascultă, eu nu pot trăi fără tine...

Zâmbi ușor, jenată de această mărturisire și adaugă :

— Nu, ești bolnav și nu te iubesc așa, trebuie să te faci bine, să te odihnești. Mă duc să vorbesc cu Voinea, să cerem o mașină la Reșița, chiar acum. Așa, mă ascuți?

Mladin își apăsă pieptul cu mâna. Ochii i se roteau nefiresc către ungherele întunecate ale încăperii. Zise cu o ușoară mânie :

— Încă nu! Dece-ai venit? Este de lucru mult la tunel, la carieră. Rujița, voi pleca, am să mă duc la doctor. Nu-i spune nimic lui Voinea. Cu ce m'ar putea ajuta el? Vreau să termin tunelul și voi pleca.

Rujița se ridică în picioare. Părea împietrită. Își trecu mâna peste frunte și șopti :

— Uite, îți fac pe plac, mă duc...

Îi strânse ușor mâna și se îndreptă spre ușă. Mladin o privi și se înfioră. I se păru deodată neînchipuit de frumoasă, cu părul răvășit, cu brațele subțiri și lungi. Nu semăna cu nicio altă femeie. Rujița ieși, dar după o clipă deschise iară ușa și aplecându-se puțin, rosti tremurând încet buzele :

— Să știi că-mi ești drag tare. Auzi?

Mladin sări la fereastră și o văzu stând de vorbă cu mama Sofia. Bătrâna își acoperise gura cu palma și clătina încet din cap. Turburat, Mladin se așeză iar în pat. Își aduse aminte de vorbele Rujiței : „ești bolnav și nu te mai iubesc așa”. Glumise de bună seamă, dar era oare cu puțință ca boala să nu stea în calea dragostei ca un pod fărâmat? Pentru întâia oară Mladin se muștră, își biciuiește greșeala de a nu-și fi îngrijit sănătatea încă de atunci, din patruzeci și șase când ea se ivise, încolțise în culcușul cald al pieptului unde aștepta din anii copilăriei lui amare.

Aruncă iar pătura la o parte, coborî picioarele din pat și rosti cu furie stăpânită : „Nu, mă voi face bine, mă voi face bine”. Dar tusea care aștepta în marginea pieptului, năvăli, strivind și împrôscând cu sânge porunca aceasta târzie.

Către seară se simți mai liniștit, se îmbracă și ieși pe funiș, de teamă să n'o întâlnească pe mama Sofia. Se duse întins la baraj. Răcoarea blândă și mirosul tare de flori ce venea din grădini, îl înviorau. În dreptul cantinei șantierului, își aduse aminte că-i era tare foame. Dar pași înainte la deal. Ferestrele barăcilor se luminau una câte una și Mladin se bucura întâlnind înfațișarea obișnuită a înserărilor dela Mujna. De departe, dinspre școala de calificare plutea un cântec tineresc, mai încet, mai tare, după unduirea văzduhului. Apoi, geamătul cunoscut al șantierului, mirosul de cărămidă și carbid. La tunel se aprinseseră luminile.

— Noroc bun, strigă Smolă, care se spăla pe mâini în gura tunelului. Unde fost azi? Am avut dor de dumneata.

— Cum merge? Întrebă Mladin strângându-i mâna udă.

— Fain, fain, în doi zile luăm aparat la spinare și plecăm.

În tunel se turna betonul. Mislea era ascuns până la brâu în groapa în care se arătau cofrajele ude. În bătaia slabă a becului, chipul lui părea supt și verzui. Cineva lucra cu un perforator și-l făcea să păcăne rar, dar destul de tare pentru ca oamenii să nu-și poată auzi vorba. Vancu ieși și el dintr'un ungher și veni către Mladin. Ii spuse tare, în ureche :

— Acum e uscat, merge bine. Mai avem o zonă păcătoasă și ieșim la lumină.

— Aici văd că ați pătruns mai mult, zise Mladin privind în sus.

— Am găsit niște goluri în beton și am distrus mai adânc, să văd dacă nu cumva s'a turnat greșit, dar era numai o porțiune mică. S'a folosit un agregat prea mare.

— Asta ne întârzie, nu-i așa ?

— Da, răspunse Vancu, trebuie să facem un efort în plus. Acolo sus se toarnă greu. S'a dus Voinea să mai aducă câțiva betonari.

— Și sudura trebuie terminată.

— Smola va lucra toată noaptea.

Mladin rămase gânditor. Iși dădea seama că în ceasul acesta era nevoie de el. Poate c'ar fi trebuit să intre în tunel, dar asta ar fi adus prăbușirea. Se uită în ochii lui Vancu și rosti :

— Aș vrea să vă ajut, dar sunt foarte obosit. Roagă-l pe Gligor să stea în noaptea asta cu Smola.

Porni grăbit spre cantină. În drum se abătu pe la compresor unde nădăduia să-l afile pe Vălătuc. Simțea nevoia să-i caute în seara asta pe toți tovarășii lui apropiați. Lipsise de pe șantier o singură zi, dar avea impresia că în răstimpul acesta se petrecuseră aici fapte noi, că oamenii începeau să-l uite. Merse printre mobilele de piatră, orbecăind, împiedecându-se. Nu mai cunoștea nici drumul obișnuit, dacă nu cumva s'a rătăcit deabinelea și va umbla până la ziuă, ca un străin. Dar o auzi îndată pe Verona cântând încet în ușa barăcii. Pompele suflau greoi, ritmic, ca un om care se chinue cu o povară mare. Pătruns în frântura de lumină galbenă ce străbătea prin ușă, Mladin spuse :

— Bună seara, ce faci tu, fată ?

Verona se opri din cântec și veni spre el.

— Cânt să-mi treacă de urât, mă îngân cu mașinile. Dar unde ai pornit singurel ?

Mladin nu răspunse. Intră în baraca potopită de o căldură umedă, unsuroasă, și privi cazanele negre cu o curiozitate blândă, ca și cum le-ar fi văzut pentru întâia pară. Cercetă manometrele cu acele svâcnind ușor, în bătaia pistoanelor.

— Pe unde-i tovarășul Vălătuc, întrebă Mladin într'un târziu.

— La sindicat, îl aștept să mă schimbe. E târzior, se vede că l-au prins treburile. M'a chemat Crișan. Au venit niște moși de-ai lui din munte, porniți să ajungă la nuntă, dar au umblat mult pe drum. D'apoi și așa nuntă ca a noastră !

Răse încetisor și făcu un semn nelămurit cu mâna. Nu era mâhnită, ci mai degrabă stăpânită de nerăbdare, de o grabă care nu era în firea ei. La piept, în buzunarul salopetei, își prinsese câteva flori galbene, care acum stăteau pleoștite, cu obrazul lor gingaș veștejit și trist. Verona se sui pe o

scăriță de metal, se uită cu ochii micșorați la nivela de ulei, apoi, îndreptându-și trupul, spuse zâmbind:

— Mă cam fură afurisita, mănâncă mult, de, mașină veche... O auzi cum răsuflă? Ca un om cu bojocii betegi...

Mladin tresări. Auzise doar cele din urmă cuvinte ale Veronei și i se părea că sunt rostite anume pentru el. Zise cu o veselie prefăcută:

— S'o aruncăm dacă-i beteagă, ce zici tu, fată?

Verona dădu din cap și-și șterse mâinile de pieptii saloptei.

— Cum s'o aruncăm, tovarășe? O ajutăm noi să meargă, o curățim și o ungem, îi dăm ulei bun. Măine, poimăine, scoatem cazanul și-l ciocănim de piatră. S'o vezi pe urmă cum mai sburdă.

Tăcu câteva clipe, coborî scara, veni foarte aproape de Mladin care cerceta graficul economiilor de combustibil, și zise:

— Tovarășe Mladin, mi-ai făgăduit cândva, c'o să mă trimiteți la Reșița, la școală. Am aflat că a început școala de mecanici la motoarele electrice.

— Da, ți-am făgăduit, zise Mladin. Te înduri să pleci? Il lași pe Crișan?

— Crișan mă așteaptă, și el mă îndeamnă să mă duc. Se cheamă că de asta ne-am luat, să ne ajutorăm, să ne sprijinim unul pe altul și să ne facem viața mai frumoasă. Că dacă omul rămâne așa, eu un biet ajutor de mecanic iar el un țaran, înseamnă că ne-am oprit în loc și-o să îmbătrânim degeaba.

— Bine fată, să vorbim cu tovarășul Vălătuc, să cerem dela uzină un om și să te duci.

— Când mă duc, tovarășe?

— Ei, încetișor, încetișor, să sfârșim tunelul, să ne mai limpezim.

Verona rămase în prag. Pășind pe cărarea întunecată, Mladin o auzi iar cântând. Deși înceată, vocea ei plutea pe deasupra geamătului compresoarelor, ca un semn al sufletului ei neînfrânt de măruntele necazuri ale șantierului. Cele câteva clipe de popas lângă ființa aceasta cu aripile pregătite pentru un nou sbor îi alungaseră și lui ușoarele neliniști. Totul merge înainte, oamenii visează, se luptă pentru o viață nouă, se arată grăbiți să calce pe fiecare prag ce li se iveau în cale. Verona îi vorbise lui, amintindu-i de cele mai de seamă dintre rosturile pe care le avea pe acest șantier. Să simtă dorurile oamenilor, să-i împingă înainte, să le sprijine pasul șovăelnic, să-i ia de mână și să-i poarte către lumina ce crește în depărtare. Și acum, în clipa aceasta, Mladin înțelege că boala lui e un dușman ce trebuie înfrânt. Dacă el se va lăsa zdrobit de acest dușman, dacă va nesocoti destrămarea propriei puteri, înseamnă să lipsească pe alții de ajutorul la care aveau dreptul, în schimbul unei îndolnice lupte cu trupul lui subrezit. Mladin hotărî ca peste câteva zile să se ducă la spitalul din Reșița. Mergând printre vișinii tineri, el se gândea la omul căruia ar trebui totuși să-i vorbească, să-i spuie răspicat despre ce este vorba. În minte îi răsări chipul lui Chirtoș. El trebuia să cunoască adevărul. Dela Reșița se va repezi la județeană, se va sfătui cu secretarul și vor alege omul care-l va înlocui la Corund. Hotărîrea venise ușor și toate cele ce aveau să urmeze se rânduiau în mintea lui cu o uimitoare liniște. Nu-și dădea seama ce anume fapte ușuraseră sfârșitul unei lupte îndelungate cu propria suferință, dar trăia senzația că șantierul intră acum într-o fază nouă, mai liniștită, și el trebuia să

folosească această liniște așa cum, în tranșee, ostașii se odihnesc câteva clipe între două bătălii. Privi de pe deal satul cu luminile lui palide, și pentru prima oară cântecul megafoanelor îi pătrundea în inimă și suna pentru el, pentru toate nădejile ce începeau să capete ființă, dincolo de suferință, dincolo de teamă.

9

Pe la amiază sosită la șantier într'un automobil mare, negru, profesorul Prale, inginerul Vorobchin, directorul Chirtoș și tâlmaciul. La administrație fură întâmpinați de contabilul Medrea, care, făcând plecăciuni și zâmbind cu supunere, le spuse că tehnicienii se află la tunel. Tăcuți, porniră într'acolo. Barajul era scaldat în soare și pe metereze nu se vedea nici un om. Doar mai departe, printre grămezile de rocă vântată, se perindau grupuri de oameni, care împingeau la vagonete. În gura tunelului câțiva betonieri se odihneau tolăniți pe rogojini. Fără să întrebe pe cineva, vizitatorii intrară în tunel. Chirtoș, mic și îndesat, într'un costum de doc verzuț, păși înainte în chip de gazdă. Prale și Vorobchin se poftiră câteva clipe unul pe altul apoi, zâmbind, intrară amândoi deodată, frecându-și umerii. În fund se zăreau în flacăra sudurii umbrele inginerilor aplecați peste armăturile metalice. Surprinși, se opriră o clipă din lucru. Chirtoș strigă :

— Noroc bun, măi prunci ! Iată, am venit cu tot alaiul.

Vancu se repezi la profesorul Prale, îi strânse mâna cu putere și stătu așa de aproape de obrazul bătrânului, încât părea gata să-l sărute. Se învălămășiră o clipă, emoționați, pătrunși cu toții de o bucurie puternică. Chirtoș se învârtea într'una și prindea pe fiecare în privirea lui iute, iscoditoare.

— Cum merge, dragii mei, întrebă Prale privind pereții sgrunțuroși.

Vorobchin se aplecase și cerceta legăturile metalice. Voinea zise :

— Mai distrugem vreo cinci metri. N'am mai găsit apă, dar consolidăm fundația.

— Ce dozaj de ciment ați făcut, întrebă Vorobchin.

— Două sute cincizeci, spuse tare Vancu.

Vorobchin cumpăni o clipă, își potrivi ochelarii și zise :

— Mergeți la două sute optzeci, chiar la trei sute. Pe punctul acesta se sprijină cea mai mare greutate, avem nevoie de o rezistență mare. Puteți pune agregate inferioare dacă vă temeți să nu depășiți devizul... V'am reparatizat ieri încă zece vagoane ciment, adăugă privind spre Chirtoș.

Vancu veni mai aproape, privi spre tâlmaci și spuse :

— Vom mări dozajul la placă, vom pune și var hidraulic, avem agregate bune în cariera noastră, nu se pune problema asta.

— Când terminați, întrebă Chirtoș.

— Tovarășul Vancu și-a luat angajamentul că termină în șapte zile. Azi, e a patra, zise Voinea.

— Da, vom termina, sări Vancu, poate chiar și peste două zile. Ne-au împins sudorii înainte, au lucrat fără întrerupere.

— Mladin pe unde este, mai întrebă directorul uzinelor.

— Se odihnește, a lucrat azi noapte. Să-l chemăm. Dacă ar ști că ați venit, ar sbura.

Chirtoș ridică ușor mâna :

— Lasă-l, lasă-l, vom avea vreme să-l vedem.

Prale făcuse câțiva pași în întuneric și pipăia cu mâinile pereții de beton. Intorcându-se, zise :

— Așa-i că am avut dreptate ? A fost chiar mai simplu decât ne așteptam. Ce spui, Vancule ?

— Chiar așa de simplu n'a fost, pe la mijloc mă cam speriasem, dădusem de niște găuri și-am spart până sus la armătura orizontală. Nu era numai infiltrația normală. Ea a fost ajutată și de o porozitate prea mare. Nu mi se pare întâmplător acest lucru.

Chirtoș îl bătu pe spate și spuse :

— Nimic nu e întâmplător, frate, acum vedem bine și știm cine voia să ne distrugă.

Tăcură. Ieșiră din tunel și porniră spre aripa dreaptă a barajului. Chirtoș se interesează de organizarea lucrului la tunel.

— Am făcut trei echipe, spuse Voinea. Dar oamenii n'au ținut seamă de această împărțire. Unii au stat patruzecișiopt de ore la betoniere sau în tunel. Nu i-am putut împiedeca. Smola e tartor aici !

Cehul ieși dintr'o baracă. Avea pe umeri un cojocel murdar de var.

— Iată-l, făcu Voinea chemându-l.

— Noroc bun, strigă Smola, aburcându-și cojocelul. Este bun că venit vedeți la noi.

Râdea arătându-și dinții mari. Se îndreptă spre Vorobchin și deodată începu să vorbească rusește. Mirat, inginerul sovietic se opri. Răspunse blând și discuta câteva clipe. La un moment dat Vorobchin răsă tare, răsă și tălmaciul, Smola făcuse pe semne o glumă. Intorcându-se către ceilalți, sudorul îi lămurii :

— Eu fost prizonier la Uniune, acolo învățat faci treabă bună. Eh, eh, dacă nu avut dor de pământ dela țară, nu veneai...

Voinea îl luă de braț și zise cu supărare prefăcută :

— Și nouă dece nu ne-ai spus până acum, Smola ?

— Ei, ce să spui, asta la sufletul meu este...

Prale vorbea încet cu Vorobchin și tălmaciul traducea. Inginerul sovietic arăta ceva în depărtare, spre Gropșoara. Slatcu mergea în urma lor și asculta atent.

Nimeni nu adusese încă vorba despre descoperirea spionilor, și Voinea ardea de nerăbdare să afle noutăți. Ii spuse încet lui Chirtoș :

— Ei, acum ne-am lămurit, tovarășe director. Ați văzut ce cinste pentru Corundul nostru ?

Chirtoș dădu din cap și ochii îi luciră. Zise :

— Ați aflat de Candrea ?

Inginerii făcură ochii mari. Directorul zâmbi și spuse cu amărăciune :

— Domnișorul acesta care cerea anchetă, tuna și fulgera, nu era mai breaz ca...

Cei care ascultau erau înmărmuriți... Vancu își freca obrazul în neștire. Voinea întrebă încruntat :

— Inginerul Candrea ?

— Da, da, inginerul Candrea, omul de suflet care ni l-a trimis pe Gașpar.

Pe măsură ce se gândea, Vancu simțea o lumină puternică pătrunzându-i în minte. Noțiuni și fapte, asupra cărora nu stăruise niciodată în-deajuns, căpătau forme noi, creșteau, se limpezeau. Iată dușmanul în pute-

rea căruia nu credea, iată chipul hâd al morții, al distrugerii, al neantului. Gașpar, Cortobius, Isbășoiu, Candrea, se topeau într-o singură ființă, nu se mai puteau desluși caractere și atitudini izolate. Iar făptura această înspăimântătoare înghițea în hădoșenia ei până și ochii frumoși ai Ancăi, părul și mâinile ei, împodobindu-se cu ispitele veșnice ale naturii.

Vancu văzu deodată că rămăsese mult în urma grupului și alergă să-l ajungă. Acum, dorea să vorbească, să afle, să desbată această neînchipuită întâmplare.

Intrară cu toții în răcoarea umedă a sectorului aripei drepte.

Mama Sofia simțise încă de dimineață că ceva neobișnuit se petrece. Mai întâi auzi niște gemete ușoare. A ascultat la ușă o bucată de vreme, a încercat să se uite pe gaura cheii, dar îndată o liniște desăvârșită se făcu în cămăruța lui Mladin. Bătrâna a stat apoi de vorbă cu o vecină în poartă, mărunțind tot felul de fapte, dar gândul îi fugea într-una către odaia secretarului. Indată după amiază bătu încet în ușă. Cana cu lapte îi tremura în mână. Se auzea un horecăt ușor, și Mladin nu răspunse. Mama Sofia mai bătu odată și zise :

— Vreau să-ți dau laptele, drăguțule...

— Mai târziu, mai târziu, se auziră vorbele stinse.

Mama Sofia se așeză pe un scăunel foarte aproape de ușă și rămase așa multă vreme, cu cana între mâini, legănându-se într-o nelămurită așteptare.

Către seară se auzi cheia învârtindu-se în broască și Mladin se ivi cu obrazul pământiu, cu ochii aprinși. Mama Sofia duse mâna la gură și nu putu rosti nici un cuvânt. Mladin zise încet, dar parcă porunceă, erau aspre vorbele lui :

— Du-te, caută-l pe tovarășul Voinea, spune-i să vie până aici, du-te...

— Mamă, drăguțule, încercă Sofia să vie către el, dar Mladin întinse mâna și mai zise odată :

— Du-te, mamă Sofia...

Bătrâna așeză cana pe podea, își băgă cu un gest obișnuit părul dela tâmple sub tulpă și porni pe uliță către șantier. Mergea târșindu-și papucii prin pulberea umedă și-și tot ștergea ochii cu podul palmei. Nu prea cunoștea drumurile la Mujna și nici nu putea ști unde se află la ceasul acela șeful șantierului. Cineva îi spusese că toată lumea este adunată între barăci, pe platou, c'au venit niște domni mari dela Reșița și le vorbesc muncitorilor. Mama Sofia o luă într'acolo, călăuzită de câteva luminițe care se luptau cu ziua ce murea.

Intr'adevăr, în fața barăcii administrației, erau adunați muncitorii din schimbul de zi de pe sectoarele barajului. Pe puntea de lemn care trecea peste șanțul unei conducte de apă stăteau strânși unul lângă altul, Prale, Vorobchin, Voinea, Vălătuc și alții. Chirtoș vorbea. Mâinile lui scurte se agitau și vântul de seară îi răvășea părul puținel. Mulțimea îl asculta în liniște dar adesea, prin rândurile ei, trecea ca un vuet de șoaapte.

— Am prins sălbăticiunile, tovarăși, spunea Chirtoș cu glas înalt. Le-am prins pe când voiau să ne apuce de gâtlee, să ne ucidă, să ne piardă. Voi munceați din greu să ridicați hidrocentrala, să luminați valea, să vă luminați viața și ei întindeau din întunec ghiarele lor tâlhărești...

Mulțimea se clătina sub lumina încă slabă a reflectorului. Onuț era în preajma punții, cu capul gol, cu gura puțin căscată. Lângă el, Costache Spănu se lăsa când pe o cismă, când pe alta. Vălătuc privea în pământ. Mai departe, Moisă Galdău, în mijlocul unui grup de flăcăi, își înălța nasul ascuțit și corioat. Din vreme în vreme răsbătea câte un glas rășleț, mânios și turbure :

— Pe popă să ni-l fi dat nouă, să-l...

— Ne ducem în munte, după Caliga și după neamț...

— Tăceți, auziți...

Vorba lui Chirtoș spărgea umbrele care se încăreau pe platou, mâna lui amenința dușmanul care parcă se afla undeva, foarte departe, peste munții întunecați :

— Le spunem noi de-aici, oamenii din valea asta a Corundului, că ura și puterea noastră sunt mai tari decât banii lor. Le spunem dușmanilor de aici și celor de peste mări și țări, le spunem : măi tâlharilor, astâmpărați-vă, trăgeți-vă la casele voastre, că pielea noastră tăbăcită cu veacul de amaruri, nu mai suferă minciunile voastre. Iar de vă prindem, soarele vostru de turbați, în fundul pământului vă băgăm, cu toți spionii, cu tâlharii, cu toate slugile voastre...

Mulțimea vui iară și cineva strigă dinspre fierărie :

— Trăiască Partidul nostru, trăiască Patria noastră...

Câteva clipe ținu frământarea de glasuri, apoi în lumina reflectorului, se înălță o mână și cineva strigă :

— Tovarășul inginer Anatolii Mironovici Vorobchin vrea să ne spuie câteva cuvinte...

De astă dată dinspre grupul lui Moisă Galdău izbucniră aplauzele, apoi se întinseră până departe către costișa cu vișini. Vorobchin așteptă câteva clipe, își potrive ochelarii și începu cu glas stăpânit, dar puternic. După fiecare frază, tâlmaciul își înălța capul, silindu-se să ridice cât mai sus vocea sa subțirică :

— Tovarășii corundeni, vă felicit pentru victoria dobândită... apărați și mai departe construcțiile, apărați viața voastră și a familiilor voastre.

Se făcuse liniște mare de se auzea și șuerul vântului prin scândurile barăcilor. Și iară pluti glasul lui Vorobchin :

— Curând lumina se va aprinde în valea voastră. Eu, ca inginer sovietic care am venit să muncesc în gospodăria voastră, mă bucur de această izbândă. Imi aduc aminte de tinerețea mea, de vremea când dușmanii s'au năpustit asupra patriei mele cu gând să stingă focul revoluției. Dar noi i-am nimicit și am înălțat patria noastră socialistă, am făcut din ea o cetate pe care nicio putere din lume nu mai îndrăznește s'o atingă.

— Trăiască Uniunea Sovietică, răsună strigătul lui Galdău și platoul se potopi deodată cu aplauze.

— Asta înseamnă că atunci când muncitorii și țăranii se unesc și luptă pentru viața și libertatea lor, toți dușmanii din lume nu-i pot birui. Să trăiți și vă doresc să terminați cât mai curând hidrocentrala din Corund, să vă bucurați de lumina ei, tineri constructori ai socialismului...

Aplaudând, mulțimea se undui către puncte, se destrămă, cuprinzând în mijlocul ei grupul conducătorilor. Moisă Galdău își făcu loc, sări în șanț și de-acolo îi strigă lui Vălătuc :

— Tovarășe, numai două vorbe vreau să spun, numai două.

Vălătuc îi întinse mâna, îl trase pe puncte și ridicându-și șapca, liniști mulțimea. Cu voce tremurată, Galdău zise :

— Dușmanii i-au nimicit gospodăria tovarășului Onuț... Tovarăși..

— Tăceți, ascultați, se auzi o voce groasă.

Incet, mulțimea se potoli și Moisă Galdău strigă :

— În numele tineretului corundean, chem pe tovarăși să-i ridicăm grajdul și casa, să muncim ziua și noaptea, în ceasurile libere...

— Da, da, așa-i bine, bre, strigă Spănu.

Infierbântat, Moisă Galdău ridică pumnul drept :

— Rugăm șantierul să ne ajute cu ce s'o putea, să le arătăm tâlhărilor că noi ținem unii la alții și avem să-i facem lui Onuț o gospodărie mai frumoasă decât a fost...

— Aducem lemn din' pădure, hai, care vreți, rosti tun flăcău.

Vălătuc închișe adunarea cu câteva cuvinte care se pierdură în vuetul de glasuri. Galdău sări pe tapșan. Onuț se opri în fața lui, îl cuprinse de grumaz și băgui :

— Măi pruncule, măi otemistule, of, dragul tatii...

Răsufla greu și'n ochi îi tremura o lacrimă. Dinspre baraca fierăriei, izbucni „Imnul Tineretului”. Cântau flăcăii din Corund. Li se alăturară cei dela școala de calificare. Melodia se limpezi și cuprinse valea. Cineva purta reflectorul pe deasupra capetelor, luminând șepci, căciuli, pălării și basmale care se înfrământau, se înălțau sau piereau în umbra mulțimii.

Mama Sofia ajunsese pe platou către sfârșitul adunării. Se opri lângă niște femei și ascultă cu mâna la gură, căutându-l din ochi pe Voinea. Dar privirea ei nu putea străbate până la puncte. Când adunarea începuse să se desfacă, ea porni cu greu, fără țintă, spre locul unde bănuia c'ar putea fi șeful șantierului. Intr'un târziu o zări pe Rujița Peia stând de vorbă cu Vancu. Se apropiă de ea, o apucă de mânecă și-i spuse în șoaptă :

— Fata mamei, veniți iute, că-i rău...

Bănuind, Rujița încremeni. Mama Sofia mai zise :

— M'a trimis să-l caut pe tovarășul Voinea. Să-l aduc numaidecât.

Rujița strigă nefiresc de tare :

— Dragoș, Dragoș, ascultă...

Voinea îi spuse ceva în șoaptă lui Chirtoș, apoi o luă pe mama Sofia de braț și porniră iute spre cărarea dintre vișini. Rujița mergea înainte, aproape în fugă.

Când intrară în casă, Mladin stătea pe marginea patului. Pe fundul unui lighean care ieșea pe jumătate de sub pat, se vedea sânge. Rujița cuprinse mâinile lui Mladin, apoi îi mângâie fruntea umedă. Voinea trase ligheanul și întrebă năucit :

— Ce-i asta ?

— Sânge, mamă, sânge, nu vezi, spuse mama Sofia plângând.

Mladin ridică mâna și zâmbi chinuit :

— Nu vă speriați, nu-i nimic...

— Hemoptizie, șopti Rujița.

Voinea stătea chircit pe podea. Spuse, punând mâna pe genunchii lui Mladin :

— Cum ? Nu se poate. De unde ? Victore, ce-i cu tine, de ce nu ne-ai spus ? Rujița, tu ai știut ?

Rujița nu răspunse. Plecă doar privirea, cu durere. Voinea își reveni. Se ridică și zise hotărît :

— La Reșița, numaidecât... Rămâi aici, Rujița. Mă duc să vorbesc cu Chirtoș.

Mladin tresări. Nu știa că venise directorul. Zise :

— Stai... nu te duce nicăieri. Asta ne privește pe noi. La Reșița mă voi duce mâine, nu acum... mi-a trecut, Voinea, te rog, ascultă-mă.

Dar nu mai putu vorbi. Tusea îl înecă. Inchise ochii și-și acoperi fața cu mâinile. Voinea ieși urmat de mama Sofia. Palidă, Rujița cuprinsese genunchii lui Mladin. După ce se liniști, acesta îi puse mâna pe obraji și șopti :

— Poate voi pleca în noaptea asta... mă voi întoarce curând... tu nu fi mahnită. Ași fi vrut să mai pot rămâne, să terminăm tunelul.. Îmi ești dragă tare Rujița, dă-mi, dă-mi mâinile...

Intr'un târziu, Rujița zise privind în pământ :

— De ce te-am ascultat, de ce ? Trebuia să le fi spus, demult trebuia să le fi spus.

— Nu, asta e durerea mea, numai a mea, e durerea veche, un dușman de care n'am ținut seamă. La ce mi-ar fi folosit dacă știau ? N'am putut pleca, lupta era în toi. Iar acum, uite... Viața mea e aici. Și tu ești aici. Nu-ți pot cere nimic... singură inima ta te va călăuzi. Să nu uiți ceasul acela, noaptea aceea, să n'o uiți...

Inchise ochii și rămase liniștit, parcă nici nu mai sufla. Rujița clipi de câteva ori pentru a-și înfrânge lacrimile, apoi zise cu convingere :

— Victor, și șantierul și oamenii te vor aștepta. Te vei face bine. Îmi ești drag, drag tare, înima mea e cu tine, nimeni nu ne poate despărți...

Îl sărută pe gură, pe frunte, pe obrajii topiți. Rămaseră tăcuți pe marginea patului. Un greier începu să țârâie, la început rar, cu teamă, apoi stăpânind singur liniștea odăii.

Peste puțină vreme, mașina cea mare a uzinei opri în fața casei. Chirtoș se dădu jos cu grabă, intră în odaie, cuprinsă amândouă mâinile lui Mladin și zise :

— Hai frate, mergem la spital, ne-om răfui pe urmă... Te-ai ascuns, și uite, ai căzut, frate Mladin... Las'că te facem noi sănătos, și-ți legăm mâinile, să te astâmperi.

Îi mai mângâie odată fruntea, apoi îi făcu semn Rujiței să iasă în tindă :

— Ascultă, măi Rujița, începu directorul cu vocea scăzută, în întunericul tindei. Să nu te lauzi cu tăcerea ta ; dacă ai fi fiata mea te-aș muștrului cum știu eu. Ce fel de dragoste e asta ? Numai burghezii și sălbaticii înțeleg așa dragostea. Credeai că-l ajuți ? Uite-l, adună-i viața din lighean. Ți-ași dori să fii fericită, dar mi-e teamă ; du-te cu el, mâine de dimineață treci pe la uzină să iei bani, cumpără tot ce trebuie. Să știi că nu te iert,... nu, nu, nu te iert.

O împinse ușurel cu mâna spre ușă. Rujița strângea doar buzele și tremura din tot trupul. Spuse cu glas sfârșit :

— El a fost mai puternic decât noi..

Plecarea lui Mladin se petrecu în liniște. Rujița l-a ajutat să se îmbrace. Mama Sofia veni suspinând cu o cană cu lapte. Bolnavul o luă zâmbind, o duse la gură, dar nu bău ci doar atinse laptele cu buzele. Voinea îi spunea Rujiței în șoaptă :

— Du-te cu el, rămâi câteva zile la Reșița, telefonează-mi.

Motorul duduia încetișor și farurile luminau ulița până în vale, la pod. Vorobchin era lângă șofer. Când se ivi Mladin, ținut de brațe de Rujița și de Voinea, el se dădu jos, deschise ușa din spate a mașinei, apoi strânse mâna bolnavului, învăluindu-l în privirea sa blândă. Mladin puse piciorul pe scară, dar se întoarse iute, întinse mâinile în întuneric după mama Sofia și o îmbrățișă. Apoi apucă mâna lui Voinea și ținând-o între ale sale, zise :

— Dragoș, aveți grijă, atenție la aripa dreaptă.. vorbește cu Vălă-tuc și trimiteți-o pe Verona la școală, la Reșița. Ocupă-te de Crișan Modorcea. Măine va veni Gruî aici, stați de vorbă cu el. La Turia au început să meargă bine lucrurile. Să le dați cărți și dacă vrei, o sticlă de coniac pentru Pahonțu..

Răse ca un copil și se urcă în mașină. Portierele se trântiră cu putere și farurile clipiră, întărindu-și lumina. Peste sfârșitul motorului, veni din vale cântecul metalic al megafoanelor.

În aceeași noapte, Chirtoș și tâlmaciul pleacă cu „Jeep”ul lui Marin la Reșița. În cele două ceasuri cât a mai stat pe șantier, directorul uzinelor a fost mândros. Se închisese cu Dragoș Voinea în birou și-i vorbise ca un părinte aspru. Iși plimba trupul mic și gros și zicea :

— N'ai văzut durerea care se sbuciuma sub nasul dumatăle. L-ai lăsat să se ucidă muncind, când puteai să-l ajuți, să ne ceri nouă să-l ajutăm.

Voinea ascultă cu capul plecat și-și mișca des umărul. El însuși părea acum bolnav, tot sângele-i fugise din obraji. Încercă totuși să se apere :

— N'am știut. Când îl vedeam trudit, îl trimeteam acasă. Ce puteam face mai mult ? S'a ascuns, niciodată nu mi-a vorbit despre boala lui. Cred că nu i-a spus nici Rujiței Peia, și doar se iubeau, aveau să se căsătorească în curând. Mă judeci prea aspru, tovarășe director.

Mai împlânzît, Chirtoș nu-l iertă :

— Ți-l închipui pe Mladin plângându-se ? Omul ăsta care nu trăia decât pentru alții ? Frate Voinea, iartă-mă, un comunist trebuie să vadă acolo unde alții nu pot desluși. Șantier, pietroaie și mașini, ordine, disciplină, muncă fără preget. Dar oamenii ? Mladin s'a luptat cu dumneata ca să aducă niște cărți și ziare. Iată încotro se îndreptă el, iată unde bătea inima lui. Nu era inginer, nu era un intelectual, dar pentru el slova, învățătura, gândirea, însemnau miezul vieții. El privea dincolo de pietre și vedea foarte departe, acolo unde alții nu văd împede. Trebuie să înțelegi, frate Voinea, că noi nu facem monumente ca egiptenii, ca să se laude omenirea după o mie de ani. Noi facem fericirea oamenilor și atunci nu este îngăduit să nu vedem viața lor. Aș putea vorbi așa și cu Vălă-tuc, și cu viforosul cela de Toma Dobândă, și cu Costache Spănu. Și ei sunt vinovați. Ce să spun, frate Voinea ? Dacă am căuta bine, nici noi dela

uzină nu ne putem feri de răspundere. Il iubim pe Mladin, dar tare n'am știut să-l prețuim destul. Dar noi am putea spune c'am fost departe. Tu, frate dragă, ai trăit aici, zi și noapte, cu el ți-ai petrecut viața, și n'ai văzut. Oare de ce n'ai putut ajunge până la taina bolii lui? Trebuie să iubesti oamenii cu căldură. Să ai încredere în ei. Și pe tovarăși să-i cunoști bine, să-i prețuești, să-i ajuți. Nu te supăra, ai păcătuit și m'ași bucura să-ți dai seama. Așa-i frate, hai și ne-om duce că-i târzior. Nu uita, ai aici și oameni tineri. Vancu, Bunea, oh, ce mai comori! Invață să-i ții lângă inima ta, nu-i părăsi...

După plecarea lui Chirtoș, Voinea rămase singur în birou. Durerea îl încremenise. Chipul istovit al lui Mladin îi juca în minte și el căuta să-l păstreze cât mai mult, cât mai aproape, ca și cum s'ar fi rugat de iertare.

10

În zorii zilei de patru Iunie, refacerea tunelului de control dela barajul Mujna fu terminată. Becurile încă-și mai clătinau lumina nefolositoare când Vancu ieși din întunec. Era o dimineață mohorâtă. Pădurile păreau adormite în păcla trandafirie, și într'un singur loc, spre răsărit, cerul semăna cu o mare lăptoasă. Corundul se învînețise și curgea cu un soiu de mânie neputincioasă, bolborosind un cântec al lui de care nimeni nu mai ținea seamă. În gura tunelului rămăseseră oameni puțini. Câțiva betonari, Stanislas Smola, Slatcu și Dragoș Voinea. Iși desbrăcară salopetele și se urcară pe metereze pentru a măsura întinderea vînată de beton. Controlară dacă barajul nu se deplasase din pricina golurilor ivite în fundație, cu prilejul reparațiilor. Sirena dela Crăinicel sună începutul lucrului pe sectoare și șantierul se învioră. Slatcu se pregătea de plecare. Într'un târziu se afla cu Vancu în baraca-laborator. Atárnînd salopeta în cui, Slatcu zise cu veselie:

— Acum mă duc spre pădurile mele, mi-i dor.

Vancu trăgea încetîșor din țigară și-și tot bulbuca obrazul, sugînd o bomboană. Zise zămbind:

— Iți iei sălbăticiunea și fugi. Rămâi măcar până diseară, să mai vorbim.

— Nu, zise Slatcu hotărît. Mă duc. Trebuie să dăm drumul în curînd la apă. Ai s'o vezi cum vine și ai să-ți aduci aminte de mine. Așa, noi ne întîlnim aici, mereu, sub creasta barajului. Nu degeaba îi spun oamenii cumpăna apelor. Aici, la baraj, se întîlnesc visurile noastre. Vine apa de pe toți munții ăștia, dela mine, dela Pahonțu, și vă strigă pe voi, vă aduce aminte.

Vancu rămase gînditor.

— Cumpăna apelor, frumos...

— Da, corundenii știu să-și cheme frumos visurile. Dar nu i-ași mai spune așa. Știi cum ași numi eu clădirea asta a voastră de beton și fier? Mi-a venit azi noapte în minte.

Vancu înălță iute capul, Slatcu zâmbi și adăugă:

— I-ași spune cumpăna luminilor. Apa s'a prefăcut în lumină și aici la Mujna, e cheia acestei minuni. Da, e o minune veche, oamenii se închină la ea de multă vreme, dar vezi, aici, la Corund ea capătă un înfe-

leş nou, valabil pentru noi, pentru țăranii din valea asta, pentru „lupii carpatici” cum am citit odată într’o carte.

În zilele din urmă, lui Slatcu îi crescuse bărbuța roșcată, împlinindu-se cu părul dela tâmple. Arăta ca un copil bătrân și în clipa asta îi prindea bine visarea și vorba blândă. Mai zise, curățindu-și de pe pantaloni niște pete de var :

— Cumpăna luminilor... mi se pare că exprimă o realitate. Aici s’au înfruntat două puteri. Puterea noastră, a corundenilor, cu puterea lui Corobius și a lui Gașpar. O clipă au stat în cumpănă, dar iată, a învins lumina noastră, într’un veac când se vorbește de două lumi, când acestea se înfruntă aprig, aici la Mujna, în toate văile, pe câmpuri, până în miezul pământului...

Vancu își aprinse altă țigare. Făcu câțiva pași și podeaua barăcii scârțâi. Zise, privind țintă în ochii lui Slatcu :

— Lumina noastră, a celor mulți, e mai puternică, tu m’ai învățat într’o seară la Gropșoara. Poate ași fi înțeles și fără statul tău, pentru că de fapt, spre asta mergeam. Acum, nu mă mai tem. Măine, mă urc sus pe creastă, voi turna aripile, aici se va ridica un munte de piatră. Și la toamnă...

Nu apucă să-și sfârșească vorba. În ușa barăcii se ivi profesorul Prale, înfășurat într’o manta mare de cauciuc, din care nu i se vedea decât obrazul negricios, cam obosit. Le strânse mâinile și zise cu glas tremurat :

— Acum putem porni mai departe cu curaj. Vă mulțumesc și vă felicit. Tie, Vancule, îți sunt dator o explicație. Imi aduc aminte de dimineața aceea când ai plecat la Corund. Erai trist. Nici nu ți-ai luat rămas bun dela mine. Am fost mâhnit, dar știam că rostul tinereții tale e aici. Știam că brațul meu slab își va găsi mângâiere în puterea voastră. Acum, iată, ia-ți postul în primire : ești numit înlocuitor al inginerului șef. Amândoi veți purta răspunderea terminării hidrocentralei. Aseară s’a telefonat dela Oravița, l-au chemat pe Voinea, pesemne se va hotărî cine să-i țină locul lui Mladin. El a și plecat în zori la județeană. M’a rugat să-ți comunic să te instalezi sus în biroul lui, și să iei contact cu sectoarele...

Vancu zâmbea, Slatcu zise, împungându-l cu pumnul în piept :

— Ei, urgisitule, nedreptățitule, ce mai spui ?

Profesorul Prale se îndreptă spre ușă, privi o clipă cerul înourat și spuse gânditor :

— Să mergem la aripa dreaptă. Acolo trebuie să dăm bătălia acum. Să alungăm duhul criminalilor...

Începu să bureze. Peste puțină vreme, Culina veni cu trăsura dela Crăinicel. Timotei își mai tunsese din barbă, arătând odihnit și proaspăt. În mijlocul tapșanului, sub ploaie, se despărțiră. Slatcu strânse pe rând mâinile tovarășilor lui și sări în docar alături de Culina. Timotei dădu bici calului și-l îndemnă cu blândețe :

— Dieee voinicule, hai acasă la noi...

Porniră la vale și curând se topiră în păcla pădurilor...

În aceeași zi pleacă înapoi spre văile lor și vreo doisprezece din moșii lui Crișan Modorcea. Li se făcuse dor de căsuțele cățarate pe colinele pleșuve, sau îi ducea într’acolo gândul că în curând vor poposi și în satele lor mașini grele și muncitori, pentru a ridica un șantier? În fața hidrocent-

tralei dela Crăinice, Crișan Modorcea urcă puține trepte și rosti cu glas înalt :

— Spuneți în satele noastre că noi am rămas să sfârșim lucrul aici. Spuneți că am dat piept cu dușmanul și l-am bătut. Dacă vă întoarceți la toamnă, nu uitați să-mi aduceți un fluer, să suflu în el și să-mi treacă dorul de valea mea. Mergeți sănătoși...

Moții se urcară în camion, și până în dreptul carierei părăsite unde drumul cotea și se pierdea, ei mai fluturară mâinile. Crișan Modorcea porni la deal, spre Corund, pășind apăsător și mormăind un cântec.

Toma Dobândă ajunsese cu firul până în marginea satului Sauca. Prin pâcla drumului se ivi un călăreț, crescău, străbătu șirurile de oameni și-i opri calul lângă subinginer. Se aplecă în șea și-i înmână nota telefonică dela Voinea. La ceasurile patru avea loc ședința organizației de bază dela Corund. Toma rămase o clipă cu hârtia în mână și privi forfota țăranilor care ajutau la instalarea firului. Apoi îi chemă pe Felnean și pe Căiuț. Simțea că se desparte de oamenii aceștia. Nu bănuia ce se va întâmpla la ședință, dar frământările din Corund vesteau fapte noi. Ghiuri și Oană se traseră mai aproape și-l prinseră în privirile lor întrebătoare. Toma se simți stingherit. Ștergându-și niște urme de noroi de pe salopetă, zise :

— Acum nu știu, poate va trebui să sfârșiți singuri instalația, sunt chemat la Corund. Tovarășe Felnean, ai grijă la baterea stălpilor, oamenii sunt cam grăbiți. Voi, măi copii, adunați diseară pe utemiștii din Sauca, îndemnați-i să vie aici să ne ajute.

Porni cu pași mari prin ploaie, spre cărarea ce tăia drumul la Corund.

Când Toma Dobândă ajunsese la șantier, oamenii se adunaseră în baraca organizației și ședința începu îndată. Mulți nu știau încă despre plecarea lui Mladin și se auziră chiar câteva exclamații de surprindere când Voinea anunță în câteva cuvinte rostul ședinței. Șeful șantierului era abătut și vorbea încet :

— Tovarășul Mladin va sta într'un sanatoriu, nu știu câtă vreme. Suntem vinovați față de el, față de Partid suntem vinovați că nu l-am apărut și nu l-am ajutat. Am fost chemat la județeană. Tovarășii de acolo propun ca Toma Dobândă să preia răspunderea organizației noastre. Cine cere cuvântul ?

Un vuiet ușor trecu prin sală. Stanislas Smola ridică mâna. Vorbi mai greu ca de obicei, din pricina emoției. Își frământa bărbia cu mâna, arunca priviri repezi către cei din jur. Se chinuia să spună că el e foarte vinovat, că prea de multe ori a cerut ajutorul lui Mladin. Vorbiră apoi Mislea, Costache Spănu, Gligor sudorul și alți câțiva muncitori. Se ridică și Onuț și zise cu glas scăzut :

— Mi-i inima grea după dragul nostru secretar. Poate că nu ne-am priceput să-l ajutăm, dar se cuvine să învățăm dela el. Noi suntem sănătoși, dar uitați că nu avem inima și puterea lui. Apăi dacă un om beteag a stat ca un viteaz și a apărut șantierul, ce n'am putea face noi cu sănătatea noastră ? Mă gândesc că noi ne tragem în umbra altora și tare nu-i bine. Apăi noi ni s puțini comuniști aici la Corund ; de asta se cade să judecăm și mai bine, să vedem ce ne țere nouă Partidul. Oare numai curent și apă ? Eu socot că nu. Ne cere mai cu seamă să luminăm mințile, să n'avem hodie până când cel de pe urmă țăran nu va deschide ochii, să vadă, să audă și să înțeleagă că

resturile lumii s'au schimbat. Și iacă, tovarășul Mladin asta a știut să facă. Să nu-l jelim. Avem doftori buni și puterea inimii lui va birui boala. Să-l așteptăm să se întoarcă, iară noi să muncim aici...

Cuvântul de încheiere fu rostit de Toma Dobândă. Era încă ud. Părul netuns și sburătăcit îi dădea o înfățișare aspră, de om tare supărat. Spuse, sprijinindu-și de masă brațele puternice:

— Aș vrea să pot munci ca tovarășul nostru Mladin și nimic din ce-a făcut el să nu se știrbească. Sunt sigur că se va întoarce curând. Șantierul crește, se apropie ceasul când apa și lumina vor pleca la Reșița. Comuniștii trebuie să grăbească clipa asta, comuniștii trebuie să arate că nimic nu poate sdruncina încrederea poporului. Piatra Corundului e tare, dar mai tare e brațul și sufletul nostru. Satele din jur așteaptă lumină. S'au ridicat și se pregătesc să întâmpine darul nostru...

Pe șantier se aprindeau luminile. În fața administrației, cu umbrela deschisă, profesorul Prale privea cu ochii micșorați întinderea vântată a barajului.

În cerdacul barăcii, la spuza de lumină ce străbătea prin fereastră, Toma Dobândă își curăța bocancii de noroi. Când îl văzu pe Vancu, ridică peria în sus și-l salută vesel:

— Ceasul cel mare.. îmi era dor de dumneata. Cât am umblat pe coclauri îți uitasem și chipul. Ia dă-te mai aproape, la lumină, să te văd.

Îl trase pe Vancu spre fereastră. Ținându-se strâns de mâini, se priviră ca doi frați ce nu s'au văzut de multă vreme. Lui Toma îi crescuse părul până spre șira spinării și tricoul cafeniu i se rupsese la umăr, îscând o piele arămie, peste mușchii tari. Stătură multă vreme în cerdac. Ploaia încetase și broaștele se veseleau orăcâind cu toată puterea gușilor. Țevile de apă ascunse în pereții barăcii, șuerau încet. Se aprindeau pe rând ferestrele. Către atelierele de sudură, cineva chinuia strunele unei mandoline. Într'un târziu se auziră pași ușori pe scândurile cerdacului, și Rujița Peia se ivi, cu obrazul pământiu, cu pardesiul mototolit și ud. Dădu bună seara și la privirile întrebătoare ale lui Vancu, răspunse:

— A plecat azi dimineață la sanatoriul dela Marila. E grav, dar e liniștit și încrezător. Vă roagă să-i scrieți.

Steaua roșie de pe creștetul hidrocentralei, clipea. Dinspre sat, plutea învăluit în murmurul Corundului, cântecul de fiecare seară al megafoanelor:

*„Vine toamna, iarna rece
Dar iubirea mea nu trece”...*

E P I L O G

Apele Corundului se întunecau. Parcă o boia plumburie ar fi străbătut din străfundurile lor sau negurile cerului s'ar fi bulucit pe vaduri, într'un asalt turbat împotriva toamnei care mai rumenea codrii. O liniște înaltă stăpânea satul și în cuprinsul acesta mornit, picurau tălăngile turmelor ce coborau depe Semenici. Drumurile toate erau ciupite de cloțul copitelor mici și se târa dealungul lor o duhoare acră, de târlă și caș învechit. Mergeau în frunte țapi gânditori, legănându-și bărbile și măturând pământul cu lâna crescută ca o

hlamidă împărătească. Berbeci uriași ocroteau convoiul din flancuri, behăind alene în preajma fântânilor. Asinii încovoiați sub tarhaturi grele păseau mărunț, cu pleoapele căzute, fără nădejde în sfârșitul acestui greu drum de întoarcere. Pe măsură ce pătrundeau în miezul satului, turmele se strângeau, dulăii care stăpâniseră o vară întreagă muntele se ascundeau printre oi, înspăimântați de sbuciumul nebun al javrelor din Corund. Pe unde adulmecau că se fierbe răchie, ciobanii încetineau pasul. Scoteau din desăgi cășuleni cu scoarța zimțuită și-i schimbau pe câte-o glajă. Corundenii aduceau cu chibzuială vorba despre anume fapte ce s'ar fi petrecut în munte. Unii ciobani auziseră că într'un amurg, pe o vale pustie, ar fi răsunat focuri de armă. Că un anume Lazăr Caliga, încolțit de putere, ar fi tras pistolul dela brâu. Mulți erau încredințați că fugarul a primit un plumb și că, picurând sânge pe frunzare, s'ar fi pierdut în văgăuni. Mai știau că morarul Haller se arătase într-o noapte la o târlă. Faptele acestea se petrecuseră în timpul verii, dar ele încă mai țineau aprinsă mintea corundenilor. Unii se bucurau, alții se topeau în neliniște și teamă. Și așa treceau zilele toamnei târzii, semănând părelnic cu toate toamnele câte se scurseseră pe valea Corundului. Dar cu toată vremea rea, pe șantier domnea frământarea obișnuită. Veniseră mulți muncitori calificați dela Reșița, din școala dela Mujna ieșiseră cei dintâi paisprezece betonari și fuseseră repartizați pe sectoare. Barajul crescuse până la înălțimea barăcilor de pe malul înalt și acum nu-l mai puteai cuprinde cu o singură aruncătură de ochi. La picioarele parapetului alb se întindea o pânză de apă cam turbure, care se încrețea ușor în bătaia vântului. De două zile conductele prin care Corundul scapă din capcana oamenilor, sunt închise. Chinuit, învinețit de mânie și obosit, s'a întors încetișor pe brânci, a stat o clipă la pândă. A încercat încă odată, cu buza tremurândă, grunții muți ai pietrei. S'a abătut înlături, a sgrepțânat printre bolovanii albiei, căutând o ieșire spre maluri. Aici însă, ochiul lui bulbucă la întâlnit deodată un alt zid, mai negru, mai moale. Unda rece venită din munte a început să se încălzească de atâta sbucium. După câteva încercări disperate s'a lăbărlat sub soarele cald, a început să sclipocească, asemenea unei sărmâne bălți. Toată noaptea a ținut odihna aceasta tristă. Un reflector își zburda privirea lungă prin întunericul văii. La ziuă, barajul și-a privit pentru întâia dată coama subțire, în oglinda apei. Se năștea în tăcere lacul de acumulare Mujna.

La marginea scării care coboară dela baraca inginerului șef, sute de ochi pândesc evenimentul acesta așteptat vreme de doi ani. Se află acolo Dragoș Voinea, Vancu, Rujița Peia, Ignat Bunea, Toma Dobândă. Și Grigore Onuț a venit încă de cu noapte împreună cu Moise Galdău și ceata lui de flăcăi. Mai departe, aplecați peste creastă, cu privirile ațintite pe luciul adânc și întunecat al apei, se zăresc chipurile lui Smola și Costache Spănu, Gligor, Mislea și o mulțime de muncitori, maiștri și țărani, veniți aici de pe diversele sectoare pentru a fi de față la înlănțuirea râului. Costache Spănu se frământă într-o bucurie fără glas, își bălăbăne brațele peste parapet, ca un copil. Într'un târziu spuse, dându-și șapca pe ceafă:

— Il vedeți sărăcuțul, cum s'a mai cumițit? Cum mai urla și se sbenguia! Of, of, Corundelule, prost mai ești! Credeai că n'o să-ți venim de hac. Ia priviți-l, măi fărtați!

— Parcă-i mai mândru așa, zise Mislea aruncându-și capătul de țigară în adânc.

Stanislas Smola era liniștit. Pe fața lui mare și albă plutea un soi de îngândurare. Îi șopti lui Grigore care stătea alături:

— Aduci aminte când vrut apa distrugă pe noi? Mie furat un tub de oxigen. Acum plătit bine pentru asta...

Mai toți sunt îmbrăcați în tunici scurte, de doc vătuit și cusut cu pătrățele, ca o plapumă. Cisme și bocancii le sunt mânjiți de noroi galbui. Vântul ascuțit scăpat de pe creste, le șfichiule obrajii. Apa se adună într'una, și ei privesc cu o înfiorare tăcută, urmăresc suișul dungii albastre pe bara de metal împărțită în zecimi de metru, cu linii și cifre albe.

— Și până când o lăsăm să urce așa, măi frățioare, întreabă Onuț ținându-și pălăria cu vârful degetelor, să nu i-o ia vântul.

— Până la douăzeci de metri, răspunde Vancu fără să se întoarcă. Dacă-i dă drumul și Pahonțu, înseamnă că într'o săptămână deschidem iară grătarele.

— Diseară vine turbina, zise încet Dragoș Voinea. Incepem montarea chiar în noaptea asta, are să ne ajute un inginer dela uzină.

Șeful șantierului se urni încet spre scară, urcă două trepte și mai prive odată întinderea albăstruie a lacului. Săltă iute din umăr și strigă cu o voce puternică:

— Tovarăși, treceți la sectoare...

Parcă pentru a-i îndemna pe ceilalți, el însuși pași mai departe, sărind câte două trepte odată. Lui, inginerului șef, clipa aceasta îi dă un fel de nerăbdare nervoasă. Simte cum îl părăsește calmul, tocmai acum când are mai multă nevoie de el. Mai este o săptămână până la 7 Noembrie. Sunt de pus la punct până atunci o seamă de instalații noi, turbina „Pelton”, reglarea debitului dela Turia, castelul decantor dela Gropșoara. Chirtoș îl întreabă în fiecare zi la telefon dacă își va putea îndeplini angajamentul, dacă în zorii sărbătorii lui Octombrie vor porni către Reșița cei dintâi kilovați dela Corund. Această insistență din partea directorului este pentru Voinea un fel de avertisment, care îl îndeamnă să umble neîncetat pe șantier, să stea de vorbă îndelung cu oamenii, să se bucure văzând în ochii lor o siguranță desăvârșită. Seara, rămâne până târziu cu Vancu și cu Toma Dobândă. Uneori vine și Ignat Bunea sau Rujița. Când în baracă se face frig și aerul s'a îngroșat de fumul țigărilor, pornesc încet spre Crăinicel, străbătând satul adormit. În trecerea aceasta dela miezul nopții, își amintesc cu toții de sbuciumul trecut, de chipurile care s'au topit în vânturile acestei veri. Mai sunt încă multe fantasmе ce se ivesc în cugetul oamenilor din Corund. Când intră în noua lui locuință, în care a stat cândva Alexandru Gașpar, lui Vancu îi răsar din întunec amintirile celor dintâi zile. I se pare că o vede pe Fulvia Gașpar, alunecând în salturi ușoare cu piciorul ei schilod, aude ca din fundul pământului chemările de corn din „Uvertura la Oberon” și trece prin casă ca o adiere de noapte, parfumul dulce al Ancăi. Dar duhurile nopții se împrăstie și nu se mai aude decât răsuflarea liniștită a lui Toma Dobândă care doarme pe un pat alăturat. Curând, zorile se înalță învăluite în păcle, sirena hidrocentralei tremură peste pădurile desfrunzite și megafioanele își încep cântecul lor metalic. La Corund nopțile nu sunt lungi.

Scrisoarea lui Victor Mladin a ajuns la Corund a treia zi după ce stația de amplificare a împrăștiat vestea că în ședința plenară a Comitetului Central al Partidului, tovarășul Gheorghiu-Dej a înfățișat planul de electri-

ficare a țării. Rujița a stat o vreme în fața ferestrei, strângând scrisoarea în mâini. Pentru a câta oară ochii ei limpezi cunosc umbra fierbinte a lacrimilor? Acolo, în liniștea laboratorului, scrisorile dela sanatoriul Marila aduc nu numai siguranța că bărbatul iubit se va întoarce curând, dar și credința că viața se îmbogățește în fiecare zi, că frumusețea ei învinge durerile și vindecă rănila trupului și ale sufletului. Măruntele bucurii din viața de sanatoriu capătă în cuvintele lui o desfășurare largă, cuprind totul, se înalță până la convingerea că nicio putere din lume nu e mai aprigă decât voința oamenilor. În seara asta, scrisoarea lui e mai mult ca oricând pătrunsă de lumină.

O clipă, Rujița cuprinde cu privirea înlăcrimată pădurea neclintită, apoi își îmbracă jacheta de lână și pornește aproape în fugă spre Mujna. În birou se aflau Dragoș Voinea și Vancu. Rujița a șoptit din ușă :

— Se'ntoarce Victor. Uite...

Începu să citească cu glas tremurat : „Voi pleca curând de-aici. Mi-am „făcut un stagiul îndelungat și m'am odihnit pentru toată viața. Vracii mi-au „făcut o sumedenie de găuri în piept și mi-au băgat cel mai bun aer pe care „l-a născocit știința lor. Mă uit în oglindă și nu mă recunosc. Sunt acum un „om voinic și socot că aș putea dăra și munții, măcar că vracii mi-au spus „să nu lucrez mai mult de patru ceasuri pe zi. Se pricep al naibii când e „vorba să nu-i lase pe oameni să-și vadă de treburile. Totuși, îmi va fi tare „dor de ei. De toți oamenii de aici îmi va fi dor. Cred că numai într'un sanato- „riu îți dai seama de minunile pe care le poate înfăptui dragostea de oa- „meni. Nu microbiile sunt dușmanii noștri cei mai înverșunați, ci sufletele mici, „închircite și sterpe. Sunt aici însă oameni minunați, pe care boala nu-i va „învinge. Le-am vorbit despre Corundul nostru ca despre o minune, dar am „văzut că fiecare își are minunea lui. Unul are o locomotivă, și de grija ei „nu poate dormi, altul desenează mereu un sistem de semnalizare pentru tre- „nuri. (Știi, că aici, cei mai mulți sunt ceferiști). Îmi spunea un bolnav că „tuberculoza, spre deosebire de alte boli, îți dă o curioasă poftă de a trăi, „de a te bucura de viață. Eu cred că nu e așa. Trebuie să ai pentru ce trăi. „A voi să trăiești este un lucru firesc, nici o gază nu vrea să ai moară. Dar „nu poți iubi viața cu patimă decât atunci când tu însuți ești în stare s'o „înfrumusețezi, s'o faci mai bună, pentru tine și pentru alții. Am ascultat „aseară la radio, planul pentru electrificarea țării. Nu mă pricep, n'am putere „să pun pe hârtie ceea ce gândesc. Aș fi vrut să sbor către voi. Toată noap- „tea am stat cu ochii deschiși, dar în întunerecul camerei mele am văzut ce „va fi. Nu doi, ci o mie de ochi mi-ar trebui să cuprind înfățișarea țării mele, „să aud bucuria și cântecul oamenilor. Și iată, ceea ce a spus tovarășul Dej, „faceți voi de pe acum. Văd că îți spun lucruri pe care tu le știi și le trăiești, „dar eu în patru luni de trândăvie am ajuns să filosofez. Singura activitate „îngăduită aici, este să citești și să te gândești. Mai poți îndrăgi pădurea „și cerul. Toată viața n'am avut vreme să privesc cu atenție o floare. De când „ai fost tu aici, mă uit de câteva ori pe zi la floarea pe care am răsădit-o „amândoi. Aș vrea s'o pot lua cu mine, ca un semn al dragostei noastre „fără sfârșit. Omul care duce poșta în sat e tare grăbit. Trebuie să închei. „Voi veni cu orice chip la sărbătoarea dela Corund. Vă îmbrățișez pe „toți”...

Crișan Modorcea lovi cu gurguiul opiniei în grămada de andezit și spuse, privind drept în ochii lui Onuț :

— Știi câtă piatră de asta avem la noi? Of, măi moșneguțule, să'nălțăm, nu unul, dar o sută de zăgazuri din astea, și fabrici, o mie de fabrici să facem. Auzi tu? Munți ca la noi nu găsești. Curge, măi frate, aurul, că dacă pui mâna în apă ți se prinde de degete. Ș'apoi ce să-ți mai spun de lemn, de pășune, de oamenii noștri..

Onuț privi în zarea înourată, apoi, pășind încet printre grămezile de piatră, spuse în șoaptă :

— Ași vrea să am anii tăi, ba și mai tânăr ași vrea să fiu, să apuc să văd cu ochii mei cum arată lumea ceea comunistă. Eu am să mor, am să putrezesc colo, pe deal și n'am să știu, și n'am să văd. Oh, măi moțule, de ce dracu or fi murind oamenii? Am auzit că un învățat rus poate să lungească viața omului, că o poate duce până la două sute de ani. Ei, dacă'r veni pe la noi, știu c'ar avea de lucru. Apăi toți ai noștri n'ar vrea să mai moară! De ce să mori, ia spune-mi? Iacă, eu i-ași da celui învățat, i-ași da tot ce am, măcar să-mi dea și el, treizeci, patruzeci de anișori, dar știi, colo, să mă pot folosi de ei, nu să stau pe prispă..

De multă vreme, încă din zori, umblă așa amândoi pe șantier. Se opresc din când în când și, cu pleoapele scăpătate, privesc barajul. Pe toată valea nu se zărește nici un om. De când au poposit aici șantariștii, n'a fost nici o zi ca asta. Nu se mai aud nici compresorul, nici perforatoarele dela carieră. Doar sus, pe platou, tremură un cântec care cuprinde încet liniștea. Pe baraca administrației, fâlfâie steaguri roșii și tricolore. Flăcăii lui Moisa Galdău și elevii școlii de calificare cântă laolaltă. Printre ei se amestecă muncitori, maiștri, șoferi. Pe coastă, printre vișini, urcă șiruri de copii. Peste cămășutele albe de cânepă, cravatele roșii de pionieri, par niște buchete de flori învăpăiate. Mai toți poartă cununi de brad și stegulețe. Platoul se umple de freamătul glasurilor. Oamenii șantierului și tineretul se pregătesc să coboare la Crăinicel, la hidrocentrală. Printre betoniere și concasoare se ivește deodată o trăsurică și peste crupa calului tremură barba lui Timotei. Coboară inginerul Iulian Slatcu și alți câțiva tehnicieni dela Gropșoara. Crișan Modorcea se desprinde iute dintre flăcăi și apropiindu-se de Slatcu îi întinde mâna și întreabă zâmbind :

— Ei, ai vreo veste dela Culina? Vezi cum e femeia? Cum a dat de școală, a uitat de bărbat.

Slatcu îl apucă de braț și sguduindu-l, spuse, cu severitate prefăcută :

— Să faci bine să lași fata în pace. Ele n'au vreme de scrisorele de dragoste. Ce? Ți s'a făcut dor? Du-te și ți-o vezi.

Moțul se încruntă și el :

— Nu-ți fie cu supărare, tovarășe inginer, dar eu socot că cu cât știi mai multă carte, cu atât ți place dragostea mai al dracului. Neștiința îți omoară și sufletul și trupul, crești ca o floare la umbră..

În clipa asta ieși din baracă șeful șantierului, urmat de Toma Dobândă, Vancu, Ignat Bunea și Rujița Peia. Apoi se ivi și inginerul Pahonțu dela Turia, alături de minerul Gruî. Vălătuc, cu un maldăr de „Scânteia” sub braț se apropie de șeful sectorului Turia și spuse încet :

— Mă bucur că ați venit. Este o mare cinste pentru șantierul central.

Pahonțu îl fulgeră cu privirea lui ageră și zise amenințând cu degetul :

— Ascultă, măi președinte, nu te-ai ținut de cuvânt. Mi-ai făgăduit

cărți. Nu uita, suntem la o mie de metri înălțime. Frate Gru, ia-l în primire...

Mulțimea porni la vale, către sat. În frunte mergeau flăcăii cu steaguri și cununi de brad. Pionierii cântau cu glasuri subțirele și convoiul de oameni se legăna, șerpuia pe lângă albia Corundului. Printre pietrele albe, se sbuciumau de astă dată, îmbrățișate, apele dela Mujna, dela Gropșoara, dela Turia, apele pe care barajul le lăsa, cu o majestuoasă mărinimie, să se reverse peste pieptul lui. Pătruns în sat, șuvoiul de oameni se îngroșă cu femei, cu copii. Români și șvabi bătrâni care nu-și părăsiseră de mult ograda, porniră spre Crăinicele sprijinindu-se în cărjile de frasin.

Mergând între Toma Dobândă și Ignat Bunea, Vancu simțea un tremur ușor în tot trupul. Clipea des, pentru a-și limpezi ochii năpădiți de o pânză umedă. Drumul acesta pe care-l bătea de câteva ori pe zi, îi părea necunoscut acum. Chipuri întâlnite de multe ori, fețe aspre de muncitori împlineau făptura puternică, neînvinsă, a „șantaristului”, omul care prefăcuse valea, o scosese din adormire, o dăruise vieții și bucuriei. Cu o mișcare stângace, Vancu apucă brațul lui Bunea și-l strânse tare. Dădu să spue ceva, dar clipoci doar buzele și-și auzi răsuflarea tremurând. Vorbele nu ajungeau să fie rostite, se topeau, sarbede și nefolositoare, pe pragul gurii.

În fața Comitetului Provizoriu, alte grupuri de țărani, pădurari cu pene de șoim la pălărie, li sealăturară. Un sunet de clarinet se înalță deodată deasupra vuetului mulțimii, apoi se auzi un zumzet de cobze și bătăi ușoare de tobă. În legănarea aceluia cântec prea cunoscut corundenilor, poporul se apropia de Crăinicele.

Automobilul cel negru al uzinelor din Reșița și „Skoda” cea bondoacă și verde, răsbat cu greu prin mulțime. Coboară mai întâi Chirtoș, apoi se ivesc inginerul Vorobchin, Victor Mladin, profesorul Prale, tâlmaciul și inginerul Mancaș, consilierul ministerial. Țăranii, muncitorii, copiii, se adună în jurul lor, se învâlmășesc, împiedecându-i să se miște. Onuț își vântura mâinile și țipa :

— Faceți lor, faceți loc oameni buni, hai Moisă...

Dinspre scara hidrocentralei, Rujița Peia se apropie cu mâinile întinse, cu privirea lucind, ațintită spre Mladin. Acesta îmbrățișează la întâmplare copii, bătrâni, flăcăi. Se oprește o clipă și pe chipul lui, mai rumen și mai plin, fulgeră scurt, un zâmbet. Apucă amândouă mâinile care vin întinse către el, și le țipește de piept și spune încet :

— Bine te-am găsit... Rujița, draga mea.

Moisă Galdău și încă patru flăcăi țin deasupra capetelor buchete mari de flori învelite cu brad. Ajung în preajma oaspeților și se așează în rând. Galdău răsuflă adânc, apoi rostește cu glas tremurat :

— Muncitorii de pe șantierul Corund, utemiștii, pionierii și țăranii din satul nostru, vă zic să trăiți, la mulți ani...

Mulțimea izbucni în aplauze și porni în val către scările centralei. Dragoș Voinea, mai înalt cu un cap decât cei din jur, îl luă de brațe pe Vorobchin. Chirtoș le făcea semne cu mâna lui Slatcu și lui Pahonțu pe care-i zărise în capul scărilor. Sala cea mare a centralei se umplu de vuetul glasurelor care se îngemăna cu sfârâitul surd al turbinelor. Voinea se urcă pe scara metalică ce ducea la tablourile de comandă și rosti cu voce puternică :

— Tovarăși, a venit ceasul în care puterea electrică dela Corund pornește spre Reșița. În cinstea Marelui Revoluții Socialiste din Octombrie, în cinstea mărețului plan de electrificare a țării, făurit de Partidul nostru, constructorii dela Corund și-au îndeplinit angajamentul...

Tăcu o clipă, își roti privirea peste capetele oamenilor și aflându-l pe Mladin, ridică puțin brațul, zicând:

— Tovarășul nostru Victor Mladin, comunistul care a pus viața din viața lui la construirea hidrocentralei, este rugat să facă legătura cu Reșița...

O clipă tunară aplauzele, apoi se făcu o liniște mare. Se auzea doar bâzâitul turbinelor și geamătul înfundat al roții generatoare. Palid, cu mâna adusă spre piept, Mladin urcă scărița de metal. În urma lui se ivi Toma Dobândă. Îi făcu un semn iute și-i șopti ceva. Mladin își trecu înfrigurat mâna prin păr, apoi apucă maneta întrerupătorului și o trase cu putere în jos. În lumina difuză a sălii, clipiră câteva becuri. Pesemne se aprinseseră și afară, căci izbucniră aplauzele mulțimii. Mladin coborî și-l îmbrățișă pe Dragoș Voinea. Șeful șantierului își ștergea pe furiș ochii și sălta din umăr. Mai departe, rezemat de grilajul de fier care înconjură dinamul, inginerul Vorobchin, cu capul plecat puțin spre dreapta, privea liniștit vâlvătaia de bucurie a constructorilor dela Corund. Stanislas Smola se apropie de el și spuse în rusește:

— Anatolii Mironovici, nu vom uita niciodată... niciodată...

Vorobchin îi prinse brațul cu blândețe și porniră spre ușile mari de cristal. Sirena începu să sune prelung. Pe terasa cea mare, grupul de utemiști cânta, dar se vedeau doar gurile căscate larg, căci vocile nu se puteau desprinde din puterea înaltă a sirenei. Pe când mulțimea se învăluia pe drum, pornind spre barajul Mujna, unde avea să se dea drumul la apă către furnalele din Reșița, dinspre cariera părăsită se auzi sunetul unui tulinic și câteva cărüge se iviră învăluite în pulbere. Căii cu hamurile împodobite cu cetină alergau într'un galop turbat și din zăbale picau bucăți de spumă verzuie. Din cea dintâi căruță sări sprinten Stelian Ponta, secretarul Comitetului Provizoriu din Dipșa. Căii se învălmășiră ajungând cu capetele asudate în piepturile oamenilor care se trăgeau cu spaimă înapoi. Țăranii îmbrăcați în haine de sărbătoare își făcură loc prin mulțime, către terasă. Toma Dobândă începu să fluture mâinile, și, făcându-și loc cu pieptul lui puternic, le veni în întâmpinare. Nouii veniți duceau pe brațe pâini mari, sticle cu rachiu, ștergare de borangic. Ajunși sus, se așezară în rând. Stelian Ponta își scoase pălăria și spuse, privind mai cu seamă la Toma Dobândă:

— Iubiți tovarăși, poporul muncitor din Dipșa, Hundorf și Sauca, ne-a trimis să vă mulțumim pentru darul pe care ni l-ați făcut. Aseară s'au aprins becurile la noi, s'au luminat ulițele și casele, viața noastră s'a luminat. Știm câte urgii ați înfruntat, știm că dușmanii au vrut să vă ucidă. Dar voi ați fost mai puternici și i-ați prăvălit în prăpastie, în întunecul din care nimeni pe lumea asta nu-i mai poate scoate. V'am adus și noi daruri, daruri sărace, dar le-am cules din inima noastră. Să trăiți, tovarăși...

Un țăran înalt, oacheș, începu să ia de pe brațul altuia ștergarele de borangic gălbui și trecu câte unul pe după gâtul conducătorilor. Anatolii Vorobchin îi strânse mâna, aplecându-se ușor. Ștergarul îi atârna până în pământ. Și-l înfășură încă odată pe după gât și fața lui blândă era luminată de o adâncă bucurie.

Incepu iar să sune tulnicul. Un cioban tânăr își umfla fâlcile și sufla cu ochii închiși. Tulnicul uriaș tremura în mâinile lui, și sunetele, când melancolice și dulci, când șerpuitoare sau adânci, se topeau în văzduhul plumburiu, plutind până departe, spre crestele brumării ale Semenicului. Seara căzu repede, gonind parcă înaintea nourilor grei, înspăimântată. În lumina palidă a becurilor se văzură plutind fulgi. Iarna își trimetea cele dintâi iscoade în valea Corundului. Dar oamenii păreau că nu țin seamă de această neașteptată solie. La Căminul Cultural se dansa și se cânta. Acolo era adunat întreg satul și oaspeți din alte comune. Cele două megafoane stăpâneau caerul vocilor înfierbântate. Când se cântau hore sau sârbe, tinerețul se domolea și cei mai în vârstă se prindeau de mâini, pornind cu socoteală jocul care se iuțea încet. Costache Spănu îl ținea de mijloc pe Stelian Ponta și nu-l slăbea cu împunsăturile:

— Nu te iert, Stelică frate, nu te iert. Adă-ți aminte cum m'ai primit. Mă țineai ca la armată, la respect. Nici n'ai vrut să auzi că m'au încolțit mistreții. Râdeai. Când ți-am cerut cîncisute de oameni, erai să mă bați. Of, of, pui de dipșean ce ești...

Ponta râdea și-și sălta trupul într'un joc mărunțel. Mai departe, într'un colț al sălii, Timotei povestea unor țărani bătrâni despre viața lui de schimnic răsvrătit. Când și când răsturna pe gâtlee păhărelele de vinars și spunea zâmbind în barbă:

— Blagosloviți să fiți, măi corundenilor, că bună aghiasmă mai știți să faceți! Când oți mai clădi o uzină, să nu mă uitați...

În vremea asta, la Mujna, în biroul lui Voinea, sfatul era în toi. La cererea consilierului Mancaș, se adunaseră acolo pe lângă șeful șantierului, profesorul Prale și Gheorghe Vancu. După expunerea planului de lucru pentru iarnă, Voinea ceru îngăduința să mai înființeze o școală de calificare pe șantier. Ascultându-l, Tudor Mancaș zâmbi către Prale, scoase din buzunar un plic și-l întinse șefului șantierului.

— Citește și ține-ți inima.

Voinea desfăcu plicul care purta antetul ministerului. Câteva clipe obrazul lui nu se clinti, dar pe măsură ce citea, ochii i se măreau. Era o comunicare rece, scurtă: „Vă facem cunoscut că prin decizia nr... ați fost transferat pe data de 10 Noembrie 1950, în postul de director în Ministerul Electricității și Industriei Electrotehnice. Procedați deîndată la predarea sarcinilor dvs. inginerului Gheorghe Vancu, care prin decizia nr... se numește inginer șef al șantierului „Sovrommetal-Corund”.

Liniștit, Voinea îi întinse hârtia lui Vancu. Profesorul Prale spuse râzând:

— Lasă-l și pe Vancu să mai facă o școală de calificare. Misiunea ta s'a terminat aici. Nu te bucuri?

— Nu mă așteptam la asta, zise Voinea săltând umărul. Și, să vă spun drept, nu mă despart cu inima ușoară de Corund. Aici este încă mult de lucru...

— Dincolo e și mai mult, rosti inginerul Mancaș. Te-așteaptă o muncă grea, o răspundere deosebită. Experiența dobândită aici ai s'o împărtășești și altora, mai tineri și mai bătrâni. Du-te cu fruntea sus, nu uita Corundul și iubește-l. El e victoria voastră, a tinerilor constructori, și ne mândrim cu ea.

Prale se ridică și spuse încet:

— Dragii mei, acum începe o nouă etapă în viața noastră. Nu va semăna cu nimic din ce-a fost. Ne trebuiesc oameni căliți, soldați viteji și credincioși poporului. Adă-ți aminte de vorbele tovarășului Mladin: goarna. Când ea sună, tu să fii gata de atac. Te duci într-o instituție nouă, între oameni pricepuți și harnici. Știi că te doare despărțirea, dar vei întâlni o sumedenie de asemenea construcții pe care ai să le îndrăgești..

Apoi privind către Vancu, adăugă:

— Iar tu, rămâi aici să sfârșești ce a început Voinea. Ai văzut azi bucuria oamenilor. Cred că o mai mare răsplată pentru un tehnician, nu e cu puțință. Eu stau lângă voi, mă țin de anii voștri tineri, nu mă las. Vreau să mai apuc măcar încă o sărbătoare ca cea de azi. Și cu voi nu mă tem.

În pragul barăcii, viforita le izbi obrazii. Becurile de pe platou se clătinau, făcând să joace umbre lungi, ca niște ciudate vietăți.

— Mă duc să vorbesc cu Mladin, zise Voinea ridicându-și gulerul mantalei.

Vancu intră în camera rece și aprinse lumina. Mirosea a tutun și a haine plouate. Pe spătarul unui scaun era atârnat vestonul ud al lui Toma Dobândă. Din baie se auzi flueratul lui vesel și peste o clipă sub-inginerul se ivi înfășurat într'un halat lung

— Hai, schimbă-te, și hai la petrecere. Ne așteaptă tovarășii.

Vancu se așeză pe marginea patului. Se încăierau în mintea lui o sumedenie de fapte, îi suna în urechi cântecul tulnicului. Chemarea aceea duioasă, venind parcă de pe un alt țărâm, îl stăpânea de dimineață. Văzu și ștergarul de borangic atârnat în cuier. Darul oamenilor necunoscuți din munte, darul mulțimilor pentru care el muncește, se sbuciumă, trăiește. Începu să se îmbrace încet, fără grabă. Prin ploaie, prin sloată, prin ferestrele aburite, străbătea cântecul megafoanelor. Toma Dobândă își potrivea cravata în fața oglinzii. Obrazul i se schimonosea și ades lăsa mâinile în jos, într'un gest de disperare. Se privi câteva clipe, mai strânse puțin nodul, dar numai decât îl desfăcu și-și mângâie grumazul, parcă s'ar fi slobozit dintr'un ștreang.

— Drăcească invenție și cravata asta, zise începând să înnoade iară.

Vancu nu răspunse. Nici nu auzise, și nu băga de seamă chinurile sub-inginerului. Acum, alt om, alt chip aluneca prin mintea lui. Țăranul acela înalt, cu pielea întunecată, care îi dăruise cu mâinile lui mari un ștergar de borangic și o pâine. Va fi fost din Dipșa, din Hundorf, din Sauca? Un țăran. Unul dintre milioanele de oameni crescuți în văgăunele munților. Acolo unde drumurile se înfundau, se întunecau, se pierdeau în păduri. Milioane de ochi nu aveau decât nemărginită lumină a stelelor. Și acum, au venit pe firul subțire ce trece prin codri și au aflat izvorul luminilor. Au văzut, au pus mâna, au crezut. Lumina pornește din brațul și din inima omului. Necuprinsa putere a cerului a fost prinsă în laț de oamenii poposiți în valea Corundului și silită să ajungă în casa celui țăran înalt.

Adevărul acesta îl chinuia pe Vancu încă de pe băncile școlii, dar numai aici, la Corund, l-a putut măsura și se bucură de împlinirea lui. Își dă seama că multe suferințe l-ar fi ocolit dacă bucuria aceasta l-ar fi stăpânit dela început, din seara în care Gașpar a încercat să-l prindă în mrejele lumii lui putrede.

Cântecul tulnicului îi bate într'una în urechi, vestind în noaptea asta de toamnă, izbânzile viitoare. Imbrăcându-și mantaua, întrebă aproape în șoaptă :

— Ascultă Toma, ce crezi tu despre ziua asta ?

Subinginerul se întoarse, îl privi o clipă și răspunse încercând un zâmbet :

— Dacă fericirea ar avea chip, i-ar semăna...

SFARȘIT

August 1950 — Iunie 1951.

ORIENTĂRI

V. ZIMENCO

REALISMUL SOCIALIST CA METODĂ DE OGLINDIRE A VIETII SOCIETĂȚII SOCIALISTE ¹⁾

Definiția de o claritate genială și de o precizie științifică, dată de tovarășul Stalin, metodei **realismului socialist**, ca metodă a artei sovietice, arată limpede pe de o parte legătura ei strânsă, — de moștenitoare, — cu cele mai bune tradiții realiste, ale artei universale din trecut, și pe de altă parte arată acel hotar principial, care le deosebește. Artă nouă, socialistă, nu este numai o artă **realistă**, adică o artă care, — reflectând în imagini realitatea, — scoate în evidență aspectele ei esențiale, crează „caractere tipice în împrejurări tipice” (Engels); ea este totodată o artă **socialistă**.

Aceasta înseamnă în primul rând că arta în societatea socialistă este indisolubil legată de ideologia socialistă, de concepția despre lume a clasei muncitoare și a partidului ei comunist revoluționar, de concepția marxist-leninistă despre lume. Iar faptul acesta dă la rândul său realismului socialist o **obiectivitate** consecventă, până în toate consecințele, în zugrăvirea realității. În cunoașterea și în zugrăvirea realității, arta realismului socialist se sprijină pe fundamentul științific de nesdruncinat al teoriei marxist-leniniste a cunoașterii, pe dialectica revoluționară; ea reflectă realitatea în **deplină cunoștință** a legilor ei, a principalelor tendințe ale dezvoltării ei.

Artă realismului socialist, având ca obiect principal de zugrăvit viața întregii societăți omenеști, caută să desvăluie esența procesului istoric ca proces al dezvoltării reale a societății și a personalității umane, acordă o atenție de primul rang poporului ca principală forță motrică a procesului istoric și ca erou principal al lui, se situează pe poziția celui mai strict adevăr istoric. Având în vedere tocmai această profundă legătură internă dintre realismul socialist și dialectica materialistă revoluționară, A. A. Jdanov, definind trăsăturile realismului socialist, a arătat că el zugrăvește realita-

¹⁾ Articolul este un capitol al secțiunii „Estetica realismului socialist” a studiilor despre bazele esteticii marxist-leniniste, în curs de pregătire la Comisia de teorie a Institutului științific pentru teorie și istoria artelor plastice de pe lângă Academia de Arte a U.R.S.S.

tea „nu în mod scolastic, nu rigid, nu simplu ca pe o „realitate obiectivă”, ci... în dezvoltarea ei revoluționară”¹⁾).

Se știe că arta realismului socialist a luat naștere încă în condițiile dominației orânduirii capitaliste, cu mult înainte de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Intemeietorul ei a fost marele scriitor proletar A. M. Gorchii. Dece spunem că romanul său *Mama* (1907) este în fond prima operă a realismului socialist? Pentru că ea a fost pătrunsă de gândirea revoluționară a clasei muncitoare, a fost legată fătîș de ideologia ei socialistă și de lupta ei revoluționară. Pentru că aceasta a fost prima operă care a înfățișat în toată măreția lor pe reprezentanții clasei muncitoare revoluționare, adevărații eroi ai epocii. Pentru că ea a fost până la capăt optimistă istoricește, plină de o credință de nesdruncinat în forța revoluționară și în posibilitățile clasei muncitoare, trăgându-și această credință din știința socialismului și din manifestările concrete, reale, ale acestei forțe. Realismul socialist a luat naștere atunci când artei proletare i-a revenit rolul istoric de a lupta fătîș pentru doborîrea capitalismului, de a mobiliza masele populare, și în primul rând masele proletare la această luptă, și atunci când ea a început să zăgrăvească această luptă, devenind ea însăși o parte a mișcării proletare revoluționare, condusă de partid. Prin urmare, realismul socialist nu poate fi rupt de lupta maselor pentru realitatea socialistă, de elementele acestei realități, care se nasc în condițiile dominației orânduirii capitaliste, elemente ai căror purtători au fost partidul revoluționar al clasei muncitoare și oamenii de tip nou, educați în rândurile lui. Se înțelege prin urmare că și în țările capitaliste de astăzi este posibilă existența și dezvoltarea artei realismului socialist ca parte a luptei revoluționare a proletariatului pentru dobîndirea orânduirii capitaliste, pentru pace, pentru socialism. Prin urmare realismul socialist este singura metodă a artei înaintate, revoluționare, populare, din epoca revoluțiilor proletare, a construirii socialismului și comunismului.

Firește, însă, metoda realismului socialist poate ajunge la o dezvoltare deplină, sub toate aspectele, numai în condițiile triumfului socialismului, fapt pe care-l dovedește cu toată claritatea, arta sovietică. Nu este o simplă întâmplare, ci o lege cu temeiuri adânci, faptul că însăși noțiunea realismului socialist a fost formulată de tovarășul Stalin în anul 1932, adică în perioada când Uniunea Sovietică intrase „în perioada construcției socialiste directe și desfășurate pe întregul front”²⁾, când în Uniunea Sovietică au început să crească și să se înmulțească furtunos faptele realității socialiste.

Deaceea arta înaintată a realismului socialist nu este numai trup din trupul ideologiei revoluționare, socialiste, a clasei muncitoare: ea este și trup din trupul socialismului victorios. A. M. Gorchii a relevat deseori că oricât de mult am aprecia operele artiștilor proletari, care crează în condițiile capitalismului, pregătind victoria revoluției proletare și a cauzei socialismului, o artă socialistă matură poate fi creată numai „pe baza faptelor experienței socialiste”³⁾. În cuvîntarea sa la primul congres al scriitorilor sovietici, A. A. Jdanov a subliniat și el cu deosebită vigoare legătura indisolubilă, organică, dintre arta sovietică și realitatea socialistă: „Succesele lite-

1) A. A. Jdanov. *Literatura sovietică — literatura cu cel mai bogat conținut de idei, cea mai înaintată literatură din lume*. Partizdat, 1934, pag. 12, ed. rusă.

2) I. V. Stalin, *Problemele leninismului*. Ed. IX-a rusă, pag. 572.

3) „Gorchii despre artă”, 1940, pag. 255, Ed. rusă.

raturii sovietice sunt condiționate de succesele construcției socialiste. Creșterea ei este o expresie a succeselor și realizării orânduiri noastre socialiste”¹⁾).

Numai în realitatea socialistă se desfășoară pe deplin marea forță organizatorică, mobilizatoare și transformatoare a artei socialiste; această artă devine până la capăt populară, profund patriotică, ea preia și dezvoltă toate tradițiile naționale vii ale națiunilor socialiste care se trezesc și înfloresc. Numai tematica socialistă din zilele noastre, **oglundirea în imagini a actualității socialiste vii**, dezvoltă și dezvoltă până la capăt **caracterul principal novator** al artei realismului socialist, ceea ce permite a o defini pe aceasta ca fiind începutul perioadei istorice propriu-zise de dezvoltare a artei, perioadă profund deosebită de preistoria dezvoltării ei în condițiile nespus de grele ale societății în care există clase exploatare.

Legătura cu viața înconjurătoare, oglundirea ei veridică, constituie prima și principala caracteristică și condiție a unei arte realiste valoroase. Cu atât mai mult această legătură este caracteristică artei realismului socialist, **arta adevărului consecvent al vieții**. Toate particularitățile ei ideologice și toate principiile ei metodologice au drept scop, în ultimă analiză, de a zugrăvi cu **toată claritatea, precizia și pătrunderea, actualitatea socialistă înconjurătoare**, ceea ce este **nou** în experiența istorică a omenirii, pentru a lumina și educa pe baza adevărului despre această lume nouă, prin acest adevăr, masele muncitoare în spiritul socialismului și comunismului, pentru a le uni și a le duce la lupta pentru comunism. **Oglundirea veridică a actualității socialiste** reprezintă acel element principal fără de care nu se poate dezvolta în condițiile sovietice arta realismului socialist. „Scriitorul nostru sovietic, — spunea A. A. Jdanov, — ia materialul pentru operele sale artistice, tematica, personagiile, cuvântul și limbajul artistic din viața și experiența oamenilor Dnieprostroiului, ai Magnitostroiului. Scriitorul nostru își ia materialul din epopeea eroică a echipajului spărgătorului de ghiță „Celiuskin”. din experiența colhozurilor noastre. din activitatea creatoare ce clocotește în toate colțurile țării noastre.

În țara noastră, principalii eroi ai unei opere literare sunt constructori activi ai vieții noi: muncitori și muncitoare, colhoznici și colhoznice, membri de partid, cadre din economie, ingineri, comsomoliști, pionieri. Iată care sunt principalele tipuri și principalii eroi ai literaturii noastre sovietice”²⁾).

Arta realismului socialist zugrăvește în imagini vii faptele eroice în muncă și în luptă ale poporului sovietic, marea activitate a Partidului bolșevic și a conducătorilor lui, factorii noi, importanți în viața sovietică: unitatea politico-morală a poporului, patriotismul sovietic și prietenia popoarelor, — aceste calități nemaivăzute în istorie ale omului ce activează pe tărâm social și ale societății însăși, calități care se dezvoltă numai în condițiile socialismului. Acești factori sociali noi, toată structura nouă a vieții societății socialiste nu se reflectă numai în materialul, în tematica și în subiectele artei realismului socialist. Ele se manifestă puternic și în procedeele sale, ele se oglindesc în toate aspectele formei artistice, etc. Aceasta

¹⁾ A. A. Jdanov. *Literatura sovietică — literatura cu cel mai bogat conținut de idei, cea mai înaintată literatură din lume*. Partizdat, 1934, pag. 77 ed. rusă.

²⁾ A. A. Jdanov. *Literatura sovietică — literatura cu cel mai bogat conținut de idei, cea mai înaintată literatură din lume*. Partizdat, 1934, pag. 11, ed. rusă

este și ușor de înțeles, deoarece realitatea socialistă în dezvoltarea sa neconținută și furtunoasă pune pe artist în fața unor probleme mereu noi, care cer de fiecare dată o rezolvare deosebită, ce nu se poate realiza după un șablon

Însăși realitatea socialistă, constituind triumful măreț al teoriei științifice a socialismului și al Partidului bolșevic marxist-leninist, exercită o influență din cele mai puternice asupra artistului care studiază în mod cinstit, cu atenție și seriozitate viața, și îi îndrumă dezvoltarea sa spre realismul socialist, spre marxism. Aci trebuie să subliniem că unii critici înțeleg uneori greșit natura creației artistice. Artistul își ia materialul din viață. Artistul învață din viață, deși — se înțelege dela sine — el studiază realitatea, conducându-se de singura concepție înaintată despre lume, de concepția despre lume a marxism-leninismului. Nu trebuie să ne temem că artistul care studiază viața va cădea în empirism. Însăși această noțiune poate fi aplicată mai curând politicianului sau savantului, dar ea nu poate fi aplicată în mod mecanic artei. Dacă artistul va oglindi în mod cinstit adevărul vieții, el va ajunge neapărat la marxism. Se înțelege dela sine că însușirea conștientă și profundă a tezaurului de idei al marxism-leninismului poate numai să ajute și mai mult artistului în măzuința sa de a cuprinde și a oglindi adevărul realității care-l înconjoară. Conținutul de idei communist conștient, tendința politică și zugrăvirea veridică a vieții sunt legate într'un tot indisolubil și se condiționează reciproc în arta realismului socialist. Existența socialismului nu permite câtuși de puțin existența unei contradicții între concepția despre lume a artistului și metoda sa de creație realistă, contradicție la care dă naștere viața societății împărțită în clase antagonice și care a dus și duce la o dualitate evidentă în opera unei serii întregi de artiști din cei mai mari, care au trăit într-o astfel de societate. Să ne aducem aminte, de exemplu, de figura gigantică a lui L. N. Tolstoi. „Pe de o parte — scria despre el V. I. Lenin, — genialul artist, care a dat nu numai neasemuite tablouri ale vieții rusești, dar și opere de primul rang ale literaturii mondiale; pe de altă parte, moșierul scrântit întru Hristos... Pe de o parte, cel mai conștient realism, smulgerea tuturor măștilor de orice fel; pe de altă parte, propovăduirea unuia din cele mai mărfave lucruri din câte există pe pământ, și anume: a religiei...”¹⁾. Această contradicție profundă între concepțiile sociale și general-filosofice pe de o parte, și metoda de creație pe de altă parte (contradicție care este de fapt o contradicție în însăși concepția despre lume) dă naștere unei anumite dualități și caracterului contradictoriu al operelor realiste din epoca presocialistă, dăunând în mod serios unității artistice a operelor de artă. Dimpotrivă, în condițiile socialismului, conținutul de idei conștient și realismul sunt legate organic, de nedespărțit. Concepțiile comuniste înaintate ale artistului constituie pe de o parte baza celui mai profund și consecvent realism al său, iar pe de altă parte, studiind realitatea socialistă contemporană, căutând să arate adevărul vieții, artistul își formează în mod firesc concepția despre lume în spiritul communist. Acesta este izvorul nemai-văzutei unități interne și al caracterului armonios al artei realismului socialist.

În drumul ei spre viață, arta realismului socialist nu întâmpină niciuna

1) V. I. Lenin. *Opere*, Vol. 15, pag. 180, ed. rusă, Vezi și: *Lenin despre literatură*, Ed. P.M.R. 1949. pag. 65—66.

din piedicile pe care trebuia să le învingă realismul în epocile trecute. Am vorbit mai sus despre problema atât de importantă a lichidării, în condițiile societății socialiste, a bazei care făcea posibilă existența unei contradicții între metoda de creație realistă și ansamblul concepției despre lume a artistului. Să cercetăm acum alte câteva probleme. Înainte de toate vom aminti că dezvoltarea metodei realiste în trecut, deși constituia conținutul principal al dezvoltării artei mondiale, trebuia să se facă printr'o luptă aspră, grea, împotriva diferitelor curente antirealiste, care reflectau adevăratele concepții, gusturi și interese ale claselor exploatoare dominante. Se știe deasemenea ce influență puternică a exercitat în trecut, în legătură cu aceasta, religia asupra artei. În societatea socialistă nu există clase exploatoare și prin urmare nu există nici o bază pentru curente antirealiste, care să lupte în mod activ împotriva realismului. Influența religiei asupra artei a fost și ea lichidată în societatea socialistă.

În arta sovietică tendințele antirealiste nu sunt decât o consecință a manifestării rămășițelor trecutului în conștiința oamenilor, și a influenței artei burgheze corupte din străinătate, dar ele nu au nici un sprijin social material în însăși societatea socialistă. Dimpotrivă realismul este în mod incontestabil forța dominantă în viața artistică a societății socialiste, forță sprijinită de întreg poporul, de stat și de Partidul Comunist.

Mai mult încă: însăși realitatea socialistă plină de un material concret tulburător, pe deplin valabilă din punct de vedere estetic, îl stimulează pe artist la o creație realistă atentă, aprofundată, deoarece în aceasta își găsesc înfrumusețarea cele mai bune năzuințe ale omenirii și omul se dezvoltă aci liber, multilateral, dezvoltându-și pe deplin cele mai bune capacități și talente personale ale sale. Deaceia artistul nu simte nicio necesitate socială sau personală de a fugi de viață, retrăgându-se într'o altă lume frumoasă, creată de fantezia sa artistică. Această lume frumoasă se desfășoară în fața lui aci, pe pământ; artistul poate s'o vadă și s'o perceapă, s'o simtă și s'o studieze în întreaga ei varietate vie, să participe la construirea, dezvoltarea și înfrumusețarea ei. Pentru realistul socialist, realitatea socialistă este lucrul cel mai scump și cel mai apropiat, ea se contopește într'un tot indisolubil cu existența și cu fericirea sa personală. Realistul socialist este un patriot înflăcărat, și în noul sentiment al patriotismului sovietic s'a contopit armonios dragostea de patrie, dragostea pentru cele mai bune tradiții culturale naționale ale ei, pentru obiceiuri, pentru limbă, — cu dragostea pentru orânduirea socialistă înaintată, pentru relațiile sociale înaintate, care s'au format și se formează pe baza ei. Deaceia realistul socialist se află față de realitate pe o poziție principal deosebită de poziția realismului din trecut. „Noi trăim în societatea socialistă — spunea M. I. Kalinin, — deaceia la noi artistul realist se află într'o situație principal deosebită atât față de însăși societatea cât și față de eroii săi tipici”¹⁾ „Aci omul care muncește este onorat. Aci el nu muncește pentru exploatare, — a spus tovarășul Stalin la prima consfătuire unională a stahanoviștilor, — ci pentru sine, pentru clasa sa, pentru societate. Aci omul care muncește nu se poate simți părăsit și singur. Dimpotrivă, omul care muncește se simte la noi cetățean liber al țării sale, un fel de fruntaș al vieții publice. Și dacă lucrează bine și dă

1) M. I. Kalinin. *Despre sarcinile intelectualității sovietice*. Gospolitizdat, 1939, pag. 59, ed. rusă.

societății ceea ce poate da, el este erou al muncii, este înconjurat de glorie”¹⁾).

O astfel de realitate, astfel de eroi n’au văzut în fața lor artiștii din trecut. Pentru ei eroul pozitiv, — deși asemenea eroi existau în viață, — nu avea și nici nu putea avea caracterul unui fenomen tipic al vieții. Aceasta avea drept urmare că în realismul din trecut pătrundeau elemente de subiectivism și elemente ale unui romantism abstract, rupt de viață. Pentru realistul socialist nu există nici necesitate socială, nici necesitate artistică de a accepta în arta sa realistă valoroasă, romantismul de tip vechi, idealurile fantastice. „Dacă vrei să înfățișezi socialismul, — spunea artiștilor sovietici M. I. Kalinin — nu vă supraincordați imaginația: aveți la dispoziție un material uriaș cât se poate de folositor. La noi socialismul nu este un ideal, ci o realitate palpabilă. Acest socialism real, și nu fantastic, necesită toată forța artistului: a scriitorului, a actorului, a pictorului, a cântărețului, a muzicianului, a sculptorului, a arhitectului, etc.”²⁾. A fi realist socialist, spunea la rândul său A. A. Jdanov, „înseamnă a sta cu ambele picioare pe pământul vieții reale. Iar aceasta înseamnă la rândul său a rupe cu romantismul de tip vechi, cu romantismul care zugrăvea o viață inexistentă și eroi inexistenți, ducând cititorul dela contradicțiile și asuprirea din viața reală în lumea irealului, a utopiilor”³⁾).

Condițiile societății socialiste fac ca drumul artei să fie drumul adevărului vieții. Nu este întâmplător faptul — deosebit de pronunțat în perioada de după război — că în arta sovietică încep să ocupe un loc tot mai însemnat eroii concreți, reali, ai vieții sovietice. Totodată cele mai bune opere ale artei sovietice, create pe baza unui material concret luat din viață, cum sunt **Tânăra gardă** de A. Fadeev, **Fericirea** de P. Pavlenko, **Pentru marele popor rus și Triumful Patriei învingătoare** de M. Hmelco, **Bătălia Stalingradului** (film regizat și pus în scenă de V. Petrov) și altele au caracterul unor vaste generalizări ale vieții, deoarece aceasta este natura adevărului vieții, nu numai al artei sovietice, ci al însăși realității socialiste, în care eroismul nu este o excepție, ci un fenomen de masă tipic.

Definind realismul socialist ca o artă consecvent realistă, ca arta adevărului vieții, noi nu-l depedăm în acelaș timp de ideal, de vis, de romantic, ci stabilim și subliniem caracterul lor real, conform cu viața. Ar fi profund eronat a se crede că realismul socialist este străin de orice romantism. Dimpotrivă, pe baza realismului socialist năzuința romantică spre ceva mai bun, spre viitor, ajunge la cea mai deplină și cea mai bogată dezvoltare, căpătând în acelaș timp un sens profund real, deoarece viitorul este pregătit prin munca creatoare constructivă a prezentului, iar elementele acestui viitor se găsesc în realitatea contemporană. După cum în însăși viața socialistă a fost lichidată prăpastia între vis și ideal, pe de o parte, și realitate, pe de altă parte, — tot așa a fost lichidată această prăpastie și în arta socialistă, care reflectă viața societății socialiste. „Literatura noastră, care stă ferm pe o bază materialistă solidă, — spunea A. A. Jdanov, — nu poate fi străină de romantism, dar de un romantism de tip nou, ro-

1) I. V. Stalin. *Problemele leninismului*, Ed. II-a P.M.R., pag. 793.

2) M. I. Kalinin. *Despre sarcinile intelectualității sovietice*. Gospolitizdat, 1939, pag. 61—62, ed. rusă

3) A. A. Jdanov. *Literatura sovietică — literatura cu cel mai bogat conținut de idei, cea mai înaintată literatură din lume*. Partizdat, 1934, pag. 12—13. ed. rusă.

mantismul revoluționar. Noi spunem că realismul socialist este metoda fundamentală a literaturii artistice și a criticii literare sovietice; aceasta presupune că romantismul revoluționar trebuie să facă parte din creația literară ca o parte constitutivă, deoarece întreaga viață a Partidului nostru, întreaga viață a clasei muncitoare și lupta ei constă în imbinarea celei mai aspre, cele mai sobre munci practice cu un eroism măreț și cu perspective grandioase. Partidul nostru a fost întotdeauna puternic prin faptul că a unit și unește o activitate practică intensă cu o perspectivă vastă, cu neconținută năzuință spre viitor, cu lupta pentru construirea societății comuniste. Literatura sovietică trebuie să știe să înfățișeze eroii noștri, trebuie să știe să arunce o privire în ziua noastră de mâine. Aceasta nu va fi o utopie deoarece ziua noastră de mâine se pregătește prin muncă conștientă planificată încă de astăzi¹⁾.

Această latură extrem de importantă a artei realismului socialist a amintit-o încă odată A. A. Jdanov în raportul său asupra revistelor *Zvezda* și *Leningrad*: „Literatura n'are numai menirea de a se ține la nivelul cerințelor poporului, ci — mai mult — este obligată să desvolte gustul poporului, să ridice și mai mult cerințele lui, să-l îmbogățească cu idei noi, să ducă poporul înainte”²⁾. Și mai departe: „A descrie aceste însușiri înalte ale oamenilor sovietici, a înfățișa poporul nostru nu numai așa cum este astăzi, dar a-l privi și așa cum va fi mâine, a face ca scrisul vostru să fie un far care să-i lumineze mersul lui înainte — iată sarcina fiecărui scriitor sovietic conștient. Scriitorul nu poate rămâne în urma evenimentelor, el este dator să pășească în primele rânduri, în fruntea poporului, arătându-i calea dezvoltării sale”³⁾.

Zugrăvind în mod veridic și cu atenție actualitatea socialistă, arta realismului socialist găsește în ea și zugrăvește în acelaș timp elementele realității comuniste în creștere, apropiind-o astfel de ziua de astăzi, contribuind la afirmarea ei; ea urmărește în general înainte de toate ceea ce este nou în viață, ceea ce crește. Tocmai aceasta face ca arta realismului socialist să fie plină de romantismul real al însăși realității socialiste, în care tot ce este nou crește fără nicio piedică și se întărește repede. Aceste elemente noi se afirmă prin mersul obiectiv al dezvoltării vieții însăși. Ele nu sunt mlădițe slabe, gingașe, ale frumosului, care au nevoie de o „eroizare” romantică convențională, de un „sprijin” estetic, fără de care ele nu ar rezista suflului aspru al vieții. Dimpotrivă, oricât de slabe și de neînsemnate ar fi ele la prima privire astăzi, însăși viața socialistă constituie pentru ele un sol din cele mai fertile pentru ca mâine ele să devină puternice și rezistente. Aceste mlădițe ale noului în viața sovietică sunt în mod obiectiv puternice și invincibile, și tocmai pe baza metodei consecvent realiste este posibilă oglindirea lor în artă. Pe de altă parte, orice propovăduire a romantismului ca metodă sau curent deosebit în arta socialistă, orice scoatere în relief și izolare a „principiului” romantismului revoluționar în realismul socialist, vine de contradicție cu afirmarea realistă a caracterului eroic și a

1) A. A. Jdanov. *Literatura sovietică — literatura cu cel mai bogat conținut de idei, cea mai înaintată literatură din lume*. Partizdat, 1934, pag. 13. ed. rusă.

2) A. A. Jdanov. *Raport asupra revistelor „Zvezda” și „Leningrad”*. Ed. P.M.R., pag. 33—34.

3) A. A. Jdanov. *Raport asupra revistelor „Zvezda” și „Leningrad”*. Ed. P.M.R., pag. 43.

frumuseții realității sovietice și devine în mod obiectiv o manifestare a neîncrederii în forțele ei creatoare puternice și raționale.

Zugrăvind înainte de toate ceea ce este nou în viața societății socialiste, ceea ce crește, arta realismului socialist este plină de un înalt patos revoluționar, de spiritul constructiv, propriu realității socialiste însăși. **Afirmarea fenomenelor pozitive ale vieții, care se înmulțesc din ce în ce mai mult : iată care este tendința principală a atitudinii artei realismului socialist față de realitate.** „Sarcina literaților noștri este o sarcină grea și complicată — scria A. M. Gorchî. — Ea nu se reduce numai la critica vechei realități, la denunțarea caracterului molipsitor al viciilor ei. Sarcina lor este de a studia, de a forma, de a zugrăvi și, prin aceasta, de a afirma realitatea nouă. Trebuie să învățăm a vedea cum în descompunerea rău mirositoare a putregaiului vechi se aprind și se largesc luminițele viitorului. Tinerii scriitori au multe de spus despre noile bucurii ale vieții, despre înflorirea multilaterală a forțelor creatoare ale țării”¹⁾).

În aceasta constă una din principalele deosebiri ale realismului socialist față de realismul critic. Realismul critic nu putea fi de acord cu realitatea înconjurătoare, în care există exploatare, și faptul că nu era de acord cu ea, ci o critica, o diseca, o demasca cu mânie, a fost calitatea cea mai prețioasă din punct de vedere social, a acestui curent.

Desigur nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că și realismul critic a încercat să afirme și afirma acele **elemente ale frumosului**, pe care le putea găsi în viața înconjurătoare. Realismul democratic rus, în literatură, în pictură și în muzică, a cântat de exemplu măreția morală, forța și frumusețea poporului rus, a țărănimii, a creat imnuri poetice închinăte naturii minunate a Rusiei. Totuși trebuie să înțelegem limpede că această afirmare era amestecată cu înțelegerea amară a asupririi a tot ce era pozitiv, bun, frumos în viață, cu conștiința slăbiciunii și desvoltării insuficiente a acestor elemente. Marii artiști realiști din trecut credeau în triumful final al dreptății, în forțele poporului, dar această credință nu era și nici nu putea fi întărită printr'o gândire sprijinită pe cunoașterea exactă, științifică, a legilor de desvoltare socială și, ceea ce este mai important, **pe munca practică pentru construirea unei societăți**, în care să fie create toate condițiile pentru înflorirea a tot ce este luminos și frumos atât în viața socială cât și în însăși personalitatea omului.

Arta realismului socialist este în mod absolut și conștient optimistă, deoarece este **arta lumii noi care privește cu curaj în viitorul său**, care este ferm încredințată de triumful cauzei sale — cauza comunismului, — care trăiește în atmosfera entuziasmului marii construcții, a transformării naturii și a omului însuși. Arta realismului socialist este deaceea optimistă, luminoasă și afirmă viața, nu dintr'un considerent oarecare extern, accidental, ci prin însăși natura sa, ca o artă legată în mod organic de o realitate în care triumfă viața și creația, care este istoricește tânără și invincibilă. „Filosofia „tristeții universale” nu este filosofia noastră. N'au decât să fie triste cei care părăsesc scena și cei care și-au trăit traiul”²⁾), scria tovarășul Stalin lui Demian-Beldnâi, în 1924.

Lumea capitalistă în putrezire și arta burgheză contemporană ajunsă acum în stare de descompunere, se tem de viitor, sunt cuprinse de o

1) „Gorchî despre artă”, 1940, pag. 215, Ed. rusă.

2) I. V. Stalin. Opere, vol. 6, pag. 299. Ed. P. M. R.

frică animalică în fața vieții însăși, a cărei mișcare lapropie în mod inevitabil capitalismul de mormântul său. Această așa-zisă „artă” abundă în blesteme isterice împotriva lumii și a vieții, împotriva poporului și a omului. Acolo găsim cultul morții, proslăvirea corupției, a descompunerii morale și sufletești.

În contrast cu aceasta „artă”, arta socialistă sovietică apare ca o zi luminoasă de primăvară față de o noapte neagră de toamnă. Aci triumfă bucuria umană, aci se cântă fericirea vieții, poezia muncii, dragostea și prietenia care-l înalță pe om.

Chiar și atunci când arta socialistă abordează teme și subiecte tragice, ea își păstrează întotdeauna optimismul istoric. Soarta lui Pavei Corceaghin este tragică și chinuitoare din punct de vedere personal, dar acest personajiu creat de scriitorul N. Ostrovschi în multe privințe ca un autoportret, este plin de eroism, de spiritul victoriei, el afirmă viața prin însăși natura sa. El inspiră cititorului credința în puterile omului sovietic, în forța morală a conștiinței socialiste, el ne învață să trăim în primul rând pentru marile interese sociale. Și nu întâmplător acest personajiu de tânăr bolșevic este atât de drag tineretului sovietic, nu întâmplător tocmai el a fost luat drept exemplu personal de mulți eroi ai Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Sau să luăm celebrul tablou al pictorilor Kukurin și Tania (1947). Este înfățișată executarea de către fasciștii germani a eroinei comsomoliste Zoia Kosmodemianskaia în satul Petrișcevo. Cu exactitate documentară artiștii au reprodus împrejurările acestui eveniment tragic: mulțimea dușmanilor înverșunați, nerușinați, femei și bătrâni care plâng, aduși cu deasla la locul de execuție, peisagiul întunecat de Decembrie. Dar în tablou nu se simte cătuși de puțin tristețea inevitabilului sfârșit tragic. Personajul principal — partizana eroică — este înconjurată de o atmosferă de curaj și forță. Partizana moare cu credința în triumful final al cauzei poporului. Chipul ei cheamă la viață și luptă.

Cântând și afirmând tot ceea ce este nou și pozitiv în viață, realistul socialist este totodată un critic necruțător a tot ceea ce împiedică mișcarea înainte, a tot ceea ce reprezintă în actualitatea socialistă vie o rămășiță a blestematului trecut capitalist, sau în general ceva vechi, care și-a trăit traiul.

„Descriind cele mai frumoase sentimente și calități ale omului sovietic, — spunea A. A. Jdanov, — desvăluind în fața lui perspectiva zilei de mâine, noi trebuie să arătăm oamenilor noștri cum nu trebuie să fie, trebuie să biciuim rămășițele trecutului, rămășițele ce împiedică pe oamenii sovietici să pășească înainte”¹⁾. Biciuind lipsurile și rămășițele trecutului, arta realismului socialist nu le exagerează niciodată, ea nu abandonează nici în cazul acesta tonul optimist, perspectiva istorică justă, credința în capacitățile creatoare ale poporului care se conduce după teoria revoluționară înaintată, în fruntea căruia pășește Partidul încercat și călit în lupte al lui Lenin și Stalin. Critica îndreptată împotriva lipsurilor societății socialiste și ale omului socialist are drept scop nu distrugerea și nimicirea, ci corectarea. Aceasta este — așa cum se spune — o critică creatoare, constructivă. Ea este legată nemijlocit de întreaga învățătură a lui Lenin și Stalin despre

1) A. A. Jdanov. *Raport asupra revistelor „Zvezda” și „Leningrad”*. Ed. P.M.R., pag. 43—44.

critică și autocritică ca principala forță motrică a dezvoltării societății socialiste.

„În societatea noastră sovietică, în care au fost lichidate clasele antagonice, — a spus A. A. Jdanov, luând cuvântul la discuția problemelor filosofice, — lupta dintre vechi și nou și prin urmare dezvoltarea dela inferior la superior nu se face sub forma unei lupte între clase antagonice și prin cataclisme, cum se întâmplă sub capitalism, ci sub forma criticii și autocriticii, care este adevărata forță motrică a dezvoltării noastre, un instrument puternic în mâinile partidului”¹⁾. „Trebuie descoperite mai repede slăbiciunile și greșelile noastre, care încă nu au fost descoperite, dar care există fără îndoială, — scria tovarășul Stalin încă în 1928, chemând la defășurarea unei critici și autocritici de masă, — dacă vrem să nu fim luați prin surprindere de tot felul de „evenimente neașteptate” și „accidente”, spre bucuria dușmanilor clasei muncitoare.

A acționa încet aci, înseamnă a ușura munca dușmanilor noștri, a adânci slăbiciunile și greșelile noastre. Dar toate acestea nu pot fi făcute fără defășurarea autocriticii, fără intensificarea ei, fără antrenarea maselor de milioane de oameni ai clasei muncitoare și ai țărânimii în opera de descoperire și lichidare a slăbiciunilor noastre, a greșelilor noastre”²⁾.

Dar mai departe tovarășul Stalin arată: „Noi nu avem nevoie de orice autocritică. Noi avem nevoie de o autocritică care să ridice nivelul cultural al clasei muncitoare, să-i desvolte spiritul combativ, să-i întărească credința în victorie, să-i înmulțească forțele și s'o ajute să devină adevăratul stăpân al țării”³⁾. „Este adevărat că presa noastră mai continuă încă să rămână uneori la suprafață, ea încă nu a învățat să treacă dela diferite observații critice la o critică mai adâncă, iar dela critica adâncă la generalizarea rezultatelor criticii, la descoperirea realizărilor obținute în domeniul construcției noastre în urma criticii”⁴⁾.

În scrisoarea adresată lui A. M. Gorchi la 17 Ianuarie 1930, tovarășul Stalin revine la această problemă, subliniind din nou că critica lipsurilor și greșelilor construcției sovietice, făcută în presă, literatură și artă, trebuie subordonată înfățișării, propagării și afirmării vaste a ceea ce este nou, pozitiv, în creștere: „Noi nu putem renunța la autocritică. Nu putem face aceasta în niciun caz, Alexei Maximovici. Fără ea, stagnarea, putrezirea aparatului, creșterea birocrației, subminarea inițiativei creatoare a clasei muncitoare devin inevitabile. Desigur autocritica dă material dușmanilor. În aceasta ai toată dreptatea. Dar totodată ea dă material (și un impuls) mișcării noastre înainte, declanșării energiei constructive a oamenilor muncii, dezvoltării întrecerii, creerii de brigăzi de șoc ș.a.m.d. Latura negativă este acoperită și depășită de latura pozitivă.

Este posibil că presa noastră scoate prea mult în relief lipsurile noastre, iar uneori (neintenționat) le afișează chiar. Lucrul acesta este posibil și chiar probabil. Firește că aceasta nu este bine. De aceea dumneata ceri ca lipsurile noastre să fie contrabalansate (eu aș spune depășite) de realizările noastre. Și în aceasta ai desigur dreptate. Vom lichida această

1) A. A. Jdanov. *Cuvântare la discuția în jurul cărții lui G. F. Alexandrov „Istoria filosofiei occidentale”* din 24 Iunie 1947. Gospolitizdat 1947, pag. 40, ed. rusă.

2) I. V. Stalin. *Opere*, vol. 11, pag. 139, ed. rusă.

3) Idem, pag. 132.

4) Ibidem, pag. 134—135.

lipsă neapărat și fără întârziere”¹⁾). Apreciind în lumina acestor idei opere artistice concrete — *Impușcătura* și *O zi din viața noastră* de A. Bezîmenschi, — tovarășul Stalin a considerat că mersul lor principal, care permite ca ele să fie considerate „modele de artă proletară revoluționară pentru timpurile noastre” îl constituie faptul că „patosul lor constă în punerea în mod ascuțit a problemei lipsurilor aparatului nostru și în credința profundă în posibilitatea lichidării acestor lipsuri”²⁾).

Aceste idei ale tovarășului Stalin au avut și au o mare importanță pentru înțelegerea patosului principal al artei socialiste, al muncii creatoare a artiștilor sovietici.

Arta realismului socialist, care urmărește înainte de toate zugrăvirea conținutului pozitiv al vieții societății socialiste, a reușit pentru prima dată în istoria artei să pună și să rezolve în deplină măsură problema creării eroului pozitiv.

După cum se știe, această problemă a constituit obstacolul principal în calea întregii arte a timpurilor moderne, care s'a dezvoltat în condițiile orânduirii capitaliste antiumaniste, care mutilează omul. Aceste limite sociale, comune întregii arte a timpurilor moderne, nu au putut fi depășite nici de arta rusă din secolul al XIX-lea, în care putem găsi mai mult decât în oricare artă încercări de a crea personagiul eroului pozitiv. Legat de realitatea societății exploatare, personagiul pozitiv din trecut nu putea să nu reflecte dualitatea ei intrinsecă și caracterul său contradictoriu. Este suficient să amintim de exemplu personagiul Bazarov din romanul *Părinți și copii* de Turgheniev. Acesta este fără îndoială un personaj pozitiv, dar în același timp el ne pune în gardă și într-o oarecare măsură ne îndepărtează prin unilateralitatea rectilinie a atitudinii sale față de realitate, față de oameni. El este pozitiv prin tendința sa principală, dar nu posedă calitățile unei norme de conduită etică absolută. Nu este întâmplător faptul că în cece privește crearea eroului pozitiv, cei mai stricți realiști apelau deseori la ajutorul invenției romantice, al iluziilor fantastice, încercând să „înobileze” sau să „înalțe” materialul luat din viață, pentru ca să poată crea din el un personaj pozitiv, demn de a deveni un model de imitat, o normă de conduită estetică și etică. Toate acestea nu puteau să nu ducă la o anumită inconsecvență și dualitate în însăși arta realistă, introducând în ea subiectivismul și abstracțiunea. Chiar și un tip de revoluționar atât de luminos cum este personagiul Rahmetov din romanul lui Cernășevski *Ce-i de făcut?*, nu este, după cum se știe, pe deplin convingător. Firește, conștiința că însăși realitatea înconjurătoare este defectuoasă nu-l părăsea pe artistul cinstit. „Realism! Realism! Dați-mi o realitate frumoasă, — scria în jurnalul său Jules Renard, — și voi lucra după modelul ei”³⁾).

O astfel de realitate frumoasă, realitatea socialistă, stă în fața ochilor artistului sovietic. Ea influențează puternic omul, îl educă din punct de vedere moral, îl înalță spre culmile culturii. Eroul pozitiv aflător în însăși viața, s'a transformat dintr'un fenomen singular, excepțional, într'un fenomen de masă ce cuprinde întreg poporul. Natura lui se caracterizează prin integritatea ei organică, deoarece înfățișarea lui este determinată de noile trăsături ale omului socialist: sentimentul profund al patriotismului sovie-

1) I. V. Stalin. *Opere*, vol. 12, pag. 173—174, ed. rusă.

2) Ibidem, pag. 200.

3) Jules Renard, *Opere Alese*, Moscova, 1946, pag. 12, Ed. rusă.

tic, atașamentul față de Partidul bolșevic și de popor, grija pentru ridicarea bineistării obștești, munca creatoare cinstită pentru societate, spiritul colectivismului și al ajutorului reciproc, etc. Trăsăturile izolate ale psihologiei omului vechi, care mai persistă în eroul pozitiv, dispar și se șterg în decursul educării sale comuniste, în relațiile sale zilnice cu ceilalți membri ai colectivului socialist.

Eroul pozitiv din arta socialistă sovietică reflectă în mod nemijlocit marile prefaceri care s'au petrecut în societate și în înșiși oamenii. Trăsăturile sale caracteristice sunt: **caracterul său social, caracterul său profund democratic, unitatea organică a înfățișării sale sufletești.** Unii cred că această unitate duce la o simplificare, la o schematizare a personajilor, iar criticii cosmopoliți demascați de curând declarau în mod calomnios că pentru „o mai mare plasticitate în redarea vieții” trebuiesc „desvăluite și scoase în vileag” contradicțiile interne ale personajului pozitiv al omului sovietic, de exemplu contradicțiile între datoria personală și cea obștească, etc.

Dar de unde trebuiesc scoase aceste „contradicții”, această „dedublare” a personajilor din arta sovietică, dacă ele lipsesc în însăși viața, unde nu există niciun fel de teren propice pentru ele? Nu trebuiesc considerate „contradicții” diferitele îndoieli și ezitări întâmplătoare, gândurile legate de probleme personale. Ele nu duc la „dedublarea” personalității, la care chemau cosmopoliții. Factorul principal, care determină unitatea organică a naturii omului sovietic, a omului înaintat, este înainte de toate capacitatea de a pune interesele obștești mai presus de orice.

„Oamenii sovietici sunt obișnuiți să pună interesele de stat, ale întregului popor mai presus de orice. Ei sunt obișnuiți să considere cauza comună ca o cauză vitală a lor personală”¹⁾.

Și că această unitate nu contravine nicidecum plasticității în redarea vieții și multilateralității în caracterizare, pentru aceasta e suficient să amintim personajii minunate ale artei sovietice ca Voropaev din romanul **Fericirea** de P. Pavlenco, Șahov din filmul **Marele cetățean**, chipul sculptat al generalului de armată Cerneahovschi, al maiorului Pocrîșev, executate de N. Tomschi. Acestea nu sunt nicidecum „scheme”, ci oameni vii, multilaterali, cu o lume interioară bogată și complicată și totodată uimitor de unitară.

În încercările sale de a crea tipul eroului pozitiv, arta presocialistă trăda în mod inevitabil profunda sa legătură cu concepțiile estetice și etice ale lumii exploataților. Eroul pozitiv apărea de obicei ca un personaj idealizat reprezentând o minoritate nemuncitoare. El se complăcea într-o inactivitate mândră, afirma caracterul său ideal prin liniștea sa absolută, prin imperturbabilitatea sa. Este de ajuns să amintim exemplul artei antice sau al Renașterii, artă în care problema eroului pozitiv ocupa un loc central. Zeii greci se află într-o stare de liniște suprapământeană deoarece, după cum spunea Aristotel, „ceea ce este perfect nu are nevoie de mișcare”. Inactivi și imperturbabili sunt „doamna” ideală — **Mona Lisa** lui Leonardo da Vinci, „cavalerul” model — **Castiglione** din portretul de Rafael, etc.

În arta realismului socialist eroul pozitiv nu este separat de viață, de munca poporului. Mai mult încă: tocmai prin muncă, în decursul activității sale de producție și sociale, el capătă toate însușirile sale pozitive.

1) A. A. Jdanov. *Cea de a 29-a aniversare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*. Gospolitizdat, 1946, pag. 9, ed. rusă.

Munca eroică, fie ea munca muncitorului sau a colhoznicului, a învățatului sau a artistului, înalță omul sovietic, scoate în evidență valorile sale estetice și elice reale.

Vitalitatea excepțională și neobișnuita bogăție de idei a artei socialiste o înzestrează cu o uriașă forță educativă. Eroul pozitiv al acestei arte este un ideal care reprezintă o normă de conduită etică istoricește concretă, pe baza căreia sunt educate masele, iar în același timp el reprezintă o generalizare a unor fenomene de masă tipice din viață. În urma acestui fapt, sarcinile etice ale artei sovietice nu numai că nu contravin întru nimic sarcinilor estetice, dar sunt legate de ele prin legături profunde și indisolubile. Fie numai acest fapt și el ne permite să definim pe bună dreptate arta socialistă ca începutul propriu-zis al perioadei istorice a dezvoltării artei. Aci ea devine pentru prima oară o artă într'adevăr și până la capăt umanistă, cu un mare conținut etic, cu alte cuvinte, prin aceasta ea capătă natura sa cu adevărat artistică: ea zugrăvește înainte de toate frumosul, educă pe baza acestuia oamenii și înfrumusețează cu ajutorul lui viața.

Zugrăvind cu precădere personagiile eroilor pozitivi din societatea socialistă, arta realismului socialist acordă în mod cu totul firesc o atenție, de primul rang temei muncii libere creatoare a oamenilor sovietici, a muncii care a devenit o chestiune de onoare, o chestiune de vitejie și de eroism. În munca socialistă se manifestă viu cele mai bune calități ale omului sovietic, spiritul său colectivist, nobilele sale posibilități creatoare. „Înfățișarea spirituală a oamenilor sovietici de astăzi se oglindește în primul rând în atitudinea conștientă față de munca lor, ca față de o activitate de importanță socială și o obligație sfântă către statul sovietic”,¹⁾ — a spus tovarășul Molotov, făcând bilanțul a treizeci de ani de dezvoltare a societății sovietice.

Tema muncii a intrat în artă încă din timpurile cele mai vechi. Cei mai mari reprezentanți ai artei democratice ruse din secolul al XIX-lea au creat opere clasice, în care au desvăluit cu profundă durere și cu proteste vehemente, povara muncii forțate în folosul exploatatorilor. Acest adevăr aspru reiese din tablourile **Troica** de V. Perov, **Burlacii** de I. Repin, **Lucrări de reparație de cale ferată** de K. Savișchi, **Minerul** de N. Casatchin. Dar dacă în operele realiștilor ruși mai putem găsi oarecare elemente de reprezentare artistică a muncii, explicabile prin profunda lor credință în forțele imense ale poporului și în viitorul său luminos, uni realiști din Apusul Europei, care și-au ales în secolul al XIX-lea tema muncii, au văzut și au arătat cu precădere acțiunea distructivă pe care-o exercită asupra personalității muncitorului, munca grea, de rob, care epuiza toate forțele sale fizice și spirituale. Astfel sunt, de exemplu, lucrările cunoscutului sculptor belgian C. Meunier: **Puddlerul**, **Oțelarul** și altele, sau ale pictorului francez J. F. Millet: **Omul cu sapa**, **Odișna vierului**. În aceste opere se resimte o jale și o durere adâncă. „...Eu n'am văzut niciodată latura luminoasă a vieții; eu nu știu unde se află ea... — scria Millet — Pe unde a trecut plugul... vedeți oameni care sapă și răcoleșc pământul. Vedeți cum ei se îndreaptă din când în când din șale, cum se spune, și-și șterg fruntea cu podul palmei. „Îți vei mânca pâinea amestecată cu sudoarea frunții tale”.

1) V. M. Molotov, Raport făcut în ședința solemnă a Sovietului din Moscova cu prilejul celei de a 30-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Ed. P.C.R., 1947, pag. 40.

A avut el oare vreo satisfacție de când trăiește pe lume? Există oare un om mai nefericit pe globul pământesc? Aș vrea ca ființele zugrăvite de mine să aibe aspectul unor condamnați ai soartei și să fie imposibil ca cineva să-și închipue că lor le-ar putea trece prin minte să fie altceva”¹⁾).

Câtă durere adâncă, cât pesimism respiră aceste rânduri ale unui artist cinstit, care se uită împrejur cu groază și vede pretutindeni exploatare, robie, mizerie! Și ce revoluție gigantică în realitatea socială marchează arta socialistă, care ridică în slavă personagiul omului muncitor, desvăluind poezia muncii socialiste libere. „În vara anului 1948 am avut ocazia să lucrez într'unul din colhozurile din Ucraina Sovietică... — scrie pictorița T. Iablonskaia, — în colhozul decorat „Lenin” din raionul Cemerovețk, regiunea Kamenet-Podolsk. Colhozul are printre membrii săi 11 Eroii ai Muncii Socialiste; două sute de membri ai colhozului sunt decorați cu ordine și medalii. Am fost uimită de elanul cu care sunt efectuate muncile, de munca plină de bucurie și spirit tovărășesc a oamenilor din satul colhoznic”²⁾).

Ce contrast față de cuvintele lui Mălet! Cât de limpede se simte în cuvintele pictoriței sovietice, felul cum percepe lumea omul nou, sovietic. Și nu este întâmplător faptul că lucrarea **Pâinea** efectuată de ea în 1949 pe baza unui material viu, concret, a fost atât de reușită, transmitând spectatorului cu atâta vigoare poezia muncii colhoznicului sovietic.

Tema muncii este o măreață temă care inovează arta socialistă. Ea este inovatoare pentru că tocmai aci ea este rezolvată pentru prima oară pe un plan într'adevăr uman și demn de om: pentru prima oară munca, adică cea mai omenească dintre toate activitățile omului, este proslăvită, desvăluindu-se conținutul ei poetic, frumos. „Ca erou principal al cărților noastre, — scria A. M. Gorchii, trebuie să alegem munca, adică omul organizat prin procesele de muncă, omul care este înarmat la noi cu toată forța tehnicii moderne, omul care la rândul său organizează munca, făcând-o mai ușoară, mai productivă, ridicând-o la rangul de artă”³⁾).

Din timpul când au fost scrise aceste cuvinte, scriitorii și artiștii sovietici au creat multe opere minunate, înfățișând eroismul și frumusețea muncii oamenilor sovietici. Este de ajuns să amintim dintre ele câteva lucrări importante din ultimii ani: **Fericirea** de P. Pavlenko, **De parte de Moscova** de V. Ajaev, **Din toată inima** de E. Mațev, **Zorile** de I. Lăptev, **Cale Liberă** de A. Surov, **Pâinea** de T. Iablonskaia, portretele stahanoviștilor dela Uzinele „Secera” și Ciocanul”, efectuate de G. Gorelov și altele.

Pe cunoscutul oțelar A. S. Subotin, laureat al premiului Stalin, îl vedem în portretul lucrat de Gorelov pe fondul de foc al cuptorului Martin, într'una din clipele zilei sale de muncă încordată. Reflexe purpurii alunecă pe fața sa înfierbântată, plină de emoția bucuriei, cu ochii inteligenți ce strălucesc vesel. Il vezi dând ultimele ordine ajutorilor săi înainte de terminarea șarjei, pe care oțelarul o simte atât ca un examen sever al măiestriei și operativității sale, cât și ca un eveniment bucuros, emoționant.

După cum vedeți, în tema muncii, artistul sovietic situează pe primul

1) „Maestrul artei despre artă”, vol. II, 1936, pag. 419, 421, 423. Ed. II-a rusă.

2) T. Iablonskaia. *Realismul socialist în pictură*. Ziarul „Cultura Bi Jizn”, din 11 Februarie 1950.

3) M. Gorchii. *Articole de critică literară*, Moscova, 1937, pag. 650, ed. rusă.

plan tipul celui ce muncește, lumea sa interioară, înobilată și înălțată prin muncă creatoare. Dar o importanță din cele mai mari o are și zugrăvirea veridică a împrejurărilor și a însuși procesului muncii. Pictorii și sculptorii sovietici, care — după cum s'a vădit la Expoziția din 1949, — au obținut mari succese în acest sens, mai rămân totuși în urmă față de prozatorii și poeții sovietici în ceea ce privește înfățișarea procesului muncii, înclinând mai mult spre rezolvarea portretistică a chipului muncitorului, colhoznicului și intelectualului sovietic. Tema muncii, această temă înălțătoare și eroică, cere rezolvări mari, monumentale, forme mari de artă. Ea cere artistului cunoașterea profundă a vieții ca primă condiție pentru succesul muncii sale. Dacă sarcina zugrăvirii muncii omului sovietic îndreaptă privirea artistului în mod necesar, înainte de toate, spre desvăluirea frumuseții conținutului spiritual al omului muncitor, nu trebuie totuși să uităm că aceasta se află în legătură indisolubilă cu prezentarea **frumuseții, a utilității, a măestriei sale în însușirea profesiei**. Este imposibil a arăta aceasta fără a cunoaște specificul producției. Eroii romanului **Departamentul de Moscova** al lui V. Ajaev îi apar cititorului atât de bine reliefați ca eroi ai muncii socialiste creatoare, pentru că este desvăluită frumusețea lor de măestri în domeniul lor, care înving diferite dificultăți reale în producție, înfățișate cu deplină claritate și înțelegere. Cititorul își poate forma o idee precisă atât despre proiectul conducerii de petrol, cât și despre întregul proces al construirii ei. Dar aceasta nu-i estompează câtuși de puțin pe oameni, pe eroi, ci dimpotrivă face ca ei să apară concret, precis, îi înconjoară cu frumusețea deosebită a procesului muncii. Tocmai acesta este punctul nodal al rezolvării temei muncii în arta socialistă. Se mai întâmplă deseori ca ea să fie transformată astfel încât împrejurările producției să constituie fondul pe care se conturează un „erou” static. Este de prisos a mai spune că această atitudine este profund greșită.

Tema muncii — cea mai importantă temă a artei sovietice — îi cere artistului să fie „înarmat” sub toate aspectele pe linie profesională. Aci nu trebuie să-și aibă locul niciun fel de schițare nebuloasă, niciun fel de lucru brut, aci sunt deosebit de necesare o înaltă măiestrie în compoziție, precizia și ascuțimea caracterizării portretistice.

Scoaterea în relief a temei muncii libere, conștiente, ca temă principală, centrală a artei socialiste, nu înseamnă desigur nici cea mai mică limitare sau îngustare a tematicii artei realismului socialist. Cu adevărat inovatoare în arta sovietică sunt temele luate din istoria Partidului, chipurile marilor conducători ai Revoluției, etc. Realismul socialist caută să reflecte viața în toată bogăția manifestărilor și proceselor sale progresiste, el o fixează sub toate aspectele. Realismul socialist se caracterizează prin varietatea temelor și a subiectelor, este determinat în mod direct de bogăția și caracterul complex al conținutului realității socialiste însăși, în care tot ceea ce este cu adevărat nou și progresist, oricât de original ar fi sub aspect individual, crește și se dezvoltă în libertate și fără piedici, având sprijinul întregului popor. „Căci socialismul, socialismul marxist, — scrie tovarășul Stalin, — nu înseamnă restrângerea necesităților personale, ci creșterea și sporirea lor în toate privințele, nu înseamnă îngrădirea acestor necesități sau renunțarea la satisfacerea lor, ci satisfacerea completă și în toate privințele a tu-

turor necesităților masselor, ridicate din punct de vedere cultural, ale celor ce muncesc”¹⁾).

Pe baza acestei bogății și varietăți de situații, aote, procese, interese, gusturi și dorințe ale oamenilor din societatea socialistă, reflectate și în același timp exprimate prin însăși personalitatea artistului, arta realismului socialist — fiind în mod consecvent o artă cu o profundă unitate interioară — își desfășoară bogăția de genuri și forme, varietatea diferitelor curente sau stiluri de creație, a diferitelor maniere individuale. Încă în celebrul său articol „Organizația de partid și literatura de Partid”, scris în 1905, V. I. Lenin, formulând marele principiu al partinității literaturii și artei, scria: „Nu încapă îndoială că problema literară se pretează cel mai puțin unei egalizări mecanice, unei nivelări, dominației majorității asupra minorității. Nu încapă îndoială că în această chestiune este necesară asigurarea unui spațiu cât mai larg inițiativei personale, înclinațiilor individuale, mai mult spațiu pentru gândire și imaginație, formă și conținut”²⁾. Despre întrecerea în ce privește creația, între diversele curente, ca formă de dezvoltare a artei sovietice, vorbea tovarășul Stalin în cunoscuta sa scrisoare către Bill-Beloțercovschi, în 1929: „Nu este vorba să interzicem vechia și noua maculatură neproletară, ci s'o eliminăm pas cu pas de pe scenă pe calea întrecerii, prin crearea unor piese adevărate, interesante, artistice, cu caracter sovietic, care s'o poată înlocui. Și întrecerea este un lucru mare și serios, pentru că numai în condițiile întrecerii putem să ajungem la formarea și cristalizarea unei literaturi artistice proletare proprii”³⁾.

Orice ar scrie calomnii și ignoranții din lagărul „criticii de artă” reacționare burgheze despre „uniformitatea cenușie” a artei sovietice și despre „monotonia ei obositoare”, ei nu vor putea să desmintă și nici să sdruncine adevărul obiectiv că arta realismului socialist deschide fiecărui artist cinstit un câmp vast pentru dezvoltarea și perfecționarea sa, pentru manifestarea înclinațiilor și gusturilor sale personale, că ea le face accesibil tezaurul inepuizabil a tot ce este mai bun în moștenirea artistică a omenirii. Pe baza noii metode a realismului socialist trăiesc și se dezvoltă într'un chip nou în arta sovietică tradițiile sculpturii antice și a Renașterii, tradițiile dramei shakespeareiene, ale liricii lui Pușchin. Unii artiști sovietici ai cuvântului continuă să desvolte moștenirea stilistică a poeziilor lui Lermontov, alții pe cea a lui Necrasov, alții folosesc în crearea prozei sovietice experiența lui Lev Tolstoi, etc. Deosebiți unul de altul, dar uniți organic în ceea ce privește principalul conținut de idei și calitatea artistică a operelor lor, sunt pictorii sovietici A. Gherasimov, — apropiat de tradițiile lui Repin, — și Nesterov, continuatorul liniei stilistice a portretelor lui Perov, etc. etc.

O atmosferă de scolastică afectată exista în discuțiile care se duceau până de curând în critica de artă sovietică în jurul problemelor: ce coresponde mai mult realismului socialist, stilul linear sau stilul pitoresc de reprezentare? Care genuri „sunt necesare” și care „nu sunt necesare”?

Pentru a reflecta toată multilateralitatea realității socialiste, arta socialistă folosește întreaga scară bogată de genuri și forme de artă, elaborată de omenire până astăzi. Dar se înțelege, în arta sovietică aceste genuri,

1) I. V. Stalin. *Problemele leninismului*. Ed. II-a P.M.R., pag. 754.

2) V. I. Lenin. *Opere*, vol. 10., pag. 28, ed. rusă. Vezi și: *Lenin despre literatură*. Ed. P.M.R., 1949, pag. 7.

3) I. V. Stalin. *Opere*, vol. 11, pag. 328, ed. rusă.

și forme se schimbă și se dezvoltă. Din necesitățile vieții însăși se nasc și se dezvoltă cu repeziciune noi genuri și forme de artă, dezvoltându-se apoi ca o secțiune independentă foarte importantă a graficii, arta afișului de agitație politică. În arta sovelică a luat naștere și s'a dezvoltat o formă nouă a reprezentațiilor de estradă, anume concertele ansamblurilor de cântece și dansuri. A apărut pentru a doua oară, pe o nouă bază tematico-ideologică, forma muzicală antică a oratoriului. În timp ce înainte ea era legată exclusiv de ciclul muzicii bisericești, astăzi ea reprezintă una din principalele forme muzicale epice populare. Noi și puternice forțe au pătruns în arta decorativă aplicată, care se îmbogățește cu elemente plastice.

Are loc în continuare dezvoltarea diferitelor genuri, împărțirea lor în subdiviziuni care capătă repede importanța unor genuri de sine stătătoare. Astfel filmul istorico-revoluționar, care constituia în momentul apariției sale o parte a genului istoric, este privit acum ca un gen aparte. Acelaș lucru este valabil și în cazul genurilor colhoznic și industrial, care s'au desprins din genul de moravuri.

Dar acest proces de diferențiere și complicare a structurii artei socialiste pe genuri și specii, are loc în unitate indisolubilă cu procesul de unificare internă a diferitelor genuri și specii, cu procesul de strictă delimitare între ele, de influențare și îmbogățire reciprocă.

Pe solul societății socialiste cresc și înfloresc în deosebi formele de artă monumentale, complexe. Caracter istoric are de exemplu înflorirea sculpturii sovietice monumentale. Este suficient să amintim minunata operă a Verei Muhina „Muncitorul și colhoznică”, statuile lui Lenin și Stalin executate de S. Merculov și altele.

Sub socialism au fost create pentru prima dată în istoria artelor, condiții reale pentru rezolvarea deplină și sub toate aspectele a **problemei sintezei artei**, care a constituit o preocupare a multor artiști din trecut, dar a cărei rezolvare a fost împiedecată prin condițiile deosebit de dușmănoase din societatea capitalistă împărțită în clase antagonice. Tendința populară, socială a artei realismului socialist, creează o bază artistico-ideologică comună pentru toate genurile de artă, bază care este absolut necesară pentru rezolvarea cu succes a problemei sintezei, pentru unitatea artistică organică a operelor create prin tovărășia creatoare a oamenilor de artă de diferite specialități. Complexe sculpturale-arhitecturale, create de arta sovietică, cum sunt canalul Moscova, pavilionul sovietic dela Expoziția din Paris din 1937, clădirea Teatrului de Stat din Tașkent și altele, se caracterizează prin unitatea lor organică din punct de vedere al conținutului de idei și din punct de vedere al stilului de artă. În ultimii ani s'a dezvoltat în mod strălucit arta sintetică a construirii unor complexe urbane pe baza unor proiecte sculpturale-arhitecturale unitare.

Faptul că arta socialistă gravitează spre formele mari, monumentale, nu duce la diminuarea importanței așa numitelor forme „mici” sau „lirice”. În pictură, înflorirea genurilor marilor tablouri tematice, cu chipuri numeroase, axate pe teme contemporane sau istorice, genul marelui portret de compoziție, nu suprimă genurile peisagiului liric, portretului intim, naturii moarte, a genului de moravuri, ci merge paralel cu dezvoltarea și înflorirea lor. În general în arta sovietică nu-și are locul o delimitare și separare rigidă a genurilor și operelor de artă în „epice” și „lirice”. Pe baza lichidării conflictului tragic

dintre interesele personale și cele obștești are loc în arta socialistă o întrepătrundere a epicului cu liricul. Ajunge să amintim câteva exemple caracteristice: poemul epico-liric **Vasilii Tiorkin** de A. Tvardovski, tabloul **O întâlnire de neuitat** de V. Efanov, atât de solemn și în același timp plin de un profund sentiment liric, filmele **Bătălia Stalingradului** (regizat și pus în scenă de V. Petrov) și **Căderea Berlinului** (regizat și pus în scenă de M. Ciaurelli), bazate pe o profundă întrepătrundere a episoadelor epice cu cele lirice, ideea filmului și prezentarea principalilor eroi pozitivi bazându-se la rândul ei pe unitatea organică dintre elementele lirice și cele epice.

Poporul și artistul sunt uniți în societatea socialistă nu numai prin situația lor socială și cetățenească, ci și prin însăși esența concepției lor despre lume. Mai mult încă: ei sunt uniți prin sensul intrinsec al **muncii lor**, — cu toate deosebirile dela individ la individ — muncă socialistă având drept scop binele general, muncă creatoare, care îmbogățește și înalță personalitatea omului. În societatea socialistă artistul crează în mod făliș și consecvent pentru popor, el vorbește prin intermediul artei sale despre conținutul — scump poporului — al realității înconjurătoare creată de acesta, realitate care este tot atât de scumpă și artistului sovietic însuși, artist care pășește în primele rânduri ale constructorilor comunismului. Analizând profund această trăsătură măreață a artei realismului socialist, tovarășul Molotov a spus: „**Intellectualii noștri, muncitorii de pe ogorul culturii, oamenii științei și ai artei sunt pătrunși mai mult ca oricând de patriotismul sovietic. Nu poate fi considerat întâmplător faptul că în prezent cele mai bune opere literare sunt ale acelor scriitori, care simt indisolubila lor legătură cu comunismul. În țara noastră, comunismul însușește la muncă creatoare, la lupta eroică pentru Patrie, la înalta creație ideologică**”¹).

Noi vorbim despre marea varietate a genurilor și formelor artei realismului socialist ca despre una din trăsăturile sale importante, ce stau în legătură directă cu însuși caracterul vieții societății socialiste. Această teză devine cu atât mai incontestabilă și capătă un sens istoric deosebit, dacă o considerăm în lumina caracterului general al culturii socialiste, **cultura socialistă prin conținut și națională prin formă**.

„**Ce înseamnă o cultură națională sub dictatura proletariatului? — întreabă tovarășul Stalin și răspunde:— O cultură socialistă prin conținut și națională prin formă, care are drept scop să educe masele în spiritul internaționalismului și să consolideze dictatura proletariatului**”²). În noua sa lucrare genială cu privire la lingvistică, tovarășul Stalin reia problema formei naționale a culturii socialiste, subliniind importanța menținerii și dezvoltării, în etapa dată, a limbilor naționale și a celor mai bune tradiții culturale naționale pentru dezvoltarea multilaterală a națiunilor noi, socialiste.

Nu trebuie însă, atunci când este vorba de artă, să înțelegem problema formei naționale în mod simplist, limitând-o la cercul tradițiilor și procedurilor artistice profesionale, după cum s'a încercat în mod greșit un timp. Astfel, de exemplu, artistul georgian Gudiașvili cultiva tradițiile picturii feudale medievale într'un singur plan; s'a vorbit despre caracterul „neorganic” al artei plastice din arta Asiei mijlocii, etc. Important este de-

1) V. M. Molotov. Raport făcut în ședința solemnă a Sovietului din Moscova cu prilejul celei de a 30-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Ed. P.C.R., 1947, pag. 42—43.

2) I. V. Stalin, *Problemele leninismului*, Ed. 9-a rusă, pag. 565.

sigur să ne însușim aspectele viabile ale culturii artistice din trecutul fiecărui popor, nu numai sub raport ideologic, ci și sub raport tehnico-artistic. Noi am moștenit, de exemplu, nu numai tradiția democratică și realistă a celor mai bune modele ale artei ruse din secolul al XIX-lea, ci și măiestria tehnică a poezilor și pictorilor ruși, care au creat aceste modele. Noi îi sfătuim pe tinerii pictori sovietici să învețe dela Repin cum să zugrăvească realitatea cu precizie și plasticitate, noi le atragem atenția asupra măiestriei lui Suricov în redarea zăpezii, asupra caracterului înălțător al pânzelor lui Levitan, etc. Un poet osetin va comite o greșală dacă nu va folosi în mod creator romantismul revoluționar al **Lirei osetine** al lui Kost Hetagurov, iar un maestru uzbek contemporan va contribui la sărăcirea propriei sale opere dacă va refuza să folosească tradiționalele motive populare în ornamentație. Dar elementul hotărîtor în problema formei naționale nu-l constituie vreun aspect izolat, ci totalitatea aspectelor care întruchipează caracterul național original al vieții diferitelor popoare.

Arta realismului socialist nu poate fi concepută izolată de cele mai bune tradiții concrete naționale — artistice și culturale — ale popoarelor din Uniunea Sovietică multinațională, izolată de cele mai bune forme, obiceiuri și trăsături naționale ale caracterului popular, trăsături care sunt vii în actualitatea socialistă a acestor popoare.

Nu putem aplica aceeași unitate de măsură artistică vieții din Nordul îndepărtat, vieții ciuccilor, și vieții și muncii cultivatorilor de bumbac din Cazahstan. Deaceia nu putem rezolva o aceeași temă pe baza unei scheme unitare, a unui șablon, în cece privește subiectul, iar noțiunea de subiect ține, după cum știm, de categoria formei. În viața fiecărui popor există aspecte și trăsături greu de prins pe care le vede, le cunoaște și le apreciază just numai un artist provenit din sânul acestui popor și care a trăit timp îndelungat și intens viața lui. Fără a reda aceste aspecte și trăsături va fi imposibil de a reda cu deplină putere de convingere și în mod veridic viața poporului respectiv. Desigur, nu este o condiție obligatorie ca artistul să aparțină prin naștere unui anumit popor pentruca el să poată deveni artistul lui sovietic, național. Cunoașterea vieții, hotărăște tot. S. Ciucov, rus prin naștere și prin educație, este astăzi în mod incontestabil un artist național kirghiz, care înțelege profund și cu multă finețe caracterul poporului kirghiz, frumusețea deosebită a naturii kirghize. Tot așa rusul P. Benkov a devenit un artist național uzbek.

O mare realizare a culturii socialiste o constituie creșterea furtunoasă a cadrelor intelectualității artistice naționale, eșite din rândurile poporului fiecărei naționalități. Și este remarcabilă nu numai creșterea numărului măestrilor naționali, ci și a calității artistico-ideologice a lucrărilor lor. Au trecut timpurile când măestrii Rusiei Sovietice, și înainte de toate cei din Moscova și Leningrad, erau singurii care dădeau tonul în arta sovietică și determinau nivelul ei. Arta sovietică contemporană crește prin întrecerea creatoare — vie și încordată a măestrilor din toate cele 16 republici unionale, iar multe opere create în Ucraina, în Bielorusia, în Georgia, Azerbaidjan, Uzbekistan, conțin cele mai progresiste tendințe ale artei sovietice contemporane și fac parte, pe bună dreptate, din cele mai bune modele ale artei sovietice din zilele noastre. Mulți artiști din republicile unionale au fost răsplătiți pentru operele lor cu Premii Stalin: M. Hmelco, T. Iablons-

Kaia, S. Grigoriev, G. Melihov, (Ucraina), I. Toidze, N. Nicoladze (Georgia) F. Abdurahmanov (Azerbaidjan) S. Ciucov (R.S.S. Kirghiză), etc.

Varietatea vie în creație și profunda unitate organică a artei socialiste sunt determinate prin însăși viața societății socialiste. Aci au fost create toate condițiile necesare pentru creșterea creatoare nelimitată a artiștilor, pentru legătura artei cu realitatea — condiția cea mai importantă a unui progres real în dezvoltarea artelor.

Însăși stabilitatea vieții societății socialiste, plină de muncă creatoare pașnică, societate în care nu-și au locul conflicte sociale interne și cataclisme, este excepțional de favorabilă pentru orice progres cultural, deci și pentru progresul artistic. Dar trebuie să ținem seama de încă un aspect favorabil din viața societății socialiste, aspect care asigură o dezvoltare rapidă a culturii și artei. Este vorba de caracterul armonios, pașnic al trecerii dela o perioadă de dezvoltare a societății sovietice și a tuturor aspectelor culturii sale, la altă perioadă; aceasta face ca valorile create anterior și acumulate, să fie preluate și însușite pe deplin și în toate privințele. Despre această importantă lege de dezvoltare a societății sovietice a spus tovarășul Stalin în lucrarea sa: *Cu privire la marxism în lingvistică*: „In general trebuie să spunem spre știrea tovarășilor care au pasiunea exploziilor, că legea trecerii dela o veche calitate la una nouă prin explozii, este inaplicabilă nu numai istoriei dezvoltării limbii; ea nu este întotdeauna aplicabilă nici altor fenomene ale bazei sau suprastructurii. Ea este obligatorie pentru societatea împărțită în clase dușmane. Dar nu este deloc obligatorie pentru societatea în care nu există clase dușmane. În decurs de opt, zece ani, noi am realizat în agricultura țării noastre trecerea dela orânduirea burgheză a proprietății țărănești individuale la orânduirea colhoznică, socialistă. Aceasta a fost o revoluție care a lichidat vechea orânduire economică burgheză la sate și a creat o orânduire nouă, socialistă. Dar această revoluție nu s'a produs pe calea exploziei, adică pe calea răsturnării puterii existente și a creării unei noi puteri, ci pe calea trecerii treptate dela orânduirea veche, burgheză, la sate, la una nouă. Și s'a reușit să se facă asta, pentru că a fost o revoluție de sus, pentru că revoluția a fost inițiată din inițiativa puterii existente, cu sprijinul masselor principale ale țărânimii”¹⁾.

Se știe că dezvoltarea artei în societatea în care există clase exploatare se desfășoară printr-o luptă înverșunată între diferite curente artistice, conținutul acestei lupte fiind lupta dintre realism și diversele sisteme estetice antirealiste; această luptă oglindește lupta dintre clasele progresiste ale societății și clasele reacționare. Deseori se produc întreruperi și regrese în dezvoltare, în urma faptului că un curent artistic oarecare, ajungând la dominarea vieții artistice, neagă tot ce a fost creat de către premergătorii săi imediați, care au fost adversarii ideologici și artistici ai noului curent. Astfel romanticii francezi au negat cu hotărâre tradițiile clasicismului, deși au luat dela ei în mod spontan unele elemente, etc. Incepând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, curentele formaliste de toate nuanțele, trecând cu buretele nu numai peste realiștii epocii lor, dar și ai epocilor anterioare și bătându-și joc de tot ce a fost mai bun în cultura artistică a omenirii, au încercat să creeze o punte de legătură — de moștenire nemij-

1) I. V. Stalin. *Cu privire la marxism în lingvistică*, pag. 29—30, Ed. P.M.R., 1950.

locită — cu arta idealistă, mistică, a evului mediu, cu arta popoarelor primitive, cu „arta“ unor psihopați, etc.

Artă realismului socialist este un fenomen viu, care se dezvoltă. Principiile metodei realismului socialist rămân neschimbate în decursul acestei dezvoltări, dar caracteristicile sale, conținutul său concret se schimbă în conformitate cu fiecare perioadă istorică a dezvoltării societății sovietice. Ar fi o greșeală dacă am considera că numai arta sovietică contemporană conține modele ale realismului socialist, și că la sfârșitul deceniului al treilea și în deceniul al patrulea nu au existat modele de o importanță egală. Pentru a acorda unei opere de artă calificativul de operă a realismului socialist nu trebuie să pornim dela caracteristicii veșnic valabile, ci dela însemnătatea istorică concretă a acelei opere în viața și în lupta poporului sovietic, condus de Partidul bolșevic, în opera de construire a socialismului, în dezvoltarea culturii socialiste. Firește, trebuie să ținem seama de faptul că nivelul general al artei sovietice contemporane este mai ridicat decât, de exemplu, nivelul dinaintea de război. Dar nu numai operele excelente din acea perioadă, ci și operele mijlocii, — din moment ce au pășit pe calea oglinzirii realiste a fenomenelor înaintate din realitatea sovietică, fiind luminate de ideologia bolșevică, de spiritul patriotismului sovietic și al caracterului popular, — au fost exemple de artă a realismului socialist.

Artă sovietică se dezvoltă în mod armonios și consecvent spre oglinzirea tot mai deplină și mai profundă a realității; orice nouă perioadă a dezvoltării sale preia cu grijă și continuă tot ceea ce a fost mai bun în perioada precedentă. Perioada de război a anilor 1941—1945 s'a bazat pe realizările perioadei dinaintea de război, iar perioada de după război, păstrând legături cu cea dinaintea de război, a reunit tot ceea ce a fost mai bun în perioada de război. Portretul lui B. Furmanov executat de S. Maliutin în 1922, în perioada de formare a artei sovietice, ni se pare astăzi prea modest și nepretențios; în realitate însă, cele mai bune opere ale artei portretistice sovietice contemporane — de exemplu seria de schițe pentru tabloul **Fruntașii Moscovei în Kremlin** (brigada de pictori sub conducerea lui V. Efanov), — dau dovadă de o legătură strânsă cu acest portret creat mai de mult, în ceea ce privește tratarea realistă veridică a chipului eroic al unui om sovietic. Ele desvăluie și dezvoltă ceea ce a rămas neexprimat în acel portret. În artă sovietică există realmente, în toate privințele, o strânsă legătură de moștenire între vechi și nou. Pe această bază se dezvoltă caracterul necondiționat și multilateral al progresului artistic în societatea socialistă.

Artă sovietică crește și se dezvoltă în libertate ca o artă consecvent realistă, profund populară, care se conduce după ideologia comunistă, care-și trage seva pentru învincibilă sa creștere și mișcare înainte, din legătura strânsă, organică, cu întreaga actualitate socialistă, cu cauza partidului lui Lenin și Stalin.

(Din *Iscusstvo*, Nr. 1, 1951).

IMPOTRIVA SCHEMATISMULUI IN LITERATURĂ

Deseori, în articolele de critică literară, în recenzii, în discuțiile cu dife-
riți autori privitoare la producțiile lor,
se spune despre unele personaje, des-
pre unele acțiuni, că sunt *schematice*,
în înțelesul că nu sunt suficient de a-
semănătoare oamenilor și faptelor pe
care le întâlnim în viața de toate zi-
lele; alături de cuvântul „schematic”
— și ca o completare, ca o întregire a
sensului lui — mai sunt folosite expre-
sii ca: „nu sunt destul de adâncite”,
„nu sunt destul de vii”, „nu trăiesc”,
„nu sunt convingătoare”, etc. — toate
referindu-se mai ales la personaje și
acțiuni. Aprecieri de acest fel se întâl-
nesc în legătură cu producții aparți-
nând tuturor sectoarelor literaturii —
poezie, proză, dramă, critică — ceea-
ce duce în mod firesc la concluzia că
schematismul este una din deficiențele
principale, unul din pericolele care
pândesc literatura noastră în calea ei
către însușirea metodei realismului so-
cialist.

Tocmai faptul că schematismul e un
pericol răspândit, că el amenință zu-
grăvirea complexă și multilaterală a
chipului omului nou așa cum îl pre-
zintă realitatea noastră nouă, tocmai
pentru aceasta se impune sarcina com-
baterii schematismului, prin desvâlu-
irea rădăcinilor și cauzelor care-i fac
posibilă apariția, prin urmărirea fe-
lului cum se manifestă și prin căutarea

căilor prin care poate fi combătut de
scriitori. Eliberându-se de pericolele și
piedicile care stânenesc zugrăvirea ve-
ridică, emoționantă a omului nou, lite-
ratura noastră va deveni cu adevărat
oglină a transformărilor revoluționare
pe care le trăim, armă de cunoaștere
și de luptă a poporului muncitor.

Viața actuală a poporului nostru
este o viață deosebit de complexă, de
bogată. Acesta este un adevăr care nu
are nevoie de prea multă demonstrație,
pentru că însăși faptele eroice, înălță-
toare, din zi în zi mai numeroase, să-
vârșite de oamenii muncii, sub con-
ducerea Partidului, — vorbesc dela sine.
Suntem abia intrați în a doua jumătate
a anului și minerul Ciupea Ioan dela
exploatarea carboniferă Șoreani-Cluj,
cu echipa sa au terminat planul anual
de producție, luându-și angajamentul
ca, în cinstea celei de a 72-a aniversări
a lui I. V. Stalin să termine încă o
normă anuală, trecând astfel cu pro-
ducția în 1953. Marile șantiere ale so-
cialismului: Canalul Dunăre-Marea
Neagră, Casa Scânteii, Hidrocentrala
„V. I. Lenin” dela Stejarul-Bistrița,
etc., cele peste 1.000 gospodării agri-
cole colective, laboratoarele, școlile,
armata Patriei noastre, — în general
toate locurile de muncă, sunt tot atâtea

locuri unde apare și se dezvoltă noua conștiință a omului nou, socialist.

Literatura noastră nouă cuprinde numeroase opere înfățișând procesul de formare și dezvoltare a conștiinței omului înaintat al epocii noastre.

Comunistul, luptător în anii grelelor lupte din 1929, 1933, 1938, în anii cei grei ai criminalei agresiuni împotriva Uniunii Sovietice, comunistul care a mobilizat masele împotriva regimului de exploatare, este un asemenea om nou. Chipul lui, viața lui, prezentată în literatura noastră creată în acei ani de nuvelele lui Al. Sahia, apare abea în zilele noastre, în dimensiuni din ce în ce mai apropiate de acele pe care le-a avut și le are în realitate.

„Singurul mijloc de salvare pentru momentul de față nu este decât greva. Ei (patronii) trebuie să înțeleagă odată pentru totdeauna că forța brațelor noastre întrece forța tuturor motoarelor, noi suntem adevărata uzină, uzină vie”¹⁾ spunea muncitorul Filip dintr-o năvală a lui Al. Sahia.

Activând în rândurile Partidului Comunist, acest muncitor devine conducătorul luptei întregului popor împotriva regimului de exploatare și pentru o viață mai bună. Trăsăturile pe care le aveau Filip, Bozan Mihail din nuvelele lui Sahia, sunt adâncite și dezvoltate mult de cele mai bune opere ale literaturii noastre create după 23 August 1944; sub diferite nume și înfățișări, cu diferite probleme personale și căi de rezolvare a problemelor sale, acest muncitor, însuflețit de o conștiință nouă, devine întruchiparea vie a omului înaintat al epocii noastre. El se numește Horja, Calomir și conduce pe ceteriștii dela Grivița în eroicele acțiuni greviste din Februarie 1933 (Alex. Jar: *Sfârșitul jalbelor*). El se numește Mihail Buznea și duce o intensă activitate

ilegală, pentruca, prins de poliție, să rabde chinuri sălbatice, să-și știe fiul torturat și ucis în camera de alături, dar să înfrunte eroic și să demaște necruțător pe călăii săi, călăii poporului întreg (N. Moraru și A. Baranga — *Pentru fericirea poporului*).

Tot el, muncitorul educat și îndrumat de Partid, este cel care, după 23 August 1944, pornește în fruntea maselor la construirea socialismului. El se numește Pavel Ilie și, sub conducerea lui se produce în câțiva ani uriașa transformare a unei uzine care stagnea, într-o uzină activă, într-un centru metalurgic în plină producție (I. Călugăru: *Oțel și pâine*). El se numește Pavel Arjoca sau Marica Arjoca și devine apărătorul cuceririlor poporului împotriva dușmanului de clasă (M. Davidoglu: *Cetatea de Foc*). Pentruca tot el să se numească Ion Lăscan și să devină inovator fruntaș (Petre Dragoș: *Povestea lui Ion Lăscan*), să se numească Barta Iosif și să termine cel dintâi planul anual de producție pe 1950 (A. Baconski: *Baladă despre Barta Iosif și ortacii lui*), să se numească Gabor și să devină mecanic cîncisutist (Ion Brad: *Balada lui Gabor cîncisutistul*), să se numească Toader și să-și jertfească piciorul pentru a opri căderea unui compresor al colectivului de mineri (Dan Deșliu: *Minerii din Maramureș*) sau să se numească Maței, Mitică Rusu, Achim, Bănică și să fie constructor al Canalului Dunăre-Marea Neagră (P. Dumitriu: *Drum fără pulbere*).

Alături de muncitorul în fabrici, mine și pe șantiere, urmându-i pilda și îndemnul, muncitorul ogoarelor a fost oglindit în literatură în imagini puternice. Mitrea Cocor este un asemenea țăran. Flăcău colțos și îndărătnic, Mitrea își disciplinează și-și canalizează revolta în direcția luptei împotriva moșierilor și chiaburilor și devine conducătorul țăranilor care-și împart pământurile muncite de strămoșii lor, cu sudoare de sânge, secole și secole. (M.

1) Al. Sahia, *Uzina vie*, Bluze Albastre, 3 Iunie 1932, vezi *Nuvele și Articole*, ESPLA, 1951, pag. 21.

Sadoveanu : *Mitrea Cocor*) Luminat de învățătura Partidului, de exemplul colhoznicului sovietic, Mitrea, — multiplicat în milioane de frați — va porni la luptă pentru alcătuirea gospodăriilor colective. Holărirea lui de a-și făuri o altă viață, năzuința lui către socialism, sunt atât de arzătoare, încât Mitrea nu-și va precupeți nici viața (Dan Deșliu : *Lazăr dela Rusca*). Alți Mitrea Cocor, vor deveni miezul fare al primelor gospodării colective, ca Avram Saizu și Maria lui Cebuc (P. Dumitriu : *Noaptea din Iunie*), ca Neagu S. Neagu (Maria Banuș : *Ziua cea Mare*) sau ca Onufrie Ochi-de-vulpe (Eusebiu Camilar : *Temelia*).

În toate aceste opere apare, sub diferite chipuri, omul nou. Iar dacă fiecare din ei se caracterizează printr'un element comun tuturor, care este conștiința luptei pentru popor, în fruntea poporului, pentru realizarea unei noi orânduirii, în același timp trebuie subliniat că fiecare dintre ei apare din cărțile respective ca un om aparte, cu personalitatea, cu individualitatea lui, cu problemele și frământările care-i aparțin numai lui. Și tocmai aici stă marea valoare artistică a unor personaje ca Hôrja, Pavel Ilie, Mitrea Cocor, Lazăr Cernescu — în faptul că ei sunt cu atât mai mult *tipuri*, reprezentanți ai unor categorii sociale, ai unor clase întregi, cu cât sunt mai concret oameni din viața de toate zilele, cu năzuințele și preocupările de fiecare zi ale oamenilor muncii, dar la un nivel mai înalt, cu o viziune mai largă și cu posibilități deosebite de a găsi căi noi, metode noi, soluții noi. Viața ne oferă exemplul unor astfel de oameni; literatura noastră ne oferă deasemeni astfel de tipuri. Numai că în viața Patriei noastre, omul nou, socialist, apare acum în proporții de masă, eroismul pilduitor în muncă este practicat în masă, devine comportarea tot mai de fiecare zi a omului din Republica noastră; pe câtă vreme în literatură tipuri

cu adevărat reprezentative, cu o viață complexă, multilaterală, așa cum ne-o oferă realitatea, apar într'o proporție cu mult redusă; iar, pe de altă parte, multe dintre operele literare nu izbutesc să ne prezinte *faptele* concrete, împrejurările de viață, din care să reiasă în toată plinătatea lui caracterul omului nou.

Și aici am ajuns la problema schematismului, a modului schematic, insuficient de corespunzător realității, cum sunt prezentate unele personaje și situații în operele literare.

Operele literare care prezintă în mod veridic viața poporului, în care oamenii muncii se recunosc pe ei înșiși, își recunosc preocupările și năzuințele și găsesc exemple de urmat, căi prin care pot să ajungă la rezolvarea propriilor probleme, — sunt opere acceptate de popor, opere care devin populare, aparțin poporului. Dimpotrivă, literatura care contrazice realitatea, care se depărtează de viața reală și prezintă o imagine diformată, falsă sau incompletă despre viață, despre oameni — este respinsă de popor. Literatura care dă în cel mai înalt grad o imagine adevărată a vieții, oglindind atât aspectele ei cele mai evidente, cât și tendințele ei noi, lăuntrice, încă nu destul de vizibile, este literatura construită pe baza metodei realismului socialist. Valoarea de cunoaștere și transformare a vieții, pe care o au operele create pe baza realismului socialist, nu constă într'o asemănare mărunță, mecanică, a amănuntelor din carte cu cele din viață ci în înțelegerea profundă și clară a sensului istoric pe care-l are dezvoltarea umanității, în redarea perspectivei, tendințelor ei, în redarea mișcării ei înainte, spre socialism și comunism.

Măiestria de a prezenta realitatea în operele literare în acest fel, adică în esența ei, în dinamismul ei lăuntric, dar și în trăsăturile ei particulare, este

proprie realismului socialist, metoda de creație artistică a epocii în care „toate drumurile duc spre comunism“.

Vorbind despre condiția de bază a artei, de a oglindi în mod veridic, realist, viața, Fr. Engels spunea într-o scrisoare către scriitoarea engleză Margaret Harkness: „După părerea mea, realismul presupune, în afară de veridicitatea amănuntelor, reproducerea de caractere tipice, în împrejurări tipice“¹⁾

Engels deosebește, deci, două trăsături ale artei realiste: una este „veridicitatea amănuntelor“, alta „reproducerea de caractere tipice în împrejurări tipice“ — dar amândouă fiind organic îmbinate. Cu alte cuvinte, nu putem vorbi despre tipuri ca imagini cuprinzătoare, generale, fără să spunem în același timp că aceste tipuri sunt personagii având o bogăție de trăsături care le individualizează, le fac să devină particulare, oameni „în carne și oase“; după cum nu putem vorbi nici despre amănunte specifice personajului, trăsături care-i aparțin numai lui, fără să ținem seamă în același timp că acest personaj trebuie să fie un tip, să reprezinte o întreagă categorie de oameni cu tendințele ei, să îndeplinească deci condiția generalului.

Mitrea Cocor din romanul lui M. Sadoveanu este un țăran muncitor. El a dus o viață grea, a muncit pe moșia lui Cristea Trei Nasuri, a slugărit și fratelui său, morarul chiabur Ghiță, s'a revoltat, a fost bătut, a fost la armată, a făcut război, a căzut prizonier și între sovietici s'a desăvârșit educația lui începută încă mai demult. Acesta este un drum pe care, în diferite forme l-a parcurs majoritatea țăranilor muncitori din țara noastră între anii 1920-1945. Viața, suferințele lui Mitrea Cocor constituie experiența a milioane de alți țărani, după cum și năzuințele lui sunt

năzuințele atâtor și atâtor generații de frați ai lui. Mitrea este, prin aceste elemente generale pe care le întrunește, un tip de țăran muncitor. Dar cartea noastră prezintă viața lui Mitrea ca având o complexitate de trăsături specifice: temperamentul lui e deosebit de al altora, el are o biografie proprie, relații de familie specifice, întâmplări pe care numai el le-a trăit, el are o dragoste pe care o înțelege în felul lui, etc. Nu ni-l putem închipui pe Mitrea altfel decât colțos și cam închis în sine, impulsiv, având un frate viclean și rău și fiind slugă la un boier. Dar acestea toate explică și întregesc, concretizează celelalte trăsături ale lui, și toate împreună îi dau tipicitatea. Dacă încercăm să ne imaginăm un alt Mitrea, cu alte trăsături, cu alt temperament, vom constata că însuși tipul pălește, imaginea de țăran muncitor își pierde elementele din care se încheagă. Și nici nu poate fi altfel, de vreme ce „caracterele tipice în împrejurări tipice“ trebuie să fie însoțite, sprijinite prin „veridicitatea amănuntelor“, cum ne învață Engels. Între general și particular este așadar în artă o legătură atât de strânsă, încât generalul, tipicul, care nu e susținut prin trăsături particulare își pierde însăși generalitatea, tipicitatea sa, iar particularul, individualul, care nu e subsumat generalului, care nu susține generalul, își pierde însăși particularitatea, individualitatea sa.

Știința marxist-leninistă ne învață că în viață, în natură, tot ce există se prezintă sub forma particularului. Niciun copac nu este identic cu altul, niciun om nu este identic cu altul, nicio întâmplare nu este aidoma cu alta care s'a întâmplat sau care se va întâmpla. Literatura, oglindind veridic viața, nu o poate oglindi decât în forme particulare. Dar între categorii de obiecte, între genuri și specii de viețuitoare, între diferitele întâmplări există asemă-

¹⁾ Marx, Engels — Despre artă și literatură, Herschel und Sohn, Berlin 1949.

nări, se pot observa trăsături generale, care caracterizează tocmai aceste categorii, grupe, genuri și specii.

Caracteristica artei — și implicit a literaturii — stă tocmai în aceasta, de a prezenta elementele particulare și cele generale în împletirea, în condiționarea lor reciprocă și a face aceasta cu ajutorul unor reprezentări asemănătoare vieții, cu alte cuvinte de a fi un mijloc specific de cunoaștere a vieții, prin *imagini artistice*. Citind poemul *Lazăr dela Rusca* de Dan Deșliu înțelegem că lupta lui Lazăr nu este dusă numai de el, ci de mii și mii de alții ca el, că eroismul lui se multiplică azi în tot mai mulți țărani muncitori, care luptă pentru socialism. Lazăr este un tip, o imagine sintetică a întregii țărâni muncitoare din țara noastră, în condițiile trecerii spre socialism.

Lazăr Cernescu a existat în realitate; dar nu în faptul că el a *existat* stă valoarea artistică a personajului creat de Dan Deșliu, ci în faptul că el reprezintă trăsături *generale*. Mitrea Cocor n'a existat, dar au existat și există — și nu numai în țara noastră — sute de mii de alții ca el, având numai unele sau altele din trăsăturile lui și pe baza cărora autorul a construit chipul personajului său. Deasemenea, Mitrea putea să și existe în realitate, aceasta n'ar fi schimbat nici în esență nici în amănunte valoarea tipului creat de Mihail Sadoveanu.

Imaginea artistică este, deci, un tablou, o reprezentare artistică concretă, particulară, și în același timp generală a unui aspect al vieții omenești, tablou sau reprezentare creată cu ajutorul imaginației. Trebuie adăugat că imaginația nu operează la întâmplare, ci tot pe baza legilor vieții reale, ale existenței obiective a lumii. „Inventarea” unor anumite elemente, — trăsături de caracter sau întâmplări — este condiționată de adevărul general pe care scriitorul vrea să-l exprime, să-l reprezinte cu ajutorul imaginii. Cu alte cu-

vinte, invenția este și ea o cale către generalizare.

În concluzie, estetica marxist-leninistă ne învață că în artă, generalul ajunge să comunice în mod convingător adevărul vieții, numai când se prezintă sub forma particularului, când îndeplinește și condiția particularului, a specificului.

Tocmai în faptul că de multe ori imaginea tipică, întrunind trăsăturile generale ale fenomenelor, nu îndeplinește însă și condiția particularului, nu prezintă un fapt, un caracter general, sub forma unui caz concret, — tocmai aici găsim rădăcina schematismului. Și, vom vedea că, neîndeplinind condiția unicității, neprezentându-se deci sub forma unui caz concret și individual, imaginea își pierde de fapt însăși puterea ei de generalizare, își pierde tipicitatea. Între tipic și particular există o condiționare reciprocă: după cum nu e imagine particulară, concretă, aceea care nu generalizează, tot astfel nu poate fi tipic ceea ce nu se prezintă sub forma unicității, nu este înfățișat prin particular, printr-o imagine concretă, etc.

Și totdeauna deficiențele în generalizare nu pot salva amănuntele, dar nici nu pot fi salvate prin amănunte.

Să luăm un exemplu. Să ne închipuim că un muncitor, cu un nivel ideologic ridicat, fruntaș în producție, lucrează de mult timp la perfecționarea unei metode noi de muncă. Vine și momentul când el își experimentează metoda în fața colectivului secției, în fața secretarului organizației de Partid, a directorului fabricii, a tehnicienilor. E o chestiune importantă pentru toată fabrica. Și tocmai în acest moment un funcționar vine să-l anunțe pe experimentator că i-a venit tatăl la poartă. Pe bătrân, inventatorul nu-l văzuse de mai bine de un an. Ce va face muncitorul fruntaș? Va alerga să-și vadă tatăl, sau va lucra în continuare, cu mai multă tragere de inimă, demonstrân-

du-și metoda? Dar, secretarul organizației de Partid, directorul, ce vor face? Vor aștepta cu inima strânsă să vadă ce va face muncitorul, sau vor interveni în vreun fel, de pildă, arătându-i că metoda este de interes general, deci nu e bine s'o întrerupă, sau chemând mai bine pe bătrân să asiste și el la experiență, sau să zicem, amânând experiența? Iată câteva feluri, juste și nejuste, în care poate fi rezolvată o atare situație și desigur că există și altele. Pe care o alege însă autorul ¹⁾ care povestește lucrurile de mai sus? Pe cea mai ne semnificativă, mai netipică dintre ele! El îl face pe muncitorul fruntaș să-și sfâșie inima, dacă să alerge sau nu la poartă, lăsând balță experiența; în jurul lui toți cei adunați stau încremeșiți așteptând ce va fi. Așa procedează oare un muncitor, și încă fruntaș? Doar el știe că metoda este un lucru extrem de important, pentru ea muncește îndârjit de timp îndelungat, ea a devenit aproape o a doua viață a sa; pe de altă parte, pe tatăl său îl poate vedea peste două ore când se termină schimbul; ceea ce l-ar grăbi ar fi doar nerăbdarea. Dar un fruntaș în muncă este stăpân chiar și pe nerăbdare! Și-apoi secretarul organizației de Partid nu putea să intervină într'un fel oarecare aici?

Tot ce se întâmplă în această nuvelă ne dă o foarte slabă idee despre viața adevărată; sub mulțimea de elemente pe care le dă autorul, ca să reprezinte viața, dar care nu aparțin ei, — adevărata viață rămâne, de fapt, abia schițată, cititorul își face o palidă imagine despre ea. Conflictul imaginat de autor este artificial, neconform vieții, dar nici amănuntele particulare prin care autorul vrea să-l susțină nu sunt valabile, cititorul le respinge: secretarii organizațiilor de Partid nu lasă lucrurile să curgă dela sine; muncito-

rii nu asistă nemișcați la dramă — dacă există o dramă efectivă, nu una artificială ca aici! — unui tovarăș al lor. În plus, se adaogă și amănuntul, foarte secundar, neținând de conștiința omului nou, ci de practica de toate zilele, că un muncitor nu poate fi scos din program decât pentru chestiuni cu totul excepționale — ceea ce fără îndoială nu e cazul cu vizita unui membru al familiei.

Iată deci cum neținând seama de veridicitatea unor amănunte, a unor elemente mai puțin importante în desfășurarea întregii acțiuni, autorul a izbutit să nimicească tipicitatea imaginii sale. Dramatismul este artificial, neconvingător, viața nouă a oamenilor noi, nu e prezentată decât în intenția autorului. Cu totul altfel se prezintă o situație asemănătoare în romanul *Temelia* de Eusebiu Camilar. Lăsat de pază la grajdul gospodăriei colective, Onufrie vede incendiul care i-a cuprins casa. El ar vrea să fugă, să-și salveze avutul, dar își dă seama că, în lipsa lui, chiaburii ar putea nimici avutul obștesc. Între avutul lui, și avutul colectivului, are de ales personagiul, între conștiința individualistă și conștiința socialistă se dă lupta în Onufrie. Și pentru că cititorul știe din dezvoltarea acțiunii, că în adevăr chiaburii au pus foc casei lui Onufrie, ca să-l depărteze de grajd, pentru că cititorul află amănuntele care au dus la această situație, tocmai pentru această drama personagiului apare cu adevărat mai intensă. Biruința lui Onufrie care rămâne de pază lângă avutul obștesc, zădărniciind astfel tentativa chiaburilor, este biruința conștiinței socialiste. Cititorul participă intens, el este convins că Onufrie e un om nou. Veridicitatea micilor împrejurări care preced și însoțesc situația aceasta, gesturile, gândurile, pornirile personagiului și revenirile lui, fac ca situația prezentată de autor să devină o situație tipică, semnificativă pentru realitățile satului nos-

1) Ben Corlaci, *Timpul de aur*, Ed. Tineretului, 1951.

tru de azi în drum spre socialism, fac ca Onufrie să apară ca un om nou, pilduitor.¹⁾

În acelaș timp, amănuntele acestea își capătă o adevărată valoare prin faptul că ele converg să susțină o situație tipică, în care se relevă un caracter tipic.

Episodul prezentat de E. Camilar, care ne-a desvăluit un caracter tipic manifestându-se într-o împrejurare tipică, și a sprijinit aceasta printr-o serie de amănunte veridice, ne-a creat puternic imaginea vieții. Celălalt episod nu ne convinge, ne dă o vagă impresie a vieții, deoarece faptele prezentate de autor pentru a ne sugera ideea sa nu susțin această idee deși o enunță, nu îmbracă firesc conținutul în forma imaginii artistice. Această situație, această „imagine” a vieții, este *schematică*, iar caracterul acestui personaj, a cărui atitudine este numai enunțată de autor, dar nu reiese cu necesitate, clar și luminos, din faptele prezentate, este *schematic*.

În ce constă așa dar schematismul? Schematismul constă în redarea vieții în așa fel, încât cititorul își face despre ea o impresie greșită, și-o închipuie cu mult mai simplă, mai lipsită de complexitate, mai săracă, decât este în realitate; constă în redarea personajilor în așa fel încât caracterele reies doar din declarațiile altor personaje, sau chiar ale autorului și nu din faptele prezentate, ba uneori aceste caractere sunt împotriva faptelor prezentate. Este limpede că aici este vorba de însuși conținutul operei de artă, de felul cum materialul de viață trece în imagini artistice, de felul cum sunt construite imaginile artistice.

Căci în fond, procesul de creație artistică este un proces de trecere a generalului în particular, a materialului de viață în imagini ale vieții.

Dacă exprimăm următoarea lege: „În perioada trecerii de la capitalism la socialism lupta de clasă nu dispare ci

ia forme variate și tot mai ascuțite” — am exprimat un adevăr științific. Un scriitor care vrea să transmită aceași idee, va alege câteva personaje, va vedea cum vin ele în legătură unele cu altele, pe baza relațiilor de clasă, va da câteva fapte și, *fără să enunțe* adevărul de mai sus, el îl va face să reiasă clar și luminos cu ajutorul imaginilor. Așa a luat naștere de exemplu piesa *Cetatea de foc* de Mihail Davidoglu, nuvela *Noaptea din Iunie* de Petru Dumitriu.

Dacă zicem însă:

*Trece-o noapte, trece înc-o zi,
Lupta se ascute între clase,
Iar chiaburii se arată-a fi
Elemente tot mai dușmănoase,*

— aceasta nu este o imagine artistică, nu ne convinge în niciun fel despre adevărul conținut în cele patru versuri. Trecerea nopții și a zilei, care ar vrea să sugereze că e vorba de un proces ce se petrece *în timp*, este o imagine atât de palidă, încât propriu zis nu e imagine, ci e un adevăr general, exprimat în versuri abstracte. Deci nu e artă, pentru că ideea nu îmbracă forma concretă a unui fapt particular. Ea este doar enunțată. Este un exemplu de *schematism*.

Într-o scrisoare către Eckerman, Goethe spunea: „Înțelegerea și reprezentarea particularităților — aceasta constituie adevărata viață a artei²⁾. Cu alte cuvinte, neprezentarea acestor particularități, răpește creației însuși titlul de artă. Totodată, imaginea artistică nu trebuie să se prezinte sub forma unui simplu simbol, a unei simple alegorii, ca în fabulă. Viața este complexă, orice lucru individual este legat prin mii de legături de un lucru individual de alt

¹⁾ Eusebiu Camilar, *Temelia*, ESPLA 1951.

²⁾ Goethe, *Scrisori către Eckerman*.

gen¹⁾ — după cum ne învață Lenin, — astfel încât imaginea artistică trebuie ea însăși să dea aspectul complexității vieții.

În piesa lui Caragiale *O scrisoare pierdută*, polițaiul Pristanda spune la un moment dat: „Așa, mă scol cam pe la douăsprezece fără un sfert, și pardon mă desbrac de mundir, scoț chipiul, mă îmbrac țivilește și plec... la datorie, coane Fănică”²⁾. Amănuntele pe care le dă Caragiale sunt cu totul semnificative, deși ele nu sunt pomenite decât în treacăt. Ca să se „transforme” în „țivil” Ghiță Pristanda nu face alta decât să-și schimbe vestonul și chipiul, însă chiar deghizat în „țivil”, el tot „la datorie” se gândește — la datoria de a fi câinele de pază al guvernului. El trage cu urechea la fereastra opozanților sau participă, deasemenea „în țivil”, la adunarea în care se proclamă candidatul. Cine a văzut piesa pe scena Teatrului Național își aduce aminte de bună seamă că, de sub vestonul „țivil” al lui Pristanda, se vedeau dela o poștă depărtare vi-puștile roșii ale pantalonilor polițienești și, bineînțeles... sabia. Ghiță, atât în uniformă cât și „în țivil” este unul și același, slugă a regimului, a guvernului care se află la cârmă. Acestea ni le spune Caragiale prin intermediul situațiilor de mai sus. Amănuntele deci, chiar de ordin vestimentar, ne desvăluie o întreagă realitate, aceea a statului polițienesc burghezo-moșieresc. Amănuntul semnificativ este prin urmare de o importanță esențială în opera de artă. Astfel de amănunte, într’un număr mare și fiecare având un rost bine definit în desfășurarea acțiunilor, în construirea personajilor, în lămurirea ideilor, ajung să creeze impresia vieții reale, cititorul sau spectatorul ajunge să uite că în fața sa se joacă

o piesă, ci crede că se desfășoară viața însăși.

A prezenta numai acțiunea, în ceea ce are ea mai general, fără detaliile de care viața zilnică e nelipsită, e ca și cum ai considera că ar putea să existe un om viu alcătuit numai din scheletul lui: *ideia de om se crează*, dar în niciun caz *ideia de om real*. Tot astfel o anumită idee vagă despre viață o dă și acțiunea lipsită de detalii, dar în niciun caz o idee despre viața reală.

Dacă un critic literar vorbește doar despre ideile conținute în versurile unui poet, fără să analizeze totodată *imaginele* care exprimă aceste idei, din care reies aceste idei, el face o critică schematică. Să cităm următoarele afirmații pe care le face autorul articolului de față, într-o cronică apărută anul trecut:

„*Conținutul poeziei lui Dan Deșliu își găsește exprimarea potrivită în versurile sale. Conținutul bogat al poeziei lui Dan Deșliu este servit de o realizare artistică corespunzătoare, transmițând cititorului o puternică emoție. În poezia lui Dan Deșliu sunt numeroase versuri de o mare putere evocatoare. Poetul vede natura trăind intens, asupra ei se va desfășura activitatea omului pentru a o transforma*”. (Urmează un citat).

Mai departe aceeași cronică afirmă: „*Cuvintele prozaice în accepția curentă, capătă prin utilizarea lor artistică o expresivitate nouă*. (Urmează alt citat) etc.

În fond, ideile exprimate aici nu sunt nejuste, dar din păcate ele sunt numai enunțate și *nicidecum demonstrate*; citatele oferite chiar îl pun pe cititor într-o încurcătură: el nu știe care anume sunt „cuvintele prozaice” care capătă „o expresivitate nouă” și nici în ce constă această „expresivitate nouă”? Cronicarul și-a păstrat pentru el ceea ce a vrut să spună și, practic, n’a analizat în niciun fel poezia lui Dan Deșliu. În plus, aceste afirmații sunt valabile pentru oricare poet și, cu mici excepții, pentru orice poezie. Deci,

1) Lenin, *Opere*, vol. XIII, pag. 303; *Materialism și Empiriocriticism*, pag.

2) I. L. Caragiale, *Opere*, Ed. de Stat, vol. I, pag. 64.

cronica de mai sus nu ne dă deloc imaginea *acelei* poezii pe care o discută, ci, discutând-o în abstract, ne încurcă mai mult decât ne lămurește. Este un exemplu de schematism în critică.

Am dat până acum câteva exemple mai izbitoare de schematism — în proză, în poezie, în critică — provenind dintr-o deficiență trecere a materialului de viață în imagini artistice, deci dintr-o legătură slabă a conținutului cu forma, sau chiar dintr-o rupere a formei de conținutul pe care-l exprimă. Se impune însă o cercetare metodică a diferitelor forme de manifestare a schematismului.

În primul rând, să examinăm câteva producții literare sub aspectul conținutului, al materialului de viață pe care-l exprimă. Este isbitor faptul că în literatura noastră personagiul cel mai frecvent, este personagiul șovăielnic, cel cu multe și felurite îndoieli, dar care, bineînțeles, până la sfârșit „se lămurește“. Avem producții literare purtând chiar în titlul lor problema „îndoielii“, a „dumiritului“: *Îndoiala* — nuvelă de Șerban Nedelcu, *Îndoiala* — nuvelă de Mircea Avram; *M'am dumirit cu raionul* — schiță de Ion Istrati; *S'a dumirit și Moș Ilie* — nuvelă de Cella Serghi, etc. Numeroase alte nuvele, schițe și scenete având alte titluri au drept personaj principal pe șovăielnic. Lucrul în sine n'ar fi rău, dacă șirul de fapte care ar trebui să ateste transformarea șovăielnicului — de cele mai multe ori țaran mijlocăș — nu s'ar reduce la aceeași și aceeași acțiune. Citind una dintre nuvele, ai citit totodată numeroase altele. Să rezumăm o asemenea nuvelă, care are drept tematică lămurirea șovăielnicului.

Mijlocășul sau soția sa șovăie dacă să se înscrie în gospodăria colectivă. Vine secretarul de Partid și izbutește să-l lămurească pe unul din soți, dar celălalt continuă să refuze. Căutându-se

cauzele pentru care șovăielnicul nu vrea să intre în gospodăria colectivă, se descoperă că el ascultă șoaptele chiaburului, care îi e vecin sau naș. Căsnicia celor doi soți e astfel amenințată. Între timp, în discuțiile din sat, secretarul de Partid demască pe chiaburi și aceștia organizează un atentat sau un incendiu; cu acest prilej chiaburii sunt arestați, soțul șovăielnic se convinge și nu mai șovăie, el intră în gospodăria colectivă. Cu neînsemnate deosebiri acesta este rezumatul — chiar amănunțit! — a numeroase producții literare care tratează despre viața de azi a satului românesc. Romanul *Temelia* de Eusebiu Camilar, piesa *Ziua cea mare* de Maria Banuș, nuvele ca *S'a spart satul* de Gh. Cristea, *Cât vezi cu ochii pământ* de Ion Jipa — au meritul de a fi între primele opere apărute și care conțin această acțiune. Ele au meritul originalității, al descoperirii acestui conflict, pe care viața îl oferă. Dar altele, cum sunt cele cu „îndoiala“ și „dumiritul“, amintite mai sus, sau *Pâinea păcii* de Ben Corlaci, *Vrăbioii de aur* și *Economiile lui Costea Dalbu*, de Ion Jipa, *Danie chiaburească* de Șerban Nedelcu, *Brazde în luncă* de Petru Vintilă, etc., etc., nu mai au acest merit. La acestea să mai adăugăm și multe din scenetele și schițele care apar în caetele culturale, cu material pentru echipele artistice-sindicale și sătești și vom constata că acțiunea povestită mai sus devine nu o acțiune tipică, ci o *acțiune-șablon*, problema omenească devine o *problemă-șablon*, personagiile devin *șabloane*, iar în general operele care tratează în același mod problema mijlocășului amenință să devină *scheme uscate* și nu imagini vii ale vieții complexe, ale bogăției de aspecte sub care se prezintă azi viața satului nostru în drum spre socialism.

Se poate trage de aci concluzia că nu e bine ca scriitorii să abordeze problema mijlocășului? Fără îndoială că nu se poate trage o astfel de concluzie, în primul rând pentru că viața însăși

ne-o arată ca pe o problemă reală, problema unei bune părți din populația satelor noastre. Ceeace însă suntem în drept să cerem scriitorilor, este evitarea acțiunii șablon, a rezolvării șablon a aspectelor mereu aceleași și aceleași, sub care e prezentată această problemă. Cine e în legătură cu editurile care publică literatură sau cu redacțiile, rămâne uimit cât de multe nuvele se reduc la schema arătată mai sus.

O altă schemă tip există în multe din nuvelele care oglindesc probleme ale oamenilor care lucrează în industrie: un muncitor lucrează la o invenție sub privirile neîncrezătoare ale unora dintre tovarăși, sub privirile încurajatoare ale secretarului de partid. Tehnicienii se împart în două, unii sprijină invenția, alții nu. Invenția nu reușește de prima dată, spre satisfacția personajilor negative, dar reușește a doua oară spre satisfacția celor pozitive. Insuccesul primei încercări se datorește intervenției dușmanului de clasă. Dușmanul este demascat iar șovăelnicii se conving. Ca și în cazul problemei mijlocașului, este meritul lui Aurel Baranga (*Iarba Rea*) și Petre Dragoș (*Povestea lui Ion Lăscan*) de a fi descoperit în viață acest conflict real, de a-l fi prezentat în imagini puternice. Dar nu tot acelaș lucru se poate spune despre nuvele ca *Ion Așaștei* de Vera Hudici, *Linia de foc* de Ieronim Șerbu, etc., care nu mai au meritul originalității, care reiau aceeași acțiune în aceleași imagini artistice. Autorii construiesc subiecte șablon; acțiunile după „modelul” dovedit valabil.

Care este urmarea firească a acestei continue repetări? În primul rând se creează cititorilor impresia că viața Patriei noastre este săracă și simplă, că omul nou al Patriei noastre este un om cu un conținut sufletesc sărac. Mai mult decât atât — și mai grav decât atât — cunoscând în operele literare mereu aceeași și aceeași prezentare a realității noastre, doar cu neînsemnate variante,

cititorii pot ajunge la concluzia că lupta de clasă în etapa actuală se reduce la numai câteva forme, că nu îmbracă o multiplicitate de forme, ceeace, în mod practic duce la slăbirea vigilenței oamenilor muncii.

Se pune prin urmare foarte acut în fața cititorilor problema de a lărgi tematica, de a căuta în viață noi și noi aspecte ale realității noastre în transformarea ei revoluționară, în mișcarea ei către socialism, noi și noi frământări și probleme ale oamenilor muncii în diferitele și bogatele aspecte ale vieții lor.

Și aici am ajuns la definirea cauzei care generează schematismul și care stă și la baza acestei îngustimi a tematicii literaturii, acestei repetări a acțiunilor în operele literare. De vreme ce unii scriitori reiau o serie de acțiuni și le dezvoltă în variante prea puțin diferite de un model inițial, înseamnă că ei n'au cunoscut viața, că n'au căutat să găsească în viață tocmai acea multiplicitate de forme și aspecte pe care le îmbracă lupta de clasă, tocmai acea bogăție nesfârșită de căi, pe care le găsesc comuniștii pentru a atrage de pildă pe mijlocaș în Gospodăria Agricolă Colectivă, sau de a ajuta unui muncitor fruntaș să-și desăvârșască o invenție — ajutându-le în acelaș timp să-și rezolve și problemele lor personale. Dacă toți scriitorii ar cunoaște viața adânc și multilateral — așa cum au dat dovadă scriitori ca Eusebiu Camilar, Maria Banuș, Petre Dragoș, în operele citate — atunci fără îndoială că în literatura noastră ar apărea, alături de opere care desbat problemele șovăielnicului, și altele oglindesc viață pilduitoare a comunistului, a omului de tip nou. Ar apărea de exemplu opere care să zugrăvească și caractere încheiate, a căror problemă principală nu mai este de a parcurge drumul dela negativ la pozitiv, dela mentalitatea burgheză la conștiința socialistă, ci de a-și dezvolta cele mai alese însușiri. Necunoscând însă viața, ei recur la scheme șablon.

O cunoaștere aprofundată a vieții i-ar ajuta să dea opere care să desvăluie conflictele, caracterele, problemele noi, de care viața Patriei noastre e plină. Tocmai pentru aceasta, în poemele apărute recent, *Cântec pentru tovarășul Gheorghiu-Dej* de Mihai Beniuc sau *Minerii din Maramureș* de Dan Deșliu, elementele realist-socialiste sunt puternice, pentru că autorii au cunoscut adânc materialul de viață oglindit. Ei au putut astfel să găsească și o formă artistică de înalt nivel. Să ne gândim numai la imaginile deosebit de grăitoare pe care le folosește Mihai Beniuc ca să arate dragostea poporului pentru conducătorul iubit: unele peripecii ale evadării din lagărul dela Târgu-Jiu, întâlnirea cu mecanicul, imediat după evadarea din lagăr, etc. Sau să ne gândim la expresivitatea și umanitatea bătrânului Remes, la eroismul atât de firesc, atât de omenesc și prin aceasta atât de înalt al comunistului Toader din poemul lui Dan Deșliu.

Cea mai bună cale pentru combaterea schematismului este fără îndoială apropierea de viață, cunoașterea oamenilor și a faptelor lor.

În legătură cu problema materialului, a problemelor din viață abordate de literatură, se mai pot face și alte observații. Unele din operele literare care oglindesc construirea socialismului la sate, ajung la inevitabilul sfârșit al arestării chiaburului, fapt care devine argumentul suprem pentru șovăielnici. Chiaburul organizează un asasinat sau un incendiu — așa cum arătam mai sus — ceea ce duce la intervenția autorităților. Această rezolvare șablon are un mare neajuns: ea trădează neputința scriitorilor de a arăta munca de lămurire dusă de comuniști în așa fel, încât țărănimea muncitoare să fie în diverse feluri convinsă că nu există altă cale decât trecerea la Gospodăria Agricolă Colectivă. Intervenția inevitabilă a miliției care arestează pe chiabur înlocuiește marea muncă dusă

de partid și are drept urmare firească o palidă zugrăvire a comunistului. Dacă autorii și-ar propune de exemplu să oglindească în mod convingător, alcătuirea unei gospodării agricole colective, fără ca la sfârșit chiaburul să fie arestat, e fără îndoială că primul rezultat practic al acestei întreprinderi va fi realizarea unui chip veridic al organizatorului de Partid, de care literatura noastră duce încă lipsă. Pe de altă parte, faptul că chiaburul e inevitabil arestat, poate duce la concluzia că lupta de clasă a încetat. În sfârșit, cititorul este în drept să se întrebe: dacă ceea ce împiedica înființarea gospodăriei colective era exclusiv acțiunea chiaburilor, și dacă aceștia au fost demascați cu totul, ba chiar arestați, deci îndepărtați din sat, atunci de ce nu intră în gospodăria agricolă colectivă *întregul sat* și nu numai cele 50-70 familii? Căci se știe doar că într'un sat obișnuit, din regiunile agricole, sunt cel puțin câteva sute de familii! Pentru țărani muncitori, neîntrați în gospodărie, care va fi mijlocul practic de convingere, dacă cel mai important — arestarea chiaburilor — încă nu i-a adus la socialism? Fără îndoială că acestea nu sunt decât doar câteva din problemele care se nasc și care nu-și pot căpăta răspuns decât prin cunoașterea, prin studierea temeinică a vieții, în vederea oglinzirii ei cât mai veridice. Probleme asemănătoare se ridică și relativ la sectorul industriei. Ceea ce duce la concluzia că, în domeniul cunoașterii vieții, dacă unii scriitori au realizat mult — și operele lor o dovedesc — mai există însă alții care mai au încă multe de făcut. Atâta timp cât și la acei scriitori această problemă nu va fi rezolvată, pericolul schematismului în abordarea și dezvoltarea unor noi teme și acțiuni de viață va fi un pericol mereu prezent.

Un alt aspect care trebuie discutat tot aici, este acela legat de extinderea pe care o dă operei sale un scriitor, pen-

tru a înfățișa un anumit conținut de viață. Oglindirea cât mai veridică a muncii pe șantierul Canalului Dunăre-Marea Neagră, unde sunt adunați oameni atât de feluriți, cu munci atât de deosebite și în locuri distincte, a impus lui Petru Dumitriu să scrie un *roman fluviu*, — *Drum fără pulbere*. Necesitățile, amploarea conținutului, au cerut anumite forme artistice, o anumită compoziție. Deasemenea, eroismul lui Lazăr Cernescu, erou al poporului muncitor, i-a impus lui Dan Deșliu să creeze despre Lazăr Cernescu o baladă, un poem în formă populară, în genul baladei despre Mihai Copilul sau Toma Alimoș. Exemplele s'ar putea înmulți, desigur, și ajungem la concluzia că artistul a găsit cea mai bună compoziție pentru a expune materialul de viață tocmai acolo unde el a cunoscut mai bine acest material, acolo unde forma artistică devenea o necesitate a conținutului, unde imaginea era imperios cerută de realitatea vieții însăși. Nu vrem să strecurăm ideea că anumite teme nu pot fi tratate decât în anumite genuri sau specii literare. Aici e vorba de altceva: de *amploarea* materialului de viață.

Putem da aici un exemplu elocvent: scriitorul sovietic Constantin Simonov, aflându-se pe frontul Stalingradului, a scris o serie de schițe, impresii, note, despre luptele eroice ale ostașilor sovietici împotriva cotropitorilor hitleriști. Dorind să-și închege aceste momente într-o acțiune epică, el a pornit să scrie o nuvelă mai mare, care urma să se intituleze *Zilele Stalingradului*. Dar bogăția materialului de viață i-a impus o construcție mult mai largă, o desfășurare de fapte, cu multe personaje, cu semnificație la înălțimea epopeice bătălii a Stalingradului. Astfel a apărut romanul *Zile și nopți*. Tema, materialul de viață ales de autor a adâncit de fapt ideea lui inițială și l-a dus la o construcție de proporții largi.

Există un mare număr de producții literare, mai ales în publicațiile culturale

de masă, în care materialul de viață abordat este foarte vast, abia putând fi cuprins într'un roman, într'o nuvelă mai întinsă sau într'o piesă de teatru în 4-5 acte. Și totuși, acest material e prezentat într'o nuvelă de 10-15 pagini în câteva tablouri scurte, de câte cinci-șase minute.

Un critic literar, citind o producție de acest fel, a folosit un joc de cuvinte, numind-o „schiță de nuvelă”. Definiția nu este lipsită de adevăr, căci, de fapt, autorul nuvelei n'a construit opera literară propriu zisă, ci abea și-a schițat-o, mai exact și-a făcut *schema* ei. Dar niciodată macheta unei clădiri nu poate înlocui clădirea însăși, planul unui traseu de cale ferată nu este calea ferată însăși, iar schema unei opere literare nu poate fi confundată cu opera însăși.

Vom lua drept exemplu piesa *Prima misiune* de Vintilă Ornar. Lucrarea are 6 tablouri, 15 personaje mai importante, 4 secundare și un mare număr în figurație. Acțiunea, din lupta Partidului în ilegalitate, se petrece în București în anii 1933-35. Dacă cineva își închipuie că pentru aceasta autorul a avut nevoie de o întindere de 4 ore pentru desfășurarea acțiunii, se înșală: piesa se citește în 15 minute și se joacă în 30. Chiar fără a mai povesti subiectul, care se petrece în 5 locuri deosebite, e obligatorie concluzia că piesa nu poate fi decât o schemă.

O piesă ca *Pentru fericirea poporului* cu un număr egal de personaje principale și cu acțiunea deasemenea din lupta comuniștilor în ilegalitate, a avut nevoie de o întindere de 4 ore, deși n'a avut decât un tablou în plus. E necesar să spunem că Vintilă Ornar introduce o serie de episoade laterale, care slăbesc și mai mult în intensitate acțiunea principală, pe câtă vreme în *Pentru fericirea poporului*, materialul introdus era drămuț cu economie, folosit numai cel strict necesar, pentru a reda în mod clar desfășurarea faptelor, desvoltarea conflictului și a caracterelor.

Este neîndoios că, dacă Vintilă Ornanu se limita la o acțiune mai res-trânsă care să poată fi dezvoltată într-o piesă de 30 minute, el ar fi realizat o operă literară. Așa, el n'a depășit schema, voga ideilor despre viață, nota-țiunea fugară a unor elemente care abia schițează viața. Aceasta s'a întâmplat deasemenea pentru faptul că auto-rul n'a cunoscut decât superficial mate-rialul pe care și-a propus să-l înfăți-șeze. Iar Lenin ne învață că atunci „când un autor își închină povestirea unei teme pe care n'o cunoaște, iese un lucru neartistic”¹⁾. Studiul vieții, cu-noașterea vieții este condiția pentru a putea crea opere valabile atât prin ideile lor generale, cât și prin veridici-tatea și exactitatea amănuntelor.

Marii învățători ai clasei muncitoare îndeamnă pe scriitori către viața cea clocotitoare a oamenilor muncii, către marile șantiere și centre ale producției, către locurile de muncă socialistă. Viața minunată a oamenilor muncii — iată isvorul bogat, singurul isvor al litera-turii realismului socialist. „Scrieți ade-vărul” — se adresează I. V. Stalin scrii-torilor. „Scriitorul să-și ia materialul și culorile pentru operele sale din realita-tea concretă... să învețe viața”²⁾.

La primul congres al scriitorilor so-vietici A. A. Jdanov spunea: „Tovarășul Stalin i-a numit pe scriitorii noștri in-gineri ai sufletelor omenești. Ce înseam-nă aceasta? Ce obligație conține pentru noi acest titlu? Aceasta înseamnă, în primul rând, a cunoaște viața ca s'o putem oglindi veridic în operele artiș-tice, a o zugrăvi nu scolastic, fără viață, nu simplu, ca o realitate obiectivă, ci a zugrăvi realitatea în desfășurarea ei revoluționară”³⁾.

O înfățișare a acestor geniale învăță-turi, care ne arată că, fără cunoașterea vieții nu poate exista o artă de înalt nivel artistic, nu poate exista nici măcar arta, o face Constantin Simonov în arti-colul său *Pentru spiritul partinic bolșe-*

vic și pentru o înaltă măiestrie artistică a literaturii sovietice:

„Adevărata măiestrie începe cu studie-rea adâncă a realității, cu înțelegerea ei justă, cu o justă reprezentare a ten-dințelor ei înaintate și retrograde. Pen-tru artistul sovietic nu există și nu poate exista măiestrie care să nu fie legată de un studiu adânc al realității. De îndată ce se rupe de viață, de în-dată ce încetează s'o mai studieze cu conștiinciozitate și s'o analizeze, el pierde măiestria, scade ca artist în ochii cititorilor săi. Încalcând principiul spi-ritului de Partid, metoda realismului so-cialist, scriitorul pierde totodată culo-rile cele mai bune ale paletii sale ar-tistice, acele culori care apar în viață și care nu pot fi reproduse în afara înțele-gerii și redării juste a acestei vieți”⁴⁾.

Problema cea mai importantă a li-teraturii este înfățișarea omului nou. În însăși definiția metodei celei mai înain-tate de creație artistică, metoda realis-mului socialist, este cuprinsă sarcina de bază a literaturii, aceea a zugrăvirii pro-cesului de educare a omului în spiritul socialismului. Literatura noastră a în-registrat succese în privința zugrăvirii acestui proces, care are drept rezultat apariția omului nou al epocii noastre, omul socialist. La începutul acestui arti-col, erau trecute în revistă câteva chi-

¹⁾ Lenin despre literatură, Ed. P.M.R., 1948, pag. 152.

²⁾ Citat după articolul Stalin și Cul-tura Socialistă, „Probleme de Li'tera-tură și Artă”, Nr. 10, 1950, pag. 23.

³⁾ Citat după M. Neiman, V. I. Le-nin și problemele artei, „Viața Romă-nească”, Nr. 8, 1950, pag. 235.

⁴⁾ C. Simonov: *Pentru spiritul parti-nic bolșevic și pentru o înaltă mdes-trie artistică a literaturii sovietice*, „Probleme de Literatură și Artă”, Nr. 11, 1950, pag. 35.

puri ale omului nou din Patria noastră, așa cum le prezintă literatura noastră nouă. Elemente care vesteau apariția acestui om nou există și în cărți apărute înainte de 23 August 1944, și nu e întâmplător faptul că ele se găsesc în operele create de scriitorii educați de Partidul Comunist. În nuvela *Uzina vie* de Alex. Sahia sunt schițate câteva din trăsăturile care abea în epoca noastră se desvoltă nemăsurat și devin însușirile de bază ale caracterului omului socialist. Muncitorul Bozan spune către tovarășul său: „...de câte ori se scoate din fabrică o mașină nouă, cum o văd pe picioarele ei adevărate, c'a prins suflet și iese ca un tigru ce dă prima oară de lumină, uit de orice și mă bucur. Privește la ea, tovarășe Filip, te rog uită-te la ea bine, ce nouă e și frumoasă. Vezi luciul ăla dela biele? Eu l-am dat. Nu era datoria mea, însă am coborât de pe podul meu numai ca să lustruiesc biela... „Nu-i puțin lucru ce facem noi. Și pe urmă locomotiva se naște sub ochii noștri, noi o creștem, noi îi dăm viață. Uite-o, are să se ducă. Câte n'am petrecut. Locomotivele sunt copiii noștri, sunt copiii de fier.

Filip nici nu privea la monstrul care șuiera disperat pe linie. El văzu ochii lui Bozan înecați, aprinși ca de febră, și nu știa dacă sunt lacrimi, sau simplă sudoare. Gândi: „dacă fabrica aceasta ar fi a muncitorilor, dacă ea ar fi organizată după legi proletare, slăbănogul acesta de Bozan ar înnebuni, și lustrul bielei lui ar întrece soarele. Ce înțeleg directorii, acționarii cu ceștile răsfrânte peste guler? Știu ei că în clipa aceasta un muncitor plânge de dragul unei locomotive?¹⁾

Trăim o vreme când uzinele noastre aparțin muncitorilor, sunt organizate după legi proletare, așa cum doreau cu toată puterea sufletului lor muncitorii din nuvela lui Sahia. Și muncitorii de

azi într'adevăr lasă în urmă strălucirea soarelui prin faptele lor din ce în ce mai luminoase. Pe acești muncitori conștienți îi zugrăvește astăzi literatura noastră nouă.

Și dacă personajii ca Mitrea Cocor, Lazăr Cernescu, Pavel și Marica Arjoca, Mihai Buznea, Avram Saizu, Onufrie, Achim, Gelal, Mitică Rusu și atâția alții constituie succese importante ale literaturii noastre, trebuie să arătăm că nu totdeauna chipul omului nou apare în operele literare așa cum ni-l oferă viața. Desvoltarea, creșterea omului nou, este un proces complex, dar care nu totdeauna reiese în mod convingător, așa cum ar vrea să-l transmită autorul. Pe de altă parte, omul nou se formează în lupta împotriva elementelor vechi, în descompunere. Și din acest punct de vedere trebuie să constatăm că nu totdeauna chipul dușmanului de clasă apare suficient de hideos, așa cum e el în realitate — o hideoșenie care să reiasă din faptele prezentate și nu numai din declarațiile autorului, pentru ca să provoace ura noastră, a cititorilor. Acelaș pericol, al prezentării schematice, se manifestă și în zugrăvirea personajilor unei opere literare, a faptelor acestor personaje.

De fapt schematismul se manifestă în construirea imaginilor artistice, dar cum între conținutul și forma unei opere literare este o legătură organică, o unitate dialectică, nu se poate să nu vorbim de schematismul de concepție al operei literare, deci de poziția autorului în fața materialului de viață pe care-l trece în imagini artistice. Iar deficiențele de concepție au ca o cauză primă, lipsa de cunoaștere a vieții.

Nu se poate separa deci analiza manifestărilor schematismului în tematică și compoziție, de analiza manifestărilor lui în construirea imaginilor artistice și invers. Dacă am făcut-o totuși, a fost pentru necesități de ordin metodologic și pentru că, în general, conținutul precede forma, prefigurează forma. Astfel

¹⁾ Alex. Sahia, *Uzina vie*, „Nuvele și articole“, ESPLA, 1951, pag. 14-15.

că, schematismul în conceperea materialului tematico-ideologic, deci în conținutul operei de artă, are drept urmare inevitabilă schematismul în construirea imaginii artistice.

Uneori se întâmplă și invers, din cauza metodei greșite adoptate de scriitor în conceperea acestui material: unii scriitori își construiesc din birou *scheme* de imagini artistice — oameni și acțiuni — apoi, prin așa zisa „documentare” — caută în viață *ilustrarea, justificarea, argumentarea* pentru schemele lor. Intr'un anumit fel, s'ar putea spune că acești scriitori realizează o performanță: la ei forma precede conținutul, la ei schemele de imagini sunt în căutarea unui material de viață concret! Este dela sine înțeles că acest procedeu nu are nimic comun cu arta, cu viața însăși, și ca atare nu poate duce decât la opere neartistice, lipsite de viață, profund schematice. Pentru o mai bună înțelegere și combatere a acestui procedeu, pe care din păcate îl practică unii scriitori, și mai ales dintre cei tineri, care nu cunosc îndeajuns viața, vom arăta cum și-au scris operele lor marii scriitori. Turghenev de pildă, pornea dela oameni, dela unele trăsături ale lor, iar procesul de concepere a operei se petrecea pe măsură ce se desvolta, se aduna și organiza materialul de viață însuși. La el, în procesul de acumulare și înțelegere a materialului de viață, luau naștere ideile, se conturau imaginile care să le exprime, se înălțau în desfășurarea unui subiect.

„*Întâlnesc de pildă în viață o oarecare Fiocla Andreevna, — un oarecare Piotr, un oarecare Ivan și, închipuiți-vă că deodată această Fiocla Andreevna, acest Piotr, acest Ivan, mă uimește prin ceva deosebit, ceva ce n'am văzut și n'am auzit la alții. Eu îl cercetez — el sau ea au produs asupra mea o impresie deosebită, mă gândesc adânc și această Fiocla, acest Piotr, acest Ivan dispar, pier undeva în necunoscut, dar im-*

presia produsă de ei rămâne, se coace. Eu compar aceste persoane cu altele, le introduc în sfera diferitelor activități și iată că se crează în mine o întreagă lume mică... După aceea, fără să mă aștept, să prevăd, se ivește în mine necesitatea de a oglinzi această lume mică...“¹⁾

Este plin de semnificație acest citat din mărturisirile literare ale lui Turghenev, pentru că el ne arată două lucruri importante: întâi că autorul lui *Rudin* și *In ajun* pornea totdeauna *dela viață, dela oameni* și apoi că el opera un proces de *selecție, de generalizare*, de confruntare continuă a impresiilor proprii cu viața și, pe baza acestui proces, imaginea apărea cu necesitate din însăși viața. Personagiul era creat pe baza unui amplu material de viață, prin sinteza unui întreg șir de trăsături a mai multor oameni *reali*, conținea elemente ale caracterului lor; în fapt, nu era identic cu niciunul, dar era reprezentantul tuturor. Era un *tip*.

Turghenev continuă explicarea procedurii sale de creație prin arătarea felului cum construia și alte personaje, prin ciocnirea cu primul — care putea să fie sau să nu fie personagiul principal. „*În felul acesta, ideea autorului se formează în însuși procesul muncii creatoare, ea este conținută în însuși materialul concret al operei“²⁾* notează L. Timofeev, după care re producem citatele lui Turghenev.

G. James, în amintirile sale despre Turghenev, arată că la marele scriitor, faza primară a povestirii nu avea niciodată forma unei narațiuni cu conflicte și desnodământ: „*...În primul rând îl preocupa ogindirea unor anumite persoane... figura unui individ*

1) Citat după L. Timofeev, Manual de Teoria Literaturii, Ed. rusă, Moscova, 1948, pag. 127.

2) L. Timofeev, op. cit., pag. 128.

oarecare... el își puna problema: prin ce va fi exprimată activitatea eroilor mei? Și el îi făcea întotdeauna să acționeze în așa fel, încât în fața cititorului să se contureze pe deplin caracterul dat¹⁾. Este important de reținut că Turghenev era preocupat în cel mai înalt grad ca trăsăturile de caracter ale personajilor să se contureze în fața cititorilor, deci prin faptele prezentate în carte.

Lucrul acesta este deosebit de important, deoarece de multe ori în operele scriitorilor noștri avem de-a face cu personaje despre care aflăm că se „transformă”, „cresc”, dar această creștere nu este cuprinsă în paginile cărții, ci suntem invitați să-l credem pe cuvânt pe autor că transformarea s'a petrecut.

În nuvela lui Nic. Jianu, *Acasă*, avem un asemenea caz. Tânărul Victor Neicu, un utemist cu ieșiri anarhice, cu un caracter indisciplinat, are o ceartă cu responsabilul U.T.M. și găsește de cuviință că lucrul cel mai bun pe care-l are de făcut e să plece din uzină. Din cauza acestei plecări, el este respins de iubita lui, Lenuța; la fostul lui patron, acum arestat nu mai este primit. Din acest moment, Victor dispăre din acțiune. Autorul îl părăsește complet pentru a ni-l readuce în uzină peste șase luni, aproape complet schimbat. Când și cum s'a produs această schimbare? — se întreabă cititorul. Ce anume a determinat transformarea personajului? Care au fost forțele care l-au influențat pozitiv în acest timp? — căci e nefindos că în aceste șase luni — în care autorul l-a părăsit — s'a transformat eroul. Sau poate că Victor Neicu s'a transformat de unul singur? Despre acestea autorul nu ne spune nimic. El ne dă rezultatul unui proces petrecut în afara paginilor cărții, și față de veridic-

itatea căruia cititorul are dreptul să-și manifeste o întemeiată neîncredere.

Tot astfel se petrece cu Mioara Bostan, soția inginerului Manole Bostan din *Ofel și pâine* de Ion Călugăru. Brusc, cu totul neașteptat, aceasta declară că nu mai poate sta lângă soțul ei, pentru că acesta are un scăzut nivel ideologic. Dar cititorul se întreabă ce anume a determinat această schimbare a Mioarei, care până atunci era de o perfectă indiferență față de orice problemă socială. În aceste două cazuri transformarea personajilor este expusă în așa mod, încât ea este neconvingătoare. Ea e numai o schemă a procesului complex de transformare a omului, așa cum se petrece el în realitate.

Nimeni nu poate crede că o burgheză ca Mioara Bostan are „revelații”, în urma cărora devine om cu vederi înaintate, sau că un tânăr cu porniri anarhice devine un utemist model, doar gândindu-se și răsândindu-se. Iar dacă s'au petrecut totuși fapte, care au determinat aceste transformări, atunci este o greșeală faptul că nu ne sunt înfățișate — operele respective suferă de deficiența schematizării.

Lucrul este cu atât mai regretabil, cu cât și Ion Călugăru și Nicolae Jianu au numeroase personaje profund veridice. Astfel este Moise Ion Nicoară în romanul *Ofel și Pâine*, personajul a cărui creștere autorul o urmărește cu atenție și o redă într'un mod cu totul convingător.

Cazurile citate mai sus nu sunt singurele în literatura noastră și ele dovedesc din păcate graba cu care unii autori își „expediază” pur și simplu unele personaje.

Un caz asemănător cu cele de mai sus și care are uneori drept rezultat tot schematizarea vieții în operele literare, este „psihologismul”, stăruința deosebită pe care o pun unii scriitori de a relata cât mai pe larg frământările interioare ale unor personaje. A

1) Citat după Timofeev, op. cit, pag. 247.

prezența frământările interioare ale personajilor când aceste frământări sunt determinate de viața exterioară, deci când sunt prelungiri *personale* ale vieții lor *sociale*, nu poate fi neindicat; dimpotrivă, acesta este un procedeu recomandabil, care dă rezultate bune. Un asemenea proces îl frământă pe Onufrie din romanul *Temelia*, în momentul când el își face un sever examen autocritic, pentru că utilizează în munca de lămurire dusă în sat argumente nepermise: amăgise pur și simplu pe oameni, deși o făcuse cu cele mai bune intenții. Examenul autocritic este determinat însă de critica aspră, pe care i-o face organizatorul de partid și de *revolta* oamenilor care amenință cu retragerea de pe liste, când află că argumentele lui Onufrie erau promisiuni fără bază reală. Din acest proces psihologic Onufrie iese transformat, legat și mai mult de Partid, de gospodăria colectivă, tocmai pentru că procesul lui *personal*, este determinat de viața lui *socială*.

Greșala psihologismului vine de acolo că unii autori, în loc să caute eroii și justificarea atitudinilor lor în viața reală — pe care n'o cunosc — îi înlocuiesc prin creații de laborator, sau îi caută în ei înșiși. Fără îndoială că este peste puțină de crezut că a fabrica acțiuni și caractere în propriul tău laborator, este tot una cu a isbuti să dai măcar și o palidă idee despre viață, despre oameni, așa cum sunt ei în realitate.

O atare tendință către psihologism, era caracteristică pentru așa numitele „lozinci creatoare” ale proletcultiștilor. „Omul viu” — strigau aceștia. „Faceți ca omul să fie viu”. Și ei pretindeau că realizează „omul viu” prin zugrăvirea aproape exclusivă a proceselor interioare ale personajilor, prin înșiruirea unor interminabile „procese psihologice”. Drumul comunistului, — spuneau proletcultiștii dela revista *Kuznița* (Potcovăria) — nu este alt-

ceva decât rezultatul luptelor sale sufletești, conștiința lui este arena unor adânci și prelungite meditații, a unor chinuitoare frământări. Dar este clar că aceasta caracterizează literatura decadentă a burgheziei în descompunere. În această literatură viața este cu totul lăsată la o parte; ceea ce devine cu totul important este „peisagiul sufletească” al eroilor. Burghezia în descompunere n'are niciun interes să prezinte realitatea, pentru că realitatea îi aduce verdictul neînduplecat al istoriei, care-i arată mormântul. Scriitorii legați de clasa muncitoare, dimpotrivă, au tot interesul să arate această realitate, care cuprinde victoria inevitabilă a clasei lor, a luptei lor. A prezenta însă procese psihologice rupte de viață, a le prezenta în mai mare măsură decât faptele vieții, în locul faptelor, aceasta duce la rezultatul că viața adevărată rămâne de fapt neoglindită, sau oglindită în mod cu totul palid, se ajunge, deci, la o prezentare schematică a realității.

Această greșală apare însoțită de alta, de esență deasemenea proletcultistă. Sub pretextul luptei împotriva schematismului și pentru realizarea tipicului, rappoștiului — adepții ideologiei lansată de RAPP, o reînviere a proletcultismului în forme noi — lansaseră „lozinka creatoare” a „smulgerii măștilor”. Omul să apară așa cum e în viața lui mai puțin cunoscută, atunci când e singur cu sine. Aceasta ducea pe deoparte la psihologism — „omul viu” — pe de altă parte ducea la prezentarea unui om static, nu în acțiune, deci nu în transformare. Dar procedeele de individualizare și de tipizare în același timp sunt multiple: autorul pune personagiile sale să acționeze, le urmărește în activitatea lor socială, în legăturile cu alte personaje, le pune să vorbească, să ducă discuții, să se ciocnească în idei, să gândească, să se frământă; le portretizează cu cuvintele sale proprii, face ca alte

personajii ale operei sale să le portretizeze, etc. În felul acesta, caracterele personajilor se încheagă în *acțiune*, în *fața cititorului*, îi sugerează cititorului tabloul vieții, devin convingătoare — tocmai pentru că sunt profund reale. Și într'un fel, ele aparțin realității, prin faptul că sunt sinteze, reprezentări ale lumii reale.

Procedul propovăduit de rappoviști, pe lângă că sărăcea bogăția mijloacelor de oglindire a vieții, dar în fapt era o invitație directă la părăsirea vieții, la retragerea în turnul de fildeș, la exercițiile caracteristice formalismului.

Viața adevărată rămânea astfel în afara câmpului vizual al scriitorului, ceea ce devenea important pentru el era viața interioară a personajilor care-și făureau singure o lume a lor. Dar aceasta, după cum se observă lesne, duce deadreptul la idealism. Și nici nu e de mirare să ducă la idealism, deoarece la baza acestui procedeu stă ruperea de viață, disprețul față de realitate.

Puternica personalitate a tov. Gheorghiu-Dej, se încheagă în poemul lui Mihai Beniuc din *faptele* pe care poetul ni le prezintă și pe care ni le transmite în toată amploarea, în dinamismul și semnificația lor istorică, tocmai pentru că autorul poemului le-a cunoscut, s'a identificat cu ele.

Marele nostru scriitor Mihail Sadoveanu a meditat și a lucrat treizeci de ani la romanul *Frații Ideri* despre epoca lui Ștefan cel Mare. Tocmai pentru acesta, în romanul *Frații Ideri*, care ne desvăluie o întreagă epocă, cu oamenii ei, cu frământările și problemele ei, cu aspectele ei esențiale, toate acestea apar într'un tablou cuprinzător și convingător. Studiul aprofundat al epocii, al documentelor, al tuturor lucrărilor scrise despre această epocă, l-a dus pe scriitor la cunoașterea perfectă a problemelor, a tendințelor societății din acea vreme. Cunoașterea amănunțită a realității ferește în

mod sigur pe scriitor de schematicism.

Este drept că scriitorii noștri sunt însuflețiți de cele mai bune intenții. Niciunul nu-și propune în mod expres să zugrăvească realitatea în mod schematic. Dar, din păcate, nu totdeauna un scriitor *dă* în adevăr prin opera sa ceea ce *a intenționat* să dea.

Critica literară are rolul de a ajuta pe scriitori să vadă acele capitole sau episoade din operele lor, care nu dau decât o palidă imagine a realității, o viziune schematică asupra vieții. Din nefericire însă, critica însăși cade uneori în acelaș păcat, al schematicismului. Pentru critic, *realitatea* e opera literară. Așa cum scriitorul e dator să cunoască și să prezinte în profunzime realitatea în imagini artistice realiste, tot astfel criticul este dator să cunoască și să prezinte în profunzime în articolele sale, operele literare.

A discuta numai ideile unei cărți, însemnează a da o palidă impresie despre perspectiva cărții; a discuta separat conținutul și realizarea lui artistică, înseamnă a cădea într'o greșală asemănătoare aceleia pe care o fac unii poeți care vorbesc despre orice, și la sfârșit „lipsește” lupta pentru pace, sau lupta de clasă, așa cum face de exemplu Mihai Dragomir în unele din ultimele sale versuri publicate în „Viața Românească” Nr. 6 din 1950.

În astfel de poezii realitatea rămâne schematic oglindită, dar și prezentarea unei cărți pe care criticul o face discutând deoparte ideile și de alta imaginile nu poate ajuta pe cititor să-și facă o impresie asupra cărții, este o prezentare la fel de schematică. Deasemenea, a discuta numai anumite părți — și de multe ori neesențiale — ale unei cărți, alte ori trăgând concluzii care nu reies deloc din cartea respectivă, înseamnă a face o discuție schematică. Aceasta nu în-

seamnă că orice recenzie trebuie să devină un articol pe zeci de pagini, dar nu este îngăduit unui critic ca, prezentând o carte, să nu pomenească măcar în câteva fraze întreaga bogăție a conținutului ei: abia pe urmă el poate să se oprească la discutarea unor anumite probleme. Cazuri de prezentare cu totul insuficientă a unor cărți găsim de exemplu în Almanahul Literar dela Cluj¹⁾ unde într-o recenzie cu privire la Almanahul Iașul Nou, autorul (Iosif Pervain) elimină pur și simplu din discuție realizări de seamă ale acestui almanah, cum sunt articolele despre *Realismul lui Costache Negruzzi* (Gr. Scorpan), *Pentru o literatură satirică* (Val. Panaitescu) etc., și se oprește să analizeze mai pe larg doar un singur articol (*Eminescu critic* — de N. Barbu). Criticul clujan avea tot dreptul să discute anumite articole, dacă socotea că ele au lucruri mai importante de discutat, dar acest drept și-l putea „exercita” abea după ce vorbea despre realizările în ansamblu ale Almanahului ieșean, dat fiind faptul că-l recenza.

Datorită acestei prezentări, imaginea pe care și-o face un cititor — care nu cunoaște volumele Almanahului *Iașul Nou* — despre această publicație este foarte necompletă. Recenzia amintită prezintă în mod schematic opera literară pe care și-a propus să o recenzeze. Acesta este cazul și cu recenzia cu totul superficială despre romanul lui Alex. Jar, *Sfârșitul Jalbelor*, primul roman — și un roman valoros — zugrăvind lupta Partidului nostru Comunist în ilegalitate²⁾.

O critică justă trebuie să ajute nu numai pe cititor în orientarea lui asupra cărții, dar și pe autor în îmbunătățirea operei sale, precum și pe alți autori, care învață să evite eventuale greșeli asemănătoare. Un exemplu de rolul pe care-l are o critică neschematică este ajutorul important pe care l-a primit Alex. Jar dela cititorii săi și dela critica literară, pentru a îmbunătăți romanul său la publicarea lui în volum, față de versiunea apărută în revista *Viața Românească*. Criticile aduse în întâlnirile cu cititorii și în articolele apărute, încercau și izbuteau să aducă importante sugestii autorului, pentru a-și completa viziunea, pentru a profunda realitatea.

O deficiență care ține de schematism, constă în faptul că unele personaje apar în operele literare doar pentru a-și debita un discurs, pentru a spune câteva lozinci: intenția autorilor este fără îndoială de a face din ele personaje vii, însă lipsa unor situații concrete în care aceste personaje să acționeze, reduce configurația lor la simple scheme de oameni. Aceasta este situația, din nefericire, cu felul în care este prezentat în multe din operele noastre — care au merite mari de altfel — comunistul și, în general, eroul pozitiv. Comuniștii sunt oamenii cei mai înaintați ai realității noastre. Sub conducerea lor se produce mersul înainte al societății, se construiește o nouă orânduire, exemplul lor educă, îndrumă oamenii, cuvântul lor mobilizează și dă avânt. În operele literare care încearcă să oglindească veridic această trăsătură de bază a realității noastre, rolul comuniștilor în desfășurarea acțiunilor, în rezolvarea conflictelor, în transformarea personajilor ar trebui să apară — așa cum se prezintă în viață — drept esențial. Cu toate acestea, mulți dintre scriitorii noștri încă n-au izbutit să ne dea imaginea integrală, măreață și luminoasă a comunistului, conducător al maselor, sufletul mișcării Patriei noastre către socialism. Ei s-au apro-

1) Almanahul Literar — Cluj, Nr. 9, 1950.

2) Zorina Mocanu. *O pagină din trecutul de lupte al clasei muncitoare*, „Almanahul Literar” Cluj Nr. 4 1951.

piat mult fără îndoială de această reprezentare, dar încă au drum de făcut. Spuneam că în unele opere literare comunistii au un rol șters, sunt înfățișați convențional, numai ca să fie, dar fără un rol determinant în acțiune. Cu atât mai importante sunt realizările în care comunistul apare ca având un rol important, nu numai atunci când este prezent fizicește în acțiune, ci și atunci când el nu este prezent. Exemple luminoase ne dă în această privință literatura sovietică. Un asemenea exemplu avem în *Povestea unui om adevărat* de Boris Polevoi, unde personalitatea comisarului politic Vorobiov domină toate manifestările și chiar gândurile personajilor, chiar după ce acesta a murit. Și nu putea să fie altfel, deoarece Comisarul era un „om adevărat“, din toate punctele de vedere, un comunist încercat, un educator, prin atitudinea lui, prin sfaturile și îndrumările lui, prin puterea exemplului său.

Zugrăvirea veridică a rolului determinant al comunistilor, scriitorii noștri l-au realizat într-o mică măsură. Astfel, Munteanu, secretarul organizației de Partid în piesa *Cetatea de Foc* are câteva apariții epizodice, formale, în acțiune, el vine pentru a spune câteva lucruri înțelepte, dar un rol efectiv în acțiune nu are; același lucru se poate spune despre Leonte, secretarul județenei, în *Temelia*. Maței, din *Drum fără pulbere*, deși are o seamă de intervenții efective în acțiune și are un rol mare în educarea personajilor, chiar și despre el cititorul rămâne cu impresia că este mai mult un om care circulă pe șantierul Canalului, cu un rost mai puțin precizat. Și apoi aici mai e o deficiență, care are la rădăcină prezentarea schematică a vieții: comunistii sunt prezentați în defensivă, pe câtă vreme dușmanul de clasă — Mateica, Dona Vorvoreanu, Udriștoiu, Lupașcu, etc. — sunt în ofensivă. De aici impresia că dușmanul e mai puternic, că masa oamenilor muncii, deși

superioară numericeste și prin realizările ei efective, e totuși mai slabă.

Spre deosebire de felul în care Petru Dumitriu isbutește — într-o mare măsură, dar nu pe deantregul — să arate rolul comunistilor în acțiune, vom cita exemplul comunistilor din poemul *Minerii din Maramureș*. Aici Remeș, Toader, Farcaș sunt cei datorită cărora este urcat pe munte compresorul, sunt cei care știu, în diferitele împrejurări, să insuflească, să mobilizeze oamenii. Dar mai ales Roman, secretarul organizației de Partid din sat, este unul dintre chipurile de comunisti puternic realizate în literatura noastră. Deși el apare propriu zis puțin — dar expresiv și convingător — în desfășurarea poemului, el este însă mereu prezent în acțiune, prin faptul că personalitatea lui se proiectează în personalitatea celorlalți, gândurile lui sunt traduse în faptă de ceilalți, așa cum le-a indicat cu claritate el.

Cum se manifestă însă în opere literare schematismul în prezentarea comunistilor? Ei par adăugați acțiunii, introduși din afară, nu legați prin toate firele de acțiunea personajilor, de soarta personajilor. Rolul comunistului e doar declarat de autor, dar faptele nu ni-l dovedesc în mod concret, imaginea artistică deci nu ne spune acest lucru.

În alte opere, comunistul se caracterizează prin aceea că ține discursuri cu orice prilej. De acest neajuns suferă Pavel Ilie din romanul lui Ion Călugăru, *Ofel și Păine*. Chiar în situațiile cele mai dramatice, Pavel Ilie are pregătite câteva discursuri, câteva „politicizări“, pe care autorul le reproduce în întregime, deși de multe ori ele sunt doar articole — dintre cele slabe — de ziar. De cele mai multe ori aceste discursuri frânează dinamismul acțiunii, ca de exemplu în situația în care, izbucnind un incendiu în fabrică, romanțierul prezintă pe aproape 20 de pagini discursurile unora dintre persona-

gii, în frunte cu Pavel Ilie, pentru ca operația propriu zisă de stingere a focului — în care, în mod efectiv, oamenii puteau să-și dovedească eroismul, dragostea pentru uzină, să fie expediată în câteva rânduri răzlețe, în pauzele discursurilor. Evident, din aceste discursuri nu poate reeși decât foarte vag caracterul personajului; aceasta este schematizare.

Autorii cad prin urmare de multe ori în greșeala pe care Marx o imputa lui Lassalle, aceea de a fi transformat eroii cărții sale „*in simpli exponenți ai spiritului vremii*”, într'un fel de megafoane ale unor principii generale. Aceasta se face în dauna prezentării personalității umane a eroului. „*In trăsarea caracterelor lipsesc tocmai trăsăturile caracteristice*”¹⁾ spunea în continuare Marx. O critică asemănătoare aduce Engels unui roman al Minei Kautschki, despre ale cărei personaje spunea că personalitatea lor se disolvă în principii. Ceeace cereau Marx și Engels literaturii era tocmai realizarea trăsăturii ei de bază — aceea de a prezenta materialul tematic sub formă de imagini. Din punctul acesta de vedere, comuniștii din cărțile unora dintre scriitorii noștri amintiți mai sus, sunt adesea mai mult „principii”, abstracțiuni de oameni, decât oameni, ei nu trăesc o viață complexă, multilaterală, așa cum se întâmplă de fapt în viață.

În lupta pentru evitarea acestei forme de schematism, unii autori cad însă într'o altă greșeală care, n'o înlocuește pe prima, ci se adaugă ei, o mărește nemăsurat.

Este vorba de acea falsă „umanizare” a personajilor, care constă în atribuirea, de către scriitor eroilor săi, a unor trăsături negative care ar avea drept scop chipurile, să-și arate mai

asemănători vieții. Este vorba despre prezența elementelor naturaliste în unele opere literare.

Naturalismul este o concepție burgheză obiectivistă despre viață. Pe baza concepției naturaliste, unii autori, pentru a da personajilor aspectul veridicității, pun pe eroul pozitiv într'o seamă de situații nesemnificative, ridică pe primul plan elemente cu totul secundare și le dau drept de primă importanță, sau chiar inventează altele

Este ceea ce a făcut — cu toată intenția lui de a realiza un personaj pozitiv — Marin Preda în nuvela sa *Ana Roșculeț*. Comuniștii Ierulescu este o ființă atât de brutală, complăcându-se într'o promiscuitate desgustătoare (mănâncă din oală, se culcă îmbrăcată, vorbește vulgar, etc.) încât îți pui pe bună dreptate întrebarea: ce fel de influență pozitivă mai poate avea o asemenea ființă asupra tovarășilor ei cu „nivel mai scăzut”? — dacă se poate închipui un nivel mai scăzut decât acesta!

S'a mai spus în aceste rânduri că realismul nu respinge individualizarea, crearea unui chip de om caracterizat prin trăsături particulare. Dar deosebirea este că individualizarea realistă este fundamental opusă „individualizării” naturaliste. Despre pretinsa individualizare a naturaliștilor, Marx și Engels spuneau că se rezumă la ingeniozități meschine și constituie o dovadă esențială a agoniei în care se află literatura epigonilor.

Aceasta nu înseamnă că scriitorii nu trebuie să zugrăvească și aspectele negative ale personajilor, dar să facă acest lucru cu măsură, să le desvăluie denunțându-le în vederea lichidării unor stări înapoiate.

Atunci însă când e vorba de zugrăvirea apariției și dezvoltării noului în lupta împotriva vechiului, când deci scriitorii demască ceea ce e înapoiat în

1) Karl Marx și Fr. Engels, *Despre artă*, Ed. în limba rusă, Moscova 1937, pag. 173.

societate, ei trebuie să facă aceasta cu toată puterea, cu tot curajul.

„Nu trebuie să ne fie frică să scoatem la lumina zilei crâmpoșele oricât de neplăcute ar fi ele“¹⁾ — ne învață I. V. Stalin, indicând scriitorilor că datoria lor în fața realității este „să nu ascundă plăgile ei, dimpotrivă să ne ajute să scoatem la suprafață greșelile noastre, să le lichidăm și să ducem munca pe calea trasată acum de Partid“²⁾. Dar, desigur, aceasta nu trebuie să ducă la ridicarea lucrurilor nesemnificative la rangul de esențiale, caracteristice, tipice pentru dezvoltarea societății.

Falsa individualizare dată de procedeul naturalist de creație constă așa cum am mai spus în a ridica trăsături nesemnificative la rangul de esențiale, în a le substitui celor esențiale. Este limpede că realitatea rămâne oglindită superficial, schematic, pe baza procedeelelor naturaliste, deoarece *esențialul rămâne neogândit*, sau este oglindit în mod fugar, neconcludent. Zugrăvirea „anormaliilor“, a „curiozităților“, a „pitorescului“ în dauna esențialului — aceasta înseamnă că realitatea propriu zisă a scăpat investigației scriitorului. „Fotografierea“ obiectivă a lucrurilor importante și secundare la un loc, fără nicio ierarhizare, așa cum cere procedeul naturalist, duce deasemenea la prezentarea schematică a vieții, deoarece tocmai legăturile mai ascunse, tendințele lăuntrice, dinamismul lăuntric al lucrurilor rămân nevăzute, și ca atare neogândite de scriitor. Viața apare înghețată, statică, iar aceasta nu corespunde realității, deoarece știința marxist-leninistă ne învață că viața se află în necontenită mișcare și înnoire.

Imaginile sunt distruse prin procedeul naturalist, și apar faptele brute, dispare generalizarea și apare schema, vaga idee abstractă despre viață în locul reprezentării concrete a vieții.

Notația naturalistă așa dar este anti-realistă și schematică.

Despre rolul descrierii realiste a personajilor, spunea următoarele Mihail Calinin: „...când „zugrăviți viața“ în mod fidel, trebuie să dați la iveală nu numai trăsăturile care sar în ochii oricui, dar și acelea care cu greu pot fi observate de un ochi obișnuit. Să presupunem că modelul vostru este ciupit de vârsat. Pictați-l ciupit de vârsat. Dar relevați și trăsăturile lăuntrice, care nu sunt atât de vizibile, dar care sunt tipice oamenilor noștri. Spre exemplu iubirea de Patrie. Ea se manifestă la diferiți oameni în forme cele mai diferite. Trebuie descoperită la fiecare om, și trebuie arătată această iubire; ea nu trebuie exprimată în mod abstract, ci concret“³⁾.

O deficiență analogă este aceea în care cad unii scriitori care încearcă să evite schematismul, îngrădind cu nemiluita episoade în cursul acțiunii, trăsături de caracter, cerute și necesitate de desfășurarea conflictului, lipind o vorbărie care bate pe loc, etc. Astfel, unora din personajele lui Ion Istrati, bătrâni foarte șugubăți, le place să vorbească cam astfel:

— E bun cuvânt.

— Bun, dar eu nu pricep din ce v-ați luat.

— Așa-i dacă n'ai răbdare să mă ascult, să vezi că tot buclucul numai dela ei se trage.

— Gare bucluc moș Chirică?

— Ei, asta-i bună! Știe tot satul, bre, de când cu călălitul.

— Cu ce?

— Cu călălitul. Călălitul secarei..

1) I. V. Stalin, *Opere*, Vol. 6. Ed P.M.R., 1951, pag. 22.

2) Ibidem, pag. 22.

3) Citat după articolul *Stalin și Cultura Socialistă*, „Probleme de literatură și artă“ Nr. 10/1950, pag. 24.

— *Tot nu pricep unde vrei s'ajungi...*
 — *Ce să-ți fac dacă n'ai răbdare,*
 etc., etc.

Cu astfel de întrebări și răspunsuri autorul umple, în bună măsură paginile, și nu numai într-o schiță sau două, ci în repetate prilejuri.

Alți scriitori introduc din loc în loc, fie că se potrivește, fie că nu, câte o descriere a unui peisaj de natură, câte o divagație lirică, comparații, etc.. Toate acestea întrerup ideea centrală și de bună seamă, ele nu pot constitui o combatere a schematismului.

Un peisagiu introdus acolo unde și este locul — și Mihail Sadoveanu ne-a dat minunate exemple în toată opera sa — o discuție care are rostul să caracterizeze un personaj, — acestea sunt procedee impuse de însuși conținutul lucrării. Dar „literaturizarea” cu orice preț a textului, discuțiile lungite și prelungite de dragul discuțiilor, și mai ales în dauna prezentării faptelor, acestea duc deadreptul la schematism.

Un astfel de element inutil introdus în desfășurarea acțiunii relevă Lev Tolstoi, în prefața sa la operele lui Maupassant. Tolstoi arată că acest scriitor se îndepărtează în unele din operele sale dela prezentarea a ceea ce este cerut de cursul logic al acțiunii. O astfel de tratare — concludă L. Tolstoi, — duce la nimicirea formei artistice. „Un elocvent exemplu de călcare a simfului artistic, datorită unei nejuste atitudini a scriitorului față de obiect, este descrierea amănunțită și făcută cu o deosebită intensitate în acest roman, a eroinei în baie. Această descriere nu este de loc necesară, nu este cu nimic legată nici de sensul externe, nici de cel intern, al romanului: pe corpul roz al eroinei apăreau bășicuțe.

— Și ce urmează mai departe? — se întreabă cititorul.

— Mai departe, nimic! răspunde au-

torul. *Eu descriu pentru că îmi plac astfel de descrieri”.*

Citatul este deosebit de elocvent și el poate da de gândit multora din scriitorii noștri, care utilizează procedeul de a introduce în acțiune elemente pentru valoarea lor „în sine”, pentru satisfacția lor de a le introduce

Fiecare element al formei, trebuie să fie introdus numai dacă este cerut în mod necesar de conținut, pentru a desvălui un element al conținutului. Numai astfel, toate aceste elemente se leagă între ele alcătuind la un loc, în înălțuirea lor organică, opera de artă.

„E rău când face omul un sac numai de virtuți sau de calități”¹⁾, spune Maxim Gorki, definind una din greșelile care duc la schematism. În adevăr, acesta este reversul procedeului de a „lipi” calități personajilor negative, sau defecte celor pozitive. Problema pe care trebuie s'o rezolve autorul este să arate *concret* că personajii au o serie de trăsături caracteristice, că unele din ele se accentuează sau scad în cursul acțiunii, cu alte cuvinte, întreg acest proces să se desfășoare, să se dezvolte sub ochii cititorului. În felul acesta cititorul va învăța în mod concret cum să acționeze și el în direcția lichidării propriilor deficiențe, însușirii noilor deprinderi, sau va găsi exemple cum să se comporte în împrejurări asemănătoare de viață. „In activitatea revoluționară, transformarea omului coincide cu transformarea împrejurărilor de către el”, subliniau Marx și Engels necesitatea ca scriitorii să desvăluie caracterele în acțiune. Eroii etichetați, eroii măști, care apar cu anumite trăsături la începutul acțiunii și rămân cu ele până la sfârșitul ei, sunt eroi care nu se aseamănă vieții, ei devin niște principii, niște megafoane ale unor idei, necum imagini artistice ale vieții vii.

¹⁾ M. Gorki, Articole literare, Cartea Rusă, 1950, pag. 8.

Fără îndoială că nu se poate ca un personajiu să nu aibă o trăsătură dominantă, care să definească oarecum caracterul lui în general, sau să-l deosebească de alte personaje în anumite împrejurări. Scriitorul este obligat să țină seamă de acest lucru, dar să nu reducă întreaga configurație sufletească a unui om la o singură trăsătură, fie ea și cea dominantă. Zugrăvind în unele din operele lor pe luptătorii comuniști în ilegalitate, numai pe baza unei singure trăsături — eroismul — acesta fiind o trăsătură dominantă, — unii dintre scriitorii noștri au alunecat pe panta unei prezentări unilaterale și ca atare schematice. Deaceia e cu atât mai valoroasă realizarea chipului lui Mihail Buznea, eroul principal în piesa *Pentru fericirea poporului*; Mihail Buznea e în primul rând luptător al clasei muncitoare, dar eroismul lui are baze reale în dragostea lui pentru clasa sa, pentru partid, pentru U.R.S.S., pentru familie — și de aici, grija pentru întregul popor — grija pentru tovarăși, preocuparea de a organiza temeinic munca ilegală, etc.

Trebue să vorbim despre unele personaje care se repetă în diferite opere de artă, doar cu mici și neînsemnate deosebiri — reprezentând de fapt unul și același personajiu.

Este, dacă putem spune astfel, tipul de femeie fatală, „femeia vampă” care începe să-și facă loc în tot mai multe opere, mai ales dintre cele de mai mare întindere. Astfel Dona Vorvoreanu din *Drum fără pulbere*, în *Cumpăna luminilor* de Nicolae Jianu, — roman recent publicat în *Viața Românească* — apare sub numele de Anca, iar în scenariul filmului *Viața învinge* se numește Sanda; de curând, în proiectul de roman al lui Ben Corlaci, ea purta numele Ivonne. Nu e interzis desigur scriitorilor de a utiliza anumite

personagii atunci când necesitățile conținutului o cer; dar când acest personajiu începe să devină un personajiu șablon, atunci fără îndoială el începe să semene a schemă. Viața, de fapt, nu prezintă la fiecare construcție — Canalul Dunăre-Marea Neagră, hidrocentrala din Banat, etc., — câte o femeie frumoasă, care reprezintă un real pericol pentru liniștea unuia sau altuia din personajile principale și care, devine aliata dușmanului de clasă. Repetarea acestui personajiu creează impresia artificialității, a schemei fixe utilizate de mai mulți scriitori. Este în aceași timp utilizarea unei scheme fixe în compoziția operelor literare.

„Viziunea viitorului” este un element al operei de artă care trebue să reiasă firească, necesară, din însăși dezvoltarea acțiunii, din atitudinea și comportarea personajilor. Așa se întâmplă de exemplu cu finalul romanului Mitrea Cocor, unde perspectiva viitorului este clară: noi putem fi siguri că Mitrea va fi un luptător pentru transformarea socialistă a satului; tot așa se întâmplă în piesa Luciei Demetrius, *Vadul Nou*, unde personajul Vincent — cu toate că evoluția lui este insuficient argumentată, totuși drumul lui ulterior reiese clar din desnodământ: Vincent va deveni membru al gospodăriei colective. Autorii pot să nu-și încheie în paginile cărții acțiunile, dacă din faptele prezentate reiese cu claritate desfășurarea lor ulterioară. Dar trebue să reiasă clar din tendința firească a acțiunii.

Greșala în care cad adesea unii dintre scriitori este slaba perspectivă a viitorului. Ei știu că realitatea socialistă cuprinde ca parte integrantă, perspectiva viitorului, și atunci pentru a se apropia de realismul socialist, unele personaje sunt puse să viseze: ele văd tractoare electrice, fericire și belșug,

etc. Aşa face de exemplu Ion Mitrofan din nuvela *Candidatul* de Ben Corlaci. Mitrofan stă în mijlocul drumului şi visează la viitor. Dar visul acesta are prea şubrede baze în acţiunea nuvelei, nu reiese cu necesitate din faptele expuse de autor, astfel încât el devine nu vis revoluţionar, înaripat al omului nou, ci „visătorie”, goală, evadare din realitate. Nu poate fi nicio îndoială că, prin aceste visări convenţionale, „lipite”, opera literară nu se apropie de realismul socialist. Să ne amintim dimpotrivă visul lui Davâdov din *Pământ desfelenit*: el „visează” pe baza rezultatelor concrete ale muncii depuse, pe baza celor ce inevitabil vor fi obţinute, date fiind condiţiile existente, care tocmai generează visul şi prelungesc, desvoltă realitatea pe linile viitoare, posibile. În acest caz, visul devine imbold pentru noi acţiuni.

O astfel de prezentare a viitorului, nejustificată prin prezent, rămâne schematică, nu isbuteşte să convingă, să însufleţească pe cititor. Dimpotrivă, o visare realistă, bazată pe cunoaşterea legilor de desvoltare ale societăţii dă puteri noi de muncă cititorului, îi însuflă optimism, îndrăzneală, siguranţă de sine.

Un mijloc de individualizare a personagiilor este şi numele pe care ele le poartă. Mai ales Caragiale a folosit cu îndemănare numele personagiilor pentru a sugera întrucâtva caracterul lor. E greu să-şi închipuie cineva cum l-ar putea chema pe Agamiţă Dandanache altfel de cum i-a zis Caragiale, sau pe Jupân Dumitrache altfel decât Dumitrache Titircă, zis Inimă-rea. A folosi acest procedeu este fără îndoială just, dar mergându-se prea departe, unii scriitori cad în greşeala „numelui predestinat”. Pe chibburul din nuvela *Candidatul* de Ben Corlaci îl cheamă Ciomegea, iar pe secretarul organizaţiei de Partid Neamsărman; ţărâni

săraci din *Îndoiala* de Şerban Nedelcu se numesc Rebegitu şi Codirişte (coadă de bici slab, subţire), etc.

Belinschi arată că, a da personagiilor negative nume ca Hoţescu, Cuţescu, — vezi Ciomegea! — iar celor pozitive Dreptătescu, Binefăcescu, înseamnă a simplifica lucrurile, a folosi o reţetă, un şablon, „In ambele cazuri însă, aceşti scriitori — spune Belinschi despre unii scriitori care procedau în acest fel — au pierdut din vedere lucrul cel mai important, arta, căci ei nu şi-au dat seama de faptul că şi cei ce fac binele şi nemernicii nu sunt oameni, nu sunt caractere, ci personificări retorice ale unor virtuţi şi vicii abstracte”¹⁾. Un personaj care apare cu un astfel de nume predestinat, este un om care nu poate suferi transformări în cursul acţiunii, el se naşte ca să fie sau duşman de clasă sau constructor al socialismului. Ne putem oare închipui un personaj purtând numele Neamsărman şi nu trind tendinţe de închiaburire? Fără îndoială că nu, căci „destinul” lui — în cazul când nu vrea să-şi bată joc de el! — l-a hărăzit să fie „neam sărman!”. Concluzia care se impune este că şi acesta este un procedeu care schematizează, un şablon.

Un alt procedeu de individualizare a personagiilor este acela al limbii pe care ele o vorbesc.

Limba vorbită de eroii operelor literare este de cea mai mare importanţă, după cum de cea mai mare importanţă este problema limbii unei opere literare în general. Geniala lucrare a lui I. V. Stalin în domeniul lingvisticii a arătat cu prisosinţă însemnătatea limbii ca instrument de comunicare, de legătură în societate. „Trebuie să folosim cuvintele cu cea mai strictă precizie”²⁾ spunea Maxim

1) V. G. Belinschi, *Opere Alese*, Ed. Cartea Rusă 1950, pag. 264-265.

2) Maxim Gorki, op. cit., pag. 163.

Gorchi, dând diferite exemple de utilizare greșită a limbii.

Scriitorii noștri folosesc de cele mai multe ori cu îndemânare acest procedeu însemnat de individualizare și tipizare. Mihail Sadoveanu ne-a dat pilde nenumărate în această privință. Vom semna deasemenea că în romanul lui Petru Dumitriu, personagiile vorbesc fiecare dialectul regiunii, a mediului în care a trăit, a profesiunii sale. Victoria Folosea, fost o vreme un fel de pușlama prin București, are expresiile „șmecherești“ ale mahalalei bucureștene (autorul pune uneori chiar prea multe și ...pigmentate!). Tătarul Gelal sau frumoasa Șughiran vorbesc puțin și în felul înflorat, plin de imagini care caracterizează graiul acestei populații; Mateica, Udriștoiu, Lupașcu, foști militari, fără a utiliza un limbaj cazon forțat, au însă anumite expresii care trădează ocupația lor anterioară. Acestea toate contribuie la diferențierea personajilor, la individualizarea lor. Să mai spunem că între diferitele vorbiri ale personajilor, în carte mai există și vorbirea autorului, deosebită de a eroilor săi, în pasagiile în care sunt descrieri, prezentări de fapte. Un exemplu de lipsă de diferențiere între vorbirea personajilor și a autorului îl prezintă Ion Istrati în istorioara *Oameni de nădejde*. Autorul folosește un procedeu des întâlnit chiar în proza sa: el se întâlnește cu un țăran bătrân care-i povestește diferite întâmplări. Ar fi normal ca vorbirea autorului să difere de a personajului său, dar aceasta nu se întâmplă. Iată cum povestește Moș Sofronie, — om obișnuit de altfel, — deslănțuirea unei furtuni: „*De peste spinările măgurilor se bușeau nori prăpăstioși, negri. Ploua din toate țările de se astupase înspre asfințit zarea. Din gura râpelor și a văioagelor s'au fost stărnit glasurile mânioase ale pâraielor. Mănu bolborosind la vale, rupând din trupul pietrelor tinere, și-apoi, urnind din cale bolovanii,*

se asvârleau năpraznic în matca Bistriței nedomolite. Ploua de se cutremurau codrii! Ploua de se rupeau băilele văzduhurilor“ :).

În descrierea de mai sus, ultimele două fraze puteau fi spuse incontestabil de moșneag; ele nu sunt niște descrieri, ci *aprecieri*, și țăranul nu descrie în general, ci apreciază; mai sunt și alte asemenea cuvinte care aparțin lui moș Sofronie. Dar descrierea — valoroasă luată separat — devine artificială în cursul povestirii, pentru simplul motiv că *nu așa vorbesc țăranii*, ci așa scrie Ion Istrati. Dacă autorul ar fi ales altă tehnică, de pildă dacă ar fi spus el singur ce s'a întâmplat, descrieri de felul celei de mai sus, sau redarea gândurilor și a discursurilor, deveneau veridice. Așa însă, autorul diformează, schematizează vorbirea țăranului, tocmai crezând că o înfrumusețează.

Am analizat mai sus câteva din manifestările schematismului în literatura noastră, încercând să găsim motivele care le-au generat. La baza celor mai multe din ele stă necunoașterea vieții, lipsa de efort în aprofundarea ei. Unii scriitori preiau pur și simplu conflicte, acțiuni, personaje, procedee, și le repetă; alții rezolvă doar în intenția lor anumite probleme, transformări, caracterizări, faptele concrete ale cărții, imaginile artistice, comunicând în prea slabă măsură intenția autorilor, iar deseori comunicând altceva; alții, chutând să combată schematismul, cad în greșeli de esență naturalistă sau asemănătoare procedeelelor formaliste.

Toate acestea se pot remedia printr'un studiu aprofundat al vieții, prin cercetarea atentă a literaturii marilor noștri clasici, a literaturii sovietice, creatoarea unor modele nepieritoare. Prezentarea schematică a realității și

1) Colecția Tineretului Sătesc, Mai 1951, Ed. Tineretului, pag. 154.

oamenilor, dovedește lipsa spiritului de partid de care trebuie să fie însușit scriitorul. Atunci când la baza operei de artă stă o concepție încheșată asupra faptelor de viață ce urmează a fi trecute în imagini artistice, opera de artă nu poate să nu fie clară, vie, convingătoare, nu poate să nu dea imaginea realității. Acolo unde se manifestă deficiențe, unde imaginile artistice sunt schematice, redau schematic viața, acolo este neapărat un viciu în însăși concepția autorului, în însuși felul de a crea al artistului. Deficiențele concepției au drept urmare necesară deficiențe în construirea imaginilor și aceste deficiențe constau de multe ori în schematism.

„Noi afirmăm — scria Saltăcov Scedrin — că lipsa de claritate a concepției este un neajuns atât de important, încât anulează toată activitatea creatoare a artistului... Fără o idee clar percepută, opera artistică este o adunare de întâmplări, în care chiar imaginile schifate artistic pierd o parte a valorii lor, fiindcă nu există o legătură organică, care să lămurească participarea lor la economia generală a operei artistice“).

Literatura legată de ideile cele mai înaintate, oglindește și cel mai complet, la un mai înalt nivel artistic, viața.

Desigur, nu orice deficiență în prezentarea realității este schematism. Dar tot atât de sigur e că, o prezentare deficientă, greșită a realității, antrenează schematismul, tocmai pentru că esențialul din viață rămâne slab ogândit, pentru că opera nu izbutește să redea com-

plexitatea vieții noastre, măreția oamenilor din Patria noastră, constructori ai socialismului.

Perfecționarea măestriei artistice a scriitorilor depinde de efortul lor pentru a mări capacitatea de a construi imagini artistice care să desvăluie cât mai complet, mai profund, mai multilateral, viața. Dar pentru aceasta scriitorul trebuie să cunoască el însuși profund viața, să știe a deosebi ce e în ea esențial, nou, semnificativ și să redea acest nou în imagini puternice. Scriitorul care este orientat asupra mersului vieții, asupra scopurilor luptei pe care o duce clasa muncitoare — și la aceasta îi dă răspunsul știința marxist-leninistă — nu poate greși în alegerea materialului de viață, în construirea imaginilor. Spiritul de Partid, este condiția esențială a unei literaturi noi, în care scriitorul este un militant, un propagandist al noului, spiritul de Partid îl ajută pe scriitor să găsească mereu cele mai înalte idei și sentimente, pe care să le exprime în imagini de un tot mai înalt nivel artistic. Și numai atunci scriitorul va crea tipuri nepieritoare, când personagiile pe care le va zugrăvi în operele sale vor trăi intens și multilateral în mijlocul oamenilor vii, fiind sinteze vii ale oamenilor din viața cea adevărată. În acest fel, scriitorii vor îmbogăți și vor desvolta succesele realizate de literatura noastră, vor crea opere de o tot mai mare valoare artistică, ogândiri largi, complexe, ale vieții bogate pe care o duc astăzi oamenii muncii din Patria noastră.

MIHAI NOVICOV

PENTRU CONTINUA ÎMBUNĂTĂȚIRE A CALITĂȚII TRADUCERILOR

— Raport ținut în fața Adunării generale a Scriitorilor —

Între mijloacele prin care poporul nostru muncitor își însușește și valorifică exemplul Uniunii Sovietice, al oamenilor sovietici, un loc de cinste îl ocupă traducerea din literatura rusă și din literatura sovietică.

Literatura sovietică este azi cea mai înaintată literatură din lume, în primul rând pentru că ea oglindește realitatea cea mai înaintată — realitatea socialistă. Operele scriitorilor sovietici arată în vaste tablouri umane cum a învins socialismul în lupta înverșunată cu dușmanii, cum — sub conducerea Partidului lui Lenin și Stalin — oamenii sovietici, biruind uriașe greutăți, au construit socialismul, iar azi pășesc spre zărilor luminoase ale comunismului. Literatura sovietică ne arată deasemenea cum, în focul acestei lupte, s'a călît o nouă mentalitate, s'a născut și a crescut un om nou, superior — omul socialist.

Gorchi numea literatura — „*celovecovedenie*” — adică știința despre oameni. Eroii literaturii sovietice sunt acei oameni superiori, al căror exemplu este o călăuză vie pentru oricine vrea să-și dedice forțele marii cauze a eliberării și fericirii omului.

În Patria noastră se pun adesea în fața fiecărui constructor al socialismului sarcini, cărora cu greu li se poate răspunde numai pe baza experienței proprii.

De câte ori cartea sovietică îi ajută să găsească soluții! Sunt impresionante mărturisirile muncitorilor fruntași, care, ori de câte ori povestesc despre primele eforturi pentru introducerea unor metode noi, pentru încetățenirea unei atitudini noi în muncă, își amintesc și de cartea *Atelierul de foc* de Boris Polevoi, care le-a arătat în mod concret drumul de învingere a greutăților. *Pământ desfelelit* de Mihail Șolohov a devenit un adevărat manual al tuturor celor ce activează pe frontul luptei pentru transformarea socialistă a agriculturii. Deosemeni, eroii romanului *De parte de Moscova* sunt modele după care se călăuzesc activiștii și muncitorii de pe șantierul de construire a socialismului; pe Canalul Dunăre-Marea Neagră, numeroase metode noi de muncă au fost introduse pe baza exemplului pe care l-au oferit muncitorilor noștri muncitorii sovietici, prin intermediul acestui roman. Dorința oamenilor muncii de a învăța mereu din experiența sovietică crește necontenit. În acest sens, traducerea din literatura sovietică constituie un ajutor concret și masiv pe care scriitorii îl dau celor ce muncesc dela orașe și sate.

De mare însemnătate sunt și traducerea din literatura clasică rusă. Datorită condițiunilor specifice în care s'a dezvoltat — în strînsă legătură cu miș-

care a de luptă pentru libertatea poporului, — literatura clasică rusă — mai ales în epoca de înflorire a realismului critic — a întrunit o serie de calități care au ridicat-o, pe primul plan în dezvoltarea literaturii mondiale. „*În istoria dezvoltării literaturii europene, literatura noastră tânără, — spunea Gorki — constituie un fenomen uimitor: nu voi exagera dacă voi spune că niciuna din literaturile Apusului nu s'a afirmat în viață cu asemenea forță și repeziciune, într'o atât de puternică și orbitoare strălucire a talentului. Insemnătatea literaturii ruse este recunoscută de întreaga lume, mirată de forța și frumusețea ei*”.

Dela versurile lui Pușchin, acest „*izvor de apă vie și nobilă visare*” — cum le numea Eminescu și până la sguitorul strigăt de protest și demascare cuprins în opera lui Tolstoi, literatura clasică rusă a cultivat și a adus la extremă perfecțiune tot ceea ce formează valoarea esențială a literaturii, bogatul fond de idei progresiste, dragostea fierbinte pentru cauza eliberării poporului, oglindirea puternică a năzuințelor sale, înalta ținută morală, tendința continuă spre zugrăvirea unor caractere nobile, împletită cu necruțătoarea demascare a viciilor societății burghezo-moșierești, respectul adânc al adevărului vieții unit cu desăvârșirea frumuseții artistice, cultivarea măiastră, plină de grijă a limbii vii a poporului.

Dar pentru ca traducere literare — în primul rând cele din literatura clasică rusă și literatura sovietică — să-și poată îndeplini cu succes rolul, ele trebuie să întrunească o serie de condițiuni, trebuie să fie traduceri bune.

Prima condiție pe care trebuie să o îplinească o traducere pentru ca să merite acest calificativ este să redea cât mai exact conținutul, adică fondul de idei al operei traduse. În al doilea rând, ea trebuie să transmită și forma artistică a operei, personalitatea scriitorului tradus, stilul lui. Cu alte cuvinte,

un cititor care cunoaște de pildă și limba română și cea rusă, și deci cunoaște pe Pușchin, Gorki sau Tolstoi în original, citind versiunile românești ale operelor acestor scriitori, ar trebui să recunoască, să simtă, că deși citește în românește, citește totuși pe Pușchin sau pe Tolstoi.

În articolul său cu privire la cartea lui Carlyle, *Trecutul și Prezentul*, Engels scria: „*cartea lui Carlyle merită să fie tradusă în limba germană de zeci de mii de ori mai mult decât toate legiunile de romane englezești... și eu sfătuiesc să fie tradusă... Dar să nu se atingă de ea (adică de traducere) mâinile unor traducători artizani. Carlyle scrie într'o limbă engleză specifică și un traducător care nu cunoaște temeinic limba engleză și nu înțelege aluziile sale (adică ale autorului) la viața engleză, va face o mulțime de greșeli ridicele*”.

Engels ne previne, deci, că o traducere care nu ține cont de specificul limbii unui scriitor, specific izvorât la rândul său din aluziile la anumite situații de viață, adică decurgând din conținutul cărții, nu are valoare, nu este traducere literară, ci artizanat.

Pentru aceeași calitate esențială a traducerii pleda la timpul său Pușchin. În articolul „*Despre Milton și traducerea lui Chateaubriand a „Paradisului pierdut*”, marele clasic al literaturii ruse, scria:

„*Dela traducători s'a început să se ceară mai multă fidelitate și mai puțină delicateță și concesiuni față de public. Lumea vrea să vadă pe Dante, Shakespeare, Cervantes în hainele lor proprii, în chipul lor popular, cu lipsurile lor firești*”.

Nu încapă îndoială că o asemenea muncă de traducere este o muncă grea, plină de răspundere. Ea este în primul rând o muncă de creație; cu atât mai dificilă, cu cât cere scriitorului ca — păstrându-și personalitatea creatoare —

să se întrupeze totodată în personalitatea scriitorului pe care-l traduce.

Munca scriitorului care lucrează pe tărâmul traducerilor literare este deci o muncă plină de răspundere. Asupra acestei răspunderi a scriitorului-traducător ne atrage în deosebi atenția experiența sovietică. Se știe că literatura sovietică este o literatură multi-națională. În prezent, în țara socialismului victorios, literatura se scrie în 110 limbi. Între toate aceste literaturi — atât de variate prin forma lor națională, dar unite într-o familie frățească prin același conținut socialist — se face un continuu schimb de experiență prin intermediul traducerilor. Activitatea de traducere literară este socotită ca parte integrantă a creației literare. Partidul bolșevic și guvernul sovietic dau o înaltă prețuire muncii complicate și pline de răspundere a scriitorului traducător.

Poetul Marșac a fost distins cu premiul Stalin pentru traducerea sonetelor lui Shakespeare. Sunt cunoscute minunatele traduceri în limba rusă din limbile altor popoare sovietice, traduceri realizate de Isacovschi, Tihonov, Scipaciov, Surcov, Tyandovschi, Sobolev. În ultimii ani, se desfășoară în Uniunea Sovietică și o acțiune vastă de traducere a literaturii țărilor de democrație populară. Este o mândrie și totodată o bucurie pentru noi apariția versurilor lui Eminescu, a operelor lui Caragiale, a romanului „Mitrea Cocor” de Mihail Sadoveanu în rusește, și trebuie spus că traduceriile acestea pot fi pe drept cuvânt socotite ca modele. Traducătorii ruși au reușit să transmită nu numai fondul de idei și bogăția de imagini ale lui Eminescu, nu numai să respecte cu rigurozitate strofele și ritmica poemului, dar să păstreze până și muzicalitatea atât de specifică versului eminescian.

Scriitorii sovietici au reușit să repun- teze asemenea succese pe tărâmul traducerilor literare, pentru că la baza activității lor stă în primul rând prin-

cipiul răspunderii politice a scriitorului în activitatea sa de traducător.

„Traducerea artistică (adică literară), scria, sintetizând această experiență, *Pravda*, în numărul său din 27 August 1949. — este o muncă de mare importanță politică. La baza muncii traducătorului trebuie să stea o competență temeinică, spiritul de partid bolșevic, cercetarea științifică și, istorico-literară a materialului”.

Și mai departe:

„În munca de traducere, ca în orice muncă de creație sunt de nepermis șabloanele, artizanatul, lipsa de răspundere și improvizația. Traducătorului i se cere să dovedească o atitudine plină de grijă, dragoste și competență față de bogăția spirituală a poporului. Când o traducere ajunge în mâinile unui artizan rece, necompetent și lipsit de răspundere, ea este în pericol de a fi compromisă.

Neavând competență, necunoscând limba, cultura, trecutul și istoria poporului, un asemenea om riscă să ofenseze poporul, să denatureze trăsăturile, caracterul și particularitățile naționale ale creației sale artistice. Sub mâinile artizanului pălesc strălucitoarele culori originale ale operei literare, dispare vioiciunea și farmecul limbii, sărăcesc imaginile și comparațiile artistice, se denaturează conținutul”.

Nu încapе îndoială că aceleași principii trebuie să stea și la baza activității noastre de traducere literară.

Literatura sovietică (și literatura clasică rusă) conțin un bogat fond de idei înaintate, un nesecat izvor de învățăminte, îmbrăcate într-o formă minunată. Dacă un traducător nu reușește să replăsmuiască această frumusețe originală în limba lui (adică în limba română) el denaturează opera și o sărăcește. De aci decurge datoria de onoare a scriitorilor de a lucra în așa fel, încât poporul muncitor din R. P. R. să capete — prin ei — operele literare ruse și sovietice, într-o ținută cât mai apropiată de original. Marele clasic al traducerilor

literare în literatura rusă, Jucovschi, spunea că „*traducătorul nu trebuie să fie sclavul autorului original, ci rivalul lui*”. Cu atât mai mult trebuie să se tindă într’acolo, atunci când „rivalul” este în același timp și învățătorul.

Traducerea neartistică, plată, incorectă și superficială a operelor literare sovietice, ar constitui un mare prejudiciu și pentru împlinirea sarcinilor concrete ale literaturii noastre. Căci, pentru scriitorii zilelor noastre, care au datoria să oglindească marile transformări revoluționare prin care trece țara, nașterea în focul acestor transformări a unui om nou, omul socialist — operele traduse din literatura sovietică sunt modele vii, pilde concrete ale felului cum în Uniunea Sovietică a și fost împlinită această sarcină. Pentru ca scriitorii să-și poată însuși cât mai repede realismul socialist, să se pătrundă adânc de spiritul de partid ca bază a acestei metode și astfel să facă din literatură un factor activ al luptei pentru socialism, ei au nevoie să învețe continuu din experiența vie, în neconținută dezvoltare, a literaturii sovietice. Ori, este limpede că scriitorii traducători poartă în primul rând răspunderea pentru ținuta în care această experiență vie ajunge sub ochii cititorilor lor și deci pentru măsura în care ea poate fi însușită și valorificată.

În această ordine de idei apare ca fiind de o capitală importanță, problema limbii în care se fac traducerea. I. V. Stalin ne învață că „*limba este un mijloc, un instrument cu ajutorul căruia oamenii comunică între ei, fac schimb de idei și se înțeleg reciproc*”. De aici reiese cu claritate că, pentru ca bogăția de idei și frumusețea artistică a operelor literare sovietice să ajungă până la cititorul român, pentru ca să poată fi valorificată uriașa lor forță educativă, ele trebuiesc să fie transmise într-o limbă aleasă, bogată, frumoasă, cât mai firească. Traducerile din altă limbă numai atunci pot să-și atingă scopul, când — fără să altereze stilul operei

traduse — sună totuși cât mai românește, deoarece cititorul ia contact cu conținutul de idei și sentimente ale operei prin intermediul limbii române. Deaceia, atunci când este vorba de munca creatoare de traducere, tratarea superficială a problemelor limbii, ca niște probleme „secundare”, este inadmisibilă.

Împlinirea sarcinilor grele și complicate pe care le ridică traducerea literară din rusește este ușurată prin existența în literatura noastră clasică a unei tradiții valoroase în materie de traducere literară. Începând cu Donici, cu traducerea sa din Pușchin și Crilov, continuând apoi cu creația lui Eminescu, Coșbuc, Iosif, Anghel, trece ca un fir roșu prin activitatea multora din scriitorii noștri de frunte, nobila străduință de a da poporului tălmăcirii cât mai reușite din tezaurul literaturii mondiale. În activitatea sa publicistică, în străduința de a ridica mereu nivelul cultural al poporului, Kogălniceanu acorda o mare însemnătate traducerilor. Mihail Sadoveanu ne-a dat pagini din Turgheniev care, pe drept cuvânt, pot fi socotite ca unele din cele mai bune traduceri din lume ale acestui mare clasic rus.

În anii care s’au scurs de la eliberarea țării, s’a înfăptuit în patria noastră o vastă operă de traducere a literaturii clasice ruse și a celei sovietice. În trecut, politica cosmopolită a burgheziei românești tindea la minimalizarea literaturii clasice ruse. Ea se străduia să ascundă poporului bogatul conținut de idei înaintate ale acestei literaturi. În comparație cu ceea ce „se traducea” din literatura decadentă apuseană, din literatura rusă se tălmăcea extrem de puțin. (De altfel nici în ceea ce privește marii clasici ai literaturii apusene, situația nu era cu mult mai bună). Până și opera unor titani ai literaturii ca Pușchin, Gogol, Necrasov, Turgheniev, Cernășevschi, Cehov, Tolstoi sau Gorchii, nu fusese tradusă în întregime. Iar ceea ce se

traducea, se traducea trunchiat și la un nivel artistic foarte scăzut. Din literatura sovietică însă, doar câteva opere, și într'un mod cu totul întâmplător, reușiseră să răzbată prin îngrădirile cenzurii.

De aici rezultă cu claritate ce sarcină grea aveau aceia care și-au asumat nobila misiune de a umple acest gol inadmisibil în viața noastră culturală. Partidul clasei muncitoare a ajutat împlinirea acestei sarcini, prin îndrumarea continuă și crearea unor condițiuni bune de muncă.

În Editura „Cartea Rusă“, în mai puțin de 7 ani, au apărut 856 traduceri din limba rusă în limba română și 270 traduceri în limbile naționalităților conlocuitoare. Operele marilor clasici ai literaturii ruse sunt azi larg cunoscute oamenilor muncii din țara noastră. Au apărut în traducere îngrijită cele trei capodopere ale lui Tolstoi *Război și Pace*, *Ana Carênina* și *Învierea*, cât și o serie de alte lucrări ale acestui autor; din Pușchin — mai ales cu prilejul sărbătoririi a 150 de ani dela naștere — s'au făcut traduceri multe și de calitate. Ultima traducere a poemului *Ruslan și Ludmila*, de către poetul Miron Radu Paraschivescu, este incontestabil un remarcabil succes al frontului nostru literar. Au fost editate principalele opere ale lui Gorchî: *Mama*, *Foma Gordeev*, trilogia autobiografică, *Afacerea Artamonov*, etc. Curând va apărea *Viața lui Clim Samghin*. De asemenea au ajuns să fie larg difuzate și prețuite de cititorii români operele lui Griboedov, Lermontov, Turghenev, Gonciarov, Necrasov, Saltăcov-Scedrin, Cehov, Cuprin, Bloc ș. a. m. d.

De mare însemnătate pentru viața noastră culturală a fost apariția volumelor de opere alese ale democraților revoluționari ruși: Belinski, Herțen, Cernășevski, Dobroliubov și Pisarev.

De imens ajutor pentru construirea socialismului în țara noastră a fost traducerea capodoperelor literaturii sovietice.

Așa s'a călit oțelul de Ostrovschi și *Tânăra Gardă* de Fadeev au devenit cărți de căpătăiu ale tineretului nostru. Romanele lui Șolohov au fost editate în zeci de mii de exemplare, ca și *Cimentul* de Gladcov, *Torentul de fier* de Serafimovici, *Trenul blindat* de Vsevolod Ivanov, *Ceapaev* de Furmanov și atâtea și atâtea altele. 53 de lucrări distinse cu premiul Stalin au apărut până acum în românește. Recent de tot au apărut romanele *Secerișul* de Galina Nicolaeva și *Oameni la volan* de Anatolii Ribacov.

În ultimul timp s'a făcut un efort serios pentru traducerea în bune condițiuni și a poezilor sovietici ca Isacovschi, Scipaciov, Surcov.

În împlinirea acestei sarcini mari, partea cea mai grea a căzut firește pe umerii scriitorilor, care au obținut însemnate succese în acest domeniu.

Aceasta, cu atât mai mult, cu cât în acești ani s'au făcut pași serioși înainte și în direcția îmbunătățirii calității traducerilor. Dela acele traduceri slabe, cum au fost la timpul lor, de pildă, *Suflete moarte* de Gogol (în românește de Lidia Zamfirescu), *Căderea Parisului* de Ehrenburg (în românește de Lucia Cosma și Vladimir Solodukin) sau *Cucerirea Velicoșumscului* (în traducerea lui M. Mancaș și E. Hariton) s'a ajuns la adevărate succese de măiestrie literară, cum este de pildă traducerea romanului *Pe Donul liniștit* de Cezar Petrescu. Valoarea acestei traduceri se datorește faptului că scriitorul nu s'a mărginit pur și simplu să „stilizeze“ textul tradus, adică să-i dea o formă literară, curgătoare, românească, ci a adâncit opera, s'a identificat cu stilul scriitorului pe care l'a tradus. De aceea mijloacele proprii lui Șolohov, creionarea personagiilor prin câteva trăsături, câteodată fugare, dar puternice, măiestra îmbinare a personajului cu frământările eroilor, am spune chiar cu participarea activă a naturii în suferințele omului, au găsit în traducerea lui Cezar Petrescu echivalențe valabile, de

o mare forță de sugestie. Cezar Petrescu a reușit să arate, prin traducerea lui, în ce constă marea măiestrie literară a lui Șolohov.

În succesele literaturii noastre pe tărâmul traducerilor din rusește, însemnat este deasemenea aportul Otiliei Cazimir, munca ei neobosită, de răspundere, la realizarea celor 14 traduceri din literatura clasică rusă și cea sovietică, traduceri de calitate printre care de exemplu sunt *Sulamita* de Cuprin, *Mesteacănul alb* de Bubenov, sau *Primele bucurii* de Const. Fedin.

O activitate temeinică și îndelungată are în sectorul traducerilor din rusește poetul ieșean George Lesnea. Meritul lui Lesnea constă în primul rând în înscușința cu care știe să redea stilul specific al scriitorului din care traduce. Lesnea s'a specializat mai ales în traducerile din Pușchin și Lermontov (Mai înainte a tradus cu succes și din Esenin). În traducerile făcute de Lesnea poți să deosebești fără greutate și ceea ce apropie și ceea ce desparte pe cei doi mari poeți ruși. Aceleași tonuri specifice spiritului popular rus — tenacitatea, dărzenia, dragostea fierbinte de pământul natal, dar și, pe de o parte — delicateța, atât de plastic îmbinată cu gravitatea stăpânită la Pușchin, iar pe de altă parte — revolta impetuoasă, ce se învecinează câteodată la Lermontov cu disperarea.

Când auzim :

*Dar fata-i fără de poveste...
Din urma ei nimic nu este.
Al ei sfârșit, al ei destin,
De-o 'ntunecime nesecată
Ascunse ni-s. Doar câteodată
Vreun cântăreț cu glas blajin,
Când din bandură sdrângănește
Cântând pe hatman, sub copaci,
De fată 'n treacăt pomeneste,
Măhnind pe tinerii cazaci,*

spunem : e Pușchin. E vocea lui domoală, sunt pitoreștiile lui imagini, pli-

ne de delicateță, care ne farmecă și ne fură.

Dar când, de undeva din adâncul răscolit al întunecimilor cosmice, se aude :

*Mă jur pe 'ntâia zi a lumii
Mă jur pe ultimul azur,
Pe-osândă cerului și-a humii,
Pe veșnic adevăr, mă jur ;
Mă jur pe chinul prăbușirii,
Pe sfântul biruinții dor ;
Mă jur pe clipa întâlnirii,
Pe-amenințarea despărțirii,
Pe visul meu nepieritor ;
Mă jur pe spirite, — pe 'nfrângeri, —
Pe goana lor din loc în loc ;
Mă jur pe veghetorii îngeri,
Vrăjmași cu paloș de foc ;
Pe tine jur, ca să-mi rămâi ;
Mă jur pe ultima-ți privire,
Mă jur pe lacrima-mi dintâi ;*

oricine cunoaște literatura rusă, îl va recunoaște pe Lermontov.

Traducerile lui Lesnea nu sunt ferite de slăbiciuni — și despre asta va fi vorba mai jos — însă importantă rămâne străduința traducătorului de a reda atmosfera interioară a operei din care traduce.

Printre scriitorii ale căror traduceri din rusește merită o subliniere deosebită, se numără și Miron Radu Paraschivescu, Philippide, Demonstene Botez, Sevastos, Maria Banuș, Dan Deșliu cu frumoasele sale traduceri din literatura pentru copii, Victor Tulbure, Veronica Porumbacu, Nina Cassian, Mihai Dragomir, Vladimir Colin și mulți alții. Pe aceeași linie se situează Eugen Jebeleanu, care, deși nu traduce din rusește, dar prin admirabilele sale traduceri din Petofi, Ady și alți poeți maghiari, a adus o serioasă contribuție în dezvoltarea traducerilor de poezie în țara noastră.

Dar, cu toate aceste succese, în traducerile literare din limba rusă există și lipsuri.

În primul rând, pe alocurea mai per-

sistă încă infidelitatea, nepotrivirile de sens. Este adevărat că în proză ele sunt din ce în ce mai rare, traducătorii reușind în cele mai multe cazuri să re-dea exact sensul originalului. Totuși sunt și aici scăpări, care, chiar dacă nu sunt de natură a altera sensul general al operei, devin supărătoare la o mai atentă confruntare cu originalul.

De pildă: În romanul *Incendiatorii* de N. Spanov (în românește de Elena Constantinescu) putem citi: „...acum fă bine și scrie colo niște fleacuri unuia din prietenii dumitale din Berlin: să se creadă că îți mai continui concediul...” (vol. II, pag. 10). Sensul traducerii este confuz: nu se înțelege de ce trebuie să scrie „fleacuri” ca să fie crezut. Traducerea exactă însă risipește confuzia: „...acum scrie ceva vreunui prieten mai flecar pe care-l ai la Berlin; să se creadă acolo că îți mai continui concediul...” Adică: să scrii unui „flecar” pentru ca vestea să se răspândească repede. Textul subliniază, printr-o nuanță, un aspect al moravurilor din lumea burgheză. Se vede cum traducerea inexactă denaturând originalul, l-a și sărăcit.

Multe asemenea greșeli se găsesc în culegerea de schițe *Patriei iubite*, apărută în Editura C.G.M. (traducere de Ana Mirea și Gh. Ștefan). În această culegere, o pădure cu frunze căzătoare (listvenâi les) devine „o pădure de nepătruns” (devstvenâi les), oameni de legea veche, devin oameni care țin stilul vechi, iar fraza „mulțumită lui am fost angajată să lucrez în gospodăria auxiliară a Institutului”, este tradusă cu totul arbitrar: „mulțumită lui, am fost angajată femeie de serviciu la Institut”. Este limpede că asemenea infidelități nu sunt simple scăpări, ci dovezi ale superficialității și lipsei de răspundere.

Scăpări însă, se întâlnesc și în traduceri bune, cum ar fi de pildă, traducerea lui Sevastos a romanului *Ana Karenina* de Tolstoi. Într-un loc, traducătorul spune: „In ziua alergărilor dela Crasnoie Selo, Vronschi se duse mai de-

vreme decât de obicei să-și mănânce biftecul în sala de mese a regimentului”. Ori, fiind vorba de Vronschi, care era ofițer, e evident că n’avea cum să mănânce în sala de mese, unde mănâncă trupa. În rusește este folosit „bolșoi zal”, care doar sună la fel ca „sală” în românește, dar înseamnă „popotă”. În acelaș volum, găsim și alte confuzii, mai ales în frazele mai lungi, cu multe construcții participale, atât de caracteristice stilului lui Tolstoi.

Din păcate, asemenea greșeli mai pot fi întâlnite în multe traduceri, ele însă nu constituie slăbiciunea principală a traducerilor în proză.

Cu totul altfel se prezintă lucrurile în poezie. Aici problema fidelității este esențială, întrucât în poezie, traducerea textuală, riguros exactă a originalului, este imposibilă. Ritmul și rima (care și ele trebuie să corespundă originalului) forțează pe traducător să se îndepărteze de ceea ce am putea numi: litera originalului. Dar până unde poate merge libertatea traducătorului? Experiența sovietică, extrem de bogată în materie, — ca și tradiția literaturii noastre clasice — ne învață că libertatea, traducătorului este justificată numai în măsura în care nu alterează stilul, imaginile, și mai ales succesiunea de idei cuprinse în original. Nu încapă îndoielă că o asemenea sarcină este grea. Dar tocmai de-aici decurge și revendicarea adresată poetilor: să pună la contribuție tot talentul lor pentru a reuși. Dovadă că aceasta este cu putință sunt ultimele trei volume de versuri apărute în Editura „Cartea Rusă”: *Poezii alese din Mihail Isacosvchi* în traducerea Ninei Cassian, *Versuri* de Ștepan Scipaciov, în traducerea Veronicăi Porumbacu și *Poezii* de Alexei Surcov, în traducerea lui Mișu Dragomir. În comparație cu unele volume de poezii sovietice apărute până mai ieri la noi (Bloc, Simonov și alții) cele trei volume constituie un mare pas înainte.

În primul rând, cu rare excepții, traducătorii reușesc să transmită exact nu numai sensul general al poeziilor, dar și înșiruirea ideilor și a imaginilor și, în consecință, felul cum din imaginile succesive se construiește imaginea globală, purtătoare a ideii principale a poemului. Acest lucru e cu atât mai meritoriu, cu cât, concomitent cu aceasta, traducătorii respectă cu rigurozitate ritmica și — cu rare excepții — succesiunea și natura rimelor. Toate acestea îi ajută să redea în versiunea românească stilul personal al fiecăruia din poeții traduși.

Dar și în aceste poezii găsim unele greșeli de natură să sărăcească sau să altereze ideea de bază a unor poeme întregi.

Mihu Dragomir a dat unele traduceri admirabile. Ca exemplu se poate cita :

*În oglinda apei s'a privit.
Și-a văzut, deodată, păru-albit.
Douăzeci de ani avea. Atât.
Și, privind-și chipu-a hotărit*

*fără milă, aprig, să doboare
pe acei ce țara i-au călcat.
Cine va putea să-acuze oare
c'a fost crud și neînduplecat ?*

Cu toate că există inevitabile îndepărtări de la litera originalului, tot ce a vrut să spună poetul e redat cu conștiința, sobrietatea și energia, puse de Surcov în rândurile sale. Asemenea exemple s'ar putea înmulți : poemul *Yancheii în Copenhaga*, *Ridicați-vă glasul, oameni cinstiți*, *Pipăi binișor, stă tutunul uscat* și altele.

Dar nu se poate spune același lucru, de pildă, despre poezia : *O tranșee, o sobă cu fum*. În strofa a 2-a, în traducerea românească, găsim :

*Despre tine și iarba mi-a spus,
Lângă Moscova 'n câmpul de nea
vreau ca tu, de acolo, să-auzi
cum se tânguie inima mea.*

Fiecare cititor, și pe drept cuvânt, se întreabă : cum de i-a spus iarba, atunci când câmpul era acoperit de nea ? Mai ales că în strofa a 3-a se vorbește de omătul care „cade între noi, uriaș”. Explicația e simplă : în textul rusesc nu e vorba de iarba, ci de „custi”, ceea ce înseamnă tufe sau arbuști. În strofa a 3-a, versul „cade-omātu 'ntre noi, uriaș”, în afară că sună urît în românește, denaturează deasemenea intenția autorului. Surcov spune : „între noi zăpezi și zăpezi”. Această repetiție transmite o imagine de îndepărtare, pe când „omătul uriaș” sugerează că nu distanța, ci înălțimea omătului constituie piedica principală. Asemenea nepotriviri se mai găsesc în traduceri ale lui Mihu Dragomir în poeziile : *Pe case-omătul în straturi grele cade*, *Goneau mașini spre ținte 'nde-părtate*, etc.

Și mai multe greșeli de acest gen găsim în traduceri ale Ninei Cassian. Poeta a reușit îndeobște să transmită just și adesea cu multă finețe, intonația specifică a versului lui Isacovschi, mai ales în poeziile scrise pentru a fi cântate, cum ar fi *Catiușa*, *Cât de bine 'n sfioasa răcoare...*, *Au cine ghicește*, *Luminiță*, *Ochi câprui pe unde sunteți?* și altele. Dar totodată Nina Cassian își permite și unele libertăți care seamănă deadreptul cu „colaborare” cu autorul.

Principala slăbiciune a traducerilor Ninei Cassian rezidă în faptul că poeta n'a reușit să redea întreaga simplitate a versului lui Isacovschi, simplitate care face ca poeziile sale să semene atât de mult cu graiul vorbit, fără să înceteze să fie mereu cea mai fină poezie. Nina Cassian a adus în versurile lui Isacovschi unele expresii forțate, neclare. De pildă, în aceeași *Catiușa*, primul rând, neclar, cu o imagine cam încălțită „Perii, merii și înfloreau urcșul”, este în flagrantă contradicție cu poezia clară și simplă a lui Isacovschi. Acesta spunea simplu : „Înfloreau perii

și merii". Mai apoi, în strofa a 3-a, găsim :

Oj tu cântec, cântăcel de fată
(frumos tradus)
Du-ți spre viul soare al tău sbor
Și, pe front, ostașului i-arată
De departe, al Catiușii dor...

Or, poezia e scrisă în 1938, când nu exista niciun front. În original se vorbește despre „dalnee pograniție“, adică regiunea îndepărtată de lângă graniță. A o transforma în mod arbitrar în front nu e permis niciunui traducător. Dealtfel, dacă e vorba de front, adică de războiu, atunci de ce Catiușa îl îndeamnă pe soldat doar să „păzească“ Patria, dar nu și s'o apere? Iată un exemplu de felul cum o greșală, în aparență neînsemnată, dar pentru că e de fond, poate să compromită întreaga traducere.

Tot așa în poezia *Crescui într'un ținut din depărtare* — unde în afară că în strofa a 2-a, „aproape o mie de ani“ se reduc în traducerea Ninei Cassian la un veac — strofa a 4-a începe în românește cu versurile :

Un petec de pământ, un plug de fier,
Așa era ținutul meu 'nainte.

Or, la Isacovschi se spune „soha“, adică un primitiv plug de lemn, automobilul vrând să sublinieze prin aceasta înăpoiarea în care era ținută regiunea sub țarism. Traducând cuvântul „soha“ prin „plug de fier“, Nina Cassian a trădat cu totul intenția autorului.

Greșeli asemănătoare pot fi găsite și în alte poeme, ceea ce dovedește că pentru o nouă ediție, Nina Cassian ar trebui să revizuiască și să îmbunătățească traducerea.

Veronica Porumbacu a făcut eforturi vizibile pentru a transmite cât mai exact farmecul poeziei lui Scipaciov și

de multe ori a reușit. De pildă, aproape ireproșabilă e traducerea preferată de traducătoare, a poeziei *Macaraua*.

Pe șantier, tu nu vezi lucrători ;
clădirea, totuși, iată ; se ridică.
Și parcă frântă 'n șale uneori,
Lucrează macaraua fără frică.

Se 'ndoaie, răsucind apoi în bot
un bloc de patru tone câteodată.
Ea, nu se'ntreabă : oare am să pot
trosnind din mădulare, încărcată.

Condușă-i de departe, după plan,
de-o fată, sus, în turn, într'o cabină,
Cu mâna strânsă sdrașan pe volan,
își laudă vâjnoasa ei mașină.

E slabă ; glasul auzit abea.
Și soarele îi joacă într'o șuviță.
Ori cât de mare e o macara,
de ea ascultă ca o copilă.

La fel de bine tradusă este cunoscuta poezie a lui Scipaciov, *Urmașilor*.

Pe de altă parte, însă, trebuie spus că Veronica Porumbacu este ispitită, și adesea se lasă ispitită, să înlocuiască stilul lui Scipaciov cu stilul său. Să luăm de pildă strofa :

Cu toți respiră aerul de iarnă
Și pașii lor se-amestecă în nea,
Deși abia când anii-or să cearnă
De Lenin prima oară vor afla.

Acesta este stilul Veronicăi Porumbacu și nicidecum al lui Scipaciov. De altfel, strofa e și foarte îndepărtată de original. La Scipaciov nu „pașii lor se amestecă în nea“, ci urmele pașilor copiilor se amestecă cu cele ale lui Lenin și ale altora.

O alterare a sensului găsim și la începutul poemului *Căsuța din Șuşenscoe*, unde Veronica Porumbacu traduce :

*Istoria Partidului nu spune
nimic de-al Micusinscului ținut.*

Originalul nu pomenește nimic de Istoria Partidului!

În concluzie, se poate afirma că cele trei volume analizate constituie, neîndoios, un succes pe drumul just al traducerilor de poezie. Greșelile semnalate sunt doar abateri dela această linie, abateri care pledează pentru o mai mare aprofundare a stilului, dar mai ales o aprofundare a ceea ce se numește în rusește „ideinâi zamisel“, adică conceptul ideologic al poeziei traduse.

Dar pe lângă asemenea traduceri, avem și altele, situate pe o linie contrarie, traduceri care vădese lipsa de grijă pentru exactitate. Trebuie menționat că unii traducători susțin chiar o teorie în sprijinul unei atari linii contrare. Invocând imposibilitatea traducerii textuale, ei neagă însăși obligația traducătorului de a se strădui să se apropie de textul original, afirmând că traducerea trebuie să fie redusă doar la căutarea unor „echivalente“, capabile să redea, mai mult sau mai puțin aproximativ, sensul general al operei traduse.

În această ordine de idei trebuie discutate în primul rând traducerile lui Cicerone Theodorescu.

Poetul Cicerone Theodorescu are încontestabil merite în acțiunea de popularizare a operei lui Maiacovschi. Mai mult: prin poemul său *Certificat de alegător*, el a adus o contribuție substanțială la încetățenirea tradiției maiacovschiene în poezia noastră. Toate aceste merite subliniază doar necesitatea de a combate spiritul în care traduce.

Sunt cunoscute dificultățile enorme de care este legată traducerea poeziilor lui Maiacovschi. Ritmul nou cu legile sale specifice, folosirea masivă de cuvinte cu totul noi, create de autor (și care,

în consecință, nu pot fi găsite în niciun dicționar) o sintaxă originală, mulțimea de jocuri de cuvinte, specifice rusești, asonanțe și rime interioare, indisolubil legate de fondul de idei al poeziei, fac sarcina traducătorului deosebit de grea. Dar nu de netrecut. Dovada o constituie unele traduceri reușite ale lui Dan Deșliu, Maria Banuș, Mișu Dragomir, Veronica Porumbacu și mai ales fragmentul din poemul *De vorbă cu inspectorul financiar*, tradus de Mihai Beniuc. Este de regretat doar că Mihai Beniuc s'a oprit aici și nici acest poem, de care scriitorii au atâta nevoie, nu l-a tradus până la capăt. Revenind la poezia lui Maiacovschi, se înțelege de la sine că traducerea ei implică o mai mare libertate de mișcare a traducătorului decât în cazul oricărei alte traduceri. Este incontestabil că nenumăratele cuvinte noi, expresiile ce au sens numai în rusește, etc. nu pot fi traduse direct, ci trebuie înlocuite cu echivalente. Aceasta este limpede. Și este incontestabil, deasemenea, că talentul poetului se vede tocmai în iscusința de a găsi asemenea echivalente. În această privință, Cicerone Theodorescu dă dovadă de un remarcabil talent.

Dar esențial e altceva: că există o mare diferență între găsirea echivalentului pentru expresii intraductibile și substituirea poeziei traduse printr-o poezie proprie, care doar într'un mod cu totul vag seamănă cu originalul. Or, tocmai pe această pantă alunecă adesea Cicerone Theodorescu. Făcând o numărătoare la întâmplare, se poate constata, de pildă, că într'un pasaj din ultimul volum al traducerilor din Maiacovschi de Cicerone Theodorescu (pag. 11), traducătorul folosește 43 cuvinte pentru a reda o idee exprimată în rusește în 16 cuvinte.

Iar spre o și mai bună ilustrare să considerăm finalul din vestitul poem

*In gura mare. Iată cum sună acest fi-
nal în traducerea textuală din rusește :*

Prezentându-mă în fața Comisiei

Centrale de Control

a anilor luminoși ce vin,

Deasupra bandei de jăcmănituri și

borfași poetici

Voi ridica întocmai unui carnet de partid

bolșevic

*Cele o sută de tomuri ale cărților mele
de Partid.*

In rusește sunt 12 rânduri și 25 cu-
vinte. La Cicerone Theodorescu sunt 20
rânduri și 79 cuvinte :

Eu nu vreau atunci când m'o chema

la proba grea

fără ocol,

Comisia Centrală de Control

a luminoșilor care-or să vină

ani viitori,

peste-acest vraf

zaraș

de pehlivani,

taraf de lirici, droaie de trișori,

spre ziua de victorie deplină,

vreau cărțile-mi, o sută,

cărțile-mi de Partid

— *de el pătrunse, lui care-i ajută —
să le ridic*

bolid,

să spargă depărtări,

nebiruit, să treacă mări și țări

...drept cel mai bun al meu carnet

de bolșevic !

Cât de sobru și grav sună versurile
lui Maiacovschi ! Și cum lovesc, tot-
odată, cu forța ideilor ! Și câtă vorbă-
rie searbădă, lipsită de sens, inutilă și
obositoare este în traducerea lui Cice-
rone Theodorescu ! Aceasta înseamnă
echivalență poetică ? In nici un caz !
Pentru că, dacă e vorba de echivalențe
poetice, traducătorul a omis tocmai e-
sențialul, n'a reușit să găsească correspon-
dentul. Imaginea lui Maiacovschi este

bazată pe un joc de cuvinte. In ru-
sește carnet de membru de partid în-
seamnă și „partibilet” și „partiinaia
cniijca” ; totodată însă, cu o anu-
mită licență poetică, „partiinaia cni-
jica” poate să însemne și o carte pă-
trunsă de spirit de partid. Forța ima-
ginii constă tocmai în suprapunerea, în
contopirea celor două sensuri. A reali-
zat oare Cicerone Theodorescu așa ceva ?
Nicidecum ! Pentru ce să ni se vor-
bească atunci de echivalențe poetice ?
N'ar fi mai simplu să vorbim de faci-
litate ? De altfel, în legătură cu ulti-
mul volum de traduceri din Maiacov-
schi, al lui Cicerone Theodorescu, mai
este o obiecțiune de făcut. Volumul a-
dună o serie de poezii, chiar fragmente,
sub un titlu comun. Noi credem că așa
ceva era în drept s'o facă numai Maia-
covschi. Traducătorul și Editura au
comis o greșală substituindu-se în acest
fel nepermis, autorului.

Traducerile lui Cicerone Theodorescu
ridică o problemă, care merită să fie
discutată în adâncime. Mai ales că C.
Theodorescu nu este singurul care prac-
tică asemenea fel de traducere. La a-
ceeași colaborare arbitrară cu autorul
recurge adesea și G. Lesnea, ceea ce îl
împinge la denaturări de sens. De pildă
în *Demonul* lui Lermontov, personajul
principal apare adeseori la Lesnea cu
totul altfel decât la Lermontov. Poetul
rus l-a conceput ca un personaj sim-
bolic, întrupând geniul neînțeleș de
pământeni ; la Lesnea însă, demonul
apare câteodată ca un fel de revoltat
ambitios, stăpânit de pasiuni deșarte.

Deasemenea și Alexandru Toma în
traducerea sa a *Cântării colhozului bol-
șevic de Gribaciov*, începând cu titlul
poemului, trecând prin titlurile capito-
lelor, care apar într'un mod cu totul
surprinzător în traducere, fără a fi exis-
tat în original, și până la textul însuși,
manifestă tendința de a se substitui au-
torului, ceea ce nu poate fi în niciun caz
luat drept exemplu.

Următorul exemplu ilustrează până unde poate merge îndepărtarea dela textul original.

Un tânăr colhoznic, mobilizat, se întoarce tocmai din România, în concediu, în satul său natal. Vine la secretarul organizației de partid. Acesta, în mod firesc îi propune să facă în fața colhoznicilor un referat asupra celor văzute în străinătate. Ii dă și unele îndrumări cu privire la felul cum trebuie făcut referatul. Iată cum sună cuvintele secretarului la Gribaciov :

— *Intră, — spune secretarul, —
N'ar strica să stăm de vorbă.*

Tu în Europa erai un polpred (reprezentant diplomatic) din partea noastră,

Tu, frate, ai văzut lumea cea largă.

Povestește cum trăesc oamenii,

Ce construiesc ce ară și ce seceră,

Cine e sărac acolo și cine e bogat,

Cum stă chestiunea cu dreptatea...

Ar fi bine să faci un referat —

Să asculte întregul colhoz

Ce spune un comsomolist consătean

Despre străinătate.

E mare pământul și larg,

Dar cât e de mare, el trebuie dela noi să'nvețe !

*Însă tu nu băga totul într'o grămadă,
„Cică burghezii“ și asta-i tot.*

Există acolo și proletariatul cinstit, —

adică există o forță vie,

pune, deci chestiunea mai în adâncime,

În spirit de partid, mai larg, mai

serios...

Trebuie adăugat că toate acestea sunt spuse într'o limbă populară, plină de expresii originale, pitorești.

Acelaș pasaj în traducere are un sens cu totul deosebit :

— *Bun venit, — îi zâmbe secretarul, —
S'auzim ce mai spun diplomații.*

Câte țări ai umblat în Europa?

Burjui însă's mulți? — prea destui?

Tu, frate, văzuși lumea largă,

Lumea cea cu flămânzi și sătui,

Povestește, cum se trăește,

Cum e munca'n uzine și sate

Cum privesc pe bogați cei săraci

Și cum luptă dărz pentru dreptate.

N'ar fi rău să faci un raport —

Ca umblat consătean comsomol —

Și s'arăți în colhoz, cum acei

Negustori de războaie mișei,

Pun la cale azi noul pârjol.

Că pământul de-i mare și 'lat,

Toți mai au dela noi de'nvățat,

Să mai spui — că nu's numai burjui,

Că pământul întreg s'a trezit,

Că proletariatul cinstit

E azi peste tot vie forță,

Că U.R.S.S. li e torță

Ce tot mai departe străluce

Și frontul de pace conduce, —

În fine explică solid

Problema, cu ochi de Partid.

În primul rând și aici, în mod arbitrar, e mărit numărul rândurilor. În al doilea rând, parcă vorbește un alt om. Secretarul lui Gribaciov e ponderat, sgârcit în cuvinte, dovedește o adâncă cunoaștere a situației internaționale, ține să sublinieze ca vorbitorul să nu uite să vorbească despre proletariatul din alte țări, și chiar atunci când vorbește despre rolul Uniunii Sovietice, de la care învață întreg pământul, o face cu modestia specifică unui om sovietic.

În traducere, însă, acelaș secretar apare ca un fel de demagog și vorbăreț, care aruncă cuvinte necontrolate, într'un stil șablon, absolut impropriu unui bolșevic.

Noi regretăm că asemenea greșeli pot fi găsite în opera unui mare poet al timpului nostru și nu ne îndoim că, înlocuind ca în trecut, Alexandru Toma ne va mai da traduceri valoroase, corectând

în mod corespunzător și traducerea poemului lui Gribaciov.

Scriitorii noștri clasici ne preve-neau să ne ferim de asemenea exemple negative în traduceri literare. Odobescu în *Pseudochinegheticos*, se ridică cu vehemență împotriva celor care își arogă „datoria” — de a desfigura pe autorii ruși atunci când binevoiesc „a-i traduce, a-i imita sau a-i localiza”. Marele nostru prozator face această observație după ce ne dă el însuși o mostră ireproșabilă de traducere literară, într-o limbă românească perfectă, sub care se recunoaște însă și stilul lui Gogol. În acel pasagiu, Odobescu combate pe traducătorii prea zeloși, care în așa zisul lor „patriotism” (dar care de fapt nu a-vea nimic comun cu adevăratul patriotism) și totodată în lipsa lor de răspundere „aveau obiceiul de a „colabora” cu autorul.

Împotriva acelorași obiceiuri se ridică și Eminescu, bătându-și joc de „*productele fanteziei, cam problematice de soiul ei, a domnului Petre Grădișteanu*”, care l-a „localizat” pe Gogol falsificându-l pur și simplu. Despre Gogol, Eminescu spunea că face parte din categoria acelor scriitori care „*nu se silesc să ne spuie ceva pentru a ne procura petrecere, ci care au de spus ceva adevărat, fie chiar un trist adevăr*”. „Gogol — continuă Eminescu — nu vânează nicăeri efectul, pentrucă el n'a scris pentru tantieme, nici pentru succes, ci pentrucă i-a plăcut lui să scrie, cum simțea și vedea lucrurile, fără a se ocupa mult de regulile lui Aristotel. Și după a noastră părere, bine a făcut”.

Cuvintele acestea ale lui Eminescu, în afara unei juste și adânci aprecieri a valorii deosebite a marelui realist rus, cuprind și un învățământ deosebit de prețios pentru traducători: dacă în general a „falsifica” opera unui scriitor prin traducere este un lucru încorect — orice „colaborare” devine

crimă atunci când e vorba de un scriitor realist, care a pus tot sufletul său pentru a zugrăvi: „ceva adevărat”. Într'un asemenea caz, a „colabora” înseamnă a denatura adevărul. Cuvintele lui Eminescu ne dovedesc că infidelitatea traducerilor provine nu din greutatea de a transpune dintr'o limbă în alta ci, din refuzul traducătorului de a pătrunde în mod satisfăcător sensul ideilor pe care le conține opera tradusă. În insistențele cu care se cere traducerilor de poezie să fie fidele, unii scriitori ar vrea să vadă un fel de „pisălogeală” sau „vânătoare după greșeli”, cum afirmă alții. Ei afirmă că respectarea sfaturilor cu privire la fidelitate ar duce la traduceri inexpresive, lipsite de fior poetic, cum se întâmplă adesea în cazul unor traducători-artizani. Există în această argumentare o tendință vădită de a încurca lucrurile și de a evita desbaterea problemei în fond.

Nu încapă îndoială că nu întotdeauna ceea ce este poetic în limba originalului — rămâne poetic în limba traducătorului. Sunt comparații, metafore, epitete care sună foarte frumos în ru-sește, dar care pierd orice farmec poetic, traduse cuvânt cu cuvânt în românește. Apoi sunt expresiile intraduc-tibile, cerințele rimei, ale ritmului, etc. Este limpede că invocând toate acestea, partizanii dreptului la infidelitate în traducerea poetică forțază o ușă deschisă. În poezie, nu cuvântul se cere tradus, ci imaginea; nu expresiile, ci fondul, adică ceea ce vrea să comunice poetul. Și este indiscutabil că într'un anumit sens, pentru a putea reuși, traducătorul trebuie să traducă cât mai liber. Dar pentru ca să poată reuși, se cere un singur lucru, elementar poate, dar adesea neglijat: că trebuie tradus cu orice preț *ceea ce a spus poetul* din care se traduce și nu ceea ce îi vine traducătorului să spună pe marginea operei traduse. Numai a-

tunci traducerea este realmente traducere și nu improvizație.

Greșala poezilor citați mai sus rezidă — așa cum reiese din cuvintele lui Eminescu — tocmai aici. Îndepărându-se cu totul de fondul de idei și de sensul imaginilor cuprinse în opera tradusă, ei încetează de a mai traduce și încep să improvizeze. Acest lucru nu poate și nu trebuie să fie tolerat în niciun chip.

O altă slăbiciune a sectorului traducerilor literare din limba rusă constă în sărăcia de stil, în netransmiterea bogăției de stil a originalului. Aci lipsurile sunt mai puțin vizibile în poezie. Traducerea poetică (imaginile, ritmul, rima) obligă oarecum pe traducător să aprofundeze personalitatea scriitorului din care traduce. Altfel e în proză. Aici primează acțiunea. Și într'un anumit fel, acțiunea ca atare poate fi transmisă și fără a se acorda prea multă atenție stilului. Iată de ce — traduceri din proză sunt încă adesea la noi, cum s'ar zice, — o apă și un pământ.

Să considerăm, de pildă, romanul lui Turghenev *In ajun*. Turghenev este vestit prin finețea cu care redă acțiunile oamenilor, preciziunea cu care zugrăvește reacțiunile lor. Iată cum sună, însă, traducerea lui Jac Costin și Suzi Mundreanu:

„Bersenev ascultase în tăcere tirada lui Șubin, fiindu-i parcă rușine pentru el; apoi intră în curtea vilei Stahovilor; iar Șubin se duse într'adevăr la prințul Cicurasov, căruia îi spuse, cu mura cea mai binevoitoare, impertinențele cele mai usturătoare. Mecena provenit din tătarii din Cazan hohotea, oaspeții lui râdeau, dar nimeni nu se simțea vesel, și, despărțindu-se, toți erau mânioși. Astfel, doi domni care deabia se cunosc, întâlnindu-se pe *Neuschi Prospect*. (N.T. un bulevard din Petersburg), își rânjesc deodată unul altuia, își strâng într'o strâmbătură dulceagă ochii, nasul, și obraji și, de

îndată ce au trecut unul de altul, adoptă aceeași expresie nepăsătoare sau posomorită, cele mai adesea hemoroizală, pe care au avut-o înainte”.

Cât de sărac și mai ales nefiresc și greoiu sună pasajul. Din cauza stilului, nici oamenii nu se văd, nici nu se înțeleg reacțiunile lor. Traducătorii au dat dovadă de incompetență și superficialitate. Limba lui Turghenev e plină de expresii specifice rusești, intraductibile, pentru care trebuiau găsite cu grije echivalentele. Or, traducătorii, fie că au rezolvat greutatea pe linia celei mai mici rezistențe, traducând cuvânt cu cuvânt, fie că au recurs la expresii cu totul anapoda. Iată câteva exemple:

„Tu ai luat un fel de poză pseudo-clasică: nici încoace, nici încolo, ca un fel de baletistă...”

În primul rând, în limba română termenul „pseudo-clasic” nu e uzual; în al doilea rând acest „nici încoace, nici încolo” nu înseamnă nimic. În rusește „ni dati — ni viziați”, subliniază o mare asemănare.

În pagina 45, Șubin, (unul din eroii romanului) primește o scrisoare dela cineva pe care nu-l prea prețuiește. În scrisoare i se cere să nu destăinuiească un secret pe care-l aflate întâmplător. Șubin răspunde în scris: (în traducere textuală): „Fiți liniștiți. Deocamdată încă nu fur batiste din buzunare”. Traducătorii, în loc să caute un echivalent românesc, traduc plat, comun, „nu mă bag în treburile altuia”.

Și sunt multe exemple de acest gen în roman. Cazul acestei traduceri este cu atât mai serios cu cât în materia traducerilor din Turghenev, în literatura noastră există modele clasice — traduceri ale lui Sadoveanu. Iată o pagină de o încântătoare frumusețe:

„Mă întorceam într'o sară dela vânat, singur, în droșcă. Până acasă mai aveam opt verste. Iapa mea cea bună de trap umbla avântat pe drumul pră-

fuit, sforăia din când în când mișcându-și urechile; cănele obosit nu rămânea în urmă nici c'un pas de roțile de dinapoi, cașicum ar fi fost legat. Se apropia o furtună. În față, un uriaș ncur violet se înălța domol de după pădure; de-asupra mea, venindu-mi împotriva, pluteau pâcle lungi cenușii; răchițele se sbăteau aprig, șuierând. Dintr'odată căldura înăbușitoare se preface într'o răcoare umedă; zarea zilei se întuneca repede. Am lovit iapa cu capătul hățurilor, am coborât o răpă, am trecut prin albia uscată și plină de lozii a unui pârâu, am urcat de cealaltă parte și am intrat în pădure. Drumul șerpua înainte-mi printre alunișuri dese, câștigate de întunecime; înaintam cu greutate. Droșca sălta pe rădăcinile noduroase și vechi de stejar și tei, ce într'ună se întindeau de-acurmezișul fâgașurilor adânci, săpate de roțile cărușelor; calul a început să poticnească. Dintr'odată un vânt năpraznic vâjâi în înălțime, pădurea se sbătu mugind, picături mari de ploaie cădeau cu putere, biciuind frunzișurile; a scăpărat fulgerul și vijelia se deslănțui. Ploaia curgea puhoiu. Mergeam în pas și în curând am fost silit să mă opresc, calul se împotmolise, nu mai vedeam nimic. Cu greu m'am adăpostit sub un tușiș mare. Incovoiat asupră-mi și apărându-mi fața, așteptam cu răbdare trecerea cumpenei când, dintr'odată, la lumina unui fulger, mi se păru că văd pe drum o siluetă înaltă. Am început să privesc cu atenție în acea direcție și arătarea izvoră din pământ alătura de droșca mea.

— Cine-i? întrebă un glas răsunător.

— Da' tu cine ești?

— Eu sunt pădurarul de aici.

Mi-am spus numele.

— A-ha, știu. Vă duceți acasă?

— Acasă. Dar vezi ce furtună...

— Da, furtună, răspunse glasul. Un fulger alb a luminat pe pădurar din

cap până în picioare; îndată după aceea, uscat și scurt, sbucni trăsnetul. Ploaia năvăli cu puteri îndoite.

— N'are să treacă repede, — urmă pădurarul.

— Ce-i de făcut?

— V'aș putea duce la izba mea, zise el scurt.

— Dacă se poate, bine.

— Atunci urcați-vă în droșcă.

S'a apropiat de capul calului meu, l-a luat de căpăstru și-l îndemnă. Pornirăm. Mă țineam de perna droștei care ondula „ca barca pe valuri” și îmi strigam din când în când cănele. Biata mea iapă plescăia greoiu cu copitele, prin noroiu, luneca, poticnea; pădurarul se cumpănea înaintea hulubelor, la dreapta și la stânga, ca o fantomă. Am mers așa multă vreme; în sfârșit, călăuzul meu se opri.

Este doar începutul unei nuvele și totuși, cu câtă precizie ne sunt zugrăvite situațiile și tipurile. Totul este înlănțuit într'o curgere lină, firească, transmițând parcă, cu o rară finețe, însăși curgerea vieții. Nimic nu e întâmplător, nimic nu e străin, de prisos, totul este tot atât de adevărat ca și viața. Oamenii apar dintr'odată și totuși avem, parcă, senzația că-i cunoaștem de mult.

Ce ne învață traduceri-le lui Sadoveanu? Unii scriitori se plâng că nu pot asigura un stil corespunzător traducerii din cauza că sunt obligați de editură să se țină prea aproape de litera originalului. Adevărul nu este tocmai așa. Pentru că traducerea lui Sadoveanu, cu toată frumusețea limbii române, cu toată forța de transmitere a stilului lui Turghenev, este totodată și foarte fidelă. Nu se îndepărtează de litera originalului decât atâta cât este nevoie.

De aceea, problema principală nu este atât a „gradului de exactitate” ci cea de creație, strâns legată de calificarea și spiritul de răspundere al traducătorului.

Când citim pasagii ca acesta: „*Nistrul nu este un fluviu mic și are multe cotituri cu o adâncime mai mare sau mai mică, acoperite cu trestie deasă. El lucește ca o oglindă acoperit de țipetele lebedei și de răcnetul mândrei rațe sălbatice, care-i zboară pe densupra și cârduri de culici, pitulici și mulțime de alte sburătoare...*“, mai că nici nu ne vine să ne interesăm: e exact, nu e exact? Ce importanță are când în românește este redat în așa fel, încât pierde orice valoare. Și când ne gândim că traducerea e din Gogol, acest maestru al peisajului!

De aceleași slăbiciuni suferă și traduceri din Maiacovski ale lui Ion Costin, cu un singur adaos doar: Costin încearcă să ascundă sărăcia de stil prin pocirea limbii, prin folosirea a tot felul de cuvinte dialectale, de mahala, adesea pline de trivialitate. Fără să fie desconsiderate meritele incontestabile ale tovarășului Costin în ceea ce privește cercetarea științifică a textelor, trebuie totuși combătută cu vigoare această concepție a lui cu privire la traduceri din Maiacovski; ea dovedește neînțelegerea fondului revoluționar al poeziei maiacovschiene.

În sfârșit, încă un exemplu al sărăcirii operei scriitorului printr-o prezentare plată, ni-l oferă romanul *Parhomenco* de Vsevolod Ivanov (traducător neindicat). Vsevolod Ivanov are un stil bogat, popular. Povestind lucrurile din trecut, el uzează adesea de o sintaxă și un lexic specific, de povesți, inspirat din „scazani“ -le rusești. Traducerea a reușit să anuleze cu totul aceste caracteristici particulare stilului lui Vsevolod Ivanov.

O altă problemă ridică traducerea romanului *Lumină asupra pământului* de Babaevski (traducerea lui Petru Dumitriu). Textul românesc e în general bine făcut, pitoresc, curgător, ceea ce îl apropie de original. Traducătorul n'a reușit însă să individualizeze vorbirea personajilor, lucru pe care

Babaevski îl face cu mare măiestrie

În afară de aceste cusururi, care țin de stilul general al traducerii, mai întâlnim în multe din ele și greșeli care țin de o neîndemânatecă mânăuire a limbii române. Câteodată pasagii întregi sună neromânește. Compunerea frazei este greșită, sau nu se respectă acordul românesc al timpurilor. Greșelile de acest gen provin, de cele mai multe ori, din marea deosebire dintre morfologia verbului în rusește și în românește. De pildă întâlnim: „...*nici nu știu ce să mai gândesc, — răspunse Varvara repetând toate cele de care s'a plâns de atâtea ori*“ în loc de „*se plânse de atâtea ori*“ „...*Maria o întâlni chiar pe uliță și s'a speriat*“ în loc de „*se sperie*“ ș.a.m.d.

În concluzie, se poate spune că în sectorul traducerilor din rusește, cu toate succesele obținute, mai sunt probleme de rezolvat. Fără îndoială că s'a realizat mult; s'a tradus mult și în ansamblu, s'a tradus bine. Însă tocmai succesele obținute ne obligă să punem unele probleme de calitate și să facem tot posibilul pentru a le rezolva. Pentru aceasta, pentru ca să putem prezenta, folosind termenii lui Pușchin, pe fiecare scriitor tradus în stralele lui proprii, trebuie întâi să desvăluim cu curaj cauzele lipsurilor și slăbiciunilor.

Printre acestea se înscrie ca primă și principală, necunoașterea limbii ruse de către scriitori.

Asupra marilor greutăți care se ridică în calea traducătorului în cazul necunoașterii limbii originalului, vorbim la timpul său foarte frumos Heliade Rădulescu în articolul *Asupra traducției lui Omer*. Spunând mai întâi că „*traducția seamănă pe lângă original întocmai ca copia unei icoane pe lângă adevărata faptă a artistului*“, Heliade Rădulescu aprecia mai departe că traducătorul a reușit să dea o traducere valoroasă numai pentru că știind limba originalului, a putut să în-

teleagă natura însăși a icoanei pe care s'a apucat s'o copieze. „Copia ce o dă D. Aristia Rumânilor, e copia cea mai nemerită, pentru că a știut să se uite cu un ochiu scrutaător la opera poetului său, nu ca la o icoană pe care va să o copieze, ci ca la însăși natura, după care cu penelul său de artist și-a scos nu o copie ci o icoană, și a avut toate mijloacele și să o vadă și să o imiteze și să dea un suflet penelului său.”

Nu încapă îndoială că această posibilitate de a vedea natura însăși a operii pe care intenționează să o traducă, pentru ca prin acest contact direct să-și „însușească penelul”, o are numai autorul care cunoaște limba originalului. La noi, din păcate, o asemenea situație este azi foarte rară. (Trebuie pomenit că George Lesnea dă-torează în mare măsură succesele sale tocmai stăruinței cu care a învățat limba rusă). În cele mai dese cazuri, însă, astăzi, la noi, fiecare traducere e opera a doi oameni — unul traducător din rusește, iar celălalt autor al traducerii literare. Dar cu privire la concluziile practice pe care trebuie să le tragem din această situație obiectivă, vom vorbi mai departe. Acum însă rămâne de adăugat că nici traducătorii propriu ziși, adică cei care pregătesc traducerea brută, nu fac suficient efort pentru a adânci cunoașterea limbii ruse, mai ales în lumina îmbogățirii ei continui în epoca socialistă. Tovarășul Stalin ne învață că „desvoltarea continuă a industriei și a agriculturii, a comerțului și a transporturilor, a tehnicii și a științei, cere limbii completarea vocabularului cu cuvinte și expresii noi, necesare activității lor. Și LIMBA, REFLECTAND NEMIJLOCIT ACESTE NEVOI, (sublinierea noastră) își completează vocabularul cu cuvinte noi, perfecționează structura ei gramaticală”.

Or, este evident că acest proces de desvoltare a limbii va fi cu atât mai

rapid și mai bogat, cu cât mai rapidă și mai bogată este desvoltarea societății, deci deosebit de bogat în epoca socialistă, epocă în care, datorită des-cătușării forțelor creatoare ale omului, societatea se desvoltă în toate domeniile într'un ritm nemaicunoscut. Traducătorilor li se cere să fie la curent cu lucrările în materie apărute în Uniunea Sovietică, să citească cât mai multă literatură sovietică (și nu numai lucrările pe care le traduc), să perfecționeze continuu cunoașterea limbii ruse.

În al doilea rând trebuie menționate greutățile provenite din insuficiența cunoaștere a limbii române de către traducători. Traducerea brută, adică aceea pe care o pregătesc traducătorii, este baza traducerii literare; ea este, după o expresie a lui Tihonov, — o punte de legătură între original și traducere. Dacă această punte conține crăpături adânci, adică greșeli de fond, niciun scriitor, oricât de talentat ar fi, nu le poate repara. Pentru evitarea greșelilor de fond, însă, nu e suficientă cunoașterea limbii ruse; se cere și o stăpânire sigură a limbii române, ceea ce lipsește adesea. Unii cred că o pot înlocui prin folosirea dicționarului. E o greșală adâncă.

Totodată, trebuie adăugat că problema limbii române nu se pune numai pentru traducător, dar și pentru creatorul traducerii literare. Aici ne apropiem de o problemă mult prea vastă, care merită ea însăși o desbatere — problema limbii literare, a perfecționării ei continui de către scriitori. Trebuie subliniat, că dacă această problemă există în general în orice muncă de creație literară, ea se pune cu atât mai mult când e vorba de traducere. Și tocmai din acest punct de vedere, lipsurile sunt frecvente. Sunt unii scriitori, care atunci când este vorba de traduceri, socotesc această muncă drept ceva secundar, care se poate face „printre picături” și o expediază cu superficialitate, cu mult sub

nivelul posibilităților lor de creație. De fapt, ei fac o simplă „stilizare“, în loc să creeze și atunci când traduc. Această atitudine de superficialitate în munca de creație în cazul traducerilor, trebuie combătută cu energie.

În al treilea rând, există încă în materie de traduceri, multe imperfecțiuni în munca editurilor. Ele trebuiesc privite în perspectiva exigențelor noastre sporite în urma succesele. Editurile și mai ales Editura *Cartea Rusă*, au făcut în acești ani progrese remarcabile, acumulând o experiență bogată. *Cartea Rusă* a făcut eforturi serioase pentru a așeza munca de traducere pe baze științifice și rezultatele se și văd. Cu toate acestea, mai persistă încă unele practici, care ar putea să fie cu desăvârșire eliminate.

Nu se asigură scriitorului posibilitatea și obligația de a studia în adâncime opera scriitorului din care va traduce, epoca în care se petrece acțiunea, particularitățile ei istorice ș. a. m. d. Dimpotrivă, se mai procedează uneori cu condamnabilă ușurință, trimițându-se scriitorului traducerea brută în rate, adică obligând pe scriitor să traducă o carte pe care nici n'a citit-o în întregime.

Editurile nu se ocupă suficient de calitatea traducerii brute. Nu asigură permanenta colaborare între traducătorul (autorul traducerii brute) și scriitorul care semnează traducerea.

Apoi, mai există în munca editurilor un factor supărător: confruntatorul. Fără să subapreciem aportul substanțial pe care-l aduce în realizarea definitivă a traducerii, trebuie totuși să ne oprim asupra faptului că acest confruntator, pe baza unor prerogative nejustificate de largi, intervine cu totul arbitrar în munca scriitorului, schimonosind-o. Iată câteva „perle“ de asemenea intervenții.

Scriitorul scrie: *„Îi era dor de fratele lui mai mic, pe care nu-l văzuse de atâta vreme“*; confruntatorul „corec-

tează“: *„Îi era dor de revederea cu fratele său mai mic, care nu avusese loc de atâta timp“*. În altă parte scriitorul scrie: *„Nu putea spune dacă ochii ei erau încărcăți cu ură sau aburiți de lacrimi“*. Confruntatorul „corectează“ — *„injectați cu lacrimi“*.

În sfârșit, mulți scriitori se plâng de termenele prea scurte ce li se dau pentru efectuarea traducerilor. Ceeace dovedește că la edituri planificarea este încă foarte sumară.

Munca de creație în materie de traduceri mai este îngreunată și prin absența aproape totală a studiilor comparative asupra limbii române și ruse. Nu avem nici o lucrare de analiză comparativă a proverbelor și a idiomurilor, cu toate că prezintă un interes deosebit și pentru studiul istoriei limbii noastre. Ne lipsește și un bun dicționar de sinonime în limba română.

Și în sfârșit, este evident că nu cel din urmă loc în înșiruirea cauzelor, îl ocupă și acea împrejurare că încă nu toți scriitorii privesc munca de traducere ca o cauză pentru care răspund în mod colectiv. Uniunea Scriitorilor n'a acordat până acum acestui sector al creației atenția pe care o merită. Comisia pentru problemele traducerilor literare, înființată încă în 1949, după o perioadă de activitate mai vie, a început să lăncezească, deoarece secretariatul Uniunii Scriitorilor n'a îndrumat și n'a controlat în mod satisfăcător munca ei.

O răspundere serioasă pentru lipsurile semnalate o are, firește, și critica literară, care a neglijat aproape cu desăvârșire problemele traducerii literare, expediindu-le de obicei la coada recenziilor, cu câteva fraze banale, de circumstanță, sau tratându-le (în cazul traducerilor din poezie) fără competență, lăsând la o parte problemele specifice creației literare. Nu pot fi apreciate în acest sens ca pozitive contribuțiile de felul recentei cronici din *România Liberă* (cu privire la tradu-

cerile din Surcov, Isacovschi și Scipaciov) în care întreaga „critică” se reducea la o operație mecanică de confruntare. Dar nici a respinge *în întregime* o asemenea critică nu înseamnă a proceda just, pentru că și din ea se poate învăța mult. Trebuie să luptăm însă ca să avem și în domeniul traducerilor o critică *literară*.

În lumina acestor lipsuri trebuiesc privite și măsurile de îndreptare.

În primul rând, cunoașterea limbii ruse ne va fi tuturor de un mare folos.

În al doilea rând, se pune cu acuitate și problema cunoașterii adâncite a limbii noastre literare.

Sunt necesare pentru traducători discuții prealabile adâncite asupra scriitorului și operei. Inițiativa *Cărții Ruse* de a elabora pentru fiecare traducere un dosar cuprinzând materialele din presa sovietică, rezumatul lucrării, biografia autorului ș.a.m.d. este bine venită. Ea ar trebui să fie încetățenită și extinsă. Colaborarea între autorul traducerii brute, scriitorul care traduce

și confruntator se impune pe tot timpul activității de traducere.

Edițiile repetate trebuie făcute totdeauna după o nouă revizuire a traducerii.

Critica literară, revistele și ziarele, trebuie să dea o mare atenție recenzării traducerilor din punct de vedere al realizării lor, cât și desbaterii unor probleme de creație (de stil, limbă, etc.) pe care le ridică munca traducătorilor.

Fiecare constructor al socialismului caută cu bucurie să afle mereu fapte noi despre viața oamenilor sovietici, despre munca lor creatoare despre, lupta și victoriile lor. Literatura, prin scriitorii care muncesc pe țărâmul traducerilor din rusește, participă la făurirea unor asemenea izvoare, din care oamenii muncii din țara noastră își află exemple nemuritoare, căi de urmat pentru activitatea lor de fiecare zi. Familia scriitoricească are în această privință rolul cel mai important. Ținând seamă de realizările obținute până acum, este neîndoios că ele vor fi dezvoltate și sporite.

IN LUPTĂ PENTRU SOCIALISM

Se spune pe drept cuvânt că faptele mărunte, de fiecare zi, îndeplinirea sarcinilor „obișnuite“ cer un efort, o perseverență care ține de natura eroismului. În sute de mii de astfel de fapte mărunte, zilnice — care toate împreună alcătuiesc procesul de construire a socialismului, — se desvăluie ceea ce este nou în comportarea oamenilor, apare elementul care ridică munca la nivelul creației, la nivelul artei. Acesta este eroismul de massă, eroismul cotidian, care face posibilă construirea unei vieți mai bune, acel eroism al oamenilor simpli, ce se desvăluie în lupta cu piedicile din cale. Dar bătălia pentru construirea socialismului pune uneori pe om în fața unor greutăți neprevăzute, dramatice, față de care „puterea obișnuită de rezistență“, cum spune Gorchii se ridică la indicele sacrificiului eroic.

Într-o asemenea bătălie sunt angajați eroii poemului: *Minerii din Maramureș* de Dan Deșliu. Pas cu pas, pe o potecă plină de bolovani și de mărăcini în care fiecare metru de urcuș echivalează cu câștigarea unei bătălii, minerul Toader și cu alți opt ortaci ai săi transportă un motocompresor la galeria de pe Toroioaga, sus pe creasta muntelui.

*Drumul e greu :
Fiece palmă de loc
te desnoadă de mijloc
și la fiecare pas
curg șiroaie pe obraz,*

urcușul e plin de piedici,

*fără brad, fără izvor,
fără niciun firisor
numa' piatră și zănoagă
și steiuri de stâncă seacă.*

și poteca îngustă cât palma :

*O greșeală — și-i ușor
să se prăbușe'n vâltori
și oameni și compresor !*

După trei zile de urcuș, oamenii sunt istoviți, nu mai pot înainta, pașii alunecă :

*Toader în zădar se sbate
de-și frânge oasele toate
și degeaba Neculai
trage el cât patru cai :
tot mai des se poticnesc,
tot mai grabnic poposesc.*

Chiar și Toader, sufletul micului colectiv înfiripat, văzându-și tovarășii ajunși la capătul puterilor omenești :

*Uite, Remes, înc'odat
a căzut împiedicat
și Gruia, cât de voinic
nu mai e bun de nimic...*

se lasă prins de descurajare și se gândește să coboare și să anunțe organizația de Partid că nu mai poate răzbi sus pe munte.

Dar gândul că mina la care trebuiau să transporte motocompresorul nu va putea fi repusă în funcțiune fiindcă el și cu ortacii săi nu și-au îndeplinit sarcina, nu-i dă pace:

*...Dar mai sus, numai cu-o treaptă,
galeria stă și-așteaptă:
nu de azi și nici de ieri
dar de câte primăveri?
Și nu galeria doară:
colo sus, așteapt'o țară!*

Deși cu forțele sleite, toți se avântă într'un ultim efort:

*Trag la cablu trei din față,
trei proptesc din umăr brață,
trei de pârghie înhață:*

*— Haida, hăi! — vuiește 'naltul.
Câte-și nouă, tari ca bradul...*

La un moment dat, pe pantă, motocompresorul este pe cale să se prăvale. Oamenii extenuați de urcușul greu, nu-l mai pot reține. Și în ultima clipă, Toader pune piciorul său în chip de proptea, împiedecând prăvălirea motocompresorului în prăpastie.

Iată deci o întâmplare, un eveniment din viața poporului în care se reflectă concentrat — ca într'un focar, calitățile și tendințele lui. Eroii acestui poem sunt oameni simpli, al căror caracter se desvăluie într'un fapt de viață caracteristic pentru procesul de construire a socialismului.

O primă constatare pe care o impune poemul este că, în lumina desbaterilor

plenarei Uniunii Scriitorilor cu privire la problemele poeziei, Dan Deșliu a reușit să-și sporească și să-și desvolte mijloacele artistice în așa fel, încât ele să corespundă temei mărețe pe care a abordat-o. Autorul *Minerilor din Maramureș* a tradus în viață, în mod concret, unele din cerințele cele mai importante formulate la acea discuție, cum sunt de pildă conturarea cât mai vie a eroului pozitiv, unitatea organică a operei artistice, lupta pentru creșterea măestriei artistice, cu un cuvânt, acele elemente care înseamnă orientarea hotărâtă a poeziei noastre pe făgașul realismului socialist. Dacă mai adăugăm faptul că poetul a studiat și a învățat temeinic din experiența marilor noștri clasici, (pe care i-a folosit — așa cum mărturisește el însuși — chiar în cursul procesului de creație) precum și din exemplul literaturii ruse și sovietice se poate spune că, prin *Minerii din Maramureș* s'a dat o puternică lovitură tendințelor proletcultiste care și-au făcut apariția în poezia noastră, rezidurilor formaliste și alunecărilor individualiste. *Minerii din Maramureș* este — pe de altă parte — o continuare logică și firească a vigouroasei creații anterioare a lui Dan Deșliu. Imbinând în noul său poem cele mai bune elemente din creația sa anterioară, aducând în raza poemului eroi a căror tărie morală este asemănătoare cu aceea a lui Lazăr dela Rusca, al căror spirit de inițiativă și de luptă aduce cu activitatea creatoare a oțelariilor din *Reșița cântă slavă lui Stalin*, împletind patosul liric din *Cântec de leagăn* cu vigoarea combativă din *In numele păcii semnează*, — autorul *Minerilor din Maramureș* a ridicat pe o nouă treaptă creația sa poetică, îmbogățind în acest fel și poezia noastră tânără.

A cunoaște viața noastră înseamnă în primul rând a cunoaște oamenii care construiesc socialismul. A înfățișa ceea ce

este nou în realitate, înseamnă înainte de toate a desluși semnificația faptelor și gândurile omului nou, a pătrunde în lumea lui suflătească, a scoate la iveală frumusețea lui morală, bogăția sa de sentimente. Acesta este elementul de bază al muncii literare. Forța literaturii constă în zugrăvirea omului social, în zugrăvirea evenimentelor vieții sociale în care se formează și se manifestă personalitatea omului.

Dar a cunoaște omul, a pătrunde în preocupările lui, a desvălui universul său moral, a-l individualiza cu subtilitate, nu înseamnă însă să folosești aceste deziderate drept pretext pentru a substitui bogăției suflătești adevărate un microcosm închis, individualist, îngust, subiectiv, rupt de realitatea istorică. A lumina viața sa personală care se întrepătrunde și e determinată de activitatea sa socială, nu înseamnă a înfățișa meschine preocupări egoiste care n'au nimic cu acest chip al omului nou ce se dezvoltă în plină luptă pentru socialism. A extirpa schematismul, șablonul în zugrăvirea eroilor înaintați, nu are nimic comun cu prezentarea unei conștiințe sfâșiate de contradicții, nu înseamnă a umbla cu orice preț după contradicții între gândurile și acțiunile eroilor. A caracteriza frământările interioare, a arăta lupta dintre nou și vechi în conștiința oamenilor simpli, a arăta cum sunt învinse slăbiciunile și deficiențele, — nu înseamnă a face psihologism, sau a prezenta sub chipul oamenilor noi, filistini individualiști, mărunți și lași, aduși nu din viața înaintată, ci din lumea ce moare.

Tendința de a trece sub tăcere împrejurările istorice, faptele eroilor, atitudinea lor nouă față de viață, muncă, familie, etc., de a zugrăvi sub pretextul „complexității spirituale“, caractere pur meditative, eroi pasivi și contemplativi, sărăciți de varietatea experienței pe care o dă cunoașterea realității — este cel puțin tot atât de vătămătoare ca și tendința contrarie de a zugrăvi un om

abstract, oameni „în haine de piele“, scheme și nu caractere.

Judecând după ultimul ciclu de poezii apărut în paginile *Vieții Românești* (Nr. 5) sub semnătura Mariei Banuș, după unele poezii din ciclul lui Mihai Dragomir (*Viața Românească* Nr. 6) și după numărul mare de poezii concepute în acelaș spirit, care au invadat redacțiile revistelor literare, se poate spune că în poezia noastră, asemenea tendințe intimiste, aplecarea spre o falsă complexitate, s'au manifestat în ultima vreme îngrijorător. Referindu-se la cele două cicluri pomenite mai sus, *Scântea*, în articolul „*Când poetul se depărtează de viață*“ (Nr. 2078), a atras atenția asupra pericolului unor astfel de manifestări, analizându-le rădăcinile. Sub pretextul afirmării personalității poetice, folosind în mod abuziv dreptul poetului de a face un comentariu liric pe marginea evenimentelor, unii poeți au început dela o vreme să vorbească mai mult despre „ei înșiși“ și mai deloc despre „ *timpul lor*“. Originalitatea lirică nu se exprimă la acești poeți prin contopirea organică a individualului și socialului, prin receptivitatea la tot ce este nou în realitate, prin respectul pentru viața spirituală a oamenilor simpli, creatorii vieții noi, prin combativitatea revoluționară, prin imaginea unui erou liric — exponent al sentimentelor și gândurilor masselor, participant activ la procesul de transformare a realității. Dimpotrivă, originalitatea, căutarea „noului“ însemnează pentru ei, cultivarea unui „eu“ lric rupt de realitate, a unei poezii strict personale, individualiste — indiferente față de societate. Din această cauză, cuprinzând atare clișee literare stereotipe, — anumite leit-motive comune, — producțiile poetice de acest gen se remarcă — în ciuda căutării cu orice preț a originalității — printr-o monotonie și uniformitate tipătoare.

În asemenea poeme, „dragostea“ nu este dragostea celor mai înaintați oa-

meni din Patria noastră, afecțiunea în-
temeiată pe un sentiment de apreciere
a calităților și a năzuințelor celuilalt,
stimulând la muncă, cum spune Maia-
covschi.

...A iubi —

— înseamnă să te repezi

— nestăvilit

Până sub noaptea —

— care cântă

Sub zâmbet rece de secure —

— licărit

muncind să simți —

puterea care —

— te frământă.

A iubi —

— 'nseamnă ca întocmai

ca pe bordul unui bric

în pat să-ți legeni —

— insomnia

Să fii gelos —

— pe Copernic

Nu pe soful —

— cuceritoarei Maria.

(„Scrisoare din Paris către tovarășul
Castrov despre esența iubirii“).

ci dimpotrivă, un sentiment mărunț,
ieftin, expus în forma unui monolog
plin de reticențe și de pertractări, ca-
muflante deobicei printr'un final chi-
purile „social“.

Asemenea versuri, în care dragostea,
viața, nu sunt văzute din punctul de
vedere al mentalității socialiste, sunt cu
atât mai regretabile cu cât vin din
partea unei poete de frunte — Maria
Banuș — care a dăruit realizări im-
portante poeziei noastre noi, plin de
spiritul contemporaneității, de combati-
vitale (*Patronul, La masa verde, Slavă
eroilor Doftanei*).

„Greșala tovarășei Maria Banuș —
arată „Scânteia“ — este că, vorbind
despre natură și dragoste ca despre
teme care-i sunt dragi — așa cum
sunt dragi tuturor oamenilor muncii —
ea le izolează din ansamblul tuturor
celorlalte teme proprii unei literaturi
care, în centrul preocupărilor sale pune
cu dragoste pe om — omul înaintat al

zilelor noastre, cu mărețele lui idea-
luri, cu minunatele lui trăsături noi,
cu variatele lui preocupări de făuritor,
pasionat al unei lumi noi și de dușman
a tot ce este potrivnic vieții“.

Esteticianul sovietic G. Nedoșiv în
studiul său *Despre relațiile dintre artă
și realitate* arată că: „Un adevărat
artist formulează în operele sale ceea ce,
ca să spunem așa, se ascunde în sufle-
tele spectatorilor săi; el este ochiul, i-
nima, inteligența publicului căruia se
adreasează... Fiecare artist mare desvăluie
de fapt ceva ce nu era cunoscut până
la el, ceva ce a rămas, ca să spunem
așa, necunoscut din punct de vedere
artistic. E important numai ca descoperi-
rea artistului să corespundă realită-
ții, deoarece în caz contrariu, „inova-
ția“ sa va fi numai o încercare jal-
nică de a face reclamă „eului“ său
gol“.

Unii poeți evită imaginea limpede,
plină de culoare și de veridicitate și au
început să cultive imaginea imprecisă,
vagă, contururile confuze. Sub pretextul
abordării temelor de viață perso-
nale, printr'o greșită interpretare a ro-
lului sentimentului naturii și al dragos-
tei în poezie, unii poeți se cantonează
într'un lirism searbăd, asocial, în care
„actualitatea“ este prezentă doar prin-
tr'o „poantă“ remorcată la sfârșitul
celor trei-patru strofe. În multe ase-
menea poezii, dacă scoți poanta, sau
un număr redus de versuri din poem,
ai impresia că ele ar fi putut apărea
și acum zece, sau cincisprezece ani,
cum e cazul poeziilor Sus sau Martie
cu fruntea curată de Mihai Dragomir.

Înțelegând în mod greșit raportul
dintre particular și general, dintre e-
roul liric și realitatea înconjurătoare,
asemenea poeți dau preponderență
particularului, individualului, „eului“
liric, în detrimentul generalului, tipi-
cului, esențialului realității. Aceasta
înseamnă a dezorienta cititorul, a di-
minua importanța fundamentală a lup-
tei de clasă ca lege a trecerii dela
capitalism la socialism, a nu com-

bate rămășițele capitalismului, ci dimpotrivă, a milita pentru păstrarea lor.

Faptul că redacția *Vieții Românești*, revistă a Uniunii Scriitorilor, a publicat în ultimul timp unele poezii desprinse de viața socială, de noile raporturi dintre oameni, nu a putut produce decât confuzie, demonstrând odată mai mult virulența ideologiei dușmane, ale cărei influențe au pătruns chiar în sânul acestei redacții, adică tocmai într'un sector care ar trebui să fie un avantpost al literaturii noastre noi. Așa cum arăta *Scânteia* în articolul care atrăgea atenția asupra acestor manifestări: „*prin publicarea poeziilor amintite, redacția „Vieții Românești” a făcut un prost serviciu atât scriitoarei cât și literaturii noastre noi, care are nevoie de cât mai multă claritate ideologică. Revista — care trebuie să lupte împotriva tuturor influențelor străine, pentru o poziție patriotică față de literatura noastră, pentru întărirea spiritului de partid al scriitorilor — avea datoria s'o ajute totuși pe poetă, s'o lămurească la timp asupra greșelilor din poeziile ei. Din păcate, și numărul următor al revistei (Nr. 6), în care sunt publicate unele poezii nesatisfăcătoare ale tov. Mihu Dragomir, arată că redacția „Vieții Românești” persistă în atitudinea ei necritică, liberalistă, față de operele confuze sau greșite din punct de vedere ideologic.*”

Poemul lui Dan Deșliu este în întregime o poziție înaintată, ridicându-se împotriva acestor tendințe. Arătând bogăția morală a gândurilor și sentimentelor poporului, creșterea sa spirituală, nobilul proces al înălțării personalității omului nou prin muncă conștientă, poemul demască pretenția de a prezenta sub pretextul respectului pentru viața spirituală a oamenilor, un simplu catalog de senzații subiective caracteristice elementelor retrograde. Reușind să transpună artistic unele din temele principale ale construirii socialismului (eroismul

maselor, patriotismul socialist) cu mijloace artistice înaintate, poemul *Minerii din Maramureș* combate tendințele spre teme ne semnificative, culese din arsenalul poeziei vechi, decedente. Personagiile din *Minerii din Maramureș* nu mai cunosc această „dedublare interioară” atât de caracteristică psihologiei oamenilor din societatea întemeiată pe proprietatea privată. Ei consideră cauza poporului, cauza colectivității, drept cauza lor personală. Personalul și socialul se identifică. Sentimentele care frământă pe Toader, pe Remeș, pe Roman Dascălu, sunt legate de marile probleme, de marea bătălie pentru socialism. Noi înțelegem din comportarea lor, că în conștiința oamenilor simpli, dragostea de țară s'a ridicat pe o treaptă nouă, la nivelul patriotismului socialist. Aceasta înseamnă că scriitorul a zugrăvit în mod realist noua atitudine a omului-luptător, pentru care lumea nu se termină la limitele proprii sale personalități. Aceasta dovedește că scriitorul a știut să pună în lumină noul care se dezvoltă, manifestările caracteristice ale realității noastre socialiste. Dar aceste elemente noi cresc, sunt în ofensivă tocmai împotriva vechiului. Punând în funcțiune mina, „oamenii fără pereche” din Maramureș, — cum spune poetul, — luptă împotriva stării de înapoiere, pe care a lăsat-o moștenire burghezia, împotriva primitivității în care a zăcut atâta timp regiunea lor; ei luptă pentru a învinge întunericul și atrag alături de ei pe cei care au rămas în urmă. Reușind să învingă șovăielile lui Neculai, să-l aducă alături de ei, să-l determine să se frămante pentru bătălia care se dădea, Toader și Roman au obținut o importantă victorie împotriva trecutului. La fel, când ei îl ajută pe Remeș să se desbure de rămășițele unei mentalități învechite. Poetul scoate astfel în evidență meritul înainte, invincibil, al realității, progresul continuu al noului. Prin re-

punerea în funcțiune a minei, prin transformarea lui moș Axinte, a lui Neculai, prin întreaga desvoltare a vieții din regiunea Băii Borșa, Dan Deșliu arată că fenomenele pozitive ale vieții se înmulțesc din ce în ce mai mult, se manifestă din ce în ce puternic. Ele însuflă încredere în perspectivele „zilei de mâine”, în forța invincibilă a legilor construirii socialismului.

Aceste elemente ne îngăduie să spunem că, în *Minerii din Maramureș*, Deșliu a înfățișat realitatea în desvoltarea ei revoluționară. El este unul din poeții noștri care a început să folosească metoda realismului socialist.

Dacă facem bilanțul realizărilor în domeniul poeziei în ultimii doi ani, poezie care face hotărît o cotitură spre marele poem epic, atunci ne dăm seama că prin cele două mari poeme ale sale, Dan Deșliu, alături de M. Beniuc, Eugen Jebeleanu, Veronica Porumbacu, A. E. Baconski, a extins în mod considerabil terenul cucerit în această direcție de poezia noastră.

Tendința spre construirea unor poeme epice de mari dimensiuni nu izvorește dintr-o simplă dorință subiectivă a scriitorilor care au abordat această specie literară. Însăși realitatea uriașă, procesul de construire a socialismului, proporțiile construcției materiale și morale a societății noi, aduc în obiectivul scriitorului teme mari, care se cer abordate în lucrări literare de dimensiuni corespunzătoare. Acestea nu trebuie să aducă predominarea unei forme literare sau a alteia. Realitatea este destul de bogată ca să permită — spre liniștirea celor ce se tem de preponderența fie a liricului, fie a epicului — coexistența în bună armonie a tuturor genurilor, speciilor și formelor literare. Ca să fie la nivelul marilor probleme ale epocii, problemele de creație ale poeziei pot fi rezolvate numai cu condiția ca fiecare poet să fie un parti-

cipant activ în procesul de transformare a realităților.

La baza realizării ample a lui Dan Deșliu, stă fără îndoială legătura sa strânsă cu viața. Cunoașterea directă a realității i-a dat lui Deșliu posibilitatea să cunoască mult mai înădeaproape și mult mai adânc activitatea, înfăptuirile și problemele oamenilor înaintați ai țării noastre. Munca în cadrul redacției *Scânteii* în prima linie a frontului ideologic — i-a dat posibilitate să ia contact cu masele, i-a oferit prilejul pătrunderii active și concrete a problemelor vieții, l-a înarmat cu înțelegerea partinică a situațiilor. Reușita poemului lui Deșliu dovedește odată mai mult că legătura strânsă cu realitatea este o cheazăie a succeselor literaturii noastre. Și munca în cadrul presei, care îmbogățește considerabil experiența scriitorului, este o minunată școală, un educator al scriitorului în această direcție.

La desbaterea dela Uniunea Scriitorilor, acad. A. Toma a subliniat un element deosebit de important în poemul lui Dan Deșliu, faptul că încă din primele pagini, ni se dă „cheia”, rezolvarea, desnodământul acțiunii. Cu alte cuvinte, scriitorul nu numai că nu ascunde lungimea poemului, prin căutarea cu orice preț a unor cât mai numeroase „conflicte dramatice”, dar nici nu mizează pe interesul deosebit pe care l-ar putea trezi *desvăluirea* abea la sfârșit, a *desnodământului*. Atunci cum se face că poetul reușește să ne țină încordată atenția dealungul celor 65 pagini în care acțiunea progresează către un sfârșit cunoscut? Și nu numai atât: de ce ne sugerează și impresia unei profunde unități artistice?

Secretul — în linii mari — îl desvăluie însuși Deșliu, mărturisind, în câteva versuri foarte frumoase, — că și-a propus să coboare „sfredelitor” în miezul întâmplării, și — aidoma

minerului — să extragă minereul bogat, aurul, cu alte cuvinte însuși sensul măreț al faptului de viață zugrăvit. În acest fel se arată în mod limpede că în acest poem accentul nu cade propriu zis pe fabulația, pe anecdotica poemului, ci mai ales pe *conținutul moral* al acțiunilor eroilor, care se desvăluie în procesul de învingere a greutăților. Concret, fără a estompa câtuși de puțin împrejurările acțiunii, ale procesului care culminează cu aducerea motocompresorului sus, la mină, poetul reușește să ne sugereze — prin acțiune — frumusețea spirituală a eroilor. În actele de eroism noi deslușim nu numai puterea de sacrificiu a eroilor, dar și izvorul acestei puteri de sacrificiu, conștiința limpede a țelurilor pentru care luptă. Deșliu arată în mod concret, prin personagiile sale, că în societatea nouă socialistă, frumusețea spirituală a oamenilor se desvăluie în sfera *activității sociale de muncă, de luptă*. Marcând deosebirea radicală dintre munca în societatea socialistă și munca în societatea capitalistă, I. V. Stalin arată că în societatea socialistă, munca s'a transformat „*dintr'o povară umilitoare și anevoioasă cum era socotită înainte, într'o chestiune de onoare, o chestiune de glorie, o chestiune de vitejie și eroism*”.

Lupta, munca liberă, creatoare, activitatea în slujba intereselor obștești, crează oameni noi; ea este criteriul de bază, determinant în prețuirea oamenilor în noua societate. De aceea, actul de eroism îl situează pe Toader printre oamenii cei mai înaltați ai realității noastre, căci acest act a desvăluit o bogăție de idei și de sentimente minunate, exprimând în mod concentrat cele mai noi tendințe din viața masselor.

În comportarea lui Remeș, Farcaș, Toader, Roman, găsim acele elemente care demonstrează forța legilor obiective ale realității noastre sociale, care ne insuflă încrederea în ziua

de mâine. Fermitatea în fața greutăților, capacitatea de a subordona cauzei obștești tot ce este personal, atitudinea critică față de cei din jur, simțul răspunderii, desvoltă în ei însuși de luptători, imprimă vieții lor o orientare ideologică, o unitate spirituală în care deslușim capacitatea masselor de a duce mai departe lupta istorică pentru construirea socialismului, împotriva a tot ce frânează mișcarea înainte a societății. Din comportarea, din felul lor de a fi, noi simțim că Remeș, Toader, Farcaș, nu mai pot fi întorși înapoi; ei sunt pe cale să devină exemplare ale unei umanități noi, membri ai unei societăți pe care ei înșiși o construiesc. Această capacitate a scriitorului de a surprinde în mod direct tipurile, formele noi de viață care apar în țara noastră, caracterul ofensiv al construirii socialismului, dă poemului perspectivă și profunzime. Vedem astfel că arătarea cu limpezime a perspectivei revoluționare a viitorului depinde în cea mai mare măsură de reprezentarea concretă, veridică a eroului pozitiv; după cum — invers — nu poate exista un erou pozitiv despre care să spunem că e bine reliefat, fără ca în trăsăturile sale, în forța sa morală, să distingem perspectiva înfăptuirii socialismului, forța legilor obiective ale realității socialiste. Prin acțiunea, prin comportarea *Minerilor din Maramureș* se sugerează concluzia că oameni capabili de astfel de fapte pot să construiască socialismul. De multe ori, în discuția operelor literare¹⁾, a-

1) Vezi, de pildă, articolul „*Un succes al literaturii noastre*” de Vera Călin, din „*Viața Românească*”, Nr. 3, 1950; recenzia despre romanul „*Viforul*” din „*Almanahul literar din Cluj*”, Nr. 4, semnată de Doina Popovici; *cronica* din „*Flacăra*”, despre piesa „*Ziua cea mare*” de Maria Banuș semnată de Valentin Silvestru, etc.

ceste două probleme: reprezentarea eroului pozitiv și reliefaarea perspectivei revoluționare, — se puneau la noi în mod separat, observându-se pe de o parte în legătură cu eroul pozitiv, fie realizarea, fie lipsa de relief („personagiul pozitiv e șters, estompat”); iar pe de altă parte, ca o chestiune cu totul deosebită, se amintea de perspectiva revoluționară, fie constatându-i-se absența, fie sugerându-se scriitorului — prin formule ocolite — necesitatea de a zugrăvi în mod concret anumite situații care să desvăluie viitorul, soluția, „ceceae trebuie să urmeze”. De pildă, dacă era vorba de o operă înfățișând întemeierea gospodăriei agricole colective, criticul propunea — pentruca perspectiva să fie completă — prelungirea analizei până la lupta pentru obținerea primei recolte, etc. Se cerea astfel scriitorului — într’un fel sau altul, să enunțe direct — prin prelungirea acțiunii — ceceae ar trebui să reiasă în mod firesc și clar din însuși fragmentul de viață prezentat.

Mai cu seamă, analiza înfățișării perspectivei revoluționare în operele literare se reducea uneori — în cadrul discuțiilor și cronicilor — la întrebarea dacă există sau nu în opera respectivă „visul despre viitor” — înțeles în mod formal ca o declarație, ca un monolog, ca un pasagiu liric ce trebuie intercalat într’un anume punct al lucrării discutate.

Acest fel îngust de a înțelege problema perspectivei revoluționare, înseamnă în fond negarea în principiu a capacității de sugestie artistică a operei literare.

Nu este mai puțin adevărat că aceste observațiuni critice care urmăreau să vadă negru pe alb „sfârșitul victorios” al acțiunii descrise, izvorau uneori din însăși insuficiența operelor analizate, la care într’adevăr exista o separație între zugrăvirea eroului pozitiv și sugerarea perspectivei desvoltării revoluționare a realității.

Această separare brutală între două elemente care formează un tot organic ducea de multe ori la nereușită în ambele direcții. În proză se ajungea la rezolvarea formală a problemei eroului pozitiv, schematizat, căruia îi erau puse în gură câteva fraze retorice despre „ziua de mâine” — pe de altă parte — în poezie, problema perspectivei revoluționare se rezolva într’un șir de afirmații declamatorii. În *Minerii din Maramureș*, cu o remarcabilă simplitate de mijloace, Deșliu desvăluie asemenea trășături ale eroilor săi, încât se întrezăresc just și clar perspectivele desvoltării lor viitoare.

Tocmai pentru a sublinia amploarea socială a acestei idei, întrupată în eroii săi, poetul lărgeste dintr’odată în epilog cadrul poemului. La București, la Comitetul Central al P.M.R., acolo unde se strâng ca într’un nod toate firele, tov. Gheoghiu-Dej citește scrisoarea minerilor din Toroioaga, care-i aduc la cunoștință instalarea motocompresorului și fapta eroică a lui Toader. Alături de scrisoarea lui Toader, se găsesc alte zeci de scrisori, venite din toate colțurile țării, scrisori în care sunt înscrise succesele oamenilor muncii.

Ele atestă, într’o expresie simplă, directă, sentimentul de încredere profundă pe care îl au oamenii muncii în Partid și în secretarul său general, unitatea indestructibilă dintre mase și conducătorul lor, se simte pulsând în rândurile scrise de ei, clocotul uriaș al vieții pline, constructive.

Mâini de muncitori și țărani, mâini bătătorite de muncă au așternut cu delicatețe pe hârtie gândurile, speranțele și dificultățile de care se lovesc în muncă, triumfurile lor. Forța de generalizare poetică reușește astfel să încadreze fragmentele din viață prezentate în

perspectiva amplă a îndeplinirii planului cincinal, a construirii bazelor socialismului. Cuvintele secretarului general al Partidului exprimă semnificația pe plan național a eroismului minerilor din Maramureș, marcând caracterul ofensiv al construirii socialismului:

— *Recoltele luptei: un soi de viteji
cum numai Partidul călește!*
*Câți Toaderi de-aceștia nu cresc pe
la noi,
puternică, grea temelie!*
*Nu-i sperii — se vede — cu svon
de război
și vai de dușmani, — de-o să fie!*
*Când liber clădești, cu-ale vieții
strădanii
și pui tencuială de sânge,
și când inginerul cel mare e Stalin,
nu-i val să te poată înfrânge!*
*Asemenea oameni dau cifrelor viață
prin ei, cincinalul e viu!*

Este fără îndoială un mare merit faptul că în centrul acțiunii stau eroii cei mai înaintați. Ne amintim că prin *Lazăr dela Rusca*, Deșliu este unul din primii poeți care au creat în poezia noastră tipul de erou pozitiv. Eroismul lui Lazăr — care cade în luptă — simbolizează capacitatea de sacrificiu a celor mai înaintați oameni, puterea lor de abnegație. În *Minerii din Maramureș* avem o întreagă galerie de personaje înaintate, căpătăm sentimentul că eroismul nu mai este o excepție, un fenomen izolat, ci a devenit un fenomen des întâlnit în țara noastră. Chiar în persoana șovăelnicului Neculai, se simte frământarea, elanul construcției, grija pentru bătălia care se dă, dorința fierbinte de a urma în construirea socialismului exemplul acelor oameni care, la un moment dat, își sacrifică viața. Astfel Deșliu reușește să arate cum caracterul ofensiv al construirii socialismului cuprinde mase din ce în ce mai largi.

Există în comportarea personajilor un sentiment de solidaritate, izvorât din

lunga experiență comună și pe care preocupările de astăzi îl amplifică și-l adâncesc. Toader, Remes, Roman secretarul, sunt însuflețiți de dorința puternică de a smulge întunericului și lipsurilor de tot felul, ținutul vechi al Maramureșului, de a-i trezi uriașele bogății umane, de a-i scormoni bogăția materială pe care burghezia a ținut-o sub obroc atâta vreme.

Și acest îndemn „la trezie” străbate ca un leit motiv întregul poem al lui Deșliu. Ii spune Roman șovăelnicului Neculai, când acesta își părăsise ortacii coborând jos în vale „pentru o guriță de femeie”;

*te-ai dus din făgădău — dar eu îți spui
că'n făgădău, acolo, e tranșee!*

Acest sentiment de solidaritate nu înseamnă deloc o siropoasă și dulceagă amabilitate, trecerea cu vederea asupra greșelilor celui alt. Poetul arată cu multă finețe cum în peisajul patriarhal al satului maramureșean înfloresc forme noi de viață, se dezvoltă sămburele creator al criticii și autocriticii. Oameni simpli își expun fără sfială părerile, au devenit exigenți unul față de celălalt. Ei își încadrează efortul într-o perspectivă amplă, îl privesc pe plan național, depășind preocupările cu caracter limitativ, local.

Am văzut că poetul reușește să sugereze patosul construcției socialismului, caracterul ofensiv al luptei eroilor săi, care nu precupețesc mijloacele pentru a scoate regiunea natală din starea de înapoiere și întuneric în care o lăsase burghezia. În complexul a ceea ce reprezintă viața noastră, procesul de construire a socialismului, orientarea generală a poemului este justă. Dar el nu acoperă suficient imaginea realității în ansamblul ei. Lupta se duce mai mult împotriva naturii. Poemul lasă impresia că ofensiva construirii socialismului se desfășoară în afara ascuțirii luptei de clasă din țara noastră, sau

independent de ea. Nu se vede decât foarte palid împotriva *cui* se duce în primul rând ofensiva, pe cine îl stânjenește repunerea în funcțiune a minei, transportarea motocompresorului, pe cine îl doare că Toader, Remeș, Farcaș, sunt capabili de asemenea acte de eroism. Pe planul principal al acțiunii, dușmanul de clasă lipsește sau este prezent numai prin aluzii care tind să sublinieze tocmai acel element care nu este adus în mod organic în poem, anume că oamenii muncii sunt conștienți de faptul că succesele lor înseamnă înfrângerea dușmanului. Poemul crează impresia greșită că lupta cu dușmanul de clasă a trecut pe al doilea plan. Aceasta aduce o anumită îngustare a orizontului poemului în raport cu aspectele generale ale construirii socialismului în țara noastră. Unda de idilism care provine din această cauză, nu este de natură a contribui la ascuțirea vigilenței revoluționare a masselor.

Nedesevăluirea acțiunii dușmanului de clasă, a forțelor pe care se sprijină și a mijloacelor pe care le întrebuințează, are repercusiuni și asupra construcției personajilor. Caracterul ofensiv, combativ, al eroilor pozitivi, ar fi ieșit mai la iveală dacă ei ar fi fost definiți în lupta cu personajile negative, în situațiile caracteristice din acest punct de vedere — ale trecerii dela capitalism la socialism. Definită în luptă intransigentă cu *vechiul antagonist*, și imaginea colectivului ar fi apărut în fața noastră mai vie, mai completă, mai sugestivă, mai realistă. În acelaș sens, particularitățile noi ale realității noastre, apar cu atât mai semnificative cu cât ele se formează în cadrul luptei pe viață și pe moarte cu dușmanul de clasă.

Trebue arătat că există în poem elemente care ar fi putut sublinia pe o anumită latură, condițiile generale de luptă de clasă în care se desfășoară în țara noastră ofensiva pentru construirea socialismului. Este vorba tocmai de ni-

velul tehnic scăzut, de primitivitatea pe care ne-a lăsat-o moștenire burghezia. Dar și aici, se pune o importantă problemă. Ținând seama de unele din principalele elemente ale desfășurării acțiunii, faptul de viață descris de Deșliu pare mai de grabă să se fi petrecut în 1948 sau în 1949, și mai puțin în 1951. El nu apare suficient de contemporan cu condițiile de construcție, în anul de inițiere al primului nostru cincinal; de aceea și legătura cu complexul realității noastre de azi pare uneori slab. În mod just, epilogul tinde să suplinească această lipsă.

Caracteristica construirii socialismului este faptul că oamenii muncii *inovează*, înving dificultățile prin efort creator, își ușurează procesul de muncă. Ei nu-și îndeplinesc în mod mecanic sarcinile, ci găsesc mijloace noi de a se impune nu numai prin forța fizică, dar și prin forța intelectuală. Ori, eroii poemului *Minerii din Maramureș* nu par să încerce să schimbe condițiile în care trebuie să transporte compresorul. Așa cum se prezintă lucrurile în poem, reiese că oamenii nu au cunoscut acea frământare caracteristică înainte de a iniția un transport atât de primejdios, de riscant.

Eroii par să nu conceapă că ar exista anumite mijloace care ar fi putut ușura munca brută de urcare a motocompresorului sus pe munte, în acele condiții primitive. Nu reiese destul de convingător faptul că nu ar fi fost posibilă găsirea unor mijloace de ușurare a transportului (demonțarea compresorului, transportarea lui bucată cu bucată, schimbarea echipei, etc.). Aici e o deficiență a scriitorului în ceea ce privește cunoașterea realității. El ar fi trebuit să adâncească în această direcție examenul condițiilor specifice în care se desfășoară acțiunea poemului și să demonstreze mai concret că nu există altă

soluție în afară de aceea arătată de el. Dar încercarea celor cu rămășițe estetizante și a harnicilor căutători de nod în papură de a da amploare acestei obiecții de amănunt și de a contesta astfel realismul poemului, este de o absurditate vădită. Căci în orice caz, semnificația actului de eroism al lui Toader și al ortacilor săi, rămâne neschimbată. Oricare ar fi fost unele din condițiile specifice locale în care s'a desfășurat faptul, esențială este atitudinea morală a eroilor — veridică și tipică pentru realitatea noastră de azi. Fiindcă oricât de mult ar îngreuna circumstanțele semnalate, înțelegerea justă a realității, din însăși desfășurarea acțiunii se vede că evenimentele sunt veridice, se pot întâmpla în procesul de dezvoltare a socialismului, că dificultățile pe care le înving minerii din Maramureș *sunt obiective*; că scriitorul nu a creat greutățile, pentru a-și pune eroii în mod artificial în situații grele. Esențial este că oricum ar fi avut loc procesul de repunere în funcțiune a minei, capacitatea de sacrificiu, de luptă și de inițiativă a eroilor n'ar fi scăzut. Dimpotrivă, cu cât condițiile sunt mai grele cu atât această capacitate sporește. Aici stă în primul rând marele merit al poemului. El convinge pe oamenii din țara noastră de marile lor posibilități, de capacitatea lor de a construi socialismul. Și în același timp nu ascunde faptul că sarcina construirii socialismului este o sarcină grea, că este necesar eroismul în muncă, că sunt necesare sacrificii, că se dă o luptă îndârjită. Așa cum arăta maestrul Toma la desbaterea dela Uniunea Scriitorilor asupra *Minerilor din Maramureș*: „*în orice problemă dificilă, de exemplu la război, se poate pune întrebarea: de ce n'a aruncat forțe duble? Dar în orice acțiune există o limită a mijloacelor cu care putem lucra. Acolo începe eroismul*”.

În legătură cu observațiile anterioare, apare o altă constatare: deși eroii sunt

profund și organic implicați, deși toate episoadele își justifică prezența, clarificând intriga, poemul lasă uneori impresia că are lungimi, că ar cuprinde prea puțină substanță epică pentru un parcurs atât de lung. Cititorul capătă sentimentul înșelător al unei disproporții între materialul epic al poemului și întinderea lui. Nu lungimea *in sine* a poemului ar fi de imputat. Nu există poeme prea lungi, cu condiția ca între conținut și lungime să existe o concordanță strictă.

De fapt, aceste deficiențe care se repercutează și în alte direcții în cadrul poemului *Minerii din Maramureș*, au o bază comună. Prin amploarea poemului, prin titlu, prin epilog, autorul caută să sublinieze amploarea anumitor idei, să sugereze generalizarea semnificativă pe care o comportă evenimentul zugrăvit.

Prin conținutul său moral, actul lui Toader și al minerilor din Maramureș este capabil să sugereze o generalizare de o asemenea amploare, cu condiția ca el să fie încadrat în acel lanț de evenimente și de fapte din viața satului care dau impresia vieții în ansamblul ei, subliniind și mai bine semnificația lui. *Cadrul social* al poemului trebuie lărgit, nu cu alți eroi, dar cu alte fapte în care să fie implicați aceiași eroi.

Asemenea fapte ar trebui să dea în primul rând o reprezentare *mai amplă* a vieții satului, a vieții regiunii. Dacă Deșliu s'ar fi străduit mai cu atenție în această direcție, dacă ar fi cunoscut mai bine viața satului maramureșan, oglindind-o mai profund, cu siguranță că ar fi găsit acele elemente concrete care să demonstreze că construirea socialismului, ofensiva eroilor din poem se realizează în lupta împotriva dușmanului de clasă care are încă putere, reacționează, încearcă contralovituri, dar pierde în mod constant terenul de sub picioare. Tocmai din cauza neprezentării dușmanului de clasă, așa cum ar fi fost necesar, nu reiese din episoadele povestirii lui Remeș și a lui Toader — în care

de fiecare dată personagiul negativ este un inginer — cine este dușmanul de clasă, împotriva cui se duce lupta cu toată vigoarea.

Forța de generalizare a artei noi — care sugerează în întâmplările prezente, perspectiva viitorului — capacitatea de a prefigura ținta spre care ne îndreptăm, este indestructibil legată de pasiunea cu care poetul trăiește evenimentele cântate, de sentimentul participării nemijlocite la munca de transformare revoluționară a realității.

Mulți poeți descoperă în realitate fapte semnificative, întâmplări cu tâlc, oameni care nu se întâlnesc la tot pasul. Adesea ei au capacitatea de a face să trăiască pentru un timp toate acestea în fața ochilor noștri. Dar ei se opresc aici, ei își închipuie că treaba lor s'a terminat din moment ce ne-au pus tabloul în față. Nu numai la aceasta se reduce rolul poetului. Caracteristic pentru poezie este comentariul, prezența eroului liric care vine să sublinieze semnificația larg-umană a întâmplării povestite, care îi dă posibilitatea ca, pornind dela aceste întâmplări, să răscolească înțelesul lor adânc, să miște prin ele întreaga viață.

În *Minerii din Maramureș* poetul participă cu emoție la întâmplările eroilor săi, se bucură și se întristează odată cu ei, reușind să fie exponentul gândurilor și sentimentelor lor. Poetul, nu este un spectator, ci un participant implicat direct în evenimente, împărtășind temerile, bucuriile și speranțele lor. Glasul viu al poetului se aude — în curgerea istorisirilor — aici vesel, aici trist, pasionat, în concordanță deplină cu stările de spirit ale oamenilor, păstrând o consonanță profundă cu atmosfera poemului; aceasta nu înseamnă că Deșliu întrerupe istorirea printr'un comentariu lung, ci că — în maniera povestitorului popular — intervine discret cu câte un îndemn, o exclamație sau cu câte o subtilă subli-

niere, cu câte o notație scăldată în humor, particularizând concentrat, lapidar, sentimentele de care sunt cuprinși eroii săi. Aceasta o și face prin refrenele populare sau locuțiunile în spirit popular, pe care poetul le introduce în poem, simbolizând prezența originală a eroului liric, ca individualitate artistică și în acelaș timp ca exponent al masei.

Există în poem un moment sugestiv: momentul în care compresorul este pe cale să se prăbușească în prăpastie. Deșliu scoate la suprafață — într'un strigăt strangulat de emoție și îngrijorare — tot ce a îngrămădit în sufletul său în cursul drumului: speranță, amărăciune, durere. În acest fragment, identificarea cu eroul său, Toader, este atât de puternică, încât nu știi cine scoate strigătul intens de avertizare, poetul sau eroul său:

*...Clipă, stai, oprește-ți sborul!
Se prăvăle compresorul,
cade'n răpă, viața, dorul!
Hăulind, svârli piciorul...
Munte, munte, brad bogat,
trăznetul te-a sărutat,
piatra că ți-a sângerat?*

Cu multă discreție, în spiritul poemelor populare, autorul zugrăvește momentul sacrificiului lui Toader. Pateismul momentului, durerea coplășitoare este multiplicată la infinit de natura care participă la suferința omului.

Felul firesc în care scriitorul a reușit să rezolve în mod concret cele mai importante probleme legate de îmbrățișarea unei asemenea teme vaste, decurge din însăși unitatea organică dintre comentariul liric, reprezentarea eroilor și semnificația generală, perspectiva poemului. Bogăția și profunzimea temei au cerut dela Deșliu dezvoltarea și sporirea mijloacelor artistice, crearea de imagini puternice, creșterea măiestriei artistice. După cum o energie mare se desvoltă și se călește în lupta pentru

un scop măreț, tot astfel adevărata măiestrie artistică *se dezvoltă și se călește* în procesul rezolvării problemelor mari pe care le pune în fața necesității oglinirii trăsăturilor esențiale ale vieții, epoca. *Aceasta o dovedește poemul lui Deșliu.* În general, când se vorbește despre reușita unui poet de a contura în cadrul unui poem epic individualitatea, personalitatea eroilor, analiza se face de obicei în termenii în care s'ar vorbi despre proză, vorbindu-se bunăoară de talentul portretistic al poetului, de capacitatea sa de a „zugrăvi” eroii, uitându-se prea deseori că e vorba de poezie, că imaginea artistică — subordonată ideii — se desvăluie în vers și în elementele sale, în ritm, în rimă, uitându-se că poetul zugrăvește cu ajutorul imaginii poetice, în care intră ca parte componentă ritmul, rima etc. Maiacovschi a atras în mod special atenția asupra acesui lucru în *Cum se scriu versurile*, vorbind cu justețe despre ritm ca despre o „*formă de energie*”, ca despre cadrul cel mai important al unei imagini poetice. Ritmul poeziei lui Deșliu este foarte variat, de o puternică modelație. Varietatea și alternarea lui nu provine dintr'o simplă dorință a poetului de a evita monotonia, ci constituie un mijloc poetic de caracterizare a atmosferei, a limbajului și gestului eroilor săi. Astfel ritmul litanic al Mioriței concretizează în povestirea lui Remeș — care desfășoară în fața ortacilor firul plin de obidă și de amărăciune cruntă a anilor de exploatare — starea de spirit a povestitorului, tonalitatea întâmplării. În schimb, pentru a sugera așezări omenești, viața satului, întinderile luminoase de șes, discuțiile, tratativele, autorul întrebuințează catrenul pușchian, un ritm mai larg, atât de potrivit pentru exprimarea formelor noi de viață d'n țara noastră.

Întreg poemul atestă faptul că poetul a studiat cu atenție versul popular, înțelegându-i perspectiva și valențele poetice, care constau nu în forma mecanică

a ritmului, ci în varietatea legăturilor, în capacitatea de a sugera stări complexe. Deaceia, versurile populare — atât de abundente în acest poem — nu sunt o mimare pură și simplă a ritmului popular, nu reprezintă un folclorism searbăd, ci ating aceeași precizie, aceeași bogăție de nuanțare și frăgezime caracteristică poporului. Deșliu a înțeles și utilizat cu succes metrica variată a versului popular, într'o profundă înțelegere a rolului ei în exprimarea sentimentelor. Dacă, pentru a sugera puritatea sufletească, gândurile luminoase, deschise ale lui Toader, Deșliu va întrebuința întotdeauna când va fi vorba de acest erou ritmul doinei, — urcușul pe munte, drumul spre Toroioaga este ilustrat prin ritmul epic al baladelor *Mihu copilul* și *Toma Alimoș*. Mai mult încă, într'o scenă de bază a poemului, cum este aceea în care secretarul Roman îl ajută pe Neculai să-și învingă șovăiala, ritmul variat exprimă nuanțele sufletești ale celor ce iau parte la discuție, subliniind momentele încordate ale acțiunii. Apelul sobru, plin de simpatie al lui Roman, secretarul care răscolește în sufletul lui Neculai amintirea vremilor de exploatare, făcându-l să se rușineze de purtarea sa nesocotită, este redat printr'un ritm larg, cumpănit; frăgezimea și naivitatea simțămîntelor lui Neculai care, speriat de vorbele aspre ale lui Remeș, își părăsise ortacii și coborîse în vale să caute ocrotire în dragostea Mădălinei — este sugerat prin ritmul popular caracteristic doinelor. Modificarea neașteptată a ritmului particularizează noile sentimente pe care le încearcă Neculai în cursul discuției. Puterea de caracterizare pe care o are poetul stă în această scenă, mai cu seamă în limbajul eroilor, în iscusita sugerare a felului în care e condusă discuția. Prin pauzele de respirație din interiorul versurilor, notate prin punctuații interioare, prin semne de suspensie, poetul sugerează pauzele din discuție, mo-

mentele de încordare, chip de a arăta că în răstimp, oamenii reflectează, frământă cele auzite. Din timp în timp, Moș Axinte intervine cu câte o observație mușcătoare. În acest fel, pentru a sublinia trăsăturile eroilor săi care apar acum în poem (Roman, Neculai), Deșliu nu face abuz de mijloace descriptive, de comentarii metaforice asupra înfățișării fizice și morale a eroilor. Acumularea de epitete e înlocuită prin preciziunea detaliului semnificativ, printr-o iscusită dozare a punctuației.

— *Aha! tresare Dascălu'n pervaz,
vii cam agale, frate Neculae !
Peste puțin, cu șovăelnic pas,
se-arată vinovatul în odaie.*

*E tulburat. Obrazu-i alb ca varul,
privirea cată țință în pământ.*

— *Măi Neculai, — începe secretarul,
ce cauți tu prin sat așa curând?
Ori s'a'ntâmplat pe munte vreo poveste
și te-or mânat ortacii să dai veste,
ori bolnav ești, ori care ți-e pricina?
Dar moșul : — Ori îi zice Mădălina?*

Prin aceleași mijloace poetice autorul zugrăvește munca comuniștilor care organizează pas cu pas, sus pe munte, câștigarea băătăiei motocompresorului, caracterizând în câteva versuri lapidare modul în care Toader — pentru a ridica moralul ortacilor săi — găsește momentele potrivite pentru a face „o leacă de agitație“.

Scriitorul reușește să sugereze puternic cum, în cuvintele lui Toader și ale lui Roman Dascălu, se îmbină simpatia caldă care merge dela om la om, cu principialitatea, cu simțul critic, cu datoria de comunist.

Tot din poemul popular, Deșliu a învățat importanța imaginii realiste cu caracter vizual, apreciind forța ei plastică :

*Drum, — adică vorba vine
că-i numa bolovănime*

*și păduri de mărăcine !
Și nici râul nu e râu
văluratec și molău :
e șuvoi înverșunat,
de pietroaie sdruncinat,
și saltă prin stâncărie,
armăsar de herghelie,
numai spumă și mânia...*

Există în poezia lui Deșliu o abundență de formulări lapidare, concise, care tipizează cu o mare concentrare de expresie — o personalitate, o situație. În acest sens, se poate vorbi de Dan Deșliu ca despre un poet care și-a ridicat pe o nouă treaptă forța creației prin faptul că, — mergând pe linia valoroasă a creației sale, — el a învățat în acelaș timp și din criticile aduse producției sale anterioare, luptând ca să-și învingă deficiențele.

Criticii îi reproșau adeseori poetului hiperbolizarea excesivă a imaginii sale, dilatația verbală, lungile discursuri bombastice, utilizarea unui limbaj neadecvat, într'un cuvânt retorismul. Acestea scădeau mult forța artistică a imaginilor sale, încețoșau chipul eroului liric și în general al oamenilor pe care vroia să-i zugrăvească în poezii. (*Cântec de August și Reșița cântă slavă lui Stalin*).

Tocmai în această direcție, Deșliu a obținut prin *Minerii din Maramureș* una din cele mai importante victorii. El a învățat să-și stăpânească mijloacele sale poetice, să folosească cu zgârcenie metaforele, să renunțe la înfloriturile arhaismelor. Transparența versului, conciziunea expresiei, preciziunea detaliului desenat cu vigoare, atestă sobrietatea mijloacelor sale poetice, sobrietate legată puternic de profunda cunoaștere a materialului de viață înfățișat, legată de adâncă înțelegere a vieții sufletești, a lumii spirituale a eroilor săi. Felul în care Deșliu desenează tablourile de viață maramureșeană, capacitatea de a găsi situații dramatice, momente încordate ale acțiunii, în formele originale și caracteristice pentru eroii

săi, sunt sugerate de însăși desfășurarea firească a vieții și activității lor. Se poate spune că, în *Minerii din Maramureș*, adevărul uman a învins rămășițele retorismului. Remeș, Toader, Farcaș, nu sunt alegeri abstracte, reprezentări convenționale. Datorită puterii de caracterizare a lui Deșliu — în care se străvăd roadele unei profunde generalizări sociale — noi putem vorbi despre minerii din Maramureș ca despre adevărați eroi, cu individualități conturate, cu trăsături caracteristice, cu un orizont moral propriu. Minerii din Maramureș par construiți din același material uman, manifestă o profundă unitate spirituală. Și totuși în fiecare erou, chiar în cei episodici, ca moș Axinte, caracterul este întotdeauna diferențiat.

De neuitat este mai ales chipul lui Remeș, acest luptător pentru viața mai bună, care cucerește pe cetitor.

Deșliu nu face din Remeș un depozit de virtuți. Contradicțiile dintre felul său de exprimare și esența propriu zisă a caracterului său, formează originalitatea acestui chip. Sub asprimea lui aparentă, el ascunde un suflet plin de frământări, de dragoste, pentru cei din jurul său. Într-o fire particulară, cu trăsăturile ei distinctive, se oglindesc calitățile tipice, se valorifică experiența unei vieți sbuciumate, proprie nu numai lui Remeș, ci zecilor de mii de oameni ai muncii. Remeș iubește oamenii, însă e colțos, căci sărăcia i-a ascuțit mintea și simțurile. El se simte angajat într-o bătălie mare, în care nu poate fi vorba de concesii.

Cu un timbru deosebit sună atașamentul bătrânului miner pentru meseria sa, pe care n'a părăsit-o nici în vremurile exploatării:

*Ne-am dus cu suspine
la mine streine
departe de vatră
de munții de piatră.
Că mineri am fost
neam de neamu' nost'
Mina cât de rea,*

*dragă ne era
și cât am trăit
am tot mineri...
Mers-am eu pribeag
pe la Șugatag
și-am suit grăpiș
la Baia de Criș,
alții la Lupeni,
alții'n Petroșeni,
până m'am băgat
la loc blestemat
la loc cu amar
tocma la Ghelar...*

Și într'un caracter de abea schițat, cum este cel al lui Moș Axinte, în care la prima vedere se pare că găsim trăsăturile tradiționale ale „Moșului” conservator din satele noastre (orgoliul naiv, conformismul față de morala convențională), Deșliu a prins foarte bine acele forme originale în care se manifestă elementul nou în viața noastră. Deși ar putea să stea acasă, să-și mistue liniștit pensia, moș Axinte nu vrea să renunțe la activitate, vrea să se țină în rând cu viața, învață la bătrânețe să folosească critica și autocritica. În caractere variate, caracteristice, avem imaginea vie a înfiripării colectivului socialist, întemeiat pe experiența de viață comună, călit în focul luptei împotriva exploataților, dar în primul rând legat prin unitatea de aspirație, de scop.

Poetul a găsit o cale justă pentru zugrăvirea lui Roman Dascălu, secretarul, al cărui caracter reiese în modul cel mai viu din activitatea de educare a celorlalți oameni. Scriitorul face să reiasă din activitatea lui Roman priceperea acestuia de a ajuta creșterea morală a oamenilor. Poemul arată în ansamblu său că tot ce există mai bun, mai creator, mai progresist în caracterul oamenilor noi, a fost inspirat sau format de către Partid.

Poemul *Minerii din Maramureș* este o mărturie evidentă a creșterii măes-

triei artistice a lui Dan Deșliu. Ea se relevă atât în faptul că noul e exprimat în chipurile și faptele reale, concrete, în aspectele inovatoare, caracteristice, ale realității noastre, cât și în dezvoltarea mijloacelor artistice prin care este oglindită această realitate: poemul demonstrează că, cu cât e mai strânsă legătura dintre poet și lumea înconjurătoare, cu atât și individualitatea artistică a scriitorului apare mai puternic reliefată. Acest succes, — prin contrastul cu poemele în care stările sufletești personale sunt rupte de viață, — demască lipsa de cunoaștere a realităților care se manifestă în astfel de poeme și care nu poate fi camuflată prin nicio manieră sau vicleșug de versificație.

Minerii din Maramureș arată că în creația artistică, spiritul de Partid nu poate fi despărțit de caracterul popular. Poetul a știut să răspundă problemelor celor mai arzătoare pe care le ridică realitatea noastră, a știut să facă din versul său o armă cât mai prețioasă de luptă, armă pusă în slujba victoriei depline a clasei muncitoare, numai fiindcă s'a identificat cu aspirațiile poporului, numai fiindcă a exprimat gândurile și sentimentele poporului, numai fiindcă a știut să vadă evenimentele așa cum le vede poporul.

Deșliu a fost unul din cei care au reînviat — cu un conținut și într-o formă nouă, — vechea baladă epică populară care slăvea legendarele fapte ale luptătorilor pentru cauza masselor populare.

Prin marile calități ale poemului, prin felul în care a reușit să scoată la suprafață valorile etice ale omului nou din Republica noastră, se poate spune că Deșliu a realizat cea mai însemnată parte din promisiunea pe care a făcut-o, aceea de a coborî — cum spune el — aidoma minerului, în interiorul întâmplării și de a face să iasă la lumină tainice bogății, sensul profund al faptului de viață zugrăvit. Dar mineritul presupune anumite reguli. Nu poți obține mult minereu, sfredelind doar într'un singur punct, și nu poți înainta în abataj fără să te asiguri de trăinicia armăturilor. Trebuie să spunem — în lumina observațiilor de mai sus — că poetul a scormonit adânc. Și e bine ca în viitor, muncind, să ia întotdeauna seama la trăinicia armăturilor, să confrunte și detaliile cu viața însăși.

Creația poetică a lui Dan Deșliu este un produs al construirii socialismului, un reflex al ei. Ea a crescut și s'a dezvoltat împreună cu țara noastră. Pe poet l-am simțit prezent cu versul său în cele mai dramatice împrejurări ale construirii socialismului. Sentimentul participării sale nemijlocite, active, la toate victoriile poeziei noastre, sentimentul participării sale la biruințele socialismului este atât de puternic pentru cititor, încât suntem îndreptățiți să ne așteptăm și pe viitor la noi și viguroase poeme, imagini vibrante și răscolitoare ale oamenilor muncii care construiesc cu avânt și încredere nemărginită viitorul fericit al Patriei noastre.

130 DE ANI DELA NAȘTEREA LUI VASILE ALECSANDRI

La 21 Iulie a. c. se împlinesc 130 de ani dela nașterea lui Vasile Alecsandri. Poetul din Mircești a fost figura dominantă a literaturii noastre până la afirmarea lui Eminescu ca poet. Opera lui Alecsandri s'a bucurat de multă prețuire în rândurile generației pașoptiste și a cunoscut o largă răspândire în mijlocul acestei generații, asupra căreia a exercitat o deosebită influență.

În opera lui Alecsandri s'au oglindit puternic și multilateral toate evenimentele importante prin care a trecut poporul nostru în perioada în care a creat poetul: frământările revoluționare ale anului 1848, momentul unirii Munteniei cu Moldova și anii războiului de independență. La toate aceste evenimente, Alecsandri a participat cu avânt, alăturându-se aspirațiilor poporului, cântându-i idealurile și chemându-l la îndeplinirea acestor idealuri.

Dragostea caldă a poetului pentru popor, azeziunea la cauza acestuia precum și măiestria cu care și-a exprimat gândurile, au făcut ca Alecsandri să fie foarte mult apreciat de figurile progresiste ale epocii precum și de acei scriitori de după el, care au stat alături de popor. (Eminescu, Coșbuc și alții).

Datorită acestui atașament la cauza poporului, Alecsandri ne-a lăsat drept

moștenire o operă vastă, bogată în idei.

Vasile Alecsandri se naște la 1821 dintr-o familie cu un modest rang boieresc. Învăță buchile împreună cu Miha'il Kogălniceanu dela un călugăr maramureșean, iar la 13 ani este trimis la studii, la Paris.

Anii pe care îi petrece Alecsandri în Franța între 1834 și 1839 — sunt ani de mari frământări sociale, care vor culmina apoi prin revoluția dela 1848.

La Paris el ia contact cu cercurile studențești revoluționare. El împărtășește din plin sentimentele revoluționare ale popoarelor, sentimente manifestate prin revoltele care avuseseră loc în unele țări ca Polonia, Germania, Italia sau Belgia.

Primele poezii pe care le scrie la Paris, în franțuzește, sunt puternic dominate de romantism. Ele îl arată însă legat de pământul țării sale. Una din aceste poezii, intitulată *Le Kosaque* (Cazacul), este evocarea unei impresii puternice pe care o făcuseră asupra lui cazacii care păzeau malul stâng al Prutului.

În 1839 se întoarce, prin Italia, în țară. Pe drum culege o serie de impresii pe care le va concretiza peste un

an în unele nuvele romantice, cum sunt *Buchetiera din Florența* sau *Muntele de foc* care, pe lângă faptul că erau originale — calitate deosebită în această epocă de invazie a traducerilor în literatura noastră, — aveau meritul de a fi pătrunse de idealul unei vieți noi.

Buchetiera din Florența, exprimă dragostea de patrie a tânărului scriitor, dorința de a-i ridica prestigiul în ochii altor popoare.

După întoarcerea sa în țară, Alecsandri începe o activitate politică și scriitoricească, pe care o va duce, cu mici întreruperi, timp de aproape cinci decenii.

Împreună cu Kogălniceanu și Negruzzi, începe lupta pentru un „duh național” în literatură, cerând scriitorilor din toate regiunile locuite de Români, să dea o literatură originală, inspirată din realitățile țării noastre, din trecutul poporului nostru. În cunoscuta prefață a revistei *Dacia Literară*, care apare în 1840 la Iași, se spunea: „Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre fări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și poetice pentru ca să putem găsi la noi subiecturi de scris, fără a avea pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm dela alte nații”.

Principalul izvor de inspirație pe care îl recomandă *Dacia Literară* era trecutul nostru național și peisagiile țării noastre. Poporul își desgroa valorile culturale, își scotea în relief specificul său național, acoperit de moșierimea cosmopolită, vorbea despre bogăția și măreția tradițiilor sale. Au fost scoase la lumină, cu această ocazie, scrierile cronicarilor noștri și s'a întreprins o campanie de adunare a folclorului, campanie la care au contribuit aproape toți scriitorii legați de popor din acel moment: Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Cezar Boliac, Anton Pan, Nicolae Filimon și alții.

„Comori neprețuite de simțiri duiosă,

de idei inalte, de notițe istorice, de credințe superstițioase, de datini strămoșești și mai seamă de frumuseți poetice pline de originalitate și fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre populare compun o avere națională demnă de a fi scoasă la lumină, ca un titlu de glorie pentru nația română” — spune Alecsandri în prefața ediției din 1866 a *Poeziilor populare ale Românilor*.

Ca întotdeauna, contactul cu poporul a fost hotărâtor pentru poet. Dealtfel cei mai mari scriitori ai popoarelor au știut să prețuiască la justa lor valoare creațiile folclorice. Dacă Pușchin este întemeietorul limbii literare ruse, faptul se datorește contactului său frecvent cu oamenii simpli din popor, cu soldații, cu surugii și târgoveții, dela care a învățat rusește după cum a mărturisit singur.

Este deasemenea cunoscută marea dragoste a lui Eminescu pentru poezia populară, pentru cântecele bătrânești, pentru doinele, zicătorile și strigăturile pe care le-a cules el însuși din gura poporului.

Contactul cu poporul, cunoașterea literaturii populare, l-au făcut pe Alecsandri să rupă definitiv cu încercările sale de versificație franceză. Poetul înțelege acum că adevărata poezie este aceea care se apropie de tematica poeziei populare, care privește oamenii și faptele de pe o poziție cât mai apropiată de aceea a poporului și prezintă totul într-o limbă populară bogată, plastică și expresivă.

Într-o povestire a sa, *O preumblare prin munți* publicată în 1844, el redă entuziasmul cu care, prin 1842-1843, a luat prima dată contact cu poezia populară și intercalează în povestire câteva din descoperirile pe care le-a făcut cu această ocazie.

Mai târziu, în 1852, el scoate la Iași o culegere de *Poezii populare*, de *Balade*, în care publică materialul folcloric adunat. Culegerea lui Alecsandri

are în adevăr o serie de deficiențe din punct de vedere științific, întrucât poetul, neînțelegând că literatura populară este o oglindă vie a vieții poporului nostru, n'a respectat totdeauna nici fondul, nici forma pe care autorul anonim popular le-a dat creației sale. Alecsandri a artificializat astfel pe alocuri materialul adunat.

Dar, culegerea lui a însemnat un fapt de o importanță deosebită. Aceste poezii, traduse de însuși Alecsandri în franțuzește și de Kotzebue în limba germană, au avut efectul urmărit de poet: acela de a scoate la lumină bogățiile spirituale ale poporului nostru. Poezii și scriitorii cei mai legați de popor au avut în această culegere — sau în altele de același gen, care au mai apărut după succesul celei dintâi — modele nepieritoare de poezie cu un conținut specific național, redat într-o măestrită formă artistică.

Alecsandri este primul nostru poet care înțelege întreaga valoare a poeziei populare. În momentul când își începe el activitatea, câmpul literaturii noastre era îmbâcsit de o poezie salo-nardă, cu care Alexandrescu abia începuse lupta, o poezie care adeseori copia modele străine.

Este un merit al lui Alecsandri acela de a fi înțeles valoarea poeziei create de poporul nostru și de a se fi angajat efectiv în munca de creare a unor opere inspirate din producțiile folclorice. El „românește” astfel poezia noastră, după cum s'a exprimat Bolintineanu, îi dă un puternic caracter popular. Acest fapt a constituit pentru literatura noastră o cotitură deosebit de importantă, pentru care îi revin lui Alecsandri cele mai mari merite.

Creația lui Alecsandri, după ce poetul ia contact cu poezia populară, este sub directă inspirație folclorică. Rupând cu vechile tipare poetice, croite de moșierime, el contribuie astfel la stabilirea unor baze sănătoase, pe care se va desvolta ulterior tot ce a cunos-

cut mai bun poezia lirică și epică dela noi.

„Atunci scrisei sau mai bine zis improvizai cele mai bune poezii ale mele: *Baba Cloanța, Strunga, Doina, și-mi făgăduii cu tot dinadinsul să las la o parte încercările mele de versificație franceză și să-mi urmez calea ce-mi croisem singur în domeniul adevăratei poeziei românești*” — va scrie mai târziu Alecsandri.

Poeziile create în acești ani au apărut sub titlul de *Doina* într'un volum, după ce o mare parte apăruseră înainte, în revista *Propășirea* din 1844, — care continuă programul *Daciei literare* — și în diferite calendare. Majoritatea poeziilor sunt legende și credințe populare versificate: *Maghiara, Altarul Mănăstirii Putna, Tătarul, Baba Cloanța, Crai Nou, Strigoiiul, etc.* sau poezii inspirate de viața de haiduc ca *Doina, Sora și hoțul, Andrii Popa, Groza, Cântec haiducesc, etc.*

Tonul dominant în aceste poezii este bucuria de-a trăi, dragostea de libertate și de viață în mijlocul naturii:

*Face-m'aș privighetoare
De-aș cânta noaptea 'n răcoare
Doina cea desmierdătoare.*

Tot aici apare însă și ecoul suferințelor îndurate de țărânie:

*Sunt sătul de biruri grele
Și de plug și de lopată.
De ciocoi, de zapciele,
Și de sapă lată!*

Făcându-se ecoul lor, poetul cântă libertatea și prevestește revoluția:

*Face-m'aș un vultur mare
De-aș cânta ziua, la soare,
Doina cea de răzbunare!*

(„Doina”)

În 1844 îl găsim pe Alecsandri colaborator la revista *Propășirea*, alături

de scriitori din toate regiunile locuite de Români: N. Bălcescu, C. Boliac, Gr. Alexandrescu, M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, D. Bolintineanu, Andrei Mureșanu și alții. În această perioadă scrie Alecsandri povestirile sale *Istoria unui galbăn și a unei parale și Iașii în 1844*.

Prima povestire redă sub forma unui dialog viu experiența de viață a unui galben și a unei parale care au trecut prin buzunarele multor oameni din toate straturile societății moldovenești. Amintirile de călătorie ale acestor monezi devin tot atâtea atacuri la adresa celor care împilau poporul și la corupția aparatului de stat al epocii. În buzunarul unui director, monezile devin „dovezi sunătoare” care-i asigură „dreptatea” în fața judecății. La un ispravnic, galbenul a ajuns odată cu câteva moșioare luate „după obiceiul pământului” dela văduve sărace, dela răzeși și dela tot felul de împričinați. Dar cea mai impresionantă din întâmplările pe care le-a cunoscut galbenul este tragedia tinerei țigance Zamfira.

Alături de părinți și de iubitul ei, Zamfira suferă bătăi și bajocoriri cumplite din partea unui boer samavolnic, din pricina căruia tânăra roabă țigancă își va pierde iubitul și își va distruge propria viață.

Prin limba pe care o folosește galbenul, Alecsandri satirizează pe cei ce se îndepărtau de limba română vorbită de popor.

Galbenul „monșerește” pe toată lumea, îi e rușine să vorbească românește și utilizează vocabularul hibrid, artificial, pe care îl folosea școala italianizantă a lui Eliade, la București.

Povestirea *Iașii în 1844* este o frescă a târgului Iași din acea vreme.

„Centrul său așezat pe zona unui deal este compus din case mari și frumoase în care domnește luxul, spune Alecsandri, când dimpotrivă, mahalalele lui — împrăstiate pe coastele aceluia deal

— înoată în glod, sunt alcătuite mai mult de bordee coperite cu stuh unde zace sărăcia.

Capul poartă coroană și picioarele sunt goale”.

Prin asemenea lucrări, Alecsandri trezește îngrijorări protipendadei leneșe și corupte din Iași, aparatului de stat și tinerilor moșieri sclivișiți, disprețuitori a tot ce era național, inclusiv limba română.

Un corespondent din Iași al *Gazeții de Transilvania* afirmă că Alecsandri ajunsese „spaima ticăloșilor”.

O problemă acută pentru acel moment era aceea a dramaturgiei originale. În Muntenia și Moldova lipseau aproape cu desăvârșire atât piesele cât și actorii și decorurile, de care ar fi avut nevoie un teatru românesc. Alecsandri — alături de Negruzzi și Kogălniceanu — începe să compună și să localizeze un șir de piese care sunt foarte bine primite de un public mai larg, format de păturile mijlocii ale orașelor, întrucât aceste piese satirizau concepțiile reacționare ale boerimii, parvenitismul și snobismul burgheziei, cosmopolitismul „bonjuriștilor” și o serie întreagă de alte aspecte negative ale societății vremii. Astfel de piese — și în special piesele lui Alecsandri, — inspirate din evenimentele dela 1848 și 1859, vor constitui baza teatrului realist în literatura noastră.

Chiar în 1840, Alecsandri aduce o contribuție în acest sens prin piesele *Farmazonul din Hârlău*, iar în 1841 prin *Modista și cinovnicul*. Piesele — deși prelucrări — satirizau prejudecățile unei societăți corupte, interesată doar să-și asigure o situație materială cât mai lipsită de griji. Se fac deosemena în aceste piese o serie de aluzii ironice la snobismul, parvenitismul și aventurile romanțioase ale burgheziei. Așa de pildă modista Clara din *Modista și cinovnicul* este profund indignată

că în grădina publică „te întâlnești câte odată și cu jupânele din casă”... „Eu nu-s născut în județ — spune ea — d'apoi și-așa ce dracu'... Cu toate că nu-s mai mult decât o modistă... pare că nu știu cum mi-i, să mă găsesc lângă jupâneasa Bălașa... sau lângă lelea Ștefania... Când ar fi mâna mea, ași da poroncă ca numai boerimea... modistele și cînovnicii să atbă drit de u intra în grădina publică...”

Piese de la Alecsandri din această epocă au o seamă de deficiențe, critica pe care o face poetul e inconsecventă adesea și nu atinge decât aspecte de suprafață ale orânduirii burghezo-moșierești, ea nu merge până la rădăcinile pe care se sprijinea această exploatare. Important rămâne însă caracterul lor critic, dominant.

În 1844-45, Alecsandri ducea o muncă susținută pentru pregătirea ideologică a revoluției care avea să se desfășoare la 1848.

El considera teatrul drept o tribună potrivită pentru ideile pe care voia să le susțină. „Teatrul — îi va scrie el lui Ion Ghica mai târziu — este singura tribună care ne-a mai rămas și profit de ea pentru a întrefine unele simțăminte pe care stăpânirea caută să le sugrume.

Lucrul acesta reușește (să-l facă teatrul) mai bine decât jurnalele. Jurnalele nu sunt citite, dar la reprezentării lumea vine și capătă idei. Acesta e mare lucru”.

Poetul se situează deci în mod deschis pe pozițiile unei arte realiste, militante. Noi trebuie să tragem de aici concluzia că Alecsandri a fost un autor dramatic prin excelență realist.

Chiar de la început, teatrul său își propune să oglindească aspecte ale realității, deși primele sale comedii n'au un obiectiv prea bine determinat, nu sunt suficient de demonstrative dar sunt scurte și vii; ele țin seama de cerințele publicului și de aceea sunt înțelese și plac. Alecsandri a ținut sea-

mă de caracterul producțiilor populare, care prezintă totdeauna fapte concrete, scurte și semnificative.

Începând de prin 1844, piesele lui Alecsandri oglesc mai clar concepțiile sale politice, ideile sale progresiste, dar în același timp și unele simpatii pentru vechea boierime, simpatii care se făceau simțite sub emblema dragostei pentru anumite tradiții.

În *Iași în Carnaval*, Alecsandri arată teama domnitorului de comploturi și satirizează aparatul de stat al vremii, compus din oameni meschini și superstițioși, înspăimântați de ideea unei revoluții care ar răsturna vechea orânduire socială.

Iată de exemplu pe postelnicul Tache Lunătescu din această comedie; el simte că se apropie revoluția nu numai din faptul că „revoltanții”, „bonjurii”, sunt din ce în ce mai mulți și mai „obraznici”, ne mai „catadixind” să sărute mâna boerului, dar și prin aceea că i se bate ochiul stâng.

Astfel, într-o dimineață, după un vis despre revoluție, care l-a „încrăcit din creștet până în tălpi”, el explică soției sale, cucoana Tarsița, cât de aproape e revoluția, „complotul înfricoșat” împotriva domnitorului și care sunt cauzele acestei stări de lucruri:

„Acum toți vreau să fie deopotrivă zicând că toți sunt de o făptură: cu ochi, cu nas, cu gură și că nici unul nu-i coborât cu hârșobul din cer” spune el soției sale. „Auzi vorbă!... deopotrivă! Dacă se potrivește ca eu să fii tot una cu un ciocoi... și tu, ce ești cucoană protipenda, să fii tot una c'o jupâneasă din casă!”

Evoluția lui Alecsandri cunoaște prin 1846, o stagnare. Intervine dragostea poetului pentru Elena Negri. Alecsandri o însoțește în străinătate și scrie poezii despre plăcerile iubirii și despre amintirile pe care i le-a lăsat iubita lui care, la întoarcerea spre țară, moare pe drum.

Aceste poezii, scrise în anii 1846-47,

sunt cuprinse în ciclul *Lăcrămioare*.

Ele au un caracter intimist, sunt de factură romantică. Poetul ne apare aici retras într'un „colț ferice”, prea puțin preocupat de evenimentele epocii. Poezii cum sunt de pildă *Barcarola Venețiană*, *Biondinetta*, *Gondoletta*, etc. nu ne vorbesc nimic despre gândurile, sentimentele sau năzuințele contemporanilor lui Alecsandri.

Dimpotrivă, poetul revoluționar măghiar Petőfi împletea, în scrisorile către soția sa, într'un mod firesc sentimentele sale de dragoste cu sentimentele de ură împotriva tiraniei. Ele erau strâns imbinare în sufletul poetului. La Alecsandri nu s'a realizat o asemenea imbinare. Chiar poezia *Steluța*, atât de răspândită odată, îl arată pe poet izolat de viața și de realitatea socială.

*Tu care ești pierdută în neagra
veșnicie*

*Stea dulce și iubită a sufletului meu,
Și care-odinioară luceai atât de vie,
Pe când eram în lume tu singură și eu.*

Acesta este motivul pentru care în general poeziile de dragoste ale lui Alecsandri sunt mai slabe decât altele: pentru că în ele Alecsandri nu se relevă ca fiu al epocii sale.

Marele gânditor democrat revoluționar rus, V. G. Belinschi, întemeietorul esteticii materialiste ruse, avea dreptate când spunea: „*Nici un poet nu poate fi un mare poet dela sine și prin sine, nici prin suferințele lui proprii, nici prin fericirea lui proprie. Orice mare poet este un poet mare pentru că rădăcinile suferinței și fericirii lui s'au împlântat adânc în solul societății, istoriei: el este prin urmare un organ și un reprezentant al societății, al epocii, al omenirii*”.

Deși Nicolae Bălcescu împărtășește durerea lui Alecsandri și este îndurerat el însuși de moartea Elenei Negri survenite în 1847, el scrie lui Alecsan-

dri: „*Pentru ce să nu ne întoarcem dragostea noastră toată asupra unui obiect mare și nepieritor? Să nu ne mai trudim dar, iubite Vasile, a alerga după fericire intimă... Să întoarcem ceea ce ne-a mai rămas din dragostea noastră către țara noastră. România va fi iubită noastră. Într'ansa și printr'ansa să reînnoim și să întărim patria noastră. Cântă-mi dar, iubite poet, cântă-mi România*”.

Nici nu se putea pentru acel moment un mai categoric îndemn la o artă antiintimistă.

După moartea Elenei Negri, Alecsandri se întoarce în țară, la 1847. Aici este din nou izbit de contrastul pe care-l vede între luxul claselor exploatare și mizeria poporului. Povestirea *Baltă Albă*, scrisă în acest an (1847), vorbește tocmai despre acest contrast care te face, spune Alecsandri, să crezi uneori că ești în mijlocul unui trib primitiv, iar alteori în saloanele elegante ale unei metropole occidentale. „*Pe de o parte, ticăloșia sa pitorească, pe de altă parte luxul echipajelor ce aleargă pe malul bălții; acel amestec de toate contrastele, mă silea să mă cred când într'o insulă din Oceania, când într'o capitală a Europei; și prin urmare, nu știam cu siguranță dacă acele ce vedeam era un vis a închipuirii mele sau lucruri în ființă*, — spune despre realitățile din Principate un personagiu al lui Alecsandri.

Totuși, scriitorul, ca și mulți pașoptiști, nu cunoaște în adâncime situația țăranilor. Doar Bălcescu era conștient de marea rezervă revoluționară pe care o constituia țărănimia.

Nu vom mai insista deci asupra evenimentelor dela 1848. Se știe că, în special în Moldova, revoluția n'a fost sprijinită de mase mai largi. În petiția dela hotel Petersburg (pe care o redactează Alecsandri) nu sunt conținute decât unele aluzii vagi la îmbunătățirea situației țăranilor. Tonul acestei petiții în problema țărănească

era de așa natură încât să nu agite masele țărănimii. Țăranii erau sfătuiți să-și vadă de munca lor, deoarece boierii își vor deschide inimile și le vor îmbunătăți soarta. Această concepție apare, nu întâmplător, și în piesa lui Alecsandri *Nunta Țărănească*, unde întâlnim țărani simpli, fără probleme, mulțumind boierilor pentru bună-tatea lor: „Țărănimea mângâiată prin al vostru ajutor / Către voi acum înalță glasul ei mulțămitor” spune o țărăncuță în încheierea piesei.

În 1848, Alecsandri este prezent în mijlocul evenimentelor din Moldova. În poezia sa *Deșteptarea României*, scrisă în acel moment, poetul cheamă poporul la luptă pentru revendicări democratice, pentru libertate. Dar lipsită de sprijinul maselor, care nu fuseseră mobilizate prin revendicări concrete, mișcarea este ușor reprimată.

Fiind nevoit să plece în refugiu, din cauza persecuțiilor întreprinse de dominitor, el scrie poezia *Adio Moldovei*, care exprimă durerea poetului la despărțirea de pământul țării sale.

*Scumpă țară și frumoasă
O, Moldovă, țara mea
Cine pleacă și te lasă
E pătruns de jale grea.*

Refugiat la Brașov, apoi la Paris, Alecsandri continuă activitatea politică și contribuie la crearea, în Franța, a unui curent favorabil cauzei poporului nostru. În același răstimp întreprinde și o serie de călătorii prin diferite țări. Impresiile culese le concretizează mai ales în poezie.

Prin 1855 se intensifică activitatea de pregătire a Unirii. În momentul când problema unirii devine preocuparea centrală în Principatele Române, Alecsandri se consacră cu tot entuziasmul realizării acelui ideal patriotic al poporului nostru. El scoate revista *România Literară*, care va fi interzisă nu peste mult timp, deoarece în paginile

acestei reviste fusese salută astfel desrobirea Țiganilor: „Astăzi se desființează sclavia cea neagră; mâine caută să cadă și să se desființeze sclavia cea albă”.

Lirica sa primește din nou un conținut patriotic pronunțat.

În poezia *Cântece și sărutări*, scrisă în 1855, Alecsandri spune, vorbind despre ceea ce așteaptă dela poezie:

*Când țara geme sub apăsare
Mai bine-mi place s'aud sunând
Un răcnet aspru de răsbunare
Decât suflare de amor blând.
Versul iubirii duios străbate
Focul poetic e răpitor
Dar nu-s cuvinte mai înfocate
ca libertate,
ca viitor.*

Unirea avea însă dușmani, atât în afară cât și înlăuntrul țării. Rusia era pentru unire, Turcia, Austria și Anglia erau împotriva unirii; în țară, păturile largi ale poporului sprijineau unirea, în timp ce marea boierime era împotriva Unirii.

Poezii ca *Jurământ, Moldova în 1857, Coroana Moldovei*, dar mai ales cunoscuta *Hora Unirii*, sunt chemări în care Alecsandri exprimă năzuințele poporului, chemări pentru sprijinirea însuflețită a unirii, pentru o luptă împotriva trădătorilor Patriei — boierii antiunioniști — care în 1857 reușiseră să falsifice rezultatul alegerilor din Moldova pentru divanul ad-hoc.

Cât patriotism cald conțin versurile poetului îndurerat de trădările din 1857, menite să pericliteze viitorul patriei:

*Mamă duioasă, tristă'n cădere
Cu agonie mâinile-ți frângi
Și nu-ți rămâne nici o putere
Nici glas la lume ca să te plângi.*

*Dar cât va bate inima'n mine
Eu în veghere la luptă-oi sta*

să faci stare mare!... Am adus înadins pe Barbul dela Iași ca să-i cânte lui Iorgu „Frunză vrede“... pentru că pe acolo, prin așcademiile din Sadagura, nu cred să fi mai auzit cântece de-ale noastre de cele bătrânești. Măcar că și pe acolo or fi moșcanți. Ogeaba... n'au haz. Eu când aud fărâliturile lor cele nemțești, îmi vine s'o iau în toro-peală“.

Sandu Napoila era un boier ruginit și meschin, mereu interesat să nu-și piardă privilegiile. „Nu-i de glumit boieri D-voastră, căci vor să ne ia și pielea depe noi“, se plânge el celorlalți boieri. „Și noi ne lăsăm așa ghioșghioare (cu totul) să ne despoaie? N'avem obșteasca obicinuită adunare, unde putem merge ca să ne suim acolo pe tribunal, ca să facem și noi engomii (discursuri) patrioticești? Treaba se îngroașă, boieri d-voastră. Ascultați-mă pe mine că eu știu... Trebuie să ne deschidem ochii ca să ne alegem deputați tot de-ai noștri... știți... coala... getbeget... vinograzi ca să se lupte vârtos pentru apărarea boierimii și a proprietății“.

Dar nu numai împotriva marii boierimi își îndreaptă Alecsandri atacul, ci și împotriva falsului democratism burgez. În această privință, *Clevetici-Ultrademagogul* din piesa cu același nume, scrisă tot în 1860, este un părinte autentic al eroilor lui Caragiale.

*Eu sunt celebrul Clevetici
Cunoscut nu de mult pe aici
Liberal ultra, jurnalist
Și constituționalist.*

*Unii-mi zic că's demagog
Alții că sunt numai un gog (prost)
Dar eu n'aud, eu sufăr tot,
Căci sunt un mare patriot.*

„Ce voesc eu, Domnilor?“ întreabă Clevetici pe alegătorii dela care așteaptă să-l aleagă deputat.

„O știți cu toții din coloanele ziarului meu „Gogoșa Patriotică“.

„Eu, Domnilor, sunt un cetățean însetat de glorie și de amorea popularității și prin urmare ori cât de grele să fie împrejurările politice ale țării, eu am curajul a striga în gura mare: arme, arme, arme, căci mă cred mare ca Ștefan cel Mare și ca Mihai Viteazul.

Vreau pe români să-i fac pe loc

Romani antici, viteji de foc

Ca să fim resbel cu Ruși,

*Englezi, Chinezi, Turci, Nemți și
Pruși.*

Trebue să menționăm că, printre altele, Alecsandri ironizează pe Clevetici și pentru faptul de a cere împărțirea moșiilor. Faptul este foarte elocvent și, alături de altele, este semnificativ pentru poziția de moderațiune pe care a adoptat-o Alecsandri față de evenimentele dela jumătatea secolului trecut în Principate. Ca și o parte dintre conducătorii mișcării dela 1848 în Muntenia, Alecsandri nu-și însușește revendicările radicale ale acelei epoci (împroprietărirea țăranilor, etc.).

Tot în această perioadă scrie Vasile Alecsandri piesa *Rusaliile în satul lui Cremene*, prin care lovește cu putere în rătăcirile latiniste, arătând că purității școlii latiniste sunt înstrăinați de popor, de gândirile și graiul acestuia. Alecsandri a scris o serie de lucrări, în care biciuia pe cei înstrăinați de limba poporului. El a contribuit astfel la desvoltarea unei limbi românești clădită pe principii sănătoase.

Acest moment — 1860 — poate fi considerat drept punctul culminant al activității dramatice a lui Alecsandri. Pieseile despre care am amintit au adus o contribuție deosebit de prețioasă în stabilirea bazelor unui teatru realist în țara noastră.

Prin aceste piese Alecsandri dă lovituri puternice nu numai elementului vechi în gândirea oamenilor, în societatea vremii, în general, ci și literaturii din slujba boierimii.

O serie de piese scurte și monologuri legate de viața ieșană, scrise pe gustul și înțelegerea unui public mai larg, concepute în genul producțiilor populare, au stat la baza a tot ce s'a creat mai bun în literatura noastră, ulterior. Alecsandri este primul scriitor care crează tipuri sociale vii în literatura noastră.

O mare parte din piesele în care Alecsandri satirizează, fie concepțiile boerimii reacționare, fie demagogia și cosmopolitismul burgheziei, își păstrează și astăzi actualitatea. Este neîndoiș că o serie de piese ca *Sandu Napoailă*, *Clevetici*, *Coana Chirița în Iași*, *Iorgu dela Sadagura*, etc. ar putea fi reprezentate cu succes în momentul de față.

Iată cum satirizează Alecsandri unele tendințe cosmopolite, parvenitismul unora dintre personagiile sale, felul cum ele stălesc limba. Nu e greu de descoperit că Alecsandri își bate joc aici de burghezia incultă și snobă: *Coana Gahița de Rosmarinovici (Iorgu dela Sadagura)*, dojenește pe boierul Damian pentru faptul de a crede că ideile pe care le aduc tinerii din apus strică mințile oamenilor: „*Du-te de te întâlnește cu cavalerii de acolo (din apus) și să admirezi amabilitatea lor*, — spune ea — *să-i auzi ce compimente delicate îți fac, iar nu cum fa-ceți dvs. care vă serviți de cuvinte groase și ziceți fiecărui lucru pe nume fără a vă închetăriși (îngrijii) de urechile damelor... Du-te de intră în saloanele brilante!... du-te de vezi oglinzile acele mari care îți reflectărisec tot trupul... canapelele acelea elastice care te saltă cu plăcere... du-te mai ales să vezi damele acelea educarisite care stau toată ziua la oglindă și-și împodobesc grațiile figurii și a trupului iar nu ca pe la noi să meargă la spălătorie și la bucătărie să-și feștească rochia și degetele. Du-te de le vezi toate acelea și apoi mi-i zice dacă influența*

străinilor ne-a stricat mintea sau ne-a dezvoltat-o”.

După 1860 însă, Alecsandri, alături de alți scriitori ai noștri din secolul trecut, suferă o influență din ce în ce mai puternică a ideologiei reacționare a claselor dominante și, cu toate că el nu se va înstrăina niciodată de popor, opera sa va cuprinde tot mai puține lucrări la nivelul celor scrise anterior. Alecsandri nu și-a încetat activitatea literară, dar, fiind influențat din ce în ce mai mult de ideologia claselor dominante, opera lui se resimte profund, nivelul ei artistic scade de asemenea.

În piese ca *Boieri și Ciocoi* și altele, atitudinea lui Alecsandri față de marea boierime apare schimbată în mod radical în comparație cu atitudinea pe care o avea față de această boierime în piesa *Sandu Napoailă-Ultraretrogradul*.

Ștefan Stâlpeanu, reprezentant al vechilor boieri din piesa *Boieri și Ciocoi*, este înfățișat ca un bun patriot, om drept și cinstit, legat de popor, cu înțelegere pentru ideile noi. Adevărat stâlp al țării — cum îl arată și numele — el urăște ciocoimea, pe boierii proveniți din ciocoi, îi socotește desprinși le țară, interesează numai la mărirea propriilor lor averi. Este evident că Alecsandri ne dă prin hatmanul Ștefan Stâlpeanu o imagine falsificată a boierimii din țara noastră.

De aci înainte, Alecsandri își îndreaptă atacul în special împotriva ciocoilor, prin care el înțelege tagma arendașilor, a micilor boieri și chiar a negustorilor care, făcându-și averi prin jefuirea poporului, se ridică în rândul boierilor. El îi consideră pe aceștia, alături de negustorii străini, răspunzători de mizeria în care trăia poporul.

Acest lucru se întâmplă cam în perioada în care începe să apară revista „Junimii” reacționare, *Convorbiri Literare*, revistă care timp de câteva decenii va avea un rol nefast în literatura noastră. Criticul oficial al acestei

reviste, Maiorescu, va căuta prin toate mijloacele pe care i le pune la dispoziție ideologia reacționară să arate că adevărata artă este aceea care nu are nici un conținut de idei, fie chiar moralizator, sau exprimând idealul național.

Aleksandri n'a împărtășit niciodată întru totul ideile „Junimii”; dimpotrivă, între Aleksandri și Maiorescu a existat mereu o neînțelegere în privința problemelor legate de conținutul operei de artă.

Așa de exemplu, poetul se declară împotriva articolului lui Maiorescu în care acesta încerca să vadă în Aleksandri un bard care știe doar să folosească adjective impresionante, considerând deci poezia lui Aleksandri drept un succes al formalismului.

În poezia intitulată *Unor critici*, pe care o va publica spre sfârșitul vieții sale, la 1888, Aleksandri își precizează crezul său poetic care l-a călăuzit mereu. El se definește ca fiind „*Poetul care cântă natura'n înfiorare / Simțirea omenească și a Patriei mărire*” și ironizează pe criticii care caută în poezie imagini formale sau cuvinte care li se par lipsite de armonie. Lovea așa dar tocmai în acele criterii de apreciere a operei, pe care le folosea Maiorescu.

Revista reacționară a „Junimii” exercită totuși o influență negativă asupra lui Aleksandri, în sensul încurajării acesteia laturi a activității poetului, care ducea la îndepărtarea acestuia de problemele importante ale societății, de sbuciumul maselor.

În operă, aceasta înseamnă o combativitate cu totul scăzută. Aleksandri tinde spre acea poezie ruptă de viață, pe care el însuși o atacase altădată.

Poeziile din ciclul *Pasteluri*, scrise în anii pe care Aleksandri îi petrece în această perioadă la Mircești, cu toată dragostea de Patrie pe care o exprimă, nu vorbesc totuși despre oameni, despre societate, despre problemele cu care se frământau miile de țărani, pe care i-a văzut Aleksandri odată cu lunca din

Mircești sau odată cu malul Siretului. Totuși poeziile acestui ciclu exprimă mult optimism, dragoste de viață, iubire pentru pământul Patriei, iubire care s'a concretizat în unele poezii dela care Eminescu a avut desigur de învățat. Iată, de pildă, cât de sugestiv vorbește Aleksandri despre Siret:

*Aburii ușori ai nopții ca fantezme se
ridică*

*Și plutind deasupra luncii printre
ramuri se despică.*

*Râul luciu se'nconvoaie sub copaci
ca un balaur*

*Ce în raza dimineții mișcă solzii lui
de aur.*

*Eu mă duc în faptul zilei, mă așez
pe malu-i verde*

*Și privesc cum apa curge și la cotituri
se pierde,*

*Cum se schimbă 'n vâlurele pe
prundișul lunecos,*

*Cum adoarme la bulboace săpând
malul nisipos.*

Cu tot atâta căldură zugrăvește Aleksandri o serie întreagă de peisagii ale țării noastre, cântând în special Mirceștii, firește.

Adevărata artă însă nu poate face abstracție de sentimentele, ideile sau faptele oamenilor. Ne aducem aminte că pentru Pușchin, în poezia *Satul*, frumusețile naturii erau doar un punct de plecare pentru a-și exprima sentimentele sale de indignare față de mizeria și batjocura la care erau supuși milioanele de țărani iobagi ruși.

N. A. Dobroliubov spunea în legătură cu conținutul tematico-ideologic al operei de artă: „*Nici odată nu vom putea crede că un poet care își irosește talentul descriind în chip ireproșabil frunzulițe și pârâiașe, ar putea avea aceeași însemnătate ca și poetul în stare să reprezinte cu tot atâta talent*

fenomenele vieții sociale de pildă”.

În pasteurile lui Alecsandri, chiar dacă apare țărănul, cum se întâmplă în poeziile *Rodica*, *Semănătorii*, etc. acesta este prezentat idilic, nerealist.

Rămâne însă ca un merit deosebit al lui Alecsandri faptul de a fi cântat în *Pasteluri*, ca nimeni altul până la el, frumusețile Patriei noastre, de a fi pus așadar bazele pastelului în literatura noastră.

În literatura epocii mai răsună încă puternic îndemnul pe care *Dacia Literară* îl adresa scriitorilor de a se inspira din trecutul poporului nostru. O serie de scriitori cum sunt: Negruzzi, Bolintineanu, Hașdeu, Odobescu, etc. scriu lucrări inspirate din trecutul nostru național. Alecsandri se întoarce peste puțin timp la același izvor — pe care îl utilizase odinioară — scriind ciclul de *Legende*.

Motivul acestei orientări către istoria Patriei este faptul că scuturarea jugului otoman devenise un ideal căruia își dedica operele lor toți scriitorii noștri legați de popor. Evocarea faptelor mărețe din trecut aveau drept scop deșteptarea sentimentului național al poporului nostru, trezirea demnității sale.

Și în această privință, poetul a făcut dovada patriotismului său. Dar, în același timp, influențele suferite din partea ideologiei dominante l-au făcut să împingă patriotismul său, sentimentul național, pe panta șovinismului; lucrul acesta scade fără îndoială puterea de pătrundere în masă a unora din lucrările poetului.

Am văzut încă din ciclul *Doine*, care conține în general primele poezii ale lui Alecsandri, înclinarea poetului pentru trecutul poporului nostru. Apăruseră unele poezii cu acest subiect: *Maghiara*, *Altarul Mănăstirii Putna*, *Tătarul*, etc.

Deasemenea, mai târziu, pe la 1861, scrie *Dragoș*, apoi *Visul lui Petru Rareș*, dar abia după 1870 se consacră unei tematici inspirate în cea mai mare

parte din trecutul nostru, din viața poporului român. Așa sunt de pildă marile poeme *Dumbrava Roșie*, *Ana Doamna*, *Dan căpitan de Plai*, *Garda Seraiului* și altele. Aceste poezii nu-și propun să oglindească orice fapte din trecut, ci în special pe acelea care puteau să servească o idee care se cerea înlăptuită: scuturarea jugului otoman.

Apar în aceste poezii figuri mărețe de eroi legendari, purtând lupte cu acei ce voiau să ducă poporul român în împilare, sunt evocate momentele de glorie ale trecutului poporului nostru.

În al doilea rând ciclul *Legende* conține unele poezii care au la bază o legendă populară din care se inspiră poetul. Așa sunt de pildă *Legenda ciocârliei*, *Legenda rândunicii*, *Noaptea albă*, *Vântul de miază zi*, *Răzbunarea lui Statu Palmă*, etc., toate oglindind personaje familiare poporului român, din poveștile care se spuneau lângă vatră.

Felul în care a realizat Alecsandri aceste poeme epice de suflu larg poate învăța multe lucruri pe poezii noștri de astăzi, așa cum au învățat pe marii noștri creatori din trecut, ca Eminescu și alții.

Iată, de pildă, poemul epic *Dan căpitan de Plai*, unul din cele mai frumoase poeme ale literaturii noastre. El vorbește despre patriotismul cu care strămoșii noștri au apărut pământul țării împotriva jafului cotropitorilor.

Pornind dela un cântec popular care proslăvea faptele lui Dan, Alecsandri realizează un poem eroic pătruns de multă dragoste de Patrie, de popor, un poem de mare valoare artistică. După cum își propune adeseori poemul epic, Alecsandri exprimă în *Dan căpitan de Plai* sentimente și virtuți înalte printr-o povestire cu o acțiune clară, simplă, în care se conturează câteva personaje cu înalte calități morale.

Bătrânul Dan, viteazul căpitan de altădată, își înseninează bătrânețele cu amintirile faptelor sale de vitejie din

trecut, timpuri în care putea să aducă Patriei folos. Prinde însă de veste că „e sabie în țară“, că ard satele, holdele, codrii, iar flăcări și fetele Moldovei cad în neagră robie. Dan uită atunci de bătrânețe, se înarmează și aleargă la prietenul său, viteazul Ursan. Împreună se aruncă împotriva valului tătăresc. Alecsandri descrie în culori foarte puternice strășnicia înțeleștii dintre tătari și cei doi viteji ai Moldovei. Cu multă căldură a prezentat poetul eroismul și măreția suflătească a lui Dan care face un ultim efort pentru a apăra trupul lui Ursan, răpus de o săgeată. Arcașii moldoveni alungă pe tătari dar aceștia răpesc cu ei pe bătrânul Dan, rănit. Episodul final este deosebit de înălțător. Dan, plin de demnitate și hotărâre, refuză să-și lepede legea, deși știe că acest refuz îl va costa viața. El cere hanului tătăresc îngăduința să se întoarcă în Moldova doar pentru a săruta pământul Patriei și pentru a mai respira odată din aerul ei liber.

În cadrul acestui subiect, Alecsandri a știut să scoată puternic în relief ideile și sentimentele de înalt patriotism al personajilor. El înfățișează în poem tablouri veridice ale locurilor prădate de tătari și redă în mod viu vitejia cu care luptă arcașii moldoveni și „gloate“ neînarmate — pentru a alunga din țară pe cotropitori. Cu multă claritate se desprind portretele vitejilor Dan și Ursan, precum și chipul frumoasei și îndrăzneței fiice a lui Ursan, Fulga, și chiar al hanului tătar, Chirai.

Intervențiile lirice ale poetului în decursul povestirii sunt menite să sublinieze cu mai multă putere semnificația profundă a unora sau altora din ideile pe care le conține poemul.

Prin poeme ca *Dan Căpitan de Plai*, *Grui-Sânger* și în general prin întregul ciclu *Legende*, Alecsandri dezvoltă într-o foarte mare măsură poezia epică în literatura noastră.

În 1877 începe războiul ruso-turc.

După puțin timp, România va intra efectiv în război alături de Rusia, fapt care va aduce independența Patriei noastre. Acest moment de mare importanță în viața poporului nostru a găsit un puternic ecou în poezia lui Alecsandri. Poetul a scris un ciclu întreg de poezii inspirate din faptele de vitejie pe care le-au săvârșit ostașii români la Rahova, Grivița, Plevna și pe alte câmpuri de luptă. Poezii ca *Balcanul și Carpatul*, *Odă ostașilor români*, *Peneș Curcanul*, *Sergentul*, etc., dovedesc participarea poetului la avântul cu care poporul nostru a luptat pentru înlăturarea jugului otoman. Prin poeziile publicate în ciclul *Ostașii noștri*, Alecsandri a ridicat la un nivel mai înalt poezia patriotică în literatura noastră. Poetul a prezentat cu multă simplitate în aceste poezii sentimentele patriotice ale ostașilor români, care au plecat să dobândească prin lupte grele independența Patriei:

*Din câmp, de-acasă dela plug
Plecat-am astă vară
Ca să scăpăm de Turci, de jug,
Sărmana scumpă țară.
Așa ne spune'n graiul său,
Sergentul Mătrăgună,
Iar noi ne-am dus cu Dumnezeu
Ne-am dus cu voe bună.*

Povestirea lui Peneș Curcanul, prin care poetul redă cu mult patos momentul luptelor crâncene dela Grivița, vorbește despre vitejia fiecăruia din cei zece ostași ai unui regiment de dorobanți căciulari din Vaslui. Dar Alecsandri nu privește totuși acest război din mijlocul maselor populare, de pe poziția unui participant activ. Nu reiese, nici măcar confuz, pentru ce luptau țărani în război, și anume, pentru pământ; această superficialitate îl face pe poet să aibă numeroase versuri declamatorii, să caute scene „de efect“. În multe, poetul se dovedește a fi un simplu contemplator, și nu un participant.

Spre sfârșitul vieții, îndepărtându-se tot mai mult de problemele societății contemporane lui, Alecsandri dă tot mai puține lucruri de valoare, scriind versuri lipsite de semnificație, închinete reginei sau cine știe căror persoane din protipendadă. Totuși, chiar și în această epocă, ecouri ale concepției sale anterioare răsbat în opera de bătrânețe a poetului, având drept rezultat opere care rămân în istoria literaturii noastre.

Piesa *Despot Vodă* are meritul de a fi inspirată din cronicile trecutului nostru și vorbește despre societatea din Moldova pe timpul lui Lăpușneanu, când intriga meschină și banii răstoarnă domnitori. Lucrările dramatice *Fântâna Blanduziei* și *Ovidiu*, deși într'un sens însemnează o evadare a poetului în tr'un trecut îndepărtat, conțin totuși nemulțumirea poetului care nu s'a adaptat pe deplin vieții superficiale de curte. Alecsandri moare în 1890.

Am văzut în prezentarea operei poetului că cele mai valabile dintre lucrările sale sunt acelea pe care le-a scris în vederea promovării idealurilor poporului nostru în jurul anilor 1848, la 1859 și la 1877.

Alecsandri a dovedit o remarcabilă pricepere de a sluji prin cuvânt ideea pe care și-a propus-o, atunci când această idee îi era dragă. Nu se poate compara valoarea povestirii romantice *Muntele de foc*, în care se vorbește despre lucruri petrecute aiurea, cu aceea a lucrărilor *Iași în 1844*, *Istoria unui galbăn* sau *Balta albă*, care vorbesc despre realitățile din țara noastră, realități pe care poetul le cunoștea și de care era într'adevăr legat. Dar nu numai atât. Sensul ideologic al acestor povestiri, conținutul lor patriotic, prin care ele demască o realitate socială clădită în primul rând pe contrastate izbitor între luxul boierimii și mizeria poporului, face ca poetul să fie

mult mai „inspirat” în prezentarea lucrurilor, decât în povestirea *Mărgărita* de pildă, scrisă în 1870, în care descrie o intrigă amoroasă fără nici o semnificație, petrecută în cadrul vieții galante din Iași.

Iată de exemplu cu câtă atenție zugrăvește el tabloul Iașului, văzut din depărtare :

„Ori din care parte vine străinul la Iași, vie despre Dunăre, despre Prut, sau despre Siret, i se înfățișează de departe o panoramă măreață și vrednică de a trage toată a lui luare aminte. Pe coastele unor dealuri mici ce se întind pe malurile Bahluiului și în preajma altor dealuri acoperite cu păduri și cu vii romantice (pitorești) el vede o adunătură curioasă de case mari, ce par a fi clădite unele deasupra altora și de turnuri bisericești ce răsar printre ele ca niște catarguri înalte într'un port”.

În legătură cu teatrul lui Alecsandri se poate face următoarea observație : piesele în care autorul și-a propus să prezinte probleme cât mai actuale, mai arzătoare pentru momentul în care au fost scrise, sunt acelea în care el a folosit tot felul de nuanțe care se impuneau cu necesitate pentru ogîndirea veridică a anumitor mentalități și situații, a anumitor personaje, tipice diferitelor categorii sociale care apar în aceste piese. Oamenii din clase sociale diferite sau în general aparținând unor categorii sociale diferite, apar cu mentalități proprii grupului social de care sunt legați, gândind, comportându-se și vorbind ca majoritatea oamenilor din această clasă.

Un scriitor realist nu poate să nu țină seamă de acest lucru, dacă vrea ca în opera sa realitatea să apară nefalsificată.

Alecsandri are meritul că în multe din piesele sale ține seama de acest lucru.

În culori critice este zugrăvită boierimea reacționară reprezentată prin Sandu Napoilă. Acest lucru se resimte și în mentalitatea retrogradă pe care o are Sandu, dar și în limbajul său plin de grecisme și elemente luate din cuvântările atâtor conservatori ai vremii lui Alecsandri:

*Pân'acum în țara-aceasta
Noi ne-am burzuluiit creasta
Noi am fost simandicoși
Mari și ighemonioși.*

„N'a mai rămas în țară nici sevas (respect, n.n.) nici histoitie (bune moravuri, n.n.) și toate merg deandara-telea”.

Nemilos este poetul cu ciocoimea. Iată un exemplu de atitudine specific ciocoiască. În piesa *Boieri și ciocoi*, Lipicescu, om de casă al lui Hârzo-beanu, spune: „*Slugărică* (un al ciocoi) *a ajuns pitar acum doi ani, de unde era brutar... pe dânsul l-a slujit norocul, a ieșit la oameni... și eu tot nimic până acum, tot de casa boierului, tot ciocoi. În adevăr m'am înălțat ceva în vreme de zece ani, însă tot pe aceeași scară*”. A parcurs diferite trepte ciocoiești, dar tot n'a ajuns încă să se încuibeză în „arhondologie”, să intre în „neamuri”.

Iar un personaj din *Paraclisierul* cântă cu bucurie:

*Frunză verde baraboi
Am ajuns și eu ciocoi...
Sunt ciocoi, ciocoi cu stare
Și-am s'o iau acum pe mare,
Să mă 'nalț pe cataligi,
Să fiu mândru cu cei mici.*

Alecsandri a combătut cu toată velenența prin personajul Clevetici — și prin acoliții acestuia — demagogia liberalismului burghez. Demagogia și vocabularul lui atât de apreciat de dascălul latinist Galuscus, sunt elemente esențiale, definitorii, care ajută autorului să arate cât de îndepărtați de popor sunt acești demagogi și cât

de ridicolă apare omului cu bun simț activitatea lor. În ziarul său *Gogoașa Patriotică*, Clevetici „*depinge pe oricine fără alegere*”... „*Admirabil, — exclamă Galuscus citind articolele lui Clevetici. Redactorul acestui ziar a bine meritat dela patrie. El critică tot, fie bun fie rău*”.

Iată, de pildă, una din tiradele patrioticești ale lui Clevetici:

„*24 de ore au trecut de când s'a format noul cabinet și încă nu vedem întronate și aplicate reformele promise de programa sa. Conchidem deci că acest minister a pus sub salté promisiunile sale. Încă o iluzie pierdută! Sărmană patrie! Infelice națiune*”.

„— Sublim — exclamă Galuscus — *Eacă accente patriotice, în trei rânduri... numai o greșeală de tipar. Redactorul a scris națiune în loc de na-ciune*”.

Ne dăm seama, din cele câteva citate, de valoarea pe care o prezintă o serie de lucrări ale lui Alecsandri, valoare determinată de faptul că poetul s'a inspirat din realitate, a prezentat fapte adevărate, a exprimat adevărul social.

Dar în afară de aceasta, Alecsandri a știut să utilizeze o serie întregă de expresii, zicători, proverbe, anecdote care circulau în popor, să aplice în mod creator în opera sa unele învățăminte trase din producțiile folclorice.

Așa de pildă, sunt cunoscute numele de personaje ale basmelor populare: „Gerilă”, „Setilă”, „Strâmbă Lemne”, „Sfarmă Piatră” etc., care sugerează îndeletniciri sau trăsături specifice acestor personaje. Alecsandri a utilizat în opera sa acest procedeu de creație al poporului, dar așa cum a făcut el uneori, repetându-și până la epuizare unele procedee, a împins prea departe și procedeu caracterizării cu ajutorul numelor. Astfel, dacă nume ca Napoilă, Clevetici, Stâlpeanu, Lipicescu, ajută la identificarea personajilor, altele ca Tache Jăvrescu, Lică Panglică, Tremurici, Papă Lapte, Rumenică, Fărăo-

coastă, Colivescu, Lunătescu, Contesa Irina de Pupăzăberg și o serie întreagă de altele, ajung să provoace neîncrederea cititorului. Și, fără îndoială, că nu numai a cititorului de azi, dar chiar și a celui de acum o sută de ani. E o simplificare, o schematizare.

După cum se poate observa cu ușurință, Caragiale însuși a învățat din priceperea cu care Alecsandri a plăsmuit denumiri comice în genul celor inventate de popor. Asemenea denumiri, utilizate mai ales în comedii, sunt foarte sugestive și ajută la caracterizarea personajilor.

Pentru scriitorii noștri de azi, opera lui Alecsandri este plină de învățăminte folositoare. Dacă Alecsandri a putut să ne lase opere bogate în conținutul de idei, în sentimente, acest fapt, se datorește iubirii sale față de poporul nostru, ai cărui eroi i-a slăvit.

Bogăția liricii lui Alecsandri vine de acolo, că poetul a participat din plin la viață în decursul celor aproape cinci decenii de activitate literară. Fără această participare, poetul ar fi rămas un cântăreț care n'ar fi spus nimic nici contemporanilor săi, nici nouă astăzi. Dar poezia lui Alecsandri, în cecece are mai valabil într'însa, este pătrunsă de frământările dela 1848, de clocotul acestui moment, este încălzită de luptele pentru unire și mai târziu este închinată luptelor pe care armata română, alături de armata rusă, le ducea împotriva imperiului turcesc. Mai mult, așa cum arată poezia *Plugul blestemat*, Alecsandri nu a rămas nepăsător nici la 1888, când au avut loc o serie de răscoale fărănești.

Alecsandri a scris poezii, piese sau povestiri care vorbeau despre realitățile din țara noastră și de cele mai multe ori creațiile sale literare erau o „tribună“ a ideilor noi, cum spune el într-o scrisoare. Alecsandri a cerut adesea poezilor să fie prezenți în mijlocul vieții și să cânte viața, oamenii,

aspirațiile acestora către libertate, către un viitor fericit.

*Când țara geme sub apăsare
Mai bine-mi place s'aud sunând
Un răcnet aspru de răsbunare
Decât oftare
De amor blând.
Versul iubirii duios străbate
Focul poetic e răpitor
Dar nu-s cuvinte mai înfocate
Ca libertate
Ca viitor.*

spune Alecsandri în poezia *Cântece și sărutări*. Deasemeni, în poezii ca *Adevărul și Minciuna*, *Unor critici*, etc. și într-o serie de alte lucrări ale sale Alecsandri cere poezilor să vorbească despre aspirațiile vremii lor, să fie crainicii acestor vremuri. El însuși se mândrește pentru faptul de a fi poetul care cântă „*natura'n înflorire / simțirea omenească și-a Patriei mărire*“.

Într'un loc el batjocorește cu ascutime pe poezii „gingași“, pe care îi aseamănă cu corul de broaște al Bahluului:

*Căci gingașele broaște sunt dulci poeți
de baltă
Precum mulți poeți gingași sunt broaște
de uscat.*

S'a întâmplat însă uneori, ca Alecsandri, datorită influențelor ideologiei reacționare, a burghezo-moșierimii exploatare să se depărteze de problemele reale ale societății.

Lucrările scrise sub influența acestei ideologii sunt — așa cum am mai spus — niște lucrări seci, minore.

Din analiza operei poetului s'a văzut că atunci când Alecsandri își însușește cu pasiune idealurile epocii sale, ajunge să dea opere valabile bogate în conținut de idei și superioare ca realizare artistică. Atunci reușea să prezinte eroi vii, de o înaltă frumusețe și prospețime morală, luptători vajnici

pentru binele Patriei; atunci reușea să oglindească realitatea socială într'un mod veridic, reușea să aleagă faptele semnificative din trecutul nostru național și să exprime într'o limbă foarte variată, plastică și expresivă, o serie de particularități specifice categoriei din care făcea parte personagiul.

Opera lui Alecsandri arată în mod clar că talentul unui scriitor nu poate să fie desprins de grija cu care el analizează luptele din viața socială, pe care își propune să le oglindească în opera sa. Pe bună dreptate spunea Dobroliubov: *„gradul de talent al unui autor este determinat de gradul în care ochiul său pătrunde adevărata substanță a fenomenelor și de extinderea pe care o dă în operă, diverselor aspecte ale vieții“*.

Alecsandri a fost așa dar poet, prozator și dramaturg autentic, atunci când a fost în mijlocul problemelor momentului său și când s'a situat pe poziții înaintate. Atunci a scris o artă pentru popor, accesibilă poporului și iubită de popor. Prin aceste creații a rămas Vasile Alecsandri ca scriitor, iar nicidecum prin versurile intimiste, minore.

Iar prin rolul pe care l-a avut ca scriitor și luptător progresist, în special la 1859, prin contribuția pe care a adus-o în dezvoltarea unei culturi naționale, Alecsandri va rămâne în istoria literaturii române, ocupând un loc de cinste.

Masele de oameni ai muncii din țara noastră au astăzi, la împlinirea a 130 de ani dela nașterea poetului, posibilitatea de a cunoaște opera lui Alecsandri nefalsificată de interpretările tendențioase ale criticii burgheze. Această operă le va transmite dragostea poetului față de Patrie și popor, ura sa împotriva cosmopolitismului, atașamentul său la idealurile de înnoire a lumii, de îmbunătățire a vieții oamenilor.

Iar scriitorii noștri vor avea desigur multe de învățat din arta poetului Vasile Alecsandri, în ceea ce privește crearea unor opere patriotice legate de actualitate, importanța folosirii din plin a nesecatului izvor de inspirație a literaturii populare, drumul pe care trebuie mers pentru a realiza poemul epic, necesitatea de a întrebuința o limbă literară simplă și clară, apropiată de cea a poporului: într'un cuvânt vor avea de învățat mult în ceea ce privește crearea unei arte cu caracter popular.

GALINA MAIEVSKI

Conferențiar la Universitatea

„C. I. Parhon“-București

M. I. LERMONTOV

La 29 Ianuarie 1837, întreaga Rusie era sguduită la vestea morții celui mai iubit poet al ei, Alexandru Sergheevici Pușchin, omorât mișelește în duel.

La vestea acestei mari pierderi, printre manifestările de indignare și de tristețe, s'a ivit o poezie intitulată *Moartea Poetului*, care chiar în aceeași zi, a început să circule în întreg Petersburgul, copiată în mii de exemplare. Începând cu a doua zi, întreaga Rusie o cunoștea, o învăța pe de rost, o recita. În ea, oamenii ruși au găsit ecoul durerii lor; în același timp, avântul creator, puterea imaginilor artistice, muzicalitatea desăvârșită a acestei opere, marceau apariția unui nou poet, care a trezit dintr'odată în întreaga Rusie speranța că Pușchin va avea un demn urmaș. Această poezie a răsunat prin Rusia ca o provocare îndrăzneată la adresa țarului și a întregii societăți aristocratice și cu titlul *Chemare la revoluție*, a ajuns în mâinile țarului Nicolae I. A fost întocmit un dosar asupra acestor „versuri nepermise“, poetul a fost arestat și deportat în Caucaz, iar cei ce au răspândit versurile au avut aceeași soartă ca și poetul.

Impresia produsă de aceste versuri a fost extrem de puternică, ele constituind o adevărată chemare revoluționară. Iată ce povestește un contemporan, criticul de artă V. Stasov, despre poezia *Moar-*

tea poetului: „...o citeam și o reciteam cu o pasiune fără margini ...ne emoționam, ardeam cu tot sufletul, cuprinși de o însuflețire eroică și eram gata, probabil, la orice, atât de mult ne înflăcăra forța versurilor, atât de molipsitor era focul ce ardea în ele. Nu cred că vreodată în Rusia o poezie să fi declanșat o influență atât de puternică și generală“.

Poetul, necunoscut până atunci, care a știut prin versurile sale să trezească spaima și indignarea cercurilor conducătoare, pe deoparte, iar pe de altă parte, să stârnească simpatia întregului popor și speranța că „a apărut un nou Pușchin“, era tânărul cornet din regimentul personal de gardă imperială, Mihail Iurevici Lermontov, în vârstă de 22 ani, care și-a revărsat în această poezie întreaga ură și protestul acumulat împotriva orânduirii sociale și mai ales împotriva autocrației și aristocrației.

Toată viața lui Lermontov a fost o răsvrătire împotriva aristocrației, o luptă inegală cu ea, luptă în care poetul a fost doborât, înainte de a îmolini vârsta de 27 ani. Și el, ca și Pușchin, a fost ucis mișelește fără să fi fost învins.

Întreaga concepție a lui Lermontov asupra vieții, atitudinea față de stările sociale ale timpului său, oglindite în în-

treaga lui operă, apar și în poezia sa *Moartea poetului*.

A cunoaște această poezie, înseamnă a cunoaște ideile călăuzitoare ale în tregii creații a lui Lermontov, înseamnă a avea cheia inspirației sale.

Versurile de mânie și de protest erau în acel timp cântarea „*Libertății, Geniului și Gloriei*”, manifestarea dragostei adânci pentru Pușchin și a nețărnuturii dureri pentru acela care, „*cu un glonte în piept muri, plecându-și mândra frunte*” Căci, neputând suporta

*Ocara lumii și minciuna...
S'a răsvrătit... și-a fost răpus!*

*Setos de răzbunare a murit
Scârbit că-i sunt speranțele'nșelate.*

De un dispreț usturător și de ură erau pătrunse cuvintele adresate cleve-titorilor care au „*prigonit talentul lui cu'nverșunare*” și au trimis împotriva lui pe un „*ucigaș*” care a ținut calm și a tras fără ca pistolul să-i tremure în mână.

Și acești clevetitori, neavând curajul să ridice ei înșiși mâna asupra geniului, l-au trimis pe Dantès :

*Umblând pe aici la vânătoare
De ranguri, suflet de nimic;
Bătându-și joc în chip obraznic
De limba noastră și de țara'ntrăeagă.*

Societatea aristocrată a căutat să-l apere pe Dantès, să-l ocrotească de urmări, învinovățindu-l pe Pușchin pentru duel. Drept răspuns la atitudinea aristocrației, poezia *Moartea poetului* a fost completată de Lermontov cu încă șaisprezece versuri și mai pătimașe; cu un neînfriecat curaj, poetul îi numește pe ucigașii lui Pușchin „*călăi*”, clică de bestii lacome ce conduc imperiul :

*...fii înfumurați
Ai unor tați vestiți prin mârșăvie,
Care cu tălpile de robi călcați*

*Vlăstarele lovite de urgie;
Voi care, lacomi, lângă tron pitiți
Ucideți libertatea, genii, glorii...*

Poetul nu se mulțumește să-i demaște pe călăii lui Pușchin; el îi amenință cu judecata, de care nu vor putea scăpa nici cu aur și nici cu sânge” :

*Tot negrul vostru sânge, nu va putea
să spele
Sângele poetului răpus.*

„A scrie despre Pușchin — spunea Belinschi, — înseamnă a scrie despre întreaga literatură rusă; pentru că, după cum predecesorii lui îl explică pe el, tot așa Pușchin îi explică pe scriitorii care i-au urmat”. Intr'adevăr, nu-l poți înțelege pe Lermontov fără a ține seama de faptul că el este urmașul lui Pușchin. Dragostea față de Patrie, ura împotriva asupritorilor, o adâncă critică a contemporaneității, o dorință pătimașă de a schimba realitatea feudală — iată ce caracterizează întreaga lui operă, care continuă și dezvoltă tradiția pușchiniană.

Lermontov a fost un maestru al poeziei lirice, exponentul gândurilor și năzuințelor generației anilor 1830-1840, generația lui Belinschi și Herzen. Lermontov a putut deveni un astfel de poet, pentru că purta în sine trăsăturile istorice comune generației sale. „*Cu cât un poet este mai mare, cu atât mai mult aparține societății în mediul căreia s'a născut, cu atât mai strâns este legată dezvoltarea lui, direcția și chiar caracterul talentului lui, cu dezvoltarea istorică a societății*”. (Belinschi).

Belinschi îl aprecia mult pe Lermontov, denumindu-l „*poet rus popular în cel mai înalt și nobil sens al cuvântului, poetul în care s'a reflectat un moment istoric al societății ruse*”.

Lermontov avea convingerea mândră că soarta i-a hărăzit un rol mare în

lupta de eliberare. El căuta ieșiri din contradicțiile realității, de aceea întreaga lui operă este pătrunsă de o aprigă sete de furtună, de un protest neîmpăcat împotriva a tot ce mutilează viața și pe oameni.

Contactul cu realitatea crudă a vieții țăranilor iobagi depe moșia bunicii sale, unde a copilărit, și de pe moșia apropiată a unchiului său, vestit prin cruzimea sa față de iobagi, l-au făcut pe viitorul poet să reflecteze de mic, să cântărească comportarea oamenilor. El devine astfel un dușman neîmpăcat al oricărui fel de asuprire. Încă din copilărie aude povestindu-se despre răscoala decembriștilor și despre conducătorii lor, Râleev și Pestel, îl înflăcărează versurile interzise, chemătoare la libertate, ale lui Râleev, Pușchin și Byron, din a căror mare familie se simte făcând parte.

Din povestirile auzite despre răscoala lui Pugaciov, el trage concluzia că poporul rus, bun, inteligent și vesel, la nevoie poate deveni necruțător și puternic.

Încă dela vârsta de 14 ani, Lermontov simte „o sete aprigă de a cânta”. Fiind numai în vârstă de 16 ani, el scrie versuri care dovedesc o maturitate uimitoare a gândirii politice. În poezia *Plângerea unui turc*, el vorbește de fapt despre propria lui patrie, unde „viața de timpuriu începe să fie grea pentru oameni” și unde „geme omul în robie și lanțuri”.

Poetul era foarte sensibil la toate evenimentele sociale. Inspirat de aceste evenimente, el prezice o revoluție populară, când „coroana țărilor va cădea”.

*Există judecată chiar
Și pentru țări pe-acest pământ!*

*O, cum plăti-vei tu, tirane,
Curatul sânge care-a curs
Și-aceste jertfe mari, umane?*

Neghiob!

*Tu, cel urît de-o'ntreagă țară
Ce-ai să răspunzi?*

(„30 Iulie 1830”-Paris)

Prin aceste versuri, poetul își precizează situația sa față de autocrație și aristocrație. De tânăr intră în conflict cu această „gloată când haină, când binevoitoare” care este un:

*Mânunchi de laude nemeritate
Dar și de clevetiri necugetate*

(„Cumplită este soarta”)

În perioada în care a trăit Lermontov poziția adoptată de el față de societatea înconjurătoare nu putea fi decât poziția unui singuratic; primul val revoluționar se stinsese, al doilea nu crescuse încă și Lermontov nu avea pe ce să se sprijine în acțiunea sa.

Prima mișcare revoluționară, cea a decembriștilor din 14 Decembrie 1825 a fost înăbușită în sânge chiar în aceeași zi, deoarece „ei erau foarte de parte de popor” (Lenin).

Țarismul, speriat de mișcarea decembriștă, sprijinit de secțiunea a treia polițienească, de jandarmi și de cenzură, a pornit la sugrumarea oricărei manifestări de protest. Ideile progresiste erau sancționate prin spânzurări, deportări, concentrări, muncă silnică.

Reacțiunea a triumfat. O atmosferă de lașitate și de renegare a cuprins nobilimea rusă. Rusia țaristă părea un ocean imens, liniștit. Aceasta era însă numai fațada imperiului, căci în adânc, ferindu-se de ochii țarului Nicolae I, și ai jandarmilor săi, se desfășura „o luptă mută și surdă, activă și perseverentă” (Herzen). În locul decembriștilor sdrobiți, creșteau noi luptători porniți în căutarea unor metode noi de luptă și a unei teorii revoluționare juste. Stăpânitorii căutau să sugrume adâncul sentiment patriotic, să stârpească spiritul revoluționar. Dar, cu toate represaliile, spiritul revoluționar rus n'a putut fi strivit cu cisma țaristă. Gân-

direa rusă se arunca când spre hegelianism, când spre învățătura lui Feuerbach, când spre utopiile saint-simonismului sau ale furierismului și, nemulțumită și nesatisfăcută, căuta mereu căile ei proprii.

„*In decurs de aproape o jumătate de veac, cam între anii 1840-1890, gândirea progresistă din Rusia, sub jugul unui regim nemaivăzut, sălbatec și reacționar, căuta cu aviditate o teorie revoluționară justă*”. Prin aceste cuvinte, Lenin subliniază în mod viu independența și originalitatea gândirii ruse progresiste, legătura ei strânsă cu viața poporului, precum și faptul că gândirea rusă căuta, încerca și verifica în practică teoria revoluționară, învățând din propriile sale greșeli.

În această epocă de tranziție, majoritatea notabililor se acuiasera în jurul tronului, devenind drept-credincioși docili ai țarului, iar tineretul nepregălit pentru lupta revoluționară, nemulțumit de situația socială și nevăzând perspective concrete pentru o viață mai bună căzuse în apatie, izolându-se de problemele acute ale vremii. Spiritul revoluționar rus nu adoarme însă: răsună puternic vocea protestatoare a lui Pușchin și a tânărului poet Lermontov; Gogol biciuește trivialitatea „*suftelor moarte*”, iar *Cuviosul Visarion* (Belinski) demască și lovește în dușmanii poporului și cheamă la luptă revoluționară. Ei rămân însă izolați. Lermontov, prin întreaga lui viață și operă, este reprezentantul tipic al acestei epoci de tranziție, pline de contradicții.

„*Cât de urită este viața, când nu e luptă*”. Acest vers, dintr-o poezie din tinerețe a lui Lermontov, poate sluji drept motto al întregii sale activități. Lermontov ura și în același timp iubea viața, o iubea fierbinte, pătimaș, căutând posibilitatea de a pune capăt meschinăriei și trivialității. Negăsind alte căi pentru eliberare, el vroia să rupă

cu meschinăria cel puțin prin izolarea totală de ea, prin singurătatea mândră. Protestul său împotriva societății era întemeiat pe ideea libertății individuale. Lermontov s'a izolat de societate pentru că, după cum spunea el în piesa sa din tinerețe *Un om străniu*: „*eu nu sunt făcut pentru oamenii epocii actuale din țara noastră!... sunt prea mândru pentru ei, iar ei pentru mine sunt prea lași!... În întreaga Rusie înghețată nu există o inimă în care să pot găsi răsunet*”.

Setea lui de luptă, se transformă, date fiind condițiile neputinței de a o realiza, în puternicul sbucium sufletească al unui rebel singuratec care se plictisește și „*n'are cui să întindă mâna în momente de restriște sufletească*”. Lermontov transpune situația sa în imaginea romantică a corbului de stepă:

*Un corb de câmpie, de ce nu sunt
oare?*

*Ca cel ce deasupra mea zboară?
De ce n'am aripi ca spre ceruri sbu-
rând*

Să pot libertatea s'o cânt?

sau în imaginea pinului singuratec de pe o stâncă, a frunzei de stejar ruptă de ramura ei, a „*noilor pribegi, ce-s veșnic reci și liberi, fără țară*”, a pânzei singuratice ce se avântă în largul mării, în căutarea furtunii:

*Pierdută'n largul albastrei mări
Lucește-o pânză'n zare.*

.....
Dar ea numai furtună vrea

Parcă ar fi liniște'n furtună.
(„Pânza”)

Suferințele însă nu l-au înfrânt pe Lermontov, ci l-au făcut mai îndârjit, mai revoltat.

Personagiul central al tuturor operelor sale este personagiul singuratic, fără prieteni, trist și răsărit împotriva societății. El năzuise spre libertate, ac-

țiune și apropiere de oameni, dar constatând că totul este zadarnic, că „societatea” nu este capabilă să primească binele, se îndepărtase de ea.

Cea mai reprezentativă figură din opera lui Lermontov, care caracterizează epoca, este a titanului Demon, singuratecul, care „*deasupra lumii străbătea*” căci negăsind în realitate loc pentru deslănțuirea forțelor sale, își risipește în van energia, producând celorlalți mahniri, făcând „*cu neplăcere răul*”.

Conștiința superiorității sale îl face să disprețuiască :

*Pământul plin de amăgiri
Pe care nu sunt fericiri,
Nici frumuseți fără de moarte
Pe care-i loc pentru pitici
Și-i locul domnilor mici ;
Pe care-i crima și tortura ;
Pe care niciun suflet nu-i
Să-și ducă fără teamă ura
Sau subreda iubire-a lui.*

Cu toate acestea, el este mahnit că trăiește doar pentru sine, că e singuratec și de aceea caută apropierea de oameni, caută o activitate, speră să se apropie de oameni. Dar neputând renunța la răsvrătire și negăsind o altă cale de protest decât izolarea.

*Iși blestemă nebulunul vis
Din nou mahnit și singuratic
Rămase'n necuprins închis.*

Și totuși, ce colosală apare figura Demonului față de cei fără vlagă vieți, care se tem să pronunțe tare gândurile lor, și care, cu încetul, s'au obișnuit să nu le mai aibă. Lermontov îi condamnă pe aceștia pentru micimea sufletului lor:

*Privesc îndurerat la cei ce-mi sunt
de-o vârstă,*

La viitorul lor pustiu și ntunecos

*Suntem nepăsători la rău și bine
Din tinerețe ne-ofilim, dar nu luptăm.*

*Și mici la suflet, robi fără rușine
În fața stăpânirii ne plecăm.*

(„Cugetarea”)

Acesta este un portret fidel al generației lui Lermontov, generație fără perspective, incapabilă să aducă vreun bine viitorului țării, generație care nu știe decât să suferă de neputința ei

Vorbind despre această poezie, Belinschi li se adresează cititorilor cu următoarele cuvinte : „*Și cine dintre oamenii noii generații nu va găsi în ea deslegarea propriei sale depresii, a propriei sale apatie sufletești, a deșertăciunii interioare și nu va răspunde la ea prin propriul său geamăt și strigăt de durere ?*”

*Dorinte?... nu-i zadarnic să tot do-
rești într'una ?*

Și anii trec, toți anii cei mai buni.

*Si când te uiți ce-i viața, cercetător
și rece*

Vezi că-i o glumă fără niciun haz.

(„Te apasă greu uritul”)

Acesta, după Belinschi, este „*un cântec de înmormântare a întregii vieți ruse*”, este strigătul de durere al omului indignat pentru că nu are cu cine să-și contopească forțele.

Regimul araceevist a provocat în sufletul lui Lermontov aceste note de tristețe și această stare de impas.

Lermontov a devenit drag și apropiat cititorilor săi contemporani, pentru că cei mai buni „*în tristețea lui au recunoscut tristețea lor, în sufletul lui au recunoscut pe al lor și au văzut în Lermontov, nu numai poetul, ci și omul, pe fratele lor în mijlocul omenirii*” (Belinschi).

Zugrăvind pe „*eroul timpului nostru*”, Peciorin. — un om curajos, inteligent, cu o voință puternică, — Lermontov îl face să recunoască că, în condițiile în care trăiește, nu poate să-și găsească în viață un loc corespunzător forțelor lui. „*Trec prin memorie tot trecutul meu și mă întreb fără să vreau: pentru ce*

am trăit? pentru care scop m'am născut? Și, probabil, el a existat, și probabil aveam o destinație măreață, pentru că simt în sufletul meu puteri nemăsurate... Dar n'am aflat această destinație, m'am înflăcărat de momeli ale patimilor deșarte și ingrate; din creuzetul lor am ieșit tare și rece ca fierul, dar am pierdut pentru totdeauna focul năzuințelor nobile — cea mai frumoasă floare a vieții... („Un erou al timpului nostru“).

Felul în care a fost creionat portretul lui Peciorin, eroul central al romanului *Un erou al timpului nostru*, indică maturizarea geniului creator al lui Lermontov. Dacă la începutul activității sale, Lermontov zugrăvea personagiul său singuratic ca pe o victimă a societății — față de Peciorin el ia o nouă atitudine: îl privește ca pe un purtător al viciilor întregii generații și îl condamnă pentru individualismul lui, pentru izolarea lui mândră și pentru disprețul față de oameni. Noua atitudine o explică în prefața romanului: „*Eroul timpului nostru... este un portret, compus din viciile generației noastre în plină desvoltare*”. Lermontov îl condamnă pe Peciorin, pune în toată amploarea problema lui ca „*om de prisos*”, însă soluții nu găsește din cauza condițiilor timpului, care nu-i dădeau posibilitatea să vadă o ieșire din această situație: „*E suficient că-i arătată boala, dar cum trebuie vindecată — asta: dumnezeu știe!*” spune Lermontov în prefața romanului.

Trăind în mediul saloanelor aristocrate, în mediul oamenilor bogați pe care el îi urăște, Peciorin începe să se sufoce, căci nu are ce face acolo; el produce rău oamenilor pentru a-i face să sufere și a-i putea determina astfel să înceteze de a mai fi atât de mulțumiți de viața lor de huzur. Cultura vastă a lui Peciorin se lovește, pe deoparte, de nepăsarea, de lipsa de interes, de apatiea oamenilor generației sale; iar pe de altă parte el nu vede problemele

noi, nu are un țel în viață și colindă lumea ca să-și găsească undeva o activitate, un scop. Pe deoparte deci Peciorin este o jertfă a epocii sale — epocă de criză, de destrămare a feudalismului; pe de altă parte, neavând un țel în viață, nu știe ce să facă nici cu inteligența, nici cu energia lui, nici cu sângele care-i „*clocotește în vine*”. Astfel, se transformă într'un „*om de prisos*”, reprezentant tipic al anilor 1830-1840.

Oriunde ar apare, Peciorin răstoarnă vechiul mers al lucrurilor și adesea, fără voie sau cu voie, transformă pe cei din jur în victime: „*Am un caracter nenorocit: educația m'a făcut astfel, dumnezeu m'a făcut așa, nu știu, știu numai că dacă sunt cauza nenorocirii altora, nici eu nu sunt mai puțin nenorocit... De când am ieșit de sub tutela părintească, am început să mă dedau turlbat la toate plăcerile care se pot căpăta cu bani și, desigur, aceste plăceri m'au desgustat. Apoi m'am avântat în lumea saloanelor și în curând m'am plictisit și de societate: mă îndrăgosteam de frumoasele mondene și am fost iubit, — dar dragostea lor nu mai excita imaginația și ambiția mea, iar inima rămânea deșartă... Am început să studiez — de știință deasemeni m'am plictisit: am văzut că nici gloria nici fericirea nu depind de ele, deoarece cei mai fericiți oameni sunt ignorați, iar gloria este o șansă și ca să ajungi la ea trebuie să fii numai îndemânat. Atunci m'am plictisit... In curând m'au mutat în Caucaz: aceasta este cea mai fericită vreme din viața mea. Speram că plictiseala nu trăeste sub gloanțele Cecenilor — degeaba: peste o lună m'am obișnuit atât de mult cu ființul lor și cu apropierea morții, încât acordam mai multă atenție fânțarilor, — și m'am plictisit și mai mult decât înainte, pentru că pierdusem aproape ultima speranță. Când am văzut-o pe Bela în casa mea, am crezut că este un inger trimis de soarta mărinimoasă... Și din nou am greșit: dragostea unei sălbatice nu este cu mult*

mai bună decât dragostea unei doamne din lumea mare; ignoranța și simplitatea uneia sunt tot atât de plictisitoare ca și cochetăria celeilalte". Cu toate că Peciorin este un „om de prisos” pentru că n'a știut să realizeze în practică năzuințele sale înalte, totuși el, ca om al epocii de tranziție, era necesar și folositor prin protestul său, prin negarea ordinii sociale. Herzen spunea foarte frumos despre acești „oameni de prisos”: „E păcat să aruncăm cu pietre în ei. În general, „oamenilor de prisos” le datorează noua generație faptul că ea nu este de prisos”. Herzen vorbea despre generația anilor 1860.

În Peciorin „vedeți un om cu o voință puternică, curajos, care nu se sperie de nicio primejdie, care se avântă în furtuni, caută neliniștea ca să se ocupe cu ceva și să-și umple golul nemărginit al sufletului său, chiar cu o activitate fără sens.... Dar în acest om există o forță spirituală și puterea voinței.. în înseși viciile lui strălucesc ceva mare, întocmai ca fulgerul în norii negri, și el e minunat, plin de poezie, chiar în acele momente când sentimentul uman se ridică împotriva lui”... Așa spune Belinski, omul care aparține aceleiași epoci istorice ca și Peciorin. Simțim aici încrederea lui Belinski în viitor; el se bucură că mai există în „veacul lănced” oameni lipsiți de trivialitate, de banalitate, că există oameni cu o inteligență scilpitoare, cu o dorință de acțiune, deși ei nu-și găsesc loc în societatea vremii lor. De aici își trage Belinski concluziile sale revoluționare; trebuiesc schimbate condițiile sociale pentru ca să se poată lăsa libertatea de dezvoltare și acțiune unor oameni ca Peciorin.

Peciorin apare ca un colos în mediul filistinilor pe care el îi disprețuește, și suferă că nu poate folosi puterea sa nemăsurată. Prin Peciorin, Lermontov demască și biciuiește marasmul societății aristocratice, incapabilă de a primi binele, de a răspunde căutărilor lui Peciorin. Și cu toate acestea, Lermontov

il condamnă pentru desamăgirea lui rece, pentru individualismul lui egoist, căruia îi cad jertfă oameni simpli și buni ca Maxim Maximovici, minunate femei ca Bela, Mary, Vera, care îl iubesc atât de adânc și neprecupețit.

Pesimismul tragic al lui Lermontov nu era un pesimism desperat, iremediabil, ci, în condițiile timpului său, a trezit în oameni protestul, ridicându-i la luptă, aprinzând inimile cugetătorilor progresiști, căci prin negarea Rusiei oficiale el afirma cu multă căldură „Rusia satelor triste”. Maxim Gorchi scria: „Pesimismul lui Lermontov este un sentiment constructiv: în acest pesimism răsună clar disprețul față de contemporaneitate, negarea ei, setea de luptă, și nostalgia, și desperare la conștiința singurătății, la conștiința nepuținței. Pesimismul lui este în întregime îndreptat împotriva societății moderne” (Maxim Gorchi — Articole de critică literară, 1941, pag. 68).

Sufletul rebel al lui Lermontov ridica la luptă tânăra generație, alimentându-o cu protestul său împotriva societății existente și cu dorința sa de a vedea o viață mai bună, unde „oamenii liberi — vulturi par” („Mțări”). Versul lui, pătruns de o mânie clocotitoare, neliniștea conștiințele, trezea pe cei adormiți, chema spre adevăr și umanism.

Notele pesimiste ale lui Lermontov sunt copleșite de dragostea sa fierbinte pentru viață, pentru om, pentru patrie.

Poemul *Mțări* răsună ca un imn mareț închinat vieții, omului luptător pentru libertate.

„Dece-i omul născut: să fie liber ori rob?” — se întreabă Lermontov prin *Mțări* și tot prin el răspunde: „Cât timp sunt tânăr, liber sunt”. În figura lui *Mțări* care moare visând la „o lume minunată unde, oamenii liberi — vulturi par”, Lermontov întruhidează năzuința clocotitoare, spre libertate, năzuința de a evada din acea „mănăstire” care este un simbol al regimului arcaic, un simbol al reacționarismului,

meschinăriei. Mțări moare fericit că a putut să trăiască trei zile în libertate, să se arunce în lupta cu furtuna :

*Ași da pe-o viață de vâltori
Chiar două vieți în închisori.*

Și deși trebuie să moară, Mțări nu este doborât de tristețe. În poem nu găsim nici o notă pesimistă, totul e pătruns de o dragoste arzătoare pentru o viață frumoasă și liberă și o chemare pătimașă către pământul :

*Cu oameni dragi și fără preț,
Cu stepe'n libertatea lor,
Cu cai sălbateci care sbor,
Cu lupte'n drum prăpăstios,
Iar eu — mereu victorios !*

Forța și prospețimea imaginilor artistice din acest poem romantic, au atras atenția lui Belinschi, care i-a închinat un adevărat imn : „Se poate spune fără exagerare că poetul lua culori dela curcubeu, raze dela soare, strălucire dela fulger, bubuit dela tunet, vâjâit, dela vânturi, — că întreaga natură îi aducea și-i servea materiale, când scria acest poem”....

Maxim Gorchi a observat cu multă pătrundere în opera lui Lermontov dragostea de viață, dorința unei activități mărețe, folositoare omenirii : „In poeziile lui Lermontov încep să răsunе puternic notele care sunt aproape imperceptibile la Pușchin — dorința fierbinte de acțiune, de participare activă la viață”. Și această dorință, luptând împotriva condițiilor epocii, Lermontov a realizat-o prin opera și viața sa. El a realizat-o, căci mereu :

*Un vis pe mine-a fost stăpân,
Un dor m'a pârjolit păgân :
Ca viermele în mine a ros
Arzând în suflet nemilos,
Mereu în față el mi-a scos,
Printre chilii și rugăciuni,
Doar lumi de luptă și furtuni.
(„Mțări“)*

Lermontov a înțeles rolul social al literaturii și al poetului. Situându-se pe poziția poetului-cetățean, militant, el se arată necruțător față de acei poeți care și-au vândut arta pe bani, sau și-au transformat-o într'un simplu prilej de distracții pentru cei îmbuibaiți. Adresându-se acestora, Lermontov le spune :

*In veacul nostru lănced și tu la fel,
Poete, ți-ai uitat menirea :
Ai dat în schimb pe aur puterea ta
de-ofel
Care uimea pe vremuri omenirea.*

*Putea la luptă pe ostași să-i măie,
Poporul avea nevoie de el.*

Rolul său de luptător pentru binele patriei, Lermontov îl precizează chiar dela început, în motto-ul dramei sale *Un om straniu*. El i se adresează lui Patcul, un om politic din Livonia (1660-1707), spunând următoarele : „Deși soarta noastră este diferită, noi amândoi luptăm pentru fericirea și gloria patriei noastre”.

*Te vei trezi tu oare, proșet batjocorit?
Vei scoate tu vreodată la lumină
Dinteaca lui de aur pumnalu'-acoperit
De jalnica disprețului rugină ?
(„Poetul“)*

întreabă Lermontov, comparându-l pe poet cu un pumnal de luptă, cu „tăiș fidel și veșnic treaz”.

Lermontov a știut să prindă foarte just starea de spirit a ostașilor, credința lor nestrămutată în victoria finală asupra lui Napoleon, victorie privită ca rezultat al superiorității morale a poporului rus. În figura soldatului erou, recunoaștem eroul național rus; ceeace-l caracterizează este unitatea indestructibilă cu întreg poporul. Ostașul nu vorbește niciodată în numele lui, ci în numele tuturor ostașilor : „noi”, răsună la fiecare pas.

Prin zugrăvirea justă a situației pe câmpul de luptă și mai ales a stării de spirit a poporului rus, Lermontov a arătat „*inrudirea spiritului său cu spiritul poporului rus; a arătat că și trecutul patriei sale îi este tot atât de apropiat ca și prezentul*” (Belinski). În această poezie ca și în *Cântec despre negustorul Calasnicov*, se simte că Lermontov caută în popor acele forțe pe care să se poată sprijini în lupta lui împotriva autocrației, luptă pe care ar fi continuat-o, dacă n'ar fi fost răpus de gloanțele țarismului.

Lucrul apare deosebit de clar în poezia *Patria*, scrisă puțin înaintea morții sale :

„Mi-i dragă țara mea; e-o dragoste
ciudată
Pe care mintea mea n'o poate 'nvinge.
...îmi sunt dragi...

Pădurile întinse care foșnesc mereu,
Tăcerea rece — a stepei și râurile care
Cuprind, când se revarsă, câmpia ca o
mare.

Imi place cu căruța să merg pe un
drum de țară

Și, ostent să caut cu ochii,
pe'nserate,

Toți așteptând în cale să-mi răsară
Un sat cu luminițe tremurate!

...
Și'n seri de vară sunt în stare
Până târziu să tot privesc
Cum joacă și se veselesc
Țăranii la vreo sărbătoare”.

(„Patria”)

Urmărind linia de dezvoltare a lui Lermontov, vedem că întreaga lui operă, dela început până la sfârșit, este o negare a Rusiei oficiale și o căutare continuă a unei activități corespunzătoare forțelor pe care poetul le-a simțit clocotind în el încă dela vârsta de 14 ani, o căutare a oamenilor împreună cu care ar fi putut să se ridice la lupta împotriva societății aristocratice pe care

el o disprețuia. El a căutat pe acești oameni în mijocul clasei sale și, negăsindu-i, i-a biciuit pentru apatie; dezamăgit, s'a avântat în lumea minunată a Caucazului exotic și romantic, dar adevărata soluție a găsit-o în fond în legătură strânsă cu pământul rusesc, cu oamenii ruși. Cu aviditate a căutat oameni adevărați și i-a găsit în trecutul patriei sale; ascultând povestirile contemporanilor despre faptele de vitejie ale poporului rus din timpul lui Pugaciov, din timpul războiului de apărare a patriei, despre eroica acțiune a decembriștilor, se convingea tot mai mult că adevărata forță care determină mersul istoriei, este poporul. De aici simpatia lui caldă față de oamenii simpli din popor, un interes deosebit pentru folclor, care i-a inspirat *Cântecul despre negustorul Calasnicov*, *Borodino*, și alte versuri. Înțelegerea spiritului poporului, a făcut ca multe versuri să se transforme în zicale, iar numeroase poezii ale sale, puse pe note, să capete o largă răspândire. Și dacă în condițiile timpului său, Lermontov n'a putut fi citit de masele largi, populare, poezia lui a pătruns totuși în mase sub această formă: zicale, romane, cântece.

Orientarea tot mai hotărâtă înspre popor, precum și lupta sa neîmpăcată împotriva societății feudale, fac ca Lermontov să fie figura cea mai reprezentativă a acelei epoci de tranziție, între prima mișcare revoluționară din Rusia, cea a decembriștilor și cea de a doua — a democraților revoluționari, — iar ideile lui să-și găsească locul natural în evoluția gândirii revoluționare ruse din epoca crizei revoluționare din 1860.

Prin ura lui clocotitoare față de acei „călăi ai Libertății, Geniului și Gloriei”, prin demascarea societății în care „geme omul în lanțuri și robie”, prin prezicerea unei revoluții populare „când coroana țarilor va cădea”, prin dragostea pentru „Rusia satelor triste”, Lermontov se situează pe poziția unui adevărat poet cetățean, deschizând o

cale largă de dezvoltare liricei democratice a poetului cetățean, Necrasov.

Capacitatea lui Lermontov de a se transpune în sufletul personagiilor sale, de a prinde toate mișcările sufletului în dezvoltarea lui, a constituit punctul de plecare pentru marii corifei ai analizei: Turgheniev, Tolstoi, Cehov. Opera lui Lermontov a constituit mai târziu, alături de altele, o bază serioasă în formarea scriitorului proletar Maxim Gorki.

Lermontov a devenit drag oamenilor ruși nu numai prin conținutul bogat de idei progresiste, ci și prin măiestria artistică. Vorbind despre măiestria artistică a lui Lermontov, este necesar să ne referim la cuvintele lui Belinski, care vorbește atât de elogios despre poezia lui Lermontov: *„Prospețimea aromei, splendoarea artistică a formei, farmecul poetic și o nobilă simplitate a imaginilor, energia, forța limbei, puterea de diamant și sonoritatea metalică a versului, plenitudinea sentimentului, adâncimea și varietatea ideilor, nemărginirea conținutului — iată trăsăturile caracteristice ale poeziei lui Lermontov și zălogul viitoarei sale dezvoltări!”*

Poezia rusă dinainte de Lermontov ajunsese prin opera lui Pușchin la culmi nebănuite, deschizându-i lui Lermontov posibilități largi în folosirea celor mai variate forme ale poeziei. Nimeni până la el nu a cuprins în opera sa o atât de mare varietate și bogăție de forme. Bazându-se pe ceea ce realizaseră înaintașii săi, Lermontov a putut să adâncească problemele vieții, problemele societății contemporane, punând cu toată acuitatea problema omului și a locului său în societate. În același timp, geniul lui Lermontov a făurit poezii de o desăvârșită muzicalitate și bogăție de ritm și rimă.

Intr-o scrisoare către Lopuhina, Lermontov spunea că *„ar trebui să se pună note muzicale deasupra cuvintelor”*. Cuvintele lui Lermontov nu au nevoie de note muzicale, ele sunt atât de puternice,

atât de expresive și melodioase, dragostea de viață și setea de libertate sunt atât de viguroase, încât, cetindu-le, îți pare că asști la un concert simfonic cu o orchestră desăvârșită și cu un dirijor iscusit.

Cu toată opoziția oficialității ruse și piedicile puse de cenzura țaristă în drumul răspândirii operei lui Lermontov și a pătrunderii ei în popor, Lermontov a fost și a rămas unul dintre cei mai iubii poeți ruși. Dar numai după Marea Revoluție din Octombrie, în condițiile create de regimul sovietic, popoarele sovietice au căpătat posibilitatea de a-l cunoaște pe Lermontov în toată plinătatea geniului său, în toată puterea elanului său creator, a dragostei sale pentru libertate.

Lermontov este poetul tinereței, poetul năzuințelor înalte și al aventurilor continue, al visului revoluționar la o viață mai bună. De aceea, în special în timpul Marelui Război de Apărare a Patriei, versurile viguroase ale lui Lermontov au reînviat parcă, au început să răsune cu o nouă forță. Versurile lui patriotice inspirau pe luptătorii apărători ai Moscovei. Cei 28 de eroi din regimentul lui Panfilov care au căzut în tranșeele din fața Moscovei, oprind cu trupurile lor năvala tancurilor inamice, păreau inspirați de cuvintele lui Lermontov din *Borodino*:

„Băeși, nu e Moscova în spatele nostru? deci — să murim pentru ea!” Zoia Cosmodemianscaia își sorbea avântul tinerească din *Mțări*, iar Ulea Groмова și ceilalți eroi comsomoliști din *Tânăra Gardă* recitau versuri din *Demonul* în cele mai grele momente ale luptei lor împotriva dușmanului.

Opera lui Lermontov, unul din cei mai iubii poeți ai poporului rus, aparține patrimoniului literaturii universale.

Ea a fost cunoscută și prețuită la noi curând după apariția ei în original. Binefăcătoarea ei influență asupra cititorilor și asupra scriitorilor români s'a

exercitat deci în cuprinsul unei perioade destul de îndelungate.

Abia astăzi însă, în noile condiții create prin instaurarea regimului de democrație populară, influența aceasta se va putea exercita din plin.

Atitudinea lui Lermontov față de Pușchin și, implicit, față de tradiția progresistă a clasicilor, constituie un exemplu pentru noi.

Lermontov a urit pe asasinii marelui său predecesor. Poezia *Moartea poetului* este expresia profundă a acestui sentiment unit cu protestul vehement. Dar Lermontov nu numai că-l iubește pe Pușchin, el îl continuă; el continuă tradiția de critică a orânduirii existente, după cum folosește experiența artistică a marelui înaintaș.

În momentul actual al dezvoltării literaturii noastre, se pune tocmai problema „*învățăturii dela clasici*”. În acest sens, atitudinea lui Lermontov față de Pușchin constituie pentru scriitorii noștri un exemplu.

Lermontov a criticat cu curaj — periclitându-și libertatea și chiar viața — pe țarul autocrat și curtea care l-a ucis pe Pușchin. A cântat dorul de libertate în vremea celei mai agresive autocrații, a disprețuit viața lipsită de ideal, viața lăncedă a nobilimii, a privit critic chiar și tipul de om mai înaintat al epocii sale, „*omul de prisos*” care, deși bine

intenționat, nu-și poate găsi locul în societate și nu poate realiza nimic pozitiv.

Moartea lui Pușchin nu a oprit avântul lui Lermontov, ci dimpotrivă, a constituit pentru el un imbold la luptă în care și el a căzut, militând pentru același ideal.

Atât conținutul operei lui Lermontov cât și atitudinea pe care el a avut-o față de societatea timpului său, servesc și astăzi drept pildă scriitorilor.

Opera lui Lermontov este o neîntreruptă acțiune de luptă. El a cunoscut dușmanul, a știut împotriva *cui* trebuie dusă lupta; atacul său principal s'a desfășurat încontinuu, împotriva autocrației țariste și împotriva aristocrației, cu același curaj și elan, până când poetul a căzut în luptă.

Ceeace trebuie să învățăm noi astăzi din viața și opera lui Lermontov, este tocmai curajul și consecvența cu care poetul își dirijează atacul împotriva dușmanilor poporului. După cum trebuie să ne fie o pildă și grija atentă cu care a muncit Lermontov pentruca bogatul conținut de idei al poeziilor sale să fie exprimat într-o formă cât mai măiestră, care să emoționeze, să înflăcăreze pe cititori, masele populare ale căror năzuințe caută să le exprime și cărora li se adresează.

SUCCESELE STRĂLUCITE ALE LITERATURII SOVIETICE

PREMIILE STALIN PE 1950

În pragul celei de a doua jumătăți a veacului nostru, veac în care „toate drumurile duc spre comunism”, literatura sovietică a înregistrat noi și strălucite succese.

Un tezaur de valori artistice autentice puse în slujba omenirii, închinată fericirii umane — aceasta este literatura erei staliniste.

În istoria construirii lumii noi, anul 1950 se înscrie ca un an de o mare însemnătate.

În acest an, oamenii sovietici — avangarda omenirii muncitoare — au încheiat bilanțul celui de al patrulea plan cincinal; grandioasele succese obținute de popoarele sovietice sub conducerea Partidului Comunist (b) al U.R.S.S. pe planul construcției economice și culturale și-au găsit expresia și în procesul de dezvoltare a literaturii și artei.

Dimpotrivă, literatura reacționară a burgheziei, oglindește neputința și sfârșitul unei clase intrate în descompunere, pătrunsă de un dispreț total față de om, de o neîncredere cinică față de forțele lui creatoare. Ea îl înfățișează pe om coborât la nivelul unei fiare, stăpânită de porniri instinctuale, bestiale. Literatura din țările imperialiste, fiind un instrument în mâna imperialismului, în-

dreptat împotriva intereselor poporului, este expresia unui marasm moral din care nu există nicio ieșire.

Istoria literaturii universale a deschis un capitol nou, acela al literaturii și artei realismului socialist, în care literatura sovietică ocupă primul loc, pentru că, așa cum arată Rezoluția C.C. al P. C. (b) asupra revistelor *Zvezda* și *Leningrad*: „*Forța literaturii sovietice — literatura cea mai înaintată din lume, — constă în faptul că ea este o literatură care nu are și nu poate avea alte interese decât interesele poporului, interesele statului sovietic*”.

Poporul sovietic, cititorul din masă, dă o apreciere valabilă și multilaterală producțiilor literare, consacrand pe cele mai bune dintre ele.

Necesitatea acestei consacrări, ca o justă recunoaștere și apreciere a unei opere literare și ca stimulent pentru dezvoltarea creației artistice, s'a născut și s'a impus drept principiu caracteristic societății socialiste. Acest principiu și-a găsit o înaltă expresie în instituirea și decernarea Premiilor Stalin.

Tradițiile revoluționare ale clasei muncitoare sunt înscrise în istorie prin

date mari, care consemnează momentele cele mai importante ale luptei proletariatului pentru dărâmarea capitalismului, sau victoriile obținute pe drumul construirii comunismului. Aceste date au devenit prilejul unor mari sărbători pentru oamenii sovietici precum și pentru oamenii muncii de pretutindeni.

Tot astfel, literatura sovietică își are cucerită o zi a ei de măreață sărbătoare, în care sunt trecute în revistă faptele creatoare și realizările cele mai de seamă pe o perioadă de un an. Această sărbătoare vine odată cu primăvara frumoasă, asemeni unui simbol al vieții noi, a unui nou program de luptă pentru afirmarea progresului uman.

Este ziua decernării Premiilor Stalin — înaltă distincție instituită în 1939, cu prilejul celei de a 60-a aniversări a marelui corifeu al științei, I. V. Stalin.

Istorică Hotărâre a Partidului Comunist (bolșevic) și a Guvernului Sovietic cu privire la instituirea Premiilor Stalin pentru știință, invenții, literatură și artă, a fost luată în perioada când Uniunea Sovietică a pășit într-o nouă etapă, de desăvârșire a edificării socialismului; ea răspundea mărețului program de construire a societății comuniste, program care cerea mobilizarea tuturor forțelor economice și culturale ale țării.

Din înțeleștarea cu dușmanul în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei, forța și prestigiul Statului Sovietic au crescut nemăsurat, literatura sovietică s'a dezvoltat din ce în ce mai mult. Aceasta a creat necesitatea ca, imediat după război, printr-o decizie a Guvernului, numărul Premiilor Stalin în domeniul prozei să fie mărit dela 4 la 12, instituindu-se suplimentar premii de gradul II.

Vorbind despre succesele obținute de literatura și arta sovietică, V. M. Molotov a spus în Raportul său, cu prilejul celei de a 31-a aniversări a Marei Revoluții Socialiste din Octombrie: „Suntem îndreptățiți să fim mândri de succesele artei sovietice și, în ultima

vreme, îndeosebi de succesele literaturii sovietice: ele se datoresc conducerii Partidului, care a arătat drumul ce trebuie urmat”.

Progresele realizate de literatura sovietică în 1950 sunt oglindite în câteva cifre din cele mai grăitoare: în timp ce în 1949 au fost acordate 34 Premii Stalin în domeniul literaturii, în 1950 numărul operelor premiate a crescut la 47.

Alături de scriitori consacrați prin opere clasice cum sunt Alexandr Fadeev, Feodor Gladcov, Mihail Șolohov, Mihail Isacovschi, Constantin Simonov, Alexei Surcov, Constantin Fedin, Simion Babaevschi, Boris Polevoi, Mihail Rubenov, Boris Gorbatoș și alții — în fiecare an se adaugă alte nume noi de laureați ai Premiului Stalin.

La baza criteriilor de apreciere stă prețuirea pe care poporul sovietic o are pentru scriitorii care oglindesc just realitatea și luptă prin mijloace artistice de mare valoare pentru triumful cauzei Partidului Bolșevic, pentru triumful comunismului.

În total au fost acordate în anul 1950, în domeniul literaturii, 45 Premii Stalin de diferite grade pentru opere în proză, versuri și dramatice, și două premii pentru lucrări de critică și istorie literară cu caracter monografic.

Alături de scriitorii ruși (F. Gladcov, S. Scipaciov, A. Surcov, S. Babaevschi, N. Nichitin, G. Nicolaeva, A. Caravaeva, S. Antonov, I. Trifonov și alții) un loc important printre laureații Premiului Stalin pe 1950 îl ocupă reprezentanții în literatură ai altor popoare din U.R.S.S.

Astfel, printre laureații anului 1950, găsim reprezentanți ai literaturii ucrainene (A. Corneiciuc, V. Sobco, A. Malâșco și alții) ai celei georgiene (A. Ceișvili, Ilo Mossașvili, G. Abașidze), lituaniene, armene, turcmenene, etc.

Demn de reținut este că dintre literaturile republicilor autonome, cea tătară se remarcă prin două opere de înaltă valoare: romanele *Onoarea* de G. Ba-

șirov și *Vânturi de primăvară* de C. Nadjmi.

Nu mai puțin semnificativă este premierea nuvelei *Cuvântul unui Arat* de Solciac Toca — întemeietorul literaturii tuvine, — care aduce în tezaurul literaturii sovietice prinosul unui popor lipsit până acum două decenii de o scriere proprie.

Este încă o dovadă strălucită a triumfului politicii naționale leninist-staliniste, care asigură condițiile pentru desvoltarea și înflorirea culturii, socialistă în conținut și națională în formă.

În felul acesta, solidaritatea între republicele frățești se întărește, iar întreg patrimoniul literar devine un bun comun pentru toate popoarele Mării Uniuni.

Aceeași legătură se afirmă între generațiile diferite de scriitori. Printre laureații Premiului Stalin pe anul 1950 figurează scriitori vârstnici, cunoscuți încă dinainte de Octombrie 1917, (F. Gladcov, S. Marsac, M. Șaghinian, C. Crapiva, sau poetul daghestan Gamzat Tadasa) figurează și scriitori intrați în literatură în primele zile ale Puterii Sovietice (A. Surcov, S. Scipaciov, A. Corneiciuc, L. Cassil sau S. Chirsanov) precum și scriitori tineri care se manifestă printr'un rodnic început (G. Nicolaeva, I. Trifonov, S. Antonov, poetul armean Ghevorg Emin, poetul ucrainean P. Voronco și mulți alții).

Legătura permanentă dintre scriitorii aparținând unor generații diferite este un factor însemnat care asigură continuitatea luptei cu arma scrisului, desvoltarea rodnică a tradițiilor revoluționare puse în slujba aceluiaș țel comun: înflorirea Patriei și a culturii socialiste.

Eroul principal al celor mai bune producții literare din anul 1950, este omul-luptător, revoluționarul educat de Partid, care devine agitator sau luptător pentru libertate în perioada prerevoluționară, apărător neînficat al cuce-

ririlor Revoluției împotriva dușmanilor invadatori în anii războiului civil, și ai celui pentru Apărarea Patriei; constructor al unei noi orânduiri, creator de bunuri materiale și de valori spirituale în uzine și fabrici, pe ogoare și în laboratoare, în anii construirii socialismului și comunismului.

Putem astfel urmări drumul omului sovietic, călăuzit de ideile bolșevismului, îndrumat în luptă și în muncă de Partid, de exemplul marilor săi conducători.

Forța Partidului, a ideilor sale revoluționare — iată factorul motor al acțiunii omului sovietic de pe tot întinsul Uniunii Sovietice — fie că este vorba de epoca prerevoluționară, fie de epoca noastră. Peste tot omul apare înzestrat cu forța create-re-construcțivă, luptând sub conducerea Partidului pentru un țel înalt.

Astfel sunt dăltuiți cu măiestrie eroii romanelor și pieselor a căror acțiune ne este contemporană, cum sunt cei din minunatul roman al Galinei Nicolaeva, *Secerișul*, închinat muncii inovatoare și pașnice a oamenilor sovietici din colhozuri, sau admirabilele chipuri de activiști de Partid ca Tutarinov sau Condratiev din romanul lui S. Babaevski, *Lumină deasupra pământului*, care tratează tema arzătoare a electrificării satelor sovietice, oglindind apariția trăsăturilor comunismului în conștiința oamenilor.

În etapa de construire a comunismului, oamenii cresc în lupta cu natura, ca eroii lui A. Cojevnicov din romanul *Apă vie*; bolșevicul Lutonin se afirmă ca reprezentant al omului sovietic, ajuns la cea mai înaltă formă a conștiinței umane, la o înaltă ținută etică și socială, datorită educației Partidului.

Oamenii căliți în focul luptelor împotriva dușmanului, ca eroii muncitori din trilogia Anei Caravaeva (*Focuri, Avânt, Casa Părintească*) admirabilele chipuri de femei colhoznice ca Avdotia din *Secerișul*, sau Nafese din *Onoarea de Ba-*

șirov, ilustrează nu numai eroismul omului sovietic în lupta împotriva dușmanului și în activitatea zilnică închinată construirii comunismului, dar și marea lui forță morală, capacitatea de a folosi metoda bolșevică a criticii și autocriticii împotriva rămășițelor trecutului din propria sa conștiință. Este semnificativ în această privință însuși titlul piesei lui I. Cepurin : *Conștiința*, distinsă deasemeni cu Premiul Stalin pe 1950, în care factorul motor al oricărei acțiuni este conștiința, care-l determină pe muncitorul sovietic înaintat să surprindă și să înlăture elementele retrograde, care stânjenesc mersul înainte la societăți.

Îl vedem pe omul sovietic luptător pentru pace în propria lui țară, ca Aisoltan din nuvela lui Cherbabaev (*Aisoltan din Țara Aurului Alb*) ca vajnicii muncitori metalurgiști din romanele Anei Caravaeva, luptători împotriva hitleriștilor, sau chipurile neuitate de ostași sovietici cum sunt colonelul Ceaica și căpitanul Socolov din romanul lui V. Sobco *Chezășia Păcii*, închinat păcii și prieteniei între popoare. Acestor mari realizări, trebuie să le adăugăm altele, care scot în relief patriotismul omului sovietic, cum sunt volumele de versuri *Pace lumii* de A. Surcov și *Dincolo de Marea Albastră*, de A. Malășco.

Cititorul are prilejul să urmărească, odată cu prefacerile sociale, și transformările omului, dela primele licăriri ale conștiinței sale de clasă (eroii lui F. Gladcov, din romanul *Volnița*) până la închegarea conștiinței revoluționare (luptătorul Ignostas din *Dreptatea fierarului Ignostas* de A. Gudaitis Guziavicius, sau muncitorul revoluționar Dorohov din romanul lui M. Socolov, *Scântei*).

Drumul parcurs de omul sovietic începând dela această etapă pregătitoare a Revoluției, drum pe care-l putem urmări în operele ce oglindesc trecutul revoluționar al poporului sovietic (*Volnița*, *Scântei*, *Dreptatea fierarului Ignostas*),

este continuat de mersul istoric al luptătorului-erou, provenind din clasa muncitoare, erou care, eliberat din strânsoarea și întunecimea capitalismului, pășește cu mintea luminată, ferm și cu convingere spre mărețul țel — comunismul.

Acest drum l-a dus pe omul sovietic, după victoria asupra dușmanului hidos ce-i amenința Țara în anii războiului (acțiune prezentată în *Focuri* și *Avânt* de A. Caravaeva, *Onoarea* de Bașirov) la victorii strălucite în munca eroică constructivă (*Secerișul*, *Lumină deasupra pământului*, *Aisoltan din Țara Aurului Alb*, *Zorile deasupra Moscovei*, *Conștiința*, *Apă vie*, *Stanița plutitoare*, *Oameni la volan* și alte opere premiate pe 1950) și l-a așezat în primele rânduri ale luptătorilor pentru pacea și libertatea popoarelor (*Chezășia Păcii*, *Dincolo de Marea Albastră*, *Pace lumii*, etc.).

Problematica ce se naște din bogăția de teme tratate — în care omul, luptător pentru apărarea păcii și ziditor al comunismului apare ca factor principal — cuprinde cele mai variate aspecte ale vieții din societatea socialistă.

Creșterea conștiinței revoluționare a masselor muncitoare, în condițiile regimului țarist, este tema romanului lui F. Gladcov, *Volnița*, distins cu Premiul Stalin gr. I. Este a doua parte a vastei sale trilogii autobiografice, deci relatarea etapei următoare din viața adolescentului Fedia — eroul central din *Poveste despre copilărie*.

Intr-o frescă impresionantă, autorul zugrăvește tabloul exploatării sângeroase a populației sărace din orașele și satele Rusiei țariste; cititorul urmărește soarta micului Fedia într'un artel piscicol dela Marea Caspică, unde domnește sistemul barbar al exploatării capitaliste și cumplita samavolnicie a autorităților țariste. Dar nimic nu poate stăvilii protestul năvalnic al masselor, năzuința lor spre o viață liberă.

Dacă în prima parte a trilogiei (*Po-*

veste despre copilărie) ideea centrală care se desprinde din faptele oamenilor era creșterea capacității de luptă a țărânilor muncitoare și trecerea ei din ce în ce mai mult de partea proletariatului în mișcarea revoluționară, — în această a doua povestire (*Volnița*) se afirmă cu tărie și convingere rolul conducător al proletariatului în lupta pentru eliberarea de orice exploatare.

Romanul arată procesul de formare și dezvoltare a conștiinței revoluționare a elementelor semi-proletare, provenite din mediul sătesc și ajunse în contact cu ideile socialiste, propagate de muncitorii comuniști.

În romanul *Volnița*, adolescentul Fedia și mama acestuia, Nastia, sunt personagiile centrale; Nastia ilustrează drumul greu și anevoios parcurs de femeia rusă dela țară care, pusă în contact cu realitatea brutală a exploatării capitaliste, ajunge la conștiința necesității de a lupta pentru descătușarea clasei sale. Transformarea prin care trece Nastia și creșterea conștiinței micului Fedia constituie o confirmare a forței morale nelimitate de care dispune poporul rus, forță care l-a făcut să înfrângă toate stăvilile și să-și cucerască libertatea.

În extraordinara putere de a reda oameni și fapte pilduitoare constă valoarea educativă a acestui roman, în care și minunatele descrieri ale peisajelor ruse, întreaga natură din regiunea fluviului Volga, apar ca un cadru ce nuanțează tabloul suferinței poporului și afirmă necesitatea învierii vieții.

Romanul *Volnița* descrie un moment important din istoria dezvoltării capitalismului în Rusia din preajma Revoluției din 1905.

Un alt moment important, din istoria acestei Revoluții, este descris în cartea lui M. Socolov, *Scânteii*.

Există în cartea lui M. Socolov o scenă plină de tâlc, care cuprinde în esență ideea de bază a romanului.

Adunați într'un loc ferit de tufișuri

dese, un grup de muncitori, participanți la mișcarea revoluționară, ascultă expunerea unui delegat bolșevic despre lucrarea lui Lenin, *Ce-i de făcut?*

Un adept al economiștilor intervine cu o observație sceptică: „Eu cred că voi, iscriștii, ațâțați în mod artificial scânteii care nu există încă”. La aceasta, delegatul îi răspunde cu hotărâre:

„Nu-i adevărat, ele există, și noi leniniștii suntem profund convinși că din aceste scânteii ale conștiinței politice se va aprinde cu adevărat flacăra răscoalei revoluționare a proletariatului nostru împotriva autocrației și capitalismului”.

Aceste cuvinte desvăluie clar ideea centrală a romanului *Scânteii*, în care este zugrăvită izbucnirea Revoluției din 1905.

Subiectul este format dintr-o serie de episoade ale luptei care s'a desfășurat în Rusia în perioada 1898-1905. Deși scriitorul a limitat locul acțiunii, situând-o într'un sat de pe Don, apoi într'un orașel minier, — pentru a continua apoi într'o mare uzină din sudul țării, — în romanul său faptele sunt puse în legătură cu evenimentele revoluționare de mare semnificație istorică, precum: cel de al doilea congres al P.M.S.D.R., demonstrația dela Batum din 1902, greva dela Bacu din 1904, „dumineca sângeroasă” din Petersburg, greva politică din întreaga Rusie din Octombrie 1905 și răscoala armată din Decembrie a aceluiaș an. M. Socolov a arătat importanța imensă a acestor evenimente asupra drumului istoric al poporului rus și a demonstrat rolul conducător al Partidului Bolșevic în organizarea luptei revoluționare.

Cartea cuprinde peste o sută de personaje, dar subiectul urmărește mai ales viața o două familii înrudite, dintr'o stăniță căzăcească.

Șubrezenia și inconsistența legăturilor dintre acest două familii apar evidente atunci când fluxul revoluționar pune acut problema delimitării lagăre-

lor sociale. Leon Dorohov nu poate să mai rămână alături de soția sa, Aliona, fiica chiaburului Zagorulchin iar fiul acestuia, Iacov — un produs al clasei sale, viitor exploatator ca și tatăl său — o pierde pe Oxana, sora lui Leon, care se alătură muncitorilor ce luptă pe baricadele Revoluției.

Figura lui Leon — eroul central — este prezentată în procesul creșterii și formării sale ideologice și politice. Din țăran răsărit el devine, prin contactul cu cercurile revoluționare muncitorești dela întreprinderile minere conduse de iscriști, un luptător conștient, care înțelege limpede țelurile mărețe ale luptei proletarietului.

Prin marea lui valoare documentară și artistică, romanul lui Socolov are o deosebită valoare educativă. Scena finală, de exemplu, este impregnată de un profund optimism, care anunță perspectivele viitoarei Revoluții proletare. Grupul de bolșevici arestați, printre care și Leon Dorohov, rănit, este adus în gară. Dintr'odată, din mijlocul mulțimii adunate răsună vocea plină de îmbărbătare a delegatului Partidului, Luca Matveevici: „*Tovarăși, sus capul! Revoluția continuă!*” — urmată de strigătu' puternic al lui Leon Dorohov: „*Tovarăși, noi nu suntem învinși!*”

Tot între operele consacrate evocării trecutului revoluționar, se încadrează și romanul scriitorului tătar C. Nadjmi, *Vânturi de primăvară*, precum și valorosul roman al lui A. A. Gudaitis Guziavicius, *Dreptatea fierarului Ignotas* — prima lucrare de întindere mai vastă a tinerii literaturi lituaniene.

Tradiția revoluționară a acestor vajnici luptători — Leon Dorohov sau fierarul Ignotas — este continuată în epoca noastră prin minunatele chipuri de muncitori sovietici cărora Ana Caravaeva le închină vasta ei trilogie *Focuri, Avânt și Casa părintească*. Colectivul de muncitori stahanoviști din aceste trei romane simbolizează forța de neînving și unitatea morală a poporului sovietic

în zilele Marelui Război pentru Apărarea Patriei și glorifică faptele de eroism săvârșite pe frontul muncii.

Rolul mobilizator și organizator al Partidului apare în toată importanța sa istorică.

În primele două romane, acțiunea se petrece într-o regiune industrială din Ural, unde sunt evacuate uzinele din teritoriile vremelnice cotochite de fasciști sau din zona frontului. Reorganizarea uzinei, trecerea dela producția de pace la cea de război, întâmpină o serie de greutăți materiale și organizatorice. Dar ele sunt învinse și uzina contribuie la mărirea forței armatei sovietice printr-o producție mereu sporită de tancuri. Se întâmplă că unii din colectivul uzinei, în frunte chiar cu vechiul director, nu înțeleg dela început noile sarcini ce li se pun; A. Caravaeva zugrăvește procesul de omogenizare a colectivului uzinei, alcătuit din muncitori localnici și din cei evacuați, proces ce se desfășoară în condițiile grele ale noului ritm de muncă impus de război. Conservatorismul unora, ambițiile și neînțelegerea altora, sunt învinse de conștiința tuturora că lucrează în vederea realizării aceluiaș țel comun și astfel se făurește un colectiv unit în gândire și acțiune, care în *Avânt* va face dovada unei atitudini comuniste față de muncă, pentruca apoi în *Casa Părintească* să treacă la reconstrucția uzinei în localitatea de unde a fost evacuată. Rămân întipărite în mintea cititorului chipuri de neuitat ca oțelarul Lanschih, fierarul Temeliacov sau inginerul Sboev, căutător neobosit de căi noi în domeniul tehnicii, și cu deosebire chipul luminos al organizatorului de Partid, Plastunov, care se impune prin integritatea caracterului său. Ei sunt aceiași plămadă a vieții socialiste ca și inginerul Crainev din romanul lui V. Popov, *Oțel și sgură*, sau ca secretarul de Partid Zalchind, inginerii Batmanov sau Beridze din romanul lui V. Ajaev, *De parte de Moscova*, — lucrări premiate

în anii trecuți. Toți formează marea familie a muncitorilor din Uniunea Sovietică, deși fiecare apare cu trăsăturile sale individuale, cu frământările personale și cu destinul propriu.

Un loc important este acordat în trilogie tinerei generații de muncitori sovietici — viitorii ziditori ai comunismului — ca Igor Ciuvilev, Sonia Celișceva sau Anatolii Sunțov. Nota dominantă este optimismul propriu oamenilor sovietici și legitima lor încredere în viitor.

Este grăitor în această privință pasagiul dela sfârșitul romanului *Focuri*, în care se descrie în culori vii și emoționante momentul punerii în mișcare a tancului „L.S.”, invenția constructorului Iurii Costromin: *„În fiecare om ce se află aici, sălășluia forța din care a fost făurit acest răz bunător de oțel, ce se avântă nestăvilit. Nu era numai forța rațiunii și a măestriei profesionale, dar și forța rezistenței. Prin sânge, prin răni pricinuite de întunecata hoardă fascistă, prin grozăviile amintirilor și prin nenorocirile acelora ce pierzându-și familiile ajunseseră aici, în pădurile din Ural, — își făcea loc și se înălța în toată uriașa ei măreție această forță neclintită de rezistență față de dușman, față de invazie, ruină, față de puterea întunericului”.*

Această forță, „asemenea primei săgeți trimisă în fruntea arămie a celui dintâi cotropitor nomad, a dăinuit peste veacuri dreaptă, nestăvilită și neînfrântă — forța poporului”.

Tema creșterii omului în procesul muncii industriale este desbătută deosemeni și în dramaturgie — (*Zorile deasupra Moscovei* de A. Surov, *Conștiința* de I. Cepurin) precum și în poezie (*Macar Mazai* de S. Chirsanov).

În *Zorile deasupra Moscovei* este zugrăvită lupta muncitorilor sovietici pentru calitatea producției, prin folosirea justă a criticii și autocriticii împotriva metodelor de muncă rutiniere, învechite.

Vechiul director al fabricii, Capitolina Solnțeva, ajunge să-și dea seama de greșeala în care căzuse dând prea multă importanță lucrurilor mărunte, formale, și neglijând ceea ce este esențial și anume: învingerea oricăror greutăți pentru promovarea noului.

Un alt aspect al aceleiași probleme apare în piesa *Conștiința*. Aici colectivul unei uzine ia atitudine categorică de condamnare împotriva turnătorului Maxim Nojchin, care, în goana după succese personale, trădează pe cele colective, înjosind titlul de stahanovist. Vrând cu orice preț să îndeplinească planul, Nojchin trece între piesele bine lucrate și niște piese-rebut, dând astfel dovadă de atitudine inconștientă, lipsită de răspundere față de muncă.

Tocmai **aceea** — trăsătură a atitudinii comuniste care proclamă principiul muncii conștiente drept cea mai înaltă dovadă a maturității ideologice și politice a muncitorimii din U.R.S.S., o scoate în evidență I. Cepurin în piesa sa.

Această înaltă conștiință o găsim întruchipată și în *Macar Mazai*. S. Chirsanov își închină poemul său vieții eroice a vestitului turnător, inițiatorul mișcării stahanoviste în metalurgie, Macar Mazai, erou răpus de mâna dușmană în Marele Război de Apărare a Patriei.

Cititorul cunoaște drumul parcurs de Mazai dela simplu ucenic la maestrul inovator.

Este impresionant prin elanul și sensul lui profund capitolul *„Se naște oțelul”*, unde poetul spune povestea metalului topit, închipuindu-și-o ca pe o horă de nuntă a moleculelor.

*Iată-le dansează
iată, merg la nuntă,
viața lor, în flăcări,
strașnică, s'avântă.
Fierul cu manganul
se îmbrățișează.*

Imaginea aceasta în care cuptorul apare ca o ființă vie, dialogul ce se învinge între oțelar și cuptorul său, pe

care Macar Mazai reușește să-l domine până la sfârșit, imprimă o mare intensitate versului și-i dă un conținut simbolic.

Poemul lui S. Scipaciov, *Pavlic Morozov*, este epopeea eroică a unui pionier care-și jertfește viața, după ce prin vigilență demnă de conștiința unui adevărat bolșevic demască pe dușmanii poporului muncitor — chiaburii.

Tematica acestui poem mobilizator se întâlnește și în romanul *Strada mezinului* de L. Cassil și M. Poleanovschi, unde este evocată figura eroică a unui comsomolist mort în luptele împotriva fasciștilor.

De o importanță deosebită prin nouitatea subiectului este romanul lui A. Râbacov, *Oameni la volan*, care zugrăvește un sector al muncii aproape neexplorat până acum în literatură. Este vorba de viața și activitatea unui grup de șoferi-mecanici și conducători ai unei auto-baze.

Asemenea teme, legate de specificul muncii, ca în *Oameni la volan* sau în romanul *Stanița Plutitoare* de V. Zacrutchin, apar din ce în ce mai multe în literatura sovietică. Dar în ele nu este vorba de procesul muncii în sine, ci de oamenii care desvoltă procesul muncii. Râbacov nu și-a încărcat opera cu descrierea aspectelor și detaliilor tehnice în dauna prezentării omului, ci a urmărit felul cum psihologia oamenilor, caracterul lor se formează în procesul complicat al muncii inovatoare. Iată de ce cititorul rămâne captivat de viața de muncă, bogată în frământări și în izbânzi a „oamenilor la volan” ai lui Râbacov, sau de minunatele realizări ale inspectorului colhozului piscicol „Stanița plutitoare”.

Să învingi elementele conservatoare din afară, să lupți și să fii victorios împotriva propriilor tale slăbiciuni, nu este deloc ușor, dar este cu puțință! Și lucrul acesta ni-l dovedesc în operele lor A. Râbacov, V. Zacrutchin, sau I. Trifonov, acesta din urmă autor al unei

întinse nuvele, *Studenții*, consacrată vieții și activității tineretului studios din U.R.S.S.

Un colectiv de oameni sovietici îndrumați și însuflețiți de bolșevicul neînfriecat Lutonin transformă într-o grădină înfloritoare stepele Hacassiei, situate la mii de kilometri de Moscova. Acești oameni, pe care Cojevnicov îi zugrăvește în romanul său *Apă vie*, au declarat războiul pustiului și au învins seceta prin noi sisteme de irigație și canalizare.

Dar nu numai natura este aceea care s'a schimbat în acest proces, ci însuși omul s'a format, s'a călit ca un demn cetățean al viitoarei societăți comuniste. Trăsăturile noului apar evidente în acest roman, care pune concomitent cu tema transformării naturii, — pe aceea a transformării omului, a atitudinii sale față de problemele esențiale ale vieții. Partidul pune în mișcare și forța științei; în ajutorul novatorilor, în munca practică, vin oamenii de știință. Infrățirea dintre muncitor și savant, dintre știință și practică constituie una din trăsăturile caracteristice ale comunismului.

Cartea abundă în descrieri magistrale de peisagii, în mijlocul cărora este mereu prezent omul. Omul legat de pământul Patriei sale — aceasta este și semnificația eroinei Annânciah. La început o fiică a stepei, care știe să mănuiască bine arcanul și să păzească cu strășnicie herghelia ce flămânzea pe întinsurile câmpiei bănuite de secetă, mai târziu ea învață, ajunge agronom, plantează păduri de protecție, ia parte la lucrările de irigare a regiunii, ca o cetățeană înaintată a Patriei Socialiste.

Cele mai multe lucrări în proză, distinse cu Premiul Stalin, tratează teme din viața colhozurilor. Așa sunt romanele *Secerișul* de G. Nicolaeva, *Lumină deasupra pământului* de S. Babaevschi, *Onoarea* de G. Bașirov, *Lelo* de A. Ceșvili, sau nuvela lui B. Cherbabaev, *Aisoltan din țara aurului alb*.

Dintre aceste opere, *Secerişul* de Galina Nicolaeva ocupă un loc aparte. Cartea, care a fost distinsă cu Premiul Stalin de gradul I, este consacrată noilor forme de viaţă şi noilor relaţii dintre oamenii satului colhoznic contemporan. Sunt puse şi rezolvate o serie de probleme legate de dezvoltarea multilaterală a omului sovietic. Conflictul familial dintre Vasili Bortnicov şi soţia sa Avdotia, capătă în roman semnificaţia unui conflict pe plan social vast, în procesul căruia eroii înving nenumărate piedici şi porniri personale, îmbogăţindu-şi caracterul cu noi trăsături pozitive. Titlul romanului sugerează pe deoparte bogăţia roadelor de pe ogoare, pe de altă parte creşterea conştiinţei comuniste a oamenilor în procesul muncii creatoare, rodul bogat al vieţii lor spirituale.

Lupta se dă între elementele noi, înaintate, şi cele ce se cramponează de forme de muncă şi de existenţă învechite, perimate.

Triumful noului se concretizează în faptul că dintr'un colhoz rămas în urmă, cum era la începutul acţiunii romanului, colhozul „1 Mai” se situează în rândul colhozurilor fruntaşe.

Cetitorul nu poate uita scena impresionantă când singurii trei comunişti din colhoz pleacă la prima adunare plenară. Doar trei, dar ce uriaşă forţă morală se resimte în acţiunea acestor trei comunişti, care discută problemele cele mai arzătoare la ordinea zilei, legate de viaţa şi prosperitatea colhozului :

„Erau numai trei, trei comunişti, şi toţi trei erau oameni obişnuiţi, cu multe slăbiciuni şi lipsuri. Dar pentru că năzuiau spre acelaş fel înalt, către care mergeau cu hotărîre pe drumul indicat de Partid, pentru că în munca lor foloseau critica necruţătoare, arătându-şi unul altuia lipsurile, completându-şi calităţile, ei se transformau într-o singură forţă al cărei nume e Partidul”.

Sensul adânc al vieţii închinată Pa-

triei culminează în pasagiul final al cărţii — un adevărat imn închinat păcii şi fericirii omului :

— *Dece-i atât de bine? — făcu Valentina încet, ca şi cum ar fi vorbit cu ea însăşi. — Dece-i atîta pace şi atîta fericire împrejur? Poate pentru că aici e şi pădurea, şi cerul, şi cirezile? Sau pentru că tot ce e aici e făcut de noi? Nu... nu numai de asta... Să ne închipuim, de pildă, că toate câte sunt aici nu sunt ale noastre ale tuturor, ci ale mele, numai ale mele... Şi numai gândul acesta, chiar pentru o singură clipă, mi-ar face silă! Dintr'odată s'ar risipi toată frumuseţea. Ar apărea în loc indignarea şi mânia îndreptăţită a unora, frica şi lăcomia altora. Şi n'ar mai fi în jurul nostru nici fericire, nici pace, nici înţelegere”.*

Alături de Avdotia din *Secerişul*, — eroina care îşi biruie frământările personale şi îşi rezolvă conflictele familiare aflându-şi rostul vieţii în marea familie colhoznică — pot fi aşezate personajele feminine din romanul scriitorului tătar Başirov, intitulat *Onoarea*, evocând munca eroică a femeilor sovietice, care au dus pe umerii lor greutăţile războiului şi şi-au închinat viaţa refacerii colhozurilor. Acest roman este un adevărat poem în proză, pătruns de patosul muncii constructive, în care figura comunistei Aisânla şi a comsomolistei Nafise apar de o măreţie simbolică. Continuând galeria nesfârşită a eroicelor femei colhoznice, scriitorul B. Cherbaev crează un chip asemănător de femeie fruntaşă în producţie şi aprigă luptătoare pentru pace, în nuvela sa *Aisoltan din ţara aurului alb*.

În literatura anului 1950, forţa muncii colective este deasemenea un aspect dominant, care se îmbină organic cu problemele educării omului-luptător, a omului constructor, al cărui efort este pus în slujba făuririi fericirii umane, în slujba construirii unui viitor luminos pentru întreaga omenire muncitoare.

Deaceea eroii comuniști din satele Georgiei, care organizează întreceri între colhozuri învecinate și elaborează „planurile noilor ofensive” în muncă, — eroii zugrăviți de scriitorul A. Ceişvili în cartea sa *Lelo*, — rămân ca exemple de bravi constructori ai colhozurilor sovietice.

Urmărind astfel multitudinea de teme și probleme din producțiile premiate în 1950, constatăm că ele converg, în ultimă analiză, să zugrăvească fericirea umană, posibilă într-o lume nouă, fericire al cărei constructor este omul pătruns de spirit revoluționar, educat și îndrumat de Partid. Dela lupta spontană care se transformă apoi în luptă organizată împotriva asupririi țariste și exploatării capitaliste, îl vedem pe acest om angajat în construcția socialistă, apărându-și patria de cotropitori, pentru ca apoi să pășească la construirea comunismului. Smulgând tainele naturii, încadrându-se puternic în colectivul său de muncă, omul luptă împotriva propriilor lipsuri, se eliberează de interese mici, meschine, de tarele individualismului și egoismului.

Problema aceasta este rezolvată în toată complexitatea ei în cel de al doilea volum al romanului *Lumină deasupra pământului*, încununat cu Premiul Stalin pe 1950.

Continuând subiectul început în *Cavalerul Stelei de Aur*, S. Babaevski accentuează cu putere ideea centrală a romanului său, și anume forța constructivă a omului înzestrat cu o conștiință comunistă, înarmat cu ideile Partidului, care reușește să transforme pe baze noi, comuniste, agricultura țării sale. Cartea este de o mare importanță. În ea găsim exemplul educării masselor în spirit comunist, aplicarea rodnică a principiului criticii și autocriticii, perspectiva viitorului oglindind transformarea comunistă a agriculturii, pe baza electrificării satelor și a muncilor agricole.

Cartea lui S. Babaevski se încheie cu

tabloul staniței Usti-Nevisc în care sosesc primele tractoare electrice. Oamenii au devenit stăpâni ai unei tehnice perfecționate, iar lumina științei și a viitorului fericit îi învâluie pe făuritorii acestei grandioase transformări. În mijlocul lor apar impunătoare figurile bolșevicilor Condratiev și Serghei Tutarinov, inițiatori și organizatori ai măreței acțiuni de electrificare a muncilor agricole în acel ținut.

Ca un fir roșu trece prin roman ideea apropierei comunismului, pentru a cărui construire este necesară munca pașnică.

Și iată că tema aceasta, a muncii pașnice, se afirmă din ce în ce mai puternic ca o chemare la luptă unită împotriva acelor care uneltesc împotriva păcii — imperialiștii americani și englezi.

Acestei teme îi închină operele lor laureații Premiului Stalin, V. Sobco, (*Chezășia păcii*), N. Nichitin (*Aurora boreală*), A. Malășco (*Dincolo de Marea Albastră*), A. Surcov (*Pace lumii*) și alții.

Cu multă forță de pătrundere psihologică, V. Sobco a înfățișat în romanul său drumul greu pe care l-a parcurs o parte a intelectualității germane până a ajuns la conștiința necesității de a se alătura cauzei poporului muncitor din Germania și a contribui astfel la consolidarea unei Germanii libere, unite și democratice — garanție a păcii în Europa.

Viața nouă se afirmă cu tărie și pe ogoarele germane, odată cu înfăptuirea reformei agrare. Deaceea sunt pline de semnificație cuvintele fostului argat din satul Grotdorf, Erich Leschner, ales președinte al comisiei de reformă agrară, care exclamă: „Începem să trăim cu adevărat!”

Lupta pentru pace este organic legată în literatura sovietică de acțiunea de demascare a uneltirilor imperialiste, care urmăresc atragerea omenirii într'un nou măcel mondial. I. V. Stalin a spus: „Pacea va fi menținută și consolidată,

dacă popoarele vor lua în propriile lor mâini cauza menținerii păcii și o vor apăra până la capăt. Războiul poate deveni inevitabil dacă aflătorii la război vor reuși să prindă în mreaja minciunii masele populare, să le înșele și să le atragă într'un nou război mondial.

Deaceea, larga campanie pentru menținerea păcii, ca mijloc de demascare a mașinațiunilor criminale ale aflătorilor la război, are acum o importanță primordială“.

În această privință, romanul *Aurora boreală* de N. Nichitin aduce o importantă contribuție la cauza apărării păcii. În el sunt demascate crimele sângeroase săvârșite de imperialiștii anglo-americani în anii 1918-1920 pe teritoriul de nord al tinerii Republici Sovietice, și mârșava lor politică de înăbușire a Revoluției.

Bazându-se pe date istorice reale, N. Nichitin descrie câteva aspecte importante ale acelei epoci — acțiunea contrarevoluționară dela Arhangelsc, organizată de gărzile albe și de social-revoluționari sub conducerea reprezentanților diplomați ai Antantei; lupta eroică a ostașilor Armatei Roșii împotriva trupelor anglo-americane; groaznica soartă a patrioților sovietici închiși de intervențiști în lagărul de concentrare de pe insula Mudiug, activitatea bolșevicilor în ilegalitate în Arhangelscul ocupat și, însfârșit, războiul partizan dus de țărani din ținuturile vremelnice ocupate.

Descriind acțiunile intervențiștilor în nordul Rusiei, autorul desvăluie trăsăturile caracteristice ale imperialismului americano-englez — tendința sa de dominare a lumii, cruzimea nemaiîntâlnită, reeditată astăzi în văzul întregii omeniri, în războiul de agresiune deslănțuit împotriva pașnicului și eroicului popor coreean.

Aceleași teme de demascare a politicii imperialiste războinice, care urmărește subjugarea popoarelor, îi este consacrat romanul lui M. Ibrahimov, *Va*

veni ziua, precum și o serie de opere aparținând genului liric și dramatic, lucrări deosebit de valoroase, prin ideea măreață și importantă a luptei pentru pacea întregii omeniri, și prin măiestria realizării artistice.

Poeții sovietici își închină versurile lor cele mai bune acestei nobile cauze.

Volumul lui A. Surcov, *Pace lumii*, afirmă cu tărie încrederea în izbânda forțelor păcii împotriva imperialismului agresiv. Aceste versuri răsună ca o chemare avântată la luptă, la vigilență și la solidaritatea internațională a tuturor oamenilor cinstiți din lume, pentru că:

*Bombe atomice, svon de elice
iar în auz năvălesc,
capul din nou îndrăznesc să ridice
cei ce de „rase“ vorbesc.*

Setea lor de război amenință pacea lumii, dar soarta uneltirilor lor este dinainte pecetluită :

*Sângele'n valuri mirosul le'nțeapă
iar vor al morții parfum,
însă pieirii, 'nainte să'nceapă,
planu-i sortit de pe-acum.*

Și Surcov vede izbânda cauzei comune a popoarelor iubitoare de pace :

*Nu-i va scăpa pe tâlhari de osândă,
banul și-atomicul nor, —
văd cum popoarele liber cuvântă
peste înfrângerea lor.*

*Ca să oprim criminalilor pasul
marșul de tunuri și câști,
oameni cinstiți, ridicați-vă glasul,
smulgeți a hoților măști!*

(Trad. Mihu Dragomir)

Fiecare vers din acest volum distins cu Premiul Stalin este închinat păcii, care nu poate fi cucerită decât prin luptă grea și susținută. O încredere adâncă, optimistă în viitor și sentimen-

tul unui patriotism militant respiră din cuvintele poemului.

Această încredere își are temeluri în luminile comunismului ce se anunță :

*Tot mai aproape-i ce-a fost ieri 'nainte,
se văd lumini, pe piscuri, de aici.
Noi staliniste oști, suntem ne'nfrânte,
noi, conștiința lumii, bolșevici !*

(Trad. Miha Dragomir)

Iată dar cum poeții sovietici continuă tradiția lui Maiacovski, tradiția lui de cântăreț și apărător al Patriei Socialiste și de acuzator al dușmanului omenirii — imperialismul :

*Cântecul, versul —
Sunt bombe și flămuri.*

aceste versuri maiacovschiene ar putea servi drept motto la volumul de versuri *Dincolo de Marea Albastră* de A. Malâșco, distins cu Premiul Stalin de gradul I.

Generalizându-și parcă impresiile culese într-o recentă călătorie în Statele Unite, poetul distinge două Americi :

*„Nu m'a vrăjit Broadway-ul, plin
De țipătoare-lumini,
Cu-ai lui sgârie-nori și firme, —
Căci în colibe înfirmă
Din Harlem, foame e, și chin,
Și întunericu-i deplin”.*

Poetul-cetățean al Mării sale Patrii, în care înflorește o adevărată prietenie între popoare, protestează plin de revoltă împotriva persecuțiilor la care sunt supuși negrii, împotriva sclavagismului modern.

În poezii ca *Statuia Libertății*, *O personalitate vestită*, A. Malâșco conturează cu multă putere satirică portretele rechinilor imperialiști și ale slugilor lor. Dar, totodată, poetul își exprimă speranța că America democratică va triumfa asupra Americii Wall-Street-ului. El zugrăvește dragostea oamenilor simpli

și iubitori de pace din America pentru Țara Sovietelor, dragoste pe care poetul a redat-o în poeziile *Cuvânt leninist*, *Balada prieteniei* și altele.

Alte volume de versuri premiate care tratează tema luptei pentru pace sunt *La granița de sud* de G. Abașidze și *Slăvită-i pacea* de P. Voronco.

Printre poeții laureați ai Premiului Stalin figurează și S. Marșac cu *Versuri pentru copii*, G. Emin cu *Drum nou*, Rassul Rza cu poemul *Lenin*, G. Abașidze cu *Lenin la Samgori*.

Vastul poem *Novorossiisc* de Olga Bergholz este o adevărată istorie în versuri a construirii Statului Socialist.

Stimularea dezvoltării multilaterale a literaturii în U.R.S.S. o dovedește faptul că toate domeniile de creație literară și-au găsit expresia în înalta apreciere a Premiilor Stalin. Astfel, a fost distinsă lucrarea Marietei Șaghinian *Călătorie prin Armenia Sovietică* — contribuție la cunoașterea vastului pământ sovietic.

În domeniul prozei, literatura sovietică dă o mare atenție „genului scurt” — schițelor și povestirilor.

Culegerea de schițe a lui S. Antonov *Pe drumuri merg mașini* răspunde acestei sarcini, îmbogățind tezaurul literaturii sovietice cu o serie de schițe și povestiri. Prin tematica lor și prin stilul lor simplu și concis, aceste lucrări aduc la cunoștința cititorului noi aspecte tipice ale realității sovietice.

Dintre lucrările aparținând genului dramatic a fost premiată o piesă închinată luptei pentru pace (Ilo Mossașvili : *Pietre întunecate*), alta evocând trecutul glorios al poporului rus (A. Stein : *Steagul amiralului*). Comedia lui A. Corneiciuc *Crângul de călini* ne introduce în atmosfera sănătoasă a colhozului sovietic de azi.

Toate aceste piese premiate, la care se adaugă comedia *Căsătoria cu zestre* de M. Diaconov și *Cântă ciocârliile* de C. Crapița, îl fac pe cititor să cunoască, să îndrăgească și mai mult pe oamenii

sovietici care promovează noul, dinamizând viața și desfășurând-o pe planuri tot mai înalte, mai înaintate, biruind cu succes tot ce mai este vechi în conștiința lor.

Găsim în toate aceste opere aparținând geniului epic, liric și dramatic, teme dominante, ca aceea a trecutului revoluționar al poporului (*Volnița, Dreptatea ȋierarului Ignatas, Scântei*) a luptei împotriva dușmanului intern și extern (*Pavlic Morozov, Strada Mezinului*, romanele Anei Caravaeva, *Onoarea* de Bașirov și altele) tema luptei împotriva rămășițelor trecutului în conștiința oamenilor, pentru promovarea elementului nou, socialist (*Oameni la volan* de Râbacov, *Stanița plutitoare* de V. Zacrutchin, *Apă vie* de A. Cojevnicov) tema eroismului oamenilor sovietici în munca pașnică de zidire a comunismului, în care sunt scoase în evidență trăsăturile comuniste în conștiința și atitudinea oamenilor față de viață (*Secerișul, Aisoltan din Țara Aurului Alb, Lumină deasupra pământului*) în sfârșit tema rolului conducător al U.R.S.S. în lupta popoarelor pentru apărarea păcii, în care se afirmă mândria națională și patriotismul oamenilor sovietici (*Chezășia păcii, Pace lumii, Dincolo de Marea Albăstră, Aurora Boreală*).

Pe acest registru de mare întindere, dela problema creșterii conștiinței de clasă a masselor și până la larga desfășurare a tuturor forțelor creatoare ale omului sovietic în etapa actuală, — literatura sovietică, prin cele mai bune opere ale anului literar 1950, a creat figuri de eroi luminoase și integre, chipuri de neuitat de bolșevici, conducători de masse, femei și bărbați, educatori ai tinerelor generații, adevărați purtători ai ideilor comuniste ca: secretarul organizației raionale de Partid, Condratiev (*Lumină deasupra pământului*), colhoznicii Avdotia și Vasili Bortnicov (*Secerișul*), directorul Poliacov (*Oameni la volan*) comsomolistul-inspector al colhozului piscicol, Zubov

(*Stanița Plutitoare*), colhoznică fruntașă în producție, Aisoltan (*Aisoltan din Țara Aurului Alb*), colonelul Ceaica (*Chezășia Păcii*) și nenumărați alți eroi ce populează literatura sovietică contemporană.

Toți acești eroi tipici, reprezentativi pentru societatea socialistă în drum spre comunism, fac parte din marea familie sovietică, legată prin prietenia frățească a popoarelor U.R.S.S. care stă la baza unității morale și politice a Statului, a forței sale de neînvins.

Comunitatea de simțăminte și de idei o leagă pe colhoznică rusă Avdotia Bortnicov de colhoznică tătară Nafise sau fruntașa chirghiză Aisoltan.

Înfrățirea între oamenii muncii aparținând diverselor naționalități din Rusia țaristă, în numele solidarității internaționale a proletariatului este ilustrată în *Volnița* lui F. Gladcov ca și în cartea lui A. G. Guziavicius, *Dreptatea ȋierarului Ignatas*, sau în culegerea de versuri a lui Emin Ghevorg, *Drum nou*.

Cu toate deosebirile caracteristice diverselor regiuni și momente în care se situează acțiunea acestor lucrări literare, cu toată varietatea de situații și de procese umane proprii fiecărui personaj, noi recunoaștem pretutindeni aceeași esență — morală omului sovietic — care reușește până la urmă să triumfe asupra pornirilor individualiste și asupra piedicilor obiective, așa cum ne ilustrează Serghei Tutarinov (*Lumină deasupra pământului*) Vasili Bortnicov (*Secerișul*), Poliacov (*Oameni la volan*), Lutonin (*Apă vie*), Zubov (*Stanița plutitoare*) sau studentul Vadim Belov (*Studentii*).

Există în romanul lui A. Râbacov, *Oameni la volan*, nenumărate pagini în care autorul redă poezia muncii — și un pasagiu care răsună ca un imn închinat eroului muncii creatoare, omului sovietic.

„Clocotește și se frământă marea noastră putere, dar tot ce are mai de ad-

mirat și mai uimitor, ești tu, minunate om sovietic de rând!

Înfățișarea ta e simplă și îmbrăcămintea ta e modestă. Vorba ta e deschisă, iar munca ta e însușită de un gând măreț — și gândul intruchipat în această muncă măreață sgudue lumea din temelii. Ai creat mașini rapide, dar pot ele oare întrece sborul măreț al spiritului tău? Ai construit orașe și uzine minunate dar ce-i mai frumos ca suflul tău mare? Ai descoperit izvoarele puternice ale energiei, dar oare se pot ele compara cu energia măreață a inimii tale?

Stai drept în picioare și capul tău atinge cerul; întinzi brațele și cuprinzi pământul tot; îți încordezi privirea și vezi plantele și stelele îndepărtate din univers.

Tu apari lumii ca o intruchipare nevăzută până acum, fiindcă tu ai făcut ca temelia vieții, munca, să fie o mare fericire. Popoarele lumii sguduite privesc la tine și tu, cu faptele tale, le arăți drumul spre fericirea cea adevărată și fără de sfârșit..."

Nu este oare acest imn de preamărire a omului, cea mai strălucită expresie a cuvintelor spuse de Gorki în minunata lui viziune revoluționară:

„Omul — ce mândru sună acest cuvânt!” — cuvânt pe care-l cerea scris „cu literă mare”.

O sumară trecere în revistă a operelor distinse cu Premiul Stalin pe 1950 nu poate decât în mică măsură să înregistreze mărețele succese ale frontului literar din Uniunea Sovietică. Numai contactul nemijlocit cu lucrările semnalate poate desvălui cititorului toată bogăția de valori culturale și artistice pe care aceste scrieri le cuprind.

Exemplul rodnic al experienței sovietice în toate domeniile vieții și ale creației se afirmă și pe tărâmul stimulării

creației literare, prin înalta distincție acordată de Premiile Stalin — ca un factor de o mare importanță pentru promovarea noilor valori în tânăra noastră literatură, pentru educarea cititorului nostru în spirit socialist, pentru desăvârșirea revoluției culturale în țara noastră.

Decernarea Premiilor Stalin nu are drept scop să promoveze nume de scriitori, ele sunt menite să consacre prin aprecierea oficială a criticii literare, opere de înaltă valoare artistică; titlul de laureat al Premiului Stalin nu se acordă, așa dar, pentru întreaga creație a autorului, ci pentru o anumită operă a sa, într-o anumită etapă de dezvoltare a literaturii.

Premiile Stalin au misiunea de a fixa etape în mersul ascendent al literaturii sovietice, stabilind bilanțuri creatoare și criterii principale în lupta pentru calitatea producției literare, în lupta pentru desăvârșirea măiestriei artistice.

În această privință, anul literar 1950 reprezintă o etapă de cea mai mare însemnătate pentru înflorirea literaturii sovietice și constituie un pas înainte în dezvoltarea artistică a omenirii. Apariția lucrării lui I. V. Stalin *Marxismul și problemele lingvisticii* a determinat un nou avânt, nu numai în domeniul filologiei și al științelor sociale, dar și în viața literară, constituind un neprețuit sprijin dat scriitorilor și criticilor literari în activitatea lor practică și ideologică. Aceste geniale lucrări au trezit un interes legitim față de valoarea limbii literare, față de folosirea resurselor acestei limbi de către creatorii de valori artistice în literatură. Ele au trasat sarcini precise scriitorilor în lupta lor pentru îmbunătățirea calitativă a muncii, îndreptându-le atenția spre marile tradiții ale literaturii clasice ruse și spre studiul creației populare.

Și tocmai în această organică legătură cu viața poporului, cu năzuințele

lui, stă marea forță a literaturii sovietice.

Premiile Stalin au misiunea de a urmări și constata în ce măsură este promovat elementul *nou* în creația literară, spre a contribui la mersul înainte al societății, la afirmarea progresului în întreaga omenire. Astfel se explică răsunetul mondial pe care-l au Premiile Stalin, pilda pe care o constituie pentru scriitorii progresiști din țările capitaliste, importanța și semnificația pe care o capătă în țările de democrație populară, angajate cu avânt pe drumul construirii socialismului.

Cercetarea operelor literare distinse cu Premiul Stalin pe anul 1950, deschide în fața cititorilor, scriitorilor, criticilor literari din țara noastră, perspective nelimitate de cunoaștere a realității sovietice, oglindită multilateral în imagini artistice nepieritoare.

Este demn de remarcat faptul că în domeniul istoriei și criticii literare au fost distinse cu Premiul Stalin două prețioase studii monografice — *Drumul de creație al lui Pușchin* de D. D. Blagoi și *Iluminıştii ruși din anii 1790-1800* de V. N. Orlov.

În prima lucrare D. D. Blagoi fixează criteriile de apreciere a operei marelui poet rus Pușchin și definește rolul progresist al moștenirii sale literare.

În cea de a doua lucrare, arătând caracterul progresist, revoluționar al iluminismului rus în comparație cu cel din Apus, V. N. Orlov ridică și rezolvă o serie de probleme de cea mai mare importanță și actualitate ca: problema caracterului popular și a specificului național al literaturii, problema importanței social-educative și agitatorice a literaturii, problema misiunii sociale a scriitorului, problema creierii poeziei cetățenești și a elaborării stilului ei specific, a îmbogățirii limbii poetice și a înnoirii formei versului.

Deosebit de prețioasă pentru munca criticilor noștri literari este cunoașterea acestor lucrări de sinteză cu caracter monografic, ele marcând o nouă etapă

în dezvoltarea criticii literare sovietice.

Varietatea tematică și cea a genurilor literare, în care se încadrează operele premiate, îl duc pe cercetătorul acestei minunate literaturi în lumea bogată a personajilor și eroilor feluriți ca profil individual, dar apropiați și înrudiți între ei prin unitatea de gândire, de simțire, prin identificarea lor cu țelurile comune ce converg spre marea operă de construire a comunismului.

Aceste lucrări servesc ca modele de ținută morală superioară a omului sovietic — ziditor al comunismului și apărător consecvent al păcii și libertății popoarelor.

Eroii celor mai bune romane, nuvele, poeme, piese din literatura sovietică contemporană, oriunde s'ar găsi și ar munci ei, sunt oameni având un scop limpede în viață, oameni cu un caracter integru și cu o viață sufletească bogată și complexă.

Aceștia sunt oamenii progresului, care nu suportă rutina și clișeul, aceștia sunt căutătorii de căi noi în știință, în tehnică, în producție, în agricultură. Ei nu se încântă niciodată de ceea ce au realizat, ei se avântă mereu cu îndrăzneală înainte, mereu se înarmează cu cunoștințe, cu experiențe avansate, tind mereu către țeluri tot mai înalte, mereu caută să apropie triumful comunismului.

Ideia luptei pentru pace domină toată literatura anului 1950 și ea apare ca un ecou triumfător al efortului uriaș pe care-l face Țara Socialismului spre a apăra și scuti lumea de un nou măcel.

Dar nu numai temele și eroii pot servi ca model literaturii noastre în dezvoltarea ei pe calea realismului socialist, ci și realizarea artistică este o școală bogată în învățăminte pentru scriitorii noștri.

Prozatorii, poeții și dramaturgii vor găsi linia justă de orientare a creației lor în opere ce afirmă noua concepție, noua atitudine față de realitate, a făuritorilor de viață nouă.

RECENZII

STRĂBATÂND PAGINILE ALMANAHULUI „IAȘUL NOU” *)

Intr'unul din numerele recente ale almanahului Iașul nou, se pot citi următoarele versuri :

Prin versul meu cuvântul Partidului
în faptă
Ca inima lui Danco aş vrea să lumineze.
Imi i-au angajamentul că versurile-mi
treze

Vor fi mereu îndemnul spre-o mai înaltă
treaptă,

Şi voi munci mai bine, mai harnic voi
strunji,

Să-mi fie versul armă calită de oţel.

(Sandu Faur : Angajment)

Poezia din care sunt scoase aceste versuri, cu toate stângăciile sale, nu exprimă numai avântul unui tânăr poet începător, ci şi dorinţa fierbinte a tuturor celor ce semnează în revista Iașul Nou, de a sluji prin scris lupta poporului muncitor.

Iașul Nou, care se află acum în al treilea an de apariție, este o publicație scrisă în cea mai mare parte de tineri. Cel puțin trei sferturi din numărul de 92 de poezii originale apărute până acum, aparțin unor tineri pe care nu i-am mai întâlnit în nicio publicație literară. Așa sunt : A. Andreieș, Gavrilă Bujdei, Mihail Burlacu, Ioan Coman, Paula Dinea, Sandu Faur, Nicolae Labiș, B. Munte, N. I. Pintilie, Petre Popa,

Georgeta Sauciuc, Gheorghe Scripcă, etc.

Proza Iașului Nou este datorită deasemenea mai mult unor debutanți ca : Mihai Botez, Costachi Anton, Mira Iosif, Alecu Ivan Ghilea, Constantin Rotaru, Mircea Măgură, etc. Prezența tinerilor se face tot mai simțită și la rubrica de critică, unde semnează articole și recenzii : N. Barbu, Ion Sârbu, Georgeta Horodincă, Traian Țanea, Felicia Târnavăanu, Maria Goleanu, Al. Andriescu, etc.

Elanul tineresc este caracteristica esențială a acestor tineri muncitori, ucenici și elevi de liceu, al căror nume le-am citat. Alături de ei scriu și poeți mai vârstnici ca Mihai Codreanu și Otilia Cazimir, ale căror semnături le întâlnim încă dela primele numere.

Între semnatarii mai cunoscuți mai sunt poeții : George Lesnea, G. Mărgărit, Al. Popovici și N. Țațomir ; prozatorii literari : G. Scorpan, G. Agavrioaiei, G. Istrate, C. Ciopraga, I. Aronescu, etc.

Avântul cu care scriitorii moldoveni caută să realizeze „cuvântul Partidului în faptă”, s'a concretizat într'un șir de lucrări în versuri și în proză, care au merite însemnate.

Grandiosul Plan de Electrificare a Țării inspiră lui Gheorghe Scripcă versuri pătrunse de dragoste pentru înfăptuirile regimului nostru :

Vom duce mâini lumina peste sate,
Născută 'n spuma râului din munți
Și vom așterne dintr'a stâncii frunți
Șosele largi spre zări îndepărtate

(Hai, Cântec drag) Nr. 8)

*) Almanahul „Iașul Nou” — nr. 1-2, 3-4, 1951.

Accente de lirism cald conține poezia Ție, mlădiță tânără a vieții! de Paula Dinea (nr. 1—2, 1951), care exprimă încrederea unei mame în viitorul fericit pe care-l deschide și copilei sale, munca eroică a celor ce zidesc socialismul, precum și Nicolina de Sandu Faur (nr. 3—4, 1951), închinată memoriei lui Ilie Pintilie.

Trebuie subliniată apoi Scrisoarea tractoristului către tovarășul Stalîn (nr. 8) de Petre Popa, din care — în ciuda prozaismelor și locurilor comune — se desprinde luminos visul unui muncitor dela S.M.T. de a-și vedea „satul de mâine ca floarea înflorind”, sat cu case „mai mari și mai bogate” cu „un spital, o creșă pe un mare bulevard”, cu „mii și mii de becuri la case — mari”, sat în care „copiii or râde ’n soare, n’or plânge ’n praf, cum eu, pe prispele străine, mă destrămam mereu”.

Realizări meritoase găsim în bucățile de proză. George Sidorovici ne dă un chip realizat de comunist în schița sa Gheorghe Stângă, corospondent la „Scănteia”, Mira Iosif urmărește cu pătrundere evoluția sufletească a unei muncitoare, fostă funcționară, în nuvela Dar asta nu este încă nimic.

Bucăți ca: Bocanci! lui Moș Iacob de Al. Ivan Ghilia, Vipera de Radu Ursache, Bucuria lui Moș Simion de Costache Anton, și mai ales Combinatul din Țara Dornelor de Ion Istrati prezintă crâmpee semnificative din viața și lupta țăranilor noștri muncitori și a muncitorilor forestieri. Autorii dovedesc calității artistice, capacitatea de a zugrăvi stări sufletești, trăsături vii de caracter, colțuri pitorești din natură, etc.

Un merit de seamă al resortului de critică este atenția acordată moștenirii literare, prin articolele lui Gr. Scorpion, despre Neculuță și Negruzzi, prin articolele privitoare la Eminescu critic, M. Saltăcov-Scedrin, Dickens, semnate de N. Barbu, Val Panaitescu, Const, Ciopraga

Rubrica bogată de recenzii este susținută mai ales de tineri, ale căror nume le-am citat la început.

Dar Iașul Nou prezintă și serioase rămăneri în urmă. La Plenara Uniunii Scriitorilor în legătură cu problemele poeziei și apoi în revistele noastre, exemple de manifestări proletcultiste au fost luate și din almanahul ieșean. Retorism gol, șabloane, generalități, lozinci versificate, dovedesc o insuficientă legătură cu viața, o insuficientă grijă de a învăța din experiența literaturii sovietice și în genere din operele clasice.

Unora din lucrările în proză li s’au adus, — pe lângă obiecțiile de schematism, elemente naturaliste, deficiențe de compoziție stil, limbă, — și o obiecțiune de principiu: refugiul la sat, tematica aproape exclusivă din viața satului.

Dar și în oglindirea realităților satului, sunt unele însemnate lipsuri. Persistă în optica unor prozatori idilismul, satul fiind văzut mai puțin ca arena unei lupte de clasă neîmpăcate și mai mult ca o așezare patriarhală, unde se muncește înflăcărat, cu cântec și petrecere, unde înfloresc snoavele și vorbele de duh, unde greutățile sunt învinse ușor, dușmanul de clasă este naiv, mai mult prost decât viclean, mai mult ridicul decât primejdios.

Eroii preferați ai tinerilor prozatori ieșeni sunt bătrânii (Moș Bidihan, Moș Toader, Moș Simion, Baba Fevronia, etc.); figuri pitorești, acești bătrâni mai mult vorbesc despre lupta de clasă și mai puțin participă la ea. Prezentând neadâncit lupta de clasă la sate, prozatorii n’au izbutit adesea să creeze nici chipuri realiste de țărași muncitori. Comuniști ca Mălin Duhotaru, Costache Mintar, etc., sunt șterși, schematici. Astfel încât, cu toate calitățile de care pomeneam, nu multe din scrierile Iașului Nou se ridică la înălțimea unor opere încheiate.

Slăbiciunea principală a rubricii de critică din Iașul Nou este insuficienta

situare în actualitate. Almanahul n'a publicat articole mai substanțiale privitoare la literatura noastră nouă, în care să se ia atitudine. Să ne afirmăm păreri argumentate, să se desbată probleme de interes general. Cronica despre poeziile lui Dan Deșliu, semnată de I. Aronescu și marginaliile lui D. Costea cu privire la 3 Decembrie în literatură, sunt singurele articole (afară de recenzii) dedicate literaturii actuale.

Ceeace este și mai regretabil este lipsa de preocupare pentru viața culturală locală. Notele și comentariile (foarte puține) care se publică, sunt de obicei uscate informații ziaristice despre diferite evenimente culturale.

Cum se explică aceste insuccese?

Explicația nu trebuie căutată, în nici un caz, în lipsa de talent. Talentele există. Ele au însă nevoie de o îndrumare stăruitoare, sarcină ce revine în primul rând redacției. Această îndrumare fiind insuficientă, elanul tinerilor scriitori s'a cheltuit adesea în versificări mediocre, în compoziții superficiale.

Nu se poate spune că în redacție nu se găsesc forțe capabile să dea o orientare tinerilor colaboratori. La Consfătuirea tinerilor scriitori moldoveni, ținută în Decembrie trecut, N. Țafomir, I. Istrati și I. Aronescu au prezentat rapoarte privitoare la problemele poeziei, prozei și criticii. Din aceste rapoarte se vede tocmai o orientare justă în problemele de bază ale literaturii. Dar tot aceste rapoarte desvăluie și cauzele lipsurilor din Iașul Nou; ele se referă în mod fugitiv la creația locală, ceeace vădește interesul slab al redactorilor Iașului Nou față de creșterea tinerilor

Intr'o recenzie publicată în Nr. 213, Contemporanul sublinia meritele almanahului și atrăgea atenția asupra principalelor lipsuri. Față de această recenzie, redacția a luat o poziție neprincipală, profund nejustă. Ea s'a grăbit să dea un „răspuns“, apărând cu

înverșunare producțiile literare criticate. De fapt însă, nu era vorba de un răspuns — aceasta ar fi însemnat analizarea cauzelor ce au dus la deficiențele criticate de Contemporanul și găsirea măsurilor pentru înlăturarea lor, — ci de o poziție neprincipală. Autorii răspunsului își expuneau opiniile lor în cadrul unei rubrici intitulată „Critica și autocritica“. Inșă — cum arată articolul: Ingâmfare în loc de autocritică (Contemporanul Nr. 277), — critica este înlocuită prin insinuări lipsite de corectitudine, iar autocritica prin înfumurare.

La baza muncii nesuținute cu colaboratorii, cât și în poziția neprincipală de care a fost vorba — a stat de fapt un nivel politic scăzut, lucru care a reieșit cu claritate în discuțiile consfăturii filialei ieșene a Uniunii scriitorilor. „Discuțiile — spune nota autocritică a redacției Iașul Nou după această consfătuire — au scos în lumină slaba muncă ideologică, apolitismul, ce au stat la baza tuturor greșelilor din munca filialei și a redacției Iașului Nou.

Neînțelegând rostul almanahului ca organ de luptă, prin care scriitorii moldoveni participă la construirea socialismului și apărarea Păcii, redacția a transformat almanahul într'o publicație lipsită de combativitate, în care se publicau de multe ori, fără nici un discernământ, materiale adunate dela colaboratorii revistei“...

Pe viitor, redacția își lua angajamentul să lichideze aceste stări de lucruri.

În primele numere apărute după consfătuire, unele din vechile neajunsuri dăinuie încă; se poate vedea însă limpede o nouă linie, un nou stil de muncă în alcătuirea numerelor 1—2 și 3—4. Este evidentă strădania redacției de a da Iașului Nou o ținută de revistă, spre deosebire de numerele anterioare care semănau mai mult cu un magazin, unde se publicau diverse materiale fără

legătură între ele, fără o rațiune precisă.

Numărul 3—4, de pildă, este centrat pe ideea drumului glorios de luptă al Partidului nostru, care ne conduce astăzi spre zărilor socialismului.

Poezii ca: Grivița 1933 de Al. Șahighian, Nicolina de Sandu Faur, Și eu am pe tata acolo de Sanda Ghinea; schife ca: Mislea de F. Nemțeanu, Gara de Mircea Măgură, Din închisoare noi iarăși gata de luptă-am ieșit de Elenora Smidt; articole ca: Alexandru Sahia de Ovid Savin, — prezintă crâmpes din lupta Partidului Comunist Român în anii ilegalității. Alte bucăți (versurile lui N. Tașomir, Tractoristul de S. Horoveanu, Cântec de bucurie de Gheorghe Scripcă, etc.) cântă diferite aspecte ale luptei Partidului. În critică este urmărit într'un șir de articole felul în care se oglindesc în literatură lupta Partidului.

Pășind hotărît în actualitate, critica din Iașul Nou a înregistrat o adevărată cotitură față de numerele anterioare. În numărul 1—2, I. Aronescu semnează o cronică amplă despre romanul Grâu înfrățit de I. Istrati, iar D. Costea scrie despre succesele și lipsurile poeziei ieșene. O serie de probleme din cele mai importante tratează nr. 3—4: Chipul omului de Partid în literatura contemporană (D. Costea), Lupta din ilegalitate a Partidului în proza noastră actuală (E. Goldman), Eroul pozitiv în proza ieșeană (Savel Davicu), Partidul în noile creații populare (Dan Simonescu).

Munca de reconsiderare a moștenirii literare ia și ea un aspect nou, în direcția scoaterii din operele clasicilor noștri a unor învățăminte pentru tinerii scriitori. Este ceea ce încearcă și izbutește în mare măsură Gr. Scorpan în articolul Munca de creație la Grigore Alexandrescu, în care se studiază, în lumina învățămintelor dela Plenara Uniunii Scriitorilor cu privire la pro-

blemele poeziei, măiestria artistică a poetului Meditațiilor și Satirelor.

Meritoasă este publicarea unor articole privitoare la problemele limbii literare: Eminescu și limba populară de G. Istrate, Cuvinte care dispar de Grigore Scorpan, ca și inițiativa de a prezenta problemele de estetică, dezbătute în Uniunea Sovietică: Realizări sovietice în estetică (Al. Dima).

Este evidentă deasemenea îmbunătățirea rubricii de recenzii. Și la Note și comentarii se observă o înviorare, în numerele 3—4. Deși reduse ca număr, notele ne introduc în trei sectoare importante ale vieții culturale ieșene: Teatrul Național, plastica, concertele.

În sfârșit, chiar paginația revistei a devenit mai vie în ultimele numere, prin ordonarea materialelor de poezie și proză pe probleme, renunțându-se la compartimentarea almanahului în trei sectoare izolate: poezie, proză, critică.

S'a renunțat deasemenea într-o măsură, și bine s'a procedat, la titlurile fipătoare. Ținuta revistei ar câștiga dacă pe viitor asemenea titluri ar fi înlocuite cu altele, mai modeste și mai sugestive.

Iată, așadar, numai câteva din aspectele ultimelor numere ale Iașului Nou, care arată justa orientare a publicației. Din simpla lor enunțare se poate vedea că redacția a realizat în parte unele din sarcinile pe care i le-a trasat Consfătuirea. Desigur, fructul eforturilor sale se va arăta mai clar abia după o perioadă mai lungă de timp. Tocmai pentru ca izbânzile Iașului Nou să se realizeze cât mai deplin, este util a indica greșelile și slăbiciunile muncii redacționale. Deși cuprind foarte multe lucruri pozitive, analize judicioase, observații valabile, unele din articolele citate sunt lipsite de căldură și combativitate. Așa este bunăoară articolul lui D. Costea: Omul de Partid în literatură; autorul aduce un material bogat, examinând principalele opere literare de după 23 August 1944. D. Cos-

tea distinge trei categorii de comuniști: „muncitorul industrial, țăranul sărac și intelectualul” (o categorisire cu totul nejustă), pe care le urmărește în diferite romane, piese de teatru și poeme. Categorie „țăran sărac” cunoaște câteva subîmpărțiri, corespunzătoare următoarelor etape: „împroprietărirea agrară din 1945”, „întovărașirile agricole”, „gospodăriile agricole de Stat”, „înființarea gospodăriilor agricole colective” și „viața gospodăriilor agricole colective”; criticul analizează mai departe și clasifică, parcă ar face o lecție de botanică. În plus, această muncă de disecție este făcută la rece; se înregistrează succese sau, (mai puțin însă) lipsuri.

De altfel, în mai toate articolele almanahului din Iași se simte o sfială în atacarea cu curaj a problemelor și o tendință de a privi fenomenul literar „din afară” și nu participând la el. E semnificativ deasemenea că în nr. 3—4 apar două articole, care au în fond același obiect: Chipul omului de Partid în literatură și Eroul pozitiv în proza ieșeană.

Iașul Nou nu se referă în notele și articolele sale la revistele din restul țării, nu critică, nu ia parte la discuții... Explicația stă, fără îndoială, în tendințele regionaliste ale redacției și în lipsa curajului de a ataca problemele de bază ale literaturii noastre.

Sfiala de care vorbim se manifestă și în lipsa de siguranță în formularea anumitor probleme. Unele fraze din diferite articole trădează confuzii în problemele de bază ale teoriei literare. E. Goldman, bunăoară, scrie: „găsim deasemeni, la unii, reminiscențe ale realismului critic burghez, — alunecări spre naturalism, — la Al. Jar — care se mângăiește uneori să-și caracterizeze personagiile, eroi pozitivi sau negativi, cu ajutorul trăsăturilor fizice, câteodată accentuate în mod forțat”.

În această frază, autorul face două greșeli la fel de mari: întâi, atribuie realismul critic, în mod greșit, burghe-

ziei; în al doilea rând, el confundă realismul critic cu naturalismul, care este antirealist.

Savel Davicu, abuzând de calificativul „realism socialist”, pe care îl aplică foarte darnic scrierilor lui Ion Istrati, Alecu Ivan Ghilia, Mira Iosif, C. Anton și Niger Gaius scrie că ei „formează grupul tinerilor scriitori care au pornit pe drumul rodnic al realismului socialist”; despre tinerii din cenaclul ieșean „A. Toma” vorbește astfel: „succesele dobândite în ultimii ani de acceștia pe drumul însușirii metodei realismului socialist în literatură...” etc.

D. Costea vorbește de „tipul negativ al comunistului”, ceea ce este un non-sens.

Din aceste greșeli nu trebuie însă trasă concluzia renunțării la discuții și la atacarea problemelor. Dimpotrivă! Se cere însă redactorilor care au dovedit la Consfătuirea din Decembrie că pot discuta problemele în mod teoretic, să adopte o atitudine mai combativă și consecvent principială, să acorde un ajutor mai susținut colaboratorilor, să examineze mai serios materialele înainte de a le trimite la tipar.

O altă problemă foarte însemnată este aceea a calității lucrărilor ce se publică. Nu este destul ca literații să se apropie cu dragoste de popor, să-și manifeste entuziasmul față de lupta lui; ei sunt chemați să slujească poporul prin lucrări realizate la un înalt nivel artistic. Exigențele față de nivelul literar trebuie să fie din ce în ce mai mari. Este o greșală, desigur, publicarea unor simple declarații versificate.

În momentul de față, se pare că cel mai slab sector al Iașului Nou, este cel de proză. În nr. 1-2 a apărut Co-moara depe Conțeasca, povestire care, pe lângă o intrigă slabă (ascuțirea luptei de clasă se reduce la acțiunea chiaburului de a fura ziazele unui moșneag), e scrisă într-un stil de reportaj de slabă calitate. Bine cunoscuta lim-

buție a inevitabililor moșnegi ce populează scrisul tinerilor prozatori ieșeni, atinge aici culmea: — „stăi, moș Ilie! făcu băiatul arătând scaunul. — Lasă, lasă, să nu stau mult! — Parcă ești amărit? zise Ileana ștergând cu un capăt al pestelcei, scaunul. — O leacă așa. — De ce? — Ei!... am prăpădit jurnalul cel cu planul pe cinci ani... cum îi zice... că-mi vine pe limbă... Are el un nume mai așa și nu-l pot ține minte... — Cincinalul! sări cu vorba din bucătărie, Grigore. — Așa — așa nepoate, cincinalul”, etc...

In nr. 3-4, proza este cât se poate de palidă: câteva însemnări dintr-o închisoare și o schiță în legătură cu intrarea în Iași a trupelor sovietice eliberatoare.

O gravă greșeală a redacției o constituie publicarea unor „localizări” care au aspectul unor plagiate, din păcate. Nr. 1-2 publică un fragment dramatic, Măgarul din Pălăniș de V. Cucu, „după o idee a lui Istvan Asztalos”; iar în nr. 3-4 găsim „ideea” piesei lui Corneiciuc, Crângul de Călini, adaptată de Ion Istrati (Impărșeala); de fapt, e vorba nu numai de „idee”, ci de temă, subiect, personaje și tablouri întregi preluate. Nu știm care „idee” a lui Asztalos Istvan a preluat-o V. Cucu; cât privește însă piesa lui A. Corneiciuc, e cert că Ion Istrati a impus preluarea prea departe; în același timp însă el a procedat greșit, transplantând într-o piesă ce urea să reflecte realitățile gospodăriilor noastre colective o atmosferă, personaje și situații ale unei realități superioare, construirea comunismului. A învăța din arta și literatura sovietică nu înseamnă a plagia, așa cum a făcut Istrati, modificând ușor, părți din operele scriitorilor sovietici, ci a studia măestria lor, pentru a oglindi artistic realitățile noastre.

Slăbiciunile almanahului Iașul Nou provin, fără îndoială, din apolitismul

pe care redacția n'a reușit să-l lichideze încă întru totul. Lucrările tipărite în Iașul Nou nu răspund toate celor mai vii necesități ale oamenilor muncii în clipa de față, nu agită problemele cele mai arzătoare și nu țin seama de obiectivele cel mai însemnate ale luptei noastre.

In nr. 3-4, de pildă, număr închinat celei de-a 30-a aniversări a Partidului, în lucrările inspirate din lupta în ilegalitate, această luptă nu este văzută în legătura ei indisolubilă cu lupta actuală și, mai ales, Partidul Muncitoresc Român nu apare ca stegar al luptei pentru Pace. Așară de poezia lui Gh. Lesnea, Semnez și eu apelul, nu avem în acest număr lucrări îndreptate împotriva celor ce amenință pacea popoarelor.

Caracterul de luptă al construcțiilor noastre pașnice, al orașelor ce se zidesc, al gospodăriilor colective ce se înfiripă, al cărților ce se scriu, nu a fost sesizat, de poezii, prozatorii, criticii, în general de redacția Iașului Nou.

Această insuficientă prezență în viața luptei actuale a poporului și confuziile ideologice explică rămășițele în urmă ale Iașului Nou. În direcția aceasta are de luptat redacția în primul rând. Numerele 1-2 și 3-4 mărturisesc deocamdată și semne concrete dar și năzuința almanahului de a participa prin tot ce publică la întărirea Frontului socialismului, Păcii și culturii. Prezența lui pe acest front va fi cu atât mai simțită, cu cât redacția va găsi mijloacele cele mai eficiente de ridicare a nivelului politic, ideologic și cultural al membrilor și colaboratorilor săi, cu cât se va avânta mai curajos către oglindirea vieții de luptă a poporului nostru muncitor și va face aceasta la un nivel artistic cât mai înalt.

Dumitru Micu

„IN AJUN” *)

Turgheniev este unul dintre scriitorii ruși din secolul al 19-lea, a cărui operă s'a bucurat nu numai în țara sa, dar și în întreaga Europă de un larg răspundet. Înaltele calități artistice, actualitatea problemelor ridicate, originalitatea și vigoarea talentului său susținute și de unele împrejurări de ordin biografic, au asigurat scrierilor sale o largă circulație dincolo de granițele Patriei, o mare stimă și admirație în cercurile celor mai de seamă literați ai epocii. Așa cum mărturisește criticul danez G. Brandes: „nici unul dintre scriitorii ruși nu se citea cu atâta sârguință în întreaga Europă ca Turgheniev”. După spusele lui Prosper Merimée, în Turgheniev literatura apuseană vedea „pe unul dintre conducătorii școlii realiste” a cărui „trăsătură caracteristică” era dragostea pentru adevăr. George Sand, Emile Zola, Alphonse Daudet sau Maupassant, au cules nenumărate și prețioase învățăminte din contactul cu scriitorul rus, mai ales în ceea ce privește orientarea lor pe o linie progresistă, de critică socială.

Răspândirea operei lui Turgheniev în străinătate, ca și influența exercitată, trebuie considerate prin prisma poziției pe care scriitorul a avut-o față de ansamblul problemelor culturii europene din epoca sa.

Animat de cea mai adâncă iubire pentru Patrie, pentru vigurosul și talentatul său popor, a cărui bogăție sufletească nu o putuseră distruge veacurile de asuprire țaristă și feudală, Turgheniev a înțeles să fie în Europa solul acestui popor. Alături de Herzen, Turgheniev a fost un reprezentant al Rusiei progresiste, al culturii și al litera-

turii ei, mult superioare celei apusene, demascând și nimicind toate calomniile răspândite din belșug de reacțiunea apuseană despre poporul rus. Din operele lui Turgheniev, ca și din traduceri făcute de el din cei mai de seamă scriitori ruși, ca Pușchin sau Lermontov, cercurile progresiste și masele largi de cititori din Apus au cunoscut imaginea adevărată a țării și poporului rus, cu totul deosebită de imaginea Rusiei țariste și a bogătașilor snobi ce veneau să cheltuiască în străinătate banii storși din munca altora.

Sub același unghi de vedere trebuie apreciată și circulația operelor lui Turgheniev în România. Turgheniev a fost unul dintre scriitorii ruși cei mai mult traduși și mai cunoscuți în țara noastră. Aproape toate operele sale mai de seamă au fost traduse și publicate prin diferite reviste sau în volume separate.

Astfel, încă mult înainte de 23 August 1944, de pe la sfârșitul secolului al 19-lea și începutul secolului al 20-lea, existau în circulație versiunile românești ale Povestirilor unui vânător, ale romanelor Rudin, Un cuib de nobili, Părinți și copii, Fum, Generația nouă, (Lumea nouă), traducerea aproape integrală a poemelor în proză ca și a unui număr important de nuvele, precum: Asia, Ape de primăvară, Prima iubire, Însemnările unui om de prisos, Mumu, Ilacov Pasâncov, Fatalistul, Imnul iubirii, Întâlnire, etc. S'au tradus chiar și operele mai puțin cunoscute și studiate ale scriitorului, cum sunt piesele sale. Astfel la Brașov, a apărut în 1914 traducerea celei mai însemnate, piese, Pâinea altuia.

Faptul că, în marea majoritate a cazurilor, aceste traduceri nu se făceau direct după textul original, ci după traduceri franceze, întârzie desigur apariția lor în limba română. Dar cu toate acestea, este de notat că distanța în timp ce le separă de data apariției originalului este adesea destul de redusă

*) Turgheniev: *In ajun*, Edit. Cartea Rusă 1951.

și acest fapt, precum și acela că marea majoritate a scrierilor lui Turgheniev au fost traduse de două sau chiar mai multe ori în versiuni independente, dovedesc popularitatea deosebită de care se bucurau ele în România.

Un rol foarte important în popularizarea operei lui Turgheniev l-a jucat presa noastră progresistă de la sfârșitul secolului al 19-lea și începutul secolului al 20-lea. Astfel, în revista *Contemporanul* au apărut numeroase traduceri din Turgheniev. Printre altele, în anul 1883 — anul morții scriitorului — într-o serie de numere, s’au publicat poemele lui în proză. Importantă în acest sens a fost și contribuția revistelor *Munca științifică* și literară, *Lumea nouă științifică și literară*, *Evenimentul literar*, *Viața Românească*, etc. De subliniat că în coloanele acestor publicații se puneau accentul în special pe acele creații ale lui Turgheniev în care problemele sociale apăreau cu mai multă acuitate, în care critica iobăgiei și a țarismului era mai evidentă (de ex. *Lumea nouă*, *Mumu*, *Povestirile unui vânător*, *Pragul*).

Interesant de notat este și faptul că, alături de aceste traduceri, s’au publicat și numeroase note biografice, schițe critice de prezentare a personalității scriitorului și a operei sale.

Desigur că toate aceste traduceri și prezentări au contribuit mult la popularizarea figurii lui Turgheniev și a operei sale în masele de cititori din țara noastră și le-au dat în același timp posibilitatea de a cunoaște viața poporului rus, caracterul său energic, aspirațiile și lupta sa pentru libertate. Astfel că, sub aspectul difuzării cantitative, ca și a operei de cunoaștere și apreciere a culturii ruse, a poporului rus, răspândirea scrierilor lui Turgheniev de către cercurile progresiste în perioada până la 23 August 1944 a realizat succese însemnate. Nu tot astfel

se prezintă însă lucrurile sub aspectul calitativ, al valorii literare a acestor traduceri, domeniu în care rezervele ce se pot face sunt numeroase. Fără a nega cu desăvârșire orice merite și realizări pe acest plan, constatarea este că marea majoritate a acestor traduceri este foarte departe de măiestria originalului.

Bineînțeles că nici în ceea ce privește aprecierea și interpretarea operei lui Turgheniev nu se poate vorbi de o poziție justă, științifică. Dacă presa populistă vorbea despre partea de critică socială a operei lui Turgheniev, burghezia avea în schimb tot interesul să ascundă acest lucru și să sublinieze în chip deosebit notele necaracteristice de pasivitate, pesimism, melancolie. Și în popularizarea operei scriitorului, ea acorda prioritate creațiilor în care apăreau mai mult aceste caractere, căutând să-l prezinte pe Turgheniev ca pe un duios cântăreț al iubirilor neîmpărtășite sau fără de noroc.

Adevăratul Turgheniev, patriotul, spiritul iubitor de libertate, criticul iobăgiei și al moșierimii, a fost înfățișat cititorilor de abea după 23 August 1944.

Studiile și articolele publicate după această dată — dintre care din păcate lipsește examinarea influenței exercitate de scriitor asupra literaturii române — realizează imaginea reală a figurii lui Turgheniev și dau operei sale o interpretare cu adevărat științifică. Stabilind ca punct de plecare adevărata axă a creației scriitorului — critica socială — ele scot în evidență importanța contribuției a lui Turgheniev la lupta pentru eliberarea poporului.

Iar apariția unei serii de traduceri: *Părinți și copii*, *Povestirile unui vânător*, *Prima iubire*, *Asia*, *Ape de primăvară*, *Un cuib de nobili*, etc., incomparabil superioare celor dinaintea de 23 August 1944, permite cunoașterea și a remarcabilelor calități ale scriitorului rus.

În rândul acestor traduceri se cuvine

să aşezăm la un loc deosebit — locul de frunte printre toate traduceri din limba rusă existente la noi în ţară — Povestirile unui vânător — în tălmăcirea lui Mihail Sadoveanu.

Marele nostru scriitor este de altfel un adânc cunoscător şi un vechiu admirator al scrierilor lui Turgheniev şi în special al Povestirilor unui vânător. Într'un interview acordat revistei Veac Nou în Septembrie 1946, în legătură cu apariţia traducerii, Mihail Sadoveanu spunea: „Turgheniev este o veche preferinţă, o veche dragoste şi l-am tradus cu plăcere“.

Amintindu-şi de o încercare din tinereţe de a traduce povestirile marelui autor rus, M. Sadoveanu explică atracţia deosebită pentru Turgheniev şi în special pentru această operă a lui: „Entuziasmul meu juvenil pentru aceste povestiri ale lui Ivan Turgheniev era legat şi de vânătoare, care a fost pasiunea mea dominantă multă vreme şi mai ales de ţăranii lui, pe care-i zugrăveşte cu atâta înţelegere şi pe care îi regăseam într'o oarecare măsură la ţăranii noştri moldoveni, a căror viaţă şi soartă m'a preocupat din primul moment al începuturilor mele artistice“¹⁾.

Similitudinea de preocupări şi poziţii, o anumită comunicare sufletească, o sensibilitate mult asemănătoare, stabilesc multe puncte de contact între cei doi mari scriitori şi explică mai adânc reuşita excepţională a traducerii.

Regăsim aceeaşi dragoste pentru ţărani, aceeaşi măiestrie în descrierea naturii şi chiar multe tipuri înrudite.

Acceaşi rupere de măşti de pe figurile pomădate şi lustruite ale boierilor şi ale tuturor exploataţilor şi punerea faţă în faţă a goliciunii lor spirituale şi a putreziciunii lor morale cu bogăţia spirituală şi vigoarea morală a ţăranului. Acceaşi iubire caldă pentru popor, aceeaşi admiraţie pentru

inteligenţa sa vie, pentru talentele sale, pentru puterea sa creatoare.

Orizontul de cunoaştere a creaţiei lui Turgheniev a fost lărgit prin recenta apariţie a traducerii uneia dintre cele mai importante şi mai interesante opere ale scriitorului, rămasă până acum necunoscută cititorilor din ţara noastră. Este vorba de romanul *In ajun*, ce ocupă un loc de o deosebită semnificaţie în creaţia lui Turgheniev.

În articolul său „Când va veni ziua adevărului?“ consacrat acestei cărţi — Dobroliubov caracteriza astfel talentul marelui scriitor rus: „El ghicea repede noile cerinţe, noile idei, aduse în conştiinţa socială, şi în operele sale atrăgea atenţia.,, asupra problemelor la ordinele zilei, care începuseră să frământă deja în mod surd societatea...²⁾“

Acest caracter de acută actualitate apare deosebit de evident în romanul *In ajun*. Cartea a fost publicată la începutul anului 1860, într'o perioadă de mari frământări, în toiul luptei duse de lagărul democrat-revoluţionar pentru desfiinţarea iobăgiei, „în ajunul“ zilei de eliberare pe care o aştepta toată Rusia înrobită.

Momentul semnificativ al apariţiei romanului este puternic accentuat de titlul său simbolic.

Noutatea conţinutului, a problemelor ridicate, dă romanului *In ajun* trăsături aparte, mai ales dacă-l comparăm cu operele precedente ale lui Turgheniev. Turgheniev se adresează unor eroi încă necunoscuţi condeiului său, dar în schimb numeroşi în realitatea vie înconjurătoare.

Vigurosul talent realist al lui Turgheniev a sesizat schimbarea de epoci, a sesizat că „vechii eroi şi-au îndeplinit

1) Prefaţa la „Povestirile unui vânător“, trad. de M. Sadoveanu.

2) Dobroliubov. Opere alese, pag 219, ed. rusă.

nit misiunea” că „acum nu ne mai trebuie oameni care să ne ridice deasupra realităților înconjurătoare”, ci *acea cari ar ridica* ..., „realitatea însăși până la nivelul cerințelor firești de care suntem conștienți. Intr'un cuvânt, ne trebuie oameni de acțiune și nu de discuții abstracte...”¹⁾.

Dealtfel, autorul însuși explică într-o scrisoare sensul romanului său, la baza căruia, spune el, „se găsește ideea necesității unor firi conștiente, eroice... pentru propășirea cauzei...” „Cauza”, la care face aci aluzie Turgheniev este *progresul social al Rusiei, desființarea iobăgiei, în primul rând.*

Purtătorii acestei idei de bază a romanului sunt cei doi eroi principali: *Elena Stajova și Dimitrii Inсарov.*

Prin umanismul său, prin tendința sa de a pătrunde până în adâncuri sensul vieții, al fericirii obștești, prin setea sa de acțiune, prin voința sa, Elena continuă minunata galerie de figuri feminine ale literaturii ruse clasice: *Tatiana Narina (Evgheni Oneghin), Olga Ilinskaia (Oblomov), Natalia Lasunskia (Rudin).* Dar în acelaș timp, Elena reprezintă un pas înainte în evoluția acestor figuri. Ea este prima dintre ele, care trece efectiv la activitate concretă, practică.

În frământările sufletești ale Elenei, descrise cu acea pătrundere psihologică atât de caracteristică talentului lui Turgheniev, apare ca un leit-motiv ideea: „să fii bună e puțin; să faci bine... da... asta-i lucrul de căpetenie!”

Portretul Elenei, în care scriitorul împletește gingășia cu energia, cu hotărîrea de a acționa, este portretul unei femei cum nu mai cunoscuse până atunci literatura rusă. Ea depășește orizontul restrâns al preocupărilor familiare, casnice sau mondene, pentru a trece la îmbrățișarea unor probleme generale: *problemele poporului și ale țării sale.*

Zugrăvind cu acea rară sensibilitate, atât de specifică talentului său, căută-

rile Elenei, Turgheniev înfățișează nu numai sbuciumul sufletului ei ales, dar în fond sbuciumul unei întregi generații de oameni ruși: sbuciumul contemporanilor săi.

Dorul, însetarea de acțiune a Elenei, sentimentul de continuă nesatisfacere în viață, răsvrătirea contra pasivității din jur, năzuința spre acțiune, sunt în fond aspirațiile și năzuințele întregii societăți ruse progresiste din epoca anilor 60. „In Elena — scrie Dobroliubov în articolul citat — s'a manifestat acel dor nelămurit de viață nouă, acea necesitate aproape inconstientă, dar de neînfrânt, de viață nouă, de oameni noi, care cuprinde acum întreaga societate rusă...”²⁾.

Ca și Elena, mulți alți oameni ruși au înțeles în vremea aceea că „nu se poate să crezi numai în tine însuși”, că o astfel de credință este steapă, că numai în lupta pentru cei mulți poate fi adevărata viață și fericire.

Origina frământărilor sufletești ale Elenei și ale tuturor contemporanilor săi a explicat-o foarte bine Dobroliubov, spunând: „Elena este însetată de a face bine, ea caută posibilitatea de a răspândi fericire în jurul său pentru că nu concepe posibilitatea propriei sale fericiri, ba chiar a propriei sale liniști, atunci când în jurul ei este durere, nenorocire, sărăcie și umilirea aproapelui ei”³⁾.

Desigur că această conștiință, odată câștigată, nu-și putea găsi satisfacție în acele treburi mărunte, biete paliative ce nu puteau curma răul și pe care le încearcă și Elena la început: miluirea cerșetorilor, ajutorarea tuturor celor săraci și necăjiți, compătimirea lor.

„A face bine” cu adevărat, înseamnă

¹⁾ Dobroliubov, *Opere alese*. „Când va veni ziua adevărată?”, pag. 222, ed. rusă.

²⁾ Dobroliubov, *Idem*, pag. 231.

³⁾ Dobroliubov, *Idem*, pag. 225.

cu mult mai mult decât atât. Și răspunsul, indicând calea de urmat îl dă în romanul lui Turgheniev personagiul Dimitrii Insarov.

În figura energică, dâră, de o uriașă putere de voință a lui Insarov, scriitorul a înfățișat figura unui erou nou: un om de acțiune, de fapte, nu de discursuri și meditații sterpe, și mai ales un om la care individualul se supune și este dominat de obștesc. Insarov este animat de minunatul fel de a lupta pentru eliberarea Patriei sale, a Bulgariei subjugate de turci. Sentimentul de iubire pentru Patrie, dorința de a lupta pentru eliberarea ei, neprecupețirea nici unei jertfe, domină figura lui Insarov și-i împrumută o deosebită vigoare: „Când... vorbește despre patria lui, el crește, crește și fața lui devine mai frumoasă, glasul se face ca oțelul“, — povestește Elena.

Turgheniev a zugrăvit cu deosebită căldură figura ca de granit a lui Insarov. Scriitorul ne înfățișează toată viața, toate preocupările eroului său, chiar fărâșirea lui personală, dragostea pentru Elena, stăpânite, însușite și îndrumate de înflăcărata sa iubire pentru Patrie, pentru poporul său. Acea... stă iubire, Insarov n-o revărsă în interminabile discursuri. Subliniind diferența calitativă de psihologie, de concepție, a lui Insarov față de alți eroi ai săi, Turgheniev îl zugrăvește ca pe un om rezervat, închis, dar a cărui fărâșitură este parcă toată luminată de flacăra patriotismului.

La întrebarea Elenei, dacă-și iubește Patria, Insarov răspunde cu simplitate: „M'ai întrebat adineauri dacă-mi iubesc Patria. Ce altceva poate fi iubit pe pământ? Ce altceva este dăinuitor, ce stă mai presus de orice îndoială, în ce nu se poate să nu crezi?“

În inima și mintea sa, iubirea de Patrie îmbracă contururi foarte precise, concrete: este jertfa totală, fără nici o rezervă. Când Elena îl întreabă: „Îți iubești mult Patria?“ Insarov răspunde:

„Asta încă nu se știe. Când vreunul dintre noi are să moară pentru ea, atunci o să putem spune că a iubit-o“.

Toată viața, toate gândurile, faptele, aspirațiile lui Insarov sunt indiscutabil legate de Patrie. „Cum poate fi cineva mulțumit și fericit — se gândește el — când concetățenii săi suferă? Cum își poate găsi astâmpăr un om, când Patria lui este înrobă și asuprită? Și ce ocupație îi poate fi plăcută dacă ea nu duce la ușurarea soartei sărmănilor săi concetățeni?“

Contopirea aceasta minunată a individului cu poporul, a năzuințelor personale cu cele obștești, a subliniat-o în chip deosebit Dobroliubov în caracterizarea făcută figurii lui Insarov: „Dragostea pentru libertatea Patriei nu sălășluiește în rațiunea lui Insarov, nici în inima lui, nici în închipuirea lui, ea se găsește în toată făptura sa, și orice ar pătrunde în acest organism, totul se transformă prin forța acestui sentiment, i se supune și se contopește cu el“¹⁾.

Linia de dezvoltare a romanului zugrăvește în desfășurarea evenimentelor drumul dăruirii totale a lui Insarov, fără rezerve și fără șovăieli. Acest drum este drumul tuturor oamenilor integri, puternici, drumul celor ce trăiesc pentru popor și prin popor își realizează și propria lui fericire.

De altfel, soarta Elenei este elocventă în acest sens: după moartea lui Insarov, ea va continua să meargă pe drumul pe care el i l-a deschis.

În figurile luminoase ale eroilor săi, Turgheniev a înfățișat noua generație de oameni pe cari îi aștepta Rusia „în ajunul“ libertății. Chiar dacă Insarov era înfățișat în carte ca fiind bulgar, publicul rus se deprinsese să citească printre rânduri și a înțeles sensul adevărat al luptei și toată măreția idealurilor patriotice ale acestui erou.

De altfel, concluziile și învățămintele

1) Dobroliubov, idem, pag. 229-230.

ce le putea culege cititorul rus din romanul lui Turgheniev, au fost precizate cu o vigoare deosebită de articolul critic al lui Dobroliubov. Desvăluind sensul real al luptei lui Insarov, Dobroliubov scrie: „Oare noi avem puțini dușmani interni? Oare nu trebuie să luptăm împotriva lor și oare nu se cere eroism în această luptă? Dar unde sunt oamenii integri stăpâniți încă din copilărie de o singură idee, atât de contopiți cu ea, încât trebuie sau să facă să triumfe această idee sau să moară?”¹⁾

Insuflețit de o adâncă iubire pentru poporul său, animat de elanul luptei pentru eliberarea lui, de crezul său democratic-revoluționar, Dobroliubov prevestea apropierea zilei adevărate, a zilei libertății: „Pretutindeni și în toate se observă creșterea conștiinței, toți au înțeles falimentul vechiului regim.. acum fiecare așteaptă, fiecare speră și copii cresc și se hrănesc cu speranțele și năzuințele unui viitor mai bun. ...Și nu mai avem mult de așteptat!... Va sosi în sfârșit acea zi! Și în orice caz ajunul nu este departe de ziua ce-i urmează: o noapte doar le desparte!”

Această proiectare a romanului lui Turgheniev în viitorul văzut prin prisma unui democrat-revoluționar, sună ca un îndemn la acțiune, la luptă pentru libertate, pentru cucerirea zilei adevărate.

Dar valoarea acestui roman al lui Turgheniev, nu rezidă numai în importanța tematicii sau în vigoarea caracterelor, ci și într-o serie de alte calități artistice ce dau naștere farmecului specific operelor lui Turgheniev.

Minunatele descrieri de natură, bogăția și poezia priveliștilor din împrejurimile Moscovei sau de pe țărmul Adriaticei se îmbină în paginile cărții cu măiestria de neîntrecut a zugrăvirii stărilor sufletești. Turgheniev

este în egală măsură un mare peisagist și un fin și adânc psiholog. Analiza adâncă și amănunțită a vieții sufletești a eroilor săi se împletește la Turgheniev cu o mare putere de sintetizare, de tipizare. Și în special, condeiul scriitorului reușește să redea cu o deosebită vigoare, și cu o rară sensibilitate frământările sufletului feminin. Aspirațiile și căutările Elenei, minunata înmugurire a unei iubiri luminate de împărtășirea acelorași idealuri și năzuirea spre aceleași feluri au dat posibilitate scriitorului să desfășoare din plin, în culori de o rară gingășie, toată măiestria penelului său.

Limba „măreață și vigoasă” a lui Turgheniev, cum o caracterizase Lenin, bogată și colorată, plină de nebănuite și mereu noi resurse, subliniază cu putere frumusețea romanului.

În ajun va fi, desigur, pentru cititorii din țara noastră, încă un prilej de a lua contact cu minunatul talent al scriitorului rus; de a gusta într-o formă literară realizată, tot farmecul și toată măiestria creațiilor sale. El va fi în același timp un prilej de reflecție asupra unei probleme astăzi tot atât de actuale ca și în epoca lui Turgheniev: locul și menirea omului-cetățean în dezvoltarea istorică a poporului și patriei sale.

Ana Gătlan

CARTEA UNUI EROU *)

Cartea lui P. Ignatov nu este o operă de imaginație și ceeace l-a îndemnat pe autor s-o scrie n'a fost o intenție beletristică, ci o preocupare civică, lucrul pe care-l arată el însuși. Ignatov

¹⁾ Dobroliubov, idem, pag. 241.

*) P. Ignatov: *Insemnările unui partizan*, Ed. Cartea Rusă, 1950.

nu este scriitor de meserie, ci inginer. Autorul cărții a fost comandantul detașamentului de partizani „Frații Ignatov”, numit astfel după cei doi fii ai comandantului, Eughenii și Ghenea, căzuți eroici într-o misiune.

Dacă, ținând seama de aceste date, cititorul își închipue însă că se va găsi în fața unei lucrări documentare aride, el se înșală. Fără să inventeze, fără să schimbe măcar numele personajilor, Ignatov a scris o carte înaripată, profundă, plină de patos. Aceasta pentru că nici o fantezie creatoare n'ar putea imagina întâmplări mai emoționante și oameni mai întregi decât a oferit lupta eroică a partizanilor sovietici în Marele Război pentru Apărarea Patriei, oameni ca aceia evocați în Însemnările unui partizan. Realitatea zugrăvită de Ignatov, depășește orice ficțiune. Căci nu trebuie uitat că e vorba de realitatea sovietică și că această realitate la rândul ei este surprinsă într'un moment de măreață încordare eroică: Marele Război pentru Apărarea Patriei. Iată de ce Însemnările unui partizan sunt o operă adâncă și valoroasă în primul rând prin însăși adevărul faptelor povestite.

Fără îndoială că la valoarea în sine a subiectului se adaugă și meritele autorului. Ignatov a înțeles să-și precizeze poziția față de faptele pe care le descrie, chiar în titlul cărții, numind-o modest Însemnările unui partizan. El a subliniat în felul acesta intenția — atât de rară la vechii autori de „memorii” — de a nu se așeza pe sine în primul plan, ci de a povesti evenimentele pe care le-a trăit din punctul de vedere al celor mulți, al tuturor tovarășilor săi de luptă, al istoriei însăși. Și a făcut-o simplu, cu sobrietate, dispunând „efectele”. De aici patetismul impresionant al cărții.

Însemnările unui partizan cuprind trei părți. Prima, intitulată „În munții Caucazului”, povestește pregătirea (începută încă înainte de ocuparea Crasno-

darului de către nemți) a detașamentului de partizani condus de Ignatov și lupta acestui detașament în spatele frontului inamic; a doua, „Organizația ilegală din Crasnodar”, evocă activitatea grupului ilegal din capitala Cubanului în timpul scurtei ocupații fasciste și se termină, ca și prima parte, în momentul eliberării Crasnodarului; în sfârșit, cartea a treia, „Linia albastră”, cuprinde istorisirea faptelor de arme ale elevilor „Școlii superioare de specializare în acțiuni de diversiune prin minare”, înființată în cadrul detașamentului „Frații Ignatov”. Acțiunea ei este posterioară celor povestite în primele două cărți și se desfășoară în regiunea „Liniei albastre” adică a sistemului de fortificații nemțești care despărțeau Cubanul de Taman.

În întregimea lor, cele două volume compacte dau așadar imaginea largă și istorică a luptelor desfășurate de partizanii din Cuban și de membrii organizației ilegale din Crasnodar împotriva năvălitorului fascist.

Cartea nu are un erou în sensul obișnuit al cuvântului. Eroul ei principal, dacă se poate spune, este însuși patriotismul sovietic, concretizat în numeroase chipuri de partizani. Soldați fără uniformă, care, urmăriți, incolțși, pândiți veșnic de amenințarea ștreangului, înfrunță, însușești de un fierbinte patriotism, forțele dușmanului. Fiecare din ei își are viața lui, personalitatea lui bine definită, dar toate fizionomiile particulare sunt legate printr-o trăsătură esențială comună, dragostea nelimitată în care i-a crescut Partidul, pentru Patria sovietică.

Cartea nu poate fi rezumată. Ea cuprinde un număr prea mare de acțiuni și personaje, pentru ca lucrul acesta să fie posibil. Există însă două coordonate fundamentale care dau operei o profundă unitate lăuntrică și asupra cărora trebuie să ne oprim: Partidul și chipul omului nou creat de Partid.

Citând un enorm material de fapte, însemnările unui partizan au meritul să pună viu în valoare rolul hotărîtor pe care l-au avut aceste două forțe în câștigarea Marelui Război de Apărare a Patriei.

Partidul este cel care mobilizează, organizează și conduce masele, el e centrul motor al rezistenței și victoriei. Ignatov evocă cu intens dramatism tomana anului 1941, când deasupra Cubarului atârna amenințarea directă a invaziei. Peste orașele înfloritoare, peste colhozurile bogate și lanurile lor nesfârșite, aveau să se rostogolească în curând tancurile, în scrâșnetul șenilelor, să se aprindă rugurile, să se deslănțuie teroarea sângeroasă a bestiei naziste. Deasupra capetelor a sute de mii de oameni plana spectrul jafului și al morții. Dar, în restrîștea clipei veghea o forță lucidă, împrăștiind negurile, trăsând linii limpezi de acțiune, calculând viitorul. „Comitetul de ținut al Partidului, stabilise ordinea precisă a evacuării. Nici o întreprindere, nici o instituție de învățământ, nici un depozit de materiale nu trebuia lăsat să cadă în mâinile inamicului. În primul rând fură evacuați bătrânii și copiii, apoi începu evacuarea studenților și a oamenilor de știință”.

Pe de altă parte, la Organizația ordășenească de Partid din Crasnodar se pregătește lupta activă. Minuțios, fără să se lase nimic la voia întâmplării, sunt puse pe picioare organizația ilegală menită să rămână în oraș și detașamentul de partizani destinat să lupte în munți.

Cu precizia și tenacitatea caracteristic comunistă, viitorii luptători își însușesc o instrucție sistematică și complexă, care începe cu mînuirea tuturor armelor, inclusiv a tunului, și se termină cu exerciții de deghizare. Se creează depozite secrete de alimente și muniții; se fac marșuri în teren necunoscut, se organizează cursuri de transmisiuni. Oamenii sunt învățați să su-

porte oboseala, frigul, foamea, setea.

Pregătirea aceasta meticuloasă va îngădui mai târziu partizanilor să întreprindă operații de profundă pricepere tactică și — așa cum arăta Mihail Calinin — „să-și îndrepte loviturile împotriva dușmanului în mod planificat, așa putea spune chiar, formulându-le științific”.

În clipe grele, Partidul făurește astfel, cu grijă, sigur, premisele victoriei. Certitudinea în victorie este atât de înrădăcinată, ea are temeiuri atât de precis demonstrate, încât în ziua de 9 August 1942, când nemții intră în Crasnodar, Organizația de Partid stabilește calm, în vacarmul exploziilor, măsurile care vor trebui aplicate în ziua când dușmanul va fi izgonit din oraș.

Sub conducerea Partidului, răspunzând chemării lui, se adună oameni diferiți: bătrâni, tineri, femei, adolescenți. Au fost până acum profesori sau elevi, doctori sau mecanici. Cu simplitate, devin eroi. Despărțindu-se de ei la intrarea nemților în Crasnodar, Marc Aparovici, secretarul Comitetului orașenească, le spune scurt, în chip de rămas bun: „Trebuie să luptați astfel ca toți oamenii cinstiți din întreaga lume, să fie mândri de voi”. Este o responsabilitate pe care, în toată istoria, până la apariția omului făurit de Marea Revoluție din Octombrie, nu și-a asumat-o nici un erou! Și-o asumă de data aceasta, datorită Partidului, care le-a crescut, mase întregi de oameni: oamenii noi, sovietici. Ei știu că nu-și apără numai Patria lor, ci destinele întregii omeniri. Țin în mâinile lor o povară neprefăcută, însuși viitorul lumii.

E foarte probabil că nenumărați luptători simpli sovietici, cărora în clipa aceea, alți Marc Aparovici le trasau aceeași sarcină uriașă și nobilă, nu au formulat problema și nu au deliberat asupra ei chiar în termenii de mai sus. Dar au simțit-o, au trăit-o cu intensitate, numai așa! Pentru că știau bine din experiența lor, din amintirea du-

rerilor și bucuriilor lor, că ceea ce îi desparte de dușmani mai definitiv, mai iremediabil decât orice alt lucru, era deosebirea dintre viața nouă pe care și-o construiseră ei și viața veche pe care o întrupa atât de hâd cotropitorul; că în lupta pe viață și pe moarte care s'a încins între Uniunea Sovietică și Germania hitleristă, nu se înțeșteau numai două țări, două armate, ci însăși forțele viitorului și ale trecutului.

Niciodată patriotismul nu a avut un conținut mai complex, mai concret și mai înalt.

Conștiința valorii neprețuite a bunului de apărut și în același timp conștiința că acest bun e rodul muncii tuturor, bucuria și mândria tuturor, au generat cele două fenomene caracteristice patriotismului sovietic: spontaneitatea eroismului și practicarea lui în masă.

În fața partizanului, luptătorului ilegalist, sau soldatului sovietic, războiul pune o alternativă clară. Pe de o parte viața lor ca indivizi, de cealaltă salvarea bunului lor: nu o căsuță, nu un petec de pământ, nu o familie, ci întreaga Țară a Socialismului.

O astfel de alternativă nu poate îngădui ezitări. În preajma evacuării Crasnodarului, secretarul Comitetului orașenesc de Partid, se adresa viitorilor partizani (care până atunci credeau că vor constitui doar o „echipă cu misiune specială”), cu cuvintele: „Nimeni nu vă silește să fiți partizani, în noaptea asta părăsesc Crasnodarul ultimele unități ale Armatei Roșii. Acelai dintre voi care vrea, poate pleca cu aceste unități ca soldat. Eu îi voi strânge mâna și-i voi spune: să te întorci victorios, tovarăș drag. Cine dintre voi simte că nu are destulă rezistență fizică să devină partizan? Să nu vă împiedece o rușine ne la locul ei. E mai bine să renunțați acum, decât să deveniți mai târziu o povară pentru tovarășii voștri. Vă dau zece minute de gândire.

El scoase ceasul dela mână și-l puse în fața lui.

Cele zece minute pătură o vesnicie. Sinema apărării antiaeriene începu să urle sinistru. Avioane inamice trecură cu un sgomot tănguitor și nu departe explodară bombe. Marc Apcarovici luă ceasul în mână:

— Cele zece minute au trecut”.

Scene asemănătoare s'au desfășurat desigur pe tot întinsul Uniunii Sovietice. Pentru prima dată în istorie o întreagă colectivitate de muncă pașnică se transforma în mod natural, spontan, fără exaltare, cu capul timpede, într-o colectivitate eroică de luptă cu arma în mână.

Trebuie insistat asupra acestor trăsături. Nici o clipă fostului mecanic, profesor, elev sau colhoznic, devenit partizan, nu-i trece prin cap gândul că s'a transformat în erou. Totul se petrece atât de firesc, încât ar putea crede că nimic nu s'a schimbat în ființa lui, dacă tot mai neostenită, n'ar crește ura. „Picătură cu picătură inima mi se umplu de o ură sălbatică. Mi se părea: că cu cât inima îmi va fi mai plină de ură, cu atât mă voi bate mai bine”, spune unul din cei mai minunați eroi ai cărții. Însă atunci când vorbește despre uluitoarele lui fapte de arme, Berejnoi — care a distrus garnizoane întregi de nemți, dându-se drept înalt funcționar hitlerist — folosește cuvinte simple de toate zilele: tenacitate, voință, pricepere, virtuți prin care înainte de război ajunsese, la treizeci de ani, titularul catedrei de limbi străine la o școală superioară.

Toți cei care până atunci munciseră eroic, ajung în chip firesc să se bată eroic. De aceea ei își păstrează nealterată întreaga lor umanitate și simplitate. Căci eroul sovietic nu este un monstruos „supraom”, ci, așa cum l-a definit minunat Boris Polevoi, „un om adevărat”.

Însemnările unui partizan abundă în exemple care ilustrează afirmațiile de

mai sus. Iată de pildă, luată la întâmplare, o scenă. Ea se petrece în familia Ignatov. Tatăl și fiul, discută pentru prima dată în fața mamei, proiectele lor: vor rămâne să lupte în spatele frontului inamic. Mama și vede mai departe de treabă ca și cum n'ar fi auzit nimic. Apoi deodată, povestește tatăl — „ea lăasă deoparte ciorapul pe care nu-l isprăvise de câmpit și se apropie preocupată de geamantane.

— Va trebui, zise ea mai mult ei însăși decât mie și lui Evghenii — să scot din ele toate boarfele civile și să le umplu cu pansamente și instrumente chirurgicale.

— Vii și tu? exclamă eu, uitându-mă mirat la ea.

— N'are să fie nevoie în detașamentul vostru de partizani și de un chirurg? răspunse ea, — sau crezi că mi-am uitat meseria?”

Ca și mama celor doi frați Ignatov, toți partizanii și-au ales fără șovăială drumul. El va fi semănat cu încercări grele și deseori cu moarte. Dar nimic nu-i va putea opri cursul.

La Baconscaia se pune la cale dinamitarea unei stânci uriașe, astfel încât ea să se prăbușească peste șoseaua pe care nemții transportă cantități mari de armament spre front. Moș Filip execută operația. El știe că acel care dinamitează stânca nu are timpul să se depărteze... Dar stânca trebuie dinamitată. Moș Filip are șaptezeci de ani și picioarul bolnav, așa încât, după ce a aprins fitilul se așează liniștit jos și așteaptă. Explozia îl îngroapă odată cu tunurile, tancurile și mașinile nemțești de pe șosea. Calculul lui moș Filip fusese spontan și simplu atunci când, cu câteva zile înainte, comandantul detașamentului șovăia să-i încredințeze misiunea: „Oare pe motivul că stânca ar putea să strivească un moșneag, putem să le permitem nemților să se plimbe încolo și 'ncoace pe șosea?”

Dar luptătorii fără uniforme înfruntă uneori încercări mai cumplite decât

moartea. Pentru a-și putea îndeplini misiunile încredințate de partid, bătrânul Slăcov sau tânărul Jora, acceptă să fie privați o vreme de tovarășii lor drept trădători. Unii ca ei cad câteodată, tăcuți, pe câmpul de luptă înainte de a fi avut bucuria să citească în ochii tovarășilor dragostea și încrederea de odinioară.

Ecaterina Ivanovna, învățătoare într'un sat din Cuban, a adăpostit într-o noapte pe un partizan urmărit, Grișa. A doua zi acesta a fost prins. Interogată, învățătoarea neagă totul. Cei doi fii ai ei sunt împușcați sub ochii mamei înebunită de durere, dar tot atât de tăcută. Cu o rafală de pistol-mitrălieră, smuls dela un neamț, Ecaterina Ivanovna își doboară călăii. Deslegându-i mâinile lui Grișa și acoperindu-i retragerea îi spune: „Ai văzut? Jură că nu vei uita și că te vei răsbuna. Jură!”

Sunt în însemnările unui partizan nenumărate scene de asemenea eroism.

Pe toate întinsurile Uniunii Sovietice, sute de mii de alți oameni care — ca și Grișa „văzusemă”, au jurat și ei. Ura sfântă de care vorbea Berejnoi, a aprins focurile răzbunării în spatele întregului front nemțesc. Continuând fără încetare să se bată, să moară, să învingă, partizanii au făurit din ura și dragostea lor, alături de întregul popor sovietic, victoria.

Aeeasta e lumea pe care cititorul o întâlnește în cuprinsul celor opt sute de pagini de „fapte”, povestite în cartea lui P. Ignatov. Lume sublimă și în același timp atât de umană, încât o simte fraternă.

Iubind-o, admirând-o, cititorul din afară Uniunii Sovietice nu-și poate totuși stăpâni în fața ei un simțământ de uimire. Prezentați simplu, fără nici un fel de grandilocvență, partizanii sovietici aparțin totuși vădit unei alte ere istorice: aceleia în care omul și-a câștigat posibilitatea să-și desvolte adevăratele lui calități, erei comunismului.

Trebue adăugat că prezentarea însemnărilor unui partizan într'o bună traducere românească este un merit deosebit al editurii „Cartea Rusă”.

Pentru înalta ei valoare educativă, pentru admirabila ei lecție de patriotism, cartea trebuie răspândită în așa fel încât să se găsească în mâinile tuturor tinerilor. Căci și la ei, ca și la toți tinerii lumii noi s'a gândit desigur P. Ignatov, („Tătuicu” — după cum îl numeam tovarășii lui) la ei s'a gândit atunci când — vorbind despre moartea

celor doi fii ai săi căzuți la inamic — își termina însemnările simplu și eroic ca orice om sovietic, cu cuvintele: „Când eu și cu soția mea stăm lângă mormânt, mă gândesc întotdeauna că a sosit viața aceea pentru a cărei victorie au munit fiii noștri, iar dacă dușmanul va îndrăzni din nou să ne atace, mii de fii ai marei noastre Patrii se vor ridica în locul lor, în locul fiilor mei!”

H. Lovinescu

CĂRȚI NOU

IUNIE — IULIE 1951

EDITURA P. M. R.

*** Hotărîrea C. C. al P. M. R. și a Consiliului de Miniștri al R. P. R. privind întreținerea culturilor, pregătirea și executarea la timp a strângerii recoltei și executarea planului de colectări pe anul 1951, (48 pag., 5 lei).

B. BIERUT, Lupta poporului polonez pentru pace și pentru planul de șase ani (20 pag., 7 lei).

P. TOGLIATTI, Lupta poporului italian pentru pace, muncă și libertate (26 pag., 7 lei).

WILHELM PIECK, La a V-a aniversare a întemeierii Partidului Socialist Unit din Germania (16 pag., 6 lei).

ERNÖ GERÖ, Rezultatele primului an al planului cincinal și sarcinile viitoare în domeniul construcției socialiste în economia națională (64 pag., 20 lei).

PAN CIJEN, Marele popor chinez în lagărul păcii și al democrației (20 pag., 7 lei).

N. GOLDBERGER, Problema alegerii, creșterii și repartizării cadrelor (32 pag., 8 lei).

C. LONCEAR, Organizarea conducerii industriei socialiste. Planificarea în interiorul fabricii. Organizarea muncii după grafic (48 pag., 8 lei).

*** La luptă pentru pâinea poporului (32 pag., 5 lei).

*** La luptă pentru lichidarea neștiinței de carte (32 pag., 6 lei).

*** Materiale pentru cursurile serale de partid dela sate, Vol. I (192 pag., 40 lei).

*** Rolul organizatoric și educativ al adunărilor de partid, Ed. II (20 pag., 5 lei).

G. SOROCHIN, Planificarea socialistă — o lege de dezvoltare a economiei sovietice, Ed. II (32 pag., 8 lei).

C. OSTROVITIANOV, Cu privire la problema mărfii în economia sovietică (24 pag., 6 lei).

B. GORELIC, Agitatorul și gazeta de perete, Ed. II (72 pag., 10 lei).

M. GARCUSËNCO, Cum trebuie să fie pregătite și ținute lecțiile la școala politică (colecția „În ajutorul propagandistului”) (64 pag., 8 lei).

*** Partidul Bolșevic în lupta pentru refacerea și dezvoltarea economiei naționale a U.R.S.S., în perioada de după război.

În ajutorul celor ce studiază Istoria P. C. (b) al U.R.S.S. (148 pag., 130 lei).

*** Proiectul de program al Partidului Comunist din India (20 pag., 4 lei).

*** Grupele de partid din întreprinderi (24 pag., 6 lei).

E. S. P. L. A.

WILLIAM FORSTER, Pagini din viața unui muncitor (320 pag., 95 lei).

WILLI BREDEL, Ernst Thälman (228 pag., 70 lei).

A. RĂDU, Pietrele arse (88 pag., 30 lei).

TADEUS KONWICKI, Șantierul (104 pag., 32 lei).

FLORIMOND BONTE, Drumul onoarei (384 pag., 165 lei).

*** Povestiri despre America (220 pag., 65 lei).

CIAO-ȘU-LI, Un bun de preț (168 pag., 50 lei).

CARTEA POPORULUI

GEO BOGZA, Șantierul dela Cumpăna Apelor (32 pag., 12 lei).

VLADIMIR COLIN, Pânzele vremii (64 pag., 24 lei).

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

MIHAIL EMINESCU, Poezii alese (304 pag., 60 lei).

RAICU-RION, Culegere de articole (136 pag., 30 lei).

MOLIERE, George Dandin (96 pag., 25 lei).

COLECȚIA „ALBINA“

SILVIU PADINĂ, Gospodarii (48 pag., 6 lei).

VERA HUDICI și ION JIPA, Nădejdi împlinite (48 pag., 6 lei).

ZAHARIA STANCU, Pentru viață (40 pag., 6 lei).

CARTEA RUSA

C. STANISLAVSCHI, Viața mea în artă (512 pag., 170 lei).

V. SOBCO, Chezășia păcii (304 pag., 120 lei).

N. ROSSIISCHI, Orizonturi noi — Muncă și pace (80 pag., 25 lei).

EM. CAZACHIEVICI, Cunoștințe vechi (40 pag., 15 lei).

S. BORZENCO, Coreea în flăcări (104 pag., 20 lei).

VS. IVANOV, Întâlniri cu M. Gorchî (88 pag., 20 lei).

V. CATAEV, Schițe alese (80 pag., 20 lei).

I. TURGHENIEV, Nefericita (104 pag., 20 lei).

A. E. ADIROVICI, Curentul electric (64 pag., 20 lei).

I. P. FROLOV, Marele fiziolog I. P. Pavlov (84 pag., 30 lei).

*** Studii despre Gorchî (336 pag., 130 lei).

*** Problemele artei cinematografice (299 pag., 170 lei).

V. DANILEVSCHI, Inventat în Rusia (320 pag., 130 lei).

V. V. VERESAEV, Însemnările unui medic (192 pag., 85 lei).

M. GORCHI, Varenca Olesova și alte nuvele (374 pag., 140 lei).

EDITURA C. G. M.

POLITICE

*** Pe noi ne-a crescut Partidul (148 pag., 35 lei).

G. EVSTAFIEV, Intrecerea socialistă, metodă comunistă de construire a socialismului (72 pag., 10 lei).

TEHNICE-PROFESIONALE

MAX HILLINGER și GH. HILLINGER, Trasul pe calapod (148 pag., 35 lei).

*** Standardizarea contribuie la ridicarea productivității muncii (26 pag., 10 lei).

N. D. STERIAN, Metoda Cotlear, sprîjin puternic în calificarea cadrelor industriale (64 pag., 16 lei).

A. WASSERMAN, Higiena muncii în industria textilă (88 pag., 20 lei).

A. RYSTVENSCHI, G. SLUTCHI și V. SIDORENCO, Școlile stahanoviste în întreprinderi (64 pag., 15 lei).

F. ROLL, Metalurgia fontei și a oțelului (120 pag., 85 lei).

V. BARBU, Ajustarea și montarea în atelierul mecanic (124 pag., 70 lei).

EDITURA TINERETULUI

POLITICE

AL. MOGHIOROȘ, Partidul, făuritorul și călăuzitorul organizației comuniste de tineret (24 pag., 5 lei).

CHIȚU FLOREA, Organizația de bază, temelia activității U.T.M. (32 pag., 12 lei).

*** Partidul conduce tineretul spre un viitor luminos (164 pag., 120 lei). cartonat.

*** Tineretul iugoslav luptă împotriva clicii titoiste, pentru pace, pentru viață (56 pag., 10 lei).

RADU LUPAN, Tineretul lumii luptă pentru a-și apăra viitorul (44 pag., 15 lei).

LITERATURA

M. SADOVEANU, Nada Florilor (200 pag., 75 lei).

BEN. CORLACIU, Timpii de aur (136 pag., 65 lei).

B. DELAVRANCEA, Hagi Tudose (56 pag., 30 lei).

S. DICOVSCHI, Patrioții (192 pag., 50 lei).

JULES VERNE, Cinci săptămâni în balon (232 pag., 100 lei).

Idem cartonat (174 pag., 160 lei).

MARIA ROVAN, Tăria firului (128 pag., 70 lei).

B. ISTUMSCHI, Epoleții purpurii (256 pag., 90 lei).

I. IRAMICOVA, Undeva în Siberia (244 pag., 85 lei).

Idem cartonat (244 pag., 140 lei).

LITERATURA PENTRU COPII

O. BEDAREV, Asta-s eu (16 pag., 30 lei).

A. BARTO, Felinărașul (24 pag., 30 lei).

S. POGORELOVSKI, Ceasul (16 pag., 20 lei).

S. MIHALCOV, Unchiul Stiopa (20 pag., 70 lei).

S. ȘTEFAN, Cu creioane colorate (20 pag., 50 lei).

M. NAUMESCU și M. SARATEANU, Cercul nostru de fizică (116 pag., 40 lei).

A. G. VAIDA, Micul patriot (76 pag., 30 lei).

ALEX. OTI, Alunele veveriței (32 pag., 25 lei).

O. PANCU-IAȘI, Atunci în Februarie (40 pag., 20 lei).

M. PRILEJAEVA, Cu tine sunt tovarășii (144 pag. 50 lei).

Idem cartonat (144 pag. 100 lei).

I. SOTMI, O pasăre nemaivăzută (104 pag., 40 lei).

N. ILINA, Gulia Coroliova (180 pag., 80 lei). Idem cartonat (80 pag., 135 lei).

*** Vacanța de vară a pionierilor (180 pag., 85 lei). Idem cartonat 180 pag., 135 lei).

B. EMILIANOV, Orașul din pădure (48 pag., 25 lei).

A. ALEXIN, Zile de tabără (168 pag., 70 lei). Idem cartonat (168 pag., 130 lei).

N. STUDENETȘI și V. IACOVLEV, Jocuri pionierești (152 pag., 80 lei).

PUBLICAȚII PERIODICE

*** Colecția Tineretului Sătesc, Luna Iunie (48 pag., 25 lei).

SCRISUL LIBER
Intreprindere de Stat
București
Str. Dobrogeanu Gherea, 5

C. 1807

Rugăm stăruitor pe cititorii și colaboratorii noștri să ne comunice observațiile lor critice privitoare la materialul publicat de noi și să ne facă sugestii și propuneri referitoare la cele ce doresc să găsească în cuprinsul revistei.

Ne vom strădui să răspundem tuturor corespondențelor noastre în cel mai scurt timp.

REDACȚIA: B-dul Ana Ipătescu, 36. București, 3
Telefon : 2.29.82 și 2.14.91.

ADMINISTRAȚIA: B-dul Ana Ipătescu, 39. București, 3
Telefon : 2.40 70.

ABONAMENTE ANUALE: lei 1200

Abonamentele se primesc numai prin **CENTRUL DE DIFUZARE A PRESEI**, București, str. C. Mille, Nr. 14, tel. 5.28.99, iar în provincie, direct la Centrul de Difuzare a Presei din raionul d-voastră.